

ISSN: 1304 – 4796

E-ISSN: 2146 – 2844

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
Journal of Social Sciences

Cilt / Volume
21

Sayı / Number
4

Aralık / December 2023

Beşerî Bilimler Sayısı
Humanities Sciences Issue

Manisa 2023

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos>
+902362012757 | cbusbe.dergi@gmail.com

ISSN: 1304 – 4796

E-ISSN: 2146 – 2844

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi
Uluslararası Hakemli Bir Dergidir.

Manisa Celal Bayar University Journal of Social Science is
the International Peer Reviewed Journal.

Dergimiz “TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı”, “DERGİPARK”, “EBSCO”, “Central and Eastern European Online Library”, “Sosyal Bilimler Atıf Dizini (SOBIAD)”, “SCIP10”, “ASOS İndeks”, “İDEAL ONLINE”, “İSAM İlahiyat Makaleleri Veritabanı”, “Türk Eğitim İndeksi”, “Akademik Türk Dergileri İndeksi”, “Modern Language Association” ve “Arastirmax Bilimsel Yayın İndeksi” tarafından taranmaktadır.

This journal is indexed by ULAKBİM, DERGİPARK, EBSCO, CEEOL, SOBIAD, SCIP10, TEI, ASOS, ISAM, AKADEMİK DİZİN, IDEAL ONLINE, MLA and ARASTIRMAX.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos>
+902362012757 | cbusbe.dergi@gmail.com

ISSN: 1304 – 4796

E-ISSN: 2146 – 2844

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
Journal of Social Sciences

Sahibi ve Baş Editörü / Owner and Editor in Chief

Prof. Dr. Kamil ŞİRİN

Yönetim Kurulu Adına, Lisansüstü Eğitim Enstitü Müdürü

On Behalf of the Administration Board, Director of Social Sciences Institute

Editör / Editor

Doç. Dr. Coşkun ÇILBANT

Editör Kurulu / Editorial Board

Prof. Dr. Zafer ATAR	Doç. Dr. Selim DURAMAZ
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR	Doç. Dr. Deniz DİRİK
Prof. Dr. Nazmi AVCI	Doç. Dr. H. Harika DURGUN
Prof. Dr. Anarkul URDALETOVA	Doç. Dr. Bilal ELBİR
Prof. Dr. Ceren ÜNAL	Doç. Dr. Kadir ADAMAZ
Prof. Dr. Meryem AYAN	Dr. Öğr. Üyesi Gözde ŞAKAR
Prof. Dr. Halit YANIKKAYA	Dr. Öğr. Üyesi Emre ÇAKAR
Prof. Dr. Haluk SELVİ	Arş. Gör. Dr. Ali GERİŞ
Doç. Dr. Duygu ALPTEKİN	Arş. Gör. Musa OVALI
Doç. Dr. Hayati ADALAR	Arş. Gör. Gencay TEPE

İletişim Adresi / Correspondence: Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Prof. Dr. İlhan VARANK Yerleşkesi, 45030 Manisa, TÜRKİYE.

Telefon / Phone: +902362012757 | Faks / Fax: +902362332766 | E-mail: cbusbe.dergi@gmail.com

Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos> Basım Yeri / Place: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Matbaası, Manisa. Kapak Tasarımı / Cover Design: Öğr. Gör. Gürol Yeraltı

©Copyright: MCBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Dergide yer alan yazılarda ileri sürülen görüşler yazarlara aittir.

Writers are responsible for the content of their articles.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi yılda dört (4) sayı olarak yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir.

Manisa Celal Bayar University Journal of Social Sciences is a four times a year published, refereed international journal.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/cbayarsos>
+902362012757 | cbusbe.dergi@gmail.com

DANIŞMA KURULU / ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet GÜÇ	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ali EROL	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe İLKER	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Bünyamin DURAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Cahit TELCİ	İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Prof. Dr. Chakib BENAFRİ	Cezayir 2 Üniversitesi
Prof. Cherifa TAYENE SAHED	University of Algier-z
Prof. Dr. Cüneyt Yenal KESBİÇ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Feridun EMECEN	İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi
Prof. Dr. Haluk SELVİ	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice ERDEMİR	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice ŞİRİN	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Kenan ERDOĞAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mahmut KARĞIN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ÖZ	Hacettepe Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa ALKAN	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa MİYNAT	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Nadir ÖZKUYUMCU	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Nejdet HAYTA	Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Osman BİLEN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer TURAN	Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan GÖKBUNAR	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Remzi DURAN	Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Serhat BAŞTAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar AYBEK	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Sibel GÜZEL	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Sibel SELİM	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Ceren ÜNAL	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. F. Şayan ULUSAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Âdem SEZER	Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Aylin ÜNAL	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Buğra ÖZER	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Burak KARTAL	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Coşkun ÇILBANT	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. F. Şayan ULUSAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Hande ŞAHİN	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Necdet BİLGİ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Selhan ÖZBEY	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Gökhan BİÇER	Bartın Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ferhat ARSLAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi H. Saim PARLADIR	Kâtip Çelebi Üniversitesi
Dr. Mahmut SÖNMEZ	University of Texas San Antonio
Dr. Timo Müller	University of Augsburg

BU SAYININ HAKEM KURULU / REFEREES OF THIS ISSUE

Prof. Dr. Ahmet UÇAR	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Prof. Dr. Dinçay KÖKSAL	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih KARAKUŞ	Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Fikret ER	Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Gökтуğ AKKAYA	Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Volkan ALPTEKİN	İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Ahmet GÖKÇE	Gümüşhane Üniversitesi
Doç. Dr. Alparslan UĞUR	Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşe GÖNÜLLÜ ATAKAN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Aytekin FIRAT	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Aznavur DEMİRPOLAT	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Burak AYÇİÇEK	Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Doç. Dr. Eren Rizvanoğlu	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Eylül KABAKÇI GÜNAY	İzmir Demokrasi Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih KOÇ	Kocaeli Üniversitesi
Doç. Dr. Fethi KAYALAR	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Doç. Dr. Gamze ŞEN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Gizem ÇELİK ÖZKAN	Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi
Doç. Dr. İbrahim GÜL	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Doç. Dr. İlknur ÖZAL GÖNCÜ	Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. Kutay AKTUĞ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Latif PINAR	Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet BOZOK	Maltepe Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet ÇETİN	Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Murat GÖÇ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa GÜLER	Trabzon Üniversitesi
Doç. Dr. Osman GEYİK	Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Ömer Gökhan ULUM	Mersin Üniversitesi
Doç. Dr. Özgür Hakan ÇAVUŞ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. Remzi YILDIRIM	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Doç. Dr. S. Atakan ALTINÖRS	Galatasaray Üniversitesi
Doç. Dr. Semra DOĞAN	Kütahya Dumlupınar Üniversitesi
Doç. Dr. Yusuf TEPELİ	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Zeynep YADİGAROĞLU	Aksaray Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah GÖV	İstanbul Arel Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet ARSLAN	Gaziantep Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Derya SAKİN HANOĞLU	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Dilek DULAY YANGIN	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Esin ZENGİN TAŞ	İzmir Kavram Meslek Yüksekokulu
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Fatih Yılmaz	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Naciye GÜVEN	Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Sevrâ FIRINCIÖĞÜLLARİ	Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi
Dr. Ceren Gökdağ	Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Dr. Ertuğrul GOKCEKUYU	Anadolu Üniversitesi
Dr. Gökçe Sinem ERBUĞA	Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Hikmet Dersim YILDIZ	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Mehmet Emin KENANOĞLU	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Dr. Müge SAĞLAM BEZGİN	Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
Journal of Social Sciences

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Başlık / Title	Yazar / Author	Sayfa / Pages
Gençlerde Dikkatli Karar Verme, Duygusal Zeka ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arası İlişkiler	Arkun TATAR, Didem AYHAN	1-12
Sosyal Hizmet Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Kişilere Yönelik Tutumları	Gözde YILMAZ TUNCEL, Derya ŞAŞMAN KAYLI, Görkem YARARBAŞ	13-24
Türkiye ve PIIGS Ülkelerinde Dördüz Açık Hipotezinin Testi: Panel Veri Analizi	Burcu GEDİZ ORAL, Tuğba ARPAZLI FAZLILAR	25-42
Evaluation of Knowledge, Behavior, and Attitudes of Construction Workers about Occupational Health and Safety in Turkey	Turabi KARADAĞ, Ulaş ÇINAR	43-56
Türkiye'de Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi	Peyruze Rana ÇETİNKAYA	57-78
ABD'nin Soğuk Savaş Döneminde Gerçekleştirdiği Askeri Amaçlı Hava Modifikasyon Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme	Kahraman SÜVARİ, Harun ARAS	79-92
Comparative Analysis of Social Policy Studies	Volkan AŞKUN, Rabia ÇİZEL, Edina AJANOVİC	93-112
Hegemonik Erkeklikten Erkeğin Kırılganlığına: The Power of the Dog Filminde Homososyal İlişkiler	Fatmagül AYHAN, Atilla BARUTÇU	113-130
Impact of Customer Value, Public Relations Perception and Brand Image on Customer Loyalty toward GSM Operators in Turkey	Hilal KILIÇ, Hamidou Taffa ABDOUL-AZİZE, Onur TÜRKER	131-144
Bitcoin Fiyat Değişimlerinin Bankaların Finansal Performansına Etkisi	Kezban HİTAY SARP	145-162
Türkiye'de Gençlerin İşsizliğe Bakış Açısı ve Çözüm Önerileri	Merve Tuba RÜZGAR, Serkan CURA	163-186
Uluslararası Öğrencilerin Akademik Deneyimleri	İsmail KARAKUŞ	187-200
Farklı Kuşaklarda İlaç Kullanımına İlişkin Tutum ve Davranışların Kamu Maliyesi Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma	Hava SALIK, İrem ERASA AKÇA, Nagihan ÖZKANCA ANDIÇ, M. Fatih ÇAPANOĞLU, Ahmet KAHİLOĞULLARI	201-214
Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method	Batuhan MEDETOĞLU, Arif SALDANLI	215-236
Condillac'ın Dil Felsefesinin İdeoloji Kavramının Ortaya Çıkışındaki Yeri ve Önemi Üzerine	Pınar TÜRKMEN BİRLİK	237-258
Training on Using Corpora in EFL Classrooms: Perceptions of Pre-Service Teachers	Berkcan KÖSE, Safiye İpek KURU GÖNEN	259-278
Problem Çözme Stratejileri ve Web 2.0 Araçları ile Zenginleştirilen Öğrenme Ortamının Problem Çözme Başarısına Etkisi	Buket Özüm BÜLBÜL, Elif Yaren TAŞ	279-300
Developing a Scale to Measure the Economic Justice	Ahmet Yavuz ÇAMLI, Yaşar ALKAN, Aziz Can ŞENSAZLI	301-320
The Impact of Health Sector Concentration on Unemployment in the G7 Countries	Elif Tuğçe BOZDUMAN, Melih ÖZÇALIK, Birol ERKAN	321-336
Cosmopolitanism: Crossing Borders of The Home	Serhat TOKER	337-352
Türkiye'de Problem Çözmeyi Geliştirmeye Yönelik İlkokul Düzeyindeki Lisansüstü Tezlerin Sistemik İncelenmesi	Mine BAYAR	353-368
Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması	Fatma SAPMAZ, Ayfer İLYAS	369-390

Gençlerde Dikkatli Karar Verme, Duygusal Zeka ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arası İlişkiler

Arkun Tatar^{a, b}, Didem Ayhan^c

Özet

Bu çalışmada gençlerde dikkatli karar vermede duygusal zekanın ve duyguları dikkate alan düşünme biçiminin etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada ayrıca sosyo-demografik değişkenlerin dikkatli karar vermede üzerindeki etkileri de test edilmiştir. Çalışmaya 18-29 yaşları arasında 556 genç katılmıştır. Dikkatli karar verme Melbourne Karar Verme Ölçeği'nin Dikkatli Karar Verme Stili alt boyutu ile duyguları dikkate alan düşünme biçimi ise gözden geçirilmiş Schutte Duygusal Zeka Ölçeği alt boyutları ile değerlendirilmiştir. Dikkatli Karar Verme Stili alt boyut kullanılarak dikkatli karar verme düzeyi düşük ve yüksek olan iki grup oluşturulmuştur. Daha sonra bu iki grubu ayırt edip etmediğini incelemek amacıyla çok değişkenli lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Sonuçlara göre kurulan çok değişkenli lojistik regresyon analizi modeli toplam varyansın % 4,0'ını açıklamaktadır ve grupları sınıflandırmadaki genel isabet oranını da % 57,0'dır. İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi alt boyutu ve yaş değişkeni ise dikkatli karar verme düzeyi düşük ve yüksek gruplarından birinde yer almanın yordayıcıları olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Dikkatli Karar Verme
Duygusal Zeka
İyimserlik
Ruh Halinin Düzenlenmesi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 09.03.2022
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1085380

Relationship between Vigilant Decision-Making, Emotional Intelligence and Socio-Demographic Variables in the Young

Abstract

This study aims to examine the effect of emotional intelligence and the way of thinking that considers emotions in vigilant decision-making in the young. The effects of socio-demographic variables on vigilant decision-making were also tested in the study. A total of 556 young people, between the ages of 18-29 participated in the study. Vigilant decision-making was evaluated with the Vigilance Decision-Making Styles sub-dimension of the Melbourne Decision-Making Questionnaire, and the thinking style that considers emotions was evaluated with the revised Schutte Emotional Intelligence Scale sub-dimensions. By using the Vigilance Decision-Making Styles sub-dimension, two groups with a low and a high level of vigilant decision-making were formed. Then, multivariate logistic regression analysis was performed to examine whether it distinguished these two groups. The multivariate logistic regression analysis model established according to the results explains 4.0% of the total variance and the overall accuracy in classifying the groups is 57.0%. The Optimism / Mood Regulation sub-dimension and the age variable were determined as predictors of being into one of the low and high levels of vigilant decision-making.

Keywords

Vigilant Decision-Making
Emotional Intelligence
Optimism
Mood Regulation

About Article

Received: 09.03.2022
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1085380

^a arkuntatar@yahoo.com

^b Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Psikoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-2369-9040

^c Doç. Dr., Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, ORCID: 0000-0001-6687-6564

Giriş

Gençlerin, alkol, uyuşturucu, dikkatsiz araç kullanma gibi anlık zevki üst düzeye çıkarmaya yönelik birçok sağlıksız davranışta bulunma şeklinde bazı konulardaki karar verme süreçlerinde bir işlev bozukluğuna sahip oldukları belirtilmektedir (Byrnes, 2002; Dekkers, de Water ve Scheres, 2022; Galvan ve Rahdar, 2013; Paulsen, Platt, Huettel ve Brannon, 2011;). Bu bağlamda gençlerin riskli ve dürtüsel kararlar verdikleri, ayrıca yetişkinlerden daha az karar verme yeterliliğine sahip oldukları konusunda bir ortak varsayım gözlenmektedir (Burnett, Bault, Coricelli ve Blakemore, 2010; Byrnes, 2002; Galvan ve Rahdar, 2013; Paulsen, Platt, Huettel ve Brannon, 2011; Reyna ve Farley, 2006; van Leijenhorst, Moor, de Macks, Rombouts, Westenberg ve Crone, 2010). Hatta gençlerin seçenek yaratma, farklı riskleri ve faydaları belirleme, alternatiflerin sonuçlarını öngörme ve değişik kaynaklardan gelen bilgilerin güvenilirliğini ölçme konusunda daha az yetenekli oldukları konusunda bir görüş birliği vardır (Byrnes, 2005; Fischhoff, 2008; Icenogle ve Cauffman, 2021; Mann, Harmoni ve Power, 1989). Gençlik döneminde, karar vermede yetkinliğe ulaşmanın önünde, çevrenin tutumsal kısıtlamaları, akran grubu baskıları, aile yapısı ile işleyişindeki bozulmalar ve bazı önemli kişisel kararların verilmesi için yasal sınırlamalar gibi engeller bulunmaktadır (Mann, Harmoni ve Power, 1989). Ancak genç karar verme davranışı üzerindeki etkisi açısından riskli davranışı açıklamaya yönelik risk algısı ve muhakemede yaş farklılıklarına ilişkin yaklaşımlar, temelde gelişimsel farklılıklara, bilişsel, duygusal ve psikososyal faktörlere odaklanmıştır (Albert, Chein ve Steinberg, 2013; Cauffman ve Woolard, 2005). Çünkü gençler diğer yaş gruplarından her alanda daha riskli seçimler yapmaktadırlar ve riskli karar vermenin gençlik döneminde zirve yaptığı gözlenmektedir (Galvan ve Rahdar, 2013; Timmer ve Antonaccio, 2021).

Verilen kararlar, içerik ve önem açısından farklılık gösterse de her durumda bir dizi seçeneğin taranması ve hangi seçeneğin istenen sonucu elde etmenin en iyi yolu olduğunun belirlenmesi şeklinde ortak bir bilişsel süreci içermektedirler (Byrnes, 2002; Chapman, Chipchase ve Bretherton, 2017; Fischhoff, 2008). Ancak karar verme, bilişsel yönlerin yanı sıra bunların sosyal ve duygusal süreçlerle olan etkileşimine de vurgu yapmaktadır (Fischhoff, 2008; van Hoorn, Shablack, Lindquist ve Telzer, 2019). Bilişsel faktörler karar verme becerilerini etkilemekte ve yaş üzerinden (ya da olgunlaşma) genç ve yetişkin kararları arasındaki farklılıklara vurgu yapmaktadır (Icenogle ve Cauffman, 2021; Klaczynski, 2001; Kray, Kreis ve Lorenz, 2021; Steinberg ve Cauffman, 1996).

Bireylerin kendisi ile ilgili konulara yönelik karar verme sürecinde, kaygı ve benlik saygısı kritik rol oynamakta, süreç için gereklilik olan duygular da potansiyel olumsuz sonuçlara yönelik aracılık etkisi göstermektedir (Islam, Broidy, Eriksson, Rahman ve Mazumder, 2022; Jia, Hou, Zhang ve Xiao, 2022; van Elburg, Danner, Sternheim, Lammers ve Elzackers, 2021; Wray ve Stone, 2005). Özellikle gençlerin akranlarıyla birlikte olmak gibi duygusal bağlamlarda bulunduğu durumlarda, duygu ile sosyal faktörler, karar vermeye ve riskli davranışlarda bulunmaya, deneyimleri ve olasılık bilgisini hesaba katmama şeklinde etkide bulunmaktadır (Blakemore ve Robbins, 2012; Burnett, Bault, Coricelli ve Blakemore, 2010). Karar verme davranışına, duygusal yaklaşım eğilimlerinin olası etkisi ise olumsuz olmaktadır (Almy, Kuskowski, Malone, Myers ve Luciana, 2018). Aynı zamanda gençlik döneminde karar verme yetkinliğinin gelişimi ve karar vermenin bilişsel yönlerine odaklı, seçim, anlama, yaratıcılık, uzlaşma, sonuçsallık, doğruluk, güvenilirlik, tutarlılık ve taahhütten oluşan birçok yeterlilik göstergesi tanımlanmaktadır (Mann, Harmoni ve Power, 1989). Ayrıca gençlerin,

karar verme, yaratıcı problem çözme, doğru seçim ve bir eylem planına bağlı kalma konularında üstbilişsel olarak belli bir yeterlilik düzeyi gösterdikleri de belirtilmektedir (Mann, Harmoni ve Power, 1989). Ancak karar verme yeterliliğine sahip olmak, bu yeterliliğe güvenmek için yeterli değildir. Çünkü yeterlilik, bilinçli seçimler yapmak için ihtiyaç duyulan alana özgü bilgiye sahip olmayı garanti etmemektedir (Fischhoff, 2008). Bu noktada akılcı karar verme, yaş ve zeka ile açık bir şekilde pozitif yönde ilişkilidir (Almy, Kuskowski, Malone, Myers ve Luciana, 2018; Cauffman ve Woolard, 2005; Klaczynski, 2001).

Gençlerde ve yetişkinlerde, sıklık ve bağımsızlık açısından farklılık gösteren karar süreçleri, bilişsel olarak farklı şekilde çalışmaktadır (Defoe, Dubas, Figner ve van Aken, 2015; Dekkers, de Water ve Scheres, 2022; Hartley ve Somerville, 2015). Ancak özellikle gençliğe odaklanan, hem bilişsel hem de bilişsel olmayan faktörleri aynı anda inceleyen ve bu faktörler ile akılcı karar verme yeteneği arasındaki ilişkiyi olgunluk ya da gelişimsel dönemler üzerinden araştıran daha fazla sayıda araştırmalara ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (Smith, Steinberg ve Chein, 2014; Steinberg ve Cauffman, 1996; van Hoorn, Shablack, Lindquist ve Telzer, 2019). Çünkü gençliğin, riskli karar verme dönemini değil de çocukluktan yetişkinliğe geçiş boyunca bir ara karar verme fenotipini temsil eden bir grup olduğu görünmektedir (Paulsen, Platt, Huettel ve Brannon, 2011). Olgunluğun karar vermeyi etkilemesi sadece yetişkinler ve gençler arasında değil, gençliğin farklı dönemleri içerisinde bile gözlenmektedir (Steinberg ve Cauffman, 1996). Ancak gençlerin riskli karar verme davranışları keşif davranışı olarak gelişimsel açıdan normatif kabul edilse de sonrasında kalıcı bağımlılık veya sağlık sorunları ortaya çıkarma potansiyeli taşımaktadır (Galvan ve Rahdar, 2013). Ayrıca yeni gelişimsel araştırmalar, gençlik döneminde hangi karar süreçlerinin değiştiğine, nasıl değiştiğine ve hangi gelişimsel süreçlerin bu değişiklikleri desteklediğine yöneliktir (Defoe, Dubas, Figner ve van Aken, 2015; Hartley ve Somerville, 2015).

Riskten kaçınma bağlamında dikkatli karar verme, hedefleri netleştirerek geniş bir alternatif seçenek dizisini dikkatlice gözden geçirme, olası olumlu ve olumsuz sonuçları değerlendirme, tarafsız seçim yapma, kararın uygulanması için plan yapma, stres düzeyini kontrol etme, sağlam ve tek akılcı karar verme yaklaşımı olarak tanımlanmaktadır (Mann, Burnett, Radford ve Ford, 1997; Mann, Harmoni ve Power, 1989). Karar vermede duyguların önemli olduğu ve karar vermeyi olumsuz etkilediği belirtilse de (Almy, Kuskowski, Malone, Myers ve Luciana, 2018; Fischhoff, 2008; van Hoorn, Shablack, Lindquist ve Telzer, 2019) dikkatli karar vermede duyguları dikkate alan düşünme biçiminin rolü ve önemi açık değildir. Diğer yandan duygusal zekanın ölçümüne yönelik olarak farklı bileşenlerden oluşan farklı yaklaşımlar gözlenmektedir. Türkçe'ye çevirisi (Tatar, Tok ve Saltukoğlu, 2011) yapılmış ve bu çalışmada kullanılmış bir ölçme aracı olarak Schutte Duygusal Zeka Ölçeği için de farklı çalışmalarda farklı sayıda ve yapıda değerlendirme önerileri bulunmaktadır (Austin, Saklofske, Huang ve McKenney, 2004; Gignac, Palmer, Manocha ve Stough, 2005; Jonker ve Vosloo, 2008; Ng, Wang, Kim ve Bodenhorn, 2010; Sharma, Deller, Biswal ve Mandal, 2009). Ancak ölçme sınırlılığı olarak mevcut ölçme araçlarının ölçüm yapılarıyla yetinmek söz konusu olması nedeniyle bu çalışmada da dikkatli karar vermenin, İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi, Duyguların Kullanımı ve Duyguların Değerlendirilmesi'den oluşan üç duygusal zeka bileşeninden nasıl etkilendiği üzerine bir araştırmanın yürütülmesi düşünülmüştür. Bu noktada çalışma, gençlerde, dikkatli karar vermede duygusal zekanın ya da duyguları dikkate alan düşünme biçiminin önemini incelemeye dönük bir yaklaşımı değerlendirmektedir. Çalışmada ayrıca bazı sosyo-demografik değişkenlerin de dikkatli karar verme üzerindeki etkilerinin de ilgili literatür doğrultusunda genç grupta test edilmesi planlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Araştırma, kesitsel tasarım ve kolay / raslantısal örnekleme yöntemiyle (Tatar, 2021) ulaşılan katılımcılarla İstanbul ilinde yürütülmüştür. Araştırmanın verileri, Haziran-Ağustos 2021 tarihleri arasında ulaşılan kişilerle basılı formların kullanılması yoluyla toplanmıştır. Ölçek formları öncesinde çalışma amacı ve gönüllü olur formu verilmiş, katılımcıların, çalışmaya katılmayı kabul etmeleri halinde uygulama yürütülmüştür. Katılımcılardan kimlik bilgisi alınmamış ve bir kişilik uygulama yaklaşık 5-10 dakika sürmüştür.

Çalışma, Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu 01/07/2021 tarih ve 2021-6 sayı ve toplantı numarası ile etik onamı alınarak Helsinki Bildirgesine uygun olarak yürütülmüştür.

Katılımcılar

Çalışmada yaş sınırlaması yapılarak dahil etme kriteri olarak 18-30 yaşları arası alınmıştır. Uygulamada ise çalışmaya 18-29 yaşları arasında (ort. = 24,04, s = 3,18) 324 kadın (% 58,3) ve 232 erkek (% 41,7) olmak üzere toplam 556 kişi katılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Melbourne Karar Verme Ölçeği-II: Melbourne Karar Verme Ölçeği iki bölümden oluşmaktadır. Ölçeğin ikinci bölümü, Dikkatli Karar Verme Stili, Panik Karar Verme Stili, Kaçınan Karar Verme Stili ve Erteleyici Karar Verme Stili değerlendirmesini içeren alt boyutlarından oluşmaktadır (Mann, Burnett, Radford ve Ford, 1997). Bu çalışmada karar verme stratejilerinin değerlendirildiği ikinci kısmın Dikkatli Karar Verme Stili'ni içeren alt boyutu kullanılmıştır. Ölçeğin ikinci kısmı ters yönlü puanlanan maddesi bulunmayan 22 maddeden oluşmaktadır ve maddeler üçlü Likert tipi (2 = doğru, 0 = doğru değil) cevaplama seçeneği içermektedir. Ölçeğin hem geliştirildiği çalışmada hem de Türkçe'ye çeviri çalışmasında Dikkatli Karar Verme Stili alt boyutu için iç tutarlılık güvenirlik katsayısı 0,80 olarak belirlenmiştir (Deniz, 2004; Mann, Burnett, Radford ve Ford, 1997).

Gözden Geçirilmiş Schutte Duygusal Zeka Ölçeği: Bu çalışmada, önce 33 madde olarak geliştirilen (Schutte, Malouff, Hall, Haggerty, Cooper, Golden ve Dornheim, 1998) daha sonra ise gözden geçirme çalışması ile madde sayısı 41'e çıkarılan form olan Schutte Duygusal Zeka Ölçeği (Austin, Saklofske, Huang ve McKenney, 2004) kullanılmıştır. Ölçek, İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi, Duyguların Kullanımı ve Duyguların Değerlendirilmesi alt boyutlarından oluşmaktadır. Ölçeğin 21 maddesi ters yönlü puanlanan maddeleri beşli Likert tipi cevaplama seçeneği içermektedir (1 = kesinlikle katılmıyorum, 5 = kesinlikle katılıyorum). Ölçeğin Türkçe'ye çeviri çalışmasında iç tutarlılık güvenirlik katsayısı bütünü için 0,82 olarak bildirilmiştir. Ölçekten alınan puanların yüksek oluşu kişinin duygusal zekasının yüksek olduğuna işaret etmektedir (Tatar, Tok ve Saltukoğlu, 2011).

Kategorik bağımsız değişkenler olarak alınarak ölçümlenen ve Tablo 1'de kategorilerine yer verilen cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, gelir durumu ve yaşam memnuniyeti değişkenleri ise araştırma için düzenlenen anket formuyla değerlendirilmiştir.

Verilerin Analizi

Verilerin değerlendirilmesi işlemi kullanılan ölçme araçları için iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları ve toplam puanları arasındaki korelasyon katsayıların hesaplanmasıyla başlatılmıştır. Dikkatli Karar Verme Stili alt boyutu için elde edilen toplam puanlar kullanılarak toplam puanın medyan değeri olan 11'in altında ve üzerinde yer alanlar olarak dikkatli karar verme düzeyi düşük ve yüksek olan iki grup oluşturulmuştur. Daha sonra bu iki grubun ayırt edip etmediğini incelemek amacıyla çok değişkenli lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Analize, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durumu, gelir durumu, yaşam memnuniyeti değişkenleri kategorik bağımsız değişkenler olarak, gözden geçirilmiş Schutte Duygusal Zeka Ölçeği alt boyutları İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi, Duyguların Kullanımı, Duyguların Değerlendirilmesi alt boyutları toplam puanları ve yaş ise nicel sürekli bağımsız değişkenler olarak alınmıştır. Ayrıca çoklu lojistik regresyon analizinin yapılabilmesi için ise kategorik bağımsız değişkenlerin incelenmesi amacıyla sayı ve yüzde değerleri belirlenmiştir.

Bulgular

Elde edilen sonuçlara göre gözden geçirilmiş Schutte Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt boyutlarının Cronbach alfa iç tutarlılık güvenilirlik katsayıları İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi alt boyutu için 0,75, Duyguların Kullanımı alt boyutu için 0,38, Duyguların Değerlendirilmesi alt boyutu için 0,77 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlar arasında korelasyonlar incelendiğinde ise İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi alt boyutu ile Duyguların Kullanımı alt boyutu arasında 0,19 ($p < 0,001$), Duyguların Değerlendirilmesi alt boyutu arasında 0,57 ($p < 0,001$); Duyguların Kullanımı alt boyutu ile Duyguların Değerlendirilmesi alt boyutu arasında ise 0,15 ($p < 0,001$) korelasyon katsayısı belirlenmiştir.

Tablo 1. Bağımsız Değişkenlerin Dikkatli Karar Verme Stili Grupları Üzerindeki Dağılımı

Değişkenler	Kategoriler		Medyan Değeri Altı Grup	Medyan Değeri Üzeri Grup	Toplam
Cinsiyet	Kadın	n	159	165	324
		%	49,1	50,9	100,0
	Erkek	n	104	128	232
		%	44,8	55,2	100,0
Eğitim durumu	İlk ve orta okul	n	12	9	21
		%	57,1	42,9	100,0
	Lise	n	75	64	139
		%	54,0	46,0	100,0
	Üniversite	n	176	220	396
		%	44,4	55,6	100,0
Medeni durum	Bekar	n	224	240	464
		%	48,3	51,7	100,0
	Evli, boşanmış, dul	n	39	53	92
		%	42,4	57,6	100,0
Gelir durumu	Düşük	n	23	21	44
		%	52,3	47,7	100,0
	Orta düzey	n	178	185	363
		%	49,0	51,0	100,0
	Yüksek	n	62	87	149
		%	41,6	58,4	100,0

Gençlerde Dikkatli Karar Verme, Duygusal Zeka ve Sosyo-Demografik Değişkenler Arası İlişkiler

Değişkenler	Kategoriler		Medyan Değeri Altı Grup	Medyan Değeri Üzeri Grup	Toplam
Yaşam memnuniyeti	Memnun olanlar	n	168	207	375
		%	44,8	55,2	100,0
	Biraz memnun olanlar	n	82	77	159
		%	51,6	48,4	100,0
	Memnun olmayanlar	n	13	9	22
		%	59,1	40,9	100,0
Toplam	n	263	293	556	
	%	47,3	52,7	100,0	

Dikkatli Karar Verme Stili alt boyutu için Cronbach alfa iç tutarlılık güvenirlik katsayısı 0,72 olarak belirlenmiştir. Dikkatli Karar Verme Stili alt boyutu ile Schutte Duygusal Zeka Ölçeği'nin alt boyutları arasındaki korelasyonlar incelendiğinde ise İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi alt boyutu ile 0,17 ($p < 0,001$), Duyguların Kullanımı alt boyutu ile 0,04 ($p > 0,05$) ve Duyguların Değerlendirilmesi alt boyutu ile de 0,12 ($p < 0,01$) korelasyon katsayısı belirlenmiştir. Kategorik bağımsız değişkenler olarak alınan cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum, gelir durumu, yaşam memnuniyeti değişkenlerinin Dikkatli Karar Verme Stili grupları üzerindeki çapraz tablo dağılımına ilişkin sayı ve yüzde değerleri ise Tablo 1'de verilmiştir.

Son işlem olarak Dikkatli Karar Verme Stili gruplarını ayırt etmek amacıyla Wald İleriye Doğru (Forward Wald) yöntemiyle çok değişkenli lojistik regresyon analizi yapılmıştır. Kurulan çok değişkenli lojistik regresyon analizi için model ile veri uyumu Hosmer ve Lemeshow testi ile incelenmiş ve model-veri uyumu olduğu (χ^2 HL (8) = 6,14; $p > 0,05$) gözlenmiştir. Nagelkerke sözde R^2 değerine göre kurulan lojistik regresyon analizi modeli toplam varyansın % 4,0'unu açıklamaktadır. Kurulan lojistik regresyon analizi modelinin, şans eseri doğru sınıflandırmanın orantılı yüzdesine (% 52,7) oranla % 4,3 oranında bir artış göstererek genel isabet oranını % 57,0 olarak açıkladığı belirlenmiştir. Buna göre dikkatli karar verme düzeyi düşük grup için % 39,2, yüksek grup için ise % 73,0 doğru tahmin oranı belirlenmiştir. Wald testi sonucuna göre de İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi alt boyutu toplam puanı (χ^2 Wald (1) = 12,13; $p < 0,001$; Exp(B) = 1,05) ve yaş (χ^2 Wald (1) = 5,19; $p < 0,05$; Exp(B) = 1,06) dikkatli karar verme düzeyi düşük ve yüksek gruplarından birine düşmenin istatistiksel olarak anlamlı yordayıcıları olduğu görülmüştür (Tablo 2). Diğer değişkenlerin ise istatistiksel önem düzeyinde anlamlı yordayıcılar olmadığı anlaşılmıştır.

Tablo 2. Dikkatli Karar Verme Düzeyi Gruplarının Yordanması için Çoklu Lojistik Regresyon Analizi Sonucu

	B	S.H.	Wald	s.d.	p	Exp(B)	Exp(B)'nin Güven Aralığı (%95)
İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi	0,05	0,01	12,13	1	0,000	1,05	1,02-1,08
Yaş	0,06	0,03	5,19	1	0,023	1,06	1,01-1,12
Sabit	-3,68	0,98	14,03	1	0,000	0,03	

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Daha önce yürütülen çalışmalarda karar verme ile duygusal zeka arasındaki ilişkiye değinildiği (Deniz ve Avşaroğlu, 2014; Di Fabio, 2012; Di Fabio ve Blustein, 2010; Kurtoğlu, 2018) görülse de dikkatli karar vermenin yordayıcıları olarak eş zamanlı değerlendirme ile

duygusal zekanın ya da duyguları dikkate alan düşünme biçimi ile sosyo-demografik değişkenlerin etkisinin incelenmediği görülmektedir. Her ne kadar bazı değişkenler arası ilişkiler dağınık bir şekilde ilgili çalışmalarda yer alsa da değişkenler ya da olgular arasındaki ilişkide her farklı yaklaşım farklı varyans alanlarına işaret etmektedir. İlgili literatür (net olarak ortaya koymasa da) gençlerin belirli alanlarda yetişkinlerden daha az karar verme yeterliliğine sahip olabileceğini belirten yaklaşımlar içermektedir (Burnett, Bault, Coricelli ve Blakemore, 2010; Byrnes, 2002; Galvan ve Rahdar, 2013; Paulsen, Platt, Huettel ve Brannon, 2011; Reyna ve Farley, 2006; van Leijenhorst, Moor, de Macks, Rombouts, Westenberg ve Crone, 2010). Belirtilen açıdan düşünüldüğünde bu çalışma ile ele alınan ilişkisel yapı da daha anlamlı hale gelmektedir. Bu doğrultuda yürütülen çalışmada, karar verme becerileri hakkında şu anda bilinen ve bilinmeyenleri özetleyerek yaş farklılıklarını vurgulaması bağlamında gençlerde dikkatli karar vermenin yordayıcıları olarak duygusal zeka bileşenleri ve sosyo-demografik değişkenler incelenmiştir.

Bu çalışmada çok değişkenli lojistik regresyon analizi yapılmasının temel gerekçesi cinsiyet, eğitim durumu, ekonomik durum gibi çalışmada alınan sosyo-demografik değişkenlerin de dikkatli karar vermede test edilmesi olmuştur. Böylece sosyo-demografik değişkenlerin dikkatli karar verme düzeyi düşük ve yüksek gruplarından birine düşmenin istatistiksel olarak anlamlı yordayıcılarından olup olmadıkları incelenmiştir. Elde edilen sonuca göre önceki çalışmalarda da belirtildiği gibi yaş değişkenindeki (Albert, Chein ve Steinberg, 2013; Almy, Kuskowski, Malone, Myers ve Luciana, 2018; Byrnes, 2005; Cauffman ve Woolard, 2005; Galvan ve Rahdar, 2013; Klaczynski, 2001; Steinberg ve Cauffman, 1996) her bir yıllık artış dikkatli karar verme düzeyi yüksek grupta yer almayı 1,06 kat artırmaktadır (% 95 GA = 1,01-1,12).

Wald testi sonuçlarına göre dikkatli karar verme düzeyi gruplarının yordanmasında dikkatli karar verme düzeyi yüksek grupta yer almayı sadece duygusal zekanın bileşenlerinden İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi alt boyutu yordamaktadır. Bu alt boyut toplam puanındaki bir puanlık artış dikkatli karar verme düzeyi yüksek grupta yer almayı 1,05 kat (% 95 GA = 1,02-1,08) artırmaktadır. Dikkatli karar vermeye dikkat çekmesi açısından karar süreçlerinde riskten kaçınma genellikle uyarlanabilir olarak kabul edilmektedir (Reyna ve Farley, 2006). Bununla birlikte, riskli davranışlarda bulunmanın çeşitli sosyal, duygusal ve bilişsel nedenlere sahip olması olasılığı bulunmaktadır ve gençlerin, çocuklara veya yetişkinlere kıyasla sonuçlara abartılı veya daha kararsız duygusal tepkiler gösterdiği belirtilmektedir (Burnett, Bault, Coricelli ve Blakemore, 2010). Yetişkinlerde duyguların öngörülmesi kritik rol oynamaktadır. Oysa gençlerde kararların sonuçları hakkında rahatlama ve pişmanlık gibi karşı olgusal düşünme yeteneği gelişmeye devam etmektedir. Karar verme sırasında bu türden karşı olgusal düşünmeye ilişkin duyguların oluşumundaki veya kullanımındaki olgunlaşmamışlıklar da riskli karar verme olasılığını artırmaktadır (Burnett, Bault, Coricelli ve Blakemore, 2010). Diğer bir ifadeyle gençler, duygusal bağlamda karar verirken, yetişkinlerden daha düşük oranla olasılık bilgileri ve sonuçlara ilişkin değerlendirmeyi hesaba katmakta ve bunun sonucu olarak daha riskli davranışlar göstermektedirler (Figner, Mackinlay, Wilkening ve Weber, 2009). Bu nedenle de gençlerde ruh halinin düzenlenmesinin dikkatli karar vermeyi olumlu yönde etkilemesi anlaşılır olmaktadır. Aynı doğrultuda, yaştaki artışın da dikkatli karar vermeyi olumlu yönde etkilemesi bu ortak noktaya işaret etmektedir. Bütün bunlar ise elde edilen sonuçların hem beklenen doğrultuda hem de ilgili literatürle uyumlu olduğunu göstermektedir.

Çalışma sonuçlarına göre Nagelkerke sözde R2 değerine göre kurulan lojistik regresyon analizi modeli toplam varyansın % 4,0'ını açıklamaktadır. Bir yönüyle bu oran düşük görünmektedir. Diğer yönüyle ise bu oran oldukça tatmin edicidir. Çünkü sadece yaş ve İyimserlik / Ruh Halinin Düzenlenmesi alt boyutu bu açıklanan varyans oranını ortaya koymaktadır. Katmanlı olgusal bir yapı olarak karar vermenin açıklanması için duygulanım, bilişsel kontrol ve sosyal bilgi işleme ile ilgili psikolojik süreçleri içeren daha karmaşık yapılandırmacı model önerilmesi gibi (van Hoom, Shablack, Lindquist ve Telzer, 2019) bu çalışmada ele alınandan çok daha fazla sayıda değişkenle açıklanmaya çalışılmaktadır.

Yakın dönem çalışmalarında, karar vermede bilişsel süreçlerin nöropsikolojik yaklaşımlarla (Blakemore ve Robbins, 2012; Burnett, Bault, Coricelli ve Blakemore, 2010; Galvan ve Rahdar, 2013; Hartley ve Somerville, 2015) ele alındığı düşünüldüğünde, bu çalışma, dikkatli karar verme süreçlerine ilişkin açıklayıcı bir yaklaşım ortaya koymaktan uzak, daha çok olgular arası ilişkileri anlamaya dönük bir bakış açısı ortaya koyan niteliktedir. Ancak çalışma dikkatli karar vermede duygusal zekanın ya da duyguları dikkate alan düşünme biçiminin önemini göstermesi açısından araştırma amaçları açısından bekleneni karşılar niteliktedir. Gençlerin sadece arkadaşların yanında oldukları zaman, yetişkinlere göre daha kötü kararlar aldıkları gösterilmiştir (Burnett, Bault, Coricelli ve Blakemore, 2010). Ayrıca benlik saygısının karar vermedeki kritik önemi (Wray ve Stone, 2005) dikkatli karar vermede de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu ve benzeri çalışmaların sonuçları dikkate alındığında bu çalışmada incelenen ilişkisel yapının ve tasarım açısından basit bir modelle ortaya konulan yaklaşımın, gençlerde, ebeveyn etkileri (Liverpool, Pereira, Hayes, Wolpert ve Edbrooke-Childs, 2021), yaşam tarzı (Liberali, Del Castanhel, Kupek ve Assis, 2021) gibi farklı bağlamlarda dürtüsellik, yenilik arayışı (Icenogle ve Cauffman, 2021), saldırganlık (Roy, Castonguay, Fortin, Drolet, Franche-Choquette, Dumais, Lafortune, Bernard ve Geoffrion, 2021), çocukluk deneyimleri (Islam, Broidy, Eriksson, Rahman ve Mazumder, 2022) gibi daha fazla sayıda değişkenle birlikte incelenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Kaynakça

- Albert, D., Chein, J., & Steinberg, L. (2013). The teenage brain: peer influences on adolescent decision making. *Current Directions in Psychological Science*, 22(2), 114-120. DOI: 10.1177/0963721412471347
- Almy, B., Kuskowski, M., Malone, S. M., Myers, E., & Luciana, M. (2018). A longitudinal analysis of adolescent decision-making with the Iowa Gambling Task. *Developmental Psychology*, 54(4), 689-702. DOI: 10.1037/dev0000460
- Austin, E. J., Saklofske, D. H., Huang, S. H., & McKenney, D. (2004). Measurement of trait emotional intelligence: testing and cross-validating a modified version of Schutte et al.'s (1998) measure. *Personality and Individual Differences*, 36(3), 555-562. DOI: 10.1016/S0191-8869(03)00114-4
- Blakemore, S. J., & Robbins, T. W. (2012). Decision-making in the adolescent brain. *Nature Neuroscience*, 15(9), 1184-1191. DOI: 10.1038/nn.3177
- Burnett, S., Bault, N., Coricelli, G., & Blakemore, S. J. (2010). Adolescents' heightened risk-seeking in a probabilistic gambling task. *Cognitive Development*, 25(2), 183-196. DOI: 10.1016/j.cogdev.2009.11.003

- Byrnes, J. P. (2002). The development of decision-making. *Journal of Adolescent Health, 31*(6), 208-215. DOI: 10.1016/S1054-139X(02)00503-7
- Byrnes, J. P. (2005). The development of self-regulated decision making. In J. E. Jacobs & P. A. Klaczynski, (Eds.), *The development of judgment and decision making in children and adolescent* (pp. 5-38). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Cauffman, E., & Woolard, J. (2005). Crime, Competence, and Culpability: Adolescent Judgment in the Justice System. In J. E. Jacobs & P. A. Klaczynski (Eds.), *The development of judgment and decision making in children and adolescent* (pp. 5-38). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Chapman, H. R., Chipchase, S. Y., & Bretherton, R. (2017). The evaluation of a continuing professional development package for primary care dentists designed to reduce stress, build resilience and improve clinical decision-making. *British Dental Journal, 223*(4), 261-271. DOI: 10.1038/sj.bdj.2017.712
- Defoe, I. N., Dubas, J. S., Figner, B., & van Aken, M. A. G. (2015). A meta-analysis on age differences in risky decision making: adolescents versus children and adults. *Psychological Bulletin, 141*(1), 48-84. DOI: 10.1037/a0038088
- Dekkers, T. J., de Water, E., & Scheres, A. (2022). Impulsive and risky decision-making in adolescents with attention-deficit/hyperactivity disorder (ADHD): the need for a developmental perspective. *Current Opinion in Psychology, 44*, 330-336. DOI: 10.1016/j.copsyc.2021.11.002
- Deniz, M. E. (2004). Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *Eğitim Araştırmaları Dergisi, 4*(15), 23-35.
- Deniz, M., & Avşaroğlu, S. (2014). Üniversite öğrencilerinin duygusal zekâ yeteneklerinin karar vermede özsaygı ve karar verme stillerini açıklama. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 16*(1), 121-138.
- Di Fabio, A. (2012). Emotional intelligence: A new variable in career decision-making. In A. Di Fabio, (Ed.), *Emotional intelligence: New perspectives and applications* (pp. 51-66). Rijeka, Croatia: Intechopen.
- Di Fabio, A., & Blustein, D. L. (2010). Emotional intelligence and decisional conflict styles: Some empirical evidence among Italian high school students. *Journal of Career Assessment, 18*(1), 71-81. DOI: 10.1177/1069072709350904
- Figner, B., Mackinlay, R. J., Wilkening, F., & Weber, E. U. (2009). Affective and deliberative processes in risky choice: Age differences in risk taking in the Columbia Card Task. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 35*(3), 709-730. DOI: 10.1037/a0014983
- Fischhoff, B. (2008). Assessing adolescent decision-making competence. *Developmental Review, 28*(1), 12-28. DOI: 10.1016/j.dr.2007.08.001
- Galvan, A., & Rahdar, A. (2013). The neurobiological effects of stress on adolescent decision making. *Neuroscience, 249*, 223-231. DOI: 10.1016/j.neuroscience.2012.09.074

- Gignac, G. E., Palmer, B. R., Manocha, R., & Stough, C. (2005). An examination of the factor structure of the Schutte Self-Report Emotional Intelligence (SSREI) Scale via confirmatory factor analysis. *Personality and Individual Differences, 39*(6), 1029-1042. DOI: 10.1016/j.paid.2005.03.014
- Hartley, C. A., & Somerville, L. H. (2015). The neuroscience of adolescent decision-making. *Current Opinion in Behavioral Sciences, 5*, 108-115. DOI: 10.1016/j.cobeha.2015.09.004
- Icenogle, G., & Cauffman, E. (2021). Adolescent decision making: A decade in review. *Journal of Research on Adolescence, 31*(4), 1006-1022. DOI: 10.1111/jora.12608
- Islam, M. J., Broidy, L., Eriksson, L., Rahman, M., & Mazumder, N. (2022). Childhood maltreatment and decision-making autonomy in adulthood: the mediating roles of self-esteem and social support. *Child Abuse and Neglect, 129*, 105665. DOI: 10.1016/j.chiabu.2022.105665
- Jia, Y., Hou, Z.-J., Zhang, H., & Xiao, Y. (2022). Future time perspective, career adaptability, anxiety, and career decision-making difficulty: exploring mediations and moderations. *Journal of Career Development, 49*(2), 282-296. DOI: 10.1177/0894845320941922
- Jonker, C. S., & Vosloo, C. (2008). The psychometric properties of the Schutte Emotional Intelligence Scale. *SA Journal of Industrial Psychology, 34*(2), 21-30. DOI: 10.4102/sajip.v34i2.689
- Klaczynski, P. A. (2001). Analytic and heuristic processing influences on adolescent reasoning and decision-making. *Child Development, 72*, 844-861. DOI: 10.1111/1467-8624.00319
- Kray, J., Kreis, B. K., & Lorenz, C. (2021). Age differences in decision making under known risk: the role of working memory and impulsivity. *Developmental Psychology, 57*(2), 241-252. DOI: 10.1037/dev0001132
- Kurtoğlu, M. (2018). Determination of the relationship between emotional intelligence level and decision making strategies in gifted students. *Journal for the Education of Gifted Young Scientists, 6*(1), 1-16. DOI: 10.17478/JEGYS.2018.70
- Liberali, R., Del Castanhel, F., Kupek, E., & Assis, M. A. A. D. (2021). Latent class analysis of lifestyle risk factors and association with overweight and/or obesity in children and adolescents: systematic review. *Childhood Obesity, 17*(1), 2-15. DOI: 10.1089/chi.2020.0115
- Liverpool, S., Pereira, B., Hayes, D., Wolpert, M., & Edbrooke-Childs, J. (2021). A scoping review and assessment of essential elements of shared decision-making of parent-involved interventions in child and adolescent mental health. *European Child and Adolescent Psychiatry, 30*, 1319-1338. DOI: 10.1007/s00787-020-01530-7
- Mann, L., Burnett, P., Radford, M., & Ford, S. (1997). The Melbourne Decision Making Questionnaire: An instrument for measuring patterns for coping with decisional conflict. *Journal of Behavioral Decision Making, 10*(1), 1-19. DOI: 10.1002/(SICI)1099-0771(199703)10:1<1::AID-BDM242>3.0.CO;2-X
- Mann, L., Harmoni, R., & Power, C. (1989). Adolescent decision-making: The development of competence. *Journal of Adolescence, 12*(3), 265-278. DOI: 10.1016/0140-1971(89)90077-8

- Ng, K. M., Wang, C., Kim, D. H., & Bodenhorn, N. (2010). Factor structure analysis of the Schutte Self-Report Emotional Intelligence Scale on international students. *Educational and Psychological Measurement, 70*(4), 695-709. DOI: 10.1177/0013164409355691
- Paulsen, D., Platt, M., Huettel, S. A., & Brannon, E. M. (2011). Decision-making under risk in children, adolescents, and young adults. *Frontiers in Psychology, 2*, 72. DOI: 10.3389/fpsyg.2011.00072
- Reyna, V. F., & Farley, F. (2006). Risk and rationality in adolescent decision making: Implications for theory, practice, and public policy. *Psychological Science in the Public Interest, 7*(1), 1-44. DOI: 10.1111/j.1529-1006.2006.00026.x
- Roy, C., Castonguay, A., Fortin, M., Drolet, C., Franche-Choquette, G., Dumais, A., Lafortune, D., Bernard, P., & Geoffrion, S. (2021). The use of restraint and seclusion in residential treatment care for youth: a systematic review of related factors and interventions. *Trauma, Violence, and Abuse, 22*(2), 318-338. DOI: 10.1177/1524838019843196
- Schutte, N. S., Malouff, J. M., Hall, L. E., Haggerty, D. J., Cooper, J. T., Golden, C. J., & Dornheim, L. (1998). Development and validation of a measure of emotional intelligence. *Personality and Individual Differences, 25*(2), 167-177. DOI: 10.1016/S0191-8869(98)00001-4
- Sharma, S., Deller, J., Biswal, R., & Mandal, M. K. (2009). Emotional intelligence: Factorial structure and construct validity across cultures. *International Journal of Cross Cultural Management, 9*(2), 217-236. DOI: 10.1177/1470595809335725
- Smith, A. R., Steinberg, L., & Chein, J. (2014). The role of the anterior insula in adolescent decision making. *Developmental Neuroscience, 36*(3-4), 196-209. DOI: 10.1159/000358918
- Steinberg, L., & Cauffman, E. (1996). Maturity of judgment in adolescence: Psychosocial factors in adolescent decision making. *Law and Human Behavior, 20*(3), 249-272. DOI: 10.1007/BF01499023
- Tatar, A. (2021). Gelişim psikolojisinde araştırma yöntemleri. İç. D. M. Siyez (Ed.), *Çocuk ve ergen gelişimi: çok boyutlu bir bakış* (1. bas. s. 38-85). Pegem Akademi. DOI: 10.14527/9786257676090
- Tatar, A., Tok, S., & Saltukoğlu, G. (2011). Gözden geçirilmiş Schutte Duygusal Zekâ Ölçeğinin Türkçe'ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni, 21*(4), 325-338. DOI: 10.5455/bcp.20110624015920
- Timmer, A., Antonaccio, O., & French, M. T. (2021). Hot or cool processing? Adolescent decision-making and delinquency. *Justice Quarterly, 38*(6), 961-994. DOI: 10.1080/07418825.2020.1730424
- van Elburg, A., Danner, U. N., Sternheim, L. C., Lammers, M., & Elzakkars, I. (2021). Mental capacity, decision-making and emotion dysregulation in severe enduring anorexia nervosa. *Frontiers in Psychiatry, 12*, 545317. DOI: 10.3389/fpsyg.2021.545317
- van Hoorn, J., Shablack, H., Lindquist, K. A., & Telzer, E. H. (2019). Incorporating the social context into neurocognitive models of adolescent decision-making: a neuroimaging meta-analysis. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews, 101*, 129-142. DOI: 10.1016/j.neubiorev.2018.12.024

van Leijenhorst, L., Moor, B. G., de Macks, Z. A. O., Rombouts, S. A., Westenberg, P. M., & Crone, E. A. (2010). Adolescent risky decision-making: neurocognitive development of reward and control regions. *Neuroimage*, 51(1), 345-355. DOI: 10.1016/j.neuroimage.2010.02.038

Wray, L. D., & Stone, E. R. (2005). The role of self-esteem and anxiety in decision making for self versus others in relationships. *Journal of Behavioral Decision Making*, 18(2), 125-144. DOI: 10.1002/bdm.490

Sosyal Hizmet Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Kişilere Yönelik Tutumları

Gözde Yılmaz Tuncel^{a, b}, Derya Şaşman Kaylı^c, Görkem Yararbaş^d

Özet

Bu araştırma, sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarını ve bu tutumların sosyodemografik değişkenlerle ilişkisini incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada, sosyodemografik soru formu ile Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Tutum ve Davranışlar Ölçeği (BYMT) kullanılmış ve çalışma 106 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizinde Bağımsız Örneklem t Testi, Anova ve Spearman Korelasyon Testi kullanılmıştır. Bu araştırmaya katılan sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları yüksek düzeyde olmasa da olumsuz bulunmuştur. Katılımcıların eğitim durumlarının tutumları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Madde kullanım riski yüksek olan bireylerle çalışan meslek elemanlarının olumsuz tutumları, bu bireylere sunacakları müdahaleleri ve hizmetleri, madde kullanımıyla ilgili destek olabilecek diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirme davranışlarını olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle, madde kullanım bozukluğu ve madde kullanımının biyopsikososyal süreçleri hakkında bilgi düzeylerinin artırılmasının önemli olduğu düşünülmektedir.

Attitudes of Personnel Working in the Field of Social Work towards Persons Using Addictive Substance

Abstract

This research aims to examine the attitudes of professionals working in the field of social work towards individuals using addictive substances and the relationship between these attitudes and sociodemographic variables. In the study, a sociodemographic information form and Scale on Attitudes and Behaviors toward Individuals Using Addictive Substance were used and the study was carried out with 106 participants. Independent Sample T-Test, Anova and Spearman Correlation Test were used in the analysis of the data. The attitudes of the professionals working in the field of social work participating in this research towards individuals using illicit addictive substances were found to be negative, although not at a high level. It has been determined that the educational status have an effect on their attitudes. Negative attitudes of personnel working with individuals at high risk of substance use may adversely affect the interventions and services they will provide to these individuals. Therefore, it is considered important to increase the level of knowledge about substance use disorder and the biopsychosocial processes of substance use.

Anahtar Kelimeler

Madde Kullanım Bozukluğu
Bağımlılık
Tutum
Sosyal Hizmet

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 23.03.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1092327

Keywords

Substance Use Disorder
Addiction
Attitude
Social Work

About Article

Received: 23.03.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1092327

^a İletişim Yazarı: yilmazggozde@gmail.com

^b Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Kırkağaç Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmetler Programı/ ORCID: 0000-0002-3331-9304

^c Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümü/ ORCID: 0000-0001-7949-2332

^d Doç. Dr., Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı, Toksikoloji ve İlaç Bilimleri Enstitüsü/ ORCID: 0000-0002-2993-5577

Giriş

Madde kullanım bozukluğu tüm dünyada gün geçtikçe artan ve sadece sağlık alanıyla değil sosyal ve ekonomik alanla da derin ilişkileri bulunan evrensel bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler (BM) tarafından yayımlanan 2021 Dünya Uyuşturucu Raporu'nda 15-64 yaş aralığında madde kullanan kişi sayısının 2010 yılında 226 milyon olduğu ve 2019 yılında %22'lik bir artış göstererek 274 milyona ulaştığı belirtilmektedir. Bu oranın 2030 yılına kadar 299 milyon kişiye ulaşabileceği öngörülmektedir (United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), 2021). Ülkeleri ve toplumları tehdit eden madde kullanım bozukluğu hem halk sağlığı hem de toplum güvenliği sorunu olarak mücadele edilmesi gereken önemli alanlardan biridir.

Madde kullanım bozukluğu olan bireylerin toplum tarafından olumsuz etiketlere ve tutumlara maruz kaldığı, bu tutumlar nedeniyle çoğu zaman dışlandıkları ve ayrımcılığa uğradıkları görülmektedir (Ahern, Stuber ve Galea, 2007; Corrigan, Kuwabara ve O'Shaughnessy, 2009; Janulis, 2010; Lauber, Nordt, Falcato ve Rössler, 2004; Pescosolido, Monahan, Link, Stueve ve Kikuzawa, 1999). Türkiye de dahil olmak üzere on dört farklı ülkede yürütülen bir araştırmada toplum tarafından damgalanan ve reddedilen başlıklar arasında alkol ve madde kullanım bozukluğu ilk sırada yer almaktadır (Room, Rehm, Trotter, Paglia ve Üstün, 2001). Bu olumsuz tutumların sağlık hizmeti sağlayıcıları tarafından da uygulanabildiği, diğer hastalara kıyasla madde kullanım bozukluğu olan bireylerin reddedilme oranının daha yüksek olduğu görülmektedir (Boekel, Brouwers, Weeghel ve Garretsen, 2015; Büyükbayram, Baysan Arabacı, Arabacıoğlu, Ayyıldız ve Acar, 2017; Meltzer ve diğerleri, 2013; Yılbaş ve Gönültaş, 2021). Polis memurları tarafından suç işleme potansiyelleri yüksek kişiler olarak damgalandıkları için işlemedikleri suçlardan sorumlu tutulabildikleri açıklanmaktadır (Toronto Drug Strategy Implementation Panel, 2010). Bu olumsuz tutumlar sosyal izolasyonu tetiklemeyle beraber kişilerin madde kullanımını çevresinden gizleyerek tedaviyi reddetmesine ya da tedaviye başlama sürecini uzatmasına sebep olabilmektedir (Corrigan ve diğerleri, 2009; Ronzani, Higgins Biddle ve Furtado, 2009). Gecikmiş tedavi arayışı ise bağımlılık tedavisinde uyumsuzluğa yol açabilmektedir (Brenner, von Hippel, von Hippel, Resnick ve Treloar, 2010). Bunların yanı sıra, hizmet sektöründe çalışan profesyonellerin olumsuz tutumları, madde kullanıcılarına hizmet sunma isteklerini azaltarak sosyal mesafe arzusunu arttırabilmektedir (Ferreira ve diğerleri, 2021; Yang, Wong, Grivel ve Hasin, 2017). Profesyonellerin olumsuz tutumlarının, madde kullanıcılarının hizmete erişiminde bir engel olduğu vurgulanmaktadır (Neale, Topmkins ve Sheard, 2008) ve bu gibi sorunlar profesyoneller ile danışanlar arasında iyi bir ortaklık kurma şansını azaltmaktadır (Tostes, Dias, Reis, Silveira ve Ronzani, 2020). Bu durum genel olarak madde kullanıcılarının talep ettikleri hizmetten çekilmesine, sosyal dışlanmaya ve tedavide daha düşük oranlarda başarıya neden olabilmektedir (Ferreira ve diğerleri, 2021; Silveira, Tostes, Wan, Ronzani ve Corrigan, 2018).

Sosyal hizmet alanında dezavantajlı gruplarla çalışan meslek elemanları, kendi mesleki sorumlulukları çerçevesinde bu bireylerin ihtiyaç duyduğu hizmeti sağlamayı amaçlamaktadır. Bu dezavantajlı gruplardan biri madde kullanım bozukluğu olan bireyler olmakla birlikte diğer dezavantajlı gruplar olarak nitelendirilebilecek çocuklar, kadınlar, mülteciler ve yoksul durumda olanlar ile madde kullanımı arasında bir ilişki vardır. Madde kullanımının günümüzde küçük yaşlara kadar düşmesi (UNODC, 2022), göç ve işsizliğin

yaşandığı, sosyoekonomik düzeyin düşük olduğu toplumlarda ekonomik sıkıntılarla birlikte yaşanan sorunlar, hayat şartlarının zorlaşması ve bireylerin baş etme kapasitelerinin azalması gibi birçok faktörün madde kullanımını artırması bu ilişkiyi açıklar niteliktedir. Türkiye’de dezavantajlı gruplara danışmanlık yapan, onların hak temelli mücadelesini yürüten sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanları, damgalama ve ayrımcılıkla mücadele ederek toplum içerisinde ötekileşmiş grupların ve bireylerin sosyal entegrasyonunu tekrar sağlamakla görevlidir.

Madde kullanımının bırakılmasında, tedavi sürecinin etkin bir şekilde sürdürülmesinde ve toplum temelli tedavi programlarının gerçekleştirilmesinde bağımlı bireylere yönelik tutum ve davranışlar işlevsel bir rol üstlenmektedir. Bu bağlamda bakıldığında, özellikle madde kullanım riskinin yüksek olduğu gruplarla çalışan sosyal hizmet alanındaki meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışlarının belirlenmesi olumsuz sonuçlara neden olabilecek müdahalelerin ve zarar verebilecek tutumların önlenmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla dezavantajlı gruplarla çalışan meslek elemanlarının, bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışlarının tespit edilmesinin, madde kullanımının önlenmesinde, tedavi edilmesinde ve mücadele politikalarının oluşturulmasında önemli olduğu düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırma Modeli

Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarını tespit etmeyi amaçlayan bu çalışmada nicel araştırma yöntemlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır. Meslek elemanlarının tutum düzeylerinin tespit edilmesinde tekil tarama, tutumların sosyodemografik değişkenlerle ilişkisinin incelenmesinde ilişkisel tarama modeli ele alınmıştır. Tarama modeli, evren hakkında genel bir yargıya ulaşmak amacıyla yapılan bir araştırma türüdür (Karasar, 2018). Tekil tarama modeli, araştırmayı tek bir değişken çerçevesinde ele alarak onun belirli bir andaki durumunu incelemek amacıyla, ilişkisel tarama modeli ise değişkenler arasındaki ilişkileri ortaya koyarak neden sonuç bağlamı kurabilmek amacıyla yapılmaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012).

Evren ve Örneklem / Çalışma Grubu / Katılımcılar

Araştırma, sosyal hizmet alanlarında görev yapan meslek gruplarını kapsamakla birlikte bu çalışmada; sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, sosyologlar, çocuk gelişim uzmanları, öğretmenler, hemşireler ve psikolojik danışmanlık ve rehberlik uzmanları yer almıştır. Covid-19 pandemisi koşulları nedeniyle veriler online olarak Google Forms ile toplanmıştır. Araştırma linkinin, Sosyal Hizmet Uzmanları Derneği (SHUDER) aracılığıyla sosyal medya platformlarından farklı kişilere iletilmesi sağlanmıştır. Gpower programı kullanılarak örnek büyüklüğü $power=0.90$, $\alpha=0.03$, d (etki büyüklüğü-effect size)=0.3 alındığında çift yönlü tek grupta minimum 103 kişi olarak hesaplanmıştır. Araştırma, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 106 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak, araştırmacılar tarafından literatürden faydalanılarak oluşturulmuş sosyodemografik soru formu ile Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Bireylere Yönelik Tutum ve Davranışlar Ölçeği (BYMT) kullanılmıştır. Ölçek, Şaşman Kaylı, Yılmaz ve İyilikçi (2020) tarafından geliştirilmiş olup yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışların tespit edilmesini amaçlamaktadır. 27 sorudan oluşan ve tek faktörlü bir yapıya sahip olan ölçekte kesme noktası bulunmamaktadır. Ölçekten alınabilecek minimum puan 27, maksimum puan ise 135'dir. Ölçekte toplam puanın yükselmesi bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere karşı olumsuz tutumun artması anlamına gelmektedir. Ölçeğin Cronbach Alpha katsayısı .923 olup kuvvetli güvenilirliğe sahiptir, bu araştırmada ise BYMT ölçeğinin Cronbach Alfa değeri 0.921 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma için Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan (10.02.2021 tarihli ve 20.478.486/756 sayılı) etik onay alınmıştır. Veriler 15.02.2021 ile 15.02.2022 tarihleri arasında Google Forms aracılığıyla online olarak toplanmıştır. Online olarak hazırlanan form için pilot çalışma yapılarak elektronik açıdan uygunluğu test edilmiştir. Kişiler araştırmanın başlığı, içeriği ve dahil etme kriterlerinin yer aldığı bir mesajla çalışmaya davet edilmiştir. Google oturumu üzerinden araştırmaya katılım sağlanabilmiştir ve her bir oturum bir yanıt hakkıyla sınırlandırılmıştır.

Araştırmada toplanan veriler, tanımlayıcı istatistikler (yüzde, sayı, standart sapma, ortalama vb.), normallik analizinde tespitinde Shapiro-Wilk testi kullanılarak değerlendirilmiştir. değişkenler arasındaki istatistiksel ilişkiler Bağımsız Örneklem t Testi, Anova ve Spearman Korelasyon testi kullanılarak incelenmiştir. Ortalama puanın artması daha yüksek düzeyde olumsuz düşünceyi ve tutumu ifade etmektedir. İstatistiksel anlamlılık düzeyi 0.05 olarak ele alınmıştır.

Bulgular

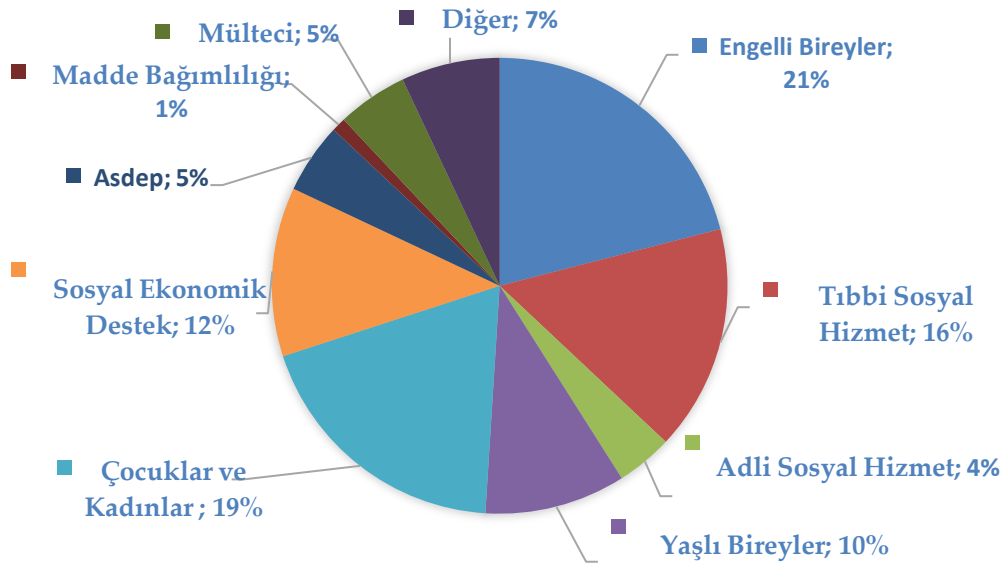
Katılımcıların sosyodemografik bilgileri incelendiğinde, %75'inin (n=79) kadın olduğu, %62'sinin 23-30 yaş aralığında olduğu, %72'sinin (n=76) lisans ve %28'inin (n=30) lisansüstü mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların %87'si (n=92) kamu alanında çalışmakla birlikte çalışma süreleri 3 ay ile 34 yıl arasında değişmektedir (Tablo 1).

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Özellikler	Sayı	Yüzde
Cinsiyet		
Kadın	79	%75
Erkek	27	%25
Yaş		
23-30 yaş arası	66	%62.3
31-38 yaş arası	22	%20.8
39-46 yaş arası	5	%4.7
47-57 yaş arası	13	%12.3
Yaş Ort.± SS	31.58±9.1	

Ortanca(min-max)	27.5 (23-57)	
Eğitim Durumu		
Lisans mezunu	76	%71.7
Lisansüstü	30	%28.3
Çalışılan kurumun türü		
Kamu	92	%87
Özel	14	%13
Çalışma süreleri		
1 yıldan az	13	%12.3
1-3 yıl arası	38	%35.8
4-9 yıl arası	27	%25.5
10 yıl ve üzeri	28	%26.4
Toplam	106	%100

Sosyal hizmet alanında çalışan katılımcıların %85'i (n= 90) sosyal hizmet, %7'si (n=7) sosyoloji, %4'ü (n=4) eğitim bilimleri bölümlerinden mezun olmakla beraber kalan %4'lük kısmı (n=5) psikoloji, psikolojik danışmanlık ve rehberlik, çocuk gelişimi ve hemşirelik bölümlerinden mezundur. Kamuda çalışan katılımcıların en yüksek oranlarla %55'inin (n=58) Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nda, %14'ünün (n=15) Sağlık Bakanlığı'nda ve %9'unun belediyelerde görev yaptığı tespit edilmiştir. Katılımcıların çalıştıkları sosyal hizmet alanları Grafik 1'de sunulmuştur. Buna göre madde bağımlılığı alanında çalışan sadece bir katılımcı olmakla beraber en yüksek oranlarla katılımcıların %20'sinin (n=22) engelli, %19'unun (n=20) çocuk ve kadın, %16'sının (n=17) tıbbi sosyal hizmet alanlarında çalıştıkları görülmektedir.

Grafik 1: Katılımcıların Görev Yaptıkları Sosyal Hizmet Alanları

Katılımcıların BYMT ölçeğinden alabilecekleri minimum puan 27 maksimum puan ise 135'dir ve ölçekte toplam puanın yükselmesi bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik olumsuz tutumun arttığını göstermektedir. Araştırma kapsamında katılımcıların, BYMT ölçeğinden en düşük 36 ve en yüksek 111 puan aldıkları ve ölçek toplum puan ortalamasının $72,31 \pm 15.2$ olduğu saptanmıştır. Bu araştırmaya katılan, sosyal hizmet alanında çalışan meslek

Sosyal Hizmet Alanında Çalışan Meslek Elemanlarının Bağımlılık Yapıcı Madde Kullanan Kişilere Yönelik Tutumları

elemanlarının yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları yüksek düzeyde olmasa da olumsuz bulunmuştur.

Bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumların sosyodemografik değişkenlerle ilişkisi

Katılımcıların yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarına bakıldığında, katılımcıların cinsiyetleri ile tutum puanları arasında yapılan t-testi sonucunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($t[104]=0,595$; $p>0,05$). Bunun aksine, eğitim durumu ($t[104]=2,345$) ve yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanmış olma durumları ($t[104]=2,007$) ile BYMT puanları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p<0,05$). Lisans mezunu olan katılımcıların ortalama puanının lisansüstü mezunu katılımcılardan daha yüksektir, bu durum lisans mezunlarının olumsuz tutumlarının daha yüksek olduğu anlamını taşımaktadır. Hiç yasa dışı madde kullanmayan katılımcıların olumsuz tutumlarının, bir kez deneyen katılımcılardan daha yüksek olduğu görülmektedir. Yapılan bağımsız grup t testi sonucunda katılımcıların medeni durumu ($t[104]=-0,360$), çocuk sahibi olma durumu ($t[104]=0,235$), çalıştığı kurumun türü (kamu-özel) ($t[104]=0,722$), ailede veya yakın çevresinde alkol ($t[104]=0,527$) ve yasa dışı madde ($t[104]=0,154$) kullanan birinin varlığı, yakın çevresinde alkol veya madde kullanım bozukluğu tedavisi görmüş birinin varlığı ($t[104]=0,455$) değişkenleri ile bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$) (Tablo 2).

Tablo 2: BYMT Ölçeği Puanlarının Katılımcıların Cinsiyet, Eğitim Durumu ve Yasadışı Madde Kullanma Durumu Değişkenlerine Göre t Testi Sonuçları

Değişkenler	N	\bar{x}	SS	sd	t	p
Cinsiyet						
Kadın	79	2,6906	0,58175	104	0,593	0,555
Erkek	27	2,6159	0,51146			
Eğitim Durumu						
Lisans mezunu	76	2,7505	0,54323	104	2,345	0,021*
Lisansüstü	30	2,4716	0,57253			
Yasa dışı madde kullanma durumu						
Hiç kullanmadım	99	2,7003	0,56192	104	2,007	0,047*
Bir kez denedim	7	2,2646	0,43321			

*($p<0,05$)

Katılımcıların yaşları ($F[3-102]=0,616$), görev aldıkları sosyal hizmet alanı ($F[4-90]=2,224$) ve kamu kurum kuruluşlarında görev yapan katılımcıların çalıştıkları bakanlıklar ($F[9-96]=1,747$) ile madde kullanım bozukluğu olan bireylere yönelik tutumları arasında yapılan ANOVA Testi sonucunda istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ($p>0,05$). Yine, yapılan Spearman Korelasyon testi sonucunda katılımcıların hizmet süreleri ile BYMT puanları arasında bir ilişki bulunmamıştır ($r=0,553$, $p>0,05$).

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının yasa dışı bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının ne düzeyde olduğu ve bu tutumları etkileyen faktörlerin neler olabileceği incelenmeye çalışılmıştır. Literatüre bakıldığında, madde kullanan bireylere yönelik tutumları inceleyen araştırmaların ülkemizde sağlık çalışanları üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Altıntaş ve diğerleri, 2004; Büyükbayram ve diğerleri, 2017; Mutlu, Bilici ve Çetin, 2014; Şaşman Kaylı, Özyurt, Devci ve Çavuşoğlu, 2020). Ancak madde kullanım riski yüksek olan bireylerle çalışan, sosyal hizmet alanında görev yapan meslek elemanlarının tutumlarını ele alan herhangi bir araştırmaya rastlanılmamıştır. Bu yönüyle bu araştırma, ülkemizde madde kullanıcılarına yönelik tutumları incelemek amacıyla yapılan diğer çalışmalardan farklılaşmaktadır. Sosyal hizmet alanında çalışan meslek gruplarının tümüne ulaşılamamış olunması ve evreni kapsamaması, katılımcıların büyük çoğunluğunun sosyal hizmet uzmanı olması bu araştırmanın sınırlılıklarıdır. Ancak çalışmanın, bu alanda yapılacak diğer araştırmalar için bir ön çalışma niteliği taşıdığı düşünülmektedir.

Katılımcıların bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları olumsuz bulunmuştur. Richmond ve Foster (2003) tarafından ruh sağlığı uzmanları başlığı altında sosyal hizmet uzmanı, hemşire, ergoterapist, psikolog, topluluk destek çalışanı ve doktorlarla yapılan araştırma bu sonucu desteklemektedir. Ancak literatürde bu bulgu ile uyuşmayan sonuçlar da mevcuttur. Ülkemizde yapılan, sağlık çalışanlarını ve sağlık alanında görev yapan psikososyal müdahale çalışanlarını kapsayan başka bir araştırmada madde kullanım bozukluğu olan hastalara yönelik algıların yüksek düzeyde olmamakla birlikte olumlu olduğu tespit edilmiştir (Yılbaş ve Gönültaş, 2021). Farklı ülkelerde farklı psikososyal alanlarda çalışan meslek elemanlarıyla yapılan araştırmalarda da madde kullanan bireylere yönelik olumlu tutumların hakim olduğu bulunmuştur (Carroll, 1993; Cornfield ve Hubley, 2020; Dunston McLee, 2001; Pinikahana, Happel ve Carta, 2002). Literatüre bakıldığında, bağımlılık alanında çalışan kişilerin tutumlarının diğer sağlık ve psikososyal müdahale alanlarında çalışan kişilere kıyasla çok daha olumlu olması dikkat çekicidir (Carroll, 1993; Gilchrist ve diğerleri, 2011; Yılbaş ve Gönültaş, 2021:). Bu durum, bağımlılık alanında çalışan kişilerin madde kullanımına dair eğitimler almış olmaları ve kullanıcılarla birebir temasta bulunmaları ile açıklanabilir. Birçok araştırmada, madde kullanan bireylere yönelik olumsuz tutumların bilgilendirme ve eğitimle değiştirilebileceği saptanmıştır (Braoadus, Hartje, Roget, Cahoon ve Clinkinbeard, 2010; Christison ve Haviland, 2003; Ford ve Ryrie, 2000; Karam Hage, Nerenberg ve Brower, 2001; Munro, Watson ve McFadyen, 2007).

Katılımcıların cinsiyetleri ve yaşları ile bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumları arasında ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan çalışmalarda bu sonucu desteklemektedir (Cornfield ve Hubbey, 2020; Gilchrist ve diğerleri, 2011). Araştırmada, lisansüstü eğitime sahip çalışanların tutumlarının lisans mezunlarına kıyasla daha olumlu olduğu tespit edilmiştir. Literatürde eğitim durumunun tutumlar üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığını tespit eden araştırmalar da mevcuttur (Yılbaş ve Gönültaş, 2021).

Sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının çalışma süreleri ile madde kullanan bireylere yönelik tutumları arasında bir ilişki saptanmamıştır. Gilchrist ve arkadaşları (2011)

tarafından psikolog, sosyal hizmet uzmanı, hemşire ve doktorlara yönelik yapılan araştırmada, çalışma süresi on yıl ve altında olan kişilerin çalışma süresi on yıl ile yirmi yıl arasında olan kişilere kıyasla daha olumlu tutumlara sahip olduğu bulunmuştur. Sosyal hizmet uzmanlarının tutumlarını inceleyen başka bir araştırmada çalışma süreleri ile tutumlar arasında düşük düzeyde negatif ilişki olduğu tespit edilmiştir (Vairo, 2010).

Bağımlılık yapıcı madde kullanma deneyimi olan katılımcıların madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının diğer katılımcılardan daha olumlu olduğu bulunmuştur. Literatürde, bu sonucu destekleyen araştırmalar mevcuttur (Duvall, 2016; Linden, 2010; Toronto Drug Strategy Implementation Panel 2010). Katılımcıların yakın çevresinde yasa dışı madde kullanan birinin bulunması durumunun ve yakın çevrede alkol ya da madde bağımlılığı tedavisi görmüş birinin varlığının tutumlarını etkilemediği saptanmıştır. Yapılan araştırmalara bakıldığında, yakın çevrede madde kullanan birinin bulunmasının madde kullanan kişilere yönelik alguları olumlu etkilediğini ortaya koyan araştırmaların (Boekel ve diğerleri, 2015; Yılbaş ve Gönültaş, 2021) yanı sıra özellikle ailede madde kullanımı söz konusu olduğunda, kişilerin yaşadıkları olumsuz duygusal durumların ve hatıraların madde kullanıcılarına yönelik tutumları olumsuz etkilediğini tespit eden araştırmalar da mevcuttur (Duvall, 2016).

Araştırmamızda, katılımcıların çoğu sosyal hizmet uzmanıdır (n=90) ve diğer meslek gruplarına ait kişi sayılarının oldukça az olması sebebiyle aralarında tutum farklılığının olup olmadığı analiz edilememiştir. Meslekler arası tutum farklılığını tespit etmek amacıyla yapılan araştırmalarda özellikle bağımlılık danışmanlarının, psikologların ve sosyal hizmet uzmanlarının tutumlarının sağlık ve psikososyal müdahale alanında çalışan diğer meslek elemanlarına kıyasla daha olumlu olduğu tespit edilmiştir (Carroll, 1993; Gilchrist ve diğerleri, 2011).

Madde kullanım riski yüksek olan bireylerle çalışan sosyal hizmet alanındaki meslek elemanları, bu bireylerin madde kullanımını tespit etme, madde kullanımını tetikleyen psikososyal faktörleri belirleme ve bu bireyleri tedaviye yönlendirme noktasında önemli bir konuma sahiptir. Meslek elemanlarının olumsuz tutumları, bu bireylere sunacakları müdahaleleri ve hizmetleri, madde kullanımıyla ilgili destek olabilecek diğer kurum ve kuruluşlara yönlendirme davranışlarını olumsuz etkileyebilir. Bunun yanı sıra, çalışanlar tarafından olumsuz tutumlarla karşılaşan madde kullanıcıları, tedavi arayış süreçlerini erteleyebilir ya da sonlandırabilir. Dolayısıyla sosyal hizmet alanında çalışan meslek elemanlarının bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutumlarının, madde bağımlılığının önlenmesinde, tedavi süreçlerinde ve mücadele politikalarının planlanmasında önemli rol oynadığı söylenebilir. Bu bağlamda, ulusal ölçekte yapılacak çalışmalara ihtiyaç duyulduğu ve bu alanda görev yapacak olan meslek elemanlarının lisans ve lisansüstü eğitimleri sürecinde bağımlılığa ilişkin bilgi edinmesinin, meslek elemanlarına madde kullanım bozukluğu ve biyopsikososyal süreçleri hakkında eğitimler verilmesinin tutumları üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Ahern, J., Stuber, J., & Galea, S. (2007). Stigma, discrimination and the health of illicit drug users. *Drug Alcohol Depend*, 88, 188-196. doi: 10.1016/j.drugalcdep.2006.10.014
- Altıntaş, H., Temel, F., Benli, E., Çınar, G., Gelirer, Ö., Gün, F.A., Kernak, A., & Kundakçı, N. (2004). Tıp fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin madde bağımlılığı ile ilgili bilgi, görüş ve tutumları. *Bağımlılık Dergisi*, 5(3), 107-114. Erişim adresi: <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/50953/>
- Bookel, L., Brouwers, E., Weeghel, J., & Garretsen, H. (2015). Comparing stigmatising attitudes towards people with substance use disorders between the general public, GPs, mental health and addiction specialists and clients. *International Journal of Social Psychiatry*, 61(6), 539-549. doi: 10.1177/0020764014562051
- Brener, L., von Hippel, W., von Hippel, C., Resnick, I., & Treloar, C. (2010). Perceptions of discriminatory treatment by staff as predictors of drug treatment completion: utility of a mixed methods approach. *Drug and Alcohol Review*, 29(5), 491-497. doi: 10.1111/j.1465-3362.2010.00173.x
- Broadus, A.D., Hartje, J.A., Roget, N.A., Cahoon, K.L., & Clinkinbeard, S.S. (2010). Attitudes about addiction: A national study of addiction educators. *Journal of Drug Education*, 40(3), 281-298. doi: 10.2190/DE.40.3.e
- Büyükbayram, A., Baysan Arabacı, L., Arabacıoğlu, İ., Ayyıldız, C., ve Acar, K. (2017). Psikiyatri kliniğinde çalışan X ve Y kuşağındaki hemşirelerin alkol-madde bağımlılığı ve ruhsal bozukluğu olan bireylere yönelik tutumları. *Bağımlılık Dergisi*, 18(4), 122-134. Erişim adresi: https://dergipark.org.tr/tr/pub/bagimli/issue/35459/390561#article_cite
- Büyüköztürk Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Carroll, J. (1993). Attitudes of professionals to drug abusers. *British Journal of Nursing*, 2(14), 705-711. doi: 10.12968/bjon.1993.2.14.705
- Christison, G.W., & Haviland, M.G. (2003). Requiring a one-week addiction treatment experience in a six-week psychiatry clerkship: effects on attitudes toward substance-abusing patients. *Teach Learn Med*, 15(2), 93-97. doi: 10.1207/S15328015TLM1502_04
- Corrigan, P.W., Kuwabara, S.A., & O'Shaughnessy, J. (2009). The public stigma of mental illness and drug addiction: Findings from a stratified random sample. *Journal of Social Work*, 9(2), 139-147. doi: 10.1177/1468017308101818
- Cornfiels, Z.A., & Hubble, A.M. (2011). Counselor's attitudes towards working with clients with substance use disorders. *The Counseling Psychologist*, 48(5), 630-656. doi: 10.1177/0011000020915451
- Dunston-McLee, C.H. (2001). *Rehabilitation counselors' attitudes toward persons with coexisting mental illness and substance abuse disorders*. (Doctoral dissertation), Available from ProQuest Dissertations and Theses database (UMI No. 3035770).

- Duvall, B.A. (2016). A Comparison of psychologists and substance abuse counselors attitudes toward court-mandated substance abusing clients (Doctoral dissertation) Available from ProQuest Dissertations and Theses database (UMI No. 10011020).
- Ferreira, V. L., Tostes, J. G. A., Knaak, S., Silveira, P. S., Martins, L. F., & Ronzani, T. M. (2021). Attitudes of health professionals towards people with substance use disorders in Brazil, controlling for the effects of social desirability, *Health Soc Care Community*, 30(5), 3041-3052. doi: 10.1111/hsc.13749
- Ford C., & Ryrie I.A. (2000). Comprehensive package of support to facilitate the treatment of problems drug users in primary care: an evaluation of the training component. *Int J Drug Policy*, 11(6), 387-92. doi: 10.1016/s0955-3959(00)00064-5
- Gilchrist, G., Moskalewicz, J., Slezakova, S., Okruhlica, L., Torrens, M., Vajd, R., & Baldacchino, A. (2011). Staff regard towards working with substance users: A European multi-centre study. *Addiction*, 106(6), 1114-1125. doi: 10.1111/j.1360-0443.2011.03407.x
- Janulis, P.F. (2010). Understanding addiction stigma: Examining desired social distance toward addicted individuals (Master Theses), Retrieved from: <https://via.library.depaul.edu/etd/16/>
- Karam-Hage M., Nerenberg L., & Brower K.J. (2001). Modifying residents' professional attitudes about substance abuse treatment and training. *The American Journal on Addiction*, 10(1), 40-47. doi: 10.1080/105504901750160466
- Karasar, N. (2018). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Lauber, C., Nordt, C., Falcato, L., & Rössler, W. (2004). Factors influencing social distance toward people with mental illness. *Community Mental Health Journal*, 40(3), 265-274. doi: 10.1023/b:comh.0000026999.87728.2d
- Linden, I.A., (2010). The effect of personal use and family history on the attitudes of medical students toward alcohol and drug users. *Journal of Substance Use*, 15 (6), 377-389. doi: 10.3109/14659890903580458
- Meltzer, E.C., Suppes, A., Burns, S., Shuman, A., Orfanos, A., Sturiano, C.V., & Fins, J.J. (2013). Stigmatization of substance use disorders among internal medicine residents. *Substance Abuse*. 34(4), 356-362. doi: 10.1080/08897077.2013.815143
- Munro, A., Watson, H.E., & McFadyen, A. (2007). Assessing the impact of training on mental health nurses' therapeutic attitudes and knowledge about co-morbidity: a randomised controlled trial. *Int J Nurs Stud*, 44(8), 1430-1438. doi: 10.1016/j.ijnurstu.2006.07.024
- Mutlu, E., Bilici, R., & Çetin, M.K. (2014). Sağlık çalışanlarının bağımlılık hakkında tutumları. *Bağımlılık Dergisi*, 15(3), 118-123. Erişim adresi: <https://docplayer.biz.tr/10345154-Saglik-calisanlarinin-bagimlilik-hakkinda-tutumları.html>
- Neale J., Tompkins C., & Sheard L. (2008). Barriers to accessing generic health and social care services: a qualitative study of injecting drug users. *Health Soc Care Commun*, 16(2), 147-154. doi: 10.1111/j.1365-2524.2007.00739.x

- Pescosolido, B.A., Monahan, J., Link, B.G., Stueve, A., & Kikuzawa, S. (1999). The public's view of the competence, dangerousness, and need for legal coercion of persons with mental health problems. *American Journal of Public Health*, 89(9), 1339-1345. doi: 10.2105/ajph.89.9.1339
- Pinikahana, J., Happell, B., & Carta, B. (2002). Mental health professionals' attitudes to drugs and substance abuse. *Nurs Health Sci*, 4(3), 57-62. doi: 10.1046/j.1442-2018.2002.00104.x
- Room, R., Rehm, J., Trotter II, R.T., Paglia, A.U., Üstün, T.B. (2001). Cross-Cultural Views on Stigma, Valuation, Parity, and Societal Values Towards Disability. In: Üstün, T.B., Chatterji, S., Bickenbach, J.E., Trotter II, R.T., Room, R., Rehm, J., Saxena, S., (ed.). *Disability and culture: universalism and diversity* (p.247-291). Seattle: Hogrefe & Huber Publishers
- Ronzani, T., Higgins Biddle, J., & Furtado, E. (2009). Stigmatization of alcohol and other drug users by primary care providers in Southeast Brazil. *Social Science & Medicine*, 69(7), 1080-1084. doi: 10.1016/j.socscimed.2009.07.026
- Richmond, I.C., & Foster, J.H. (2003). Negative attitudes towards people with comorbid mental health and substance misuse problems: An investigation of mental health professionals. *Journal of Mental Health*, 12(4), 393-403. doi: 10.1080/0963823031000153439
- Silveira, P. S., Tostes, J. G. A., Wan, H. T., Ronzani, T. M., & Corrigan, P. W. (2018). The stigmatization of drug use as mechanism of legitimization of exclusion. T. M. Ronzani (Ed.), *Drugs and social context: Social perspectives on the use of alcohol and other drugs* (s. 15-25). doi: 10.1007/978-3-319-72446-1_2
- Şaşman Kaylı, D., Yılmaz, G., & İyilikçi, O. (2020). Toplumun bağımlılık yapıcı madde kullanan bireylere yönelik tutum ve davranışları üzerine ölçek çalışması. *Bağımlılık Dergisi*, 21(2), 115-128.
Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bagimli/issue/53242/701225>
- Şaşman Kaylı, D., Cengiz Özyurt, B., Deveci, A., & Çavuşoğlu, T. (2020). Sağlık personelinin madde bağımlılığına yönelik düşünceleri. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 7(4), 495-503. doi: 10.34087/cbusbed.698933
- Toronto Drug Strategy Implementation Panel. Stigma, Discrimination and Substance Use: Experiences of people who use alcohol and other drug in Toronto. September 2010. https://www.toronto.ca/wpcontent/uploads/2018/01/93e2%20stigmadisrim_rep_2010_aoda.pdf Erişim Tarihi: 18.02.2022
- Tostes, J. G. A., Dias, R. T., Reis, A. A. S., Silveira, P. S., & Ronzani, T. M. (2020). Interventions to reduce stigma related to people who use drugs: systematic review. *Paidéia (Ribeirão Preto)*, 30, 1-10. Doi: 10.1590/1982-4327e3022.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). World Drug Report. Vienna; 2021.
- United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC). World Drug Report. Vienna; 2022.

- Vairo, E. (2006). Social workers attitudes toward mandated substance-abusing clients. *Journal of Social Work Practice in the Addictions*, 10(1), 81-98. doi: 10.1080/15332560903498640
- Yang, L., Wong, L. Y., Grivel, M. M., & Hasin, D. S. (2017). Stigma and substance use disorders: An international phenomenon. *Current Opinion in Psychiatry*, 30(5), 378-388. doi: 10.1097/YCO.0000000000000351
- Yılbaş, B., & Gönültaş, M.B. (2021). Bağımlılık merkezinde ve diğer hastane birimlerinde çalışan bir grup sağlık profesyonelinin madde bağımlılarına yönelik algıları. *Çukurova Medical Journal*, 46(3), 990-997. doi:10.17826/CUMJ.904074

Türkiye ve PIIGS^a Ülkelerinde Dördüz Açık Hipotezinin Testi: Panel Veri Analizi^b

Burcu Gediz Oral^{c, d}, Tuğba Arpazlı Fazlılar^e

Özet

“Dördüz açık” kavramı “ikiz açık”, “üçüz açık” ve “çıktı açığı” kavramlarının bir arada ele alınmasını ifade etmektedir. Ancak özellikle tasarruf ve bütçe açıklarının etkisiyle birlikte çıktı açığını da konuya dahil eden çalışmalar yeni yeni analizlerin konusu olmaya başlamıştır. Bu çalışmanın amacı; Türkiye ve PIIGS ülkeleri için 1986-2021 verileri ile dördüz açık hipotezinin geçerliliğini test etmektir. İlgili yıllar aralığında seçilen değişkenler için eşbütünleşme analizi yapılmıştır. Ardından havuzlanmış ve sabit etkilere dayalı üç ayrı tahminci ile (Pooled Mean Group estimator (PMG), Mean Group estimator (MG) ve Dynamic Fixed Effect estimator (DFE)) analiz yapılarak uzun ve kısa dönemli katsayılar ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçlar Türkiye ve PIIGS ülkeleri için dördüz açığın geçerli olmadığını, cari açık üzerinde etkili olan temel değişkenin tasarruf açığı olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, elde edilen bulgulara göre Portekiz ve İrlanda için uzun dönemde, İspanya için kısa dönemde tasarruf açığına ek olarak çıktı açığı da cari açığın belirleyicileri arasındadır.

Anahtar Kelimeler

Dördüz Açık
Türkiye
PIIGS
Panel Veri Analizi
Dördüz Açık

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 01.04.2022
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1097063

Test of Quadruplet Deficit Hypothesis in Turkey and PIIGS Countries: Panel Data Analysis

Abstract

The concept of “quadruplet deficit” refers to the concepts of “twin deficit”, “triple deficit” and “output gap”. However, studies that include the output gap, especially with the effect of savings and budget deficits, have recently started to be the subject of analysis. The aim of this study, the quadruplet deficit hypothesis is tested with the 1986-2021 data for Turkey and PIIGS countries. A cointegration analysis was performed for the variables between the relevant years. Then, the long- and short-term coefficients were obtained by analyzing three different estimators (Pooled Mean Group estimator (PMG), Mean Group estimator (MG) and Dynamic Fixed Effect estimator (DFE)) based on pooled and fixed effects. The results show that the quadruplet deficit is not valid for Turkey and PIIGS countries, and the main variable affecting the current account deficit is the savings gap. However, according to the findings, the output gap is among the determinants of the current account deficit in addition to the savings gap in the long run for Portugal and Ireland and in the short run for Spain.

Keywords

Quadruplet Deficit
Turkey
PIIGS
Panel Data Analysis

About Article

Received: 01.04.2022
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1097063

^a PIIGS Ülkeleri: Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya olarak belirtilen ve AB kapsamında “çevre ülkeler” olarak tanımlanan ülke grubudur.

^b Bu çalışma, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi tarafından desteklenen 2017-182 No’lu “Türkiye ve PIIGS (Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan, İspanya) Ülkelerinde Dördüz Açık Analizi” başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

^c İletişim Yazarı: burcu.gediz@cbu.edu.tr

^d Doç.Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, Manisa/ Türkiye, ORCID ID 0000-0001-7096-9288.

^e Araş.Gör.Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Finans ve Bankacılık Bölümü, Manisa/ Türkiye, ORCID ID 0000-0001-8838-8959.

Giriş

2008 Krizi dünyayı etkisi altına alırken, AB bu etkiyi ilk hissedenlerden olmuştur. Bunun nedenini, ABD'nin AB için en önemli pazar konumunda olması ile açıklamak mümkündür. Ancak bu noktada, Avrupa'nın güçlü ekonomilerinin uyguladığı Neo-merkantilist yapıdaki cari fazla odaklı politikalar ile cari açık veren ekonomiler arasında bir denge mekanizmasının işlemeyişi de krizin aktarımında önemli role sahiptir. Krizin AB'yi hızla etkilemesinde rol oynayan bir başka unsur ise AB'nin finansal fazlalarını, ABD'de üretilen menkul kıymetlere yönlendirmesi olmuştur. Çünkü açıktır ki; ABD'nin 2006'da başlayan finansal ve reel sektör krizi temelde, yatırımların üretim değil menkul kıymetler ağırlıklı değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Menkul kıymetler piyasasındaki çöküş, finansal şoku takip etmiş ve finansal piyasaların sermaye yapısındaki daralma ile finansal likiditenin azalması, finansal kurumlarda yüksek kayıplara neden olmuştur. Mali krizin AB'ye etkisi ise bankacılık sistemlerinin çökmesi, enflasyonun hızla artması, istihdam sorunlarının derinleşmesi ve yüksek kur riskine yol açması şeklinde özetlenebilir.

Finansal akımlar ve uluslararası ticaret yoluyla yayılan bu kriz ABD dışındaki gelişmiş ekonomilere sıçrarken Avro'ya geçişin en önemli etkilerinden olan bağımsız ulusal para ve kur politikalarının uygulanamaması ilk olarak Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya'da krizin tüm kırılğan etkilerinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Aslında bu ülkeler AB içerisinde yer aldıkları tarihlerden itibaren yapısal sorunlar yaşayan ülkelerdir. Özellikle Maastricht Kriterleri'ni sürekli olarak ihlal etmeleriyle de her zaman dikkat çekmişlerdir. Bu ülkeler Avro Bölgesi'ne dahil olduktan sonra ise döviz kuru ayarlamalarının ekonomilere sağladığı avantajları kullanamadıklarından uluslararası alanda özellikle maliyet rekabetçiliğini kaybetmişlerdir. Diğer bir deyişle, ortak para birimi katı bir sabit kur rejimi olarak düşünüldüğünde, PIIGS ülkeleri için fiyat ve ücret artışları AB ortalamasından daha yüksek oranda gerçekleşmiştir. Bu da söz konusu ülkelerde kırılğan yapının daha da derinleşmesine neden olmuştur. Dolayısıyla kriz sürecine ilişkin akademik literatürde PIIGS ülkeleri olarak yer almışlardır.

2008 Krizi'nin etkileri, Türkiye'de 2000-2001 yıllarında yaşanan kriz sonrası alınan önlemlerin etkisi ile reel sektör üzerinden gecikmeli olarak ortaya çıkmıştır. Ancak krizin küresel boyutu nedeniyle ilk olarak ihracatta görülen daralma hızla reel sektörü etkilemiş ve hemen ardından finansal olarak da etkilerini göstermiştir. Türkiye PIIGS ülkeleri gibi krize cari açık ve dış borçlarla yakalanmış, sonrasında süreç boyunca makroekonomik değişkenler açısından bu ülkelerden çok uzak bir yapı sergilememiştir.

AB 2008 kriziyle birlikte PIIGS ülkelerini birlik içerisinde ayrı bir gruplamaya tabi tutmuştur. Bu ayırmda ülkelerin krize yakalandığı andaki makro ekonomik göstergelerinin yanı sıra krizden etkileniş biçimleri de etkili olmuştur. Bununla birlikte örneğin Katsouli ve Katos (2014)'a göre PIIGS ülkelerinin yakınsaması sadece kriz dönemine ait değildir. Çalışma 30 yıllık bir değerlendirme (Maastricht Antlaşması öncesi on yıl, Maastricht Antlaşması sonrası on yıl ve Avro Bölgesi'nin başlatılmasından sonraki on yıl) ile makroekonomik değişkenler açısından PIIGS ülkelerinin benzer yapılar ortaya koyduğunu ileri sürmektedir. Katsouli ve Katos (2014), bu beş ülkede, işsizlik oranı, bütçe açığı ve brüt kamu borçları farklı düzeylerde seyretse de GSYİH büyüme oranı, işgücü verimliliği artış oranı ve enflasyon oranları birbirine yakındır.

Literatürde Türkiye ile PIIGS ülkeleri arasında da yakınsama çalışmaları yer almaktadır. Örneğin; Topal vd. (2018), 1990-2015 yılları verileri ile gerçekleştirdikleri analizde kamu borcu ile işsizlik ve genç işsizliği verilerini ele almış ve söz konusu altı ülke için yakınsama çalışmalarından elde edilen sonuçlar anlamlı bulunmuştur (Topal vd., 2018: 36-42). Genel olarak bakıldığında makro ekonomik açıdan özellikle ekonomik büyüme, enflasyon oranı, cari açık, bütçe açığı ve yatırım-tasarruf dengesi değişkenleri ile değerlendirildiğinde PIIGS ülkeleri ve Türkiye'nin genellikle paralellik gösterdiği görülmektedir (Ayrıntılı bilgi için bkz. Gediz Oral & Arpazlı Fazlılar, 2021a).

Bu çalışmanın amacı; literatürde PIIGS ülkeleri olarak adlandırılan Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya ile Türkiye'de dördüz açık hipotezinin varlığını araştırmaktır. Böylece cari açığın belirleyicilerinde, temel ulusal gelir hesabından yola çıkarak elde edilen unsurların etkinliği analiz edilmektedir. Çalışmada, öncelikle çıktı açığı kavramı tanımlanmış ve cari açık, bütçe açığı, tasarruf açığı kavramlarının çıktı açığı ile ilişkisinin nasıl kurulduğu açıklanmıştır. Sonraki bölümde cari açığı belirleyen unsurları ele alan çalışmaların oluşturduğu literatür ele alınmıştır. Son bölümde ise Türkiye ve PIIGS ülkelerinde tasarruf açığı, bütçe açığı ve çıktı açıklarının cari açık üzerine etkisi ampirik olarak analiz edilerek bulgular ortaya konmuştur. İzlenen ampirik yöntemde tanımlayıcı testlerden sonra değişkenler arasındaki ilişki, tüm panel boyutunda, eşbütünleşme testi ile sınanmış ve ardından kısa ve uzun dönem katsayıların tespiti panel ARDL kapsamında Pooled Mean Group Estimator (PMG), Mean Group Estimator (MG) ve Dynamic Fixed Effect Estimator (DFE) yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir. Literatürde PIIGS ve Türkiye için konuyu ampirik olarak ele alan çalışmaların olmaması yönüyle çalışmanın literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

Analitik Çerçeve

İkiz ve üçüz açıklara ilişkin çok sayıda teorik ve ampirik çalışma bulunmaktadır (Ayrıntılı bilgi için bkz. Gediz Oral & Arpazlı Fazlılar, 2021; Gediz Oral & Arpazlı Fazlılar, 2022). Son yıllarda çıktı açığını da analizlere dahil eden çalışmalar yoğunlaşmıştır. "Dördüz açık" kavramı literatürde ayrı ayrı yer alan "ikiz açık", "üçüz açık" ve "çıkta açığı" kavramlarının bir arada ele alınıyor oluşunu ifade etmektedir. Kavram ilk kez Türkiye için dördüz açığın varlığını araştıran Akıncı vd. (2016)'e ait ampirik çalışmada kullanılmıştır.

Literatürde bu dört değişkenin birlikte ele alınmasına ilişkin çalışmalar sınırlı olmakla birlikte; çıktı açığının cari açık ve/veya GSYİH üzerindeki etkileri dolayısıyla araştırmalara dâhil edildiği görülmektedir.

Çıkta açığı, potansiyel ve gerçekleşen GSYİH arasındaki yüzdesel fark olarak tanımlanır. Bu tanım ışığında çıktı açığı aşağıdaki gibi açıklanacaktır (Bank of Japan, 2003):

$$\text{Çıkta Açığı} = \frac{\text{Gerçekleşen Çıkta} - \text{Potansiyel Çıkta}}{\text{Potansiyel Çıkta}} \quad (1)$$

Potansiyel çıktı, bir ekonominin verimli bir şekilde, yani tam kapasite ile çalışırken üretebileceği maksimum ürün ve hizmet miktarıdır. Sıfır çıktı açığı, gerçek çıktının potansiyel çıktıya eşit olduğu anlamına gelir. Bununla birlikte, herhangi bir zamandaki çıktı açığı pozitif veya negatif olabilir. Burada sözü edilen pozitif çıktı açığı; gerçek çıktının potansiyel üretimden daha büyük olduğu durumu ifade eder. Bu genellikle talebin çok yüksek olduğu ve ekonominin "aşırı ısındığı" durumlarda gerçekleşir. Talebi karşılamak için işletmeler, fabrikalar ve işçiler en verimli kapasitelerinin ötesinde çalışır. Fiyatların ve ücretlerin sürekli artmasına neden olarak enflasyonu artıran daha yüksek maliyetlerle sonuçlanmaktadır. Talep yüksek kalırsa, enflasyonu hızlandırmadan sürdürmenin tek yolu, potansiyel üretimin

artırılması, yani ekonominin üretim kapasitesinin arttırılmasıdır. Ancak bu, gerçekleştirilmesi zaman alan fiziksel ve beşerî sermayeye yapılan yatırımlarla gerçekleştirilmelidir. Kısa vadede, ortaya çıkan pozitif bir çıktı açığı tahmininin, talebin faize duyarlı bileşenlerinde bir düşüşe yol açarak “aşırı ısınan” ekonomiyi “soğutmayı” amaçlayan daha yüksek bir faiz oranı yoluyla daha sıkı bir para politikası ile sonuçlanması muhtemeldir. Negatif bir çıktı açığı ise gerçek çıktı, ekonominin tam kapasite ile üretebileceği çıktı seviyesinin altında olduğunda meydana gelir. Ortaya çıkan negatif bir fark, eksik talep nedeniyle ekonomide boş kapasite veya gevşeme olduğu anlamına gelir. Bir durgunluk sırasında, üretim potansiyelin altına düştüğü için işsizlik artmakta, fiyat ve ücret artışları düşmekte bu da enflasyonu düşürmektedir. Düşen talebin negatif üretim açığının ortaya çıkmasına yol açtığı ve enflasyonun düşmesine neden olabileceği kabul edilerek, genişleyici para politikası uygulanacaktır. Burada ne pozitif ne de negatif bir boşluğun arzu edilmediğini vurgulamak önemlidir (Darby ve McIntyre, 2018:19)

Çıktı açığının makroekonomik dengelerle ilişkisi aşağıdaki denklemler yardımıyla kurulmaktadır (Akıncı vd., 2016):

$$Y=C+I+G+(X-M) = C+S+T \quad (2)$$

(2) nolu eşitliğe bakarsak; Y, milli geliri; C, tüketim harcamalarını; I, yatırım harcamalarını; G, kamu harcamalarını; X, ihracatı; M, ithalatı; S, tasarrufları ve T ise vergileri göstermektedir. Bu eşitlik sadeleştirildiğinde şu şekilde de gösterilebilir:

$$Y=I+G+X=S+T+M \quad (3)$$

3 nolu eşitlik aslında genel makroekonomi dengesi eşitliğini vermektedir:

$$Y=(X-M) = (T-G) + (S-I) \quad (4)$$

Eşitlik (4)'te görülmektedir ki; tüm değişkenler kendi içlerindeki eşitlikten yani ideal denge durumundaki hallerinden pozitif ya da negatif yönlü uzaklaşmış olan fark değerleri ile kullanılmaktadır. Dolayısıyla; burada Y'nin temelde gerçekleşen GSYİH ile ideal denge durumunda gerçekleşmesi beklenen potansiyel GSYİH arasındaki fark olarak denklemde yer alması eşitliği bozmayacaktır. Çünkü ekonomide ideal dengenin sağlanması durumunda tüm farklar sıfır olacak ve eşitlik korunacaktır. Bu durumda, gerçekleşen GSYİH (Y_r) ve potansiyel GSYİH (Y_p) olarak gösterilirse eşitliği aşağıdaki gibi yazmak mümkündür:

$$(Y_r - Y_p) = (X - M) = (T - G) + (S - I) \quad (5)$$

Bu denklemde (X-M) cari işlemler dengesini, (T-G) bütçe dengesini ve (S-I) bir ekonomideki yatırım-tasarruf dengesini temsil ederken ($Y_r - Y_p$) ilgili döneme ait GSYİH dengesini, yani çıktı açığını yansıtmaktadır. Dikkat edilirse; ideal durumda bu fark da sıfır olacağından eşitlik geçerliliğini koruyacaktır. 5 nolu eşitlikten yola çıkarak çıktı açığının cari açıkla olan ilişkisini daha net görebilmek için çıktı açığını eşitliğin diğer tarafına alırsak aşağıda yer alan 6 nolu eşitliğe ulaşılmaktadır:

$$(X - M) = (T - G) + (S - I) - (Y_r - Y_p) \quad (6)$$

Burada çıktı açığının negatif işaretli olmasının cari açıkla ilişkisi açısından değerlendirilmesi, gerçekleşen çıktı ile potansiyel çıktı arasındaki farka bağlı olarak yapılacaktır. Bu anlamda denkleme matematiksel olarak baktığımızda gerçekleşen çıktı ile potansiyel çıktı arasındaki fark azaldıkça bu durum cari açığın büyümesi olarak denkleme yansıyacaktır. Bunun nedeni; eğer bir ülkede tasarruflar üretime yönelik yatırıma yönlendirilmiyorsa çıktı açığını azaltmak için ithalatta artış olması zorunluluğudur. Literatürde konuyla ilgili yapılan ampirik çalışmalar da bu ilişkiyi doğrular nitelikte sonuçlara ulaşmışlardır.

Dördüz Açık Literatürü

Genel olarak literatür incelendiğinde konuya ilişkin çalışmalar, doğrudan “dördüz açıklar” başlığını taşımamakla birlikte, içeriğinde cari açığı etkileyen unsurlar olarak bütçe açığı, tasarruf açığı, ulusal gelir düzeyi, döviz kurları gibi değişkenleri ele almakta ve gerçekleştirilen analiz yöntemleri ile farklı bulgular ortaya koymaktadır. Bunlara ek olarak çıktı açığını ele alan çalışmalar da bu çalışmanın konusunun önemli bir dayanağını oluşturmaktadır.

Konuyla ilgili en kapsamlı çalışmalardan biri olan Nickel ve Vanteenkiste (2008) cari açığı etkileyen unsurları incelerken mali açıklık, yatırımların GSYİH’ya oranı, döviz kuru değişimi, kişi başına gelirdeki değişim oranı, çıktı açığı, dış ticaret hadlerindeki yıllık değişim oranı, demografik unsurun analize dâhil edilmesi açısından bağımlılık oranı, verimlilik değişim oranı gibi değişkenleri de analize dâhil etmişler ve konunun Ricardian Denklik Hipotezi (RDH) ile de ilişkisini ele almışlardır. Çalışma 1981-2005 dönemi için 22 sanayileşmiş ülkeyi kapsayan dinamik bir panel eşik modeli kullanmıştır. Çalışmanın nihai sonuçları; bütçe açıklarının GSYİH’ya oranı için üç eşik değer olduğu yönündedir. Buna göre; (i) bütçe açığının GSYİH’nın %44’üne kadar olduğu ülkelerde bütçe açığı ile cari açık ilişkisi Keynesyen görüşü destekler nitelikte olup aralarındaki ilişki pozitifdir. (ii) Bütçe açığının GSYİH’nın %44 ile %90’ı arasında olan ülkelerde bu ilişki azalmakla birlikte hala pozitifdir. (iii) Bütçe açığının GSYİH’ya oranının %90’nun üzerinde olduğu ülkelerde ise ilişki negatif ve önemsizdir. Bunun anlamı bütçe açığındaki bir artışın cari açığı etkilemediği, diğer bir deyişle, RDH’nin geçerli olduğu ülkelerin bu yüksek bütçe açığına sahip ülkeler olduğudur. Öte yandan çalışmamızla doğrudan ilişkili olarak, çıktı açığının modellemede ortaya konan katsayısı anlamlı ve negatiftir. Nickel ve Vanteenkiste (2008) bunu, sürekli gelir hipotezi tarafından da desteklenen “çıktı açığının tasarruflar üzerindeki pozitif etkisi”nin ötesinde yatırımlar üzerindeki hızlandırıcı etkisinin daha baskın olduğu şeklinde yorumlamışlardır. Çalışmada yer alan bu yorum, temel olarak çıktı açığındaki artışın yani ekonominin ideal üretim düzeyi noktasından uzaklaşmasının tasarrufları arttıracığı, tasarruf artışının da yatırımları finanse edeceği, dolayısıyla tasarruf yatırım eşitliğindeki bu artışın cari açığı düşüreceği bağlantısına dayandırılmaktadır.

Downes ve Moore (2007), cari açığın belirleyicilerine ilişkin çalışmalarında çıktı açığı, bütçe açığı, nüfus bağımlılık oranı, ulusal ve uluslararası faiz oranları ve döviz kuru değişkenleri ile 1970-2004 yılları aralığında gelişmiş ve gelişmekte olan 45 ülkeyi ele almışlardır. Havuzlanmış veri analiz yönteminin kullanıldığı, ülkelerin esnek döviz kuru politikası uygulayanlar ve sabit döviz kuru politikası uygulayanlar olarak ikiye ayrıldığı çalışmada özellikle sabit döviz kuru uygulayan ülkelerde çıktı açığındaki değişimlerin cari açığa yansımalarının daha yüksek oranlarda olduğu bulgusuna ulaşmışlardır. Çünkü bu ülkelerde fiyat ayarlamaları yapılamadığından, çıktı açığı artışları ithal mal ve hizmetlere olan harcamaları artıracak böylelikle cari açık yüksek oranda bu durumdan etkilenecektir. Bu nedenle Downes ve Moore (2007)’a göre; özellikle sabit döviz kuru uygulayan ülkeler cari açık hesaplamalarına çıktı açığını dâhil etmek zorundadırlar. Söz konusu ülkelerde eğer çıktı açığı dikkate alınmazsa yanlış politika kararlarının alınmasına neden olacaktır.

Blanchard ve Giavazzi (2002) OECD, Avrupa Birliği ve Avro Bölgesi ülkeleri için Feldstein-Horioka Hipotezi bağlamında cari açıkları inceledikleri çalışmalarında, 1975-2000 yılları için panel veri analizi uygulamışlar ancak Güney Kore, Türkiye ve Meksika’yı analize dâhil etmemişlerdir. Bunun nedenini; bu üç ülkenin diğer OECD ülkelerine kıyasla görece daha düşük gelir düzeyine sahip olduklarından bu ülkelerde cari açığı etkileyecek mekanizmaların

daha farklı işleyeceği düşüncesi olarak açıklamışlardır. Bununla birlikte söz konusu çalışmanın içerisinde Orta Avrupa ülkeleri (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya ve Slovak Cumhuriyeti) için veri eksiklikleri olması nedeniyle dengesiz panel veri analizi uygulaması yapılmıştır. Avrupa Birliği içerisinde ise Lüksemburg, İrlanda, Portekiz ve Yunanistan ayrıca analize tabi tutulmuşlardır. Çalışmanın verilerinde, tasarruf-yatırım ilişkisi ile bağlantılı olarak ekonomideki çıktı düzeyi de değişkenlere dâhil edilmiştir. Çalışma sonuçlarına göre; Feldstein-Horioka Hipotezi'nin geçerliliğini yitirdiği, tasarruf-yatırım arasında kuvvetli bir korelasyonun olmasının yanı sıra ülkeler arasında da yatay kesit bağımlılığının bulunduğu; tasarruf açığının cari açığın büyümesinde etkin olduğu ve bu etkinin ekonomideki çıktı düzeyi ile ilişkili olarak cari açığa yansıdığı vurgulanmıştır. Blanchard ve Giavazzi (2002)'de vurgulanan bir diğer önemli nokta; analizlerde çıktı düzeyi yerine çıktı açığının kullanılmasının ulaşılan bulgularda bir değişikliğe yol açmamış olmasıdır. Çalışmada ele alınan ülke gruplarında, özellikle daha düşük gelir düzeyine sahip ülkeler (Türkiye, Güney Kore, Orta Avrupa Ülkeleri) olarak ayrı tutulan ülkelerde görülen çıktı açıklarının gerekçesi ise yalnızca sermaye yetersizliği ile değil, aynı zamanda düşük faktör verimliliği ile açıklanmaktadır. Bu nedenle, Blanchard ve Giavazzi (2002)'ye göre bu tür ülkelerde cari açık düzeyleri daha da derinleşmektedirler.

Jaumotte ve Sodsriwiboon (2010), 1994-2008 yılları aralığında Güney Avrupa ülkeleri olan Kıbrıs, Yunanistan, İtalya, Malta, Slovenya, Portekiz ve İspanya'yı kapsayan çalışmalarında, bu ülkelere ait cari açık dengesizliklerini araştırmışlardır. Ulaştıkları bulgulara göre; bir ekonomide tasarruf açığının olması cari açığın büyümesinde etkin rol oynamaktadır. Öte yandan; IMF verileri ile elde ettikleri grafikler, çıktı açığındaki artışların cari açığı derinleştirdiği bulgularına uymaktadır. Çalışma, bir ekonomide tasarruf açığı varken çıktı açığındaki düşüşün ancak ithalat artışı ile sağlanabileceğini bunun da cari açığı artıracığı sonucunu vurgulamaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde cari açığın belirleyicileri konusunu ele alan Calderon, Chong ve Loayza (2000), gelişmekte olan 44 ülkenin 1966-1995 yılları aralığındaki verileri ile panel veri analizi gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın verileri, konuyla ilgili literatüre uygun olarak, kamu ve özel kesim tasarruf düzeyi başta olmak üzere, ulusal gelir hesaplarında yer alan diğer tüm değişkenler olarak belirlenmiştir. Çalışmanın bulgularına göre; gelişmekte olan ülkelerde cari işlemler açığı göreceli olarak kalıcıdır. Reel döviz kurunun değer kazanmasına neden olan şoklar, cari işlemler açığının yükselmesi ile bağlantılıdır. Gerek sanayi ekonomilerindeki yüksek büyüme oranları, gerekse uluslararası faiz oranlarının yükselmesi, gelişmekte olan ekonomilerdeki cari açığı azaltmaktadır. Bu grupta yer alan ülkelerde sermaye yetersizliği ve/veya düşük faktör verimliliği oranları nedeniyle, çıktı düzeyindeki artış ya da diğer bir deyişle çıktı açığının azalması cari açığı artıracaktır. Tasarruf oranlarındaki artışlar ise cari açığın azalmasına neden olacaktır. Calderon, Chong ve Loayza (2000), yurt içi hasıladaki %1'lik artışın (ya da çıktı açığındaki aynı oranda azalmanın) cari açıkta %0,21'lik bir artışa neden olacağını ortaya koymuşlardır. Elde edilen sonuçlar, büyümedeki artışın, tasarruf oranındaki artışla ilişkili olsa da yatırım oranı ile olan korelasyonunun biraz daha yüksek olduğunu ve bu nedenle cari açığın kötüleşmesine neden olduğunu göstermektedir.

Türkiye ekonomisi için cari açık belirleyicilerine çıktı açığını ekleyerek analiz yapan çalışmalardan ilki; Akıncı, Akıncı ve Yılmaz (2016) tarafından 1980-2013 yıllarına ait verilerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmada yapılan analiz sonucunda eş bütünleşme testinde değişkenler arasında uzun dönemli ilişkilerin varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca cari açık, bütçe açığı, tasarruf açığı ve çıktı açığı değişkenleri arasındaki nedensellik ilişkisi Toda-Yamamoto nedensellik

testi ile araştırılarak değişkenler arasında nedensellik ilişkilerinin varlığı ortaya konulmuştur. Son olarak eşanlı denklem sistemleri yaklaşımı ile çıktı açığı, bütçe açığı ve tasarruf açığının cari açık üzerinde aynı anda etkili olduğu ve Türkiye için bir “dördüz açık”tan söz edilebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Akan (2017) tarafından yapılan çalışma, Türkiye ekonomisinde dördüz açıkların varlığı ön kabulü ile gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması ve resmi verilerin karşılaştırılması yoluyla gümrük vergilerinin dış ekonomik dengeye olan etkisi aracılığıyla dördüz açıkları etkilediği yorumuna ulaşılmıştır.

Tezer (2020) tarafından Türkiye için 1983-2019 yılları aralığına ait verilerle gerçekleştirilen dördüz açık analizinde konuya ilişkin ekonometrik yöntemler uygulanmış ve nedensellik testi ile de değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmanın sonuçları göstermektedir ki; tüm değişkenler arasında karşılıklı ilişki söz konusu olduğundan, Türkiye için dördüz açık hipotezinin geçerliliğinden söz etmek mümkündür.

Yaraşır Tülümce ve Saykal (2021), 1990-2019 döneminde Türkiye için dördüz açıkların varlığını Granger Nedensellik Testi ve VAR Analizi ile araştırarak dördüz açık varlığının geçerli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Veri Seti ve Yöntem

Çalışmada ele alınan altı ülke olan Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan, İspanya ve Türkiye’ye ait veri seti Uluslararası Para Fonu (IMF) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından yayınlanan “Economic Outlook” serilerinin 2018 ve 2019 yılı verilerinden ve interaktif data sorgulamalarına dayalı olarak elde edilmiştir. Söz konusu veriler araştırmaya konu olan Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan ve İspanya’nın aynı anda AB üyeliklerinin olduğu ilk yıl olan 1986’dan başlamakta ve 2021’e kadar 36 yıllık bir süreci kapsamaktadır. Ancak; İrlanda, Yunanistan ve Türkiye’ye ait verilerin bazılarında eksiklikler tespit edilmiş ve bu veri eksikliğinin giderilmesi mümkün olmamıştır. Dolayısıyla söz konusu verilerdeki eksiklik dengesiz panel veri elde edilmesi sonucunu doğurmuş ve analiz bu yapıda şekillenmiştir. Verilere yatay kesit bağımlılık testleri, ardından durağanlık sınamasına ilişkin birim kök testi, eş bütünleşme ve model tahmini testleri uygulanmıştır. Uygulamada kullanılan kısaltmalarda (ca): cari açığı, (ba): bütçe açığını, (ta): tasarruf açığını ve (og): çıktı açığını ifade etmektedir. Analize konu olan ülkelere ait tüm veriler GSMH’ya oranlanmış olarak kullanılmıştır.

Model Tahmini ve Bulgular

Panel veri analizinde model tahmini yapmak için öncelikle veri setinin tanımlanarak özelliklerinin ortaya konması gerekmektedir. Bu aşamada değişkenlerin normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin çarpıklık, basıklık ve Jarque-Bera Test değerleri Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 1. Normal Dağılım Göstergeleri

Değişkenler	Çarpıklık (Kurtosis)	Basıklık (Skewness)	Jarque-Bera
ca	0.2419	0.0593	5.513 (4.97)*
ba	0.0000	0.0000	410.5 (53.10)*
ta	0.0006	0.0602	16.99 (13.07)*
og	0.0093	0.1787	8.434 (7.87)*

*Parantez içinde verilen değerler ilgili test istatistiğine ait kritik değerleridir.

Tablo 1’te yer alan değerlere baktığımızda üç değişkenin de çarpıklık ve basıklık değerlerinin -1 ile +1 aralığında kaldığı ve sifıra çok yakın olduğu görülmektedir. Buna göre değişkenlerin normal dağılıma çok yakın oldukları söylenebilir. Bununla birlikte değişkenlere ait Jarque-Bera test değerleri de kritik değerlerin üzerinde olduğundan normal dağılımı onaylamaktadır.

Değişen Varyans ve Otokorelasyon Testleri

Ekonometrik analizlerde ele alınan veri setlerinde değişen varyans durumunun dikkate alınmaması durumunda modele ilişkin standart hata değerleri sapmalı olacaktır (Yerdelen Tatoğlu, 2018: 210-211). Bu nedenle öncelikle bu testin uygulanması sonuçların güvenilirliği için yol gösterici niteliktedir.

Modellemede tesadüfi etkiler varsayımı altında dengesiz panel veri ile analiz yapılması nedeniyle bu koşullara uygun olarak Levene (1960) tarafından önerilen testin Brown ve Forsythe (1974) tarafından geliştirilmesi ile elde edilen kritik değer hesaplamaları 7 nolu eşitlikteki gibi formüle edilir:

$$W_0 = \frac{\sum_i n_i (\bar{z}_i - \bar{z}_{...})^2 / (g-1)}{\sum_i \sum_j (z_{ij} - \bar{z}_i)^2 / \sum_i (n_i - 1)}$$

(7)

Burada W_0 kritik değerini, g birim sayısını, n gözlem sayısını göstermektedir. Buna ek olarak; $\bar{z}_i = \sum z_{ij} / n_i$ formülasyonunda yer alan z_{ij} i. gruptaki x 'in j . gözlemi olan x_{ij} ile x_i nin grup ortalamasının mutlak değerine eşittir ($z_{ij} = |x_{ij} - \bar{x}_i|$). Bununla birlikte, Brown ve Forsythe'nin önerdikleri iki test istatistiğinde; \bar{x}_i yerine x_i birim medyanı kullanılarak yapılan dönüşümde W_{50} ve \bar{x}_i yerine x_{ij} nin i. birim %10 indirgenmiş ortalaması kullanılarak yapılan dönüşümde W_{10} kritik değerleri elde edilir (Brown ve Forsythe, 1974; Yerdelen Tatoğlu, 2018: 235). Bu bilgilere dayanarak değişen varyans testinde elde edilen değerler Tablo 2a ve Tablo 2b’de görülmektedir.

Tablo 2a. Levene, Brown ve Forsythe Test Değerleri

Ülke	Ortalama	Standart Sapma	Gözlem sayısı
Portekiz	-2,384	0,963	32
İrlanda	-5,821	0,364	24
İtalya	-2,403	0,498	31
Yunanistan	-1,552	0,114	33
İspanya	-1,863	0,360	33
Türkiye	-2,745	0,798	19
Toplam	-6,520	0,568	172

Tablo 2a’da görüldüğü üzere her bir seriye ait ortalamalar 0.4 ile -0.4 aralığında değişmektedir. Standart sapmalar ise 1,9 ile 5 değerleri arasındadır. Tablo 2b ise değişen varyans testine ilişkin nihai sonuçları göstermektedir.

Tablo 2b. Levene, Brown ve Forsythe Kritik Değerleri

Kritik Değer	Serbestlik derecesi	Olasılık (Pr>F)
$W_0 = 12,127$	(5, 166)	0.0000
$W_{50} = 8,823$	(5, 166)	0.0000
$W_{10} = 10,876$	(5, 166)	0.0000

H_0 : Heteroskedasite yoktur.

H_a : Heteroskedasite vardır.

Tablo 2b’de yer alan olasılık değerleri 0,05’ten küçük olduğundan tüm kritik değerler için H_0 reddedilir. Bu durumda seriler için değişen varyans söz konusudur. Bu durum aynı zamanda serilerin durağan olma beklentisini düşürmektedir. Bununla birlikte otokorelasyon testi için Baltagi ve Wu (1999)’nun “locally best invariant” (LBI) testini kullanıyoruz. Bu test bir p değeri içermemekle birlikte Bhargava, Franzini ve Narendranathan (1982) Durbin-Watson istatistiğini raporlar. Tablo 3 ilgili iki istatistiği vermektedir.

Tablo 3. I(0) Otokorelasyon Test İstatistikleri

Modified Bhargava et al. Durbin-Watson	Baltagi-Wu LBI
0.485	0,593

Tablo 3’te görüldüğü gibi her iki istatistik de <2 değerindedir. Bu nedenle verilere ilişkin değerlendirmede otokorelasyon olduğunu söylemek mümkündür. Bu durumda her bir yatay kesite ait seriler I(1) olduğunda test istatistiklerinin değerleri Tablo 4’te görülmektedir.

Tablo 4. I(1) Otokorelasyon Test İstatistikleri

Modified Bhargava et al. Durbin-Watson	Baltagi-Wu LBI
2,110	2,614

Tablo 4’te değerler >2 haline gelmiştir. Bu durum, seriler I(1) alındığında otokorelasyon sorununun ortadan kalktığını göstermektedir.

Yatay Kesit Bağımlılığının Belirlenmesi

Verilerdeki gözlem eksikliği dikkate alındığında Ditzgen (2019) tarafından geliştirilen test iki aşamalı bir yapı sunarak yatay kesit bağımlılığını araştırmaktadır. Heterojen eğilimlere izin veren bu testte yatay kesit bağımlılığı sınaması için bir alfa (α) değeri üretilmektedir. Bu değer 0,5’in üzerinde olması halinde güçlü bir yatay kesit bağımlılığından söz edilmektedir (Chudick vd., 2011). Pesaran (2015) tarafından üretilen zayıf yatay kesit bağımlılığı testi ile de üretilen α değerinin doğruluğu sınanmış olmaktadır.

Tablo 5a. Değişkenlere ait α Değerleri

Değişkenler	α Değeri	Std. Sapma	%95 Güven Aralığı
ca	1,00	0,147	0.713-1.290
bb	1,01	0,213	0.593-1,431
ta	1,00	0,153	0,701-1,302
og	1,00	0,131	0,744-1,259

Tablo 5a'da görüldüğü gibi üç değişkenin de alfa değeri 0,05'ten büyüktür. Bunun anlamı birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olmasıdır. Testin ikinci aşaması Pesaran (2015) testi olup alfa değerlerinin kontrolünü sağlamaktadır. Tablo 5b bu değerleri vermektedir.

Tablo 5b. Zayıf Yatay Kesit Bağımlılığı için Pesaran (2015) Testi

Değişkenler	Yatay Kesit Bağımlılık	p	N	T
Ca	8,820	0,0000	6	36
Ba	4,905	0,0000	6	22
Ta	8,656	0,000	6	33
Og	11,446	0,000	6	23

H_0 = Hata terimleri arasında zayıf yatay kesit bağımlılığı vardır.

Değişkenlere ilişkin olasılık değerlerinin her biri 0,05'ten küçük olduğundan H_0 reddedilir. Dolayısıyla hata terimleri arasında da güçlü yatay kesit bağımlılığı olduğu tespit edilmiştir. Panel verilerde çoğu analiz için yatay kesit bağımlılığı şaşırtıcı değildir. Günümüz koşullarında küreselleşme etkileri ile hemen her ekonomi dış dünyanın etkilerinden bağımsız değildir. Çalışmada ele alınan altı ülkeden beşinin AB üyesi olması dolayısıyla özellikle para politikalarının aynı olması, Türkiye'nin ise AB ile olan ekonomik ilişkileri bu birimlere ait yatay kesit bağımlılığının temeli olarak yorumlanabilir.

Durağanlık Testi ve Eşbütünleşme İlişkisinin Sınanması

İkinci nesil birim kök testlerinden Pesaran (2007) birimler arası korelasyonu yani yatay kesit bağımlılığını ortadan kaldırabilmek için standart genişletilmiş Dickey-Fuller (ADF) regresyonlarının, gecikmeli düzeyde kesit ortalamaları ve serilerin birinci farkları alınarak genişletildiği basit bir alternatif ortaya koymuştur. Bunlar yatay kesitsel olarak genişletilmiş istatistiklerdir (Cross-sectional Augmented Dickey-Fuller/CADF) (Pesaran, 2007: 266). Söz konusu istatistiğin ifadesi 8 nolu eşitlikteki gibidir (Yerdelen Tatoğlu, 2012:224).

$$\Delta Y_{it} = \alpha_i + \rho_i^* Y_{it-1} + d_0 Y_{t-1}^* + \sum_{j=0}^p d_{j+1} \Delta Y_{t-j}^* + \sum_{j=1}^p \delta_k \Delta Y_{i,t-j} + \varepsilon_{it} \quad (8)$$

Tablo 6. Pesaran Birim Kök Testi Sonuçları

		t-bar	cv10	cv5	cv1	z(t-bar)	Olasılık Değeri (P)
ca	düzyey	-2,775	-2,210	-2,330	-2,550	-2,592	0,005
	fark	-5,003	-2,210	-2,330	-2,550	-8,397	0,000
ba	düzyey	-	-	-	-	-1,443	0,075
	fark	-	-	-	-	-4,655	0,000
ta	düzyey	-2,272	-2,210	-2,330	-2,550	-1,281	0,100
	fark	-4,350	-2,210	-2,330	-2,550	-6,697	0,000
o	düzyey	-	-	-	-	-1,726	0,042
	fark	-	-	-	-	-5,194	0,000

Pesaran (2007)'in bu testi gözlem eksikliğinin bulunduğu serilerde yalnızca Z(t-bar) değerini hesaplamaktadır. Tablo 6 incelendiğinde %95 güven düzeyi için tüm değişkenlerin birinci farklarda durağan olduğu kabul edilebilir. Bu ön kabulde değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olup olmadığına bakıyoruz. Bunun için birimler arası korelasyonu dikkate alması ve dengesiz panele izin vermesi nedeniyle ikinci nesil eş bütünleşme testleri arasında yer alan Gengenbach, Urbain ve Westerlund (2016) panel eşbütünleşme testi kullanılmıştır. Testin hata düzeltme modeli 9 nolu eşitlikte verilmektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2018:205):

$$\Delta y_i = d\delta_{y-x_i} + \alpha_{y_i}y_{i-1} + \omega_{i-1}Y_i + v_i\Pi_i + \varepsilon_{y-x_i} = \alpha_{y_i}y_{i-1} + g_i^d\lambda_i + \varepsilon_{y-x_i} \quad (9)$$

Testin ilk aşamasında, her bir birim için modelin OLS tahmini elde edilmektedir. Bu tahmin doğrultusunda "H₀: α_{y_i}=0" olarak belirlenen sıfır hipotezi t testi ile sınanmaktadır. Alternatif hipotez ise "H₁ = α_{y_i}<0" şeklinde belirlenmektedir. Teste ilişkin hipotezler, olasılık değerinin 0.1'den küçük ya da büyük olmasına göre aşağıdaki gibidir:

$$H_0 = p > 0.1 \text{ (Değişkenler arasında eşbütünleşme yoktur)}$$

$$H_1 = p \leq 0.1 \text{ (Değişkenler arasında eşbütünleşme vardır)}$$

Buna göre verilere uygulanan eşbütünleşme testinin bulguları Tablo 7'de görülmektedir.

Tablo 7. Westerlund Panel Eşbütünleşme Testleri

d.y	coef	T-bar	P-value
y(t-1)	-1,288	-4,693	<=0,01

Tablo 7'de y_(t-1)'in p-value bakıldığında 0,01'den küçük eşit olduğu görülmektedir. Bu durumda panelin genelinde bir eşbütünleşme söz konusudur diyebiliriz. Bu durumda hem panel geneli için hem de ayrı ayrı birimler için değişkenler arasındaki katsayıların hesaplanması yoluyla değişkenler arası ilişkilere bakmak konuyu daha netleştirebilir.

Kısa ve Uzun Dönemli Katsayıların Tahminlenmesi

Analiz konusu olan panele ilişkin katsayı tahminleri Pooled Mean Group Estimator (PMG), Mean Group Estimator (MGE) ve Dynamic Fixed Effect Estimator (DFE) ile gerçekleştirilerek tüm panel için kısa ve uzun dönemli katsayılar karşılaştırmalı olarak hesaplanmıştır. Bununla birlikte söz konusu tahminlemelerde her bir ülke için, değişkenlerin hem uzun hem de kısa dönemli katsayıları yine PMG ve MG tahmincileri ile araştırılmıştır. MG tahmincisi, Pesaran ve Smith (1995) tarafından önerilmiş bir tahminci olup, otoregresif dağıtılmış gecikmeli modellerin (ARDL) uzun dönem parametrelerinin ortalamasını kullanarak her birim birim

için uzun dönem parametresini üretir. Bu nedenle tüm panel için olduğu gibi paneldeki her bir birim için de ayrı ayrı uzun ve kısa dönem parametrelerini hesaplamayı mümkün kılar. PMG tahminleme yöntemi yine Pesaran ve Smith (1999) tarafından önerilmiştir. Ancak bu tahminci uzun dönem için tek bir parametre üretirken kısa dönemde her bir birim için ayrı katsayılar vermektedir. Böylelikle birimler için kıyaslamalı bir yorum yapmak mümkün olacaktır. Öte yandan DFE tahmincisi, sabit etkiler varsayımı altında hata düzeltme modelini tahminlemekle birlikte parametrelerin tamamını sabit kabul ettiği için yalnızca panele ilişkin katsayıları hesaplar. Tahmincilerin hata düzeltme modelleri sırasıyla MG, PMG ve DFE olmak üzere aşağıda 10, 11 ve 12 nolu denklemlerdeki gibidir (Yerdelen Tatoğlu, 2018:279/273/270):

$$(10) \Delta Y_{it} = \phi_i Y_{it-1} + \beta_i' X_{it} + \sum_{j=1}^{p-1} \lambda_{ij}^* \Delta Y_{it-j} + \sum_{j=0}^{q-1} \delta_{ij} \Delta X_{it-j} + \varepsilon_{it}$$

$$(11) \Delta Y_{it} = \phi_i (Y_{it-1} - \theta' X_{it-1}) + \sum_{j=1}^{p-1} \lambda_{ij}^* \Delta Y_{it-j} + \sum_{j=0}^{p-1} \delta_{ij} \Delta X_{it-j} + \mu_i + e_{it}$$

$$(12) \Delta Y_{it} = \phi_i (Y_{it-1} - \theta' X_{it-1}) + \sum_{j=1}^{p-1} \lambda_j^* \Delta Y_{it-j} + \sum_{j=0}^{p-1} \delta_j \Delta X_{it-j} + \mu_i + e_{it}$$

Denklemlerde ϕ katsayısı, hata düzeltme parametresi olup, değişkende ortaya çıkan sapmaların dengeye dönüş hızlarını ifade eder. 12 nolu denklemde ise hata düzeltme parametresi aşağıdaki eşitlikleri içermektedir (Yerdelen Tatoğlu, 2018:270):

$$\phi_i = -(1 - \sum_{j=0}^p \lambda_j), \theta = \sum_{j=0}^p \delta_j / (1 - \sum_k \lambda_k), \lambda_j^* = - \sum_{m=j+1}^p \lambda_m, \delta_j^* = - \sum_{m=j+1}^q \delta_m$$

Tablo 8'de tüm panel için hesaplanan PMG, MG ve DF tahmincileri sonuçları birlikte karşılaştırmalı olarak görülmektedir.

Tablo 8. PMG, MG ve DF Tahmincileri Sonuçları

D,ca	Katsayı			Std, Hata			Güven Düzeyi (%95)		
	PMG	MGE	DFE	PMG	MGE	DFE	PMG	MGE	DFE
Hata Düzeltme Katsayısı	-0,363 (0,091*)	-0,497 (0,087*)	-0,338 (0,000*)	0,214	0,290	0,066	-0,783/ 0,057	-1,067/ 0,072	-0,469/ -0,207
Uzun dönem ba	0,014 (0,139*)	0,015 (0,838*)	-0,019 (0,490*)	0,009	0,077	0,027	-0,004/ 0,033	-0,135/ 0,166	-0,073/ 0,035
Uzun dönem ta	0,968 (0,000*)	1,061 (0,000*)	1,014 (0,000*)	0,022	0,079	0,038	0,923/ 1,013	0,905/ 1,217	0,939/ 1,089
Uzun dönem og	-0,048 (0,044*)	0,025 (0,383*)	-0,008 (0,771*)	0,024	0,028	0,030	-0,096/ -0,001	-0,031/ 0,081	-0,069/ 0,051
Kısa dönem ba	-0,002 (0,924*)	0,014 (0,556*)	0,009 (0,492*)	0,030	0,024	0,013	-0,062/ 0,056	-0,033/ 0,061	-0,017/ 0,036
Kısa dönem ta	0,952 (0,000*)	0,477 (0,105*)	0,624 (0,000*)	0,016	0,294	0,072	0,920/ 0,984	-0,099/ 1,055	0,482/ 0,766
Kısa dönem og	-0,009 (0,585*)	0,004 (0,874*)	-0,005 (0,787*)	0,017	0,025	0,020	-0,043/ 0,024	-0,045/ 0,053	-0,045/ 0,034
sabit	0,092 (0,015*)	-0,212 (0,515*)	0,074 (0,317*)	0,038	0,325	0,074	0,017/ 0,167	-0,851/ 0,426	-0,071/ 0,221

*Parantez içerisindeki değerler olasılık değerleridir.

Tablo 8'de tüm panel için üç ayrı tahminci ile hesaplanan uzun ve kısa dönem katsayıları ile hata düzeltme katsayıları yer almaktadır. Hata düzeltme katsayısı, değişkenlerden biri nedeniyle bir dönemde ortaya çıkacak bir dengesizliğin bir sonraki döneme aktarılırken yüzde kaçının dengeye yaklaşacağını gösterir. Buna göre PMG tahmincisinden elde ettiğimiz sonuçlara bakarsak; hata düzeltme parametresinin (-0,363) negatif olsa da %95 ve %90 güven düzeyinde anlamlı değildir. Bu sonuç ancak %85 güven düzeyinde anlamlı kabul edilebilir. Ancak bu düzey, analiz için çok kabul gören bir düzey değildir. Yine de kısa ve uzun dönemde cari açık üzerinde etkin olan değişkenin ta olduğunu söylememiz mümkündür. Bununla

birlikte hata düzeltme katsayısı MG tahmincisi için %90, DFE tahmincisi için %95 güven düzeyinde anlamlı kabul edilebilir. Buna göre içinde bulunulan dönemde ortaya çıkan bir dengesizlik bir sonraki döneme aktarılırken, MG tahmincisine göre %49 oranında, DFE tahmincisine göre %33 oranında dengeye yaklaşılabilecektir. Hata düzeltme katsayılarının anlamlılığı nedeniyle uzun ve kısa dönemli katsayılar MG ve DFE tahmincileri için yorumlanacaktır. Tablo 9'da yer alan uzun dönem katsayılar değerlendirildiğinde; ba ve og değişkenleri için tahminler uzun ve kısa dönemde anlamlı sonuçlar vermemiştir. Bu durumda panelde ele alınan ülkeler için cari açığın bütçe açığı ve çıktı açığından etkilendiğini söylemek olası değildir. ta değişkeninin katsayılarına bakıldığında ise MG tahmincisinin kısa dönem katsayısı dışında, tüm panel için anlamlı olduğu görülmektedir. Diğer bir deyişle; analiz sonuçlarına göre panel genelinde cari açığı etkileyen temel değişken tasarruf açığıdır. Elde edilen katsayılara göre tasarruf açığında meydana gelecek artış ya da azalışlar cari açığı aynı yönlü olarak etkileyecektir. Bu etkileme oranı tasarruf açığındaki %1'lik değişime karşılık kısa dönemde MG tahmincisine göre %47, DFE tahmincisine göre %62 olarak görülmektedir. Uzun dönem katsayıları ise hem MG hem DFE tahmincileri için yaklaşık %100'dür. Bunun anlamı; tasarruf açığında bir dönemde ortaya çıkacak %1'lik bir değişimin uzun dönemde cari açığı aynı yönde ve oranda etkileyeceğidir. Dolayısıyla Türkiye ve PIIGS ülkeleri için 1986-2021 dönemi verilerine göre cari açıktaki artış ve azalışların temel açıklayıcısı tasarruf açığıdır.

Değişkenlere ilişkin kısa ve uzun dönem katsayıları her bir ülke için tek tek analiz edilebilir. PMG tahmincisinin tüm panel boyunca hata düzeltme katsayısı anlamsız çıktığı için birimler bazında analizi MG tahmincisi ile yapmak daha uygun görünmektedir. MG tahmincisi hata düzeltme katsayısı ile uzun ve kısa dönem katsayılarını her bir birim için ayrı ayrı hesaplamaktadır. Tablo 9, MG tahmincisine göre birimler bazında katsayıları özetlemektedir.

Tablo 9. MG Tahmincisinin Ülkeler İçin Katsayıları

D.ca		Katsayı	Std. Hata	Z	P> z	Güven Düzeyi (%95)
Portekiz	Hata Düz. Katsayısı	-0,609	0,186	-3,28	0,001	-0,974/-0,244
	Uzun dönem ba	-0,135	0,125	-1,08	0,280	-0,381/0,110
	Uzun dönem ta	1,133	0,066	17,00	0,000	1,003/1,264
	Uzun dönem og	0,156	0,086	1,80	0,071	-0,013/0,325
	Kısa dönem ba	0,125	0,080	1,56	0,118	-0,031/0,282
	Kısa dönem ta	0,281	0,237	1,18	0,237	-0,185/0,747
	Kısa dönem og	-0,092	0,095	-0,98	0,328	-0,279/0,093
	Sabit	0,523	0,533	0,98	0,327	-0,522/1,570
İrlanda	Hata Düz. Katsayısı	-1,393	0,325	-4,28	0,000	-2,031/-0,756
	Uzun dönem ba	0,017	0,012	1,44	0,149	-0,006/0,041
	Uzun dönem ta	0,961	0,030	31,78	0,000	0,901/1,020

	Uzun dönem og	-0,055	0,031	-1,77	0,077	-0,117/0,005
	Kısa dönem ba	-0,013	0,015	-0,90	0,366	-0,043/0,016
	Kısa dönem ta	-0,390	0,326	-1,20	0,231	-1,030/0,248
	Kısa dönem og	0,043	0,046	0,93	0,352	-0,048/0,135
	Sabit	0,081	0,096	0,84	0,401	-0,108/0,271
İtalya	Hata Düz. Katsayısı	-0,263	0,197	-1,33	0,183	-0,650/0,123
	Uzun dönem ba	0,008	0,108	0,01	0,993	-0,211/0,213
	Uzun dönem ta	0,899	0,124	7,23	0,000	0,655/1,143
	Uzun dönem og	0,009	0,154	0,06	0,951	-0,292/0,311
	Kısa dönem ba	0,010	0,047	0,22	0,825	-0,081/0,102
	Kısa dönem ta	0,686	0,185	3,71	0,000	0,323/1,049
	Kısa dönem og	-0,040	0,047	-0,85	0,398	-0,133/0,053
	Sabit	0,003	0,140	0,02	0,981	-0,271/0,278
Yunanistan	Hata Düz. Katsayısı	-1,089	0,218	-4,98	0,000	-1,517/-0,660
	Uzun dönem ba	0,0001	0,0003	0,53	0,594	-0,0004/0,0007
	Uzun dönem ta	0,999	0,0002	4487,93	0,000	0,999/1,000
	Uzun dönem og	0,000	0,0001	0,09	0,929	-0,0002/0,0003
	Kısa dönem ba	0,0001	0,0004	0,45	0,651	-0,0006/0,0010
	Kısa dönem ta	-0,0890	0,218	-0,41	0,684	-0,517/0,339
	Kısa dönem og	0,000	0,000	0,15	0,880	-0,000/0,001
	Sabit	-0,000	0,003	-0,06	0,953	-0,006/0,005
İspanya	Hata Düz. Katsayısı	-0,251	0,132	-1,89	0,058	-0,511/0,008
	Uzun dönem ba	-0,157	0,117	-1,34	0,180	-0,388/0,072
	Uzun dönem ta	0,948	0,141	6,72	0,000	0,671/1,225
	Uzun dönem og	0,009	0,130	0,07	0,941	-0,245/0,265
	Kısa dönem ba	0,012	0,034	0,36	0,720	-0,055/0,080

	Kısa dönem ta	0,724	0,154	4,69	0,000	0,421/1,027
	Kısa dönem og	0,077	0,044	1,73	0,083	-0,010/0,164
	Sabit	-0,103	0,169	-0,61	0,541	-0,436/0,229
Türkiye	Hata Düz. Katsayısı	0,623	0,591	1,05	0,293	-0,537/1,783
	Uzun dönem ba	0,369	0,229	1,61	0,107	-0,079/0,817
	Uzun dönem ta	1,424	0,406	3,50	0,000	0,627/2,221
	Uzun dönem og	0,031	0,112	0,28	0,783	-0,189/0,251
	Kısa dönem ba	-0,049	0,133	-0,37	0,712	-0,311/0,212
	Kısa dönem ta	1,654	0,586	2,82	0,005	0,504/2,803
	Kısa dönem og	0,036	0,092	0,39	0,695	-0,145/0,217
	Sabit	-1,779	1,009	-1,76	0,078	-3,758/0,199

Ülkeler bazında katsayılara bakıldığında; uzun dönemde ele alınan altı ülkede de ta değişkeninin katsayıları anlamlıdır. Buna göre tasarruf açığında ortaya çıkacak %1'lik bir artış ya da azalış cari açığı Portekiz'de %113, İrlanda'da %96, İtalya'da %89, Yunanistan'da %99, İspanya'da %94 ve Türkiye'de %142 oranında ve aynı yönlü olarak etkileyecektir. Ele alınan ülkelerde tasarruf açığındaki artışın uzun dönemde oldukça ciddi oranda cari açığa yansması, ülkelerin bu açıkları kapatma konusunda uyguladıkları politikaların da tartışılabilceğini göstermektedir. Uzun dönem katsayılarında göze çarpan bir başka nokta, %90 güven düzeyinde Portekiz ve İrlanda'nın çıktı açığı katsayılarının da anlamlı olmasıdır. Bu katsayılara bakıldığında; Portekiz'de çıktı açığında %1'lik bir artışın olması cari açığı %15 oranında arttıracığı görülmektedir. İrlanda içinse durum tam ters yönde ortaya çıkmıştır. İrlanda'da çıktı açığında ortaya çıkacak %1'lik bir artış cari açığı %05 oranında azaltacaktır. İki ülke arasındaki bu etki farkı, çıktı açığını gidermeye yönelik nasıl bir politika izlendiği ve/veya çıktı açığının kaynağı konusundaki farklılıktan kaynaklanıyor olabilir. Böyle bir analiz ayrı bir çalışmanın konusu olabilir. Kısaca, analizde ele alınan altı ülkeden yalnızca Portekiz ve İrlanda'da cari açığı belirleyen iki temel unsur tasarruf açığı ve çıktı açığı olarak belirlenmiştir. Diğer beş ülkede cari açık üzerinde etkili olan tek değişken tasarruf açığıdır.

Kısa dönem katsayıları yorumlanmadan önce hata düzeltme katsayılarına bakmak gerekmektedir. Buna göre hata düzeltme katsayısının yalnızca Portekiz (%95 güven düzeyi) ve İspanya (%90 güven düzeyi) için anlamlı olduğu görülmektedir. Dolayısıyla kısa dönem katsayıların bu iki ülke için yorumlanması anlamlı olacaktır. Öncelikle bu iki ülkenin hata düzeltme katsayılarına bakılacak olursa; Portekiz'de bir dönemde tasarruf açığının cari açık üzerinde yarattığı bir dengesizliğin takip eden dönemde yeniden dengeye yaklaşma oranı %60'tır. İspanya'da ise aynı şekilde ortaya çıkan bir dengesizliğin bir sonraki dönemde dengeye yaklaşma oranı %25'tir. Burada dikkat edilmesi gereken nokta; bu oranlara göre Portekiz için dengesizliğin yaklaşık iki dönemde ve İspanya için dört dönemde giderileceğini söylemenin yanlış olacağıdır. Çünkü bu dengeye yaklaşma oranları, her dönem için bir önceki dönemden kalan (aktarılan) dengesizliğin belli bir oranının dengeye yaklaşacağını ifade eder.

Şimdi her iki ülke için kısa dönem katsayıları yorumlanabilir. Ele alınan değişkenler kısa dönemde Portekiz için ilişkili çıkmamıştır. İspanya içinse %95 güven düzeyinde tasarruf açığı ve %90 güven düzeyinde çıktı açığı cari açık üzerinde etkilidir. Buna göre İspanya'da tasarruf açığında meydana gelen bir değişme kısa dönemde cari açığı %72 oranında ve aynı yönde dengeden uzaklaştıracaktır. Çıktı açığında meydana gelen bir değişimin ise yine aynı yönlü olarak cari açığı %07 oranında dengeden uzaklaştıracaktır.

Tüm tahminler ve birimler birlikte dikkate alındığında Türkiye ve PIIGS ülkeleri için 1986-2021 yıllar aralığında dördüz açık varlığının geçerli olmadığını, cari açık üzerinde etkili değişkenin temelde tasarruf açığı olduğunu söylemek mümkündür. Birimler bazında ise öncelikle tasarruf açığı etken değişken olarak göze çarparken, çıktı açığının da dikkat edilmesi gereken bir değişkendir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Türkiye ve PIIGS ülkelerinde 1986-2021 dönemi için dördüz açık hipotezi test edilmiş, cari açık üzerinde bütçe açığı, tasarruf açığı ve çıktı açığı değişkenlerinin etkisi analiz edilmiştir. Analizin kısıtı özellikle İrlanda ve Türkiye'ye ait bazı yıllara ait verilere World Bank, IMF ve OECD gibi uluslararası veri kaynaklarından ulaşılamaması olmuştur. Bu nedenle analiz dengesiz panel özelliği dikkate alınarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu analiz Pooled Mean Group, Mean Group (fixed effect) and Dynamic Fixed Effect tahminleri ile yapılmıştır. Elde edilen bulgular panel genelinde dördüz açık hipotezini doğrulamamakta, cari açığı etkileyen değişkenin tasarruf açığı olduğu sonucunu vermektedir.

Panel için uygulanan analizde MG ve DFE tahminlerinin hata düzeltme katsayıları anlamlı çıktığından, birimler bazında analiz yalnızca MG tahminci ile yapılmıştır. Ülkeler için elde edilen bulgular yine cari açık üzerinde etkili olan temel değişkenin tasarruf açığı olduğunu göstermektedir. Gerek panel geneli için gerekse ele alınan ülkelerin her biri için elde edilen bu sonuç literatürde özellikle Ricardian yaklaşımla uyumlu görünmektedir. Buna ek olarak Portekiz ve İrlanda'da uzun dönem, İspanya'da ise kısa dönem bulguları göstermektedir ki çıktı açığı da tasarruf açığıyla birlikte cari açığın belirleyicileri arasında dikkate değerdir. Bu ülkelerde çıktı açığının cari açık üzerindeki etkisi, ceteris paribus, düşüncemizi iki temel noktaya yönlendirebilir: (i) söz konusu ülkelerin çıktı açığını gidermek için uyguladıkları politikalar, (ii) üretim maliyetleri arasında farklılıklar bulunan ülkelerin, katı bir sabit döviz kuru politikası olarak ortak para birimi kullanmasının o ülkenin maliyet rekabetçiliğine yansması. Birinci durumda en genel çerçevede, bir ülkede tasarruflar üretime yönlendirilmiyorsa, çıktı açığında meydana gelen artışlar ithalat yoluyla giderilmeye çalışılacağından cari açık da artacaktır. İkinci durumda ise tek bir para birimi kullanan ve ortak para politikası uygulayan ülkeler, özellikle ithal girdiye dayalı üretim yapıyorlarsa, üretimde fiyat ve ücret maliyetlerinde kur değişimlerinin avantajlarını kullanamayacaklarından, girdi

fiyatlarında yaşanacak bir artış, ithalatı kısıcı etki yapacak, çıktı açığını artıracak ancak cari açığı düşürebilecektir. Bu konu başka bir çalışmada ayrıca analiz edilerek daha net sonuçlara ulaşmamızı sağlayabilir. Literatürde konuya ilişkin çalışmalar olmakla birlikte, cari açık ve çıktı açığı arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen Downes and More (2007), özellikle sabit döviz kuru uygulayan ülkelerde çıktı açığının cari açık üzerindeki etkisinin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır.

Elde edilen bulgularla çalışmanın temel çıkarımı, tasarruf açığının cari açığı hem kısa hem uzun dönemde %100'e yaklaşan oranlarda etkilediğidir. Bu yüksek oran tasarruf açığını

düşürücü yönde politikaların uygulanmasının ve tasarrufların üretime yönlendirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bu noktada politika yapıcılarının, cari açığı düşürmeye yönelik politika kararlarında tasarrufların miktarını artıracak ve üretim için kullanımını sağlayacak politika kararlarına öncelik vermeleri önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Akıncı, M., Akıncı, G.Y. & Yılmaz, Ö. (2016). Dördüz açıklar: ütopya mı gerçek mi? *Paradoks Ekonomi, Sosyoloji ve Politika Dergisi*. 12(1), 22-47.
- Bank of Japan (2003). *The output gap and the potential growth rate: issues and applications as an indicator for the pressure on price change*. https://www.boj.or.jp/en/research/brp/ron_2003/data/ron0305b.pdf. (18.08.2019).
- Blanchard, F. & Giavazzi, O. (2002). Current account deficits in the Euro Area: The End of the Feldstein-Horioka Puzzle? *Brookings Papers on Economic Activity*. 2, 147-186.
- Brown, M.B. & Forsythe, A.B. (1974). Robust test for the equality of variance. *Journal of the American Statistical Association*. 69(346), 364-367.
- Calderon, C., Chang, A. & Loayza, N. (2000). Determinants of current account deficits in developing countries. *The World Bank Latin America and the Caribbean Region, Regional Studies Program, July 2000, Policy Research Working Paper, 2398*. https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/19825/multi_page.pdf?sequence=1&isAllowed=y. (21.09.2019).
- Chudick, A., Pesaran, M.H. & Tosetti, E. (2011). Weak and strong cross-section dependence and estimation of large panels. *The Econometrics Journal*. 14(1), 45-90.
- Darby, J. & McIntyre, S. (2018). The output gap: what is it, how can it be estimated and are they fit for policy makers' purposes? *Fraser of Allander Economic Commentary*. 42(2), 44-50.
- Ditzen, J. (2019). Estimating long-run effects in models with cross-sectional dependence using xtddce2. *Centre for Energy Economics Research and Policy. CEERP Working Paper. No: 7*.
- Downes, D. & Moore, W.R. (2007). Does the exchange rate regime influence the relationship between the output-gap and the current account? *Applied Economics*. 39(15), 1955-1960.
- Gediz Oral, B. & Arpazlı Fazlılar, T. (2021a). AB borç krizi ve makroekonomik göstergelerle Türkiye-PIIGS (Portekiz, İrlanda, İtalya, Yunanistan, İspanya) ülkeleri değerlendirmesi. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (10), 292-321. DOI:10.21733/ibad.882959.
- Oral, B. G., & Fazlılar, T. A. (2021b). Türkiye ve PIIGS ülkelerinde ikiz açık hipotezinin testi: panel veri analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 28(4), 731-749.
- Oral, B. G., & Fazlılar, T. A. (2022). Türkiye ve PIIGS ülkelerinde üçüz açık hipotezinin testi: panel veri analizi. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 20(1), 19-46. <http://dx.doi.org/10.11611/yead.944793>.
- Gengenbach, C., Urbain, J.P. & Westerlund, J. (2016). Error correction testing in panels with common stochastic trends. *Applied Econometrics*. 31(6), 982-1004.

- Jaumotte, F., Sodsriwiboon, P. (2010). Current Account Imbalances in the Southern Euro Area. *IMF Working Paper*. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2010/wp10139.pdf>. (20.09.2019).
- Katsouli, E.F. & Katos, A.V. (2014). Empirical evidence on convergence across the PIIGS member states of the Euro-zone. *International Journal of Sustainable Economy*. 6(3), 230-242.
- Nickel, C. & Vansteenkiste, I. (2008). Fiscal policies, the current account and Ricardian Equivalence. *European Central Bank Working Paper*. No: 935. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/153369/1/ecbwp0935.pdf>. (27.10.2018).
- Pesaran, M.H. (2015). Testing weak cross-sectional dependence in large panels. *Econometric Reviews*. 34(6-10), 1089-1117.
- Topal, M.H., Bölükbaş, M. & Bostan, M. (2018). The public debt and unemployment growth nexus in the PIIGS countries and Turkey: empirical evidence. *Studies on Balkan and Near Eastern Social Sciences*, Vol:2, 33-46. (Edt: Yılmaz, R., Löschening, G.). Peterlang.
- Yaraşır Tülümce, S. & Saykal, B. (2021). Türkiye’de dördüz açık analizinin ampirik analizi, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 17(1), 297-315.
- Yerdelen Tatoğlu, F. (2018). *Panel zaman serileri analizi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.

Evaluation of Knowledge, Behavior, and Attitudes of Construction Workers about Occupational Health and Safety in Turkey

Turabi KARADAĞ^b, Ulaş ÇINAR^{a, c}

Abstract

This study was planned as a descriptive cross-sectional study to evaluate the knowledge, behavior, and attitudes of workers working in the construction industry about occupational health and safety. The research was conducted with 356 workers employed at randomly selected nine high-rise residential construction sites between January and July 2021 in Turkey. It was found that 36.3% of the workers wore seat belts while working at heights of seven meters and above. According to 98.4% of the workers, occupational safety meant "life safety". It was stated that the most important reasons for occupational accidents were carelessness at a rate of 66.3% and not taking safety measures at a rate of 33.7%. In addition, 61.8% of the workers thought that occupational health and safety training was necessary. It was determined that as the working experience of the workers increased, the workers found the occupational health and safety training given before starting work more useful ($p < .0001$). It was determined that the workers who experienced work accidents most were those with low education levels and less work experience.

Keywords

Occupational Health
Occupational Safety
Knowledge Level
Construction Workers

About Article

Received: 13.01.2023

Published: 28.12.2023

Doi: 10.18026/cbayarsos.1233560

Türkiye'de İnşaat İşçilerinin İş Sağlığı ve Güvenliği Konusunda Bilgi, Davranış ve Tutumlarının Değerlendirilmesi

Özet

Bu çalışma, inşaat sektöründe çalışan işçilerin iş sağlığı ve güvenliği konusundaki bilgi, davranış ve tutumlarını değerlendirmek amacıyla tanımlayıcı kesitsel bir araştırma olarak planlanmıştır. Araştırma, Türkiye'de Ocak-Temmuz 2021 tarihleri arasında rastgele seçilen dokuz yüksek katlı konut inşaat şantiyesinde istihdam edilen 356 işçi ile gerçekleştirilmiştir. Çalışanların %36,3'ünün yedi metre ve üzerindeki yüksekliklerde çalışırken emniyet kemeri taktığı tespit edilmiştir. Çalışanların %98,4'üne göre iş güvenliği "can güvenliği" anlamına gelmektedir. İş kazalarının en önemli nedenlerinin %66,3 ile dikkatsizlik ve %33,7 ile güvenlik önlemi almama olduğu belirlendi. Ayrıca çalışanların %61,8'i iş sağlığı ve güvenliği eğitiminin gerekli olduğunu düşünmektedir. Çalışanların çalışma deneyimi arttıkça işe başlamadan önce verilen iş sağlığı ve güvenliği eğitimini daha faydalı buldukları belirlenmiştir ($p < .0001$). En çok iş kazası geçiren işçilerin eğitim düzeyi düşük ve iş tecrübesi az olan işçiler olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler

İş Sağlığı
İş Güvenliği
Bilgi Düzeyi
İnşaat İşçileri

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 13.01.2023

Yayın Tarihi: 28.12.2023

Doi: 10.18026/cbayarsos.1233560

^a İletişim Yazarı: ulas.cinar@comu.edu.tr

^b Dr., Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul. ORCID: 0000-0001-9481-5718

^c Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İş Sağlığı ve Güvenliği Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi, Çanakkale. ORCID: 0000-0003-3924-0768

Introduction

The working class represents half of the world's population and contributes greatly to economic and social development. Occupational health is affected not only by the dangers in the workplace but also by social and individual factors and access to health services (WHO, 2007).

Occupational accidents and diseases in Turkey are among the most important issues that never fall off the agenda of working life. Many workers die or become disabled every year in the construction industry as a result of occupational accidents. In addition, this situation creates important social and economic problems and losses. Since 2009, the top three sectors with the highest number of occupational accidents are metal manufacturing, coal lignite extraction, and construction (Cinar and Cebi, 2022). The sector with the highest number of deaths due to work accidents in the construction sector (Cavus, 2016). The overall number of occupational accidents that occurred in Turkey between the 2005-2009 period is 1153 and 400 of them happened in the construction industry. The distribution of 5239 occupational accidents according to accident types is 37.4% human fall, 10.1% material drop, 11.5% limb compression, and 7.1% electric shock. Death was found in 42.9% of human falls. 29.6% of the human fall type accidents occurred as a result of falling from the slab-platform edge, 25.3% from the pier, and 11.5% from the gaps in the structures. Among the accident types in the building construction site, the fall of people is the first with 49.2% and the second is limb loss with 12.2%. 57.3% of deaths in the building construction site occur as a result of human falls and 9.8% of material falls (Mungen, 2011).

In Turkey, according to No. 6331 Occupational Health and Safety Law, workers' occupational health safety is workers' awareness of the dangers in their working environments and being protected in the framework of safety rules against those dangers. It is the employer's responsibility to raise this awareness among their employees and protect them. The employer is obliged to ensure the health and safety of employees. Employees are also required to continue this after reaching this awareness. Employees are obliged not to endanger the health and safety of themselves, and other employees affected by their actions or work, in line with the training they receive on occupational health and safety and the instructions of the employer. According to Law No. 6331, the responsibility of the management staff is quite high. If the employer takes seriously the occupational health and safety legislation, the management and lower-level employees will take seriously it (Korkmaz & Avsalli, 2012).

In a developing country, the disintegration of agriculture, rapid migration from the village to the city caused the unqualified labor force that has been involved in agriculture for years to accept to work in heavy and dangerous jobs to find jobs in the cities. Occupational risks faced by workers in working life have increased with industrialization. Occupational accidents are caused by reasons such as the insufficiency of the education level of the workers, the failure of small and medium-sized enterprises to comply with the necessary occupational health and safety measures, and the lack of occupational health and safety awareness (Camkurt, 2013).

The construction industry is a high-risk industry and the health and safety of workers working in this sector is of great importance. Precautions to be taken regarding occupational health and safety in construction works are the responsibility of both workers and employers (Baradan, 2006).

The construction industry is an area that involves many risks and potential dangers. People working in construction may face many risks such as falling from heights, falling materials, electric shock, and machine accidents. For this reason, work accidents and occupational diseases are quite common in the construction industry (Forteza v.d., 2020).

Occupational accidents in the construction industry in Turkey are quite common. According to official data, the construction sector accounts for the majority of occupational accidents in the country. According to the Turkey Occupational Accident Statistics Report in 2020, the number of work accidents in the construction industry is over 10,000. Most of these accidents are caused by reasons such as inadequate safety measures, untrained workers, irregular working hours and uncontrolled working environments (Zengin, 2022).

Occupational accidents occurring in construction works can often lead to serious injuries and even death. There are precautions to be taken for the safety of workers. For example, precautions can be taken such as ensuring that workers use appropriate safety equipment against the risk of falling, using insulated gloves and shoes when working with electrical tools, and attending occupational safety training (Forteza v.d., 2020).

In addition, workers working in construction must be protected against occupational diseases. Factors such as dust, noise, chemicals can cause occupational diseases. Therefore, it is important for workers to use protective equipment and undergo regular health checks to avoid exposure to such factors (Duman & Etiler, 2013).

One of the most important issues to be considered regarding occupational health and safety in construction works is the training and awareness of workers. It is of great importance for workers to know occupational health and safety rules and to act in accordance with these rules in terms of preventing work accidents. For this reason, employers need to provide regular occupational health and safety training to workers and carry out awareness raising activities on this issue (Yakut & Akbıyıklı, 2013).

Another issue that needs to be taken into consideration regarding occupational health and safety in construction works is the regular maintenance and safe use of work equipment. Regular maintenance and safe use of work equipment used in construction sites is of great importance in preventing work accidents. It is also very important to provide training to workers on the use of necessary protective equipment while using work equipment (Aydoğın & Uçan, 2022).

Other precautions to be taken regarding occupational health and safety in construction works include issues such as arranging the working environment of workers in a safe manner, regulating the working hours of workers, and meeting the rest and nutrition needs of workers (Ercan, 2010).

Employers and workers need to act together to prevent work accidents and occupational diseases in the construction industry. Employers must provide the necessary equipment, organize training and conduct regular inspections to ensure the safety of workers. Workers

must comply with safety rules, use protective equipment and be aware of occupational health and safety. Creating a safe working environment by employers and workers acting in cooperation can reduce these risks and prevent work accidents. In addition, regular training and health checks are an important step to protect the health of workers (Erol, 2015).

The precautions to be taken regarding occupational health and safety in construction works are the responsibility of both workers and employers. Issues such as training and awareness-raising of workers, regular maintenance of work equipment, and a safe arrangement of the working environment are of great importance in preventing work accidents. For this reason, everyone working in the construction industry must take the necessary precautions and be careful about occupational health and safety.

Employees' perception of occupational safety is very important for preventing occupational accidents and providing a safe environment in the workplace. An employee's perception of occupational safety has a great impact on his/her awareness of risks in the workplace, being careful about these risks and taking the necessary precautions. If an employee does not realize or does not care about risks in the workplace, this may increase the likelihood of occupational accidents (Bayraktaroğlu v.d., 2018).

An employee's perception of occupational safety depends on many factors to prevent occupational accidents and ensure a safe environment in the workplace. Factors such as workplace safety measures, training, inspections and employee participation can affect employees' perception of occupational safety. If a workplace does not take adequate precautions regarding the occupational safety of its employees or does not ensure the participation of employees, this may increase the likelihood of occupational accidents.

Therefore, in order to prevent occupational accidents and ensure occupational safety, workplaces should care about employees' perception of occupational safety and take the necessary precautions in this regard. It is of great importance for employees to have a high perception of occupational safety in preventing work accidents and providing a safe environment in the workplace. For this reason, workplaces need to take the necessary steps to increase employees' perception of occupational safety and to constantly work on this issue.

Method

Aim of the Study

This study was carried out as a descriptive cross-sectional study to evaluate the knowledge, behavior, and attitudes of workers in the construction industry about occupational safety.

The Place, Time, and Sample of the Research

Construction workers working at 9 sites randomly selected from 15 high-rise housing construction sites in Istanbul/Turkey between January-July 2021 constitute the main universe of the study. In the open epi program, the number of universes was determined as 550, the incidence of the event was 50%, the absolute precision: 5%, and the Design effect: 1 were taken, and the number of samples was determined as 227 in the 95% confidence interval. 356 workers were included in the sample of the study.

Data Collection Tool

The questionnaire includes 21 questions asked to determine the socio-demographic characteristics of the workers (such as age, education, how many years you are a worker) and their knowledge, behavior, and attitudes about worker health and safety (do you wear a helmet, what does occupational safety mean to you, what do you do when you see an attached cable, according to you, the most important cause of work accidents...). The data were collected through face-to-face interviews with the workers working in the construction industry. The questionnaire was also filled out by the workers during breaks.

Ethical Aspect of the Research

The research was conducted with individuals who wanted to participate voluntarily and verbal and written consents of the individuals participating in the study were obtained. As individual rights must be protected during the research, the human rights Declaration of Helsinki was adhered to. Ethical committee approval of the study was obtained from Istanbul Okan University, Institute of Science and Technology with the number 2019/2560.

Statistical Analysis

Percentage, frequency, and chi-square were used for statistical analysis. In all tests, the significance level was taken as $p < .05$.

Results

It was seen that 37.9% of the workers participating in the study were aged between 25 and 31, and 37.4% were aged between 32 and 38. 69.4% of the participants were primary school graduates and 27% of them worked for 12 years or more. 58.7% of the workers lived outside of Istanbul, they were in Istanbul for work and 41.3% lived in Istanbul (Table 1).

Table 1. Distribution of demographic characteristics of workers (n: 356)

Variables	n	%
Age		
18-24	24	6.7
25-31	135	37.9
32-38	133	37.4
39 and Above	64	18.0
Educational Status		
Primary School	247	69.4
Secondary School	86	24.2
High School	23	6.4
Working Year		
0-2	63	17.7
3-5	65	18.3
6-8	59	16.5
9-11	73	20.5
12 and Above	96	27.0
Residence Status of the Family in Istanbul		
Not Dwell	209	58.7
Dwell	147	41.3
Total	356	100

100% of the participants stated that they wear helmets, 98% of them wore work shoes. 21.3% of those who wore helmets stated that they wore it because they were required against their will. 64.6% of the participants stated that they worked on the scaffolding, 84% of them were checked by the civil engineer and occupational safety specialist after installing the scaffold, and 70.5% of the workers stated that they wore their safety harnesses on the scaffolding. 8.4% of the participants stated that they tied the scaffolding with wire when there were no scaffolding rods, and 6.2% of them did a job that was not taken any precautions by the employer. 3.4% of the participants stated that they continued to walk when they saw a cable running in the water they walk, 2.2% of them put the cable ends into the socket with bare hands when they saw a broken plug and 97.8% of them do not work in places without enlightenment at night. 98.6% of the participants stated that they did not do a job that was not taken any precautions (Table 2).

It was stated that 51% of the participants feared falling from a height, 36.3% of them wore seat belts at 7 meters and above. According to 98.4% of the workers participating in the research, occupational safety meant "life safety". According to the participants, it was stated that the most important reasons for occupational accidents were carelessness at a rate of 66.3% and not taking safety measures at a rate of 33.7%. In addition, 61.8% of the participants stated that the occupational health and safety training given before starting work is important (Table 3).

Table 2. Distribution of Knowledge, Behavior and Attitudes of Workers Towards Occupational Accidents (n: 356)

Precautions	Yes		No	
	n	%	n	%
Do you wear a helmet?	356	100	0	0
Do you wear work shoes?	349	98.0	7	2.0
Do the civil engineer and occupational safety specialists check the scaffolds after they are installed?	299	84.0	57	16.0
Do you wear a helmet of your own will?	280	78.7	76	21.3
Do you wear a safety harness at piers?	251	70.5	105	29.5
Have you ever worked at piers?	230	64.6	126	35.4
When there are no scaffold rods, would you connect the scaffold with wire?	30	8.4	326	91.6
If you were asked to do a job that you think your employer is not taking precautions for, would you do it?	22	6.2	334	93.8
If you saw a cable running through the water you were walking on, would you continue walking?	12	3.4	344	96.6
If you saw a broken plug, would you plug the cable ends into the outlet with bare hands?	8	2.2	348	97.8

Table 3. Distribution of Workers' Behaviors Against Occupational Accidents (n: 356)

Variables	n	%
What are you most afraid of in construction, what work does an accident happen?	Falling From High	182 51.0
	Shaft Clearance	95 26.9
	Electricity	79 22.1
How many meters would you wear the safety harness when working?	1-3	113 31.7
	4-6	114 32.0
	7 and Above	129 36.3
What does occupational safety mean to you?	Nothing	6 1.6
	Life Safety	350 98.4
What would you do when you see an attached cable?	I would cut it.	6 1.7
	I would call a competent.	336 94.4
	Nothing	14 3.9
What would you do when you see a cable in the water you're walking on?	Nothing.	12 3.4
	I would call a competent.	340 95.5
	I would take it off from its'	4 1.1
What is the most important reason for work accidents?	Inattention	236 66.3
	Not taking any safety	120 33.7
Before starting work, are the training for occupational health and safety important for you, should they be done regularly?	Yes, it is important, should	220 61.8
	No, it is not important, should not be done regularly	136 38.2

Evaluation of Knowledge, Behavior, and Attitudes of Construction Workers about Occupational Health and Safety in Turkey

The most important reason for occupational accidents was carelessness in primary school graduates, while safety measures were not taken as the education level increases ($p = .009$). As the education level increases, it was seen that the rate of wiring of the scaffold increases when there were no scaffold rods ($p = .017$). It was found that the higher the education level, the lower the number of workers working at the pier ($p < .0001$) (Table 4).

Table 4. Comparison of Workers' Education Status and Their Knowledge, Behaviors, and Attitudes towards Occupational Safety (n: 356)

Parameters		Educational Status						X ²	p
		Primary School		Middle School		High School			
		n	%	n	%	n	%		
Cause of Occupational Accidents	Inattention	176	71.3	46	53.5	14	60.9	9.335	.009
	Not Taking Any	71	28.7	40	46.5	9	39.1		
When there are no scaffold rods, the	Yes	15	6.1	10	11.6	5	21.7	8.198	.017
	No	232	93.9	76	88.4	18	78.3		
Status of Working On Scaffolding	Yes	175	70.9	48	55.8	7	30.4	18.864	.000
	No	72	29.1	38	44.2	16	69.6		

It was determined that the training for occupational health and safety before starting work was more important as the age increases ($p < .0001$). In addition, it was determined that as the age increased, the ratio of tying the scaffold with wire without scaffolding rods decreased ($p < .0001$). At most, workers between the ages of 25-31 worked on the piers. This ratio decreased with increasing age ($p = .004$) (Table 5).

Table 5. Comparison of Workers' Ages and Their Knowledge, Behaviors and Attitudes towards Occupational Safety (n: 356)

Parameters		Age								X ²	p
		18-24		25-31		32-38		≥39			
		n	%	n	%	n	%	n	%		
Are training before starting work for occupational health and safety important?	Y	14	58.3	67	49,6	86	64,7	53	82,8	21.0	.000
	N	10	41.7	68	50.4	47	35.3	11	17.2		
When there are no scaffold rods, would you tie the scaffold with wire?	Y	9	37.5	9	6.7	9	6.8	3	4.7	28.5	.000
	N	15	62.5	126	93.3	124	93.2	61	95.3		
Status of Working on Scaffolding	Y	8	33.3	95	70.4	89	66.9	38	59.4	13.3	.004
	N	16	66.7	40	29.6	44	33.1	26	40.6		

It was determined that as the working years of the workers increased, they found the training for occupational health and safety was more important before starting work ($p < .0001$). It was determined that as the years of work increased, the rate of wearing safety harness decreased ($p = .007$) (Table 6).

Table 6. Comparison of Workers' Years of Work and Their Knowledge, Behaviors and Attitudes towards Work Safety (n: 356)

Parameters	Working Year										χ^2	P	
	0-2		3-5		6-8		9-11		12 and above				
	n	%	n	%	n	%	n	%	n	%			
Should occupational health and safety trainings be given?	Y	9	14.3	20	30.8	40	67.8	65	89.0	86	89.16	1.4	.000
	N	54	85.7	45	69.2	19	32.2	8	11.0	10	10.4		
Do you wear safety harness at the pier?	Y	54	85.7	50	76.9	38	64.4	43	58.9	66	68.8	14.2	.007
	N	9	14.3	15	23.1	21	35.6	30	41.1	30	31.2		

Discussion, Conclusion and Recommendations

In this study, it was found that 98% of the workers wore work shoes, 100% wore helmets, and 21.3% of those who wore helmets didn't wear helmets of their own will. All workers in the construction industry in Hong Kong must legally wear helmets. However, in a study, it was determined that 40.7% of professionals wearing helmets, 40% of inspectors, 100% of machine operators, and 60% of front workers did not fasten the under-chin belt of the helmet. It was found that workers did not use helmets correctly (Fung et al., 2014). In a study conducted on 262 cleaning workers, it was seen that 80.1% of them did not use personal protectors while doing their job (İlhan et al., 2006). In a study conducted on timber workers, it was found that 56.9% of the workers did not use safety equipment. It was found that 36.3% of the reasons for not using safety equipment were not provided by the employer, 23.1% found the safety materials unnecessary, 19.8% were unusable and 20.9% did not use them because they forget to use them (Osagbemi et al., 2010). In this study, the rate of using helmets and work shoes of construction workers was found to be higher than in other studies. The reasons for this can be attributed to the high rates of occupational accidents in the construction sector, the legal obligations for workers to comply with safety measures, and the frequent workplace inspections.

In the study, it was determined that 2.2% of the workers attached the cable ends to the socket with bare hands when they saw a broken plug and 3.4% of them continued to walk when they saw a cable passing through the water. 64.6% of the workers worked on the scaffold and 84% of these workers stated that they were controlled by the civil engineer and occupational safety specialist after the scaffold was installed. It was determined that 51% of the workers were afraid of falling from a height, 94.4% informed the authority when they saw an attached cable, and 95.5% informed the authority when they saw a cable in the water where they were walking. In a study conducted in the USA, it was found that 31.9% of the piers are in danger of collapsing or there is insufficiency in the protection fingers. It was determined that scaffold

injuries were caused by falling from the scaffold or the collapse of the scaffold (Halperin & McCann, 2004). In Taiwan, it was determined that 30.4% of the accidents in construction were falling from the pier, 20.6% falling from an open place, 11.3% falling from building beams or steel structures, and 10.5% falling from the roof. It has been determined that 16.7% of the reasons for falls are unprotected open spaces, 10% of a person's physical insecure movements, 7.1% person's inability to work, and 3.7% incorrect use of personal safety equipment (Chi et al., 2005). Falls are also a serious problem in the construction industry in Japan. Falls in construction constitute approximately 40% of deaths. For this reason, safety measures have been increased in piers in Japan (Ohdo et al., 2011). In a study conducted in 146 construction sites in Spain, it was determined that 96.7% of the scaffolds that comply with European standards connected the connections correctly and only 51.7% of the scaffolds that do not comply with the standards use this connection component. In Spain, many problems have been found in the balustrade bars, pier legs, and entrances to the pier (Rubio-Romero et al., 2013). Falls were the most important cause of deaths in construction in America between 2003 and 2012. According to 2009 fall data, there were a total of 264 deaths as a result of falls, 68 of which were falling from the stairs, 43 from the roof edge, and 37 from the pier. The number of deaths caused by the environment was found to be 126. It has been determined that 29 of these are caused by wires and cables in the environment (Mroszczyk, 2015). Mohseni et al. found that 17% of small construction sites, 16% of medium construction sites, and 39% of large construction sites provide the safety of electrical devices (Mohseni et al., 2015). In the examined work accidents in Turkey with a total number 5239, it is determined that 42.9% of those accidents have resulted in death caused by human falls. 20% of these falls are falling from the pier. There were 16.6% deaths and 3.1% injuries as a result of electric shock at building construction sites (Müngen, 2011). As a result of fall in the construction sector in Turkey, in another study conducted by the Gurcanli, it was determined that the death rate to be 42.9% and the injury rate to be 32.9%. Most of these falls are falls from the pier and stairs. It was found that 12.2% of death and 2.8% injury occurred as a result of electric shock (Gürcanli, 2013). In a similar study, it was found that the rate of the fall from an open edge was 45.2%, the rate of the fall from the pier was 25.4%, and the rate of the fall from the ground clearance was 7.3%. It was determined that 90% of the employer and 10% of the worker were at fault when safety belts were not used. Workers were found to be responsible for 80% of their insecure/careless behaviors (Talat Birgonul et al., 2016). As can be seen in similar studies above, falling from scaffolding in construction sites is the most common type of work accident. In this study, most of the workers work on the pier and they are afraid of working at high places. The reason for this may be the high number of occupational accidents and insufficient safety measures at the piers.

As a result of the research, it was found that the most important causes of occupational accidents according to the workers were carelessness at a rate of 66.3% and lack of safety measures at a rate of 33.7%. It was determined that 61.8% of the workers found the training given for occupational health and safety before starting work important. In a study conducted on 217 technical personnel, it was found that 27 of the personnel had a work accident. It was observed that 44.4% of work accidents were caused by an insecure environment and 55.6% due to unsafe behaviors (Aybek et al., 2003). In a study conducted on construction site chiefs, it was found that only 34% of the participants found the measures taken regarding occupational health and safety sufficient (Hergüner & Oral, 2015) In the study of Shin and his colleagues, it was emphasized that encouraging workers to take safe behaviors and sharing

accident news among workers caused the risk of accidents to be evaluated and necessary measures to be taken (Shin et al., 2014). In another study, it was found that the main causes of accidents in the construction sector are the lack of education and the misconduct of the workers (Gürcanlı, 2013). The above studies support this study. The carelessness and insecure behavior of the worker have an important place in the causes of workplace accidents.

In the study, it was found that the most important cause of occupational accidents was carelessness in primary school graduates, while not taking safety precautions as the education level increases. It was determined that as the education level increased, the number of workers working at the pier decreased. As the age increases, training for occupational health and safety have been found more important before starting work. At most, individuals between the ages of 25-31 work at the piers. It has been demonstrated that as the age increases, the number of workers working at the pier decreases. It has been determined that as the working years of the workers increase, workers' thought the training made for occupational health and safety before starting work is more important. In the study carried out on 400 blue-collar workers in İzmir, it was determined that workers between the ages of 18-25 assume the responsibility for occupational health and safety on the employer, and workers aged 46 and over assumed the responsibility for occupational health and safety on themselves. It has been determined that the higher the education level and working years of the workers, the more they feel responsible for occupational health and safety (Tozkoparan & Taşoğlu, 2011). Yılmaz and Tan found that 58% of workers in the 25-39 age group and 27% of workers between the ages of 18-24 were exposed to work accidents. The occurred accident ratio is 26.94% of those working on the construction site for 1-4 years and 22.75% of those who worked at the construction site for 1-5 months. As a result, it has been found that the highest rate of occupational accidents is seen in workers with less working experience. It was determined that 73.65% of primary school graduates experienced work accidents (Yılmaz & Tan, 2015). In the studies, occupational accidents were seen more in workers with low education levels, less work experience, and a young age group. This situation can be explained by increasing the sense of responsibility and the importance of occupational health and safety as the experience and age in working life increases.

In the study, it was determined that the knowledge, attitude, and behavior of the workers were generally good. Occupational accidents were seen at the highest rates among workers with low education levels and low work experience. Especially with the training given by occupational health and safety experts, it is considered that occupational accidents in construction will be reduced with effective inspection and surveillance in the field.

References

- Aybek, A., Güvercin, Ö., & Hurşitoğlu, Ç. (2003). Teknik personelin iş kazalarının nedenleri ve önlenmesine yönelik görüşlerinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *KSÜ Fen ve Mühendislik Dergisi*, 6(2), 91-100.
- Aydoğan, S.Ö., & Uçan, R. (2022). İş Sağlığı ve Güvenliğinin Saha Gözetimi ve İş Ekipmanları Açısından İncelenmesi: Yapı Sektörü. *Resilience*, 6(1), 111-125.
- Baradan, S. (2006). Türkiye İnşaat Sektöründe İş Güvenliğinin Yeri ve Gelişmiş Ülkelerle Kıyaslanması. Dokuz Eylül Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Fen Ve Mühendislik Dergisi, 8(1), 87-100.
- Bayraktaroğlu, S., Mustafa, M., & Atay, E. (2018). Çalışanlarda iş güvenliği ve iş kazası algısı: Mavi yakalılar üzerine bir araştırma. *Uluslararası Yönetim ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(9), 1-15.
- Camkurt, M. Z. (2013). Çalışanların kişisel özelliklerinin iş kazalarının meydana gelmesi üzerindeki etkisi. *TÜHİS İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, 24(6), 70-101.
- Chi, C.-F., Chang, T.-C., & Ting, H.-I. (2005). Accident patterns and prevention measures for fatal occupational falls in the construction industry. *Applied ergonomics*, 36(4), 391-400.
- Cinar, U., & Cebi, S. (2022). A Novel Approach to Assess Occupational Risks and Prevention of Hazards: The House of Safety & Prevention. *Journal of Intelligent & Fuzzy Systems*. 42(1):517-528.
- Çavuş, A. (2016). Türkiye’de inşaat sektöründeki iş kazalarının sınıflandırılarak nedenlerinin incelenmesi. *Academic Platform Journal of Engineering and Science*, 4(2).
- Duman, E., & Etiler, N. (2013). İnşaat Sektörü ve İşçi Sağlığı. *TTB Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 13(48), 30-38.
- Ercan, A. (2010). Türkiye’de yapı sektöründe işçi sağlığı ve güvenliğinin değerlendirilmesi. *Politeknik Dergisi*, 13(1), 49-53.
- Erol, S. (2015). İş Sağlığı Ve Güvenliği Konusunda İşveren, Çalışan Ve Devletin Rolü. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*, 2(4), 86-103.
- Forteza, F. J., Carretero-Gómez, J. M., & Sesé, A. (2020). Safety in the construction industry: accidents and precursors. *Revista de la construcción*, 19(2), 271-281.
- Fung, I. W., Lee, Y., Tam, V. W., & Fung, H. (2014). A feasibility study of introducing chin straps of safety helmets as a statutory requirement in Hong Kong construction industry. *Safety science*, 65, 70-78.
- Gürcanlı, G. E. (2013). Kuralsız ve baskıcı emek rejimine bakarken: İnşaat sektöründe işçi sağlığı ve iş güvenliği. *Eğitim Bilim Toplum*, 11(41), 48-80.
- Halperin, K. M., & McCann, M. (2004). An evaluation of scaffold safety at construction sites. *Journal of safety research*, 35(2), 141-150.

- Hergüner, M. A., & Oral, E. L. (2015). Şantiye Şeflerinin Sorumlulukları. Çukurova Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 30(1), 95-104.
- İlhan, M. N., Kurtcebe, Z. Ö., Durukan, E., & Koşar, L. (2006). Temizlik işçilerinin sosyodemografik özellikleri ve çalışma koşulları ile iş kazası ve meslek hastalığı sıklığı. Fırat üniversitesi sağlık bilimleri dergisi, 20(6), 433-439.
- Korkmaz, A., & Avsalli, H. (2012). Çalışma hayatında yeni bir dönem: 6331 sayılı iş sağlığı ve güvenliği yasası. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2012(26), 153-167.
- Mohseni, P. H., Farshad, A. A., Mirkazemi, R., & Orak, R. J. (2015). Assessment of the living and workplace health and safety conditions of site-resident construction workers in Tehran, Iran. International journal of occupational safety and ergonomics, 21(4), 568-573.
- Mroszczyk, J. W. (2015). Improving construction safety: A team effort. Professional Safety, 60(06), 55-68.
- Müngen, U. (2011). İnşaat sektörümüzdeki başlıca iş kazası tipleri. Türkiye Mühendislik Haberleri, 469(5), 32-39.
- Ohdo, K., Hino, Y., Takanashi, S., Takahashi, H., & Toyosawa, Y. (2011). Study on fall protection from scaffolds by scaffold sheeting during construction. Procedia Engineering, 14, 2179-2186.
- Osagbemi, G. K., La-Kadri, R. T., & Aderibigbe, S. A. (2010). Awareness of occupational hazards, health problems and safety measures among sawmill workers in North Central Nigeria. TAF preventive medicine bulletin, 9(4).
- Rubio-Romero, J. C., Rubio, M., & García-Hernández, C. (2013). Analysis of construction equipment safety in temporary work at height. Journal of Construction Engineering and Management, 139(1), 9-14.
- Shin, M., Lee, H.-S., Park, M., Moon, M., & Han, S. (2014). A system dynamics approach for modeling construction workers' safety attitudes and behaviors. Accident Analysis & Prevention, 68, 95-105.
- Talat Birgonul, M., Dikmen, I., Budayan, C., & Demirel, T. (2016). An expert system for the quantification of fault rates in construction fall accidents. International journal of occupational safety and ergonomics, 22(1), 20-31.
- Tozkoparan, G., & Taşoğlu, J. (2011). İş sağlığı ve güvenliği uygulamaları ile ilgili işgörenlerin tutumlarını belirlemeye yönelik bir araştırma.
- WHO. (2007). Workers' health: global plan of action Access: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA60/A60_R26-en.pdf
- Yakut, A., & Akbıyıklı, R. (2013). İşçi sağlığı ve güvenliği yönetimi ile toplam kalite yönetimi sistemleri veri analizi incelemesi. Sakarya University Journal of Science, 17(1), 97-103.

Evaluation of Knowledge, Behavior, and Attitudes of Construction Workers about Occupational Health and Safety in Turkey

Yılmaz, F., & Tan, O. (2015). Bir inşaat şantiyesinde iş kazalarının neden olduğu iş-günü kayıplarının işverene maliyetinin belirlenmesi. *International Journal of Economic and Administrative Studies*, 7(14), 143-156.

Zengin, M. A. (2022). Türkiye İnşaat Sektörü İş Kazalarının İstatistiksel Analizi, 2011-2020. *International Journal of Engineering Research and Development*, 14(2), 492-501.

Türkiye’de Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi

Peyruze Rana Çetinkaya^{a,b}

Özet

Besteci, yorumcu, şef ya da müzik eğitimcisi olması fark etmeksizin, her müzik insanının kendi kullanım alanı yönünde bilmesi gereken bir anlayış olan armoni, gerek kuramsal, gerek uygulamalı, gerekse eğitsel boyutlarıyla akademik çalışmalara konu olmaktadır. Lisansüstü tezler de bu akademik çalışmaların ve Türkiye’de armoni alanına ilişkin alanyazının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. Bu alanla ilgilenen araştırmacılara bir fikir havuzu oluşturmayı ve konuya ilişkin gelecek çalışmalara kaynaklık etmeyi amaçlayan bu araştırmada, 1989-2022 yılları arasında tamamlanmış olan toplam 63 lisansüstü tez, çeşitli değişkenler doğrultusunda içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Veri çözümleme aşamasında frekans (f) ve yüzde (%) dağılımları tablolatırılmıştır. Araştırma sonuçları, armoni alanında yazılmış tezlerin önemli çoğunluğunun yüksek lisans tezi olduğunu, en çok tezin 2019 yılında tamamlandığını, üniversiteler arasında en çok tezin Gazi Üniversitesinde, enstitüler arasında ise en çok sosyal bilimler enstitülerinde yürütüldüğünü, en çok tercih edilen araştırma konusunun armoni eğitimi olduğunu, tezlerde çoğunlukla nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığını, veri toplama aracı olarak en çok dokümanlara başvurulduğunu ve veri analiz yöntemi olarak en çok doküman analizi kullanıldığını göstermiştir.

Anahtar Kelimeler

Armoni
Lisansüstü Armoni Tezleri
İçerik Analizi
Müzik Tezleri

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 08.03.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1262282

A Content Analysis on Postgraduate Theses in the Field of Harmony in Turkey

Abstract

Harmony, which is a concept that every music person should know in the direction of his/her field of use, is the subject of academic studies with its theoretical, practical and educational dimensions. Postgraduate theses also constitute an important part of these academic studies. This research aims to examine postgraduate theses written in Turkey, in the field of harmony. The sample of this research is a total of 63 postgraduate theses completed between 1989-2022. This research is qualitative research and the data analysis method is document analysis. The results of the research indicated that the majority of the theses, written in the field of harmony, were at master's degree. 2019 was the year in which the most research was completed. Most of the theses were completed at Gazi University and institutes of Social Sciences. The most preferred research subject is the field of harmony education. Qualitative research methods were used mostly. The most used data collection tool is documents and the most used data analysis method is document analysis.

Keywords

Harmony
Postgraduate Harmony Theses
Content Analysis
Music Theses

About Article

Received: 08.03.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1262282

^a İletişim Yazarı: peyruze.rana@gmail.com

^b Dr. Arş. Gör. , Dokuz Eylül Üniversitesi/ Buca Eğitim Fakültesi, 0000-0003-1585-1556.

Giriş

Sorgulamayla başlayan, gerçeği arayan ve olguları açıklama çabası içindeki sistematik bir süreç olan bilim, bilimsel araştırmalarla varlık bulur. Bilimsel araştırmalar, belli bir yöntem üzerine inşa edilen, belli bir alana ilişkin bir problem ya da gereksinimden yola çıkarak çözüm ya da öneri getirmeyi hedefleyen ve verilere dayanan incelemeler ve etkinliklerdir. Bu bilimsel çabalar ve ulaştıkları sonuçlar, söz konusu alana ilişkin gelişim, değişim ve dönüşümlere kaynaklık eder, ışık tutar. Lisansüstü eğitimin, bilim insanlarının yetişmesindeki en önemli unsurlardan biri olduğu düşünülmektedir (Karaman ve Bakırcı, 2010, s. 95). Bilimsel araştırma çabasının ve araştırmacı yaklaşımının, lisansüstü eğitim sürecinde şekillendiği söylenebilir. Belli bir alanda bilimsel olarak uzmanlaşmaya yönelik bir süreç olan lisansüstü eğitim, sorgulayan, araştıran ve üreten bilim insanları yetiştirme amacı taşır.

Lisansüstü tezlerin bir disiplinin büyüyerek gelişim göstermesinde önemli bir rolü bulunmaktadır (Evrekli, İnel, Deniz ve Balım, 2011, s. 208). Bu bakımdan yüksek lisans ve doktora düzeyindeki tezlerin eğitim açısından büyük bir öneme sahip olduğu düşünülmektedir. Yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılan tez çalışmaları lisansüstü eğitimdeki çalışmalar hakkında bilgi sahibi olmamızı sağlamasının yanında ileriye dönük olarak yapılacak çalışmalara da ışık tutmaktadır. Lee, Wu ve Tsai (2009) alandaki güncel durumun ne olduğu ve yapılan araştırmaların eğilimlerinin belirlenmesinin, alandaki araştırmacıların akademik hayatları için yararlı olduğunu belirtmişlerdir (s.1999).

Müzik alanı özelinde bakıldığında yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik düzeyinde hazırlanan bilimsel çıktılar olan lisansüstü tezlerin, farklı misyondaki kurumlarda farklı çalışma alanlarında ve farklı amaçlarla yürütülmekte olduğu söylenebilir. Eğitim fakültelerine bağlı olan müzik eğitimi anabilim dallarının tezli yüksek lisans ve doktora programlarında, müzik öğretmeni yetiştirme misyonu çerçevesinde ağırlıklı olarak eğitim alanında ve eğitsel alt boyutlarda çalışmalar yapmaya yönelim söz konusudur. Yorumculuk, bestecilik, şeflik ve çalgı bakım/onarım gibi alanlarda mesleki eğitim veren ve genellikle güzel sanatlar fakültelerine ya da üniversite rektörlüklerine bağlı kurumlar olan konservatuarların tezli yüksek lisans ve sanatta yeterlik programlarındaki çalışmalar ise genellikle eser/etüt çözümleme, belli bir konu ya da alandaki tarihsel/dönemsel gelişimi inceleme, çalgı alanında yapısal incelemeler yapma gibi yönelimler taşır. Güzel sanatlar fakültelerine bağlı olan müzik ve müzikoloji bölümlerindeki lisansüstü programlarda ise, müziğin kültürel, bilimsel ve teknik yönüne ve yorum, bestecilik gibi alanlarına ilişkin çalışmalara ağırlık verilmektedir.

Pek çok bilimsel ve sanatsal alanda olduğu gibi müzik alanında da lisansüstü araştırmaların incelendiği çalışmalara sıkça rastlanmaktadır. Özellikle son yıllarda yayınlanmış çalışmalardan bazı örnekler verilebilir: Sonsel (2018), viyola üzerine 1994-2017 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Yüksel ve Güçlü (2021), klarinet alanında 1993-2017 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Babacan (2021), piyano alanında 1995-2017 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Soyca (2021) 2010-2020 yılları arasında flüt alanında ve Gençel Ataman (2019) müzik öğretmenliği bilim dallarında flüt alanında ve 1987-2018 yılları arasında yürütülen lisansüstü tezleri; Öztutgan (2020), gitar alanında 1986-2015 yılları arasında, Can ve Günenç (2019) ise 1986-2019 yılları arasında tamamlanmış

lisansüstü tezleri; Birel ve Qader (2017), kontrbas konusunda 2002-2017 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Babaç ve Köse (2018), koro alanında 2011-2018 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Doğan ve Akman (2019), matematik-müzik ilişkisini ele alan, 2010-2018 yılları arasında tamamlanmış araştırma makalelerini ve lisansüstü tezleri; Şen (2021), müzik alanı dışındaki programlarda müzikle ilgili yapılan ve 2015-2020 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Aksoy ve Göklen (2022), müzik eğitimi ve psikoloji ortak alanında 1995-2019 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Aydınlı Gürler (2021), müzik öğretmenliği alanında 2010-2020 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Delikara (2019) müzik teknolojileri alanında 1996-2018 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Akıncı (2018), ses eğitimi alanında yazılmış lisansüstü tezleri; Geboloğlu (2019), klasik Türk müziği bestecileri ile ilgili yapılmış ve 1989-2018 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Üstün (2020), üflemeli çalgılar alanında 1991-2019 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Can ve Akbal (2021), müzik performans kaygısı üzerine 2006-2020 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri; Orhan ve Çaydere (2021), uzaktan eğitimde müzik alanında 2017-2021 yılları arasında tamamlanmış lisansüstü tezleri çeşitli parametreler açısından incelemiştir. Müzik alanında yapılmış bu lisansüstü tez inceleme çalışmalarına ilişkin örnekler çoğaltılabilir, ancak armoni alanında böyle bir bilimsel araştırmaya rastlanmamıştır.

Alanyazındaki pek çok önemli kaynaktan ritim ve melodi ile birlikte müziği oluşturan temel unsurlardan olan armoni, en genel tanımıyla müzikte uyum bilgisidir. İlerici (1974), armoniyi bir sanat ve bilim dalı olarak tanımlar ve seslerin bir aile halinde kullanımının, uygu bağlantılarının ve görevlerinin öğretisi olarak betimler. Her ne kadar “uyum bilgisi” olarak özümsemiş olsa da, armoni teknik olarak hem uyumu hem de uyumsuzluğu barındıran çok daha geniş kapsamlı bir kavramdır (Howell, 2018, s. 47). Uyguların türlerini, oluşumlarını ve bağlantılarını öğreten, çoksesli bir müzikal akışın yönünü belirleyen, müzikal dönem ve stil özelliklerine göre ya da bestecilerin ve kuramcılarının yaklaşımlarına göre farklılıklar gösteren ve farklı isimler alabilen, ancak her şekilde müziğin temelini oluşturan bir kurallar bütünüdür. Tek bir sesin kendi başına bir ezgi olamaması gibi, yalnızca bir akor da armoni oluşmasına yetmez. Müzik harekettir; tonal hareket ezgiyi, duygusal hareket armoniyi oluşturur (Whitney, 1980, s. 38).

Armoni, müziğin üzerinde yükseldiği temeli oluşturan bir sistemdir. Müziğe ilişkin her meslek grubu için önem taşıyan (Sevgi, 2005), farklı yaklaşımlar barındıran, hem kuramsal hem de uygulamalı bir öğrenme alanıdır. Diğer tüm müziksel yetilerin ve alanların da vazgeçilmez destekleyicisi konumundadır. Besteci, yorumcu, şef ya da müzik eğitimcisi olması fark etmeksizin, her müzik insanının kendi kullanım alanı yönünde bilmesi gereken bir anlayış olan armoniyi kullanmak, Yi ve Goldsmith'in (2007) söylemiyle, müziği renkli ve zengin kılar.

Hem bir bilim dalı, hem de sanat alanı olarak bir kesişim noktası (Sevgi, 2005, s. 200) olan armoni, kuramsal, uygulamalı ve eğitsel yönüyle pek çok akademik çalışmanın da odak noktası olmuştur ve olmaktadır. Eser çözümlene çalışmaları, deneysel araştırmalar, disiplinlerarası çalışmalar ve müzik eğitimi içinde armoni eğitimine ilişkin araştırmalar bunlardan bazılarıdır. Akademik çalışmaların önemli kısmını oluşturan ve odağındaki konuya ilişkin detaylı ve derinlemesine bir bilimsel içerik taşıyan lisansüstü tez çalışmaları, bilimsel bilgi üretmek, yeni yöntemler sunmak, belli bir konudaki soru ve sorunlara yanıt ve

çözüm aramak gibi amaçlar taşır. Buna ek olarak bir inceleme, değerlendirme ve onaylama sürecinden geçtikleri için de yürütüldükleri alana önemli katkılar sunan lisansüstü tez çalışmaları, bir disiplinin gelişebilmesinde de büyük rol oynar (Evrekli vd., 2011, s. 208). Bu çalışmaların bir diğer önemli katkısı da, güncel gelişmeler ve uygulamalar, alandaki aksaklıklar, eksiklikler ve çözüm önerileri konusunda araştırmacılara destek sağlamalarıdır (İbret ve Yılmaz, 2019, s. 435). Lisansüstü tez çalışmalarının analiz edilmesi ise, ilgili konuya ya da alana ilişkin genel tablonun ortaya konmasında ve derinlemesine bilgi edinilmesinde yarar sağlar. Bunun yanında hangi konuların daha çok ele alınma eğiliminde olduğu ve hangi yeni araştırmalara gereksinim duyulabileceğinin de ortaya konulmasına yardımcı olur. Falkingham ve Reeves (1998), içerik analizinin belli bir alandaki alanyazının değerlendirilmesine yardımcı olduğunu ve alanda yapılacak yeni çalışmaların izlemsel değerlendirmesine de ayrı bir katkı getireceğini belirtmişlerdir (s. 97).

Bu araştırmada da, armoni alanında Türkiye’de yapılmış lisansüstü tezlerin farklı değişkenler doğrultusunda analizinin yapılması, ilgili alanda yapılacak olan çalışmalar için bir fikir havuzu oluşturulması, genel araştırma eğilimlerinin ortaya konması ve armoni alanındaki genel akademik görünümün ele alınması amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda şu alt problemlere yanıt aranmıştır:

- 1) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin türlerine göre dağılımı nasıldır?
- 2) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin yazıldıkları yıllara göre dağılımı nasıldır?
- 3) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin yürütüldükleri üniversite ve enstitülere göre dağılımı nasıldır?
- 4) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin konularına göre dağılımı nasıldır?
- 5) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- 6) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
- 7) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin veri analiz yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- 8) Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin araştırma sonuçları nelerdir?

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın desenine, örnekleme, veri toplama sürecine ve ulaşılan verilerin çözümlemesine ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Araştırmanın Modeli

Müzikte armoni alanında yapılmış lisansüstü tezlerin incelendiği bu araştırmada, nitel veri analiz yöntemlerinden biri olan doküman analizi kullanılmıştır. Nitel doküman analizi (Qualitative Document Analysis), yazılı materyal içeriklerinin titiz ve sistematik biçimde çözümlenmesine dayanan bir araştırma yöntemidir (Wach & Ward, 2013). Buradaki analitik

süreç, belgelerde yer alan verilerin bulunmasını, seçilmesini, anlamlandırılmasını ve sentezlenmesini gerektirir. Doküman analizinde, ardından gelen içerik analizi yoluyla ana temalar, kategoriler, örnekler vb. halinde düzenlenen veriler sunulur (Bowen, 2009, s. 28; Labuschagne, 2003, s. 101).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanında arşivlenen, başlığında “armoni” kelimesi bulunan, ilk olarak 1989 yılına tarihlenen ve bu tarihten 2022 yılı Aralık ayına kadar yazılmış olan 95 lisansüstü tez oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilecek tezler için araştırmacı tarafından seçim ölçütleri belirlenmiş, müzikal armoni ile ilintili olan ve erişime açık araştırmalar seçilmiştir. Ölçüt örnekleme olarak kabul edilebilecek bu örneklem seçim yönteminde, önceden belirlenmiş bazı ölçütlerin karşılanması söz konusudur. Bu ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabileceği gibi hazır bir ölçüt listesi kullanılarak da belirlenebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 120).

Araştırmada ilk olarak Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi veritabanında “armoni” anahtar kelimesiyle tarama yapılmış ve bu doğrultuda 1989-2022 yılları arasında tamamlanmış 95 lisansüstü teze ulaşılmıştır. Bu tezlerden alan dışı olanlar (f=16) ve erişime kapalı olanlar (f=16) araştırma dışı bırakılmış ve incelemeler araştırmanın örneklemini oluşturan 63 tez üzerinden yapılmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırma verilerinin toplanması için araştırmacı tarafından alanyazındaki benzer çalışmalardan yola çıkılarak ve özellikle Göktaş, Küçük, Aydemir, Telli, Arpacık, Yıldırım, ve Reisoğlu (2012) tarafından geliştirilmiş, geçerlik ve güvenilirliği sağlanmış olan “Yayın Sınıflama Formu”ndan yararlanılarak oluşturulan “Tez Sınıflandırma Formu” kullanılmıştır. Formun içerik geçerliliğinin sağlanması adına 2 alan uzmanından görüş alınmış, görüşler doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılmış ve form son haline getirilmiştir.

Araştırma örneklemini oluşturan 63 lisansüstü teze, Tez Sınıflandırma Formu aracılığıyla içerik analizi uygulanmıştır. Krippendorff'un (2004) tanımlamasıyla içerik analizi, metinler ve diğer anlamlı materyallerden tekrarlanabilir ve geçerli çıkarımlarda bulunmak için kullanılan, yeni anlayışlar sağlayan ve araştırmacıya belirli olguları anlama olanağı sunan bilimsel bir araştırma tekniğidir (s.18). Doküman analizinin gerektirdiği tematik analiz, verilerde var olan örüntüyü tanımaya yarar ve ulaşılan temalar analiz kategorisi haline gelir; ki bu da içerik analizinden yararlanmak anlamına gelir (Kıral, 2020, s. 181).

Bu araştırmada da lisansüstü tezler türlerine, tamamlandıkları yıllara, yürütüldükleri üniversite ve enstitülere, kullanılan araştırma yöntemlerine, veri toplama araçlarına ve veri analiz yöntemlerine göre sınıflandırılmıştır. Elde edilen verilerin çözümlenmesinde betimsel istatistik tekniklerinden frekans ve yüzde dağılımları kullanılmış ve bulgular ilgili tablolar aracılığıyla sunulmuştur.

Geçerlik ve Güvenirlik

Çalışmanın iç geçerliğini sağlamak için, lisansüstü tezlerden araştırma problemleri doğrultusunda ulaşılan bulgular, rakamlarla ve oranlarla verildikten sonra gerçekliği yansıtacak şekilde, tarafsızca yorumlanmıştır. Bulgular arasındaki tutarlılığı sağlamak amacıyla gerekli kontroller yapılmış, kategoriler arasında bağlantılar göz önünde bulundurularak değerlendirme yapılmıştır. Dış geçerliğin sağlanması için problem durumu ile sonuçlar arasında tutarlılık gözetilmiş, araştırma örnekleme ve bulgular benzer ortamlarda tekrarlanabilir açıklıkta sunulmuştur.

Araştırmanın güvenilirliğini sağlamak içinse, problem durumu, yöntem, veri toplama süreci ve analiz yöntemi ayrıntılı biçimde açıklanmış, analiz sürecinde kategorize edilen veriler, listeler halinde 1 alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Kodlayıcılar arasındaki görüş birliği ve ayrılığı sayısal olarak belirlenmiş ve ardından Miles ve Huberman’ın (1994) önerdiği güvenilirlik formülü [$\text{güvenirlik} = \frac{\text{görüş birliği}}{(\text{görüş birliği} + \text{görüş ayrılığı})} \times 100$] aracılığıyla kodlayıcılar arasında görüş birliği %92 olarak hesaplanmıştır [$58 / (58 + 5) \times 100$]. Bu uzlaşmanın, kodlama şemasının boyutuna bağlı olarak %90 seviyesinde olmasının beklendiği (Miles & Huberman, 1994, s. 64) bilgisinden hareketle, araştırma güvenirliliğinin istenilen düzeyde olduğu söylenebilir.

Etik Kurallara Uygunluk

Bu çalışmada, veri toplama aracının hazırlanması, veri toplama süreci, örneklemin belirlenmesi ve örnekleme yapılması, veri analizi, bulguların yorumlanması ve sonuçlar olmak üzere tüm aşamalarda, Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesinde belirtilen ilkelere ve kurallarına uygunluk gözetilmiş ve araştırmacının bağlı bulunduğu kurumdan Etik Kurul Onay Belgesi alınmıştır.

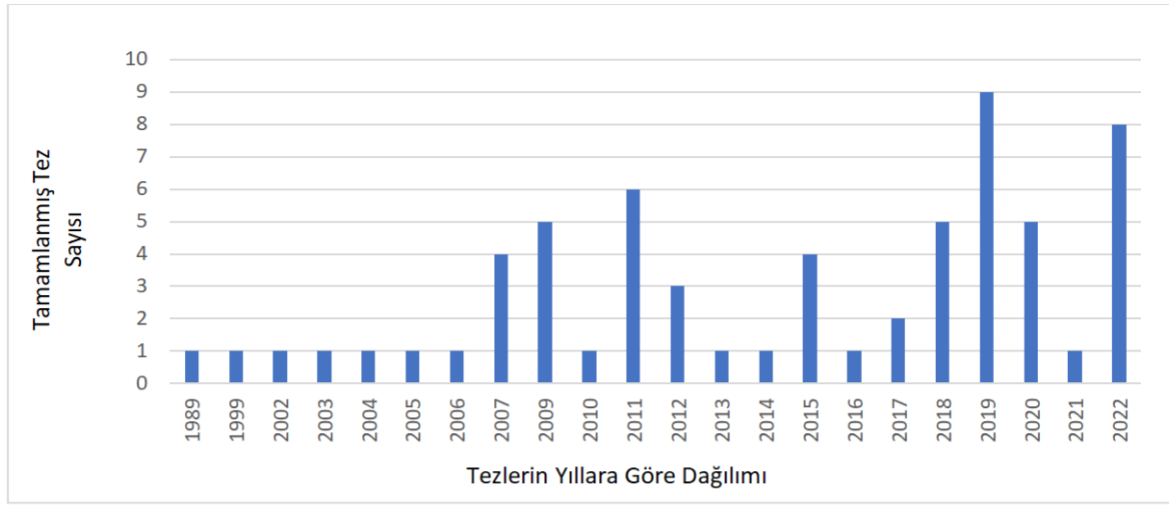
Bulgular

Bu bölümde, armoni alanında 1989-2022 yılları arasında tamamlanmış, Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Dokümantasyon Merkezinde arşivlenen lisansüstü tezlerden elde edilen bulgu ve yorumlar yer almaktadır.

Tablo 1. Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tez Türleri

Tez Türü	Yüksek Lisans		Doktora		Sanatta Yeterlik		Toplam	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
	47	74,60	14	22,22	2	3,17	63	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi, YÖK veri tabanında armoni alanında kayıtlı olan ve erişime açık tezlerin %74,60’ı yüksek lisans, %22,22’si doktora ve %3,17’si sanatta yeterlik tezidir. Buradan hareketle, alana ilişkin lisansüstü çalışmaların büyük oranda yüksek lisans düzeyinde yapıldığı söylenebilir.

Şekil 1. Armoni alanında yazılmış lisansüstü tezlerin tamamlandıkları yıllara göre dağılımları

Şekil 1’de, armoni alanında yazılmış tezlerin 1989-2022 yılları arasında kayıtları, en çok lisansüstü tezin 2019 yılında tamamlandığı ve bunu 2022 yılının takip ettiği görülmektedir. 2007 yılına kadar sayıca durağanlık söz konusudur ve 2009 yılına kadar bu alanda hiç tez yazılmamış bazı yıllar olduğu anlaşılmaktadır. 2009 yılı itibariyle her yıl, alana ilişkin en az 1 tezin tamamlandığı görülmektedir.

Tablo 2. Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Yürütüldükleri Üniversitelere Göre Dağılımları

Üniversite	Yüksek Lisans		Doktora		Sanatta Yeterlik		Toplam	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Ankara Üniversitesi	-	-	1	1,58	-	-	1	1,58
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Atatürk Üniversitesi	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Başkent Üniversitesi	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Cumhuriyet Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Dokuz Eylül Üniversitesi	3	4,76	2	3,17	-	-	5	7,93
Erciyes Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Fırat Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Gazi Üniversitesi	4	6,34	3	4,76	-	-	7	11,11

Türkiye’de Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İçerik Analizi

Hacettepe Üniversitesi	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Haliç Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
İnönü Üniversitesi	2	3,17	2	3,17	-	-	4	6,34
İstanbul Okan Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
İstanbul Teknik Üniversitesi	1	1,58	2	3,17	-	-	3	4,76
İstanbul Üniversitesi	3	4,76	-	-	2	3,17	5	7,93
Karadeniz Teknik Üniversitesi	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Kocaeli Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Marmara Üniversitesi	1	1,58	2	3,17	-	-	3	4,76
Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi	3	6,34	-	-	-	-	3	6,34
Necmettin Erbakan Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Orta Doğu Teknik Üniversitesi	-	-	1	1,58	-	-	1	1,58
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Ordu Üniversitesi	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Pamukkale Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Selçuk Üniversitesi	-	-	1	1,58	-	-	1	1,58
Trakya Üniversitesi	4	6,34	-	-	-	-	4	6,34
Uludağ Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Yıldız Teknik Üniversitesi	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Toplam	47	74,60	14	22,22	2	3,17	63	100

Tablo 2’de görüldüğü gibi, toplam 30 üniversitede armoniye ilişkin lisansüstü çalışma yapılmıştır ve armoni alanında en çok lisansüstü çalışmanın yürütüldüğü üniversite %11,11’lik oranla Gazi Üniversitesi’dir. Dokuz Eylül Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi’nin %7,93’lük oranlarıyla ikinci sırada oldukları görülmektedir.

Tablo 3. Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Yürütüldükleri Enstitülere Göre Dağılımları

Enstitü	Yüksek lisans	Doktora	Sanatta Yeterlik	Toplam
---------	---------------	---------	------------------	--------

	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Sosyal bilimler	21	33,33	5	7,93	2	3,17	28	44,44
Eğitim Bilimleri	16	25,39	8	12,69	-	-	24	28,09
Güzel Sanatlar	7	11,11	-	-	-	-	7	11,11
Fen Bilimleri	2	3,17	-	-	-	-	2	3,17
Enformatik	-	-	1	1,58	-	-	1	1,58
Lisansüstü Eğitim	1	1,58	-	-	-	-	1	1,58
Toplam	47	74,60	14	22,22	2	3,17	63	100

Tablo 3'te görüldüğü gibi, armoni alanında en çok tezin tamamlandığı enstitüler %44,44'lük oranla sosyal bilimler enstitüleridir. Bunu, %28,09'lük oranla eğitim bilimleri enstitülerinin takip ettiği görülmektedir. Tez türleri özelinde bakıldığında ise, yüksek lisans ve sanata yeterlik tezleri en çok sosyal bilimler enstitülerinde tamamlanırken, doktora tezleri en çok eğitim bilimleri enstitülerinde yürütülmüştür.

Tablo 4. Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Konulara Göre Dağılımları

Konu	Yüksek Lisans		Doktora		Sanatta Yeterlik		Toplam	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Armoni eğitimi	14	22,22	6	9,52	-	-	20	31,74
Eser çözümleme	16	25,39	1	1,58	-	-	17	26,98
Düzenleme ve eşikleme	7	11,11	4	6,34	-	-	11	17,46
Armonik yaklaşım/anlayış	5	7,93	2	3,17	2	3,17	9	14,28
Tarihsel inceleme	3	4,76	-	-	-	-	3	4,76
Disiplinlerarası	2	3,17	1	1,58	-	-	3	4,76
Toplam	47	74,60	14	22,22	2	3,17	63	100

Tablo 4'te görüldüğü gibi, armoni alanında yazılmış lisansüstü tezlerin %31,74 oranında en çok armoni eğitimine ilişkin olduğu söylenebilir. Bunu sırayla, %26,98'lik dilimle eser çözümleme, %17,46'lık dilimle düzenleme ve eşikleme, %14,28'lik dilimle armonik yaklaşım konuları izlemiştir. %4,76'lık oranlarıyla alana ilişkin en az çalışılan konular tarihsel inceleme çalışmaları ve disiplinlerarası çalışmalar olmuştur. Tez türleri kapsamında bakıldığında ise yüksek lisans tezlerinin en çok eser çözümleme, doktora tezlerinin en çok

armoni eğitimi ve sanatta yeterlik tezlerinin armonik yaklaşımlar üzerine yapıldığı görülmektedir.

Tablo 5. Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin İzlenen Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımları

Araştırma Yöntemi	Yüksek Lisans		Doktora		Sanatta Yeterlik		Toplam	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Nitel	34	53,96	4	6,34	2	3,17	40	63,49
Nicel	8	12,69	5	7,93	-	-	13	20,63
Karma	5	7,93	5	7,93	-	-	10	15,87
Toplam	47	74,60	14	22,22	2	3,17	63	100

Tablo 5’te görüldüğü gibi, armoni alanında yapılmış tezler içinde nitel yöntemin izlendiği çalışmalar tüm tezlerin %63,49’luk ve oldukça büyük bir dilimini oluşturmaktadır. Nicel yöntemeye dayalı tezler %20,63’lük oranda, nitel ve nicel yöntemin karma olarak kullanıldığı çalışmalar ise %15,87’lik orandadır. Tez türleri özelinde bakıldığında yüksek lisans tez çalışmalarında en çok nitel yöntem kullanılmış, doktora tezleri içinde en çok nicel ve karma yöntem tercih edilmiştir. Sanatta yeterlik tezleri ise nitel yöntemeye dayalı olarak yürütülmüştür.

Tablo 6. Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Kullanılan Veri Toplama Araç ve Yöntemlerine Göre Dağılımları

Araç	Yüksek Lisans		Doktora		Sanatta Yeterlik		Toplam	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
<i>Nitel</i>								
Doküman İnceleme	34	44,73	5	6,57	2	2,63	41	53,94
Görüşme	5	6,57	4	5,26	-	-	9	11,84
<i>Nicel</i>								
Ölçek	6	7,89	4	5,26	-	-	10	13,15
Deney/uygulama	2	2,63	7	9,21	-	-	9	11,84
Anket	4	5,26	2	2,63	-	-	6	7,89
Test	-	-	1	1,31	-	-	1	1,31
Toplam	51	67,10	23	30,26	2	2,63	76	100

Veri toplama araçları kodlanırken, birden çok aracın kullanıldığı tezler olduğu göz önünde bulundurulmuş ve her araç ayrı ayrı kodlanmıştır. Yüzde oranları da bu toplam araç sayısı üzerinden hesaplanmıştır.

Tablo 6'da görüldüğü gibi, armoni alanında yazılan lisansüstü tezlerde veri toplama aracı olarak %53,94'lük bir oranda ve en çok dokümanlar kullanılmıştır. Ölçeklerin araç olarak %13,15 oranında kullanıldığı, görüşme yoluyla veri toplanan tezlerin %11,84'lük dilimi oluşturduğu ve deneysel uygulamaların da %11,84 oranında kullanıldığı, anket aracılığıyla veri toplanan tezlerin %7,89 oranında olduğu ve testlerin veri toplama aracı olarak %1,31'lik oranda kullanıldığı görülmektedir. Başarı testi kullanılarak veri toplanan tek tez, bir doktora tezidir. Genel çerçeveye bakıldığında, nitel veri toplama yöntemlerinin daha çok kullanıldığı söylenebilir. Tez türleri özelinde bakıldığında ise yüksek lisans ve sanatta yeterlik tezlerinde veri toplama aracı olarak en çok dokümanlar kullanılırken, doktora tezlerinde en çok başvuru araçları deneyler olmuştur.

Tablo 7. Armoni Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin Kullanılan Veri Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımları

Analiz Yöntemi	Yüksek Lisans		Doktora		Sanatta Yeterlik		Toplam		
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	
<i>Nitel</i>									
İlişkisel									
Korelasyon									
(Parametrik ve nonparametrik)	3	4,28	2	2,85	-	-	5	7,14	
Karşılaştırmalı									
Nonparametrik testler									
(Ki-kare, Wilcoxon, Mann-whitney U, Kruskal-Wallis)	6	8,57	8	11,42	-	-	14	20	
ANOVA	3	4,28	3	4,28	-	-	6	8,57	
T-testi	2	2,85	3	4,28	-	-	5	7,14	
<i>Nitel</i>									
Doküman Analizi	28	40	5	7,14	2	2,85	35	50	
İçerik Analizi	-	-	3	4,28	-	-	3	4,28	
Betimsel Analiz	1	1,42	1	1,42	-	-	2	2,85	
Toplam	43	61,42	25	35,71	2	2,85	70	100	

Yukarıdaki dağılımda birden fazla veri analiz yönteminin kullanıldığı araştırmalar için her bir unsur ayrıca kodlanmıştır. Yüzde oranları da bu toplam sayı üzerinden hesaplanmıştır. Yalnızca alanyazını taramayı ve kaynaklar üzerinden bilgi aktarımını amaçlamış araştırmalar, veri çözümleme aşamasını barındırmamaları nedeniyle bu tabloya dahil edilmemiştir.

Tablo 7’de görüldüğü gibi, nicel analiz yöntemleri içinde en çok, %20’lik oranla karşılaştırmalı analiz yöntemlerinden nonparametrik testler tercih edilmiştir. Nitel yöntemler içinde ise %50 oranında ve büyük çoğunlukla doküman analizi yapıldığı görülmektedir.

Armoni alanında yazılmış lisansüstü tezlerin sonuçlarına ilişkin bulgular

Özellikle eser çözümlemeyi odağına alan, belli bir kişi ya da döneme ilişkin armonik yaklaşımları, tarihsel bağlamları ortaya koymayı hedefleyen ya da kaynak incelemesine dayalı tezlerde sonuçtan çok sürece, akışa ve anlatıya odaklanma söz konusudur; bu nedenle belli bir bilimsel sonuç ortaya koyma amacı olmadığı söylenebilir. Detaylıca açıklamak gerekirse, belli bir eserin ya da eserlerin müzikal çözümlemesini amaçlayan bir çalışmada sonuç değil çözümleme aşaması, yani süreç öne çıkar. Diğer bir örnekle, yalnızca kaynak taraması/incelemesine dayanan, armonik bir yaklaşımı, sistemi, bireysel ya da dönemsel anlayışı incelemeyi amaçlayan çalışmalarda da belli bir sonuca ulaşmak değil, ulaşılan bilgileri derlemek ve aktarmak hedeflenmektedir. Bu nedenle bu alt problemde, sürece odaklanılmasına ek olarak, dikkat çekici, yönlendirici bulgulara ulaşılan yüksek lisans ve doktora düzeyindeki armoni tezlerin sonuçlarına kısaca yer verilmiştir.

Kurtuldu (1999), “Türkiye’deki Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümleri Müzik Eğitimi Anasanat Dallarında Armoni Eğitimi” başlıklı yüksek lisans tezinde, müzik eğitimi bölümü mezunlarının bir müzik parçasını basitçe eşliklendirme hedefini programların yeterince desteklemediği, armoni dersinin doğası düşünüldüğünde sınıf mevcutlarının fazla olduğu, farklı üniversitelerdeki öğretim elemanlarının kullandıkları terminolojinin bazı olumsuzluklar yarattığı ve kavram karmaşasına yol açtığı gibi sonuçlara ulaşmış, ortak bir sistem önerisinde bulunmuştur.

Bulur (2002), “Eğitim Fakülteleri Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümlerinden Armoni Eğitiminde Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri” başlıklı yüksek lisans tezinde, müzik öğretmeni adaylarının armoniye öğretmenlik mesleğinde nasıl kullanacaklarını bilmedikleri, armonik analizde kendilerini yetersiz gördükleri gibi sonuçlara ulaşmış, 3. sınıf öğrencilerinin, 4. sınıf öğrencilerine kıyasla daha rahat armonik analiz yapabileceklerini belirtmelerinin ise armoni dersinin dört yıla yayılmaması olmasından kaynaklandığı gibi bir yorum getirmiştir.

Vural’ın (2003), “Silahlı Kuvvetler Bando Okulları Komutanlığı Armoni Dersine Yönelik Meslek Dersi Öğretmenlerinin Görüşleri” başlıklı yüksek lisans tezinde, öğretmenlerin en fazla 10 kişilik sınıflarla, pratiğin ve eser analizinin yoğun olduğu bir müfredat beklentisinde oldukları, piyano ve diğer çalgılarda örneklemeler yapılması ve öğrenci çalışmalarının dönem sonu konserlerinde kuartetlerce seslendirilmesi gerektiğini düşündükleri gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Çakır (2005), “Müzik Öğretmenliği Programı Armoni Eğitiminde Başlangıç Kaynaklarının Analizi ve Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, armoni müfredatındaki konulara yönelik ödevlerin en çok Lale Feridunoğlu, Nurhan Cangal ve Memduh Özdemir’in kitaplarında yer aldığını bulgulamış ancak bunların da yeterli olmadığı yorumunu getirmiştir.

Atalay (2007), “Diyatonik Olmayan Akorların Armoni Algısındaki Rolü” başlıklı doktora tezinde, müzik teorik ilişkilerin algısal olarak geçerli olup olmadığını çeşitli akor bağlantıları üzerinden incelemek üzere “akor hazırlama” yönteminden yararlanmış, napoliten akorunun ardından gelecek olan dominant akoruna hazır olunmasına ve ikincil dominant içeren akor yürüyüşlerinin arasındaki ilişkilerin algılanmasına ilişkin farklı niteliklerdeki katılımcılarla çalışmış ve etkinin gözlemlendiği ve gözlemlenmediği çeşitli sonuçlara ulaşmıştır.

Çevik (2007), “Armoni Eğitimi ile Piyano Çalma Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi” başlıklı doktora tezinde, armoni dersinde edinilen teorik bilgilerin piyano dersinde uygulandığında olumlu yönde bir etki görüldüğü, armoni dersi kazanımlarının piyano eserlerini kavrayış, yorumlayış ve algılayışta hızlandırıcı etkisi olduğu ve işitsel becerileri arttırdığı yönünde sonuçlara ulaşmıştır.

Tunç (2009), “Müzik Öğretmenliği Programı Anabilim Dallarında Uygulanan Armoni-Kontrpuan-Eşlik Derslerinde Piyanonun Kullanabilme Durumunun İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmaya katılan öğrencilerin yalın bir ezgiyi eşliklendirerek seslendirme, şifrelenmiş bir ezgiyi eşliklendirerek seslendirme, şifre ve örnek eşliği belirtilmiş bir ezgiyi eşliklendirerek seslendirme, dikey deşifre ve yatay deşifre yapabilme becerilerine ilişkin basit, orta ve ileri düzeydeki ezgilerde “tamamen”, “büyük ölçüde” ve “kısmen” nitelendirmeleriyle çeşitli sonuçlara ulaşmıştır.

Bağcı'nın (2009), “Eşlik Desteğinin Armoni ve Solfej Eğitimindeki Başarı Düzeyine Etkisi” başlıklı doktora tezinde, solfej derslerinde kullanılan parçaların fonksiyonlarının duyurulması ve armoni derslerinde şifreli bas çözümlenmeleri ve şan çokseslendirmelerinin eşlik desteğiyle duyurulmasıyla, derslerin çoksesli ve işitsel bir nitelik kazandığı gözlemlenmiş, dersteki başarı düzeyinde deney grubu lehine olumlu yönde anlamlı farklılık bulgulanmıştır.

Babacan (2009), “Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında Piyanoda Eşlik Dersi Sürecinde Caz Armonisinin Kullanılabilirliğinin Değerlendirilmesi” başlıklı doktora tezinde, eşlik dersi sürecinde verilen parçanın armonik çözümlenmesini yapabilme, eşliği doğru seslerle ve doğru tartımla çalabilme, uygun akor yerleştirebilme, doğru figürlendirebilme, eşgüdümlü çalabilme davranışlarında deney grubu lehine anlamlı farklar olduğu, araştırmaya katılan deney grubu öğrencilerinin, eşikleme dersinde caz armonisinin kullanımına yönelik olumlu düşünceye sahip oldukları ve çalışmanın öğrenciler için zevkli ve motive edici olduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Yalçın'ın (2011), “Gitar Uygulamalı Armoni Öğretiminin Öğrenci Bilgi ve Performans Düzeyine Etkisi” başlıklı doktora tezinde, armoni dersinde kullanılan örneklerin gitar partiyonunda verilmesi ve gitar dağarcığından seçilmesinin, akor bağlantılarının ve eşlik modellerinin gitarda uygulanarak seslendirilmesinin, gitar öğrencilerinin armoni ve eşikleme eğitimi kazanımlarına bilgi ve performans bakımından olumlu yönde katkıları

olduğu, Armoni-Kontrpuan-Eşlik dersini geleneksel haliyle piyano uygulamalı olarak öğrenen öğrencilere kıyasla gitar uygulamalı alan öğrencilerin bilgi erişiminde olumlu yönde anlamlı farklar olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır.

Engür’ün (2011), “Müzik Kuramcılarımızın Kaynaklar Açısından Armoni Eğitime Katkılarının Değerlendirilmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, Türkiye’de armoni eğitiminde farklı kaynaklardan yararlanıldığı, kitapların sadece şifre yaklaşımları açısından bile eğitimi etkileyebilecek nitelikte olduğu, en sık başvuru kaynağın Nurhan Cangal, Nikolay Rimski-Korsakov, Zarife Bakihanova, Theodore Dubois ve Memduh Özdemir’in armoni kitapları olduğu belirlenmiş, armoni eğitiminde işleyiş, uygulama ve kaynak kullanımı konusunda farklı yerlerdeki öğretim elemanları arasındaki iletişimin az olduğu, öğretim elemanlarının kaynaklarda ödev, alıştırma ve çalma-söyleme çalışmalarına daha fazla yer verilmesi gerektiğini düşündükleri, kaynak kitaplarda diğer kaynaklardaki farklı bilgilere ve şifrelere değinilmesi gerektiğini belirttikleri gibi sonuçlara ulaşılmıştır.

Eroy’un (2014), “Türk Müziği Ezgilerinin Modern Armoniyle Düzenlenerek Piyano Eğitiminde Kullanılması” başlıklı doktora tezinde, modern armoni ile düzenlenen ve bestelenen Türk Müziği ezgilerinin kullanıldığı 12 haftalık öğretimin, öğrencilerin çalmadaki performanslarına etkisine bakıldığında 5 ezgide anlamlı farklılık bulunmuş, 4 ezgide anlamlı farklılık görülmemiştir.

Yaman’ın (2015), “Piyano ile Eşikleme Becerisinin Caz Müziği Armonisi ile Birlikte Geliştirilmesi Üzerine Aşamalı bir Çalışma Modeli Önerisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, söz konusu uygulamayla eşlik yapılacak ezginin tonalitesini belirleyerek piyanoda dizisini çalma, eşlik yapılacak ezgiye I, IV, V yapısı ile akor belirleme, eşlik figürü belirleme, eşlik yapılacak ezgi için vekil akorları belirleme ve eşlik için belirlenen figürü vekil akorlar ile seslendirme becerilerinde pozitif yönde gelişme olduğu sonucuna varılmıştır.

Köksal (2015), “Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında Verilen Armoni Dersinin Kuramsal Müzik Dersleriyle Olan İlişkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, başarı puanları doğrultusunda dersler arasındaki korelasyona bakılmış, öğrencilerin farklı eğitim dönemlerinde edindikleri armoni dersi kazanımlarını Eşlik Çalma, Müzik Biçimleri, Türk Müziği Çokseslendirme ve Eğitim Müziği Besteleme dersleriyle ilişkilendirebildikleri yönünde sonuçlara ulaşılmıştır.

Engür’ün (2017), “Müzik Öğretmenliği Eğitiminin Kemal İlerici Armonisi Algısına Etkisi” başlıklı doktora tezinde “hazırlama etkisinden” yararlanılmış, hazırlayıcı olarak dinletilen uyarıcıların, ardından gelen Kemal İlerici armonisiyle ve hazırlayıcıyla ilişkili olan hedef akorların işlenmesini kolaylaştırdığı ve bu nedenle ilişkili bir hazırlayıcıdan sonra duyulan hedef akorla ilgili sorulara daha doğru ve hızlı cevaplar verildiği, bunun yanında bu armoni sisteminden doğrudan etkilenmemiş kişilerin de Türk müziği unsurlarından yararlanılarak oluşturulmuş bu sistemi Türk müziğiyle bağdaştırabildiği sonuçlarına varılmıştır.

Cengiz (2018), “Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Armoni-Kontrpuan-Eşlik Dersine İlişkin Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, armoni dersinin önemli bir ders olarak görüldüğü ve armoni dersi kazanımlarının diğer derslerdeki başarıya da olumlu yönde etkisi olduğu, Armoni-

Kontrpuan-Eşlik dersine ilişkin öğrenci tutumlarının eğitim almakta oldukları üniversitelere göre anlamlı bir farklılık gösterdiği sonuçlarına ulaşmıştır.

Avşar (2018), “Kodály Yaklaşımına Göre Uygulanan Armoni Dersinin Başarıya, Tutuma ve Performansa Etkisi” başlıklı doktora tezinde, Kodály Yaklaşımı’na göre işlenen Armoni dersini alan deney grubu ile geleneksel yöntemle göre Armoni dersi alan kontrol grubu arasında, başarı, tutum ve performans boyutları bakımından deney grubu lehine anlamlı fark bulgulamıştır. Öğrenci görüşleri bakımından ise, “dersin katkısı ve kazanımları” boyutunda en çok deney grubundan olumlu bildirim verildiği sonucuna ulaşmıştır.

Odabaş (2018), “Müzik Öğretmenliği Adaylarının Armoni ve Piyano Dersi Başarılarının İlişkisi ve Armoni Dersi Başarılarının Piyanoda Deşifre Becerisine Etkisi” başlıklı yüksek lisans tezinde, çalışma grubundaki öğrencilerin armoni dersi ile piyano dersi başarıları arasında ve deşifre becerisi ile armoni ve piyano dersi başarıları arasında olumlu ilişkiler bulunduğu sonucuna ulaşmıştır.

Biçak’ın (2018), “Orkestra İçin *Solar Voyage* ile Müzik-Matematik İlişkisi Bağlamında Yeni Bir Armoni Kuramı” başlıklı yüksek lisans tezinde, araştırmacı tarafından geliştirilmekte olan ve açıklanan müzik-matematik ilişkisine dayalı yeni armoni kuramı, yine araştırmacı tarafından bestelenen *Solar Voyage* adlı orkestra eseri içerisinde örneklendirilerek incelenmiş ve bu kuramın matematikle olan ilişkisinden yola çıkılarak kuramın ilerleyen gelişim sürecinde araştırılabilecek pek çok yeni uygulama yönteminin ortaya çıkabileceğinden söz edilmiştir.

Altungül (2019), “Eğitim Fakülteleri Müzik Eğitimi Anabilim Dallarında Piyano ve Armoni Derslerinin Eşlik Çalma Dersine Katkısı” başlıklı yüksek lisans tezinde, Eşlik Çalma derslerinde çeşitli eşlik figürlerine dayalı, piyano eseri tarzı eşikleme ve lied çalışmaların nadiren de olsa yapıldığı, eşlik yazma çalışmalarının nadiren de olsa yapıldığı, okul şarkılarına, var olan eşlik partileriyle ve harf şifreleme yöntemiyle öğrenciler tarafından daha kolay eşlik yapıldığı, armoni derslerindeki eser çözümlene çalışmalarında yapılan analizlerin ve okul şarkılarının çokseslendirme çalışmalarının eşlik çalma dersini desteklediği, piyano derslerinde çalışılan eserlerdeki eşlik figürlerinin incelenmesinin, eser analizlerinin ve deşifre çalışmalarının eşlik çalma dersine destek verdiği gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Kalkandelen (2019), “Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Armoni Dersine İlişkin Öz Değerlendirmeleri ve Tutumları” başlıklı yüksek lisans tezinde, katılımcıların armoni dersine ilişkin tutumlarının uygulanan ölçeğin genelinde çekimsel düzeyde olduğu, tüm sorular üzerinden yapılan karşılaştırmada bireysel çalgısına olan ilgisini “çok fazla” olarak nitelleyen öğrencilerin özdeğerlendirmelerinin daha olumlu olduğu sonuçlarına ulaşmıştır. “Armoni Dersine Yönelik Olumluluk ve Dersin Yararları” teması üzerine, piyanoya olan ilgisini “çok fazla” olarak nitelendiren öğrencilerin daha olumlu tutum belirttiği görülmüştür.

Önder (2019), “Müzik Eğitimi Anabilim Dalı Öğrencilerinin Piyano ve Armoni Dersine Yönelik Tutumları ve Armoni Dersi Başarı Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, katılımcı öğrencilerin piyano dersi ile armoni dersine yönelik tutumları arasında ve armoni dersine karşı tutumları ile armoni dersi başarı düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yanı sıra, öğrencilerin

piyano dersine tutumları ile armoni-kontrpuan-eşlik dersindeki başarıları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı da bulgulanmıştır.

Şimşek’in (2019), “Eğitim Müziği Dağarı Oluşturmada Klasik Müzik Eserlerinin Armonik Çözömlenmeleri ve Eşlik Modelleri” başlıklı doktora tezinde, örnekleme oluşturan 390 ortaokul öğrencisine 25 klasik müzik eserinin ana temaları dinletilmiş, bu eserler içinden en çok beğeni belirttikleri 10 ana tema belirlenmiş, bunlar üzerine Türkçe söz yazılarak çocuk şarkıları oluşturulmuş ve bu şarkılara sınıf içinde kullanılmak üzere basit düzeyde ve konserlerde seslendirmek üzere ileri seviyede ikişer piyano eşliği yazılmıştır.

Eyüboğlu (2022), “Uzaktan Eğitim ile Uyumlaştırılmış Armoni Dersinin Öğrenci Bilgi, Beceri ve Tutumlarına Etkisi” başlıklı doktora tezinde, dersin kullanıcı dostu bir öğrenme yönetim sistemi kullanılarak planlanması, derslerin kaydedilmesi yoluyla tekrar izlenebilmesi ve iletişim- etkileşim olanaklarının varlığıyla öğrenmenin kolaylaştığı ve başarıya ulaşıldığı sonucuna varmıştır. Diğer bir önemli etkenin de yüz yüze derslerdeki sınıf ortamında gerçekleşen dikkat dağınıklığı, odaklanamama ve tahtada yazılanları görememe gibi sorunların ortadan kalkması olduğu belirlenmiştir.

Şimşek (2022), “Müzik Öğretmenliği Programı Batı Müziği Teori ve Uygulaması ile Armoni ve Eşlikleme Derslerinin Yapılandırıcı Öğrenme Ortamları Bakımından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, toplam puanlar üzerinden yaptığı değerlendirmede hem Batı Müziği Teori ve Uygulaması hem de Armoni ve Eşlikleme dersleri için öğrenme ortamının büyük oranda öğrenci merkezli olduğu, bunun öğrenciyi iş birlikli çalışmaya teşvik ettiği, gerçek yaşamla ilişki kurmaya yönelttiği, öğretim ve değerlendirmenin bir arada bulunduğu, farklı bakış açıları kazandırmaya dönük olduğu ve buradan hareketle yapılandırıcı öğrenme yaklaşımına yönelik ortamların oluşturduğu sonuçlarına ulaşmıştır.

Gülbaharlı’nın (2022), “Türkiye’deki Müzik Eğitiminde Kullanılan Armoni Sistemlerinin İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde, ülkemizdeki okullarda genel olarak Fransız, Alman ve Rus armoni sistemlerinin yanında Amerika, İngiltere ve İtalya’da yazılmış armoni kitapları ve sistemlerinin de yaygınca kullanıldığı, sistemlerin genel olarak basamaksal ve işlevsel armoni olarak ikiye ayrılabilceği, iki sistem arasında armonik derece belirtimi, bas şifreleme yöntemleri, konu akış sırası, öğretim yaklaşımları, uygulama ve çözümleme yöntemleri açısından önemli farklılıklar taşıdığı, bu nedenle de farklı kurumlarda öğrenim gören öğrenciler için karmaşa ve belirsizlik oluşturduğu gibi sonuçlara ulaşmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Armoni alanında yapılmış lisansüstü tezleri sistematik olarak incelemeyi amaçlayan bu alan araştırmasında elde edilen bulgular doğrultusundaki sonuçlar üzerine tartışma ve öneriler yer almaktadır.

- a. Armoni alanında yazılmış, YÖK veritabanında kayıtlı, “armoni” anahtar kelimesi ile aranarak ulaşılabilen ve erişim izni açık olan toplam 63 lisansüstü tez bulunmaktadır. Bu tezlerin türlerine ilişkin bulgular incelendiğinde önemli bir çoğunluğunun (n=47) yüksek lisans tezi olduğu, bunu doktora tezlerinin (n=14) takip ettiği ve az sayıda da sanatta yeterlik tezi (n=2) yapıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Müzik alanındaki lisansüstü tezleri inceleyen çalışmalar içinde özellikle güncel olanlar incelendiğinde de (Öztutgan, 2020; Gürler, 2021; Yüksel ve Güçlü, 2021; Babacan, 2021; Soycan, 2021) benzer bir sonuç göze çarpmaktadır. Yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlik düzeyindeki lisansüstü programların farklı misyonları, uzmanlaşma alanları, üniversite bünyesindeki enstitülerin doktora gibi daha ileri seviyedeki bir programı açma olanakları, öğretim elemanı sayısı ve yeterliği, programların farklı eğitim süreleri gibi parametrelerin olmasının yanında, yüksek lisans kontenjanlarının daha fazla, doktora kontenjanlarının daha sınırlı sayıda olduğu bilinmektedir. Bu gerekçeler, alana ilişkin yüksek lisans tez çalışmalarının sayıca daha çok oluşunu açıklayabilir. Ancak, armoni konularına ilişkin alanyazının zenginleşebilmesi ve derinleşebilmesi için, eğitim süreleri ve belirli bir konuyu derinlemesine araştırma yönleri göz önüne alındığında doktora ve sanatta yeterlik seviyesinde daha fazla armoni odaklı çalışmanın yapılması beklenebilir.

- b. Armoni alanındaki tezlerin yürütüldükleri üniversite ve enstitülere ilişkin bulgular incelendiğinde, en çok lisansüstü çalışmanın Gazi Üniversitesinde (n=7) yürütüldüğü, ikinci sırada Dokuz Eylül Üniversitesi (n=5) ve İstanbul Üniversitesinin (n=5) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu üç üniversitenin de köklü ve yoğun öğrenci kapasiteli üniversiteler olduğu bilinmektedir. Enstitü dağılımlarına göre ise tezlerin en çok sosyal bilimler enstitülerinde (n=28) ve ikinci olarak eğitim bilimleri enstitülerinde (n=24) yürütüldüğü saptanmıştır.

Üniversite dağılımına ilişkin sonuç, son yıllarda müzik alanında yapılan benzer çalışmalara bakıldığında, Babacan'ın (2021) piyano alanında, Soycan'ın (2021) flüt alanında, Öztutgan'ın (2020) gitar alanında, Ertek Babaç ve Köse'nin de (2018) koro alanındaki lisansüstü tezleri inceledikleri çalışmalarında ulaştıkları bulgularla tutarlılık göstermektedir. Enstitü dağılımına ilişkin sonuç doğrultusunda ise, pek çok üniversitede eğitim bilimleri enstitüleri açılmadan önce, lisansüstü eğitim çalışmalarının sosyal bilimler ve fen bilimleri enstitülerinde yürütüldüğünün bilindiği ve günümüze bakıldığında, müziğin eğitsel yönü dışında kalan çalışma alanlarına özgü en çok lisansüstü programın, sosyal bilimler ve güzel sanatlar enstitülerinde görüldüğü söylenebilir. Bu nedenlerle sosyal bilimler enstitülerinde daha fazla tez çalışmasının tamamlanmış olması beklendiktir.

- c. Armoni alanındaki tezlerin yıl dağılımına bakıldığında, ilk tezin 1989 yılında kayıtlı olduğu, kademeli bir artışın söz konusu olmadığı, dağılımda anlamlı bir düzen bulunmadığı, alana ilişkin en çok tezin 2019 yılında tamamlandığı (n=9), bunu ikinci sırada 2022 yılının takip ettiği (n=8) belirlenmiştir. 2007 yılına kadar ivmenin durgun olduğu, 2009 yılına kadar bu alanda hiç tez yazılmayan yılların da bulunduğu, 2009 yılı itibarıyla ise her yıl en az 1 tezin tamamlandığı görülmüştür.
- d. Armoni alanındaki tezlerde konu seçimlerine bakıldığında, üzerine en çok araştırma yapılan konu alanının armoni eğitimi olduğu (n=20), ikinci sırada eser çözümleme tezlerinin yer aldığı (n=17), üçüncü sırada düzenleme ve eşliklemeye odaklanan tezlerin olduğu (n=11) ve dördüncü sırada armoni yaklaşımlarına ilişkin tezlerin yer aldığı (n=9) sonucuna ulaşılmıştır. Sayıca en az tezin tarihsel inceleme (n=3) alanında ve disiplinlerarası (n=3) konularda olduğu görülmüştür.

Tezlerin yürütüldüğü enstitülere ilişkin bulgulara atfen, doktora tezlerinin en çok eğitim bilimleri enstitülerinde tamamlandığı düşünüldüğünde, bu tezlerin konu alanlarının en çok

armoni eğitimine odaklanması olağandır. Armoni alanına ilişkin yüksek lisans tezlerinin ise ağırlıklı olarak sosyal bilimler enstitülerinde yürütülmesi nedeniyle eser çözümleme gibi daha teknik konulara yönelmelerinin beklendik olduğu söylenebilir.

- e. Armoni alanındaki tezlerde en çok nitel yöntemin izlendiği (n=40), ikinci sırada nicel yöntem izlenen tezlerin geldiği (n=13) ve üçüncü sırada karma yöntemin olduğu (n=10) saptanmıştır. Tez türlerine göre ise yüksek lisans ve sanatta yeterlik tezlerinde en çok nitel yöntemin, doktora tezlerinde ise en çok nicel ve karma yöntemin kullanıldığı görülmüştür.

Sonsel (2018) viyola alanında, Üstün (2020) üflemler çalgılar alanında ve Babacan (2021) piyano alanında yaptıkları benzer çalışmalarda benzer sonuca ulaşmışlardır. Özevin, Uçal Canakay ve Beylik (2021), Dokuz Eylül Üniversitesi örneği üzerinden müzik öğretmenliği lisansüstü programını inceledikleri çalışmalarında da benzer bulgular elde etmişlerdir.

- f. Armoni alanındaki tezlerde veri toplama aracı olarak önemli bir çoğunlukta müzikal eserler, kaynak alan kitapları gibi dokümanların kullanıldığı, bunu sırasıyla görüşme, ölçek, deney, anket ve testlerin takip ettiği görülmüştür. Bazı çalışmalarda verilerin birden fazla araç yoluyla toplandığı saptanmıştır. Nicel ve nitel analiz yöntemlerinin kendi içindeki toplamlarına bakıldığında ise nitel analizin daha çok kullanıldığı sonucuna ulaşılmaktadır. Doküman yoluyla veri toplanan çalışmaların oranı ve birden fazla veri toplama yönteminin kullanıldığı tezlerin de olduğu göz önüne alındığında, bu durum beklendiktir. Tez türlerine göre ise yüksek lisans ve sanatta yeterlik tezlerinde veri toplama aracı olarak en çok dokümanların, doktora tezlerinde ise deneylerin kullanıldığı görülmüştür.

Genellenebilir bir yaklaşımla, yüksek lisans sürecinin belirlenen alanda uzmanlaşmayı içeren, görece daha sınırlı bir süre ve içerikte hazırlanan çalışmaları kapsadığı, doktora sürecinin ise seçilen konu üzerinde daha derinlemesine, daha uzun bir sürede yapılan detaylı incelemelere dayandığı düşüncesi, yüksek lisans tezlerinde daha çok dokümanların, doktora tezlerindeyse daha çok deneysel uygulamaların tercih edilmesine bir açıklama getirebilir. Ancak yine de, ağırlıklı olarak yüksek lisans tezlerinde olsa da genel olarak tüm lisansüstü kademelerde araç olarak kullanılan dokümanların ve dokümanları analiz etme yöntemlerinin niteliğini ve derinliğini, ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçların genellenebilirliği üzerinden gözden geçirmekte yarar vardır. Bu çalışmaların bazılarında güvenilirlik ve geçerlik çabasına ağırlık verilmediği, bazı çalışmaların ise yalnızca kaynak taramaya ya da az sayıda alan uzmanıyla görüşmelere dayandığı belirlenmiştir.

- g. Armoni alanındaki tezlerde veri analiz yöntemi olarak en çok doküman analizi kullanıldığı, nicel yöntemlerden ise en çok parametrik olmayan testlerin tercih edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Armoni alanında yazılmış lisansüstü tezlerin önemli bir çoğunluğunun eser inceleme üzerine kurgulandığı göz önüne alındığında, konu dağılımı ve veri analiz dağılımı bulguları arasında beklenen bir paralellik söz konusudur.
- h. Armoni alanında yazılmış tezlerin sonuçları incelendiğinde, dikkat çekici, yönlendirici ve tartışılabilir sonuçlara ulaşan tezlerin çok büyük çoğunlukla armoni eğitimi konu alanı kapsamında yazıldığı görülmüştür.

Sonuçlar doğrultusunda, araştırmacılar ve uygulayıcılar için getirilen öneriler şu şekildedir:

Armoni biliminin müziğin temel unsurlarından oluşu ve matematiksel bağıntıları göz önünde bulundurulduğunda, armoninin eser inceleme gibi teknik konularda olduğu kadar eğitim alanındaki kullanımını, armoni öğretimindeki yöntem ve yaklaşımları, farklı armoni sistemleri arasındaki ilişiksel ve karşılaştırmalı incelemeleri, armoni bilgisine ve öğrenimine yönelik uygulamalı ve deneysel çabaları odağına alan çalışmalara ağırlık verilmesi önerilebilir. Disiplinlerarası çalışmaların artması armoniye ve armoninin kullanım alanına ilişkin çok yönlü bir bakış açısı ve anlam getirilebilir. Yöntemsel açıdan bakıldığında, deneysel ve deneysel olmayan nicel yaklaşımların izlendiğı armoni çalışmaları çoğaltılabilir ve bu sayede daha fazla ilişiksel incelemeye, karşılaştırmalı analiz sonuçlarına ulaşılabilir. Konu seçiminde 21. yüzyıl becerileri ve teknolojinin gelişimi de göz önünde bulundurulabilir. Araştırma konularının çeşitlenmesi, bu bilim ve sanat alanına ilişkin alanyazını da zenginleştirecektir.

Tez incelemelerinde, bazı yazarların yöntem bölümü, araştırmanın deseni, veri toplama ve analiz yöntemi tanımlamaları arasında tutarsızlıklar belirlenmiştir. Nicel yaklaşımla yürütölmüş bazı tezlerin yönteminin nitel olarak tanımlandığı, nitel yöntemin izlendiğı bazı çalışmalarda ise nicel araştırma modellerine ait tanımlamalar kullanıldığı görölmüştür. Karşılaşılan bu yöntemsel kavram yanlışlarından yola çıkarak, bilimsel araştırma yöntem ve tekniklerine ilişkin lisansüstü öğrencilerin daha donanımlı olması için, özellikle “müzik alanında araştırma yöntemleri” içerikli eğitim planlamaları yapılması önerilebilir.

1989- 2022 yılları arasındaki Türkiye’de yazılmış armoni alanındaki lisansüstü tezlerle sınırlı olan bu araştırmanın içeriğı ve sınırları genişletilip geliştirilerek belirli aralıklarla yinelenen araştırmalar yapılabilir. Farklı ölkelerde yazılmış tezlerle, Türkiye’de yazılmış tezlerin karşılaştırmalı bir analizi yapılabilir. Tezler dışında armoni alanında yazılmış bilimsel makaleler de incelenip çözümlenebilir.

Kaynakça

- Akıncı, M. ř. (2018). Ses Eğitimi Alanında Yazılmış Tezlerin Konu Yönelimi, Problem, Amaç, Sonuç ve Öneriler Bakımından Genel Boyutta İncelenmesi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 5 (27), 2804-2815.
- Aksoy, R. N. & Göklen, A. (2022). Türkiye’de Müzik Eğitimi ve Psikoloji Ortak Alanında Yazılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: Bir İçerik Analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21 (83), 1305-1323. DOI: [10.17755/esosder.1079439](https://doi.org/10.17755/esosder.1079439)
- Aydınlı Gürler, D. (2021). Müzik Öğretmenliğı Alanında Yapılan Araştırmalar Üzerine bir İnceleme. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20 (80), 1858-1880. DOI: [10.17755/esosder.870215](https://doi.org/10.17755/esosder.870215)
- Babacan, E. (2021). Türkiye’de Piyano ile İlgili Yapılan Lisansüstü Araştırmaların İçerik Analizi: (1995-2017). *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23 (3), 1159-1191. DOI: [10.32709/akusosbil.869110](https://doi.org/10.32709/akusosbil.869110)

- Birel, A. S. & Qader, H. M. (2017). Türkiye’de Kontrbas Konusunda Yazılmış Lisansüstü Tezler Üzerine Durum Tespiti. *Van Yüzyüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 1416-1439. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/28496/360297>
- Bowen, G. (2009). Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9, 27-40. DOI: 10.3316/QRJ0902027.
- Can, Ü. K. ve Akbal, B. (2021). Türkiye’de Müzik Performans Kaygısı Üzerine Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların İncelenmesi. *Journal of Turkish Studies*, 16 (1), s. 85-101. DOI: [10.7827/TurkishStudies.46795](https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.46795)
- Can, Ü. K. ve Güneç, B. C. (2019). Türkiye’de Gitar Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. A. Döngör ve H. Yıldız (Ed.), *Eğitim Bilimlerinde Akademik Çalışmalar* içinde (s. 132-170) Karadağ: İvpe.
- Delikara, A. (2019). Türkiye’de Müzik Teknolojileri Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezler. *EKEV Akademi Dergisi*, 0 (79), 1-16. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sosekev/issue/72083/1158856>
- Evrekli, E., İnel, D, Deniz, H. ve Balım, G. A. (2011). Fen Eğitimi Alanındaki Lisansüstü Tezlerdeki Yöntemsel ve İstatistiksel Sorunlar. *İlköğretim Online*, 10 (1), 206-218. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ilkonline/issue/8593/106858>
- Falkingham, L. T., & Reeves, R. (1998). Context analysis- a technique for analysing research in a field, applied to literature on the management of R and D at the section level. *Scientometrics*, 42(2), 97-120. DOI: 10.1007/BF02458351
- Geboloğlu, B. (2019). Türkiye’de Klasik Türk Müziği Bestecileri ile İlgili Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *İdil Sanat Dergisi*, 65, s. 19-30. DOI: 10.7816/idil-09-65-03
- Gençel Ataman, Ö. (2019). Müzik Öğretmenliği Bilim Dallarında Yapılan Flüt ile İlgili Lisansüstü Tezlerde Araştırma Eğilimleri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (41), 113-132. DOI: [10.31795/baunsobed.581255](https://doi.org/10.31795/baunsobed.581255)
- Göktaş, Y., Küçük, S., Aydemir, M., Telli, E., Arpacık, Ö., Yıldırım, G., ve Reisoğlu, G. (2012). Educational technology research trends in Turkey: a content analysis of the 2000-2009 decade. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 12(1), 191-196.
- Howell, G. (2018). Harmony. *Music and Art in Action*, 6 (2), 45-58.
- İbret, B. Ü. ve Yılmaz, O. (2019). Sosyal Bilgilerde Çevre Eğitimi: Lisansüstü Çalışmalara Ait Bir İnceleme. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9 (2) , 431-449.
- İlerici, K. (1974). *İş Halinde Üçlü Sistem Armoni*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Karaman, S. ve Bakırcı, F. (2010). Türkiye’de Lisansüstü Eğitim: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 94-114. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gopsbad/issue/48557/616554>
- Kıral, B. (2020). Nitel bir Veri Analizi Yöntemi Olarak Doküman Analizi . *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (15), 170-189. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid/issue/54983/727462>

- Krippendorff, K. (2004). Reliability in Content Analysis. *Human Communication Research*, 30 (3), 411-433.
- Labuschagne, A. (2003). Qualitative Research - Airy Fairy or Fundamental? *The Qualitative Report*, 8, 100-103. DOI: 10.46743/2160-3715/2003.1901.
- Lee, M. H., Wu, Y. T., & Tsai, C. C. (2009). Research trends in science education from 2003 to 2007: A content analysis of publications in selected journals. *International Journal of Science Education*, 31(15), 1999- 2020. DOI:[10.1080/09500690802314876](https://doi.org/10.1080/09500690802314876)
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis*. USA: SAGE Publications.
- Orhan, U. G. & Öztosun Çaydere, Ö. (2021). Türkiye'de Uzaktan Eğitimde Müzik Alanında Yapılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Online Journal of Music Sciences*, 6 (1), 101-117. DOI: [10.31811/ojomus.933928](https://doi.org/10.31811/ojomus.933928)
- Özevin B., Uçal Canakay E., & Beylik Ç., (2021). Müzik öğretmenliği ve lisansüstü eğitim: Dokuz Eylül Üniversitesi örneği. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(3), 516-526. DOI: 10.5961/jhes.2021.471
- Öztutgan, Z. (2016). Türkiye'de Gitar Alanında Yapılan Lisansüstü Tezlerin Analizi ve Değerlendirilmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13 (1), 684-708. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyuefd/issue/25853/272565>
- Sevgi, A. (2005). Müzik Öğretmenliği Mesleği Gereklere Doğrultusunda Bir Armoni Eğitimi. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25 (1), 199-211. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/6757/90876>
- Sonsel, Ö. B. (2018). Türkiye'de Viyola Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (47), 340-359. DOI: [10.21764/maeuefd.403244](https://doi.org/10.21764/maeuefd.403244)
- Soycan, M. (2021). Türkiye'de 2010-2020 Yılları Arasında Yapılan Flüt Konulu Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi: İçerik Analizi . *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41 (3), 2153-2187. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gefad/issue/67470/897852>
- Şen, E. (2021). Türkiye'deki Üniversitelerin Müzik Alanı Dışındaki Programlarında Yapılmış Müzik ile İlişkili Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. Ç. Adar ve F. Yıldız (Ed.), 11. *Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 173-187). 11. Uluslararası Hisarlı Ahmet Sempozyumunda sunulan bildiri. Ankara: İzge Basın Yayın.
- Üstün, H. (2020). Türkiye'de Üflemeli Çalgılar Alanında Yazılmış Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Balkan Müzik ve Sanat Dergisi*, 2 (1), 26-41. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/bmsd/issue/54328/710428>
- Wach, E. & Ward, R. (2013). *Learning about qualitative document analysis*. <https://opendocs.ids.ac.uk/opendocs/bitstream/handle/20.500.12413/2989/PP%20InBrief%2013%20QDA%20FINAL2.pdf?sequence=4>. 20.01.23 tarihinde indirilmiştir.
- Whitney, J. (1980). *Digital Harmony: On the Complementarity of Music and Visual Art*. New Hampshire: Byte Books.

- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2021). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. (12. baskı) Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yi, L. & Goldsmith, J. (2007). Automatic Generation of Four-part Harmony. In K.B. Laskey, S. M. Mahoney & J. Goldsmith (Eds.), *Proceedings of the Fifth UAI Conference on Bayesian Modeling Applications Workshop* (s. 81-86).
- Yüksel, T. ve Güçlü, O. (2021). Türkiye’de Klarinet Alanı ile İlgili Yazılan Lisansüstü Tezlerin İncelenmesi. *Sahne ve Müzik Eğitim-Araştırma e-Dergisi*, (12), 60-83. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/smead/issue/60101/870602>

ABD'nin Soğuk Savaş Döneminde Gerçekleştirdiği Askeri Amaçlı Hava Modifikasyon Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme

Kahraman Süvari^{a, b}, Harun Aras^c

Özet

Bu çalışmada, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) Soğuk Savaş döneminde ortaya koyduğu hava modifikasyon çalışmaları ve buna ilişkin askeri alanda yaptığı uygulamalar incelenmiştir. ABD, iki kutuplu uluslararası sistemin getirdiği mücadele ortamında hava olaylarını kontrol etmek amacıyla ne tür araştırmalar yapmıştır, bu araştırmaları askeri alanda ne şekilde uygulamaya çalışmıştır, bu uygulamaların ulusal ve uluslararası ne etkileri olmuştur sorularına çalışmada yanıt aranmıştır. Bilimsel olarak uygulanan hava modifikasyon teknikleri sistematik anlamda bir silah türü olarak ilk kez Vietnam Savaşı'nda ABD tarafından kullanılmıştır. Çalışmada, ABD tarafından ortaya konan hava olaylarına müdahale üzerine yapılan askeri nitelikli araştırmalara ilginin; bu konuda uygulanan gizli askeri faaliyetlerin açığa çıkmasına, uygulamaların muğlak sonuçlarına ve uluslararası düzeyde bu tür modifikasyon tekniklerinin askeri amaçla kullanılmasını engellemek için çeşitli düzenlemelerin ortaya çıkmasına bağlı olarak zamanla azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Soğuk Savaş
Hava Modifikasyonu
Çevre Politikaları
Vietnam Savaşı

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 06.04.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1278173

Research on Military Aimed Weather Modification Activities Carried Out by the USA in the Cold War Era

Abstract

In this study, the weather modification studies of the United States of America (USA) during the Cold War and its applications in the military field are examined. In the study, it was sought to answer the questions of what kind of studies the USA did to control weather conditions in the competitive environment brought by the bipolar international system, how it tried to apply these studies in the military field, and what effects these implementations had nationally and internationally. Scientifically applied weather modification techniques were used for the first time as a weapon type by the USA in the Vietnam War. In the study, It has been concluded that the interest in military-grade research on the management of weather conditions by the USA has declined over time due to the disclosure of its military secret activities on this subject, the ambiguous results of the implementations, and the emergence of various regulations to prevent the use of such modification techniques for military purposes at the international level.

Keywords

Cold War
Weather Modification
Environmental Politics
Vietnam War

About Article

Received: 06.04.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1278173

^a İletişim Yazarı: kahraman.suvari@cbu.edu.tr

^b Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-8137-9010.

^c Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, ORCID: 0000-0002-3013-6051.

Giriş

Var olduğu zamandan beri doğa ile mücadele içerisinde olan insanoğlu, doğa olaylarını etkilemek veya kontrol altına almak için ilk çağlardan beri çeşitli yöntemler uygulamaya çalışmıştır. Kimi toplumlar kuraklıkların önlenmesi için birtakım ritüeller ile yağmur yağdırmaya çalışmış, kimi toplumlar bulutlu havalarda güneşin çıkması için belirli dinsel törenler düzenlemiştir. Bununla birlikte, doğa üzerinde etkili olabileceğini düşünen bazı toplumlar da bu çabasını başka toplumlar ile mücadelesinde bir üstünlük aracı olarak kullanmaktan da çekinmemiştir.

Modern anlamda hava olaylarının yönetilmesine ilişkin ilk bilimsel çalışmaların ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) gerçekleştirildiği görülmüştür. Savaş sonrası ortaya çıkan iki kutuplu dünya düzeninin en önemli aktörlerinden biri olan ABD, bu dönemde başta askeri, ekonomik ve bilimsel olmak üzere birçok alanda üstün olmak için mevcut kaynaklarını seferber ederek çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerden bir tanesi de hava olaylarının kontrol edilmesine yönelik gerçekleştirilen araştırma ve uygulamalardır.

Bu çalışmada, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde ortaya koyduğu hava modifikasyon çalışmaları ve buna ilişkin askeri alanda yaptığı uygulamalar incelenmiştir. ABD, iki kutuplu uluslararası sistemin getirdiği mücadelede hava olaylarını etkilemek amacıyla ne tür çalışmalar yapmıştır, bu çalışmaları askeri alanda ne şekilde uygulamaya çalışmıştır, bu uygulamaların ulusal ve uluslararası ne etkileri olmuştur sorularına çalışmada yanıt aranmıştır.

Bu çalışmada, ABD'nin askeri alandaki hava modifikasyonuna ilişkin çalışmalarının en yoğun olduğu Soğuk Savaş Dönemi'ndeki faaliyetlerine odaklanılmıştır. Bu döneme odaklanılmasının nedeni, hava olaylarının kontrol edilmesine ilişkin çalışmaların bu dönemde bilimsel nitelik kazanmasıdır. Ayrıca, askeri tarih açısından ele alındığında, hava unsurları sistemli bir şekilde ilk kez bu dönemde düşmana karşı bir silah olarak kullanılmıştır.

Çalışmada, bir nitel veri analizi yöntemi olarak döküman analizi kullanılmıştır. Bu bağlamda, bulguların elde edilmesi için ABD hükümet belgeleri, raporlar, istihbarat belgeleri, iç yazışmalar gibi resmi belgeler birincil kaynak olarak kullanılırken, konuya ilişkin makale ve görüşler de ikincil kaynak olarak değerlendirilmiştir.

Çalışmada öncelikle hava modifikasyon kavramı açıklanmış ve bu alanda yapılan çeşitli bilimsel uygulama ve yöntemler ele alınmıştır. Belirli bir alanda hava olaylarının değiştirilmesi için kullanılan hava modifikasyonu özellikle iklim elemanları üzerinde hakimiyet sağlamaya yönelik yapılan faaliyetleri içermektedir. Çalışmada daha sonra ABD'nin Soğuk Savaş'ın getirdiği rekabet ortamında faydalanmaya çalıştığı hava kontrol tekniklerine yönelik araştırmaları ve bu araştırmalara ilişkin askeri alandaki uygulamaları incelenmiştir. ABD, Soğuk Savaş döneminde iklimsel olaylara müdahale etmek amacıyla çeşitli girişimlerde bulunmuş ve bu girişimleri taraf olduğu Vietnam Savaşı'nda doğrudan düşmana karşı bir silah olarak kullanmıştır. Bu çalışmada, ABD tarafından ortaya konan hava olaylarına müdahale üzerine yapılan askeri nitelikli araştırmalara ilginin; bu konuda uygulanan gizli askeri faaliyetlerin açığa çıkmasına, uygulamaların muğlak sonuçlarına ve uluslararası düzeyde bu tür modifikasyon tekniklerinin askeri amaçla kullanılmasını

engellemek için çeşitli düzenlemelerin ortaya çıkmasına bağlı olarak zamanla azaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Hava Modifikasyon Kavramı ve İlk Uygulamaları

Bir yerin atmosferik özellikleri o alanda oluşan yağmur, güneş, bulutluluk, basınç gibi iklim elemanlarının belirli oranlarla birleşmeleri ile ortaya çıkar. Bölgenin konumu, kara ve denize olan yakınlığı, yüksekliği, yer şekillerinin özellikleri, bitki örtüsünün yapısı gibi etkenler ise bu iklim elemanlarının oluşumunu etkileyen faktörlerdir ("İklim", 2023). Bu nedenlerin yanında insanın doğrudan ya da dolaylı şekilde müdahale ederek söz konusu iklim elemanlarının oluşumunu, yönelimini ve şiddetini etkilemesi ise hava modifikasyonu ile gerçekleşmektedir.

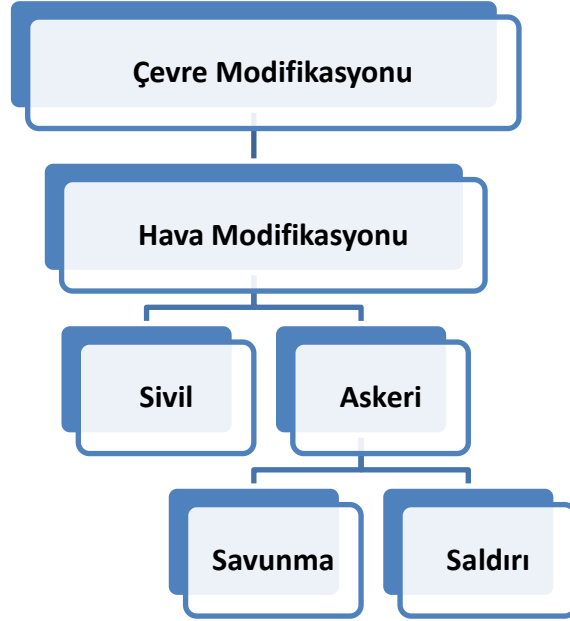
Hava Modifikasyonu Kavramı

Belirli bir alandaki atmosferik iklim elemanlarına müdahale edilmesini içeren hava modifikasyonu, insanoğlunun hava olaylarına yönelik ortaya koyduğu aktif yaklaşımı ifade eden bir kavramdır. Britannica ansiklopedisi, hava modifikasyon kavramını "insan faaliyetiyle atmosferik koşulların yerel veya bölgesel ölçeklerde havayı değiştirmeye yetecek kadar, kasıtlı veya kasıtsız olarak değiştirilmesi" olarak tanımlamıştır (Battan, 2023). Amerikan Meteoroloji Topluluğu ise hava modifikasyon eylemlerinin "genel olarak atmosferin doğal olaylarını yapay olarak değiştirmeye yönelik çabaları" içerdiğini ifade etmiştir ("Weather modification - Glossary of Meteorology", 2012).

Kavramın bu tanımlar çerçevesinde bir değerlendirilmesi yapıldığında sadece hava olaylarına yapılan kasıtlı müdahalelerin değil aynı zamanda hava olaylarının istemsiz bir şekilde etkilendiği eylemlerin de söz konusu kavramın içeriğinde yer aldığı görülmüştür. Ancak bu konu tartışmalıdır. Örneğin, belirli bir bölgeye yapay olarak yağmur yağdırılması, belli bir alanda oluşan sisin kasıtlı olarak dağıtılması ya da kasırgaların yönüne ve şiddetine isteyerek müdahale edilmesi hava modifikasyon uygulamaları arasında gösterilebilir. Diğer taraftan, ticari bir jet uçağının motorundan çıkan dumanın yeryüzüne inen güneş ışınlarını bir bulut etkisi yaparak engellemesi de istemsiz olarak gerçekleştirilen bir hava modifikasyonu olarak değerlendirilebilir (Johnson, 1970, ss. 222-223). Bu noktada, Ralph W. Johnson (1970, s. 223) hava modifikasyonuna ilişkin tanımın kullanılacağı amaca göre değişmesi gerektiğini belirtmiştir. Hava modifikasyonu eylemlerinin özellikle askeri boyutu ile değerlendirilen bu çalışmada, kavram içerisinde hava olaylarını değiştirmeye yönelik sadece kasten yapılan eylemler göz önünde bulundurulmuştur. Bu çerçevede, doğada kendiliğinden meydana gelen yağmur, sis gibi atmosferik hava olaylarını yapay olarak kontrol etmek ve bu tür olayların gerçekleşmesini tetiklemeye ya da önlemeye yönelik uygulamalar gerçekleştirmek hava modifikasyonu içerisinde yer alan eylemleri ifade etmektedir.

Hava modifikasyonu, 1976 yılında Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından kabul edilen Çevresel Modifikasyon Tekniklerinin (ENMOD) Askeri veya Diğer Herhangi Bir Düşmanca Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Sözleşme'de "doğal süreçlerin, Dünya'nın dinamiklerinin, bileşiminin veya yapısının kasıtlı olarak manipüle edilmesi yoluyla değiştirilmesine yönelik teknikler" olarak tanımlanan çevresel modifikasyon tekniklerinin bir parçası olarak değerlendirilebilir ("Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques (ENMOD)", 1976, Article II). Ancak bu noktada belirtmek gerekir ki çevresel modifikasyon teknikleri, depremlerin

tetiklenmesi (yapay deprem oluşturma çalışmalarına örnek olarak bkz. Levitin, 1996) , yapay olarak tsunami dalgalarının oluşturulması (tsunami bombası üzerine çalışmalara örnek olarak bkz. Pearlman, 2013) gibi çok daha geniş eylemleri içermektedir(Watt, 1993, s. 2).

Şekil 1. Hava Modifikasyon Uygulama Alanları

Diğer taraftan, Şekil 1’de de görüleceği üzere hava modifikasyon yöntemleri amacına göre sivil ve askeri amaçlı kullanım olarak kategorize edilebilir. Ancak iki grup arasında keskin bir ayırım yapmak son derece zordur. Örneğin, bulut tohumlaması yöntemiyle yapay olarak yağmur yağdırılması bir bölgedeki tarımsal faaliyetlerin artırılması amacıyla su kaynaklarını çoğaltmak için icra edilebilir. Benzer yöntemler ile hava olaylarına müdahale edilmesi çalışmada detaylı olarak değinileceği şekilde savaşta düşmanın askeri imkân ve kabiliyetlerini azaltmak için de uygulanabilir. Bu bağlamda, uygulamaya yönelik niyet bu yöntemlerin sınıflandırılmasında önemli bir etkidir. Askeri amaçla uygulanan hava kontrol çalışmaları da savunma ve saldırı amaçlı olarak kullanım tercihine göre ayrılmaktadır. Örneğin, mevcut tesis ve kuvvetlerin halihazırdaki durumlarını daha kullanılabilir hale getiren sisin dağıtılması, şiddetli yağmurun dindirilmesi gibi eylemler savunma amaçlı olarak değerlendirilirken, düşman kuvvetlerine ve tesislerine zarar vermek niyetiyle yapılan düşmana yönelik sisin toplanması, fırtınanın şiddetinin artırılması gibi eylemler de saldırı niteliği taşıyan uygulamalar olarak değerlendirilebilir (Watt, 1993, ss. 4-5).

Hava Modifikasyonu Tekniklerine İlişkin İlk Uygulamalar

Doğanın dengesi içerisinde varoluşundan beri yer alan insanoğlu, dünyada doğal olaylara uyum sağlayarak hayatta kalmaya çalışmaktadır. Bu durum, insanları doğal olayların zararlı etkilerinden korunmaya yönelik önlem almaya itmiştir. İnsanoğlunun doğa ile mücadelesinin bir başka boyutu da doğal olayların işleyişini etkilemek ve şekillendirmek gibi çeşitli girişimlerde bulunmasıdır.

Bu çerçevede değerlendirilen hava modifikasyonu tekniklerine ilişkin ilk uygulamalarda dinsel öğeler ve ritüeller ön plandadır. Örneğin Eski Hitit uygarlığı gibi bazı antik medeniyetlerde, özellikle tarımsal verimliliği artırmak için yağmur yağdırma törenleri düzenlenir ve bu törenlerde, rahipler ya da rahibeler bir hayvan boynuzuna üfleyerek gök gürültüsü sesini çıkarmaya çalışırlardı. Bu ritüel, yağmurun yağması için bir tür çağrı veya dua olarak görülürdü (Ökse, 2006, s. 57). Maya Uygarlığı'nda ise yağmur yağdırmak için mağaralarda müzik aletlerinin kullanıldığı çeşitli dinsel törenler düzenlenirdi (Ishihara, 2008). Bununla birlikte, doğa olaylarını çeşitli eylem, uygulama ve araçlarla etkileyebildiğine inanan kimi toplumlar, bu uygulamalarını savaşta askeri avantaj elde etmek için de kullanmaktan çekinmediler. Örneğin, eski Türklerde kullanıldığında yağmur yağdırdığına inanılan "yada taşı" , 1768-1774 Osmanlı – Rus Savaşı'nda Rus Ordusu içerisinde yer alan Kalmuk Türkleri tarafından Osmanlı Ordusuna karşı yağmur yağdırılması için bir silah olarak kullanılmıştı (Öğreten, 2000, s. 895).

Hava olaylarını etkilemenin bilimsel yöntemler ile uygulanmaya çalışılması ise 19. Yüzyılın ilk yarısında görülmeye başlanmıştır. 1830'larda ABD'nin ilk meteorolojisti olarak bilinen James P. Espy, yağmurun birincil nedeninin konveksiyon olduğu teorisini geliştirmiştir. Bu teoriye göre, ısınan hava akımları gökyüzüne yukarı yükselirken soğur ve nemleri yoğunlaşarak bulut oluşumuna ve yağışa neden olmaktadır. Bu teori kapsamında, Espy'e göre yakılacak büyük ateşler ile yapay olarak yağmur yağdırmak mümkündür (J. R. Fleming, 2010b). Espy bu teorisini uygulamak amacıyla ABD Yönetiminden istediği finansal desteği alamamış olsa da araştırmalarını çeşitli yer ve zamanlarda uygulamaya çalışmıştır (J. R. Fleming, 2010a, ss. 55-58).

1800'lü yılların sonlarında ise, ABD İç Savaşı gibi büyük savaşlarda patlayıcı kullanımının yoğunluğu, çevresel etkiler konusunda endişelere yol açmıştı. Bazı araştırmacılar, patlayıcıların atmosferdeki kimyasal bileşimi değiştirebileceğini ve bu nedenle yağışları tetikleyebileceğini düşündüler. Bu düşünceye dayanarak, bu yönde çalışmalar gerçekleştirildi. (Butchbaker, 1970, s. 13). Örneğin 1890'larda Amerikalı General Robert Dryenforth, barut ve yüksek patlayıcılar kullanarak Texas'da yağmur yağdırmak amacıyla çeşitli deneyler gerçekleştirmiştir. Washington Yönetimi'nin 9000 dolarlık bir ödenek sağladığı bu denemelerde Dryenforth'un başarılı olduğu ise tartışmalıdır. Yapılan deneylerden sonra ara ara yağmur yağmış olsa da deneyi izleyenler zaten havanın yağmur yağmaya müsait olduğu iddiasında bulunmuşlardır (Ley, 1961, ss. 72-73).

20. yüzyılın başında Almanya, Hollanda ve Sovyetler Birliği gibi dünyanın farklı bölgelerinde de hava olaylarına müdahale edilmesine ilişkin araştırmaların geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür. Özellikle hava araçlarının keşfedilmesi uygulamalara bir yenilik getirmiştir. Örneğin, Hollanda'da August Veraart 1930 uçaktan attığı kuru buzlarla bulut tohumlaması yaparak yağmur yağdırmayı başarmıştır. Ancak, yaptığı bu çalışmalarını bilimsel çevreleri ikna edecek şekilde açıklayamamıştır (Congressional Research Service, 1978, ss. 34-35).

Bilimsel hava modifikasyon uygulamalarına ilişkin modern çağın ise İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de yapılan çalışmalar ışığında başlayabileceği söylenebilir.

ABD'nin Soğuk Savaş Döneminde Gerçekleştirdiği Hava Modifikasyon Çalışmaları ve Askeri Alandaki Uygulamaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde yapılan çalışmalara bağlı olarak geliştirilen hava modifikasyon tekniklerinin, ABD yönetimi tarafından ilk olarak askeri alanda doğrudan ağırlıklı olarak "stratejik" bir araç olarak kullanılması düşünülmüş ancak uygulamada sadece taktiksel bir araç olarak kullanıldığı görülmüştür.

ABD'nin Bu Dönemde Gerçekleştirdiği Hava Modifikasyon Çalışmaları

İklim aygıtlarının kontrol edilmesine ilişkin bilimsel nitelikte kabul gören ilk araştırmalar ABD'nin General Elektrik Şirketi'nde gerçekleştirilmiştir. 1946 yılında General Elektrik Şirketi'nde çalışan iki önemli bilim insanı Vincent Schaefer ve Irving Langmuir, kuru buzun minyatür süper soğutulmuş bulutlarda buz kristallerinin oluşmasına neden olduğunu ve bu durumun yağış işlemini tetiklediğini keşfetmişlerdir. Kısa bir süre sonra da gümüş iyodür kristallerinin benzer şekilde yağmur oluşumunu gerçekleştirebileceği Bernard Vonnegut tarafından ortaya konmuştur (Butchbaker, 1970, s. 13). Hava kontrolü kapsamına yönelik araştırmalarda bu keşiflerin önemli bir dönüm noktası oluşturduğu söylenebilir. Nitekim yapılan bu çalışmalara ilişkin, Langmuir, New York Times'da yayımlanan bir röportajında "bir tabancayla bir buluta tek bir kuru buz peleti fırlatmak yağmur yağdıracaktır." şeklinde bir değerlendirmede bulunmuştur ("Easy To Make Rain, Langmuir Asserts", 1950).

Bu gelişmelerden kısa bir süre sonra, 1947 yılında hava değişim alanındaki ilk büyük bilimsel deney projesi olan Cirrus Projesi, ABD Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri'nin ortak desteğiyle New York'taki General Elektrik Araştırma Laboratuvarında yürütülmüştür. Proje kapsamında, soğuk stratus, sıcak ve soğuk kümülüs bulutları ve tropik bir fırtınayı içeren 150 saha deneyi yapılmış, bulut tohumlaması yönteminin geliştirilmesi, kasırgalara tohumlanma ile müdahale edilmesi, orman yangınlarına yönelik yağmur yağdırma gibi çalışmalar gerçekleştirilmiş ve bu çalışmalar doğrultusunda birçok veri toplanmıştır (Havens, 1952; Petterssen, 1957, s. 1) Ancak, yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde kesin sonuç getiren bulgular elde edilememiştir (Petterssen, 1957, s. 1). 1948 ve 1949 yıllarında da ABD Hava Durumu Bürosu tarafından (ABD Hava Kuvvetleri ve Ulusal Havacılık Danışma Komitesi işbirliğiyle) Bulut Fizik (*Cloud Physics*) Projesi yürütülmüş ve bu proje kapsamında ABD'nin çeşitli bölgelerinde 176 tohumlama işlemi gerçekleştirmiştir (Petterssen, 1957, s. 1). Hem teorik hem de sahada doğrudan yapılan araştırmaları kapsayan bu uygulamalarda istenilen sonuçlar elde edilmese de bu çalışmalar, ileride gerçekleştirilecek daha büyük ölçekli tohumlama yoluyla kasırga modifikasyonu çalışmaları için temel oluşturmuştur (Pincus, 2017, s. 66).

Diğer taraftan, iklim olaylarına müdahale edilmesi ya da yağmur, fırtına, kasırga gibi iklim elemanlarının kontrollü bir şekilde yönlendirilmesine ilişkin tekniklerin Soğuk Savaş'ın getirdiği rekabet ortamı kapsamında bir üstünlük sağlama aracı olarak kullanılması da gündeme gelmiştir. Örneğin hava kontrol araçlarının, o dönemde yeni keşfedilmiş dünyanın en güçlü silahı olan atom bombası kadar etkili bir silaha dönüşebileceği General Elektrik araştırma deneylerinde yer alan Dr. Langmuir ile ilgili Charleston Daily Mail adlı gazetenin 11 Aralık 1950 tarihli makalesinde şu şekilde ifade edilmiştir:

"Nobel ödüllü bir fizikçi bugün 'yağmur yağdırma'nın veya hava kontrolünün atom bombası kadar güçlü bir savaş silahı olabileceğini söyledi. ... Dr. Irving Langmuir ... hükümetin atom enerjisinde olduğu gibi hava durumu kontrolü olgusunu da ele alması gerektiğini ifade etti. Langmuir, 'Serbest bırakılan enerji miktarı açısından, optimum

koşullar altında 30 miligram gümüş iyodürün etkisi bir atom bombasının etkisine eşittir' dedi."

Hava modifikasyon teknikleri üzerine yapılan çalışmalarda ilerlemeler ve bu tekniklerin özellikle stratejik amaçlarla düşman aktöre karşı kullanılabileceğine yönelik düşünceler ışığında bu çalışmaların daha kontrollü ele alınması amacıyla 1953 yılında ABD Kongresi tarafından Hava Kontrolü Danışma Komitesi (The Advisory Committee on Weather Control) kurulmuştur. Sivil üyelerini Başkan Eisenhower'ın atadığı bu Komiteye, ABD Hükümetinin "hava koşullarını kontrol etmek için tasarlanmış faaliyetlerle deney yapması, bunlarla uğraşması veya düzenlemesi" gerekip gerekmediğini araştırma görevi verilmiştir ("Advisory Committee on Weather Control", 1954). Hava modifikasyonu üzerine gerek sahada gerek hukuksal bağlamda incelemeler yapan Komitenin 1957 yılında yayınladıkları sonuç raporunda meteorolojik işlemler konusunda yeterli bilginin olmaması, hava modifikasyon çalışmalarının geliştirilmesi açısından dezavantaj oluşturduğu ve bu bağlamda bu konuda daha fazla araştırma yapılması gerektiği ifade edilmiştir ("Final Report of the Advisory Committee on Weather Control: Importance of Weather and Its Modification 31 December 1957", 1958, s. 593,595).

Bu dönemde hava kontrol tekniklerinin geliştirilmesine yönelik icra edilen bir başka proje de Stormfury Projesi'dir. 1962 yılında Ticaret Bakanlığı ve Savunma Bakanlığı tarafından başlatılan bu projede bulut tohumlama yöntemiyle kasırgaların zayıflatılabileceği üzerine çalışmalar yürütülmüştür. Projede, sekiz farklı günde dört ayrı kasırğa üzerinde çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bu günlerden dördünde rüzgarın %10 ile %30 arası bir oranda azaldığı tespit edilmişse de diğer günlerde benzer tepkilerin oluşmaması uygulamalara yönelik soru işaretleri oluşturmuştur (Willoughby, Jorgensen, Black, & Rosenthal, 1985, s. 505). 1983 yılında ise hava modifikasyonu kapsamında operasyonel bir kasırğa iyileştirme stratejisinin geliştirilmesi için uygun koşulların oluşturulamamasına bağlı olarak proje sona ermiştir. Proje dahilinde yapılan çalışmalarda önemli bir husus da yapılan tohumlama çalışmalarına ilişkin sonuçların genellikle doğal olarak meydana gelen hava değişikliklerinden ayırt edilememesidir (Willoughby vd., 1985, s. 514). Diğer taraftan, proje kapsamında kasırğa tohumlama çalışmalarının yürütüldüğü bu dönemde Küba'yı vurarak ekonomik olarak ciddi boyutta hasara yol açan Flora Kasırgası ile ilgili Küba lideri Fidel Castro ABD'yi suçlamıştır. Ulusal Kasırğa Direktörü Dr. Robert H. Simpson bu iddiaları gerçekçi bulmasa da Fleming Flora Kasırgası'nın bölgedeki seyrinin şüpheli olduğunu belirtmiştir (Fleming, 2010a, s. 179; Ubell, 1971).

Bununla birlikte, ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan rekabet temelinde şekillenen uluslararası atmosferin de Washington Yönetimi'nin hava modifikasyon tekniklerinin devam ettirilmesi yönündeki yaklaşımında etkili olduğu söylenebilir. Nitekim ABD Yönetiminde bu dönemde Doğu Bloku'nun lideri Sovyetler Birliği'nin benzer faaliyetler üzerine çalışmalar yaptığı düşüncesi hakimdir. Örneğin, Hava Kontrol Komitesi'nin başında yer alan emekli subay Howard T. Orville, Sovyetlerin hava modifikasyon konusunda büyük ve gizli bir program başlattığından şüphelendiklerini belirtmiştir (Hamblin, 2013). ABD'nin Sovyetlerin hava kontrol tekniklerine ilişkin bir programa sahip olduğuna dair şüpheli yaklaşımını, dönemin devlet belgelerinde de görmek mümkündür. Örneğin, 1965 tarihli ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) iç yazışmasında Sovyetlerin hava modifikasyonu programlarını genişlettiklerine dair ifadeler yer almaktadır (*Weather Modification*, 1965). Sovyetler ile yaşanan bu uluslararası mücadele ve Washington'un hava modifikasyon

tekniklerinin kullanım etkisine ilişkin yüksek beklentisi bu konudaki çalışmaların geliştirmesi konusunda motive edici faktörler olarak değerlendirilebilir. İklim olaylarını etkileme konusundaki çalışmalara ilişkin arka planda yer alan Sovyetler ile yaşanan rekabet bağlamında, Stratejik Hava Komutanlığı'ndan bir general bir basın toplantısında "havayı kontrol eden ulus dünyayı kontrol eder" şeklinde bir açıklamada bulunmuştur (Fleming, 2010b). ABD Deniz Kuvvetlerinden William J. Kotsch ise 1960 yılında yayınlanan makalesinde benzer ifadelerle "Havayı ve iklimi kontrol etme yeteneği, Amerika'nın ve özgür dünyanın hayatta kalma anahtarı olacağını" belirtmiştir (Kotsch, 1960).

Diğer taraftan, Hava Kontrol Komitesinin başı Orville, "Hava Durumu Sipariş Üzerine Yapılır mı?" (*Weather Made to order?*) başlıklı makalesinde hava modifikasyon tekniklerinin düşmana karşı silah olarak uygulanabileceğini açıkça yazmıştır. Orville'e göre, hava modifikasyonu, atom bombası kadar etkili bir silah olmasa da düşmanın yiyecek stoklarına zarar vermek amacıyla kullanılabilir. Bu doğrultuda yapılacak uygulama ile nem bulutları yolda yakalanabilir ve böylece düşmanın sahip olduğu tarım alanları gerekli nem ve yağışın oluşmamasından dolayı kuruyabilir. Orville, bu durumun düşmanda cephane eksikliği kadar ciddi bir askeri duruma yol açabileceğini belirtmiştir (Orville, 1954, s. 29). Açık kaynaklarda belirtildiği üzere, ABD'nin belirli bir kitleye yönelik hava modifikasyon uygulamaları, ilk kez CIA tarafından 1963 yılında saldırı amaçlı olarak kullanılmıştır. CIA, Güney Vietnam rejimine desteklemek adına rejime karşı gösteri yapan Budist rahipleri dağıtmak amacıyla bu bölgede bulut tohumlama uygulamaları gerçekleştirmiştir. Söz konusu uygulamalar ile ilgili eski bir CIA ajanı, Diem rejiminin Budistlerle sorun yaşadıklarını, polislerin Budistlere karşı göz yaşartıcı gaz atmalarına rağmen kaçmadıklarını ancak yağmur yağdığında budistlerin gösteriye devam etmediklerini fark ettiklerini belirtmiş ve buna istinaden bir Air America Beechcraft model uçak vasıtasıyla bölgeyi tohumlayarak yağmur yağdırdıklarını ifade etmiştir ("Prohibition of Geophysical Modification Activity As a Weapon of War", 1972).

İklimsel olayları değiştirmek için geliştirilen bu çalışmaların sistematik olarak Amerikan Ordusu tarafından aktif bir muharebe silahı olarak ilk kez kullanılması yine Vietnam Savaşı'nda görülmüştür.

Hava Modifikasyonun askeri alanda uygulanması: Popeye Operasyonu

Vietnam Savaşı, ABD'nin Soğuk Savaş döneminde komünist blokun Asya'da yayılmasını engellemek amacıyla doğrudan kendi askeri ile yer aldığı savaşıardan biri olmuştur. Bu savaşta, Sovyetler Birliği'nin desteğini alan Kuzey Vietnam Yönetimi'ne karşı Güney Vietnam yanında doğrudan kendi askeri gücüyle yer alan ABD, Kuzey'in Güney'e karşı galip gelmesini engellemek amacıyla savaş boyunca birtakım ofansif girişimlerde bulunmuştur. Bu girişimlerden bir tanesi de Kuzey Vietnam Yönetimi'nin Güney'de savaşan destekçilerine (Vietcong güçleri) yönelik desteğini engellemektir. Bu kapsamda, Kuzey ve Güney arasındaki komünist güçlerin bağlantısının sağlandığı stratejik bir güzergah olan Ho Şi Minh Patikası hayati önem taşıyordu.

1959 yılından sonra faaliyete geçen Ho Şi Minh Patikası, Kuzey Vietnam tarafından Güney Vietnam, Kamboçya ve Laos'a asker ve malzeme sızdırmak için kullanılan ayrıntılı bir dağ, orman yolları ve patika sistemlerinden oluşmaktaydı (Britannica, 2017). Adını Kuzey Vietnam lideri Ho Şi Minh'den alan patika, birliklerin, malzemelerin ve araçların taşınması için ana yol görevi görüyordu. Eylül 1966'da ABD tarafından yapılan bir istihbarat

çalışmasında, Ekim-Kasım 1965 döneminde, Ho Şi Minh Patikasından ayda 4500 Kuzey Vietnam yanlısı askerin geçtiği ve bu patika kullanılarak günde 300 ton malzemenin dağıtıldığına ilişkin bir tahmin yapılmıştı ("Targeting Ho Chi Minh Trail").

Savaş sırasında bu son derece kritik lojistik sevkiyatını durdurmak için bu güzergahı etkisiz hale getirmek isteyen Washington Yönetimi, bu pakitayı işlevsizleştirmek amacıyla sıradışı yöntemler uygulamıştır. Yol üzerinden Güney Vietnam'a geçilmesini engellemek için mayın korumalı ve yüksek teknolojiye sahip tespit cihazları destekli elektrikli çit çekilmesi, geçişler üzerinde kamuflaj görevi gören bitki örtüsüne zarar vermek amacıyla bir çeşit kimyasal olan portakal gazının (agent orange) bölgeye sıkılması bu uygulamalardan bazılarıdır. (Ha, 2019). İşte bu patikadaki geçişi engellemek için uygulanan daha önce görülmemiş yöntemlerden biri de Kuzey Vietnam'ın Güney'deki destekçilerine sağladığı askeri desteği ve malzeme sevkiyatını kesmek amacıyla Ho Şi Minh pakitası üzerine hava modifikasyon tekniklerinden biri olan yapay yağmur yağdırılmasıdır.

Popeye Operasyonu adı altında gerçekleştirilen Güneydoğu Asya Bölgesi'nde yağmur yağdırma uygulamaları ABD Savunma Bakanlığı tarafından son derece gizli bir şekilde yürütülmüştür. 1967 yılının Mart ayında başlayan yağmur yağdırma uygulamaları 1972 yılına kadar sürmüştür. Yürütülen bu operasyonun detayları Savunma Bakanlığı tarafından 1974 yılında resmi olarak kabul edilmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Söz konusu operasyonda amaç, normal olarak yağın mevsimsel yağışların uzatılarak söz konusu patikanın kullanılmasının engellenmesidir. Bu süre zarfında operasyon için yıllık yaklaşık 3.2 milyon dolar harcanmış; Laos, Kamboçya, Kuzey ve Güney Vietnam üzerinde 47.409 gümüş bidon ve kurşun iyodürün tüketildiği 2602 bulut tohumlama işlemi gerçekleştirilmiştir (Norman, 1974). 1966 yılında Laos'ta yapılan bulut tohumlama deneylerinden sonra operasyona başlanmıştır. Bu operasyonlardan sonra ABD ordusundan üst düzey bir yetkili bu tür hava modifikasyon tekniklerinin "değerli taktiksel bir silah" olarak kullanılabileceğini belirtmiştir (Hersh, 1974). Bu durum dönemin Bakan Yardımcısı Foy David Kohler'in Dışişleri Bakanı David Dean Rusk'a yazdığı ve söz konusu yağmur yağdırma uygulamaları için operasyonel aşamaya geçilmesi konusunda onay talep ettiği 13 Ocak 1967 tarihli iç yazışmada da yer almaktadır. Kohler, "Kuzey ve Güney Vietnam arasındaki kamyon trafiğini engellemek veya en azından bu trafiğe müdahale etmek amacıyla iletişim hatları boyunca yeterli yağış üretmek" amacıyla gelişmiş bulut tohumlama tekniklerinin uygulanacağı operasyona ilişkin daha önce Laos'ta Laos yetkililerinin haberi olmadan deneyler yapıldığı ve bu deneylerde 50 bulut tohumlama denemesinin gerçekleştirildiği ve yüzde 82 oranında bir başarı elde edildiği ifade edilmiştir ("274. Memorandum From the Deputy Under Secretary of State for Political Affairs (Kohler) to Secretary of State Rusk", 1967).

ABD'nin Vietnam Savaşı'nda hava modifikasyonu tekniğini bir silah olarak kullandığı bu gizli operasyonun ne derece başarılı olduğu ise tartışmalıdır. Operasyonun etkinliği ile ilgili açıklama yapan Savunma Bakanlığı'ndan Yarbay Ed Soyster, Savunma İstihbarat Teşkilatı'ndan aldığı bilgiye göre yapılan uygulamaların yağışlar üzerinde öngörülende % 30'a kadar artışa sebep olduğunu açıklamıştır. Ayrıca, Soyster, Ho Chi Minh Patikası boyunca yoğun yağışlardan kaynaklı sevkiyatlarda azalma tespit edildiğini, özellikle en büyük düşüşlerin Pentagon'un yağmur yağdırma faaliyetlerinin dorukta olduğu dönemde gerçekleştiğini ifade etmiştir (Norman, 1974). Ancak, Science dergisinden Deborah Shapley (1974), bu açıklamaların operasyonun başarısını kanıtlamak için yeterli olmadığını

belirtmiştir. Shapley'e (1974, s. 1061) göre söz konusu uygulamalarının etkinliği sevkiyattaki azalmaya bağlı olarak değerlendirilmiş ancak yağmur seviyesindeki artışa dair bir ölçüm bilgisi verilmemiştir.

Her ne kadar operasyonun başarısına ilişkin soru işaretleri olsa da ABD, ilk kez bilimsel yöntemlerle hava kontrol uygulamalarını askeri bir eylemde kullanmıştır. Bu durum, askeri alanda, bilim çevrelerinde ve siyasi yetkililer nezdinde tartışma konusu olmuştur. Hava modifikasyon uygulamalarının silah olarak kullanılmasını savunanlardan bazıları, düşmanı etkisiz hale getirmek için nükleer silahlar gibi ölümcül silahlar yerine yağmur gibi unsurların kullanılmasını çok daha insancıl bulmaktadır (Fleming, 2007, s. 56). Ancak gerek bilim çevrelerini ve gerekse de siyasileri tedirgin eden durum bu uygulamaların ileride daha genişletilmesi ve bu genişlemeden dolayı vereceği zararlarıdır. Örneğin, Harvard Üniversitesi'nden Biyoloji Profesörü Dr. Dr. Matthew Meselson'a göre bir savaş silahı olarak kullanılan hava modifikasyonunu, büyük ölçekli ve muhtemelen kontrol edilemeyen bir yıkıma neden olma potansiyeline sahiptir (Hersh, 1974). Dönemin ABD Senatoru Claiborne Pell de benzer şekilde hem düşmanlar hem de tarafsızlar üzerinde yıkıcı etkileri olan kasırgalar ya da depremler yaratmak için geliştirilen hava modifikasyon tekniklere ilişkin "Pandora'nın kutusunu açmamalıyız." diyerek çalışmaların askeri amaçlı ilerlemesinden endişe duyduğunu belirtmiştir (Norman, 1974).

Hava kontrolü tekniklerinin askeri amaçlı kullanımına ilişkin duyulan endişeler ışığında Senator Pell'in girişimleriyle 10 red oya karşı 82 oyla kabul edilen 1973 tarihli ve 71 sayılı Senato Kararı'nda Birleşik Devletler Hükümeti'ni hava değişikliğini bir savaş aracı olarak yasaklamayı amaçlayan uluslararası müzakereleri başlatmaya ilişkin çağrıda bulunulmuştur (Congressional Research Service, 1978, s. 429; Norman, 1974).

Bununla birlikte, ABD'nin hava modifikasyonu üzerine yaptığı çalışmalarını askeri alanda kullanabilme yeteneğine sahip olduğunun bilinmesi o dönemdeki rakip süper güç Sovyetler Birliği'ni de tedirgin etmiştir. Böylelikle, konuyu gündemlerine alan iki süper güç 3 Temmuz 1974 tarihinde bir araya gelmiş ve evresel modifikasyon tekniklerinin askeri amaçlarla kullanılmasının tehlikelerinin üstesinden gelmek için mümkün olan en etkili önlemleri savunan ortak bir bildiri yayınlamaya 1978 yılında yürürlüğe giren Çevresel Modifikasyon Tekniklerinin (ENMOD) Askeri veya Diğer Herhangi Bir Düşmanca Kullanımının Yasaklanmasına İlişkin Sözleşme'sinin temellerini atmışlardır. Bu uluslararası sözleşmenin Birinci Maddesi'ne göre "taraf olan her devlet, herhangi bir diğer taraf devleti yok etme, hasara uğratma ya da zarar verme aracı olarak geniş kapsamlı, uzun süreli veya şiddetli etkilere sahip olan askeri veya diğer düşmanca çevresel değişiklik tekniklerini kullanmamayı taahhüt eder." ibaresi yer almaktadır ("Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques (ENMOD)", 1976, Article I). Diğer taraftan, ABD'nin hava kontrol tekniklerini gizli olarak savaşta bir silah olarak kullandığına dair haberlerin yayınlanmasından sonra hava modifikasyon çalışmalarında genel olarak bir azalmanın olduğu söylenebilir. 1973 yılında bu tür çalışmalara ayrılan bütçe 25,4 milyon dolardan 20,2 milyona düşürülmüştür. Aynı yıl hava modifikasyon araştırmalarına ilişkin beş ulusal proje de ertelenmiş ya da iptal edilmiştir (Congressional Research Service, 1978, s. 36).

Bununla birlikte, tartışmalı başarısı nedeniyle eleştiriler alan Popeye Operasyonu'nun ortaya çıkmasından ve ENMOD Sözleşmesi'nin uluslararası toplum tarafından kabul görmesinden sonra, ABD'de hava modifikasyon tekniklerinin askeri amaçlı kullanımına yönelik ilgi

azalmıştır (Pincus, 2017, s. 75). Örneğin, hükümet bünyesinde daha önce hava olaylarının kontrol edilmesinin son derece önemli olduğu tartışılırken, Hava Kuvvetlerine bağlı Hava Üniversitesi'nde yapılan bir çalışmada 1970'lerin ortalarından itibaren ordu nezdinde modifikasyon uygulamalarına ilişkin çalışmaların yapılmadığı belirtilmektedir (Coble, 1997, s. 13). Bir diğer ifadeyle, 70'li yıllardan sonra ABD'de hava kontrol tekniklerine ilişkin araştırmalar barışçıl amaçlarla devam etse de bu tür teknikler doğrudan bir savaş unsuru olarak görülmemiştir. Bu bakış açısının oluşmasında daha önce yapılan uygulamalara ilişkin deneyimlerin, Vietnam Savaşı'nda yapılan gizli operasyonların açığa çıkmasının ve buna bağlı olarak hava modifikasyon tekniklerinin düşmanca kullanımının sınırlandırılmasına ilişkin yapılan uluslararası düzenlemelerin etkili olduğu söylenebilir.

Sonuç

Tarih boyunca, toplumlar çeşitli sebeplerle doğayı kontrol altına almak ve yağmur, rüzgar, fırtına gibi iklim olaylarını etkilemek için değişik yöntemler uygulamışlardır. Fizik, matematik gibi temel bilimlerde yaşanan gelişmelere bağlı olarak 19. Yüzyılın başından itibaren bilimsel yöntemlerin hava olaylarını etkileme uygulamalarında kullanıldığı görülmektedir. Hava olaylarının değiştirilmesi ya da kontrol edilmesi için uygulanan yöntemleri ifade eden hava modifikasyon tekniklerindeki asıl ilerlemeler İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'de yapılan çalışmalar ile başlamıştır.

Bu çalışmada, Sovyetler Birliği ile girilen küresel rekabet ortamında, ABD tarafından gerçekleştirilen hava modifikasyon çalışmaları ve bu kapsamda askeri nitelikte yaptığı uygulamalar incelenmiştir. Bu dönemde, ABD yönetimi nezdinde hava olaylarını değiştirmeye yönelik çabalar hem stratejik hem de taktiksel bir üstünlük aracı olarak değerlendirilmiştir. Bu bakış açısı ile Savunma Bakanlığı bünyesinde bulut tohumlaması ile yağmur yağdırılmasına, kasırgaların yönlendirilmesi ya da etkilerinin azaltılmasına ilişkin çeşitli projeler gerçekleştirilmiştir. ABD, bu projeler temelinde geliştirilen hava modifikasyon tekniklerini askeri alanda doğrudan uygulamaktan çekinmemiştir.

İlk olarak 1963 yılında ABD'nin istihbarat teşkilatı CIA, Vietnam'da desteklediği rejime karşı toplanan protestocuları dağıtmak için yağmur yağdırma uygulamasını kullanmıştır. Ancak düşman unsurlarına yönelik askeri olarak uygulanması ise Vietnam Savaşı'nda görülecektir. Popeye Operasyonu olarak bilinen bu gizli operasyonda, ABD 1967-1972 yılları arasında savaş halinde olduğu Kuzey Vietnam'ın en etkili lojistik güzergahı olan Ho Chi Minh Patikası üzerine yağmur yağdırma uygulamaları gerçekleştirmiştir. Bu sürede söz konusu güzergah üzerinde gerçekleşen sevkiyatların sayısının düştüğü gözlemlense de yağmur yağdırılması konusunda operasyonun ne derece başarılı olduğu tartışmalıdır. Bu gizli operasyonun açığa çıkması ile ABD'nin hava modifikasyon tekniklerini uygulayarak iklim olaylarını bir muharebe silahı olarak kullandığı herkes tarafından görülmüş, bu durum ulusal ve uluslararası seviyede tepki ile karşılanmıştır. Ulusal seviyede yapılan tartışmalarda bu tür tekniklerin savaş aracı olarak kullanılmasını destekleyenler bu uygulamaların silah kullanımına göre daha insancıl olduğunu savunmuşlardır. İklimsel olayların düşman unsurlarına karşı araçsallaştırılmasına karşı olanlar ise kendiliğinde doğal olarak gerçekleşen bu tür atmosferik olaylara askeri amaçlarla müdahale edilmesinin öngörülemeyen ve istenmeyen felakete yol açabileceğine dikkat çekerek bu tür uygulamaların uluslararası seviyede yasaklanması için çağrıda bulunmuşlardır. Nitekim bu çağrı karşılık bulmuş ve çevresel olayların düşmanca sebeplerle değiştirilmesini amaçlayan çalışmaları yasaklayan

uluslararası sözleşme 1976 yılında BM'de kabul edilmiştir. Böylece, uluslararası toplum tarafından bu tür uygulamalara kısıtlamalar getirilmiştir.

Tüm bu gelişmeler ışığında, ABD'nin hava modifikasyon tekniklerini Vietnam Savaşı'nda taktiksel bir silah türü olarak kullandığının açığa çıkmasından sonra hükümet nezdinde bu tür faaliyetlerin askeri amaçlı yürütülmesine yönelik ilginin zamanla azaldığı görülmüştür.

Kaynakça

274. Memorandum From the Deputy Under Secretary of State for Political Affairs (Kohler) to Secretary of State Rusk. (1967, Ocak 13). Foreign Relations of the United States, 1964-1968, Volume XXVIII, Laos. Office of the Historian. <https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v28/d274> (Erişim Tarihi: 09.03.2023)

Advisory Committee on Weather Control. (1954). *Weatherwise*, 7(1), 11-22. <https://doi.org/10.1080/00431672.1954.9930306>

Battan, L. J. (2023, Mart 17). Weather modification. *Encyclopedia Britannica*. <https://www.britannica.com/technology/weather-modification> (Erişim Tarihi: 01.03.2023)

Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. (2017, Eylül 15). Ho Chi Minh Trail. *Encyclopedia Britannica* <https://www.britannica.com/topic/Ho-Chi-Minh-Trail> (Erişim Tarihi: 01.03.2023)

Butchbaker, A. F. (1970). Prospects for Weather Modification. *Farm Research*, 27(4), 13-18.

Coble, B. B. (1997). *Barriers to Weather Modification* (ss. 13-20). Air University Press. <https://www.jstor.org/stable/resrep13791.9> (Erişim Tarihi: 02.03.2023)

Congressional Research Service. (1978). *Weather Modification: Programs, Problems, Policy, and Potential*. U.S. Government Printing Office.

Convention on the Prohibition of Military or Any Other Hostile Use of Environmental Modification Techniques (ENMOD). (1976). https://treaties.un.org/doc/Treaties/1978/10/19781005%2000-39%20AM/Ch_XXVI_01p.pdf (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Darack, E. (2019). Weaponizing Weather: The Top Secret History of Weather Modification. *Weatherwise*, 72(2), 24-31. <https://doi.org/10.1080/00431672.2019.1559400>

Easy To Make Rain, Langmuir Asserts. (1950, Temmuz 16). *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1950/07/16/archives/easy-to-make-rain-langmuir-asserts.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Final Report of the Advisory Committee on Weather Control: Importance of Weather and Its Modification 31 December 1957. (1958). *Bulletin of the American Meteorological Society*, 39(11), 583-598.

Fleming, J. R. (2007). The Climate Engineers. *The Wilson Quarterly* (1976-), 31(2), 46-60.

_____. (2010a). *Fixing the Sky: The Checkered History of Weather and Climate Control*. New York: Columbia University Press.

_____ (2010b, Temmuz 22). Manufacturing the Weather. *Science History Institute* website: <https://www.sciencehistory.org/distillations/manufacturing-the-weather> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Ha, N. M. (2019, Mayıs 19). Ho Chi Minh Trail: 60 years and beyond. *VietNamNet News* website: <https://vietnamnet.vn/en/ho-chi-minh-trail-60-years-and-beyond-532887.html> (Erişim Tarihi: 25.03.2023).

Hamblin, J. D. (2013, Nisan 27). We tried to weaponize the weather. *Salon* https://www.salon.com/2013/04/27/we_tried_to_weaponize_the_weather/ (Erişim Tarihi: 12.03.2023).

Havens, B. S. (1952). *History of Project Cirrus* (ss. 1-122). Schenectady, N.Y: Research Publication Services, The Knolls.

Hersh, S. M. (1974, Mayıs 19). U.S. Admits Rain-Making From '67 to '72 in Indochina. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1974/05/19/archives/u-s-admits-rainmaking-from-67-to-72-in-indochina-a-first-in-warfare.html> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Ishihara, R. (2008). Rising Clouds, Blowing Winds: Late Classic Maya Rain Rituals in the Main Chasm, Aguateca, Guatemala. *World Archaeology*, 40(2), 169-189.

İklim. (2023). Meteoroloji Genel Müdürlüğü. <https://www.mgm.gov.tr/iklim/iklim.aspx?key=B> (Erişim Tarihi: 22.03.2023).

Johnson, R. W. (1970). *Federal Organization for Control of Weather Modification*. 10(2), 222-267.

Kotsch, C. W. (1960). Weather Control and National Strategy. *U.S. Naval Institute Proceedings*, 86(7). <https://www.usni.org/magazines/proceedings/1960/july/weather-control-and-national-strategy> (Erişim Tarihi: 02.03.2023)

Levitin, C. (1996). Russian documents Set out "tectonic weapon" research. *Nature*, 383, 471.

Ley, W. (1961). Let's Do Something About the Weather. *Galaxy*, 19(3), 72-84.

Norman, C. (1974). Pentagon admits Vietnam rainmaking. *Nature*, 249(5456), 402. <https://doi.org/10.1038/249402a0>

Orville, H. T. (1954). Weather Made to Order? *Colliers*, 25-29.

Öğreten, A. (2000). Türk Kültüründe "Yada Taşı" ve XVIII. Yüzyıl Sonu Osmanlı-Rus Savaşlarında Kullanılması. *Bellekten*, 64(241), 863-900.

Ökse, A. T. (2006). Eski Önasya'dan Günümüze Yeni Yıl Bayramları, Bereket ve Yağmur Yağdırma Törenleri. *Bilig / Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi*, (36), 47-68.

Pearlman, J. (2013, Ocak 1). "Tsunami bomb" tested off New Zealand coast. *The Telegraph*. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/australiaandthepacific/newzealand/9774217/Tsunami-bomb-tested-off-New-Zealand-coast.html%20> . (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Petterssen, S. (1957). Reports on Experiments with Artificial Cloud Nucleation. S. Petterssen, J. Spar, F. Hall, R. R. Braham, L. J. Battan, H. R. Byers, ... H. K. Weickmann (Ed.), *Cloud and Weather Modification: A Group of Field Experiments* içinde (ss. 1-4). Boston, MA: American Meteorological Society. https://doi.org/10.1007/978-1-940033-17-4_1

Pincus, R. (2017). 'To Prostitute the Elements': Weather Control and Weaponisation by US Department of Defense. *War & Society*, 36(1), 64-80. <https://doi.org/10.1080/07292473.2017.1295539>

Prohibition of Geophysical Modification Activity As a Weapon of War. (1972). General CIA Records. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp74b00415r000100110006-9> (Erişim Tarihi: 02.03.2023)

Shapley, D. (1974). Weather Warfare: Pentagon Concedes 7-Year Vietnam Effort. *Science*, 184(4141), 1059-1061.

Targeting Ho Chi Minh Trail. (t.y.). Nautilus Institute for Security and Sustainability. <https://nautilus.org/essentially-annihilated/essentially-annihilated-targeting-ho-chi-minh-trail/> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Ubell, E. (1971, Eylül 5). Science. *The New York Times*. <https://www.nytimes.com/1971/09/05/archives/science-hurricanes-trying-to-tame-the-big-wind.html> (Erişim Tarihi: 22.03.2023).

Watt, A. (1993). *Weather Modification: The Ultimate Weapon?* Alabama: Air War Collage.

Weather Modification. (1965). CIA. <https://www.cia.gov/readingroom/document/cia-rdp68r00530a000200110020-2> (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Weather modification—Glossary of Meteorology. (2012, Şubat 20). American Meteorological Society. https://glossary.ametsoc.org/wiki/Weather_modification (Erişim Tarihi: 02.03.2023).

Willoughby, H. E., Jorgensen, D. P., Black, R. A., & Rosenthal, S. L. (1985). Project Stormfury: A Scientific Chronicle 1962–1983. *Bulletin of the American Meteorological Society*, 66(5), 505-514.

Comparative Analysis of Social Policy Studies

Volkan Aşkun^{ab}, Rabia Çizel^c, Edina Ajanovic^d

Abstract

While social policy refers to measures taken by society to improve and provide services to meet health and welfare needs, social policy studies are concerned with aspects of public policy, market transactions, personal consumption and interpersonal relationships that contribute to the well-being or wealth of individuals and/or groups. There has been an increase in the number of studies in the field of social policy. The main purpose of this study is to show how the research papers published in this field have undergone an evolutionary change in terms of emphasis. With 4,697 articles from seven different journals over 50 years, the most influential authors in the field, the impact of journals, the most collaborating countries, the evolutionary process of social policy studies in three different periods and the differences in transformations in this process are revealed. The number of studies making a general evaluation in the field of social policy is limited. The originality of the study shows how the studies in the journals, which are seen as a period of approximately 50 years, have transformed in this process. This study is expected to be a road map for researchers on what areas they will focus on according to the social policy transformation.

Keywords

Social Policy
Bibliometric Analysis
Co-citation Analysis
Co-occurrence Analysis

About Article

Received: 07.04.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1278360

Sosyal Politika Çalışmalarının Karşılaştırmalı Analizi

Özet

Sosyal politika, sağlık ve refah ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi ve sağlanması için toplum tarafından alınan önlemleri ifade ederken, sosyal politika çalışmaları, bireylerin ve/veya grupların refahına veya zenginliğine katkıda bulunan kamu politikası, piyasa işlemleri, kişisel tüketim ve kişiler arası ilişkilerin yönleriyle ilgilenir. Sosyal politika alanında yapılan çalışmaların sayısında son yıllarda bir artış gözlenmektedir. Bu çalışmanın temel amacı, bu alanda yayınlanan araştırma makalelerinin vurgu açısından nasıl evrimsel bir değişim geçirdiğini göstermektir. Yedi farklı dergiden 50 yılı aşkın sürede 4.697 makale ile alandaki en etkili yazarlar, dergilerin etkisi, en çok işbirliği yapılan ülkeler, sosyal politika çalışmalarının üç farklı dönemdeki evrimsel süreci ve bu süreçteki dönüşümlerin farklılıkları ortaya konulmaktadır. Sosyal politika alanında genel bir değerlendirme yapan çalışma sayısı sınırlıdır. Çalışmanın özgünlüğü, yaklaşık 50 yıllık bir dönem olarak görülen dergilerdeki çalışmaların bu süreçte nasıl dönüştüğünü göstermektedir. Bu çalışmanın araştırmacılara sosyal politika dönüşümüne göre hangi alanlara odaklanacakları konusunda bir yol haritası olması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler

Sosyal Politika
Bibliyometrik Analiz
Ortak Atıf Analizi
Eşdizimlilik Analizi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 07.04.2023
Kabul Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1278360

^a Contact Author: volkanaskun@gmail.com

^b Lecturer Dr., Akdeniz University Demre Dr. Hasan Ünal Vocational School/Demre Antalya Türkiye, 0000-0003-2746-502X

^c Prof. Dr., Akdeniz University Faculty of Economics and Administrative Sciences/Antalya Türkiye, 0000-0002-6381-2503

^d Asst. Prof. Dr., Akdeniz University Faculty of Tourism/Antalya Türkiye, 0000-0002-1718-2862

Introduction

Social policy studies generally refer to the research conducted in the name of citizen's common welfare. In this sense, social policy can be viewed both as separate discipline that independently develops, and as an interdisciplinary field that benefits from other disciplines of the same origin. Recently, there is an increasing trend towards collaborative work of those authors working in the field of social policy, economics and statistics, which can be effective in developing and implementing policies (Alcock *et al.*, 2016). From a pragmatic point of view, current study deals with the issue of revealing the comparative structure of social policy studies that covers different fields. With an increasing trend in social policy studies in recent years, a comparative structure is emerging in a global sense. This study aims to present a roadmap to researchers working in the field by showing its comparative structure, which has hardly been mentioned before in the related literature. Bibliometric analysis was used to reveal this structure, as it has the potential to provide a systematic, transparent and repeatable examination process based on statistical measurement of scientists or scientific activities (Diodato, 2013).

Advantages of bibliometric analysis for scientific publications are as follows: (1) to present different studies, (2) to develop new research proposals, (3) to discover the variables of research fields or topics, (4) to identify collaborations between researchers, institutions, journals and countries and (5) to associate ideas and theories with practices. For the bibliometric analysis used in the current study, articles published in the period from 1972 to 2020 in seven journals that have "social policy" in their title and are listed in WoS database were used. R programming language, software for statistical calculations and graphics, was used for the analysis.

As social policy studies continue to develop and mature, research and knowledge are at the center of this process. While the research and knowledge accumulation at the center reflects the past, it also has the potential to direct the present and future of the field. The quality of the studies can be controlled with methods, techniques and analyses proposed in the current study, which will bring a different perspective to future research in the field. With this control mechanism, there is an opportunity to reach more effective research and knowledge that may affect the world politics.

Literature Review

The notion of the social state, commonly referred to as the welfare state, is deeply ingrained in the annals of human history, serving as a testament to the ever-evolving functions and obligations of the state. The emergence of the social state, encompassing a diverse range of policies and measures aimed at fostering social welfare and safeguarding individuals from the uncertainties inherent in life, was not a sudden occurrence but rather a product of a nuanced historical trajectory. Recognizing this historical context is crucial in order to attain a more comprehensive comprehension of its current condition and prospective developments.

The historical antecedents of social policies can be discerned in the annals of ancient civilizations. However, it is the advent of the modern social state paradigm that truly crystallized during the latter part of the 19th century and the early years of the 20th century. This paradigm, characterized by its intricate and interconnected framework of social safeguards, represents a significant departure from its predecessors. Titmuss (1974)'s seminal contribution elucidates the correlation between the expansion of the welfare state and its

emergence as a direct response to the multifaceted ramifications of industrialization, urbanization, and the concomitant social dislocation. The Industrial Revolution, a historical epoch widely lauded for its economic expansion and technological progress, nevertheless, was beset by a plethora of social upheavals. The phenomenon of rapid urbanization has precipitated a confluence of circumstances characterized by densely populated living environments, the emergence of public health challenges, and a notable intensification of socioeconomic disparities, as expounded upon by Flora and Heidenheimer (1981). In light of the prevailing social challenges, the intervention of the state has undergone a transformative process, transitioning from a reactive and ad hoc measure to a more methodical and all-encompassing strategy in the realm of social policy.

In the German context, it is noteworthy to acknowledge the introduction of a pioneering social insurance system by Chancellor Otto von Bismarck during the 1880s. This significant development can be attributed to a dual motivation: firstly, a strategic response to the growing influence of socialist political factions, and secondly, a genuine concern for addressing the socio-economic challenges arising from the rapid industrialization process (Steinmetz, 1993). The aforementioned event served as a pivotal juncture in the emergence of the contemporary welfare state, exerting a profound impact on global social policy. The mid-20th century witnessed a significant and noteworthy occurrence known as the emergence of the Keynesian welfare state. This particular development was marked by the implementation of extensive state intervention in economic matters. The scholarly discourse surrounding this phenomenon has been thoroughly examined by Gough (1979). The Keynesian doctrine, which gained momentum in response to the profound economic consequences of the Great Depression and the Second World War, underscored the significance of state intervention in preserving economic stability and achieving full employment. The economic theory espoused by John Maynard Keynes exerted a profound impact on the formation of welfare states in Western nations, wherein governments assumed augmented roles in the provision of social welfare, encompassing domains such as healthcare, education, and housing.

The Beveridge Report, in British history, emerged in 1942 and is widely regarded as the foundational framework for the post-war welfare state. Its primary objective was to eradicate the state of "want" by implementing an all-encompassing structure of social insurance. Additionally, it proposed the establishment of free healthcare services and an array of supplementary social services (Timmins, 2001). The successful adoption of the recommendations outlined in this report has marked a significant turning point in the realm of social policy, leading to a fundamental reconfiguration of the state's role from that of a minimalistic 'night watchman' state to that of an active 'provider' state.

In the latter half of the 20th century, Esping-Andersen (1990) posited a theoretical framework wherein welfare states ought to be comprehended within the wider purview of 'welfare regimes'. In doing so, he put forth a classification system comprising conservative, liberal, and social-democratic regimes, each exhibiting discernible attributes and developmental trajectories. The aforementioned typology has exerted a substantial influence on subsequent examinations of welfare states and social policy. The contemporary social state has undeniably broadened the purview of state obligations and engendered societal transformations, albeit with contextual discrepancies. The enduring significance of the social state is exemplified by the ongoing discussions surrounding issues such as the demographic shifts associated with

aging populations, transformations in the labor market, and the ramifications of globalization and technological progress (Pierson, 2001; Hemerijck, 2013).

In essence, a comprehensive comprehension of the genesis and progression of the social state affords invaluable perspicacity into the shifting obligations of the state and the overarching societal metamorphoses that have exerted their influence upon these transformations. In the light of these developments, social Policy is generally defined as the study on social services and the welfare state. While social policy was initially referred to as social security, it further developed with the effect of class struggles and new definitions were put forward. Social policy deals with social issues (Rittel & Webber, 1973) and it looks generally at the idea of social welfare and its relation to politics and society. Examined by many disciplines, including economics, politics, sociology and law, it deals with the following topics in more detail: the policy and administration of social services, including health, housing, income maintenance, education and social service policies, needs and problems affecting service users, such as poverty, old age, health, disability and family policy, and, finally, the provision of well-being (Spicker, 2007). According to Esping-Andersen (1990) social policy means "public administration of social risks". Esping-Andersen (1990) made a significant contribution to the field by classifying countries in three basic areas according to their welfare regimes.

By analyzing social policy ideologies and welfare models, a space for the social administration discipline to explore a range of normative and scientific issues is created (Mishra, 1986). The history of social administration discipline largely begins with Titmuss (1986). Mishra (1986) argues that the grounding of social administration in social sciences (i.e., the study of social policy as a positive phenomenon) is an important Titmussian legacy. He states that, although their impact on the social administration discipline was not sufficiently appreciated in these early years, there are studies that associate policy issues with a number of different approaches, such as ideologies, normative concepts, and/or welfare models. However, Mishra (1986) argues that Titmuss's academic summary of social administration has some serious flaws and avoids a sharp dilemma between 'economic' and 'social', recognizing multiple perspectives on the nature and functions of well-being, and exploring the relevant basic normative and explanatory issues. It emphasizes that it must be reformulated in a way that provides a sufficiently broad intellectual space.

The main weakness of social administration in terms of disciplinary development is that it promotes an extremely practical and useful, but often temporary approach that is not concerned with the broader social context in which social services emerge, exist, and sometimes vanish. Development of social administration as a discipline requires a less nationally specific and more universal approach that sees social policy in relation to the economic and political structures of society. According to Mishra (1986), analysis of social services, social problems and concepts (especially dealing with concrete social problems and social services) should be a part of the social administration study.

Social administration in the UK is recognized as the pioneer of the social policy discipline. In 1987, the symbolic shift in discipline's name from social administration to social policy occurred in the UK. Social Administration Association (SAA) wanted to change their name into Social Policy Association, but this decision did not pass. Glennerster (1988) was particularly concerned that this renaming will result in excessive emphasis on peripheral issues by the state and society, rather than how welfare bureaucracies will work locally. While focusing on poverty and other social illnesses in British society in the early stages of the social

administration discipline, studies were conducted on issues such as neglected children, elderly people and extended families in London before and after the Second World War (Page, 2010).

Page (2010) states that the severe challenge to the Traditional Social Administration (TSA) in the 1970s and 80s, did not lead to the most concerned consequences - the disappearance of the applied problem-solving ethics. On the contrary, the social administration perspective was adapted and developed within the broader discipline of social policy. According to Page (2010)'s analysis, TSA grappled with a series of challenges in the late 1960s and 1970s. First, it shows that the failure of the 1964-70 Labor government to secure social progress, using classical 'Fabian' tools, undermines the viability of the reformist strategy underpinning the TSA. Second, the reformist morality of TSA was challenged by those from various social movements, such as neo-Marxist and radical left advocates, neo-liberals, feminists, and others. Third, some scholars felt that the applied, 'reform-oriented' nature of TSA precluded the possibility of enhancing the subject's academic status.

Contemporary social administration (CSA) was broadly adopted by the New Labor Government in 1997 (Walker, 2001). Ideology could no longer be displayed as intellectual research or criticism. The same as TSA, CSA focuses on national issues, but also examines international developments and trends. While adhering to empiricism, it is also interested in developing more complex forms of research tools and methodologies.

Social Policy and Administration is an academic subject related to social services and the welfare state (Vargas-Hernandez *et al.*, 2011). It developed as a complement to social service work in the early 20th century and it is aimed at those who will be professionally involved in welfare management. Over the past four decades, the subject matter has undergone a significant expansion and now encompasses policy and administrative practices in various social services domains, such as health administration, social security, education, employment services, community care, and housing management. Additionally, it covers a wide range of social issues, including but not limited to crime, disability, unemployment, mental health, learning disabilities, and old age. Furthermore, it addresses social disadvantage concerns, such as race, gender, and poverty issues, and collective social responses to these conditions. Alcock (1996) argues that social policy has attained the status of an academic discipline, as evidenced by the institutional recognition of university departments, the availability of undergraduate and graduate degrees in social policy, the presence of academic journals dedicated to the publication of social policy research, and the establishment of a professional association. In contrast, Spicker (1995) points to scientific criteria and argues that social policy "does not claim to be a discipline" because "it does not possess its own view of the world or specific methods or approaches". With the emphasis that social policy is not a discipline but a subject area, Spicker states that it makes use of the other social science disciplines such as sociology, social work, psychology, economics, political science, management, history, philosophy, and law. Similarly, Erskine (1998) sees it as a "multidisciplinary rather than disciplined field of study" because "it does not have a unique method, concept, theory or insight".

It is evident that social policy does not fall under the purview of a more established subfield within the social sciences, such as sociology or economics. Social policy intersects with various established disciplines, sharing common areas of interest and fundamental concepts. In numerous countries where social policy analysis attains a certain degree of acknowledgement and scholarly productivity, there is a dearth of distinct university departments that provide undergraduate degrees in social policy. Typically, there are academics with an interest in social

policy analysis, trained in a range of disciplines, working in sociology, political science or economics departments. One potential recommendation is to offer dedicated academic units or modules at universities that focus on social policy inquiries. These units could be integrated into a research framework that centers around a specific facet of social policy, or alternatively, be affiliated with research centers that specialize in social policy research. (Clasen, 2004). The quantity of individuals engaged in the examination of social policy issues has seemingly augmented in recent times, alongside an apparent rise in the number of said issues. This trend is not limited to domestic contexts, as there is also a growing interest in comparative and international perspectives.

The purpose of this field of study is to produce policies on the role that social policy tools can play in solving socio-economic problems or mitigating the consequences they produce, as well as to contribute to definition and implementation of new tools. Thus, progress can be made in the formation of social capital and the realization of sustainable and equitable development. Although social policy has its place in the economic, social and political direction, ideas about its role in development for the coordination and consistency of policies seem to change over time. This points out to the difficulty of finding clarity on approaches to social investment, poverty reduction and equality (Vargas-Hernandez *et al.*, 2011). Although social policy and its impact on society has been subject to much controversy, often critical, evidence continues to emerge that better formulation, design and implementation of an adequate social policy has a mainly positive impact on social development. In this sense, it can be said that the studies in the field of social policy have a structure that is constantly evolving, multi-layered and interacting with scientific knowledge in different fields.

Since the early 1980s, with the emergence of the literature review, textbooks, and further branching out of the field, current study also shows the evolution of these branches. Although there was not much contact between them in the beginning, nowadays social policy studies continue to be coordinated to some extent. The distance between the different branches seems to have decreased, which could be a good sign for the future of social policy field. In this context, by revealing the 49-year historical development of seven journals that publish in the field of social policy with bibliometric analysis, current study can propose a roadmap for researchers in this field. This study aims to reveal the comparative structure of the research conducted so far in order to advance the research on social policy. In order to do this the following aspects will be evaluated: authors working in the field of social policy, together with their disciplines and research interests, the most contributing countries and authors, the knowledge that emerged through the country's partnerships, how the issues revealed by the thematic analysis change the main areas of activity of social policy field by developing ideas about its future aspects, and contribution of the studies' results to the overall body of knowledge. To sum up, answers to the following questions within the scope of the study are sought:

- a) What is the scientific productivity of authors, countries and academic journals in social policy field?
- b) What are the collaborations between countries in the field of social policy?
- c) What are the breaking points of social policy issues and which one of these issues have mainly influenced the field in recent years?
- d) How will the main areas of social policy change in the future?

Method

While it is getting easier to access scientific knowledge, researchers benefit from various qualitative and quantitative review approaches in order to understand, organize and compare the emerging findings. Bibliometric has the potential to present studies from mainly statistical but interpretative perspective (Aşkun & Çizel, 2020; Gunbayi & Sorm, 2020). In order to follow the rapid transformation of information, emerging with the rapid development of science and technology, necessity for using techniques such as bibliometry is constantly increasing. Despite some of its flaws, bibliometry is important for exploring the field of social policy (Powell, 2018). Bibliometry used in this study, follows the general bibliometric methods procedure described in the study of Cobo *et al.* (2011).

Since concept of social policy has a very broad structure that is hard to be explained in a single study, and due to the problematic determination of the population (Powell, 2018), it requires use of specific research design. In this sense, the main journal list of Clarivate Analytics (CA), which provides analytical-focused services to scientific and academic researches (<http://mjl.clarivate.com/>), was used to search for journals titled with "social policy". After the completion of the scanning process seven journals were found. Afterwards, authors looked at all the publications of these journals in Web of Science (WoS), which provides scientific citation indexing service within CA. Only articles published in English from the first publication in 1972 until the end of 2020 were included in the search (Apr.11, 2021). In nearly 50 years, 4,697 research articles in English were published in these seven journals. Data were handled as PlainText in order to collect the data in a single bibliography database, to display bibliography-related information in the desired place and to conduct qualitative content analysis based on this database.

In order to reveal the conceptual structure of the accessed articles and the field of social policy, a co-occurrence analysis was made using keywords (He, 1999). In addition, thematic analysis with keywords (Cahlik, 2000) that allows a broader measure of "scientific impact" than traditional citation analysis (Hallinger & Kovačević, 2019) were used. On the other hand, in order to determine the main development points of the field, cooperation, source effects and author effects of countries in the field of social policy were discussed and evaluated.

R is an open source programming language that offers researchers with flexible statistical procedures. It has a feature with bibliometric tools, as well as dozens of other statistical methods. In the current study, R and bibliometrix R-Tool, specialized in bibliometry, were used in order to process data, create graphics, present mathematical calculations and perform the aforementioned (Aria & Cuccurullo, 2017). Moreover, for more in-depth examination of the obtained results, additional quantitative calculations and qualitative content analysis were conducted with comparison.

Results

The distribution of seven journals and 4,697 articles, emerging as a result of the study, is analyzed in Figure 1. This high number suggests that there can be a wide variety of research themes in the field of social policy. As the journal with the most citations and the highest h-index (23.02 article / year), JSP is followed by SPA (35.09 article / year) in terms of citations number. JESP (27.43 article / year) stands out with the most citations per article (26.32). When looking at the number of articles, it can be stated that SPA has a strong contribution to the field of social policy with over 300 articles more than the closest JSP. Four of these seven journals

(SPA, JSP, CSP, JESP) started publishing before 2004, while JASP started in 2008 (27.17 article/year), SRSP in 2009 (39.73 article / year) and SPS in 2015 (49.80 article / year). This can be considered as the temporal limitation of the study. However, the important point to be noted here is that these journals were evaluated based on indexing dates in WoS. In this sense, it is seen that the average annual publication performance of SPS is higher than other journals. It can be said that the journal's most productive years were between 2018 and 2020. This shows that the production of scientific knowledge in this field is increasingly developing (annual growth rate: 6.75%). Finally, while these seven journals cite 84,670 different sources among 4,697 studies, the most cited references from one or more articles have JSP (NP:2,690), SPA (NP:2,204), JESP (NP:1,960) and CSP (NP:1,439), respectively. JSP demonstrates the success of being cited in at least one of every two studies.

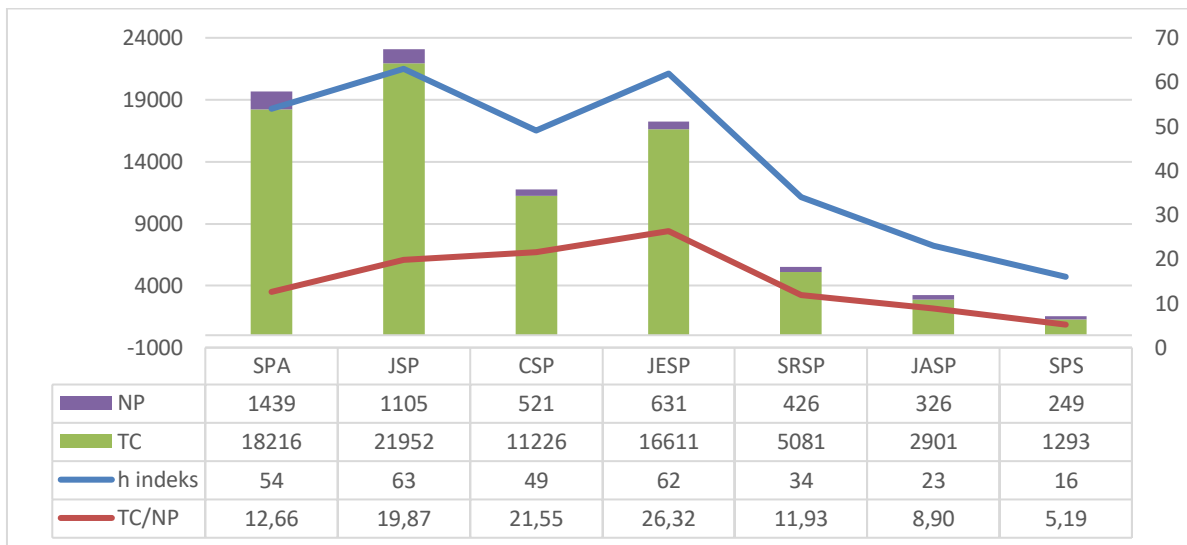

Figure 1. Journal Impact (NP: Total number of papers, TC: Total number of citations. SPA: Social Policy & Administration, JSP: Journal of Social Policy, CSP: Critical Social Policy, JESP: Journal of European Social Policy, SRSP: Sexuality Research and Social Policy, JASP: Journal of Aging & Social Policy, SPS: Social Policy and Society)

While examining author's effect, ranked according to the h-index and the number of articles, Table 1 was derived showing the top 20 most productive authors out of 6,205 found in these journals' studies. In addition, the authors' first year of publication in these journals, two of their research interests, and the information about departments with the research discipline are included in the table. In these years, Taylor Gooby, who published the most articles in these journals and worked mainly on risk and welfare state, has the highest h index, He is followed by Lewis, who worked on gender. However, van Oorchot, who works on welfare state and social security, received the most citations, and he is followed by Lewis, Taylor Gooby and Whelan, who mainly worked on poverty and social exclusion. Moreover, van Oorchot stands out with the most citations per article (89.30). Baiocco (2013), who is among those who most recently entered the field with 11 publications on the list in SRSP, mainly works on sexuality, and stands out with its annual average publication (1.57). It can be concluded that in the scope of social policy field, authors mainly worked on poverty and welfare state. While the authors of all examined articles were affiliated with 1,608 different universities, 13 of the 20 most influential authors in this field are in UK universities. All of the top 10 most productive schools are from the UK, with the University of York as the most productive one (in 123 different articles), followed by the University of Birmingham (NP: 118) and the University of Kent (NP: 109).

Table 1. Author Impact

	Author	h Index	TC	NP	TC/ NP	Academic discipline of author	Department / Affiliation - Country	Start Year	Research interest
1	Taylor Gooby, P.	15	806	38	21.21	Prof. of Social Policy	Social Policy, Sociology and Social Research / University of Kent – UK	1976	risk, welfare state
2	Lewis, J.	15	868	27	32.15	Prof. of Social Policy	London School of Economics / University of Oxford - UK	1980	gender, family policy
3	Deeming, C.	11	279	20	13.95	Senior Lecturer in Social Policy	Social Work and Social Policy / University of Strathclyde - UK	2002	welfare regimes, social investment
4	Powell, M.	11	306	19	16.11	Prof. of Health and Social Policy	Health Services Management Centre / University of Birmingham – UK	1992	health policy, welfare state
5	Whelan, C. T.	11	418	11	38.00	Prof. of Sociology	School of Social Policy, Social Work and Social Justice / University College Dublin- Ireland	1993	poverty, social exclusion
6	Glendinning, C.	10	408	14	29.14	Prof. of Social Policy (emeritus)	Social Policy Research Unit / University of York - UK	1989	social services, older people
7	Knapp, M.	9	329	14	23.50	Prof. of Health and Social Care Policy	Department of Health Policy / London School of Economics and Political Science - UK	1982	social care, health policy
8	Daly, M.	9	405	13	31.15	Prof. of Sociology and Social Policy	Social Policy and Intervention / University of Oxford - UK	1997	gender, family
9	Baiocco, R.	9	295	11	26.82	Assoc. Prof. of Developmental Psychology	Social and Developmental Psychology / Sapienza University Rome - Italy	2013	gender, sexuality
10	Saunders, P.	9	195	11	17.73	Prof. of Social Policy (emeritus)	Social Policy Research Centre / University of New South Wales- Australia	1991	poverty, income distribution
11	Nolan, B.	9	348	10	34.80	Prof. of Social Policy	Social Policy and Intervention / University of Oxford - UK	1986	poverty, inequality
12	Bradshaw, J.	8	389	12	32.42	Prof. of Social Policy (emeritus)	Social Policy Research Unit / University of York - UK	1983	poverty, social security
13	Beland, D.	8	433	11	39.36	Prof. of Political Sociology	Department of Political Science / McGill University - Canada	2004	public policy, equalization
14	van Oorschot, W.	8	893	10	89.30	Prof. of Social Policy	Faculty of Social Sciences / Leuven University - Belgium	2002	welfare state, social security
15	Dean, H.	8	319	9	35.44	Prof. of Social Policy (emeritus)	Department of Social Policy / London School of Economics and Political Science - UK	1990	welfare rights, poverty
16	Matsaganis, M.	8	307	9	34.11	Prof. of Public Finance	Department of Architecture and Urban Studies / Polytechnic University of Milan - Italy	2000	public policy, welfare state
17	Millar, J.	8	271	9	30.11	Prof. of Social Psychology	Department of Social & Policy Sciences / University of Bath – UK	1989	gender, family
18	Maitre, B.	8	270	8	33.75	Senior Research Officer	Economic and Social Research Institute - Ireland	2002	poverty, inequality
19	Walker, R.	7	281	14	20.07	Prof. of Social Policy (emeritus)	Social Policy and Intervention / University of Oxford - UK	1987	poverty, welfare
20	Walker, A.	7	359	10	35.90	Prof. of Social Policy and Social Gerontology	Department of Sociological Studies / Sheffield University – UK	1980	ageing, social quality

There are also authors who were not included in this list, but whose cooperation in publishing significant number of “digest” articles in JESP and JSP journals is evident, such as Barbier, C. (1997-2009; NP:44; TC:15), Pochet, P. (1997-2007;NP:32; TC:145), De la Porte, C. (2000-2017; NP:26; TC:154), Ghailani, D. (2002-2009; NP:26; TC:13), Baeten, R. (2002-2009; NP:21; TC:10) and Slack, K. M. (1972-1984; NP:18; TC:4), all having h-index 1. The fact that these authors do not appear to be as effective as others, despite significant number of studies, can be evaluated in terms of the 'consumer' problem, presented by Powell (2018).

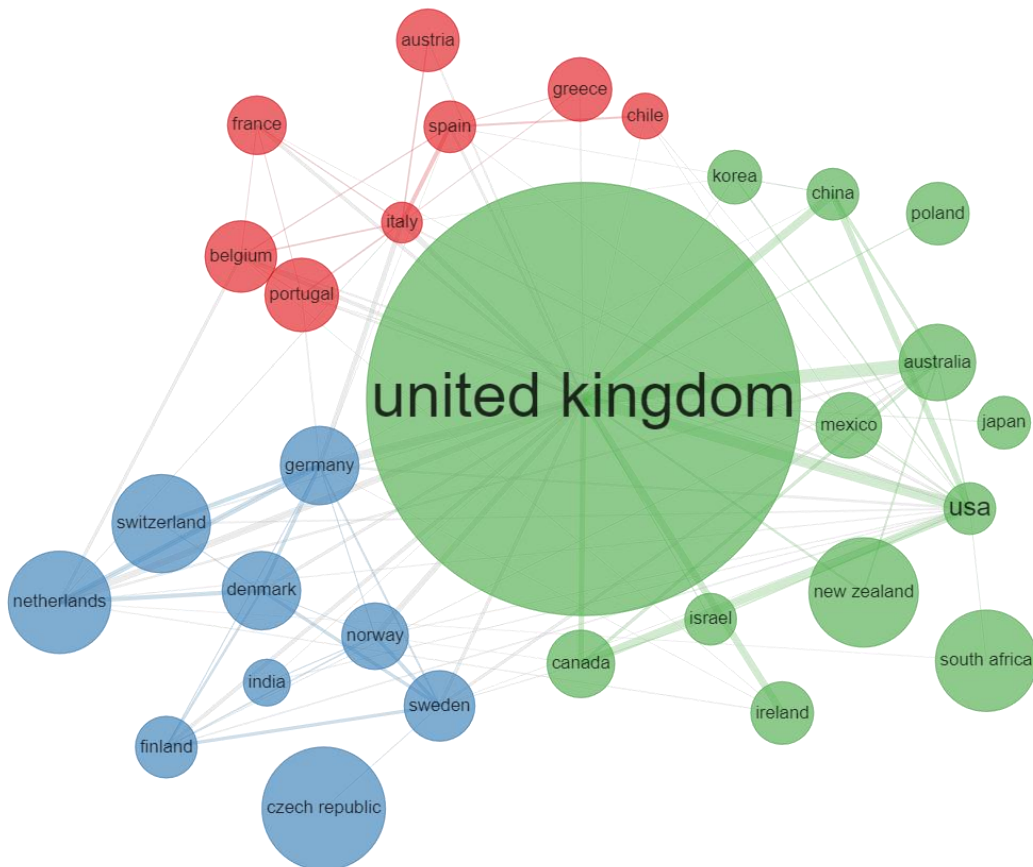

Figure 2 Countries Collaboration Map

When looking at publications in social policy field, there are 243 different collaborations from 80 different countries. The cooperation network analysis between the 30 most cooperative countries is discussed in Figure 2. Size of the figure refers to how many publications that country has, the thickness of the links between the shapes visualizes how much collaboration is made, while distances between figures implies closeness between studies. Differently colored clusters show the areas in which those countries mostly collaborate. Countries in the network have published at least ten publications on the subject. Accordingly, UK showed the strongest cooperation both in general and in the green cluster, while in this cluster USA, Canada, Australia and China, respectively, achieved strong and close cooperation. When observing the blue cluster, firstly Germany, then the Netherlands, Denmark, Norway and Switzerland cooperate strongly, with interesting position of India in this cluster, representing the only country from another continent. Similar situation occurs in the red cluster where, besides strong cooperation between Spain and Italy, Chile stands out as interesting cluster element. High frequency of cooperation between some countries is evident, such as UK -

Australia(f=31); UK - USA(f=26); UK - Germany(f=20); USA - Canada(f=20); UK - China(f=19); UK - Ireland(f=17); UK - Netherlands (f=16); USA - China(f=15); UK - Italy(f=14) and UK - Norway(f=14). Three main clusters can be derived: first one is the one around UK and USA (green cluster), second Germany and the Netherlands (blue cluster) and finally, Italy and Spain (red cluster). While blue and red clusters are predominately representing European countries, the green cluster demonstrates the cooperation with more than one continent. As seen in other scientific research areas (Zheng *et al.*, 2016) collaborative countries tend to correlate geographically and are centered among the most productive countries in terms of publication output.

A thematic evolution is presented in Figure 3, consisting of author keywords divided into three different periods. For this evolutionary representation, the sudden break occurs after 2006, while 2015 was considered as the breaking point for evaluation of the last five years. Looking at the analyzed documents, there were 1,657 documents in the period between 1972-2006, 1,615 studies in 2007-2015 and 1,425 studies in 2016-2020. Accordingly, the concepts in the upper right region are called motor themes, defined with high centrality and density, and being of great importance for the research field. Basic and transversal themes are those concepts in the lower right region, defined with high centrality and low density. The concepts included here mean that they are important for the field and also concern general issues that have a transition to different research areas. The concepts in the lower left region are defined with low centrality and low density, and these are called emerging or declining themes. Such concepts are stated to be poorly developed and marginal. In the upper left area are high developed and isolated terms with low centrality and high density. These concepts are of limited importance to the field in which they are studied (Cahlik, 2000; Kirtil and Aşkun, 2021). In each period, the word that constitutes the theme is presented at the top of the circles and the most used words or sub-categories according to the frequency of use are listed under it.

1. period (1972-2006): Poverty theme (Townsend, 1987) and the related sub-categories under it (Bradshaw & Finch, 2003; Burchardt *et al.*, 1999), as well as welfare theme (Arts & Gelissen, 2002; Pfau-Effinger, 2005) with the related sub-categories (Clarke, 2005; Newman *et al.*, 2004) found in the right upper area are evaluated as important ones. In the right area there are general important topics that express the transition to different research areas, such as social policy theme and related sub-categories (Beland, 2005; Bonoli, 1997; van Oorschot, 2006) and older people theme and others (Francis & Netten, 2004; Lewis, 2001; Percival & Hanson, 2006). While gender (Pascall & Manning, 2000) and new labour (Gillies, 2005) were marginal concepts, childcare (Blomqvist, 2004; Gornick *et al.*, 1997) and pensions (Taylor-Gooby, 2002) were themes of limited importance.

2. period (2007-2015): In the upper right area there are gender theme with sub-categories (Heldman & Wade, 2010; Herek *et al.*, 2010), social policy and sub-categories (Busemeyer *et al.*, 2009; Cantillon, 2011; Taylor-Gooby, 2012), and Germany theme (Eichhorst and Marx, 2011) with sub-categories (Van Berkel, 2010; Schober, 2014). In the lower left area, there are marginal or themes in development such as long-term care (Pavolini & Ranci, 2008), welfare (Clarke & Newman, 2012) and citizenship (Shi, 2012) with the related sub-categories. It is seen that the policy theme completely transitioned to the center with different sub-categories when compare to the 1st period. During this period, there was no distinct separation according to the lower right and upper left sections.

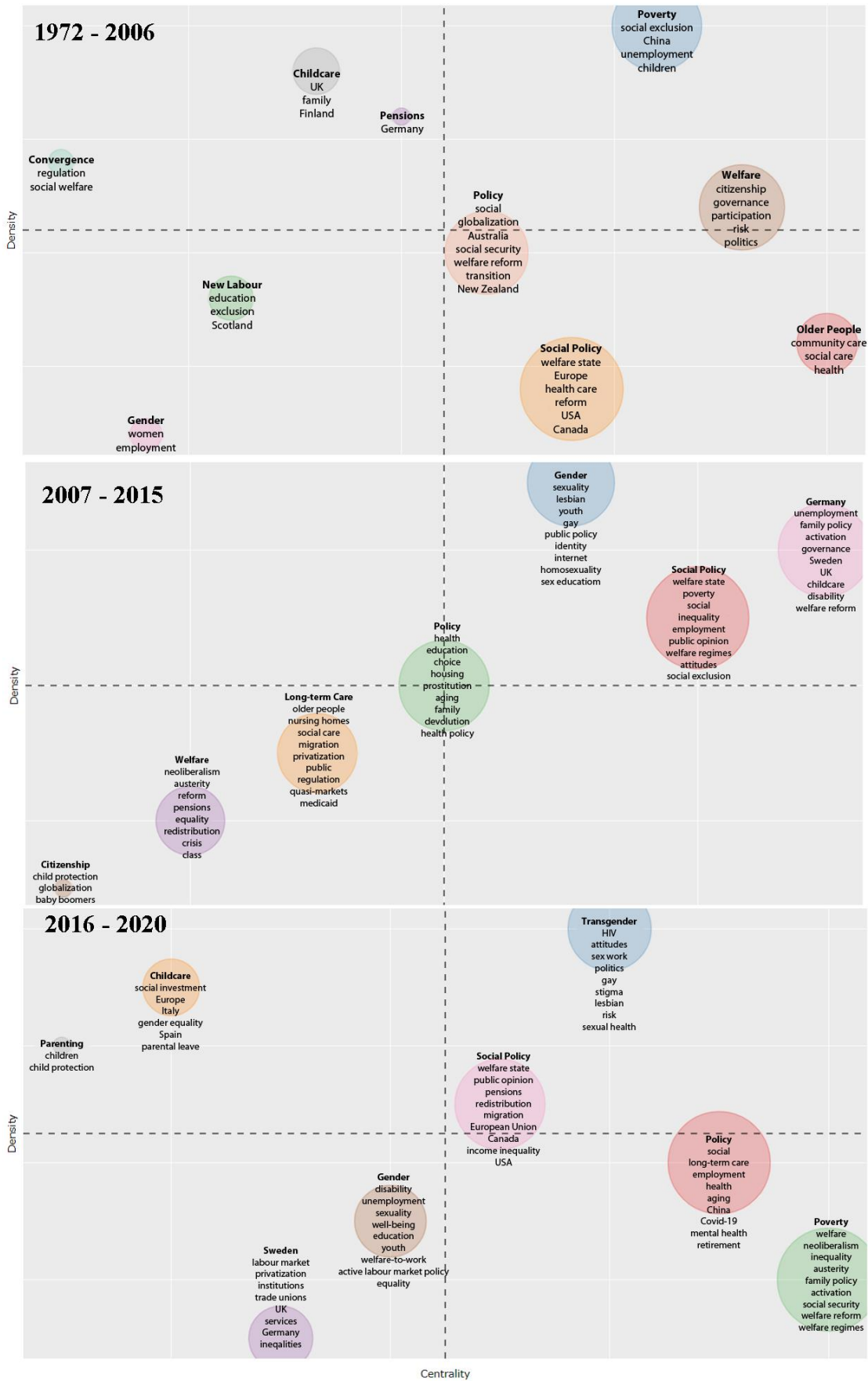

Figure 3. Thematic Evolution Time Slices (1972-2020)

3. period (2016-2020): Considering the upper right area it is seen that the themes such as transgender theme (Puckett *et al.*, 2018) and sub-categories (Salvati *et al.*, 2016; Worthen *et al.*, 2017), and social policy theme and sub-categories (Ayob *et al.*, 2016; Cheung & Phillimore, 2017; Jørgensen and Thomsen, 2016) came at the forefront. In right lower area poverty theme with sub-categories (Mackenzie & Louth, 2020; Middlemiss, 2017), together with policy theme and sub-categories (Chen & Han, 2016; Liu & Sun, 2016; Zaidi *et al.*, 2017) can be considered as important in the near future, leading different studies. It is especially noteworthy that the Covid-19 title is included here (Béland & Marier, 2020; Previtali *et al.*, 2020). In the same period, the gender issue (Kowalewska, 2020) does not receive enough attention as in the first period, while, generally, it remains marginal issue with the Sweden theme and the sub-categories under it (Afonso *et al.*, 2020). On the other hand, as in the 1st period, it is seen that limited attention is given to the childcare theme and sub-categories (West *et al.*, 2020), and parenting theme and sub-categories (Dermott & Pomati, 2016).

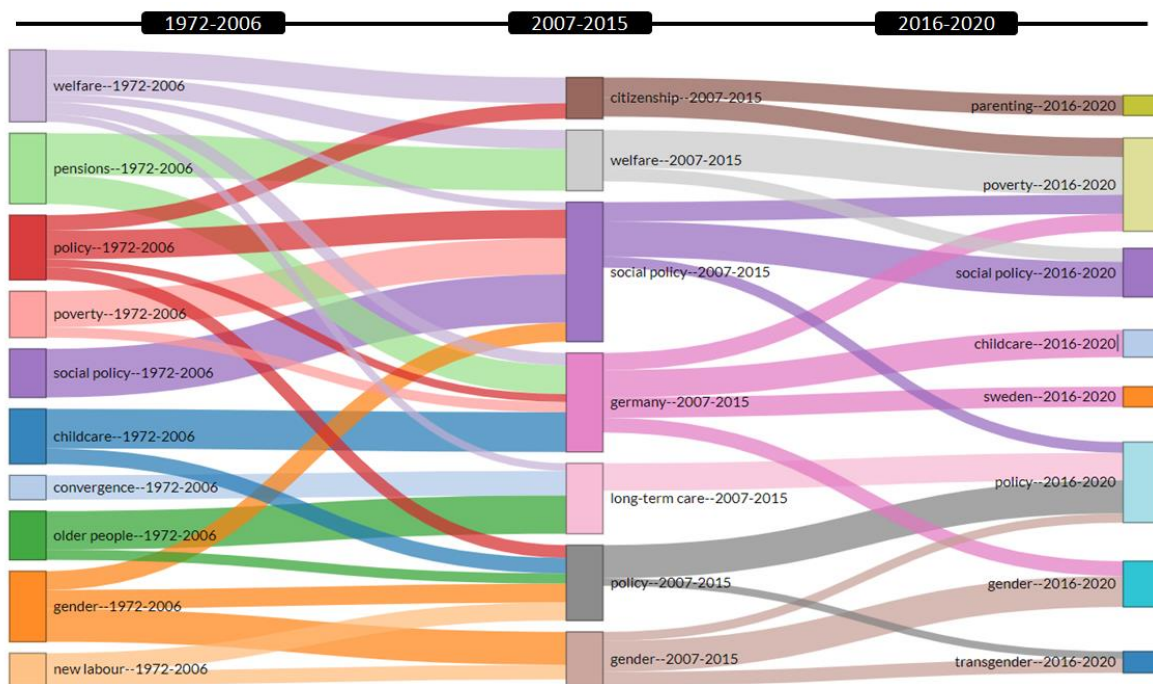

Figure 4. Thematic Evolution on Social Policy through to sub-periods

Figure 4 shows the evolutionary process of social policy research. Here, the sankey diagram, whose thickness is proportional to the flow velocity of the arrows, is used to evaluate the evolutionary process by dividing the arrows into branches of different densities as they pass to the other period. Accordingly, the most striking evolutionary processes can be seen in Figure 3 and Figure 4. In the first period, while the issues related to older people were at the forefront, in the second period, marginalized long-term care was focused on, and in the third period, the policy theme stands out as an important subject that will be in cooperation with other fields. While pension was of limited importance in the first period, it was evaluated as marginal in the second one and, finally, it is included as an important issues under social policy. While childcare was of limited importance in the 1st period, it became an important issue under the German theme in the 2nd period, but entered into limited important themes again in the 3rd period. Next, while the gender theme was marginal in the 1st period, it turned into a very important theme in the 2nd period, but, again, turned into a marginal theme in the

3rd period, with transgender and policy issues being included under it. While the welfare theme was an important theme in the 1st period, it became marginal with neo-liberalism in the 2nd period, but again under the theme of poverty and neo-liberalism in the 3rd period became an important and possible cooperation with other fields. As for the transgender theme, one of the important themes in the 3rd period, it is developed from the policy and gender themes in the 2nd period, while the subjects under it have actually been included in the field as very important issues in the last two periods. Finally, with the direct transfer of social policy from the first to the second period, this theme was strengthened with other different issues under it and started to shift from the important position to the center in the last period. It can be considered that some of the issues it contained turned into policy and poverty.

Conclusion, Discussion and Recommendations

In order to evaluate the global research trends of social policy field, bibliometric analysis of studies published in seven different journals in this field between 1972 and 2020 was conducted. The current study presents the guideline for the future studies, by summarizing and illustrating the impact of seven different journals to the field, the contributions of prominent and most productive authors, the cooperation of countries, and past and present situation by creating evolutionary themes. In other words, the study reveals the conceptual and comparative structure of the field by collecting, analyzing and mapping the literature. It also offers a projection from the past to the future. Since the social policy discipline has been a comprehensive field of research, showing significant growth especially in recent years, this study may provide a different perspective on the field in general.

As addition to the discussion whether the most influential authors in the field of social policy are registered with the number of publications they produce or with thousands of citations from a single publication, authors in the current study tried to put forward an interpretation of the studies derived based on author's highest h index presented in Table 1. Accordingly, we may see that the most effective authors come from social policy field and other disciplines such as sociology, health and social care, developmental psychology, political sociology, public finance, social psychology, and social gerontology. This shows us how intertwined this area is with other ones and give the signals on how this field may become more interdisciplinary and transdisciplinary in the future. On the other hand, the fact that Dean, H. from the social policy department and Knapp, M. from the health policy department of the same university are on the same list, illustrates the intellectual mosaic of the field. Although not included in this table, there is the high number of digest articles of Cécile Barbier, Philippe Pochet, Caroline de la Porte, Dalila Ghailani, and Rita Baeten in cooperation, with over 100 at JESP, and Kathleen M. Slack alone at JSP (NP: 18). However, in terms of references, it can be concluded that these studies have little effect. Not knowing the precise effect of these studies in terms of knowledge, can be considered as the biggest handicap with these types of studies. Another point that drew attention is the lack of digest articles in JSP after 1984 and in JESP after 2009. This raises the question of whether numerical appreciation of information might have an effect.

With the awareness that science can develop in cooperation, Figure 2 sheds light on new researchers in the field of social policy and provides new insights. Having cooperation with more than 44 different countries, UK positions itself as the leader in the field, with specially emphasize on cooperation with Australia. Intensive cooperation of these two countries in social policy research, together with the historical background, can be influenced by closeness

in terms of Hofstede *et al.* (2010)'s proposed countries' power distance, individualism, masculinity, and indulgence. We find it extremely valuable to think that a world working together in an area such as social policy, will serve more towards obtaining more successful results and solutions. Collaboration between authors from different countries will provide evaluation of the related topic from new perspectives or paradigms, which will be beneficial for the development of the whole field, as well as academicians and researchers who work in it.

Thematic evolution analysis results (Figure 3 and 4) illustrated the significant changes in the importance of certain topics over the years. This shows that the field has a structure that allows for continuous change. Especially when focusing on the near future, it can be predicted that different studies dealing with topics, such as Covid-19, employment, long-term care, aging, mental health issues, will contribute to the field. Based on the evolution analysis, issues such as poverty and neo-liberalism, inequality, family policy and social security are likely to contribute to the field by interacting with different areas. At the same time, while sexuality and related issues maintain their importance in the last two periods, authors believe that these studies will have a strong impact on the field in the future, as well. In this sense, we recommend that academicians and researchers, who have a great impact on the field, discuss these periodic changes with different studies in order to contribute to the scientific world.

Finally, some limitations of the bibliometric study should be addressed. First of all, the research was limited to seven journals listed on WoS, excluding studies published in other journals. Although WoS is among the largest global databases, it still does not include all publications in the field of social policy research. Some important studies in the field have been left out of the analysis due to the difference between the publication dates of the journals and their participation in WOS. The most prominent example is that studies such as Lewis (1992) and Ferrera (1996) were excluded from the evaluation, due to the fact that although JESP's first publication was in 1991 it joined WOS in 1997. Other international databases such as PubMed or Scopus could also be used. Another limitation is the inability to make in-depth explanations of the information in each figure and table subject to the analysis, as these would require an evaluation of a topic in the form of a separate article. In this sense, it is considered that its contribution to the field will be of significant importance. Finally, since bibliometric analysis uses quantitative methods, the interpretations on the content and quality of the publication were made qualitatively by the researchers, while the effort was made in order to explain the intellectual mosaic structure of the field from multiple perspectives.

References

- Afonso, A., Negash, S., & Wolff, E. (2020). Closure, equality or organisation: Trade union responses to EU labour migration. *Journal of European Social Policy*, 30(5), 528–542. <https://doi.org/10.1177/0958928720950607>
- Alcock, P. (1996). *Social Policy in Britain. Themes and Issues*. London: Macmillan.
- Alcock, P., Haux, T., May, W., & Sharon, M. (2016). *The Student's Companion to Social Policy*. Wiley-Blackwell.
- Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959–975. <https://doi.org/10.1016/j.joi.2017.08.007>

- Arts, W., & Gelissen, J. (2002). Three worlds of welfare capitalism or more? A state-of-the-art report. *Journal of European Social Policy*, 12(2), 137–158. <https://doi.org/10.1177/0952872002012002114>
- Aşkun, V., & Çizel, R. (2020). Twenty years of research on mixed methods. *Journal of Mixed Methods Studies*, 1(1), 26–40. <https://doi.org/10.14689/jomes.2020.1.2>
- Ayob, N., Teasdale, S., & Fagan, K. (2016). How social innovation “Came to Be”: Tracing the evolution of a contested concept. *Journal of Social Policy*, 45(4), 635–653. <https://doi.org/10.1017/S004727941600009X>
- Beland, D. (2005). Ideas and social policy: An institutionalist perspective. *Social Policy and Administration*, 39(1), 1–18. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2005.00421.x>
- Béland, D., & Marier, P. (2020). COVID-19 and Long-Term Care Policy for Older People in Canada. *Journal of Aging and Social Policy*, 1–7. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1764319>
- Blomqvist, P. (2004). The choice revolution: Privatization of Swedish welfare services in the 1990s. *Social Policy and Administration*, 38(2), 139–155. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2004.00382.x>
- Bonoli, G. (1997). Classifying welfare states: A two-dimension approach. *Journal of Social Policy*, 26(3), 351–372. <https://doi.org/10.1017/S0047279497005059>
- Bradshaw, J., & Finch, N. (2003). Overlaps in dimensions of poverty. *Journal of Social Policy*, 32(4), 513–525. <https://doi.org/10.1017/S004727940300713X>
- Burchardt, T., Le Grand, J., & Piachaud, D. (1999). Social exclusion in Britain 1991-1995. *Social Policy and Administration*, 33(3), 227–244. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00148>
- Busemeyer, M. R., Goerres, A., & Weschle, S. (2009). Attitudes towards redistributive spending in an era of demographic ageing: The rival pressures from age and income in 14 OECD countries. *Journal of European Social Policy*, 19(3), 195–212. <https://doi.org/10.1177/0958928709104736>
- Cahlik, T. (2000). Search for fundamental articles in economics. In Dordrecht Scientometrics, and Akadémiai Kiadó, Budapest (Vol. 49). Kluwer Academic Publishers.
- Cantillon, B. (2011). The paradox of the social investment state: Growth, employment and poverty in the Lisbon era. *Journal of European Social Policy*, 21(5), 432–449. <https://doi.org/10.1177/0958928711418856>
- Chen, L., & Han, W. J. (2016). Shanghai: Front-Runner of Community-Based Eldercare in China. *Journal of Aging and Social Policy*, 28(4), 292–307. <https://doi.org/10.1080/08959420.2016.1151310>
- Cheung, S. Y., & Phillimore, J. (2017). Gender and Refugee Integration: A Quantitative Analysis of Integration and Social Policy Outcomes. *Journal of Social Policy*, 46(2), 211–230. <https://doi.org/10.1017/S0047279416000775>
- Clarke, J. (2005). New Labour’s citizens: Activated, empowered, responsabilized, abandoned? *Critical Social Policy*, 25(4), 447–463. <https://doi.org/10.1177/0261018305057024>

- Clarke, J., & Newman, J. (2012). The alchemy of austerity. *Critical Social Policy*, 32(3), 299–319. <https://doi.org/10.1177/0261018312444405>
- Clasen, J. (2004). *Defining Comparative Social Policy*. In P. Kennett (Ed.), *A Handbook of Comparative Social Policy*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited.
- Cobo, M. J., López-Herrera, A. G., Herrera-Viedma, E., & Herrera, F. (2011). Science mapping software tools: Review, analysis, and cooperative study among tools. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, 62(7), 1382–1402. <https://doi.org/10.1002/asi.21525>
- Dermott, E., & Pomati, M. (2016). The parenting and economising practices of lone parents: Policy and evidence. *Critical Social Policy*, 36(1), 62–81. <https://doi.org/10.1177/0261018315602198>
- Diodato, V. (2013). *Dictionary of bibliometrics*. New York, NY: Routledge.
- Eichhorst, W., & Marx, P. (2011). Reforming German labour market institutions: A dual path to flexibility. *Journal of European Social Policy*, 21(1), 73–87. <https://doi.org/10.1177/0958928710385731>
- Erskine, A. (1998). The approaches and methods of social policy. In P. Alcock, A. Erskine, & M. May (Eds.), *The Student's Companion to Social Policy*. Oxford: Blackwell.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds Of Welfare Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.
- Ferrera, M. (1996). The “southern model” of welfare in social Europe. *Journal of European Social Policy*, 6(1), 17–37. <https://doi.org/10.1177/095892879600600102>
- Flora, P., & Heidenheimer, A. J. (1981). *The Development of Welfare States in Europe and America*. Transaction Publishers.
- Francis, J., & Netten, A. (2004). Raising the quality of home care: A study of service user's views. *Social Policy and Administration*, 38(3), 290–305. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2004.00391.x>
- Gillies, V. (2005). Meeting parents' needs? Discourses of “support” and “inclusion” in family policy. *Critical Social Policy*, 25(1), 70–90. <https://doi.org/10.1177/0261018305048968>
- Glennerster, H. (1988). A Requiem for the Social Administration Association. *Journal of Social Policy*, 17(1), 83–84. <https://doi.org/10.1017/s0047279400016469>
- Gornick, J. C., Meyers, M. K., & Ross, K. E. (1997). Supporting the employment of mothers: Policy variation across fourteen welfare states. *Journal of European Social Policy*, 7(1), 45–70. <https://doi.org/10.1177/095892879700700103>
- Gough, I. (1979). *The Political Economy of the Welfare State*. Macmillan Press.
- Gunbayi, I., & Sorm, S. (2020). *Social Paradigms in Guiding Management Social Development and Social Research*. Ankara: Pegem Academy.
- Hallinger, P., & Kovačević, J. (2019). A Bibliometric Review of Research on Educational Administration: Science Mapping the Literature, 1960 to 2018. *Review of Educational Research*, 89(3), 335–369. <https://doi.org/10.3102/0034654319830380>
- He, Q. (1999). Knowledge discovery through co-word analysis. *Library Trends*, 48(1), 133–159.

- Heldman, C., & Wade, L. (2010). Hook-up culture: Setting a new research agenda. *Sexuality Research and Social Policy*, 7(4), 323–333. <https://doi.org/10.1007/s13178-010-0024-z>
- Hemerijck, A. (2013). *Changing Welfare States*. Oxford University Press.
- Hennock, E. P. (2007). *The origin of the welfare state in England and Germany, 1850–1914: Social policies compared*. Cambridge University Press.
- Herek, G. M., Norton, A. T., Allen, T. J., & Sims, C. L. (2010). Demographic, psychological, and social characteristics of self-identified lesbian, gay, and bisexual adults in a US probability sample. *Sexuality Research and Social Policy*, 7(3), 176–200. <https://doi.org/10.1007/s13178-010-0017-y>
- Hofstede, G., Hofstede, G. J., & Minkov, M. (2010). *Cultures and organizations: Software of the mind* (Rev. 3rd). New York, NY: McGraw-Hill.
- Huber, E., & Stephens, J. D. (2001). *Development and crisis of the welfare state: Parties and policies in global markets*. University of Chicago Press.
- Jørgensen, M. B., & Thomsen, T. L. (2016). Deservingness in the Danish context: Welfare chauvinism in times of crisis. *Critical Social Policy*, 36(3), 330–351. <https://doi.org/10.1177/0261018315622012>
- Kirtil, İ. G., & Aşkun, V. (2021). Artificial intelligence in tourism: A review and bibliometrics research. *Advances in Hospitality and Tourism Research (AHTR)*, 9(1), 205–233.
- Korpi, W. (2006). Power resources and employer-centered approaches in explanations of welfare states and varieties of capitalism: Protagonists, consenters, and antagonists. *World Politics*, 58(2), 167–206.
- Kowalewska, H. (2020). Bringing Women on Board? Family Policies, Quotas and Gender Diversity in Top Jobs. *Work, Employment and Society*. <https://doi.org/10.1177/0950017020971221>
- Lewis, J. (2001). Older people and the health-social care boundary in the UK: Half a century of hidden policy conflict. *Social Policy and Administration*, 35(4), 343–359. <https://doi.org/10.1111/1467-9515.00238>
- Lewis, Jane. (1992). Gender and the Development of Welfare Regimes. *Journal of European Social Policy*, 2(3), 159–173. <https://doi.org/10.1177/095892879200200301>
- Liu, T., & Sun, L. (2016). Pension Reform in China. *Journal of Aging and Social Policy*, 28(1), 15–28. <https://doi.org/10.1080/08959420.2016.1111725>
- Mackenzie, C., & Louth, J. (2020). The Neoliberal Production of Deserving and Undeserving Poor: A Critique of the Australian Experience of Microfinance. *Social Policy and Society*, 19(1), 19–35. <https://doi.org/10.1017/S1474746419000125>
- Middlemiss, L. (2017). A critical analysis of the new politics of fuel poverty in England. *Critical Social Policy*, 37(3), 425–443. <https://doi.org/10.1177/0261018316674851>
- Mishra, R. (1986). Social Policy and the Discipline of Social Administration. *Social Policy & Administration*, 20(1), 28–38. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.1986.tb00244.x>

- Newman, J., Barnes, M., Sullivan, H., & Knops, A. (2004). Public participation and collaborative governance. *Journal of Social Policy*, 33(2), 203–223. <https://doi.org/10.1017/S0047279403007499>
- Nicholas, T. (1998). *Unemployment in Britain between the wars*. Longman.
- Page, R. M. (2010). The Changing Face of Social Administration. *Social Policy and Administration*, 44(3), 326–342. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2010.00716.x>
- Pascall, G., & Manning, N. (2000). Gender and social policy: Comparing welfare states in Central and Eastern Europe and the former Soviet Union. *Journal of European Social Policy*, 10(3), 240–266. <https://doi.org/10.1177/a013497>
- Pavolini, E., & Ranci, C. (2008). Restructuring the welfare state: Reforms in long-term care in Western European countries. *Journal of European Social Policy*, 18(3), 246–259. <https://doi.org/10.1177/0958928708091058>
- Percival, J., & Hanson, J. (2006). Big brother or brave new world? Telecare and its implications for older people's independence and social inclusion. *Critical Social Policy*, 26(4), 888–909. <https://doi.org/10.1177/0261018306068480>
- Pierson, P. (2001). *Coping with Permanent Austerity Welfare State Restructuring in Affluent Democracies*. In P. Pierson (Ed.), *The New Politics of the Welfare State* (pp. 410–456). Oxford University Press.
- Pfau-Effinger, B. (2005). Culture and welfare state policies: Reflections on a complex interrelation. *Journal of Social Policy*, 34(1), 3–20. <https://doi.org/10.1017/S0047279404008232>
- Powell, M. (2018). Social Policy's 'Greatest Hits.' *Social Policy & Administration*, 52(5), 1126–1138. <https://doi.org/10.1111/spol.12341>
- Previtali, F., Allen, L. D., & Varlamova, M. (2020). Not Only Virus Spread: The Diffusion of Ageism during the Outbreak of COVID-19. *Journal of Aging and Social Policy*, 32(4–5), 506–514. <https://doi.org/10.1080/08959420.2020.1772002>
- Puckett, J. A., Cleary, P., Rossman, K., Mustanski, B., & Newcomb, M. E. (2018). Barriers to Gender-Affirming Care for Transgender and Gender Nonconforming Individuals. *Sexuality Research and Social Policy*, 15(1), 48–59. <https://doi.org/10.1007/s13178-017-0295-8>
- Rittel, H. W. J., & Webber, M. M. (1973). Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4(2), 155–169. <https://doi.org/10.1007/BF01405730>
- Salvati, M., Ioverno, S., Giacomantonio, M., & Baiocco, R. (2016). Attitude Toward Gay Men in an Italian Sample: Masculinity and Sexual Orientation Make a Difference. *Sexuality Research and Social Policy*, 13(2), 109–118. <https://doi.org/10.1007/s13178-016-0218-0>
- Schober, P. S. (2014). Parental leave and domestic work of mothers and fathers: A longitudinal study of two reforms in west germany. *Journal of Social Policy*, 43(2), 351–372. <https://doi.org/10.1017/S0047279413000809>
- Shi, S. J. (2012). Towards inclusive social citizenship? rethinking china's social security in the trend towards urbanrural harmonisation. *Journal of Social Policy*, 41(4), 789–810. <https://doi.org/10.1017/S0047279412000517>
- Spicker, P. (1995). *Social Policy. Themes and Approaches*. London: Harvester Wheatsheaf.

- Spicker, P. (2007). *The idea of poverty*. Bristol: Policy Press.
- Steinmetz, G. (1993). *Regulating the social: The welfare state and local politics in imperial Germany*. Princeton University Press.
- Taylor-Gooby, P. (2002). The silver age of the welfare state: Perspectives on resilience. *Journal of Social Policy*, 31(4), 597–621. <https://doi.org/10.1017/S0047279402006785>
- Taylor-Gooby, P. (2012). Root and Branch Restructuring to Achieve Major Cuts: The Social Policy Programme of the 2010 UK Coalition Government. *Social Policy and Administration*, 46(1), 61–82. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9515.2011.00797.x>
- Timmins, N. (2001). *The Five Giants: A Biography of the Welfare State*. HarperCollins.
- Titmuss, R. M. (1974). *Social Policy: An Introduction*. George Allen and Unwin.
- Titmuss, R. M. (1986). *Commitment to Welfare*. London: George Allen and Unwin.
- Townsend, P. (1987). Deprivation. *Journal of Social Policy*, 16(2), 125–146. <https://doi.org/10.1017/s0047279400020341>
- Van Berkel, R. (2010). The provision of income protection and activation services for the unemployed in “active” welfare states. An international comparison. *Journal of Social Policy*, 39(1), 17–34. <https://doi.org/10.1017/S0047279409990389>
- van Oorschot, W. (2006). Making the difference in social Europe: Deservingness perceptions among citizens of European welfare states. *Journal of European Social Policy*, 16(1), 23–42. <https://doi.org/10.1177/0958928706059829>
- Vargas-Hernandez, J., Reza Noruzi, M., Farhad Nezhad Haj Ali, I., Vargas-Hernández, J. G., & Nezhad Haj Ali Irani, F. (2011). What is Policy, Social Policy and Social Policy Changing? What is Policy, Social Policy and Social Policy Changing. *International Journal of Business and Social Science*, 2(10), 287–291.
- Walker, R. (2001). Great Expectations: Can Social Science Evaluate New Labour’s Policies? *Evaluation*, 7(3), 305–330. <https://doi.org/10.1177/13563890122209702>
- West, A., Blome, A., & Lewis, J. (2020). What characteristics of funding, provision and regulation are associated with effective social investment in ECEC in England, France and Germany? *Journal of Social Policy*, 49(4), 681–704. <https://doi.org/10.1017/S0047279419000631>
- Worthen, M. G. F., Lingardi, V., & Caristo, C. (2017). The Roles of Politics, Feminism, and Religion in Attitudes Toward LGBT Individuals: A Cross-Cultural Study of College Students in the USA, Italy, and Spain. *Sexuality Research and Social Policy*, 14(3), 241–258. <https://doi.org/10.1007/s13178-016-0244-y>
- Zaidi, A., Gasior, K., Zolyomi, E., Schmidt, A., Rodrigues, R., & Marin, B. (2017). Measuring active and healthy ageing in Europe. *Journal of European Social Policy*, 27(2), 138–157. <https://doi.org/10.1177/0958928716676550>
- Zheng, T., Wang, J., Wang, Q., Nie, C., Shi, Z., Wang, X., & Gao, Z. (2016). A bibliometric analysis of micro/nano-bubble related research: Current trends, present application, and future prospects. *Scientometrics*, 109(1), 53–71. <https://doi.org/10.1007/s11192-016-2004-4>

Hegemonik Erkeklikten Erkekliğin Kırılğanlığına: *The Power of the Dog* Filminde Homososyal İlişkiler

Fatmagül Ayhan^a, Atilla Barutçu^{bc}

Özet

Eleştirel erkeklik çalışmaları alanında hegemonik erkeklik kavramı üzerine pek çok tartışma yürütülmüştür. 1990'lı yıllarla birlikte farklı erkeklik kategorileri üretilerek hegemonik erkeklik kavramına meydan okuyan veya erkeklikleri hegemonik erkeklikle paralel okuma girişiminde bulunan pek çok çalışma görülür. Bu tarihsel süreçte üretilen kavramlardan biri de kırılğan erkeklik kavramı olmuştur. Hegemonik erkeklikle kazanılması zor olan egemen erkeklik konumuna işaret edilirken, kırılğan erkeklikle bu konumun aslında her an kaybedilme riskiyle ilerlediğine işaret edilir. 2021 yapımı *The Power of the Dog* filmi, erkekliklerin bu istikrarsız konumlarını okuyabilmek için iyi bir analiz zemini sunar. Homososyal mekân ve ilişkilennmelerle ilerleyen film, farklı erkeklik performanslarını göstermesinin yanı sıra bu performansların sabit ilerlemeyen yapısını da açık eder. Bu makalede, *The Power of the Dog* filmi üzerinden erkeklik temsillerine odaklanılacak ve hegemonik erkeklikle hegemonik olmayan erkekliklerin sabit ilerlemeyen ve yer değiştirebilen konumları tartışmaya açılacaktır. Bu tartışma üzerinden homososyalliğin erkekliği beslemesinin yanı sıra erkekliğin kırılğanlığını da açık ettiği sonucuna varılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Hegemonik Erkeklik
Kırılğan Erkeklik
Homososyallik
The Power of the Dog

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 10.04.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1280217

From Hegemonic Masculinity to Fragile Masculinity: Homosocial Relations in *The Power of the Dog*

Abstract

Since the 1990s, many studies have challenged the concept of hegemonic masculinity by producing different categories or attempting to read masculinities parallel to hegemonic masculinity. One of the concepts produced is fragile masculinity. While hegemonic masculinity implies the position of masculinity on the highest level of the hierarchy, which is difficult to have, fragile masculinity points out that this position is constructed with the risk of being lost at any moment. The 2021 movie, *The Power of the Dog*, offers a good analysis to read the unstable positions of masculinities. The movie shows different masculinity performances as well as the role of homosocial places and relationships in unstable positions of these performances. This article focuses on the representations of masculinities and discusses the reciprocal interaction of hegemonic and non-hegemonic masculinities and their changing positions. It concludes that homosociality not only supports the masculinities but also reveals the fragility.

Keywords

Hegemonic Masculinity
Fragile Masculinity
Homosociality
The Power Of The Dog

About Article

Received: 10.04.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos. 128021

^a Bağımsız Araştırmacı, 0009-0007-1206-8941

^b İletişim Yazarı: a.barutcu@beun.edu.tr

^c Dr. Öğr. Üyesi, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi/ZONGULDAK, 0000-0001-5966-6438

Giriş

“Babam öldüğünde tek isteğim annemin mutluluğuydu. Bir erkek olarak anneme nasıl yardım etmezdim? Onu nasıl kurtarmazdım?”

Peter

Thomas Savage’ın (1967) aynı isimli kitabından sinemaya uyarlanan ve yönetmenliğini ve senaristliğini Jane Campion’ın (2021) üstlendiği 2021 yılı yapımı *The Power of the Dog* filmi, yayınlandığı senenin dikkat çeken yapımlarından biri olmuştur. İlk gösterimini 78. Venedik Film Festivali’nde yapan yarı otobiyografik film, Jane Campion’a en iyi yönetmen dalında gümüş aslan, Oscar, BAFTA ve Altın Küre kazandırmış, aynı zamanda BAFTA’da ve Altın Küre’de en iyi film ödülleri göğüslemiştir. Yönetmenin ve filmin yanı sıra oyuncuların da pek çok festivalde adaylığa layık görülmesi ve birçok ödülü kazanmasıyla, *The Power of the Dog* filmi 2021 yılının en iyi yapımlarından biri olduğunu kanıtlamıştır.

Film, konusu gereği birbirinden farklı erkeklik performanslarını ele almaktadır. Birbirine zıt iki karakteri temsil eden Phil Burbank (Benedict Cumberbatch) ve George Burbank (Jesse Plemons) kardeşler, pek çok erkeği çalıştırdıkları bir çiftlik yönetmektedirler. Phil, son derece ürkütücü, asi ve hatta vahşi bir karakterken George, tam tersine sakin, suskun ve uyumlu bir karakterdir. Bu iki zıt karaktere rağmen erkekler arası ilişkilerin sorunsuz bir şekilde ilerlediği çiftlikteki dinamikler, George’un Phil istemediği halde Rose (Kirsten Dunst) adlı bir kadınla evlenmek istemesiyle ve hem Rose’un hem de onun çiftlikteki hiçbir erkeğe benzemeyen oğlu Peter’in (Kodi Smit-McPhee) çiftliğe yerleşmesiyle alt üst olur. Erkeklik normlarına sıkı sıkıya bağlı bir erkeklik temsiliyle çiftliği yöneten Phil, varlıklarından rahatsızlık duyduğu Rose’a ve Peter’a kadın düşmanı ve homofobik tavırlarla psikolojik baskı ve şiddet uygulamaya başlar. Filmde kendi halinde, sessiz, entelektüel ve eril çizgiler dışında kalan hassas yapısıyla hegemonik erkeklik normlarının dışında temsil edilen Peter karakterinin homososyal mekân ve ilişkiler dahilinde annesini maruz kaldığı psikolojik şiddetten korumak için izlediği yol anlatılır. Film, bir yandan Peter gibi erkeklik normlarına uymadığı düşünülen kırılgan bir erkeğin nasıl aslında egemen erkeklige göz kırptığını gösterirken, bir yandan da Phil üzerinden egemen erkeklik normlarına sahip güçlü bir erkeğin kırılganlığını açık eder.

The Power of the Dog filmi eleştirel erkeklik çalışmaları bağlamında ele alan bu makale, homososyal mekânın ve ilişkilerin erkeklik normları ve “hegemonik erkeklik” inşası üzerindeki kurucu etkisinin yanı sıra erkeklik krizlerine de zemin hazırladığını ve erkekliğin kırılganlığını görünür kılabilmediğini savunmakta, bunu filmdeki erkeklik temsilleri üzerinden okuma girişiminde bulunmaktadır. Makalenin bundan sonraki bölümünde öncelikle erkeklik literatürüne ve homososyal mekân ve ilişkilerin erkeklikler üzerindeki kurucu etkisine değinilecektir. Ardından *The Power of the Dog* filmindeki erkeklik temsilleri, film mekânı olan çiftlikteki çeşitli dinamikler ve ilişkiler üzerinden irdelenecek ve farklı erkeklik karşılaşmaları kurucu inşalar ve krizlerle ele alınacaktır. Sonuç kısmında ise filmin sunduğu temsillerin egemen erkeklik inşasını beslemesinin yanı sıra erkekliğin kırılganlığını da görünür kıldığı, tüm erkeklik konularının kayganlığı üzerinden vurgulanacaktır.

Erkeklikler ve Homososyal İlişkiler

Akademide erkeklikler üzerine yapılan çalışmaların artması 1980'li yıllara tekabül eder. Feminizmin ikinci dalgasının "kuram ve eylemliliklerinin yoğun bir şekilde sürdüğü" 1970'li yıllar, ataerkilliğin kurumsal ve toplumsal dinamiklerine erkeklik nezdinde odaklanılmasına olanak sağlamıştır (Baştürk Akça ve Tönel, 2011, s. 22-23). Erkekliğin sorgulanır olmasının yanı sıra erkeklikler üzerine yapılan çalışmaların akademide yankı uyandırması eleştirel erkeklik çalışmaları alanının önünü açmıştır. Yapılan çalışmalarla hem ataerkilliğin faili olarak erkeklerin öznellikleri ve deneyimleri inceleme alanına girmiş hem de ataerkilliğin evrensel olmayan yapısı vurgulanarak farklı erkekliklere dikkat çekilmiştir (Bozok, 2009, s. 274). Erkeklik algı, rol ve sorumlulukları sorgulamaya açılmış, tek tip erkekliğin var olduğu algısı sorunsallaştırılarak çeşitli erkeklik kurgularının olduğu tartışılır olmuştur.

Alanın vurguladığı gibi tek tip erkeklikten bahsedilmesi mümkün olmamakla beraber erkekliğin net bir tanımını yapmak da oldukça güçtür. Çünkü erkeklik, farklı kültürlerde ve tarihin farklı evrelerinde farklı şekillerde inşa edilir (Connell, 2000, s. 10). Her toplumda ve kültürde farklı hâllerle ilerleyen erkeklik hem toplumsal algıyla hem erkekliğin nasıl performe edildiği ile karşılıklı ilişki halindedir. Her toplum kendi normlarını yaratır ve üyelerinden o normlara uymalarını bekler. Dolayısıyla erkeklik de toplumsal ve kültürel birer inşa olmakla beraber sürekli ispata ve performansa dayalı bir kurgu olur, bazı erkeklikleri normativite çemberinin içinde tutarken bazılarını dışlar ama bütün erkeklikler zamana ve mekâna bağlı olarak değişimi de içinde barındırır. Tarih akmayı sürdürdükçe erkeklikler de şekil değiştirmeyi ve sürekli yeniden inşa halinde olmayı sürdürür.

Erkeklik, kadınlar ve kurucu öteki konuma oturttuğu erkekler üzerinden egemenlik kurarak benliklerini bir nevi tanrılaştırır ve toplum da onlardan tanrılaşmalarını bekler. Raewyn Connell, erkeklikleri inşa eden kurgu süreçlerine dair oldukça kıymetli çalışmalar gerçekleştirmiş, bu çalışmalarla farklı erkeklik inşalarına işaret etmiştir. Connell (2019), "hegemonik erkeklikler", "madun (tâbi kılınan) erkeklikler", "suç ortağı (işbirlikçi) erkeklikler" ve "marjinalleştirilmiş erkeklikler" olmak üzere dört temel erkeklik inşasından söz eder. "Hegemonik erkeklik" kavramı, eleştirel erkeklik çalışmaları alanında önemli bir yer kaplamaktadır. "Hegemonik erkeklik", ataerkinin meşruluğu sorununa halihazırda verilmiş kabul gören yanıtı somutlaştıran toplumsal cinsiyet pratiği tertibatıdır (Connell, 2019, s. 150). "Hegemonik erkeklik" kendi gibi ol(a)mayanların dışında kalan tüm canlılar üzerinde iktidar sahibi olma fevkinde gerçekleşir. Kültürlerin erkekliklere dair yaptıkları tanımlar aracılığıyla iktidarı elinde bulunduran erkekler, öteki üzerinden konumlarını sağlamlaştırıp sosyal kontrol süzgecinden geçerek toplumsal onay alırlar. Böylelikle "hegemonik erkeklikler" devamlılığını sağlamış olurlar.

Connell (2019), hegemonik erkekliğin, hegemonik olmayan erkeklikler karşısında inşa edildiğini belirtir. Bu inşa, ataerkil sistemle karşılıklı etkileşimde olup birbirlerini destekleyen bir sarmal gibi düşünülebilir. Şu önemlidir ki erkekler ataerkil yapının mağduru olurken onu yeşerten kanalları da beslemektedir. Connell'in "madun erkeklikler" kategorisi, hegemonik erkekliğin zıttında konumlandırılır ve cinsel yönelimleri norm olanın dışında olması doğrultusunda ayrımcılığa uğrayan ve bu yüzden "erkek" olarak görülmemeyen dezavantajlı gruba işaret eder. Erkekliğin ihlali ve sapması olarak görülmesinden mütevellit, erkeklik hiyerarşi piramidinin en altında yer almaktadırlar. Öte yandan "marjinalleştirilmiş erkekler" kategorisi, Connell tarafından beyaz toplumsal düzende ırkı üzerinden tahakküm altına alınan erkeklere işaret etmek için kullanılır. "Suç ortağı erkeklikler" ise hegemonik erkekliğin

varlığını sürdürmesine destek olan erkeklere işaret eder. Eşitsizliğe dayalı mevcut düzene sesini çıkarmayan ve bunu çıkarları doğrultusunda kullanan, hegemonyanın edilgen eril kimlikleridir. Connell (2019), bu suç ortaklarını futbol maçında aktif olarak yer almayan fakat televizyondan tezahüratlarla eşlik etmeyi tercih eden erkekler örneği üzerinden tartışır.

Connell'ın 1980'li yıllarla birlikte geliştirdiği bu erkeklik kategorileri, günümüze kadar erkeklikler üzerine yapılan pek çok çalışmanın merkezinde yer almış ve analitik bir araç olarak tartışmalara dahil edilmiştir (Bkz. Connell ve Messerschmidt, 2005; Demetriou, 2001; Messerschmidt, 2012; Morrell, Jewkes ve Lindegger, 2012). Öte yandan Connell'ın bu kategoriler üzerinden geliştirdiği hegemonik erkeklik kuramı pek çok eleştirinin merkezi olmuşsa da bu kuramın hala yararlı ve etkili bir kuram olduğunu savunup kullanmanın gerekliliğine dikkat çeken çalışmalar mevcuttur (Messerschmidt, 2012; 2019). Bugün bu erkeklik kategorilerinin yanı sıra pek çok farklı erkeklik kategorisinin üretildiği ve bu kategoriler üzerinden erkekliklere dair tartışmalar yürütüldüğü görülmektedir (Bkz. Anderson, 2009; Bridges ve Pascoe, 2014; Swain, 2006). Öyle ki bu kategorilerin sayıca fazlaşmasından ve bu sebeple literatüre yeni tartışmalar sunamamasından dolayı artık bu kategorilerin yararının sorgulanması gerektiğine yönelik vurgular da yapılır olmuştur (Barutçu, 2022). Eleştirel erkeklik çalışmaları içinde bir erkeklik kategorisi odaklı gitmek yerine doğrudan erkeklerin hegemonyası (Hearn, 2004) veya cinsiyet ve beden ilişkisi (Hearn, 2012) üzerinde durulması gerektiğini savunan argümanlar da dikkat çeker.

Erkeklik kategorilerinin bu kadar çoğalması, aslında erkekliklere dair önemli bir noktaya işaret eder: Erkeklik performansının çeşitliliği ve durağan olmaması. Bu çeşitlilik ve sabit ilerlememeye dair tartışmalar, Vandello ve arkadaşlarının (2008) erkekliğin her an kaybedilebilecek riski bir konumda (*precariousness*) inşa edildiğini vurgulamasıyla erkekliği "kırılğan erkeklik" kavramı üzerinden de ele almanın önünü açmıştır. Bu kavram, erkeklerin erkeklik üzerinden edindikleri yüksek statülerini aktif şekilde sürdürmeleri ve savunmaları gerektiğine ve bunu başaramadıkları taktirde "gerçek erkek" statülerini kaybetme riskiyle karşı karşıya kalabileceklerine işaret eder (DiMuccio ve Knowles, 2019, s. 25). Çünkü erkeklik, her zaman "beklenmeyen bir davranış veya sosyal durumun yarattığı etkiyle kaybedilme tehlikesiyle karşı karşıyadır" (Türkoğlu, 2013, s.40). Bu yüzden de sürekli kendini kanıtlamaya dayalı bir süreçle inşa edilir. Kırılğan erkeklik, hegemonik erkekliğin egemenliğini sürdürmede başarısız olma korkusuna işaret eder (Kimmel, 2013a) ve erkekliği farklı performanslarla sürekli yeniden inşaya sürükler. Yani egemen erkeklik konumuna erişme mücadelesindeki erkeklikler, aslında erkekliğin kırılğan yapısından dolayı bu mücadelenin içindedir. Bu da eleştirel erkeklik çalışmaları dahilinde hem mevcut hegemonik erkeklik algısının sürekli değişmesinin hem de farklı erkeklik kategorilerine işaret edilebilecek performansların olmasının önemli bir nedenidir.

Kapsamını giderek genişleten eleştirel erkeklik çalışmaları içinde erkeklik inşasını şekillendiren ve hegemonik erkekliği besleyen en önemli etkenlerden biri olarak homososyal ilişkiler de tartışılır olmuştur. Lipman-Blumen (1976), homososyallik teorisi üzerine yazdığı ve bu alanda öncü olarak nitelendirilebilecek makalesinde homososyallığın aynı cinsiyeti performe eden insanların bir arada olma isteği, bundan zevk alma durumu ve/veya bu birlikteliği tercih etme durumu olduğunu belirtir. Ona göre homososyallığı homoseksüellikten ayıran şey ise homososyallikte aynı cinsiyetten insanlar arasında erotik cinsel etkileşimlerin (kimi durumlarda var olsa bile) açık bir şekilde görünür olmamasıdır (1976, s. 16). Lipman-Blumen'in cinsiyet rolleri üzerinden ele alıp tartıştığı homososyallik,

1980'lerin ikinci yarısından itibaren gelişen eleştirel erkeklik çalışmaları alanı için de yararlı bir tartışma zemini sunmuştur. Örneğin, homososyalliğin erkeklik performansları ile ilişkisi üzerinden ele alındığı ilk çalışmalardan birini ortaya seren Bird (1996), Lipman-Blumen'in homososyalliğin erkekler ve kadınlar arasındaki kurumsal bölünmeleri beslediğini açık bir şekilde görünür kıldığını belirterek bu tartışmayı ilerletmiştir. Bird'ün en önemli katkısı, homososyalliğin farklı erkeklikler arasında da bölünmeler yarattığına yönelik tespitidir. Ona göre homososyal birliktelikler, hegemonik erkeklikleri de hegemonik olmayan erkekliklerden ayırarak bu iki performans arasındaki bölünmeleri besler (Bird, 1996, s. 121). Dolayısıyla homososyal ilişkiler, bir topluma, kültüre veya bir gruba egemen tek tip normatif erkeklik inşasının beslenmesi ve bu ideolojinin sürdürülmesi için kurucu etkidir.

Bu tartışmalar dahilinde, toplumsal bir üretime işaret eden mekânın da (Lefebvre, 1991) cinsiyet ilişkilerinden doğrudan etkilendiği vurgulanır. Tek bir cinsiyetin hâkim olduğu homososyal mekanlar, oradaki erkeklik kültürünü beslemesi ve yüceltmesi açısından kritik önemdedir. Örneğin Abrahamsson (2006), homososyal ilişkilerin ve mekânın hâkim olduğu meslekler üzerine yapılan çalışmalarda o mesleklerin yerel erkeklikleri yücelttiğine yönelik bulgulara dikkat çeker. Türkiye'den de askerlik üzerine yapılan çalışmalarda kışlaların homososyal karakterinin onu bir erkeklik okuluna çevirdiğine dair vurgular (Sancar, 2009) veya kahvehane üzerine yapılan çalışmalarda mekânın erkekliğin eril tahakkümünün beslediği yerler olduğuna dair tespitler (Arık, 2009), yine mekân ve erkeklik ilişkisinin karşılıklı kurucu etkisine dikkat çeker.

Homososyal mekanların erkekliği besleyen yapısı, homososyalliğin Lipman-Blumen'in belirttiği gibi eşcinselliğe görünür bir şekilde yer vermemesi ve hatta bunu kurucu öteki olarak kullanıp homofobiyi beslemesi üzerinden de şekillenir. Erkek, erkekliğinin ölümünün gerçekleşebilme olasılığını her zaman göz önünde bulundurarak tüm olası davranışlarını bu önermeden yola çıkarak gerçekleştirir. Kimmel'in (2013b) vurguladığı gibi erkeklik hegemonyasının temelinde korku yatar: "ötekine", "benden olmayana" duyulan korku ve homofobi de bu yüzden erkekliğin kurucu dinamiklerinden biri olur. Homofobi, eşcinsellere dair oluşturulan nefret ve önyargı duygularını imler. Bu nefret ve önyargının yakın muhatapları eşcinsel erkekler veya eşcinsel olmasalar da eşcinselliğe atfedilen görünüş ve davranışları sergileyenler olmakta, dolayısıyla homofobi hegemonik erkekliğin temelini oluşturan düsturlardan biri olma görevini üstlenmektedir. Erkeklik tam olarak kadın olmamak, onun ve ona dair olan her şeyin aksi tarafında yer almaktır. Erkekliğin bedensel anlamının hedefleri ise her şeyden önce, erkeklerin kadınlar karşısındaki üstünlüğü ve kadınlara egemen olunması için gerekli olan hegemonyacı erkekliğe bağlı güçlülük duygusunun öteki erkek gruplarına karşı da duyulmasıyla ilgilidir (Connell, 2019, s. 135).

Homofobinin aynı zamanda kolektif bir davranış olduğu söylenebilir çünkü homofobi toplumsallıkta anlam kazanır. Hegemonik erkeklik kurgusu heteroseksüellik ekseninde yaratılır ve bu ekseninde homofobi, hegemonik erkekliğin temel besin kaynaklarından biri olarak tartışılır (Kimmel, 2013b). Heteroseksüelliğin, hegemonik erkekliğin kurucu unsuru ve homofobinin de bunun inşa stratejisi olduğunun altını çizmek gerekir (Sancar, 2009, s. 204). Homososyal mekanlar ve ilişkiler de bu sebeple tıpkı kadınlara ve kadınsı özelliklere yer açmadığı gibi eşcinselliği de bünyesine kabul etmez, var olabilecek homoerotizmi ise gizler. Çünkü heteroseksüel erkek çevrelerinde homososyallik, ağırlıklı olarak hiyerarşik, güce dayalı, rekabetçi, duygusallığa mesafeli ve toplumsal olarak ikincil aktörler olarak görülen kadınlardan uzak olan ataerki erkekliklerin yeniden üretimi anlamına gelir (Bozok ve Bozok,

2019, s. 100) ve bu üretimde eşcinselliğe yer yoktur. Ancak cinsiyet performanslarının sabit ilerleyemediği gibi mekanların ve mekân içi cinsiyet ilişkilerinin de değişmeden hep aynı ilerlediğini söylemek güçtür. Yani homososyal mekân ve ilişkiler her ne kadar erkekliği besleyen, yücelten ve homoerotizme izin vermeyen bir yapıda işliyor gibi görünse de bu dinamiklerin de oldukça değişken olduğu ve her an alt üst olabileceği iddia edilebilir.

Bu bağlamda *The Power of the Dog* filmi hem homososyal mekânın hem de kimliklerin bu alt üst olma argümanına iyi bir örnek sunar. Bu çalışmada film üzerinden bu okumayı yapabilmek için içerik analizi yöntemi kullanılmış ve yorumlayıcı paradigma dahilinde eleştirel erkeklik çalışmaları alanının sunduğu argümanlar üzerinden bir tartışma yürütülmüştür. İçerik analizi görsel ve işitsel verilerin analizinde sıklıkla kullanılan bir nitel araştırma yöntemidir ve nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi pek çok farklı materyali belli kurallar dahilinde (örnekleme, kodlama, kategori vs.) analiz etmeyi amaçlar (Metin ve Ünal, 2022, s. 273). Bu çalışmada *The Power of the Dog* filminin analizi erkeklik temsilleri odaklı yapılmış ve öne sürülen argümanlar erkekler arası ilişkiler, homososyal mekân ve erkekliğin kurucu dinamikleri kategorileri üzerinden tartışılmıştır.

The Power of the Dog Filminde Erkeklik Temsilleri

The Power of the Dog filmi, merkezine aldığı hikayeye eleştirel erkeklik çalışmaları alanında tartışılan cinsiyet inşası ve performansı, güç ve tahakküm ilişkileri, farklı erkeklikler ve erkekliğin kırılğanlığı gibi pek çok konunun çeşitli temsiller üzerinden okunmasına imkân tanır. Film, erkeklik meselesini ve homososyalliği doğrudan odağına alıp başarılı bir şekilde işlemeyle 2020 yılı sonrası festival filmleri arasında öne çıkmış, bu yazı için de erkeklik inşasını/temsillerini ve bunların toplumsal anlamlarını yorumlayabilmek için seçilmiştir. Bu yazıda, literatürde de değinildiği gibi homososyal mekân ve ilişkilerin erkeklik üzerindeki kurucu etkisine odaklanılacak ve hegemonik erkeklik ile hegemonik olmayan erkekliklerin kaygan zemindeki konumları ve karşılıklı alışverişleri bu homososyal mekân ve ilişkiler üzerinden vurgulanacaktır. Bu sayede, eleştirel erkeklik perspektifinden ilerleyen bir okumayla, erkekliklerin hegemonik erkeklikle erkekliğin kırılğanlığı arasındaki salınımı görünür kılınmaya çalışılacaktır.

Yazının bundan sonraki bölümünde öncelikle film mekânı olan çiftlikteki erkeklik temsillerine odaklanılacak ve farklı erkekliklerin karşılıklı kurucu dinamikleri tartışılacaktır. Ardından homososyal mekân ve ilişkiler analiz odağı olacak ve bu dinamiklerin erkeklerin erkeklik performansları üzerindeki etkisi sorgulamaya açılacaktır. Son olarak mekân ve ilişki temsillerinin yanı sıra filmde erkeklik üzerindeki diğer kurucu etkenler görünür kılınacaktır. Analiz için kategorileştirilen bu başlıklardan sonra gelen sonuç kısmında ise tüm bu erkeklik dinamikleri üzerinden erkekliğin kaygan konumuna ve kırılğanlığına, filmdeki tespitler üzerinden işaret edilecektir.

Phil, George, Peter: Çiftlikteki Erkeklikler

Kadın karakterlerin oldukça sınırlı görünür olduğu filmde temel hikâyeye, Rose karakteri dışında bir erkek cemaati içindeki üç erkek etrafında döner. Bu anlamda film, erkekliklerin çeşitliliğini, farklı performanslarını ve ilişkiler üzerinden süren inşasını görmek açısından

oldukça anlamlıdır. Connell'ın hegemonik erkeklik kuramını geliştirirken yaptığı kategorizasyon üzerinden düşündüğümüzde filmde hegemonik erkeklik temsilinin yanı sıra ona suskunluğuyla suç ortağı olan ve onun altında ezilmesiyle madunu oynayan erkeklikler görünür.

Phil, ilk bakışta hegemonik erkekliği temsil eden bir karakter olarak imgelenir. Hegemonik erkeklik konumunun "imkânsız iktidar" (Sancar, 2009) konumuna işaret ettiği ve bu erkekliğin kırılabilirliği film ilerledikçe belirir. Ama özellikle diğer erkeklerin gözünde Phil, iktidarı elinde tutan, fiziksel ve ruhsal açıdan güçlü, işini bilen, kadınlara ve diğer erkeklerle karşı kendi değer yargılarını dayatan lider bir erkeği temsil eder. Hegemonik erkekliğin kadınlarla ilgili olduğu kadar, ikincil konuma ittiği çeşitli erkeklik performanslarıyla ilgili olarak da inşa edildiği (Connell, 2019, s. 268) filmde çok net ortaya çıkar. Phil, kendi gibi fit bir bedene sahip olmayan kardeşi George'u "şişko", normatif erkeklik kodlarına uymayan davranışlar sergileyen Peter'ı ise "yumuşak", "küçük ibne" gibi yaftalamalarla aşağılar ve bu şekilde kendi üstün erkek konumunu garanti altına alır. Phil, filmin sonunda kendi ölümüne sebep olacak kadar erkektir ve bu yüceltilmiş erkeklik konumunu başta George ve Peter olmak üzere filmdeki diğer erkekler üzerinden ve onların bakışları altında sergilediği bir performansla sürdürmeye çalışır.

Erkeklik diğer erkeklerle karşılıklı etkileşim yoluyla inşa edilir (Kimmel, 2013b, s. 94). Tahakküm, iktidar, şiddet, aşağılama gibi kaynakları mayasında kökleştirerek öteki üzerinde korku kültürünü tayin eder. Korku kültürünü oluşturan erkek, has ve gerçek erkek olma onuruna biraz daha yaklaşır ve bu onuru sürdürmek için her türlü strateji ve pratiğe başvurur. Bu stratejiyi besleyen en bariz kanallardan biri şiddettir. Şiddetin toplumsal öğrenme yoluyla erkeklerin üzerine sindirildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Sancar ve Göç'ün (2021, s.32) de belirttiği gibi şiddet, biyolojik verilerden bağımsız, değişime açık, akışkan bir olgudur. Hegemonik erkeklik temelinde baskı, sömürü ve iktidar olma arzusu barındırarak bireylerde farklı biçimlerde açığa çıkar ve her erkek tarafından olmasa da pek çok erkek tarafından tecrübe edilir. Şiddet aracılığıyla kadınlar ve hegemonik erkekliğe uymayan erkekler üzerinde korku kültürü talim edilir ve böylelikle hegemonyaya itaat desteklenir. Bahsi geçen şiddet yalnızca fiziksel olmayıp çeşitli türlerde tezahür eder. Aynı zamanda cansız nesnelere vurarak, fırlatarak ya da kırarak insanlar üzerinde baskı ve korku oluşturulur. Filmde hegemonik erkekliği temsil eden Phil'in insanlara karşı kullandığı en açık şiddet türü psikolojik (duygusal) şiddettir. Film boyunca kardeşi George'la arasındaki gerilimin, Peter'a uyguladığı erkeklik dayatmasının ve gözünde sırf kadın olmasıyla bile değersizleşen Rose'un alkolizme sürüklenmesinin altında Phil'in sistematik şekilde uyguladığı psikolojik şiddet yatar. Bu şiddet, hegemonik erkekliğin sözde gücünü kanıtlanmasıyla bireyler tarafınca özümsemesine de bir araç olarak işler. Böylece hegemonik erkeklik devamlığını ve yeniden üretimini sağlar.

Filmde Phil'in yıkıma uğradığı veya aşırı sinirlendiği anlar da erkekliğinin yara aldığı krizlere işaret eder. Örneğin, kardeşi George'un Rose ile arasında duygusal bir yakınlaşma olduğunu anladığında bu durumdan rahatsız olur. Bu yakınlaşmayı önlemeye çalışırken kardeşinin kendisinden habersiz evlendiğini öğrenmesi ise onu bir tür yıkıma uğratar. Kardeşine söz geçiremediği için erkekliği yara alır ve yaşadığı erkeklik buhranını ahırdaki atı döverek performansla döker. Gücünü gösterebildiği bir başka "öteki" üzerinden kendi benliğini ispatlamaya çalışır. Erkin hayvana fiziksel saldırısı benliğini hayvandan daha üst mertebede görmesinden, kendi dışında hegemonyayı taşımayan her canlı üzerinde iktidar sahibi

olduğunu kanıksamasından kaynaklanır. Phil'in hayvanlara yönelik şiddeti, filmin farklı sahnelerinde sık sık görünür olur.

Öte yandan erkek cemaati içinde üst mertebeye sahip olmayıp toplumda onlar gibi "güçlü" tarafta yer edinebilmek için hegemonik erkeklik ideolojisini besleyen ve böylece ona suç ortağı olan erkekliklerin varlığından söz edilir (Connell, 2019). Suç ortağı erkeklikler zaman zaman susarak, zaman zaman da egemen erkeklik normlarının küçük rollerini üstlenerek varlığını sürdürür. George karakteri film boyunca Phil'in altında ezilse bile ona çoğu zaman karşı çıkmayan, Phil'in şiddete dayalı söz ve eylemlerini desteklemese dahi şahit olduğu bu durumlarda pasif kalan, yeteri kadar çıkmayan sesiyle bir noktada onu onaylayan bir temsil sunar. George, erkeğin de eril sistemde ezilmesine ve sessizleştirilmesine ama bir yandan da bu sisteme karşı gelememesine iyi bir örnektir. Hem Phil ile olan iletişiminden hem de anne ve babası geldiğinde onlardan gördüğü tavır ve sözlerden George'un çocukluktan beri ezildiğini, beklentileri tam karşılayamayan bir oğlan çocuğu olduğunu ve Phil'in "erkekçe" yapabildiklerinin gölgesinde kaldığını anlarız. George bu yüzden Rose'u ailesiyle tanıştırdığında onlara "iyi bir eş" seçtiğini kanıtlama mücadelesine girer. Ailesine, valiye ve vali eşine verdiği davette Rose'dan piyano çalışmasını ister. Rose iyi çalamayacağını bildiği için ısrarla istemediğini belirtse de onu zorlar ve Phil'in film boyunca Rosa'a karşı sergilediği psikolojik şiddete suç ortağı olur. Ancak George bu erkeklik gösterisini de başaramaz ve Rose çalamayacağını belirtip özür dileyerek piyanodan kalktığında en az Rose kadar utanır.

Filmin merkezindeki bir diğer karakter olan Peter ise hegemonik erkeklik sınırlarının dışında kalan performansıyla Connell'in (2019) heteronormatif düzende eşcinsel erkeklerin dışlanma pratiklerine işaret etmek için kullandığı madun erkeklik temsili sunar. Aslında filmde Peter karakterinin cinsel yönelimine dair bir bilgi paylaşılmaz. Ama zayıf bedeni, sessizliği, naifliği, şiddetten uzak tavırları, çiçeklere olan düşkünlüğü ve annesine yakınlığı gibi sebeplerle normatif erkeklik performansına uygun görülmez, eşcinsellik atfedilir ve başta Phil olmak üzere tüm erkekler karşısında homofobiye maruz kalarak madun erkekliği resmeder. Peter, beklentilerin dışında kalan "farklı" ve hoş görülmeven erkekliklerin bir temsili gibidir. Çiftliğe geldiği andan itibaren kendisinden beklenen erkeklik temsilinden uzak olduğu fark edilmiş, çiftlikteki erkekler tarafından garipsenmiş, eğlence aracı olarak görülmüş, "farklı" bir erkek olarak kısmen kabul gördükten sonra ise erkekliğin öğretilmesi gereken bir öğrenci konumuna oturtulmuştur.

Filmdeki bu erkeklik temsillerini ve bu temsillere karşılık gelen erkeklik kategorilerini, sınırları belli ve kendileri dışındaki erkekliklerle alışveriş halinde olmayan erkeklik performansları olarak düşünmemek gerekir. Connell'in yıllar önce yaptığı bu sınıflandırma bugün hala erkekler arası güç ilişkilerini ve hiyerarşiyi vurgulamak amacıyla yararlı olsa da bir kategoriye atfedilen erkekliği diğer kategorilere ait erkeklik özelliklerinden tamamen azade düşünmek hatasına düşmemek gerekir. Hiçbir erkeklik performansı sabit ilerlemez, sürekli inşa halindedir ve kendisine sürekli yeni özellikler katar. Buna hegemonik erkeklik temsili de dahildir (Connell ve Messerschmidt, 2005). Filmde de yukarıda kategorileştirilen erkeklik temsillerinin çok az da olsa o kategoriye uymayan özellikleri yer yer görülür. Örneğin Phil'in bazı erkeklik krizi anlarında gözü dolar ve ağlamaklı olur. Kaldı ki film, son sahnelerde hegemonik erkeklik temsilinin zaten bir kılıf olduğunu açık edecektir. George, Phil karşısında ezilen konumunun yanı sıra çiftlikteki diğer erkeklerin gözünde yine de bir "patron" olarak görülebilmektedir. Peter'in ise naif ve kibar olmasının yanı sıra eve getirdiği tavşanı kesip biçmekten veya ormandaki tavşanın boynunu bir hareketle kırmaktan geri kalmadığını

görülür. Bu yüzden erkeklik kategorisinden bağımsız, güç, tahakküm, baskı, şiddet gibi eril davranışların farklı erkeklik performanslarında farklı dinamiklerle görünür olabileceğini unutmamak gerekir. Bu farklı dinamiklerden biri, filmin genel atmosferini oluşturan homososyal mekân ve ilişkiler olur.

Homososyal Mekân ve Erkekliğin (Yeniden) Üretimi

Filmin mekânsal atmosferini, insan ilişkilerini ve cinsiyet performanslarını şekillendiren en temel etken homososyalliktir çünkü film erkek karakterlerin yoğun ve merkezde olduğu bir hikâyeye sunar ve homososyallik kuramının vurguladığı gibi erkekler arası ilişkiler erkeklik inşasını doğrudan etkileyen ve eşitsizliğe dayalı insan ilişkilerini şekillendiren bir ortam yaratır (Bird, 1996). Eril iktidar, onu destekleyen ve sürdüren referanslardan biri olan homososyallik ile bütünleşik durumdadır. Erkek homososyalliği farklı cinsiyetteki bireylerin bu boyutlardan dışlanabilmelerinin yanı sıra kendi düşünce faaliyetlerinin meşru kılındığı alanlara da imkân tanır (Kavas, 2021, s. 457). Erkek homososyalliği, erkeklerin bir araya geldikleri, kadınlara ve kendi gibi olmayan erkek gruplarına yer vermeyen bir tür eğlence birlikteliği olarak işler. Böylece hem egemen erkeklik sınırları ve normları belirlenir hem de ötekiler üzerinde en üst olduklarına dair tatminlik ortamı yaratılır. Böylelikle homososyallik, erkekliği yaşatan kaynaklardan biri haline gelir. Erkek homososyal ortamlar kadınları ve kadınsılığı “aşağılama” veya “cinsel nesneleştirme” yoluyla eğlenme ve rahatlama mekânları olabilir ve buralarda homofobik erkek eğlencelerinin güçlü-zayıf erkek ayrımı yapan söylemlerine tanık olunur (Sancar ve Göç, 2021, s. 27). Homososyal erkek birlikteliğinin içinde kamusal söylemler gömülüdür. Erkekler birbirleriyle ilişkisel sarf ettikleri söylemler aracılığıyla erkekliği meşrulaştırır, destekler ve yeniden üretirler. Özetle erkek homososyalliği, filmde de sıkça görülebileceği gibi, erkeklerin sürekli olarak beraber ve birbirleriyle sosyalleştiği, kadınları ve “öteki” erkek gruplarını aşağıladığı, toplumsal cinsiyet normlarının kabul edilmesini sağlayan, onu besleyen ve onun insanlara ulaşımını kolaylaştıran bir sosyalleşme yolu olarak işler.

Film, en başından itibaren iki hizmetçi kadın hariç tamamen erkeklerden oluşan bir çiftliği merkez alır. Bu merkeze Rose’un ve diğer erkeklere benzemeyen Peter’in dahil olması, süregiden “olağan” homososyal ilişkileri krize sokar. Çünkü orada kadınlara ve kadınsı özelliklere yer yoktur. Bu yüzden başta Phil olmak üzere pek çok erkek, kadın düşmanlığını ve homofobiyi performanslarına yedirerek mevcut ortamın “erkekliğini” korumaya çalışır. Erkekler arası sohbetler kadını ve kadın bedenini aşağılama üzerinden ilerleyip erkeklik hikâyelerini yüceltme üzerine kurulur. Film mekânı olan çiftlik, erkekliklerin üretildiği, yeniden üretildiği, performe edildiği, yarıştırdığı, korunduğu, dış tehditlere karşı savunulduğu ve kırılma noktasının gizlendiği bir ilişkiler ağıyla kimlik kazanır.

İnsanlar mekânları ve şeyleri kendi etkinliklerini çevreleyecek biçimde düzenler. İnsanlar onları düzenledikten sonra mekânlar ve şeyler kendi aralarında ilişkiler kurar, aynı zamanda oraya yerleşenler de mekânlarla, şeylerle, birbirleriyle ilişkilendirirler (Bora, 2009, s. 65). Homososyallikle beraber, kadınlar ve “öteki” erkekler üzerindeki eril baskı gücünü daha çok artırır. Rose, eril tahakküme maruz kalan, içine düştüğü erkek cemaati içinde bundan destek alan Phil’in baskısını her an hisseden ve üzerinde iktidar kurulmaya çalışılan bir kadın karakterdir. Phil, Rose’un kardeşiyle sırf parası için beraber olduğunu düşündüğü için onun “adi bir düzenbaz” olduğunu düşünür ve bunu kendisiyle yakınlık kurmaya çalışan Rose’un

yüzüne söylemekten çekinmez. Aynı evde yaşamaya başladıklarında onu sürekli gözetler, piyano çaldığında kendi enstrümanı ile sesini bastırır ve film boyunca üzerinde psikolojik baskı kurar. Filmin başında içkiden hoşlanmadığını söyleyen Rose'un evlenip George'un yanına çiftliğe taşınmasıyla birlikte yalnızlaştığı ve Phil'in etkisiyle erkek homososyal mekânda kaybolup gittiği görülür. Rose'un zamanla psikolojisi bozulur ve alkolün esiri olur.

Homososyal mekânlar, erkekliği "beklediği" gibi performe etmeyen erkekler için ise bir erkeklik okulu haline gelir (bkz. Arık, 2009; Barutçu, 2019; Sancar, 2009; Selek, 2008). Filmde, Peter'ın erkekliğe uygun görülmemeyen davranışları, çiftlikteki tüm erkekler için ona erkekliği öğretme sorumluluğu yükler. Bu sorumluluğa en çok sahip olan kişi ise elbette tüm erkekler arasında hiyerarşik olarak en üst konumda olduğu düşünülen Phil olur. Peter bahçede köpekle "çocuk gibi" oynarken Phil bunu görür ve ıslığıyla köpeği yanına çağırarak oyunlarını keser. Hemen ardından atları üzerindeki erkekler vahşi bir şekilde Peter'ın etrafını sarar ve onu korkuturlar. Tüm bunlar çiftlikte Peter'ın çocuk gibi değil, "erkek gibi" yaşaması beklediği için yapılır. Phil, Peter'ın çiftlikteki varlığına yavaş yavaş alışmaya başladığında erkeklik öğretme sorumluluğunu daha da ciddiye alır. Bu usta çırak ilişkisinin başladığı kırılma anı, Peter'ın da Phil gibi uzaktaki tepelere baktığında havlayan köpek silüeti görmesiyle olur. Daha önce Phil'in sadece anlattığı hikayelerden tanıdığımız ustası Bronco Henry'nin gördüğü ve diğer erkeklerin hiçbir zaman göremediği silüeti Peter'ın rahatlıkla görmesi Phil'i etkiler. Phil'in gözünde Peter artık onun yeni öğrencisidir ve Peter'a öncelikle ata binmeyi öğretir. Çitlerle çevrili bir alanda at üzerinde deneme yapan Peter'ı görünce çitin kapısını açtırır ve atı dışarı salar. Deneyimsiz olan Peter attan düşer ama Phil tekrar tekrar denemesini ister. Erkeklik kolay kazanılmayacaktır elbette. Phil, bu tarz yaklaşımlarını Peter'a "annen seni hanım evladı yapmasın," diyerek meşrulaştırır. Film boyunca hem kendi deneyimlerini hem de kendisinin rol model aldığı ustası Bronco Henry'nin hikayelerini anlatarak Peter'ı "hizaya sokmaya" çalışır.

Homososyal mekânın erkeklik okulu işlevi, filmde nesiller arası erkeklik aktarımıyla da desteklenir. Filmde Phil ile Peter arasında daha sonra hissettirilen cinsel gerilim öncesinde, bir baba-oğul ilişkisi görüleceği izlenimi yaratılır. Erkekliğiyle rol model olan ve bunu Peter'a aktarmak isteyen Phil, oğlan çocukları için ailedeki rol model olan babalık konumuna işaret eder. Phil'in bu konuma gelmesini sağlayan bir üst nesil "baba" ise Bronco Henry'dir. Phil, Bronco Henry'den öğrendiği erkekliği Peter'a aktarmayı görev edinir. Bronco Henry, filmde asıl hegemonik erkeklik temsilini üstlenen karakter olur. Hiçbir zaman görünmeyen fakat anlatımlarla var edilen güçlü bir semboldür. Örneğin Phil ve arkadaşlarının Rose'un restoranında yemek eşliğinde sohbet ettikleri sahnede Phil, önderi olarak gördüğü ve ona her şeyi öğreten Bronco Henry ile yaşadığı "erkekçe" anıları anlatır ve arkadaşları heyecan ve gururla onun bu hikâyelerini dinler. Benzer diyaloglar film boyunca erkekler arası iletişimlerde sık sık görülür. Bronco Henry, erkek cemaati içindeki anlatılarla ve Phil'in gözünde zirvede ulaşılacak istenen ideal erkekliği imler.

Phil'in Peter ile aralarında oluşan cinsel gerilim ise Phil'in zamanında Bronco Henry ile de yaşadığı benzer yakınlaşmanın ima edilmesiyle yine bir aktarıma işaret eder. Ancak eşcinselliğe kapı aralayan bu gerilim ve yakınlaşma, erkekliğin şanına yakışmayacağı için hiçbir zaman dile dökülmez veya tamamen açık edilmez. Phil, film boyunca rol model aldığı Bronco Henry üzerinden Peter'a rol modellik yapmaya devam eder. Öyle ki filmin sonunda Peter'a gerçekten etki edebildiğini gören Phil'in duygulandığı görülür. Rose'un Phil'e inat onun ayırdığı hayvan derilerini başkasına vermesinden sonra, Phil Peter'a yapacağı halat için

deri kalmadığını söyleyip üzülür ve bu üzüntüsünü sinirlenerek performansa döker. Bu esnada Peter'in önceden deri kesip ayırdığını ve şu an kendisinde deri olduğunu söylemesi, Phil'i çok etkiler. Phil, "bundan sonra hayatın çok kolaylaşacak," der ve çalışıp halatı o gece bitireceğini, kendisinin de onu izlemesini istediğini söyler. Aralarında düşmanlıkla başlayıp film boyunca inşa edilen ve erkeklik aktarımı görünümlü ilerleyip cinsel gerilimlerle desteklenen bağ, artık tamamen kurulmuştur ve bu bağ homoerotik arzuyu artık görünür yapar. Ne var ki o gece, Phil'in son gecesi olacaktır.

Filmde homososyal mekânın kurucu etkisi ve bunun şekillendirdiği ilişkiler, sadece çiftlik mekanıyla veya başroldeki erkekliklerle sınırlı kalmaz. Çiftlikteki erkekler farklı mekânlara kalabalık bir şekilde beraber gitmeleriyle ve orada sergiledikleri erkeklik performanslarıyla o mekânları da dönüştürürler. Örneğin Rose'un restoranına ilk kez gittiklerinde diğer masada karma cinsiyetlerden oluşan bir grubun oturduğu ve eğlendiği görülür. Ancak film kahramanı erkeklerin mekâna girmesiyle ve garsonluk yapan Peter'a atılan laflarla mekân karakter değiştirir. Öyle ki erkek bir mekânda kalkıp dans etmeye de yer olmadığı için diğer masa bunu gerçekleştirdiğinde müdahale edilir ve mekânı terk etmeleri sağlanır. Böylece mekân tamamen erkekleşir. Benzer bir mekânsal dönüşüm kamusal alanda da görünür olur. Çiftlikteki erkeklerin dereye ve dere etrafına yayılmalarıyla ve çıplak bir şekilde yüzüp ya da güneşlenip "erkekçe" şakalaşmalarıyla o mekân, kadınların ve/veya kadınsı özelliklerin dahil olamayacağı eril bir karakter kazanır. Erkeklikle karşılıklı etkileşim halinde olan bu mekânsal dinamikler, elbette ki erkekliği tek kurucu dinamiği değildir.

Çiftlikte Erkekliğin Kurucu Dinamikleri: Cinsellik, Et, Homofobi

Homososyal mekanların ve ilişkilerin yukarıda tartışılan erkekliği yeniden üreten yapısı, çeşitli dinamiklerle beslenir. Erkeklik inşası her erkeğin tüm hayatına yayılan bir performansa işaret ettiği için gündelik hayatın çeşitli pratikleri kültürel olarak erkeklikle ilişkilendirilen ve erkekliği besleyen bir konuma oturtulur. Erkekliğin bu kurucu ve besleyici dinamikleri, erkekliği odak alan filmde de sıklıkla görünür olur. Ön plana çıkan dinamikler ise cinselliğe dair görüntüler ve imalar, et tüketimi ve homofobik söz ve davranışlar üzerinden ilerler.

Cinsellik, erkeğin hayatında aktif ve başarılı bir şekilde sürdürmesi beklenen, erkeklik inşasının önemli yapı taşlarından biri olarak görülür (Barutçu, 2013; Selek, 2008). Bu cinsellik, elbette ki heteroseksüel bir cinselliğe işaret eder. Ergenliğe girmesiyle birlikte yetişkin bir erkek olma yolunda ilerleyen erkeğin güçlü erkeklik konumunu cinsel performans olarak da göstermesi beklenir çünkü erkeklik daha önce değinildiği gibi sürekli mücadele gerektiren bir konumu imler. Bu mücadelede başarısızlığa yer yoktur. Bu yüzden heteronormatif kodlara uymak ve her daim cinsel ilişkiye hazır olmak, erkekliğin kurucu unsurlarından biri olur. Filmdeki homososyal ilişkiler de cinsellikten bağımsız ilerlemez. Erkek cemaati içindeki erkeklik performansı, cinselliği de bir gösteri aracı olarak kendine destek alır. Filmde sürekli birbirleriyle vakit geçiren erkeklerin gerektiğinde yine hep beraber seks işçilerinin de bulunduğu bir mekâna eğlenmeye gitmeleri anlamlıdır. Bu sayede hem homososyal ilişkilerin çok rahat kapı açabileceği homoerotik arzuya ket vurulmuş olur hem de bunun seks işçileri üzerinden gerçekleştiriliyor olması erkeği gerektiğinde kadın bedenine sahip olabilen "güçlü" bir konuma oturtur. Zira Phil'in ve George'un ilk cinselliklerini de bir seks işçisiyle yaşamaları tesadüf değildir. Phil'in kardeşine, "hatırlar mısın, çükümüz kalkmaya başlar başlamaz valide hanım çiftliğe kız çağırması," diyerek anlatmaya başladığı anısı, beraber olduğu kadın için

“sanırım tipi idare ederdi, kafasına çuval geçirmeden beraber olabilirdin. Diğerlerinin aksine,” demesiyle devam eder. Kadın bedeni, erkeğin cinsellik ihtiyacını gidereceğı bir metaya indirgenir. Phil’in kadınları aşağılayan sözleri karşısında George, her zamanki sessizliğıyle erkekliğin kadınları aşağı gören algısını besler. Phil için ise bu algı zaten olması gereken bir erkeklik özelliğidir. Öyle ki George, Rose eve taşındıktan sonra banyoya gireceğı zaman Phil’in ortak banyoya açılan kapısını sessizce kilitler. Phil bu duruma bozalsa da olay George’un gözünde sıradan bir olay gibi verilir. Phil’in “ideal” erkekliğı, karşısındaki kadın kim olursa olsun onu aşağı gören ve cinselliğı her zaman açık bir obje konumuna oturtan bir erkekliktir.

Hegemonik erkeklik, sadece kadın üzerinde değıl, güç hiyerarşisinin altında bırakılan tüm kategoriler üzerinde bir erk ve hak sahibi olduğı fikrindedir. Bu yüzden hiyerarşik olarak hegemonik konumdaki erkek, kadının olduğı kadar kendinden aşağı bir tür olarak gördüğü hayvanın da üstündedir ve erkekliğini bu üstünlük üzerinden de besler. Bu üstünlük hayvana yönelik şiddeti meşru kılar. Çünkü erkek şiddeti egemen erkekliğin ötekileştirdiğı tüm gruplar üzerinden düşünülerek kavranabilecek geniş kapsamlı ve çok katmanlı bir olgudur (Sancar ve Göç, 2021, s. 35). Öte yandan şiddete başvurmasa dahi “güçsüz” konumdaki hayvanı bir besin maddesi olarak tüketmek ve etin kültürel anlamı, bu performansı da bir erkeklik normu olarak kurgular (Adams, 2013; Potts ve Parry, 2010).

Filmde Phil’in çiftlikteki hayvanları tokatladığı, tekmelediğı, cesurca ve çıplak elle hadım ettiğı, diğer erkeklerle ustaca deri yüzdüğü sık sık gösterilir. Bu kendisi ve çiftliktekiler için önemli ölçüde “erkekçe” bir davranıştır. Hayvan görüntülerinin film boyunca merkezde olması tesadüf değıldir. Homososyal ilişkilerle beslenen erkeklik, bu tür üzerindeki üstünlükten de kendini besler. Bu yüzden bazı sahnelerde etrafta iç organlar, kesik başlar, kan vardır. Aynı şekilde Phil’in, acıktıklarında geyik vurup taze et yemekten bahsetmesi basit bir öneri değıldir. Et yemeğı/kesmeğı atfedilen bu sembolik anlam, hegemonik erkeklik performansının kurucu unsurlarından biri haline gelir. Sobal, en basit haliyle biyolojik bir ihtiyaç olan beslenmenin, aynı zamanda kadın ve erkek arasındaki eşitsizlikleri içeren ve yansıtan cinsiyetlendirilmiş bir pratik olduğunu söyler (akt. Çarpar, 2020, s. 252). Tarih boyunca et gücün simgesi olmuş, insanlar için ve onları kuvvetlendiren önemli bir besin kaynağı olarak görülmüş, bu sebeplerden ötürü erkeklikle özleştirilmiştir.

Erkek kimliğinin en kurucu özelliklerinden bir diğeri, daha önce de değinildiğı gibi kadını “kurucu karşıt” konumuna oturtup ona ait olan her şeyin ötekileştirilmesi ve itibarsızlaştırılmasıdır. Çünkü Stoller ve Herdt’in açıkça ortaya koyduğı gibi, erkek olma meselesinin birinci koşulu, kadın olmamaktır (akt. Kandiyoti, 2022, s. 203) ve erkek, kadınlıktan ne kadar uzaksa o kadar erkektir. Bu kadınsılık karşıtlığı fikri, erkekliğe ilişkin çağdaş ve tarihsel fikirlerin merkezinde yer alır ve böylece erkeklik ne olduğundan ziyade ne olmadığıyla ilişkili bir biçimde tanımlanır (Kimmel, 2013b, s. 96). Bu da erkeklik normlarına uymayan özellikleriyle “öyle olmaması” gereken bazı erkekleri homofobi üzerinden ötekileştirir. Filmde de kadın karşıtlığı üzerinden beslenen ve homofobik tutumlara işaret eden erkeklik performansına dair pek çok sahne dikkat çeker. Örneğın, Phil ve arkadaşları Rose’un restoranına gittiklerinde Phil vazonun içinde bulunan gazete kağıdından yapılmış çiçekleri fark eder ve “bunları hangi küçük hanım yaptı acaba?” diye sorar. O esnada yan masadaki tabakları toplayan Peter gülümseyerek kendisinin yaptığını söyler. İlk başta “affedersin,” diyen Phil, ardından arkadaşlarıyla birlikte alay etmeye başlar. Çiçeklerden birini masadaki mumla tutuşturur, sigarasını yakar ve çiçeğı su dolu sürahinin içine atar.

Ardından gelen sahnede George, Phil'in Peter'e söylediği sözlerden dolayı Rose'un ağladığını söyler. Phil ise "oğlan kendine gelip doğasına uygun davranışın diye söyledim, fark etmesi için," der. Erkekliğin doğasında ucu kadınlığa değebilecek hiçbir eyleme yer yoktur. Erkeklik, diğer erkeklerin önünde ve onlar için, kadınlığa karşıt olarak ve her şeyden önce kişinin kendi içindeki bir tür dişil korkusu içinde inşa edilir (Bourdieu, 2014, s. 71). Öteki üzerinde tahakküm sahibi olmayla, duyguları bastırmayla, şiddetle, statü kaygısıyla ve iktidarla kodlanır. Bu yüzden erkeklerin egemen erkeklik kodlarına uygun davranmaması, "yumuşak", "kadınsı", "öteki" vb. damgalamalara maruz kalma ve erkek cemaatinden dışlanma tehdidi doğurur.

Erkekler arası bu ilişkide homofobi, erkekliğin kurucu dinamiklerinden biri olarak işler. Bu yüzden özellikle erkek cemaati içinde homofobik davranışlar çok hızlı yayılır, bir erkeklik performansı olarak belirir. Grup içindeki erkekler, erkekliğiyle dalga geçilen erkek gibi olmadıklarını gruba kanıtlanma mücadelesine girerler. Filmdeki erkekler (ve tabii özellikle Phil), olağan gücüyle erkeklik kılıcını kuşanmış, gündelik yaşamına yön veren erkekçe davranışları benimseyen, kadını ve "erkek gibi" olmayan erkekleri itibarsızlaştıran bir harenin içinde varlığını idame ettirmektedir. Çünkü erkek eşcinselliği erkekliğin yitimi olarak algılanır ve dolayısıyla erkeklerin yaşam pratiklerinde "gerçek" bir erkek gibi davranmaları beklenir. Homoerotik arzu da bu sebeple kadınsı ve kabul edilemez bir arzudur. Homofobi bu arzuyu bastırır, diğer erkeklerle ve aynı arzuyla lekelenebilecek çocuklarla tüm ilişkileri saflaştırır ve birinin kişiyi ezme da olsa eşcinsel olarak düşünmesi olasılığının önüne geçer. Diğer erkeklerle arzu duyulan bir yakınlaşmadan homofobik bir şekilde kaçmak, içerdeki eşcinselin reddidir ancak bu ret çabasında asla tamamen başarılı olunamaz (Kimmel, 2013b, s. 98). Bu yüzden film de Phil'in baskıcı ve sert erkek olarak imlenirken sonlara doğru bunun bir yanılsama olduğu ve seyircide tüm bunların Phil'in sert yapısının ardında gizlediği yönlerin üstünü örten bir perde olduğu şüphesinin uyandırılması sürpriz olmaz. Phil hegemonik erkek imajı çizerken bu imajın aslında Phil'in üzerine giydiği bir erkeklik kalkanı olduğu düşünülür. Bu kalkanın düştüğü anlar ise homoerotik arzuyu açığa çıkarır.

Filmde, Phil'in hem Bronco Henry'e hem de Peter'a yönelik seyirciyi adım adım ikna eden bir homoerotik arzusu olduğu fikri işlenir. Phil'in Bronco Henry'yle aralarındaki ilişkinin bir usta-çırak ilişkisinden öte olabileceği fikri ilk olarak Phil'in Bronco Henry'den kalma eyeri eliyle okşadığı sahnede belirir. Daha sonraki bir sahnede yine Henry'den kalma olduğu muhtemel bir bezi çıplak tenine ve cinsel organına sürttüğü görülür. Peter'ın Phil'in içinde çıplak erkek fotoğraflarının olduğu dergilerin bulunduğu kutusunu bulması ve bu dergilerin Bronco Henry'ye ait olduğunun görülmesi hem Bronco Henry'nin hem Phil'in görüldüğü gibi bir "erkek" olmadıklarını imler. Filmin sonlarına doğru Phil'in Peter'a Bronco Henry için "arkadaştan da ötesi" demesi ve soğuk bir gece Bronco Henry'nin kendisini vücuduyla ısıtarak uyuduklarını anlatması, bu arkadaşan da öte ilişkideki homoerotik arzuyu netleştirir. Aynı arzu Phil ile Peter arasında iseilmek ilmek örülür. Peter'ın göl kenarında çıplak haldeki Phil'i izlemesi ve bunu gören Phil'in çıplak bir şekilde Peter'ı kovalaması gibi sahnelerle adım adım tırmanan cinsel gerginlik, Phil ile Peter'ın aynı sigarayı içtikleri son sahnede doruk noktaya ulaşır. Film, en baştan itibaren inşa ettiği erkeklik temsillerinin içini boşaltarak erkekliğin yapay sınırlarını ve kırılmasını gözler önüne sererek biter.

Sonuç ya da Kırılğan Erkeklikler

Filmin sonlarına doğru izleyicide Peter'ın da Phil ile duygusal ve cinsel yakınlık kurduğu izlenimi yaratılırken, aslında Peter'ın Phil'e gitgide bilendiği anlaşılır. Filmin odağı erkeklik yarışı üzerinden giderken, filmin son sahneleri annesini kurtarma derdinde olan bir erkek ile ona duygusal yakınlığını gözler önüne seren bir başka erkek arasındaki gerilime evrilir. Peter, annesinin git gide kötüleyen durumunun Phil'in uyguladığı psikolojik şiddetten kaynaklandığını biliyordur ve annesinin de eskiden kaybettiği babası gibi içip içip intihar etmesi en büyük korkusu olmuştur. Rose'un, Phil'i kızdırmak için onun izni ve haberi olmadan hayvan derilerini satması Peter için iyi bir fırsat yaratır. Kendisinde yeteri kadar deri olduğunu ve onunla paylaşabileceğini söylemesiyle Peter, Phil'in bir kez daha gözüne girmiştir. Phil de Peter'a olan sözünü tutmak için halatı bitirmeye çalışırken film boyunca en net duygusal yakınlaşma yaşanır. Phil, yine Bronco Henry'den bahsetmeye başlar ve bir kez daha Phil ve Henry arasında bir ilişki olduğu ima edilir. Bu anlatı, Phil'in Peter'a da yakınlaşmasına kapı aralayan imalar içerir. Filmde erkek homososyalliğinin eşcinselliğe izin vermez gibi görünürken homoerotik ilişkilenelelere göz kırptığı açık edilmiş olur. Bu da zaten kaygan zeminde kurgulanan ve her an kaybedilebilecek konumda inşa edilen erkekliğin bir anda yitip gidebilmesine ortam hazırlar. Yani homososyalliğin gizli homoerotizmi, eşcinsel haz ve birlikteliklere kayar.

Film, toplumsal olan her şeyin dinamik olduğu gibi erkeklik kimliğinin de oldukça dinamik ve kaygan konumda olduğunu iyi bir örneği olur. Sabit ilerlemeyen erkeklik kimlikleri, hegemonik ve madun konumlar arasında gel gitler yaşar. Phil, filmin başından beri güçlü bir hegemonik erkeklik temsili sunuyor gibi görünse de aslında erkekliğin kırılğanlığının iyi bir örneğini oluşturur. Erkekliğin kırılğanlığını tartıştıkları makalelerinde Vandello ve arkadaşları (2008, s. 1337), "gerçek" bir erkeğin ne olduğuna dair ikonik imgeler ile erkeklerin gerçek deneyimleri arasındaki karşıtlığı vurgular ve erkeklere yönelik toplumsal beklentilerin erkeklerde kaygıyı arttırdığına ve bunun da fiziksel saldırganlığa kapı araladığına işaret ederler. Yani toplum, kadınlığa nazaran erkeklerden sürekli ispata dayalı bir cinsiyet performansı bekler ve bu da erkekliğin kendi gibi olmayanlar üzerinde bir tür baskı kurma, tahakküm yaratma ve iktidar olma arzusunu doğurur. Filmde sözde hegemonik erkekliğin temsili olan Phil, sahip olduğu konum itibariyle erkekliğini ispatlamak için hem kendisiyle hem etrafındakilerle sürekli bir mücadele içinde olmuştur. Homososyal ilişkilerle beslenerek ilerleyen bu mücadelede en sonunda erkekliğin kırılğanlığı da görünür olur. Film boyunca erkekliğin mağduru egemen erkeklığe uygun davranmayan Peter gibi görünse de filmin sonunda asıl mağdur Phil olur. Devamlı egemen ve erk sahibi olmaya çalışmanın baskıya dayalı hiyerarşi oluşturması Phil'in ölümüne yol açacaktır. Peter, Phil ile olan son yakınlaşmalarını kullanarak ona tuzak kurup şarbondan ölmesine sebep olur.

Sancar, "egemen erkeklik değerlerini reddetmek erkeklik kaybı değildir; tersine erkekler de kadınlar gibi söz konusu egemen erkeklik değerlerinin mağdurdur" diye yazar (Sancar, 2009, s. 29). Erkeğin hep taşıması ve koruması gereken erkekliği erkek üzerinde ciddi bir baskı yaratmakta ve onu ezmektedir (Oktan, 2008, s. 155). Filmde de toplumsal cinsiyet normlarının kadınları olduğu kadar erkekleri de tahakküm altına alıp ezmelerinin bir örneği görülür. Film boyunca hikâyede yer alan tüm erkekler erkeklik normlarıyla kuşatılmış, egemen erkeklik normlarına biat eden, erkek üstünlüğüne dayalı eşitsiz sistemin sürekliliğini sağlayan ve en güçlüyü temsil etse bile sonunda erkekliğine yenilen erkekler olarak temsil edilir.

Özetle, Phil'in hegemonyaya sahip görünürken erkekliğinin hegemonik konumdan kaydığı, kırılğan konumda temsil edilen Peter'in ise erkle girdiği mücadelede hegemonyayı besleyip gün yüzüne çıkardığı görülür. Phil'in çok seyrek gördüğümüz "zayıflıkları", Peter ile olan yakınlığı arttıkça daha görünür olur ama Phil bu kırılğanlığı asla kabul etmez. Kendisini ölüme götüren hastalığa yakalandığında dahi yataktan zar zor kalkar ve "ben iyiyim" der. Phil öldükten sonra Peter'in okuduğu bir cümle dikkat çeker: "Canımı kılıçtan, biricik hayatımı köpeğin pençesinden kurtar." Filmin sonu, en başta yine Peter'den duyduğumuz "bir erkek olarak anneme nasıl yardım etmezdim? Onu nasıl kurtarmazdım?" lafını hatırlatır. Film, Peter'in hem annesini hem kendini özgürleştirmek için erk ile girdiği ama belli etmediği o güç mücadelesini kazanmasıyla biter. Film boyunca toprağa ekilen tohum, filmin sonunda yeşerir ve erkeklik mücadelesinin galibi, en baştan beri kırılğanlığını reddetmeyen ve madun gibi görünen bir başka erk olur. Eleştirel erkeklik çalışmaları bakış açısıyla bir okuma yapıldığında *The Power of the Dog* filmi, hegemonik erkeklik ve hegemonik olmayan erkeklikler ikiliğinin sınırlarının yapaylığına ve muğlaklığına dair iyi bir temsil sunar ve homososyal mekân ve ilişkilermelerin erkeklik inşasındaki kurucu etkisinin yanı sıra erkekliğin kırılğanlığını da açık edebildiğini gösterir.

Kaynakça

- Abrahamsson, L. (2006). Exploring construction of gendered identities at work. S. Billett, T. Fenwick & M. Somerville (Eds.), *Work, subjectivity and learning: understanding learning through working life* içinde (s. 105-121). Dordrecht: Springer.
- Adams, C. J. (2013). *Etin cinsel politikası: feminist vejetaryen eleştirel kuram*. İstanbul: Ayrıntı.
- Baştürk Akça, E., & Tönel, E. (2011). Erkek(lik) çalışmalarına teorik bir çerçeve: feminist çalışmalardan hegemonik erkeklığe. İ. Erdoğan (Ed.), *Medyada hegeonik erkek(lik) ve temsil* içinde (s. 11-39). İstanbul: Kalkedon.
- Anderson, E. (2009). *Inclusive masculinity: the changing nature of masculinities*. New York: Routledge.
- Arık, H. (2009). Kahvehanede erkek olmak: kamusal alanda erkek egemenliğin antropolojisi. A. Alkan (Ed.), *Cins cins mekân* içinde (s. 168-201). İstanbul: Varlık.
- Barutçu, A. (2013). Türkiye’de erkeklik inşasının bedensel ve toplumsal aşamaları. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara). Erişim adresi: <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/handle/1/786>.
- Barutçu, A. (2019). Savaş kahramanı bir vicdani retçi: Savaş Vadisi (Hacksaw Ridge) filminde çatışan erkeklikler. *İLEF Dergisi*, 6(2), 199-226. DOI: 10.24955/ilef.653954
- Barutçu, A. (2022). Erkek(lik) kategorilerine ve kimliklerine dair queer sorgulamalar: idrak edilemez bir erkeklik mümkün mü? D. Gülçiçek & E. Erdoğan (Eds.), *Feminist eleştiri: arayışlar ve müzakereler* içinde (s. 78-104). İstanbul: Metis.
- Bird, S. R. (1996). Welcome to the men’s club: homosociality and the maintenance of hegemonic masculinity. *Gender & Society*, 10 (2), 120-132. DOI: 10.1177/089124396010002002
- Bora, A. (2009). Rüyası ömrümüzün çünkü eşyaya siner. A. Alkan (Ed.), *Cins cins mekân* içinde (s. 63-75). İstanbul: Varlık.
- Bourdieu, P. (2014). *Eril tahakküm*. İstanbul: Bağlam.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: erkekler ve erkeklik üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, 58, 269-284.
- Bozok, M., & Bozok, N. (2019). The household, the street and the labour market: masculinities and homosocial solidarity networks of Afghan migrant boys in a squatter neighbourhood in Istanbul. *NORMA*, 14(2), 96-111. DOI: 10.1080/18902138.2018.1519241
- Bridges, T., & Pascoe, C. J. (2014). Hybrid masculinities: new directions in the sociology of men and masculinities. *Sociology Compass*, 8(3), 246-58. DOI: 10.1111/soc4.12134
- Campion, J. (Yönetmen). (2021). *The Power of the Dog* [Film]. Yeni Zelanda, İngiltere, Kanada, Avustralya: Uluslararası ortak yapım.
- Connell, R. (2000). *The man and the boys*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Connell, R. (2019). *Erkeklikler*. (2. baskı). Ankara: Phoenix.
- Connell, R., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859. DOI: 10.1177/0891243205278639

- Çarpar, M. C. (2020). Beslenme, kimlik ve erkeklik: et yemenin sosyolojisi. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 40(1), 249-277. DOI: 10.26650/SJ.2020.40.1.0041
- Demetriou, D. Z. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: a critique. *Theory and Society*, 30(3), 337-361.
- DiMuccio, S. H., & Knowles, E. D. (2019). The political significance of fragile masculinity. *Current Opinion in Behavioral Science*, 34, 25-28. DOI: 10.1016/j.cobeha.2019.11.010
- Hearn, J. (2004). From hegemonic masculinity to the hegemony of men. *Feminist Theory*, 5(1), 49-72. DOI: 10.1177/1464700104040813
- Hearn, J. (2012). Male bodies, masculine bodies, men's bodies: the need for a concept of gex. B. S. Turner (Ed.), *Routledge handbook of body studies* içinde (s. 307-320). Londra ve New York: Routledge.
- Kandiyoti, D. (2022). *Cariyeler, bacılar, yurttaşlar: kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. (7. baskı). İstanbul: Metis.
- Kavas, B. (2021). Toplumsal cinsiyet ve erkeklik: Full Metal Jacket filmi örneği. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7(3), 453-467. DOI: 10.17932/IAU.ICD.2015.006/icd_v07i3003
- Kimmel, M. (2013a). *Angry white men: American masculinity at the end of an era*. New York: Nation Books.
- Kimmel, M. (2013b). Homofobi olarak erkeklik: toplumsal cinsiyet kimliğinin inşasında korku, utanç ve sessizlik (M. Bozok, Çev.). *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 5(2), 92-107.
- Lefebvre, H. (1991). *The production of space*. UK: Blackwell Publishing.
- Lipman-Blumen, J. (1976). Toward a homosocial theory of sex roles: an explanation of the sex segregation of social institutions. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 1(3), 15-31.
- Messerschmidt, J. W. (2012). Engendering gendered knowledge: assessing the academic appropriation of hegemonic masculinity. *Men and Masculinities*, 15(1), 56-76. DOI: 10.1177/1097184X11428384
- Messerschmidt, J. W. (2019). The salience of hegemonic masculinity. *Men and Masculinities*, 22(1), 85-91.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(2), 273-294. DOI: 10.18037/ausbd.1227356
- Morrell, R., Jewkes, R., & Lindegger, G. (2012). Hegemonic masculinity / masculinities in South Africa: culture, power, and gender politics. *Men and Masculinities*, 15(1), 11-30. DOI: 10.1177/1097184X12438001
- Oktan, A. (2008). Türk sinemasında hegemonik erkeklikten erkeklik krizine: Yazı-Tura ve erkeklik bunalımının sınırları. *Selçuk İletişim*, 5(2), 152-166.
- Potts, A., & Parry, J. (2010). Vegan sexuality: challenging heteronormative masculinity through meat-free sex. *Feminism & Psychology*, 20(1), 53-72. DOI: 10.1177/0959353509351181
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik: imkânsız iktidar. Ailede, piyasada ve sokakta erkekler*. İstanbul: Metis.

- Sancar, S., & Göç, M. (2021). *Erkekler, erkeklikler ve toplumsal cinsiyet eşitliğı haritalama ve izleme çalışması*. Cinsiyet Eşitliğı İzleme Derneğı.
- Savage, T. (1967). *The Power of the Dog*. Boston: Little, Brown and Company.
- Selek, P. (2008). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim.
- Swain, J. (2006). Reflections on patterns of masculinity in school settings. *Men and Masculinities*, 8(3), 331-349. DOI: 10.1177/1097184X05282203
- Türkoğlu, B. (2013). Fay hattında erkeklikler: çalışma ve işsizlik ekseninde erkeklige bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 33-61.
- Vandello, J. A., Bosson, J. K., Cohen, D., Burnaford, R. M., & Weaver, J. R. (2008). Precarious manhood. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(6), 1325-1339. DOI: 10.1037/a0012453

Impact of Customer Value, Public Relations Perception and Brand Image on Customer Loyalty toward GSM Operators in Turkey

Hilal Kılıç¹², Hamidou Taffa Abdoul-Azize³ ve Onur Türker⁴

Abstract

This study investigates the effect of customer value, public relations perception and brand image on customer loyalty towards GSM operators in Turkey. Primary data were collected through an online survey from 360 participants. Pearson correlation test and regression analysis were conducted to test the study hypotheses. The findings of the study showed the existence of a strong relationship between public relations and brand image, a moderate relationship between public relations and customer value, and brand image and customers value. Moreover, the findings showed that brand image is the most significant factor affecting customer loyalty, followed by customer value and public relations perception respectively.

Keywords

Customer Value
Public Relations
Brand Image
Customer Loyalty

About Article

Received: 01.05.2023

Published: 28.12.2023

Doi: 10.18026/cbayarsos.1290682

Müşteri Değeri, Halkla İlişkiler Algısı ve Marka İmajının Türkiye'deki GSM Operatörlerine Yönelik Müşteri Sadakatine Etkisi

Özet

Bu çalışma, Türkiye'deki GSM operatörlerine yönelik olarak müşteri değeri, halkla ilişkiler algısı ve marka imajının müşteri sadakati üzerindeki etkisini araştırmaktadır. Birincil veriler, 360 katılımcıdan çevrimiçi bir anket kullanılarak toplanmıştır. Çalışma hipotezlerini test etmek için Pearson korelasyon testi ve regresyon analizi yapılmıştır. Araştırmanın bulguları, halkla ilişkiler ile marka imajı arasında güçlü bir ilişkinin varlığını, halkla ilişkiler ile müşteri değeri arasında orta düzeyde bir ilişkinin varlığını ve marka imajı ile müşteri değeri arasında yine orta düzeyde bir ilişkinin varlığını göstermiştir. Ayrıca bulgular, müşteri sadakatini etkileyen en önemli faktörün marka imajı olduğunu, bunu sırasıyla müşteri değeri ve halkla ilişkiler algısının izlediğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler

Müşteri Değeri
Halkla İlişkiler
Marka İmajı
Müşteri Sadakati

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 01.01.2021

Yayın Tarihi: 01.01.2022

Doi: 10.18026/cbayarsos.1290682

¹ hilalkilic@beykent.edu.tr

² Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Beykent Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Medya ve İletişim Bölümü, 0000-0002-6628-4080.

³ Dr, Beststar Holding, ucabdoulazize@gelisim.edu.tr, 0000-0002-6061-9433

⁴ Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, oturker@gelisim.edu.tr, 0000-0002-5119-0323.

Introduction

During the last decades, the relationship between the customer and the companies play an important role in a competitive economy. Commonly, a brand is considered as virtual symbols such as logo, packaging product design, identity, and marketing channels that the companies use to create a unique brand image. Customer-based reputation is perceived as “the customer's overall evaluation of a firm from his or her reactions to the firm's goods, services, communication activities, interactions with the firm and/or its representatives or constituencies and known corporate activities” (Walsh et al., 2009). Corporations that have a good reputation easily build trust and pledge with the customers. This plays a mediating role in identifying the customers and their behavioral intention (Keh and Xie, 2009). Customer loyalty to the companies' services and products is an important factor on marketing activities (Dick and Basu, 1994). Accordingly, the company's success is determined by customer loyalty (Sirohi et al., 1998). Ledingham and Bruning (1998) noted that customer consciousness of the relationship between company and customer could increase their loyalty and accordingly increase its revenue and overall objectives.

The relationship between public relation perception and customer loyalty is a key determinant in business management. Public relation perception affects customer loyalty due to a satisfactory brand image (Hsieh and Li, 2008). Reynolds and Beatty (1999) mentioned that many studies have explored the relationship between customer and corporation and the long-term effect of customer loyalty. Corporations' aspects such as citizenship, image and credibility determine the corporation's attractiveness while good image and reputation enhance the revenue of corporation (Bartikowski et al., 2011; Tsai and Yang, 2010). Hence, the corporation's image affects customer loyalty and the corporation's reputation determines the behavioral intention of the customer (Shamma and Hassan, 2009; Nguyen and Leblanc, 2001). Most Turkish studies on GMS operators focused on; service quality perception and brand loyalty (Usta and Memiş, 2009), mobile phone brand image and preferences (Yaşa and Bozyiğit, 20012; Şengün and Menteş, 2018) and brand loyalty of GSM users (Torlak et al., 2014). Other authors studied brand loyalty and consumers purchase intention (Uzunkaya, 2016), brand satisfaction and GSM operator users (Dulek, 2019), creative strategies and appeals of GSM operators during Covid-19 pandemic (Cılızoğlu et al., 2020).

With respect to the above studies, it is evident that customer loyalty is a key factor in the success and profitability of the company. Customer loyalty is an essential central topic in marketing as it guides companies to adopt effective strategies to strengthen customer trust towards their products/services. In this view, this study aims to investigate the factors determining customer loyalty with a focus on Turkey GSM operators' brands. Especially, it seeks to explore how these GSM operators could build customer loyalty through customer value, public relations perception, and brand image.

Conceptual Framework and Literature Review

Brand Image

For a long time, brand image has become an important concept in customer behavior studies (Riaz, 2015). Brand image is a central aspect of the brand, which influences the customer behavior towards a given product or service (De Chenatony and Riley, 1998; Keller, 1993). Brand Image (BI) refers to customer perception of the brand and its meaning in his/her memory (Herzog, 1963). Brand image denoted the overall impressions such as observations and consumption between the consumer and a brand (Dichter, 1985). In addition, BI refers to the consumer perception of the motivation and emotion towards a specific brand (Malhotra,

2010). Therefore, brand image is the most important resource of the company as it builds its competitive advantages and maintains its customers (Deheshti et al., 2016). Corporate responsibility is socially effective in the forms of brand image. Corporate social responsibility creates a sense of trust towards the brand in the undertaking and business of the brand image (Sharabati et al.2023).

Customer Loyalty

Customer loyalty is an important aspect for companies that determine their success. A brand loyal customer is defined as the most valuable customer for a company (Ganesh et al., 2000). Customer loyalty enhances the customer trustworthiness towards a brand or product (Bauer et al., 2005). Therefore, customer loyalty improves premium price sales, market share, and accordingly the company productivity (Brown et al. 1997). In addition, it plays a vital role in business growth and sustainability (Berry et al., 1985). Commonly, people trust other consumers more than the company agents and advertisements (Gerdt et al., 2019; Hirata, 2019; Liu et al., 2019). A loss of one unsatisfied customer could lead the company to lose more than 20 customers because this customer bad experience spreads rapidly through word of mouth (Basha et al., 2015). However, satisfied customers would be a good promoter of a brand because they are considered as an indicator of effective corporate operation.

Public Relation Perception

With a unified economic system, the understanding of the preference of the consumers especially the company brand, localization and other aspects is essential. Public relation improves brand information and creates brand awareness through appreciation. This increases the brand image, draws brand emotions, and builds brand attitude and knowledge (Keller, 2003). Customer loyalty results from their understanding of the brand, which can be enhanced by public relations. (Keller, 1993; 1999). For instance, customer satisfaction and perception of public relations determine those who stayed and who leave (Bruning and Ledingham, 2000). The consumer awareness of the relationship between company-customer plays a significant role in reinforcing customer loyalty and contributes to increasing the company revenue and overall objectives (Ledingham and Bruning, 1998).

Customer value

The satisfaction of consumers' needs and wants is the core of marketing whilst each company aims mainly to provide value to the customer to make profits. A competitive economy implies numerous rational consumers and choices which require a company to propose, provide and communicate a great value to achieve its overall objectives (Kotler and Keller, 2009). Consequently, customer value is an essential concept of marketing that shapes the company principle (Webster, 2002). Moreover, customer value can be perceived as an estimated benefit the customer obtained from the products/services (Zeithaml, 1988). Customer value is the company's capability to create and improve value to goods and services, especially the services or the aspects of the services provided to customers (Johnson and Weinstein, 2004). It is obvious that customers' observed value depends on the perceptions of what they obtain from a product and what the product provides to them. The customers estimate the offers that bring the maximum value so that likely the offer would satisfy the customer, the higher the chance the product or service would be used or purchased (Kotler and Keller, 2009). Reliability, performance, appearance, durability, etc. of the product in the formation of customer value. factors come into play (Sokoslowa and Caputa, 2023, s.3)

GSM Operator in Turkey

Telecommunications in Turkey has a long history. Since, 1865, the country was amongst the forefather memberships of the International Telecommunication Union (ITU). In 1847, Turkey was connected to the telegraph line and Ankara has seen the installation of the first automatic exchange in 1926 (Minges, 2002). In 1993, Turkcell becomes the representative of the General Directorate of Post, Telegraph, and Telephone (PTT) and by 2000, the country enforced Law No 4502 enabling the establishment of the Telecommunication Authority (TA) and the communication higher council. The TA was an anonymous and regulatory institution of Turkey telecommunication, which keys role includes reporting to the Ministry of Transport guarantor of granting licenses, implementing policies and activities according to the Telecommunication Authority (Evcı et al., 2004). The telecommunication market was liberalized in 2004 and recently Turkish Telecom attracted increasing interest from international operators and investors. The company experienced several readjustments and then it was sold under the conditions that the government retains 'golden share' to protect the national interests (Anonymous, 2003). Turkey Mobile network occupies a smooth competition in telecommunication sector excepted the mobile telephony, which gained growing marketing during the last decades. Accordingly, in 1986 Türk Telekom launched Nordic Mobile Telephone (NMT) one of the prior wireless operations in Turkey. Türk Telekom launched Turkcell and Telsim GSM operators under GSM900 service under shared-revenue agreement. In 1998 a revenue-sharing agreement turned into a 25-year license so that each company (Turkcell and Telsim) has to pay \$500 million and invest about \$3 billion to support the country's infrastructure development (Anonymous, 2003).

On the other hand, the Mobil market was opened in 2001 with the introduction of GSM 1800 services (Evcı et al. 2004). During the periods 2012-2017s, the country accounts for 77.9 million mobile phone subscribers while the key cities recording the largest number of phone subscribers include Istanbul (25%), Bursa (16%), Ankara (13%), Antalya (10%) and İzmir (6%) (Turkey Ministry of Technology, 2018).

Methodology

Hypotesis Development

The company's marketing function aims to sustain the brand image and strategy (Keller, 1993; Roth, 1995). The company's positive and popular image is a vital asset as it influences its consumer perception (Grönroos, 2002). Kwun and Oh (2007) and Ryu (2008) indicated that BI is a single-dimensional concept. However, Keller (2008) considered BI as an emotional and rational dimension. In the same context Park and al. (1986) added that BI is a tridimensional construct that includes symbol, function and experience whilst Wijaya (2013) noted that BI includes identity, personality, association, behavior, attitude, competence and benefit.

Based on the above argument the first hypothesis is:

H₁- Brand image positively affects customer loyalty.

Consumer perception of the company's use of public relations allows the company to achieve profit and avoid damages (Webb and Mohr, 1998). The levels of self-congruence of the consumer and how the company satisfies his/her expectations through public relations efforts determine consumer perception of public relations (Sen and Bhattacharya, 2001).

From the above argument, the following is hypothesized:

H₂- Public relation perception positively affects the customer loyalty

The companies that care about the customer should avoid the customer's negative word of mouth as it spreads easily and reaches many other customers in a short time (Basha et al. (2015). Therefore, Shamsudin et al. (2018) highlighted that word of mouth has become more essential as it is a means through which the customers spread their emotions, negative and positive experiences, particularly via social media. Additionally, many factors such as physical facilities, product location and customer satisfaction influence customer loyalty (Farida et al., 2018). Furthermore, customer perceived value and satisfaction, service quality, price, promotion and consumer satisfaction affect customer value (Saputri et al. 2019; Jati Prabowo and Sitio, 2020). With the above, it is hypothesized that :

H3- Customer value positively affects customer loyalty.

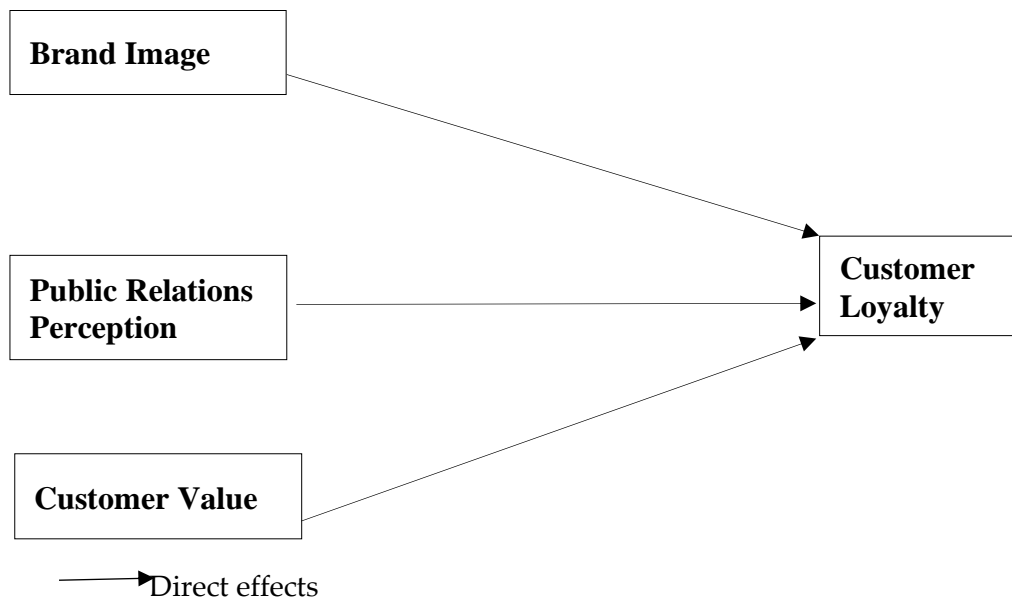

Figure 1. The proposed framework of the effect of brand image, public relations perception and customer on customer loyalty

Study Data

The data of this study were collected from the users of GSM brands living in Turkey. Convenience sampling was used as the study did not target a specific respondent as a consumer and this type of sampling allows a faster gathering of data. In addition, the questionnaire was designed by using Google Forms according to the public relations perception (Hsieh and Li, 2008), brand image (Sasmita and Suki, 2015), customer value and customer loyalty (Yang and Peterson, 2004). An online questionnaire was used because it is time-saving and could reach numerous respondents regardless of their geographic location. Survey data were collected between February 2022 and May 2022. Moreover, the participants in the survey are free to complete the questionnaire at the time of preference (Neuman, 2014; An et al., 2019; Kotler et al., 2019). The study data were collected from a total of 360 respondents. 360 respondents were accessed using the online survey.

Data Analysis

A reliability test was conducted to check the adequacy of the study sample. In addition, the Pearson correlation test was conducted to examine the relationship between factors of the study. Then multiple regression analysis and SPSS.18.00 package were used to test the study hypotheses and for data analysis respectively.

Results

Respondents Demographic Characteristics

Table 1 showed that most respondents were women (55.3%) and used Turkcell as GSM operator (45%). In addition, most respondents had undergraduate education (49.7%) and aged between 25-30 years (22.5%).

Table 1. Respondents Demographic Characteristics (N=360)

Variables		Frequency (n)	Percentage (%)
GSM Operator	Turkcell	162	45
	Vodafone	117	32.5
	Turk Telekom	81	22.5
Gender	Female	199	55.3
	Male	161	44.7
Age	18-24 years	59	16.4
	25-30 years	81	22.5
	31-36 years	68	18.9
	37-44 years	69	19.2
	More than 44 years	83	23.1
Education level	Primary education	4	1.1
	High school education	27	7.5
	Undergraduate education	179	49.7
	Master	81	22.5
	Doctorate	69	19.2

Study Data Reliability

A reliability test was conducted to measure the consistency of the results of the study. Chronbach alpha (α) values of the study variables were greater than 0.60, which indicated that the study data are reliable (Table 2). Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) and Bartlett Sphericity tests were conducted to determine the sampling adequacy. The values of KMO were 0.899 (Bartlett's Test of Sphericity: Approx. Chi-Square = 1840.679; df=28; Sig=0.000) for public relations perception, 0.732 (Bartlett's Test of Sphericity: Approx. Chi-Square = 583.317; df=3; Sig=0.000) for brand image, 0.797 (Bartlett's Test of Sphericity: Approx. Chi-Square = 1572.385; df=10;

Sig=0.00) for customer value and 0,898 (Bartlett's Test of Sphericity: Approx. Chi-Square = 2729,996; df=15; Sig=0,00) for customer loyalty. It can be noticed that a KMO value of ach study factor was greater than 0.50 and according to the Bartlett Sphericity test shows a significance at 1%.

Table 2. Reliability of Instrument

Concepts	Number of items	Cronbach's Alpha	KMO
Customer perception of Public Relations	8	0.916	0.899
Brand Image	3	0.877	0.732
Customer Value	5	0.898	0.797
Customer loyalty	6	0.917	0.898

Relationship Brand Image, Public Relation Perception, Customer Loyalty And Public Relation Perception

Pearson's correlation test was conducted to examine the relationship between customer value, public relations perception, brand image, and customer loyalty. Table 3 showed that there were positive, strong and significant relationships between public relation perception and brand image ($r=0.756^{**}$), public relation perception and customer loyalty ($r=0.654^{**}$), customer value and customer loyalty ($r= 0.654^{**}$) and between brand image and customer loyalty ($r=0.741^{**}$). In addition, it showed there were positive, weak and significant relationships between public relation perception and customer value ($r=0.419^{**}$), and between brand image and customer value ($r=0.451$).

Table 3. Pearson Correlation Test Results

	Public relations perception	Brand image	Customer Value	Customer loyalty
Public relations perception	1			
Sig. (2-tailed)				
Brand image	0.756**	1		
Sig. (2-tailed)	0.000			
Customer value	0.419**	0.451**	1	
Sig. (2-tailed)	0.000	0.000		
Customer loyalty	0.654**	0.741**	0.654**	1

Impact of Customer Value, Public Relations Perception and Brand Image on Customer Loyalty toward GSM Operators in Turkey

Sig. (2-tailed) 0.000 0.000 0.000

** States for 1% significance level

Effect Of Customer Value, Public Relations Perception And Brand Image On Customer Loyalty

Regression analysis was conducted to determine the effects of customer value, public relations perception and brand image on customer loyalty. Accordingly, with an R² value of 68.7% and an overall associated p-value of 0.000, the used regression model has a good fit. Therefore, customer value, public relations perception, and brand image affect significantly customer loyalty (Table 4).

Table 4. Summarize of Regression Model

Model	Sum of square	df	Mean square	F	Sig.
Regression	203.851	3	67.950	260.190	
Residual	92.972	356	0.261		0.000**
Total	296.822	359			
R	0.829				
R ²	0.687				
Adjusted R-square	0.684				

To test the study hypotheses, multiple regression analysis was conducted. It showed that customer value, public relations perception and brand image affect positively and significantly customer loyalty (Table 5). Accordingly, brand image was the most influential factor ($\beta=0.453$) affecting customer loyalty followed by customer value ($\beta=0.388$) and public relations perception ($\beta=0.149$).

Table 5. Effect of customer value, public relations perception and brand image on customer loyalty

Dependent variable	Customer loyalty				
Independent variables	Beta	t-value	P-value	Sig.	VIF
Constant		0.292	0,770	0.770	
Public Relations Perception	0.149	3.256	0,001	0.001**	2.379
Brand image	0.453	9.738	0,000	0.000 *	2.462
Customer Value	0.388	11.560	0,000	0.000**	1.278

Change F= 260.190.

Significant level= 0.000

** States for 1% significance level

Table.6 Hypotheses test outputs

Hypothesized relationships	Beta value	Sig.	Results
Brand image affects customer loyalty (H1)	0.453	0.000 **	Supported
Public Relations Perception affects customer loyalty (H2)	0.149	0.001**	Supported
Customer Value affects customer loyalty (H3)	0.388	0.000**	Supported

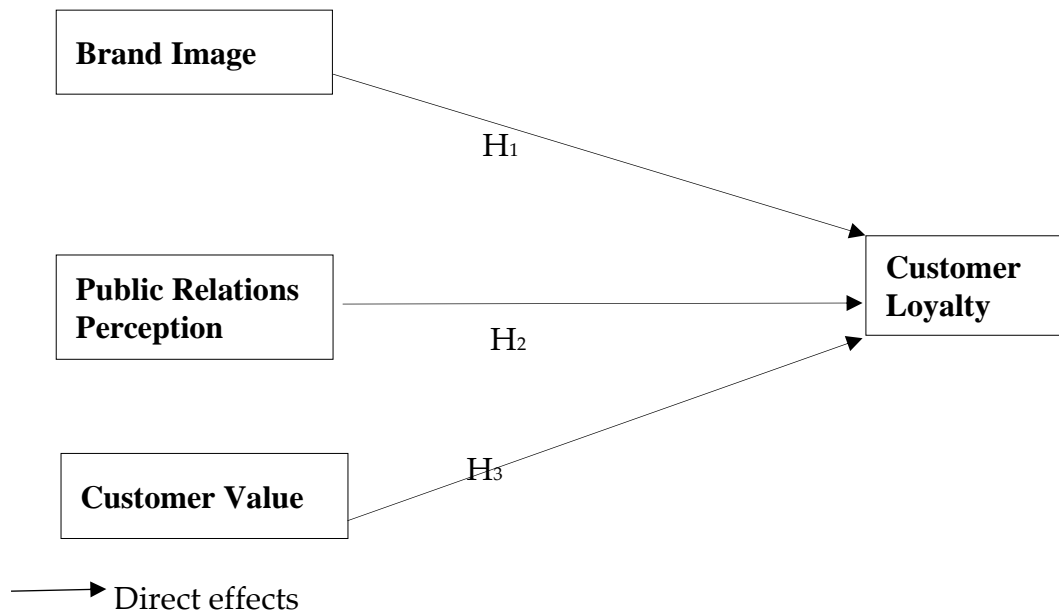

Figure 2. The proposed framework of the effect of brand image, public relations perception and customer on customer loyalty

Discussion

The study determines the effect of customer value, public relations perception and brand image on customer loyalty toward GSM operators in Turkey. Table 1 showed that most respondents were aged between 25-30 years (22.5%) and most of them were female (55.3%). In addition, most respondents had undergraduate education level (49.7%) while of them (45%) used Turkcell as a GSM operator.

Table 3 showed that there were positive and strong relationships between public relation perception and brand image, between public relation perception and customer loyalty, customer value and customer loyalty, and between brand image and customer loyalty. Commonly, corporate image is created through its public relations and is a key tool used to position the corporate into the market and reinforce customer loyalty. Similarly, Ladhari et al. (2011) noted that a brand image derived from the company's public relations and plays a vital role in retaining the corporate position in the market and enhancing the relationship with the customer. Also, a corporate relation associated with a good image could enhance the

customers' attitudes and beliefs towards the marketing products, which lead to their loyalty. This is aligned with Hanzaee & Farsani (2011) who highlighted that public relations and adequate brand image improved customers loyalty.

On the other hand, the study showed that there was a strong and positive relationship between customer value and customer loyalty. This could be due to the marketing activities, which commonly present numerous advantages to the users of GSM operators. Previously, Sirdeshmukh et al. (2002) indicated that there was a strong relationship between customer value and loyalty in studying airline services and clothing retails businesses. Additionally, there were weak but positive relationships between public relations perception and customer value and brand image and customer value.

Regression analysis showed that brand image is the most significant factor ($\beta=0.453^{***}$) affecting customer loyalty. Brand image plays the role of mirror which fascinates the costumers and therefore increases their attentiveness to the corporate products. This result is similar to this of Nguyen and Leblanc (2001) who highlighted that a good perception of brand image enhanced the costumers' loyalty. Likewise, by studying the Pakistani service sector Rahi (2016) found that brand image had a great significance in enhancing customer loyalty as satisfied customers stay with the corporate. Additionally, the findings showed that customer value is a second significant factor affecting ($\beta=0.388^{**}$) customer loyalty. Indeed, customer value represents a strategy used by corporates to deliver the best service or product to the customer in a competitive market. This increases their possibility to win the customers' trust and therefore build their loyalty. This result is consistent with Webster (1988) and Woodruff (1997) who underlined that customer value represents a basis of competitive advantage for the firms.

Table 5 showed that public relations perception was the least significant factor affecting customer loyalty ($\beta=0.149^{**}$). Public relation receives very little attention if the customers do not appreciate the brand image. This would not improve either the attractiveness of the customers to the products/ services and therefore their loyalty to the corporate. These results are aligned with Hsieh and Li (2008) who stated that public relations perception affects marginally customer loyalty when the brand image is favorable.

Conclusion and recommendation

The study investigates the effect of customer value, public relations perception, and brand image on customer loyalty towards GSM operators in Turkey. The study findings showed that brand image, customer value, and public relations perception respectively affected the customer loyalty towards the mobile communication sector operating in Turkey. In an increasingly competitive market, the company strategies to improve brand image plays an important role in gaining consumer loyalty. This study proved that brand image is the most influencing factor of customer loyalty but the improvement of the brand image only is not essential to appeal costumer. Added to brand image, the study revealed that customer value and public relations perception affected the customer loyalty towards GSM operators. However, GSM operator managers need to apprehend the desire of the customers and preserve their loyalty to the GSM companies. This could keep the customers to stick with the companies on log-rum, which would contribute to the profitability of these companies. Beyond GSM operators, the findings of this study could help the managers of other sectors to apprehend the determinants of customer loyalty. Future studies could explore the role of brand reputation, brand awareness, corporate social responsibility in gaining customer loyalty in the context of GSM operators.

The findings of the study draw many important conclusions for practitioners. First of all, GSM operator brands should focus on raising the image they have with various marketing activities. For example, Vodafone has recently succeeded in taking its image to a higher level with its marketing activities on social media platforms. Again, GSM operator brands can increase their public relations activities and make their customers more loyal to them. For example, Turkcell has recently succeeded in acquiring more loyal customers with its environmental activities. Again, GSM operator brands can engage customers more by focusing on activities that demonstrate the value they give to customers.

Conflict of interest

The authors declare they do not have any conflict of interest.

References

- An. J., Do. D.K.X. Ngo. L.V. and Quan. T.H.M. (2019). "Turning brand credibility into the positive word-of-mouth: integrating the signaling and social identity perspectives". *Journal of Brand Management*. Vol. 26 No. 2. pp. 157-175.
- Anonymous (2003). Communication Market in Turkey, UK Trade and Investment Report, London.
- Bartikowski. B. Walsh. G.. & Beatty. S. E. (2011). Culture and age as moderators in the corporate reputation and loyalty relationship. *Journal of business research*. 64(9). 966-972.
- Basha. M. B.. Mason. C.. Shamsudin. M. F.. Hussain. H. I.. & Salem. M. A. (2015). Consumers Attitude Towards Organic Food. *Procedia Economics and Finance*. 31(15). 444-452.
- Bauer HH, Hammerschmidt M, Falk T (2005) Measuring the quality of e-banking portals. *International Journal of Bank Marketing* 23: 153-175.
- Brown T, Dacin P (1997) The company and the product: Corporate associations and consumer product responses. *Journal of Marketing* 61: 68-84.
- Bruning. S.D. and Ledingham. J.A. (2000). "Perceptions of relationships and evaluations of satisfaction: an exploration of interaction". *Public Relations Review*. Vol. 26 No. 1. pp. 85-95.
- Cilizoğlu, G. Y., Dondurucu, Z., & Çetinkaya, A. (2020). Sosyal pazarlama bağlamında covid-19 salgını sürecinde GSM operatörlerinin YouTube reklamlarının analizi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6(1), 280-299
- Cultip. S.M.. Center. A.H. and Broom. G.M. (1985). Effective Public Relations. Prentice-Hall. Englewood Cliffs. NJ.
- De Chernatony. L. and Dall'Olmo Riley. F. (1998). "Defining a brand: beyond the literature with experts' interpretations". *Journal of Marketing Management*. Vol. 14 No. 5. pp. 417-443.
- Deheshti. M.. Firouzjah. J.A. and Alimohammadi. H. (2016). "The relationship between brand image and brand trust in sporting goods consumers". *Annals of Applied Sport Science*. Vol. 4 No. 3. pp. 27-34.
- Dichter. E. (1985). "What is in an image". *Journal of Consumer Marketing*. Vol. 2 No. 1. pp. 75-81.
- Dick. A. S.. & Basu. K. (1994). Customer loyalty: toward an integrated conceptual framework. *Journal of the academy of marketing science*. 22(2). 99-113.
- Dülek, B., & Cömert, Y. (2019). Tüketicilerin Gsm Operatörü Markalarına Yönelik Kaçınma Davranışları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 34-54.
- Eda, Y. A. Ş. A., & Bozyiğit, S. (2012). Y kuşağı tüketicilerinin cep telefonu ve GSM operatörleri tercihi: Mersin ilindeki üniversite öğrencilerinin tercihlerini belirlemeye yönelik pilot bir araştırma. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 29-46.

Impact of Customer Value, Public Relations Perception and Brand Image on Customer Loyalty toward GSM Operators in Turkey

- Eggert. A., Ulaga. W., Frow. P., & Payne. A. (2018). Conceptualizing and communicating value in business markets: From value in exchange to value in use. *Industrial Marketing Management*, 69, 80–90.
- Evcı, C., Ciliz, K., Anarım, E., & Sankur, B. (2004). Wireless networks in Turkey: A jewel in the crowd. *Alcatel telecommunications review*, (3), 320-326.
- Farida, N., & Ardyan, E. (2018). The Driving Of Customer Loyalty: Relational Approach, Perceived Value And Corporate Image. *International Journal of Business & Society*, 19(1).
- Ganesh. J., Arnold. M.J. and Reynolds. K.E. (2000). "Understanding the customer base of service providers: an examination of the differences between switchers and stayers". *Journal of Marketing*. Vol. 64 No. 3. pp. 65-87.
- Gerdt. S. O., Wagner. E., & Schewe. G. (2019). The relationship between sustainability and customer satisfaction in hospitality: An explorative investigation using eWOM as a data source. *Tourism Management*, 74(12), 155–172.
- Grönroos. C. (2002). *Service Management och marknadsföring – en CRM ansats*. Liber ekonomi. Malmö. Sweden.
- Hanzaee, K. H., & Farsani, F. T. (2011). The effects of brand image and perceived public relation on customer loyalty. *World Applied Sciences Journal*, 13(2), 277-286.
- Herzog. H. (1963). Behavioral Science Concepts For Analyzing The Consumer. *Marketing and the Behavioral Sciences*. Peny. B., Allyn and Bacon. Boston. pp. 76-86.
- Hirata. E. (2019). Service characteristics and customer satisfaction in the container liner shipping industry. *Asian Journal of Shipping and Logistics*, 35(1), 24–29.
- Hsieh. A. T., & Li. C. K. (2008). The moderating effect of brand image on public relations perception and customer loyalty. *Marketing intelligence & planning*, 26 (1), 26-42.
- Jaworski. B. J., & Kohli. A. K. (2017). Conducting field-based, discovery-oriented research: Lessons from our market orientation research experience. *AMS Review*, 7(1–2), 4–12.
- Johnson. W. C., & Weinstein. A. (2004). *Delivering superior customer value in the new economy: Concepts and cases* (2nd ed.). Boca Raton, Florida: CRC Press
- Keh. H. T., & Xie. Y. (2009). Corporate reputation and customer behavioral intentions: The roles of trust, identification and commitment. *Industrial marketing management*, 38(7), 732-742.
- Keller. K.L. (1993). "Conceptualizing, measuring, and managing customer-based brand equity". *Journal of Marketing*. Vol. 57 No. 1, pp. 1-22.
- Keller. K.L. (1999). "Managing brands for the long run: brand reinforcement and revitalization strategies". *California Management Review*. Vol. 41 No. 3, pp. 102-24.
- Keller. K.L. (2003). "Brand synthesis: the multidimensionality of brand knowledge". *Journal of Consumer Research*. Vol. 29 No. 2, pp. 595-600.
- Keller. K.L. (2008). *Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity*, 3rd ed., Prentice Hall, Upper Saddle River, NJ.
- Kotler. P. & Keller. K. L. (2009). *Manajemen pemasaran*. Edisi 13 Jilid 1 [Marketing management]. Jakarta: Erlangga
- Kotler. P., Keller. K.L., Brady. M., Goodman. M. and Hansen. T. (2019). *Marketing Management*. Pearson, Harlow.
- Krawczyk-Sokołowska, I., & Caputa, W. (2023). Awareness of network security and customer value—The company and customer perspective. *Technological Forecasting and Social Change*, 190, s.1-15.
- Kwun. D.J. and Oh. H. (2007). "Consumers' evaluation of brand portfolios". *International Journal of Hospitality Management*. Vol. 26 No. 1, pp. 81-97.

- Ladhari, R., Souiden, N., & Ladhari, I. (2011). Determinants of loyalty and recommendation: The role of perceived service quality, emotional satisfaction and image. *Journal of financial Services marketing*, 16(2), 111-124.
- Ledingham, J. A., & Bruning, S. D. (1998). Relationship management in public relations: Dimensions of an organization-public relationship. *Public relations review*, 24(1), 55-65.
- Liu, Y., Song, Y., Sun, J., Sun, C., Liu, C., & Chen, X. (2019). Understanding the relationship between food experiential quality and customer dining satisfaction: A perspective on negative bias. *International Journal of Hospitality Management*.
- M. Minges: "Turkey ICT Profile", ITU White Paper, March 2002.
- Malhotra, N.K. (2010). *Marketing Research*. Pearson Education. New Jersey, NJ.
- Neuman, W.L. (2014). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Pearson. Harlow, Essex.
- Nguyen, N., & Leblanc, G. (2001). Corporate image and corporate reputation in customers' retention decisions in services. *Journal of retailing and Consumer Services*, 8(4), 227-236.
- Park, C.W., Jaworski, B.J. and MacInnis, D.J. (1986). "Strategic brand concept-image management". *Journal of Marketing*. Vol. 50 No. 4. pp. 135-145.
- Payne, A., Frow, P., & Eggert, A. (2017). The customer value proposition: Evolution, development, and application in marketing. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 45(4), 467-489.
- Prabowo, A. J., & Sitio, A. (2020). The Impact Of Brand Image, Sales Promotion, Service Quality Towards Customer Satisfaction And Its Implications On Customer Loyalty At X Department Store Kota Kasablanka Jakarta. *Dinasti International Journal of Education Management And Social Science*, 2(2), 267-278.
- Rahi, S. (2016). Impact of customer value, public relations perception and brand image on customer loyalty in services sector of Pakistan. *Arabian J Bus Manag Review* 5, 2(2).
- Reynolds, K. E., & Beatty, S. E. (1999). Customer benefits and company consequences of customer-salesperson relationships in retailing. *Journal of retailing*, 75(1), 11-32.
- Riaz, H.A. (2015). "Impact of brand image on consumer buying behaviour in clothing sector: a comparative study between males and females of Central Punjab (Lahore) and Southern Punjab (Multan)". *Kuwait Chapter of Arabian Journal of Business and Management Review*. Vol. 4 No. 9. pp. 24-35.
- Roth, M.S. (1995). "The effects of culture and socioeconomics on the performance of global brand image strategies". *Journal of Marketing Research*. Vol. 32 May. pp. 163-175.
- Ryu, K., Han, H. and Kim, T.H. (2008). "The relationships among overall quick-service restaurant image, perceived value, customer satisfaction, and behavioral intentions". *International Journal of Hospitality Management*. Vol. 27 No. 3. pp. 459-469.
- Saputri, R. S. D. (2019). Pengaruh Kualitas Pelayanan dan Harga Terhadap Loyalitas Pelanggan Grab Semarang. *CoverAge: Journal of Strategic Communication*, 10(1), 46-53.
- Sasmita, J., & Suki, N. M. (2015). Young consumers' insights on brand equity: Effects of brand association, brand loyalty, brand awareness, and brand image. *International journal of retail & distribution management*, 43(3), 276-291.
- Sen, S. and Bhattacharya, C.B. (2001). "Does doing good always lead to doing better? Consumer reactions to corporate social responsibility". *Journal of Marketing Research*. Vol. 38 No. 2. pp. 225-44.
- Şengün, H. İ., & Menteş, N. (2018). GSM Operatör Markalarının Tüketici Açısından Değerlendirilmesi. *Mukaddime*, 9(1), 209-230.
- Shamma, H. M., & Hassan, S. S. (2009). Customer and non-customer perspectives for examining corporate reputation. *Journal of Product & Brand Management*.

Impact of Customer Value, Public Relations Perception and Brand Image on Customer Loyalty toward GSM Operators in Turkey

- Shamsudin. M. F., Nurana. N., Aesya. A., & Nabi. M. A. (2018). Role of university reputation towards student choice to private universities. *Opcion*. 34(Special Issue 16). 285–294.
- Sharabati, A. A. A., Al-Haddad, S., Abu Naba, R., Hijazat, D., Alalwan, A. A., & Masa'deh, R. E. (2023). How Consumers' Consciousness Moderates the Corporate Social Responsibility Effect on Apparel Industry Brand Image. *Sustainability*, 15(14), 10955.
- Sirdeshmukh, D., Singh, J., & Sabol, B. (2002). Consumer trust, value, and loyalty in relational exchanges. *Journal of marketing*, 66(1), 15-37.
- Sirohi. N., McLaughlin. E. W., & Wittink. D. R. (1998). A model of consumer perceptions and store loyalty intentions for a supermarket retailer. *Journal of retailing*. 74(2). 223-245.
- Sugiati. T., Thoyib. A., Hadiwidjono. D., & Setiawan. M. (2013). The role of customer value on satisfaction and loyalty (study on hypermart's customers). *International Journal of Business and Management Invention*. 2(6). 65-70.
- Teknolojileri, B., & Kurumu, İ. (2018). Elektronik haberleşme sektörüne ilişkin il bazında yıllık istatistik bülteni.
- Torlak, Ö., Doğan, V., & Özkara, B. Y. (2014). Marka Farkındalığı, Marka İmajı, Markadan Etkilenme Ve Markaya Güvenin Marka Bağlılığı Üzerindeki Görece Etkilerinin İncelenmesi: Turkcell Örneği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 9(1), 147-161.
- Tsai. W. C., & Yang. I. W. F. (2010). Does image matter to different job applicants? The influences of corporate image and applicant individual differences on organizational attractiveness. *International Journal of Selection and Assessment*. 18(1). 48-63.
- Tu. Y. T., & Chih. H. C. (2013). An empirical study of corporate brand image, customer perceived value and satisfaction on loyalty in shoe industry. *Journal of Economics and Behavioral Studies*. 5(7). 469-483.
- Usta, R., & Memiş, S. (2009). Hizmet Kalitesi Ve Marka Bağlılığı Arasındaki İlişki Üzerine Müşteri Tatmininin Aracılık Etkisi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 23(4), 87-108.
- Uzunkaya, T. (2016). Marka sadakatının tekrar satın alma niyetine etkisi ve GSM sektöründe bir araştırma. *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2).
- Vedadi. A., Kolobandi. A., & Khazaei. P. H. (2013). The effect of customer value and satisfaction on customer loyalty: the moderating role of ethical reputation. *International of Basic Sciences and Applied Research*. 2(5). 453-458.
- Walsh. G., Mitchell. V. W., Jackson. P. R., & Beatty. S. E. (2009). Examining the antecedents and consequences of corporate reputation: A customer perspective. *British journal of management*. 20(2). 187-203.
- Webb. D.J. and Mohr. L.A. (1998). "A typology of consumer responses to cause-related marketing: from skeptics to socially concerned". *Journal of Public Policy & Marketing*. Vol. 17 No. 2. pp. 226-38.
- Webster Jr, F. E. (1988). The rediscovery of the marketing concept. *Business horizons*, 31(3), 29-39.
- Webster. F. E. (2002). *Market-driven management: How to define, develop and deliver customer value* (2nd ed.). Hoboken, NJ: John Wiley & Sons. Andreas
- Wijaya. B.S. (2013). "Dimensions of brand image: a conceptual review from the perspective of brand communication". *European Journal of Business and Management*. Vol. 5 No. 31. pp. 55-65.
- Woodruff, R. B. (1997). Customer value: the next source for competitive advantage. *Journal of the academy of marketing science*, 25(2), 139-153.
- Yang. Z., & Peterson. R. T. (2004). Customer perceived value, satisfaction, and loyalty: The role of switching costs. *Psychology & marketing*. 21(10). 799-822.
- Zeithaml. V. A. (1988). Consumer perceptions of price, quality, and value: a means-end model and synthesis of evidence. *Journal of marketing*. 52(3). 2-22.

Bitcoin Fiyat Değişimlerinin Bankaların Finansal Performansına Etkisi

Kezban Hitay Sarp^{a,b}

Özet

Bu çalışmanın amacı, Bitcoin fiyatında meydana gelen değişimlerin bankaların finansal performansı üzerindeki etkisini belirlemektir. Bu doğrultuda BIST Banka endeksinde bulunan 10 bankanın, 2017-2022 yılları arasındaki çeyrek dönem verileri araştırma dönemi olarak belirlenmiştir. Finansal performansın tespiti için verilerin incelemesinde ve araştırılan etkinin tespitinde Panel Veri Regresyon analizinden yararlanılmıştır. Regresyon analizini uygulamadan önce değişkenler arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmış ve değişkenler arasında negatif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Ardından Panel regresyon analizi için iki model oluşturulmuştur. Modellerin analizi sonucunda ise her iki modelde de bağımsız değişken olan Bitcoin fiyatı ile bağımlı değişkenler arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemezken, kontrol değişkeni ile finansal performansı ifade eden bağımlı değişkenler arasında negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Bitcoin
Bankacılık
Finansal Performans
Panel Veri Analizi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 02.05.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1291137

The Effect of Bitcoin Price Changes on the Financial Performance of Banks

Abstract

The aim of this study is to determine the effect of changes in Bitcoin price on the financial performance of banks. In this direction, the quarterly data of the 10 banks in the BIST Bank index between the years 2017-2022 has been determined as the research period. Panel Data Regression analysis was used to analyze the data for the determination of financial performance and to determine the effect investigated. Before applying the regression analysis, correlation analysis was performed to determine the relationship between the variables and the existence of a negative relationship between the variables was determined. Then, two models were created for Panel regression analysis. As a result of the analysis of the models, while there was no significant relationship between the independent variable Bitcoin price and the dependent variables in both models, it was concluded that there was a negative and significant relationship between the control variable and the dependent variables expressing financial performance.

Keywords

Bitcoin
Banking
Financial Performance
Panel Data Analysis

About Article

Received: 02.05.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1291137

^a İletişim yazarı: kezban.hitay@balikesir.edu.tr

^b Öğr. Gör., Balıkesir Üniversitesi/Bigadiç MYO, 0000-0002-8057-1780

Giriş

Son zamanlarda finansal piyasalara dahil olan kripto paralar, hem yatırımcıların davranışlarında hem de finansal piyasaların işleyişinde önemli değişiklikler yaratmışlardır. Yatırımcıların yüksek kazanma içgüdüleri nedeniyle mevcut tasarruflarını kripto para piyasalarına aktarması, tasarrufların piyasadaki konumunda bazı farklılıklar meydana getirecektir. Bu piyasaların yüksek risk içermesi ve zaman zaman yaşanan spekülasyon olayları birçok yatırımcının tasarruflarını kaybetmesine neden olsa da, hala insanlar bu piyasalara büyük ilgi göstermeye devam etmektedir.

Kripto paraların finansal sistem açısından neden önemli olduğunu anlamak için ortaya çıkış noktasının bilinmesi gerekmektedir. Kripto paraların temeli, Amerika'da yaşanan 2007-2009 mali krizine dayanmaktadır. 11 Eylül olaylarının ardından firmalar ve tüketiciler için borçlanma maliyetini düşürerek ekonomiyi kurtarmak amacıyla, 2003 yılına kadar %6,5 olan kısa vadeli faiz oranı %1'e düşürülmüştür. Bu maliyet avantajından yararlanmak isteyen her kesim bankalardan kredi kullanmaya başlamıştır. Bu talep artışı konut fiyatlarını hızla artırmaya başlamış, konut önemli bir yatırım aracı haline almıştır. Bankalar ise düşük faiz oranlarının etkisiyle düşük gelirli hane halklarına ve kredi geçmişi kötü olan kesime subprime ipotek kredisi vermeye başlamıştır. Yeterli krediye sahip olmayan daha fazla tüketici konut piyasasına girip yüksek faizli ipotek yoluyla kendi evlerini edindikçe, ev fiyatları düşmeye başlamıştır. Ev fiyatlarının düşmesinin ardından birçok subprime borçlu, kredilerini temerrüde düşürmüştür (Li, 2021; Polat, 2018).

Yüksek düzeyde Mortgage kredisi veren birçok büyük banka iflasın eşiğine gelmiştir. 2007 yılında konut fiyatlarında meydana gelen düşüş nedeniyle, kredileri toplamakta zorlanan bankalar likidite sıkıntısıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu nedenlerden dolayı birçok banka ya iflas ettiklerini açıklamış ya da diğer bankalar bu bankaları satın almıştır. Bu durum ise küresel finansal sistemi sarsıcı etkiler yaratmıştır. Bu dönemde 2008 mali krizinin çıkış noktasını oluşturan ABD'de gerçekleşen önemli olaylar aşağıda sıralanmaktadır (Grosse, 2010).

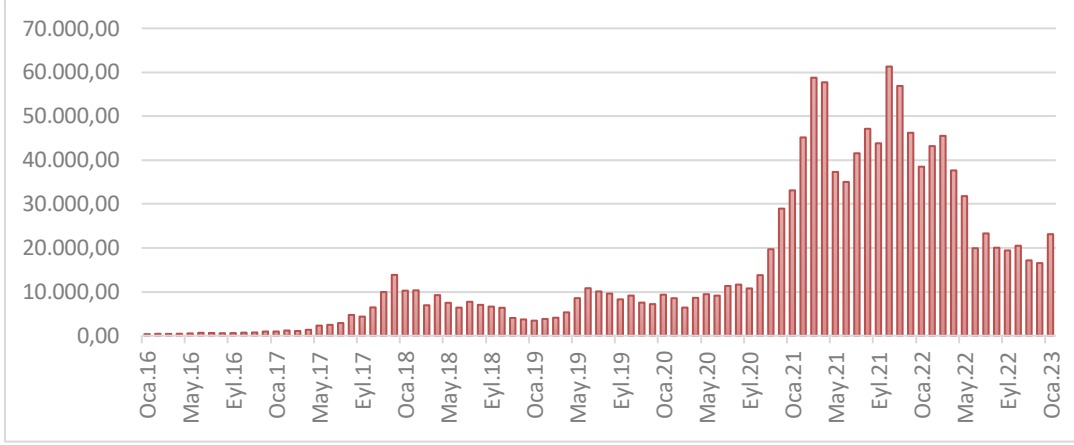
Tablo 1: 2008 Mali Krizinin Önemli Olayları

2007	Ev fiyatı düşüşleri ve CDO/CMO temerrütlerinin başlaması
11 Ocak 2008	Countrywide'in Bank of America tarafından devralınması
14 Mart 2008	Bear Stearns'ın iflas etmesi ve JPMorgan'ın Chase'e satılması
7 Eylül 2008	FNMA ve FHLMC'nin devlet tarafından devralınması
14 Eylül 2008	Lehman Brothers'ın iflası
14 Eylül 2008	Bank of America'nın Merrill Lynch'i devralması
16 Eylül 2008	AIG'nin devlet tarafından kurtarılması
25 Eylül 2008	Washington Mutual'ın iflası ve JPMorgan'a satışı
29 Eylül 2008	Wachovia bankacılık işi Citi/Wells'in Fargo'ya satılması
14 Ekim 2008	TARP (Sorunlu Varlıktan Kurtulma Programı)'ın, krize yönelik başlıca hükümet tepkisi olarak başlatılması

Dünya ekonomisinin lokomotifi konumunda bulunan Amerika'da yaşanan bir mali krizin, diğer ülke ekonomilerine yansımaması olası değildir. Yaşanan mali kriz küreselleşmenin yüksek olması nedeniyle gelişmiş ekonomiler ile birlikte gelişmekte olan ekonomilerde de hızlı bir şekilde etkisini göstermiştir (Engin & Göllüce, 2016). Gelişmiş ülkelerin krizden olumsuz etkilenmesi neticesinde büyümede yaşanan düşüş talep daralmasına neden olmuş ve gelişmekte olan ülkelere yapılan ithalat azalmıştır. Bu durum gelişmekte olan ülke ekonomilerinin daralmasına neden olmuştur. Ekonomik olarak zayıflamaya başlayan ülkelerde işsizlik artış göstermiştir. İşsizlik sorununun ortaya çıkması ise iç ekonomide daralmaya neden olmuş ve kriz etkisini hızla artırmaya başlamıştır. Gelişmekte olan ülke konumundaki Türkiye, sermaye girişinin ve ihracatın azalması nedenleriyle krizden önemli derecede etkilenmiştir (Göçer & Özdemir, 2012).

Türkiye ekonomisinde yıllar itibariyle değişik etki seviyelerine sahip krizler meydana gelmiştir. Bu krizlerden ilki; iç faiz oranlarını düşük tutmaya yönelik yanlış bir girişimin ani bir sermaye çıkışına yol açtığı 1994 krizi, ikincisi; küçük bir siyasi krizin döviz kuruna dayalı bir istikrar programının sürdürülebilirliğini sorguladığı ve büyük miktarda fon çekilmesine yol açtığı 2001 krizi ve üçüncüsü ise; ABD yüksek faizli mortgage krizinin yol açtığı 2008 krizidir (Rodrik, 2009). Kripto paralar işte bu bankacılık krizlerinin hemen ardından ortaya çıkmıştır. Kripto para kavramı, 2008 yılında Satoshi Nakamoto adlı kişi veya kişiler tarafından yayınlanan bir makale ile hayatımıza girmiştir. Bu makalede ilk dijital para olma özelliğini taşıyan Bitcoin tanımlanmıştır. Makaleye göre Bitcoin, herhangi bir aracı kişi veya kurum olmaksızın bir kişiden diğer bir kişiye ödeme yapabilme, para transfer edebilme vb. işlemlere sahip olan bir teknolojidir (Kılıç & Çütücü, 2018). Kripto para birimi, kriptografi ile güvence altına alınan çok sayıda bilgisayara dağıtılan bir kripto ağna dayalı dijital para birimi biçimidir.

Bu şekilde güvence altına alınması sahtekarlığı ve yasa dışı işlemlerin yapılmasının büyük miktarda önüne geçmektedir. Kripto para birimlerinin çoğu çeşitli bilgisayar ağları tarafından uygulanan dağıtılmış defter teknolojisi üzerine kurulu merkezi olmayan ağlardır. Merkezi olmayan para birimlerinin en önemli özelliği ise, herhangi bir merkezi organ tarafından çıkarılmış olmamaları ve sistem üzerinde herhangi bir kurumun etkisinin ve yetkisinin bulunmamasıdır. Bu nedenle bankaların kripto paralar üzerinde kontrolü söz konusu değildir. Merkezi bir hükümet tarafından desteklenmeyen Kripto paralar, eşler arası ve şeffaf işlem seçenekleri sunan kusursuz bir tasarım olarak ifade edilmektedir. Bu kusursuz tasarımın insanlar tarafından kullanıldıktan sonra terkedilerek normal bankacılık faaliyetlerinin devam ettirilmesi mümkün olmayacaktır (Gowda & Chakravorty, 2021).

Şekil 1: Bitcoin Fiyat Değişikliği (\$)

Not: Şekil, [investing.com](https://www.investing.com) adresinden 01.02.2023 tarihinde elde edilen Bitcoin aylık fiyat verileri ile oluşturulmuştur.

Yukarıdaki şekilde Bitcoin'in aylık fiyat bilgileri verilmiştir. Şekil 1 incelendiğinde 2017 yılına kadar stabil bir fiyat düzeyi izleyen Bitcoin'in 2017 yılından itibaren fiyat hareketlerindeki değişikliğin artmaya başladığı görülmektedir. Bu nedenle çalışmamızda 2017 yılı, analiz döneminin başlangıcı olarak belirlenmiştir. Son dönemlerde fiyatta yaşanan değişikliklere bakıldığında bu fiyat değişikliklerinin ve değişikliklere karşı finansal piyasalarda yaşanacak olayların doğru tahmin edilmesi gerekliliğinin bir ihtiyaç olduğu görülmektedir. Son zamanlardaki fiyat artışları, yatırımcıların dikkatini çekerek tasarrufların bu piyasaya kaymasına neden olmaktadır. Bitcoin'in özellikle son zaman fiyat artışının nedeninin kazanç beklentisiyle yatırımcıların bu piyasaya yüksek talep göstermesi olduğu düşünülebilir. Bu yüksek talep ise tasarrufların bankalardan çekilerek, merkeziyetsiz dijital ortama aktarıldığı sinyali verebilmektedir. Bu durumun kripto paraların hem yasal hem de devletler tarafından tanınmasıyla birlikte daha da artacağı ve bankaları önemli derecede etkileyeceği düşünülebilir.

Bu çalışmanın amacı Bitcoin fiyatında meydana gelen değişimlerin bankaların finansal performansı üzerindeki etkisini belirlemektir. Bu etkinin belirlenmesi hem bankaların gelecekteki teknolojik gelişmelere daha hazırlıklı olmaları için bir öngörü oluşturacak hem de kripto paraların bir nevi hedef olarak belirlediği bankaların bu saldırı karşısında nasıl savunma yapmaları gerektiği konusunda kendilerini geliştirecek zamanı bulmalarına yarayacaktır. Bu nedenle çalışmamız ileride yaşanması muhtemel olan bir rekabeti baştan itibaren ortaya çıkarmayı aynı zamanda da bu gidişatı takip etmeyi hedeflemektedir.

Literatür Taraması

Literatüre bakıldığında bankaların finansal performansını etkileyen faktörler ve çeşitli faktörlerin bankaların finansal performansına etkisi üzerine yapılmış birçok araştırma mevcuttur. Bu çalışma ise, yapılmış diğer çalışmalardan farklı olarak güncel bir finansal yenilik olan, belki bankacılık sektörünü gelecekte en fazla etkileme potansiyeli bulunan Kripto paraların, kriptopara teknolojisinin ilk ortaya çıkmasından itibaren bankalar üzerinde nasıl bir etki yarattığını tespit etmeye çalışmaktadır. Bu etkinin tespiti hem diğer finansal araçların bankaların finansal performansına etkisiyle Bitcoin fiyatının etkisinin karşılaştırılabilmesine

imkan tanıyacak hem de literatüre yeni bir bakış açısı getirecektir. Klasik faktörlerin yanında bu yeni teknolojik gelişmenin de etkisinin belirlenmesi literatürün zenginleşmesini ve gelişmesini sağlayacaktır. Çalışmanın bu kısmında bankaların finansal performansına yönelik yapılan ve Bitcoinin çeşitli finansal faktörleri etkileme düzeyine yönelik literatürde yer bulan çalışmalardan bazılarına yer verilmektedir.

1997 yılında, Chamberlain, Howe, & Popper gerçekleştirdikleri çalışmalarında reel döviz kurunda günlük bazda meydana gelen değişimlerin, Japon bankalarının getirisini ne düzeyde etkilediğini belirlemeye çalışmışlardır. Çalışma sonucunda reel döviz kurunda oluşan değişimlerin banka getirileri üzerinde zayıf bir etki yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

2018 yılında Türkmen tarafından yapılan çalışmada, ekonomik büyüme, faiz oranı, reel efektif döviz kuru ve tüketici fiyat endeksi vb. değişkenler ile banka verileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma evreni olarak BIST banka endeksinde faaliyet gösteren 11 banka ele alınmıştır. Analiz sonuçlarına göre, bazı makroekonomik faktörlerin bankaların aktif karlılığı üzerinde herhangi bir etkisinin olmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Tüfe ve GSYİH gibi faktörlerin bankaların aktif karlılık düzeyini negatif yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

2014 yılında, Kato, Otuya, Owunza, & Nato tarafından yapılan çalışmada bankacılık sektöründe yaşanan mobil teknolojilerin gelişiminin bankacılık hizmetleri üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Araştırma Kenya'da bir anket çalışması yapılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda bankacılık sektöründe yaşanan mobil teknolojilerin gelişiminin bankacılık hizmetlerini etkilediği ve bankalara erişilebilirliği artırdığı gözlemlenmiştir. Ayrıca ticari bankaların performansını olumlu yönde etkilediği tespit edilmiştir.

2015 yılında, Kathuo, Rotich, & Anyango tarafından yapılan çalışmada mobil bankacılığın ticari bankaların finansal performansı üzerine etkisi araştırılmıştır. Kenya'da faaliyet gösteren 42 ticari banka üzerine yapılan araştırma sonucunda ticari bankaların mali performansı üzerinde mobil bankacılığın olumlu bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca mobil bankacılığın kullanılmasıyla bankacılık işlem sayısında ciddi bir artış yaşandığı tespit edilmiştir.

2020 yılında, Korkmazgöz & Ege tarafından yapılan çalışmada finansal teknolojilerin Türk bankacılık sektörünün finansal performansına etkisi araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda, mobil bankacılık uygulamasının kullanımı ve mobil bankacılık uygulamaları aracılığı ile yapılan işlemlerin, mevduat bankacılığı sektörünün finansal performansı üzerinde etkisinin olduğu gözlemlenmiştir.

2022 yılında, Gülcemal & Doğan tarafından yapılan çalışmada yine güncel bir piyasa olayı olan COVID-19 pandemisinin bankaların finansal performansı üzerindeki etkisi tespit edilmeye çalışılmıştır. BIST Bankacılık endeksinde yer alan 8 adet mevduat bankası araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Analizler sonucunda COVID-19 döneminde bankaların sermaye yeterlilik, aktif kalitesi, yabancı para net pozisyonu, gelir gider yapısı oranlarının etkilendiği tespit edilmiştir. Ayrıca COVID-19 döneminde COVID-19 öncesine göre bankaların karlılıklarında önemli bir değişiklik olmadığı ancak bankaların piyasa performanslarında istatistiksel açıdan anlamlı bir yükseliş olduğu belirlenmiştir.

Literatürde de görüldüğü üzere bankaların finansal performansını etkileyen birçok finansal olay ve gösterge mevcuttur. Bu çalışmada ise Bitcoin fiyatında meydana gelen değişimlerin bankaların performansı üzerinde bir etkisinin olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmaktadır. Mevcut durumda Bitcoinin bankaların finansal performansını etkileme düzeyine yönelik

çalışma bulunmadığından bu çalışma literatürdeki önemli bir boşluğu dolduracaktır. Bankaların finansal performansına yönelik yapılan çalışmalar elbette ki daha da genişletilebilir. Bunun yanında literatürde Bitcoin fiyatının çeşitli finansal göstergelerin finansal performansını etkileme düzeyinin tespit edilmesine yönelik de çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bunlardan bazılarının ise aşağıda yer verilecektir.

2019 yılında Azimov & Alkan, tarafından yapılan çalışmada Bitcoin'in fiyatı ile Çin ve Rusya'nın bazı finansal göstergeler arasındaki ilişki incelenmiştir. ABD doları ve Çin yuanı döviz kuru, ABD doları Rus rublesi döviz kuru, Rusya ve Çin'in uluslararası rezervleri çalışmanın finansal göstergelerini oluşturmaktadır. Johansen Eşbütünleşme testi yapılarak seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığı araştırılmıştır. Yapılan analiz sonucunda serilerin uzun dönemde eşbütünleşik olduğu ve birlikte hareket ettikleri tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde, göstergelerin aynı yönde hareket ettikleri tespit edilmiştir.

2021 yılında Yiğit & Yiğit, tarafından yapılan çalışmada kripto para piyasasının geleneksel finansal piyasalarla entegre olup olmadığı araştırılmıştır. Kripto para piyasasını Bitcoin temsilen seçilmiş ve araştırmaya dahil edilmiştir. Bitcoin fiyatı, BİST100 endeksi, altın fiyatları ve ABD dolar kuru araştırma değişkenleri olarak kullanılmıştır. Araştırma dönemi Covid-19 öncesi dönem ve Covid-19 sonrası dönem olarak ikiye ayrılmıştır. Araştırma sonucunda hem Mayıs 2013 – Nisan 2021 arasındaki dönemde hem de Aralık 2019 – Nisan 2021 arası dönemde Johansen Eşbütünleşme Analizi sonuçları değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki bulunmadığını göstermiştir. Bu sonuçlar kripto para piyasasının Türkiye'de diğer finansal piyasalarla uzun dönemli bir entegrasyon oluşturmadığı, kendi dinamiklerine göre hareket ettiğini göstermektedir.

2020 yılında Sel, tarafından yapılan çalışmada, pandemi sürecinde seçili kripto para türlerinin altın fiyatları üzerindeki etkisi incelenmiştir. Kripto paralar Bitcoin, EOS, Tether, TRON ve Ripple olarak belirlenmiştir. Araştırma makine öğrenmesi metodu ile yapılmıştır. Analiz sonucunda en yüksek açıklama oranına sahip olan destek vektör makineleri yardımıyla altın fiyatları üzerinde Bitcoin +0,755, EOS -0,596, Tether -0,122 ve Tron + 0,220 etkisi olduğu belirlenmiştir.

2018 yılında Klein, Thu, & Walther, tarafından yapılan çalışmada Bitcoin ile altın arasındaki ilişki incelenmiştir. Bitcoin ve altının özellikleri koşullu varyans modelleri ile analiz edilmiş ve aralarındaki farklar tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda Bitcoin ile altın arasında ters bir ilişkinin var olduğu tespit edilmiştir.

2017 yılında Kajtazi & Moro, tarafından yapılan çalışmada Çin'de Bitcoin'in çeşitlendirme ve portföy performansını etkileme durumu araştırılmıştır. CVAR modeli ile yapılan analiz sonucunda batıdaki ülkelerdeki yatırım araçları ve Bitcoin arasındaki ilişki anlamsız ve negatif iken Çin'deki yatırım araçları ve Bitcoin arasında düşük düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Kripto paralar finansal piyasalara hızlı bir giriş yapmış ve yatırımcılar üzerinde kısa sürede etki sağlamıştır. Çıkış noktaları 2008 yılında yaşanan ve özellikle bankaları olumsuz olarak etkileyen krize dayanmaktadır. Bu kriz bankalara olan güvenin sarsılmasına neden olmuş ve yatırımcılar merkeziyetsiz olan kripto paraların daha güvenilir olduğu düşüncesiyle

tasarruflarını bu piyasaya aktarmaya başlamıştır. Fakat herhangi bir merkezinin olmaması ve yatırımcıların bu yeni para birimi hakkındaki bilgilerinin düşük olması onları daha riskli hale getirmektedir. Bankalar ise bu noktada uzun yıllardır piyasada var olmalarından ve devlet tarafından tanınmalarından kaynaklı yatırımcıların daha alışkın oldukları bir sisteme sahiptirler. Yatırımcıların kripto para piyasasına ilgisi elbette geleneksel bankacılığa bazı etkiler yapmıştır.

Özellikle dönem dönem fiyat artışının hızlı olması yatırımcıları cezbetmekte ve mevcut tasarruflarını Kriptopara piyasasına yöneltmelerine neden olmaktadır. Yeni finansal ve teknolojik gelişmelerin bankalarda yarattığı etkiyi belirlemeye yönelik bilimsel birçok çalışma yapılmış ve halen yapılmaktadır. Teknolojinin hızla tüm dünyada gelişmekte olduğu düşünülürse sonraki tarihlerde de yapılmaya devam edecektir. Bu çalışma ise, Bitcoin fiyatında gerçekleşen değişimlerin bankaların finansal performansları üzerinde herhangi bir etkiye sahip olup olmadığını tespit etmek amacıyla yapılmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Satoshi Nakamoto 2008 yılında ilk kripto para birimi olan Bitcoin'i piyasaya kazandırarak tarihi bir yeniliğe imza atmıştır. Bu yenilikten tüm ekonomik birimler ve yatırımcılar önemli derecede etkilenmiştir. Bu etkilerin belirlenmesi amacıyla bilim dünyasında çeşitli araştırmaların yapılma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Özellikle bankalara rakip olarak değerlendirilebilecek bu yeni para sisteminin, bankalara ne tür etkilerinin olduğunun belirlenmesi, geleneksel finansal sistem üzerinde meydana gelen değişiklikleri anlamaya ve gelecekte bizleri ne gibi değişikliklerin beklediğini tahmin etmeye yardımcı olacaktır. Ayrıca kripto paralar hala keşif aşamasında sayılabilmektedir. Bu nedenle fiyat dalgalanmalarına ve yüksek volatilitelere sahip finansal araçlardır. İfade edilen özellikler çerçevesinde bankaların finansal performansı üzerinde nasıl bir etki yarattığını belirlemek hem yatırımcılar hem de finansal piyasada bulunan taraflar açısından yüksek öneme sahiptir. Yapılan araştırmayla bu etki belirlenmeye çalışılmaktadır. Ayrıca literatür incelendiğinde bu konuya dair bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışmanın bu eksikliği tamamlayacağı, yatırımcılara ve piyasa oyuncularına geleceğe dair tahminlerinde yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Araştırma Modeli

Bu çalışma bir nicel araştırmadır. Araştırmada tahmin yöntemi olarak panel veri analizi kullanılmıştır. Panel veri analizi, aynı çapraz kesit birimleri (bireyler, evler, şirketler, vb.) üzerinde birden fazla zamanda gözlem yapmayı içeren verilerin analizidir. Çapraz kesit ve zaman serisi verilerinin bir arada kullanılmasına imkan veren Panel veri analizi, hem zaman içindeki değişimleri hem de farklı çapraz kesitler arasındaki farklılıkları keşfetmek için kullanılabilir. Panel veri analizi, diğer veri türleriyle karşılaştırıldığında daha fazla bilgi sağlamak ve özellikle ekonometrik analizlerde sıklıkla kullanılmaktadır (Wooldridge, 2022).

Panel veri modeli şu şekilde gösterilmektedir.

$$Y_{it} = \alpha + \beta X_{it} + u_{it} \quad i = 1, \dots, N; t = 1, \dots, T$$

Modelde Y bağımlı değişken, X bağımsız değişken, e hata terimi, i zaman göstergesi, β ise parametreyi ifade etmektedir.

Genel panel veri regresyon modelinden yola çıkarak Bitcoin fiyatının bankaların finansal performansı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla finansal performans ölçütü olarak kullanılan ROA ve ROE bağımlı değişkenlerine yönelik iki farklı regresyon modeli oluşturulmuştur. Oluşturulan modeller aşağıdaki gibidir.

$$\text{Model-1: ROA}_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \text{Fit} + \beta_2 \text{Kit} + \text{eit} \quad i=1, \dots, N \quad t=1, \dots, T$$

$$\text{Model-2: ROE}_{it} = \alpha_{it} + \beta_1 \text{Fit} + \beta_2 \text{Kit} + \text{eit} \quad i=1, \dots, N \quad t=1, \dots, T$$

Model 1, Aktif karlılığın (ROA) bağımlı değişken olarak kullanıldığı eşitliktir. Model 2 ise, özkaynak karlılığının (ROE) bağımlı değişken olarak kullanıldığı eşitliktir. Her iki modele de kaldıraç oranı kontrol değişkeni olarak dahil edilmiştir.

Evren ve Örneklem

Bankaların finansal performanslarının belirlenmesi için literatürde genel olarak kullanılan ve araştırma kapsamına alınan finansal oranlar Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2: Araştırmada Kullanılan Finansal Oranlar

	Semboller	Değişkenler	Finansal Oran
Bağımlı	ROA	Aktif Karlılığı	Dönem Net Karı / Toplam Aktif
Değişkenler	ROE	Özkaynak Karlılığı	Dönem Net Karı / Öz kaynaklar
Bağımsız Değişkenler	F	Bitcoin Fiyatı	$(F_t - F_{t-1}) / F_{t-1}$
Kontrol Değişkeni	K	Kaldıraç Oranı	Toplam Borç / Toplam Varlık

Araştırma kapsamını BIST Banka endeksinde faaliyet gösteren 10 banka oluşturmaktadır. BIST Banka endeksinde yer alan ve çalışma evrenini oluşturan bankalar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3: Araştırma Evrenini Oluşturan Bankalar

Sıra	Banka Kodu	Şirket Unvanı
1	AKBNK	AKBANK T.A.Ş.
2	ALBRK	ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.
3	GARAN	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.
4	HALKB	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.
5	ICBCT	ICBC TURKEY BANK A.Ş.
6	ISCTR	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.
7	SKBNK	ŞEKERBANK T.A.Ş.

8	TSKB	TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.
9	VAKBN	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
10	YKBNK	YAPI VE KREDİ BANKASI A.Ş.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler bankaların yayınlamış olduğu finansal raporlardan elde edilmiştir. Bitcoin fiyatına dair veriler ise <https://www.investing.com> adresinden elde edilmiştir. Çalışma dönemi 2017Q01-2022Q4 olarak belirlenmiş ve belirtilen dönemler için 240 gözlem üzerinde inceleme gerçekleştirilmiştir.

Bitcoin fiyatındaki değişimlerin bankaların finansal performansı üzerindeki etkisini belirlemek amacıyla Panel Veri Regresyon Analizi yapılmıştır. Analiz EViews 10 paket programı ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada Bitcoin fiyatı bağımsız değişken, finansal performansın tespitinde kullanılan aktif karlılık ve öz sermaye karlılığı bağımlı değişken ve kaldıraç oranı kontrol değişkeni olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Bitcoin fiyatında meydana gelen değişimlerin bankaların finansal performansına etkisini belirlemeye yönelik gerçekleştirilen panel veri regresyon analizi sonucunda ulaşılan bulgulara bu bölümde yer verilecektir.

Analizde kullanılan değişkenlere ilişkin 2017-2022 yıllarına ait çeyrek dönem verilerin istatistiki bilgileri Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	F	ROA	ROE	K
Ort.	0.237217	0.007180	0.080733	0.914070
Ortanca	0.018039	0.005065	0.063445	0.917775
Maksimum	1.525119	0.052320	0.477320	0.962980
Minimum	-0.340371	-0.023960	-0.391610	0.859590
Std. Sap.	0.539178	0.007760	0.086437	0.021952
Çarpıklık	1.005600	1.941343	1.002003	-0.300265
Basıklık	2.690038	11.72475	10.97970	2.247332
Jarque-Bera	41.41000	911.9653	676.9168	9.271452
Olasılık	0.000000	0.000000	0.000000	0.009699
Gözlem	240	240	240	240

Tablo 4 incelendiğinde, bağımlı ve bağımsız değişkenlere ait ortalama değerler, maksimum ve minimum değerler, standart sapmalar görülebilmektedir. Fiyat değişkenine ait değerler incelendiğinde, fiyat değerindeki değişim ortalama 0.24 gerçekleşmiştir. Standart sapma

değeri 0.54 gerçekleşirken, fiyat değişkenindeki değişim maksimum 1.53 minimum ise -0.34 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bağımlı değişkenler olan ROA ve ROE'ye bakıldığında, ROA ortalama 0.01 olarak değer alırken, ROE'nin ortalama 0.08 değer aldığı görülmektedir. ROA maksimum 0.05, minimum -0.02, ROE ise maksimum 0.48, minimum -0.39 seviyesinde gerçekleşmiştir. ROA'nın standart sapması 0.01, ROE'nin standart sapması 0.09 olarak gerçekleşmiştir. Kontrol değişkeni olan Kaldıraç oranının ortalaması 0.91, maksimum değeri 0.97, minimum değeri 0.86 ve standart sapması 0.02 olarak tespit edilmiştir. Normalliğin elde edilebilmesi için Jargue-Bera istatistiğinin 5.99'dan küçük ve olasılık değerinin ise 0.05'ten yüksek olması gereklidir. Değişkenlere ait Jargue-Bera test istatistiğine baktığımızda 5.99'dan küçük olması gereken değer her bir değişken için yüksektir. Bu durum değişkenlerin normal dağılım göstermediği sonucunu vermektedir. Ayrıca modellere yönelik değerler incelendiğinde model 1'e ait Jargue-Bera istatistiği 71.76865, olasılık değeri 0.0000, model 2'ye ait Jargue-Bera istatistiği 840.1440, olasılık değeri 0.0000 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar her iki modelin de normal dağılım göstermediğini ifade etmektedir.

Tablo 5'te değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri, t-istatistik değeri ve olasılık değerleri verilmektedir. Değişkenlerden en az birisinin normal dağılmadığı durumlarda Spearman korelasyon analizi ile korelasyon ilişkisi tespit edilir. Bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişki katsayısının %75'ten yüksek olması, çoklu doğrusal bağlantı sorununa yol açmaktadır (Topaloğlu, 2018). Bu doğrultuda korelasyon analizi sonuçları incelenmiş ve herhangi bir çoklu doğrusal bağlantı probleminin bulunmadığı tespit edilmiştir.

Korelasyon analizi sonuçlarına göre değişkenler arasında genel itibariyle negatif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 5: Spearman Korelasyon Testi Sonuçları

Olasılık	F	ROA	ROE	K
F	1.000000			

ROA	-0.158674**	1.000000		
	-2.479312	-----		
	0.0139	-----		
ROE	-0.196823*	0.956221*	1.000000	
	-3.097020	50.40872	-----	
	0.0022	0.0000	-----	
K	-0.073072	-0.462608*	-0.211608*	1.000000
	-1.130327	-8.049919	-3.340172	-----
	0.2595	0.0000	0.0010	-----

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Güvenilir ve geçerli sonuçlar elde edebilmek için serilerin birim kök içermemesi, diğer bir ifadeyle serilerin durağan olması gerekir. Birim kök içeren seriler ile yapılan analizlerde sahte regresyon bulgusuna rastlanmaktadır. Sahte regresyon ise seriler arasındaki gerçek ilişkinin tespit edilememesine yol açmaktadır. Kullanılacak testlerde durağanlık seviyesinin belirlenmesi büyük önem taşımaktadır. Eğer araştırmada kullanılan serilerde birim kök içeren bir seri mevcutsa analize geçmeden birim kökten arındırılmalıdır. Literatürde çeşitli birim kök testleri bulunmaktadır. Bu çalışmada Levin, Lin ve Chu t, Im, Pesaran and Shin ve Fisher ADF testlerinden yararlanılmıştır. Tablo 6'da yer alan birim kök testi sonuçlarına göre, Bitcoin fiyat verisi (F) seviyede (I(0)), ROA, ROE ve Kaldıraç (K) verileri 1. Fark (I(1)) alındıktan sonra durağan hale gelmektedir.

Tablo 6: Birim Kök Test Sonuçları

Sabitli				
Değişkenler	Levin, Lin ve Chu t			
	Düzye I(0)		Düzye I(1)	
	T	P	T	P
F	-8.49652	0.0000*	-	-
ROA	11.2451	1.0000	-3.73384	0.0001*
ROE	5.78116	1.0000	-4.48054	0.0000*
K	-1.05427	0.1459	-9.99046	0.0000*
Sabitli/Trendli				
Değişkenler	Levin, Lin ve Chu t			
	Düzye I(0)		Düzye I(1)	
	T	P	T	P
F	-8.37936	0.0000*	-	-
ROA	7.23895	1.0000	-4.02062	0.0000*
ROE	6.21362	1.0000	-8.88728	0.0000*
K	-0.58312	0.2799	-10.9374	0.0000*
Sabitli				
Değişkenler	Im, Pesaran and Shin			
	Düzye I(0)		Düzye I(1)	
	T	P	T	P
F	-5.46566	0.0000*	-	-
ROA	2.56818	0.9949	-3.31976	0.0005*
ROE	1.96008	0.9750	-2.49585	0.0063*
K	-0.67013	0.2514	-7.82353	0.0000*

Sabitli/Trendli				
Değişkenler	Im, Pesaran and Shin			
	Düzye I(0)		Düzye I(1)	
	T	P	T	P
F	-4.62939	0.0000*	-	-
ROA	5.10459	1.0000	-1.82945	0.0337**
ROE	5.29369	1.0000	-7.47565	0.0000*
K	-1.03228	1.1510	-9.38762	0.0000*

Sabitli				
Değişkenler	Fisher ADF			
	Düzye I(0)		Düzye I(1)	
	T	P	T	P
F	-5.48626	0.0000*	-	-
ROA	2.89707	0.9914	-2.90566	0.0018*
ROE	1.99750	0.9771	-1.71167	0.0435**
K	-0.59794	0.2749	-5.82708	0.0000*

Sabitli/Trendli				
Değişkenler	Fisher ADF			
	Düzye I(0)		Düzye I(1)	
	T	P	T	P
F	-4.59408	0.0000*	-	-
ROA	5.67136	1.0000	-6.02849	0.0000*
ROE	5.74384	1.0000	-6.96933	0.0000*
K	0.46859	0.3197	-6.61126	0.0000*

Not: Tüm değişkenler için gecikme değerleri Modified Akaike bilgi kriteri kullanılarak otomatik hesaplanmıştır.
***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Veriler durağan hale getirildikten sonra panel veri regresyon analizi yapılır hale gelmektedir. Panel veri regresyon analizinde havuzlanmış model, sabit etkiler modeli veya rassal etkiler modellerinden hangisinin uygun model olduğunu belirlemek için bir dizi testler yapılmalıdır. Bu testler F testi, Breusch-Pagan LM testi ve Hausman testidir.

F testi, modelin havuzlanmış model ve sabit etkiler modellerinden hangisi ile tahmin edilmesinin doğru olacağını belirlemede kullanılır. F testine ait hipotezler aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H₀: Havuzlanmış model uygundur.

H₁: Sabit etkiler modeli uygundur.

Tablo 7: F Testi Sonuçları

F Testi	
Model 1	
F(3, 227) = 12.51	Prob>F = 0.0000*
Model 2	
F(3, 227) = 4.45	Prob>F = 0.0046*

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Tablo 7’de verilen F testi sonuçlarına göre hem Model 1 hem de Model 2 için olasılık değerleri 0.05’ten küçük olduğundan (Model 1 ve 2 p: 0.0000<0.05) H_0 hipotezi reddilerek H_1 hipotezi kabul edilmiştir. Yani modellerin tahminlenmesinde havuzlanmış modelin kullanılması uygun değildir. F testinin ardından Havuzlanmış model ile Rassal etkili model arasında bir tercih yapabilmek için Breusch-Pagan LM testi uygulanacaktır. LM testi birim ve zaman boyutlu olarak dikkate alınmıştır. Testin hipotezleri ise aşağıdaki gibi oluşturularak, test sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

H_0 : Havuzlanmış model uygundur.

H_1 : Rassal etkiler modeli uygundur.

Tablo 8: Breusch-Pagan LM Testi Sonuçları

Breusch-Pagan LM Testi (Birim+Zaman)	
Model 1	
X ² İstatistiği	Olasılık
258.1977	0.0000*
Model 2	
X ² İstatistiği	Olasılık
173.7715	0.0000*

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Breusch Pagan LM testi sonuçlarına göre her iki model için de tespit edilen olasılık değeri 0,05’ten küçük olduğundan (Model 1 ve 2 p: 0.0000<0.05) iki model için de rassal etkili modelin geçerli olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda her iki model içinde H_0 hipotezi reddedilerek alternatif hipotez kabul edilmiştir.

Modellerin analiz edilmesinde sabit etkiler ve rassal (tesadüfi) etkiler yaklaşımlarından hangisinin kullanımının uygun olacağını belirlemede Hausman Testi kullanılmaktadır. Hausman test istatistiğinin genel biçimi şu şekildedir:

$$H = (\hat{\beta}^I - \hat{\beta}^{II})' [Var(\hat{\beta}^I) - Var(\hat{\beta}^{II})]^{-1} (\hat{\beta}^I - \hat{\beta}^{II}),$$

Hausman test istatistiğine ait temel hipotezler aşağıdaki gibi oluşturulmuştur.

H_0 : Rassal etkiler modeli uygundur.

H_1 : Sabit etkiler modeli uygundur.

Bu doğrultuda araştırma modellerine ait Hausman Test sonuçları Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9: Hausman Testi Sonuçları

Hausman Testi (Birim+Zaman)			
Model 1			
Test Özeti	Ki-Kare İstatistiği	Ki-Kare d.f.	Olasılık
Yatay kesit tesadüfi	0.350408	1	0.5539
Model 2			
Test Özeti	Ki-Kare İstatistiği	Ki-Kare d.f.	Olasılık
Yatay kesit tesadüfi	0.003461	1	0.9531

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi
Not: Birim ve zaman etkili test edilmiştir.

Tablo 9’da verilen Hausman test sonuçlarına göre modeller için elde edilen olasılık değeri 0,05’ten büyük (Model 1 p: 0.5539>0.05; Model 2 p:0.9531>0.05) çıkmıştır. Bu sonuç modellerin analizinde kullanılması uygun olan yöntemin rassal (tesadüfi) etkiler yaklaşımı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durumda H_0 hipotezi kabul edilmektedir.

Modellerde değişen varyans sorununun var olup olmadığını belirleyebilmek için Breusch-Pagan-Godfrey, Harvey, White gibi çeşitli testler uygulanabilmektedir. Bu çalışmada White testinden yararlanılmıştır. White testine yönelik hipotezler aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

H_0 : Değişen varyans yoktur.

H_1 : Değişen varyans vardır.

Tablo 10: Değişen Varyans Testi Sonuçları

White Testi		
Model 1		
Ki-Kare İstatistiği		Olasılık
3.490728		0.1746
Model 2		
Ki-Kare İstatistiği		Olasılık
2.030060		0.3624

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Tablo 10’da yer alan sonuçlara göre olasılık değerleri her iki model içinde 0.05’ten büyüktür. Bu sonuç H_0 hipotezinin kabul edilmesi gerektiğini vermektedir. Diğer bir ifadeyle her iki modelde de değişen varyans problemi yoktur. Bu aşamadan sonra yapılması gereken bir diğer tespit ise otokorelasyon sorununun olup olmadığıdır. Bu teste yönelik oluşturulmuş hipotezler ise aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

H_0 : Otokorelasyon yoktur.

H_1 : Otokorelasyon vardır.

Tablo 11: Otokorelasyon Testi Sonuçları

Breusch-Godfrey Serial Correlation LM Testi		
	Model 1	
Ki-Kare İstatistiği		Olasılık
10.97200		0.0041*
	Model 2	
Ki-Kare İstatistiği		Olasılık
11.36589		0.0034*

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Her iki model içinde yapılmış otokorelasyon testi sonuçları Tablo 11’de verilmektedir. Olasılık değerlerine bakıldığında 0.05’ten küçük olan bu sonuçlar her iki modelde de otokorelasyon sorununun varlığını ortaya koymaktadır. Bu durumda H_0 hipotezi reddedilirken alternatif hipotez kabul edilmektedir.

Daha doğru sonuçlar elde edebilmek amacıyla modelin yatay kesit bağımlılığının test edilmesi gereklidir. Yatay kesit bağımlılığının tespitinde Peseran CD testinden yararlanılmıştır. Teste ait oluşturulan hipotezler aşağıdaki gibidir.

H_0 : Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H_1 : Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Tablo 12: Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Peseran CD Testi		
	Model 1	
Peseran CD İstatistiği		Olasılık
17.84047		0.0000*
	Model 2	
Peseran CD İstatistiği		Olasılık
17.54581		0.0000*

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Tablo 10’da verilen sonuçlara göre, her iki model için de yatay kesit bağımlılığının olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Model 1 ve 2 p: 0.000<0.05). Bu durumda H_0 hipotezi reddilerek alternatif hipotez kabul edilmektedir. Son olarak her iki modelin de uygun olup olmadığını belirlemeye yönelik yapılması gereken model spesifikasyon testi için oluşturulmuş hipotezler aşağıdaki gibidir. Ardından Tablo 13’te test sonuçları yer almaktadır.

H_0 : Model spesifikasyonu uygundur.

H_1 : Model spesifikasyonu uygun değildir.

Tablo 13: Model Spesifikasyon Testi Sonuçları

Ramsey Reset Testi		
Model 1		
F İstatistiği		Olasılık
0.001792		0.9663
Model 2		
F İstatistiği		Olasılık
0.268992		0.6045

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Tabloda ulaşılan sonuçlara göre her iki model içinde olasılık değeri 0.05'ten yüksektir. Bu sonuç model sipesifikasyonunun uygun olduğunu ifade eden H_0 hipotezinin kabul edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Varsayım testlerinin sonuçlarına bakıldığında her iki modelde de otokorelasyon ve yatay kesit bağımlılığı sorunları mevcuttur. Bu nedenle White (1980) dirençli tahmincilerinden White period (cross-section cluster) dirençli tahmincisi kullanılarak modeller çözümlenmiştir. Modellere ait panel regresyon analizi sonuçları Tablo 14'te verilmektedir.

Tablo 14: Panel Regresyon Analiz Sonuçları

	Bağımsız Değişken	Katsayı	Std. Hata	t-istatistik Değeri	Olasılık
Model 1	F	-0.000131	0.000296	-0.441967	0.6689
	K	-0.212007	0.049321	-4.298502	0.0020*
	DW= 2.207064	F olasılık= 0.000001*		F testi= 14.27378	
Model 2	F	-0.003777	0.003994	-0.945640	0.3690
	K	-1.049497	0.325789	-3.221401	0.0105**
	DW= 2.382737	F olasılık= 0.068385***		F testi= 2.714557	

***%90 Güven düzeyi **%95 Güven düzeyi *%99 Güven düzeyi

Model 1 ve Model 2'ye ait panel regresyon sonuçlarını gösteren Tablo 14'e göre Model 1'in anlamlılığını ifade eden F değeri 0.000001 olarak tespit edilmiştir. Bu durum modelin %99 güven düzeyinde anlamlı olduğu sonucunu verir. Model 2'ye ait F değeri ise 0.068385'tir ve bu sonuç Model 2'nin %90 güven düzeyinde anlamlı olduğunu ifade eder.

Model 1'de verilen sonuçlara göre fiyat değişkeninin olasılık değeri 0.6689 ($P>0.05$), kaldıraç değişkeninin olasılık değeri ise 0.0020 ($P<0.05$) olarak elde edilmiştir. Olasılık değerleri fiyat değişkeninin aktif karlılık üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, kaldıraç değişkeninin ise %99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir etkisinin olduğu sonucunu vermektedir. Model 2'de verilen sonuçlara göre fiyat değişkeninin olasılık değeri 0.3690 ($P>0.05$), kaldıraç değişkeninin olasılık değeri ise 0.0105 ($P<0.05$)'tir. Bu sonuçta Model 1'e benzer bir sonuç vermektedir. Fiyat değişkeninin özkaynak karlılığı üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmazken kaldıraç değişkeninin %95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir etkisi bulunmaktadır. Sonuç olarak, her iki modelde de bağımsız değişken olan Bitcoin fiyatı ile bağımlı değişkenler

arasında anlamlı bir ilişki tespit edilemezken, kontrol değişkeni ile finansal performansı ifade eden bağımlı değişkenler arasında negatif ve anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu netice fiyat değişkeninin bankaların finansal performansı üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Yaşanan teknolojik gelişmeler ve buluşlar hem insanları hem de sektörleri değişik düzeylerde etkilemektedir. Özellikle insanlar açısından yüksek bir kıymete sahip olan para kavramı ise yeni gelişmeler nedeniyle değişik şekillere evrilmektedir. Her bir yenilik gerek yatırımcıları gerekse finansal piyasa yapıcılarını yeni kararlar almaya sevk etmektedir. Kripto para ise son zamanlarda piyasaları etkileyen en önemli gelişmelerden biridir. Özellikle bankacılık krizinin ardından, bir nevi bankaların merkezîyetçi yapısına eleştirel bir yaklaşımla ortaya çıkarılan bu sanal paralar yatırımcılar tarafından hızlı bir şekilde benimsenerek kendine piyasada yer bulmuştur. Bankacılık krizleri çeşitli boyutlarda belirli zaman aralıklarında yinelenmektedir. Bu çalışmanın hazırlık aşamasında bulunduğumuz 2023 yılının başlarında ABD merkezli (Silvergate Capital, Signature Bank ve Silicon Valley Bank) üç bankanın batması akıllara 2008 küresel bankacılık krizini getirmiş ve yatırımcıların bankalara olan güveni bir kez daha sarsılmıştır. Bu olumsuz durumun da nedenlerinin başında kripto para piyasası bulunmaktadır. İlk batma vakasını oluşturan Silvergate Capital kaynaklarının bir kısmını bir kripto paraya diğer kısmını ise Hazine kağıtlarına yatırmıştır. Hazine kağıtlarının faiz artırımlarından olumsuz etkilenmesinden zarar gören banka, yatırım yaptığı kripto paranın 2022 yılı Kasım ayında çökmesiyle ikinci darbeyi alarak batmıştır (Eğilmez, 2023). Bu durum bankanın yaşadığı olumsuz durumun doğrudan kripto para fiyatından kaynaklanmasa da dolaylı olarak banka batmalarında ve finansal performansında etkili olduğunu bizlere göstermektedir.

Bu çalışmanın kapsamı ROA ve ROE bağımlı değişkenleri ile kısıtlı tutulmuştur. Yapılan analiz sonuçlarına göre Model 1’de fiyat değişkeninin olasılık değeri 0.6689 ($P>0.05$), kaldıraç değişkeninin olasılık değeri ise 0.0020 ($P<0.05$) olarak elde edilmiştir. Olasılık değerleri aktif karlılık üzerinde fiyat değişkeninin anlamlı bir etkisinin bulunmadığı, kaldıraç değişkeninin ise %99 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir etkisinin olduğu sonucunu vermektedir. Model 2’de verilen sonuçlara göre ise fiyat değişkeninin olasılık değeri 0.3690 ($P>0.05$), kaldıraç değişkeninin olasılık değeri ise 0.0105 ($P<0.05$)’tir. Bu sonuçta Model 1’e benzer bir sonuç olarak, özkaynak karlılığı üzerinde fiyat değişkeninin anlamlı bir etkisi bulunmazken kaldıraç değişkeninin %95 güven düzeyinde anlamlı ve negatif bir etkisi bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Kripto paraların henüz yasal bir zemine kavuşmaması, devletler tarafından tanınmaması ve insanların yüksek riskten çekinmeleri sonuçların anlamsız çıkmasının nedeni sayılabilmektedir. Henüz El Salvador ve Orta Afrika Cumhuriyeti Bitcoin’i yasal para olarak kabul etmiştir. İleriki zamanlarda dünya genelinde veya Türkiye’de yasal bir zemine oturması durumunda bu sonuçların anlamlı şekilde çıkması beklenmektedir. Ayrıca araştırmaya daha farklı ve fazla sayıda değişken eklenerek analizlerin tekrarlanması daha kesin sonuçlar doğurabilecektir. Bu nedenlerle kripto para piyasasındaki gelişmeleri takip ederek ilerleyen zamanlarda araştırmanın tekrar yapılması düşünülmektedir. Yeni gelişmeler ışığında çıkacak sonuçlar ile bu çalışmanın sonuçları karşılaştırılabilecek ve aradaki farklılık ortaya koyulabilecektir.

Kaynakça

- Azimov, J., & Alkan, U. (2019). Bitcoin Fiyatları İle Çin ve Rusya'nın Seçilmiş Finansal Göstergeleri Arasındaki İlişkinin Ekonometrik Açından İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 165-187.
- Chamberlain, S., Howe, J. S., & Popper, H. (1997). The exchange rate exposure of U.S. and Japanese banking institutions. *Journal of Banking & Finance*, 871-892.
- Eğilmez, M. (2023, Mart 13). Kendime Yazılar. <https://www.mahfiegilmez.com> adresinden alındı
- Engin, C., & Göllüce, E. (2016). 2008 Küresel Finans Krizi ve Türkiye Üzerine Yansımaları. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27-40.
- Gowda, N., & Chakravorty, C. (2021). Comparative study on cryptocurrency transaction and banking transaction. *Global Transitions Proceedings*, 2(2), 530-534.
- Göçer, İ., & Özdemir, A. (2012). 2008 Küresel Krizin Yayılma Süreci ve Etkileri: Seçilmiş Ülkeler İçin Ekonometrik Bir Analiz. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 191-210.
- Grosse, R. (2010). The Global Financial Crisis -- a Behavioral View. *SSRN Electronic Journal* DOI:10.2139/ssrn.1537744, 1-27.
- Gülcemal, T., & Doğan, M. (2022). Covid 19 Pandemisinin Bankaların Finansal Performansı Üzerindeki Etkisi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, 727-735.
- investing.com. (2023). <https://tr.investing.com>. <https://tr.investing.com> adresinden alındı
- Kajtazi, A., & Moro, A. (2017). Bitcoin, Portfolio Diversification and Chinese Financial Markets. *SSRN Electronic Journal*, 1-41.
- Kathuo, S., Rotich, G., & Anyango, W. (2015). Effect of Mobile Banking on the Financial. *The Strategic Journal of Business & Change*, 1440-1457.
- Kato, G. K., Otuya, W. I., Owunza, J. D., & Nato, J. A. (2014). Mobile Banking And Performance Of Commercial Banks In Kenya. *International Journal of Current Research*, 10670-10674.
- Kılıç, Y., & Çütücü, İ. (2018). Bitcoin Fiyatları ile Borsa İstanbul Endeksi Arasındaki Eşbütünlük ve Nedensellik İlişkisi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 235-250.
- Klein, T., Thu, H. P., & Walther, T. (2018). Bitcoin is not the New Gold – A Comparison of Volatility, Correlation, and Portfolio Performance. *International Review of Financial Analysis*, 105-116.
- Korkmazgöz, Ç., & Ege, İ. (2020). Finansal Teknolojilerin Türk Bankacılık Sektörünün Finansal Performansına Etkisi: Mobil Bankacılık Üzerine Uygulama. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü e-Dergisi*, 106-125.
- Li, L. (2021). Cryptocurrency and Blockchain: The Future of. *ResearchGate*, 1(1), 1-14.
- Polat, M. A. (2018). Küresel Finans Krizinin Nedenleri. *Injosos Al-Farabi International Journal On Social Sciences*, 2(1), 2564-7946.
- Rodrik, D. (2009). The Turkish Economy after the Global Financial Crisis. *Ekonomi-tek - International Economics Journal, Turkish Economic Association*, 1-26.
- Sel, A. (2020). Pandemi Sürecinde Altın Fiyatları ile Kripto Para İlişkinin Makine Öğrenme Metotları ile İncelenmesi. *Journal of Statistics & Applied Science*, 85-98.
- Topaloğlu, E. E. (2018). Borsa İstanbul'da İşlem Gören Bankaların Yönetim Kurulu Yapısının. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 9-33.
- Türkmen, C. (2018). Ticari Bankaların Aktif Karlılığını Etkileyen Makroekonomik Değişkenlerin Belirlenmesi. *Muhasebe ve Finans İncelemeleri Dergisi*, 80-88.
- Wooldridge, J. M. (2022). Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data. *Londra: The MIT Press*.
- Yiğit, M., & Yiğit, A. G. (2021). Türkiye'de Bitcoin'in Finansal Piyasalarla Entegrasyonuna Yönelik Bir Araştırma: Covid-19 Öncesi ve Sonrası İçin Bir Uzun Dönem Analizi. *Journal of Academic Value Studies*, 177-193.

Türkiye’de Gençlerin İşsizliğe Bakış Açısı ve Çözüm Önerileri^a

Merve Tuba RÜZGAR^{b,c}, Serkan CURA^d

Özet

Genç olarak nitelendirilen yaş grubu ülkeden ülkeye farklılık göstermekle birlikte literatürde genç kavramı genel olarak 15-24 yaş aralığındaki kişileri ifade etmektedir. Gençler; tecrübe ve teknik bilgi eksikliği, liyakat sorunu gibi nedenlerle iş gücü piyasasından uzaklaşabilmekte ya da eğitim gördükleri alanların dışında çalışmak zorunda kalabilmektedir. Gençlerin iş gücü piyasasından uzak kalması ya da niteliklerine uygun iş bulamaması onları ekonomik ve psikolojik açıdan olumsuz etkilemekte, onların toplumdaki soyutlanmalarına neden olmaktadır. Türkiye’de son yıllarda üniversite mezunu sayısının artmasıyla birlikte özellikle kimi bölümlerde öğrenim gören gençlerin nitelik uyumsuzluğu sorunu ile karşılaşması ve iş bulma sürelerinin uzaması gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Özellikle Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından açıklanan üniversitelerdeki bölümlere göre nitelik uyumsuzluğu fazla ve iş bulma süreleri uzun olan bölümleri içeren İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’nde öğrenim gören gençlerin işsizlik olgusundan daha fazla etkilendiği söylenebilir. Bu nedenle çalışmada, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi’ne bağlı bölümlerde öğrenim gören (18-24 yaş arası) öğrencilerin işsizliğe bakışı ve genç işsizliği ile ilgili çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler

İşsizlik
Genç İşsizliği
İşsizlik Kaygısı
Türkiye

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 05.05.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1292808

Youth’s Perspective On Unemployment In Türkiye and Suggestions For Solutions

Abstract

Although the age group described as young shows the country structure of the country, the concept of young generally refers to the groups between the ages of 15-24 in the literature. Young people may move away from the labor market or have to work outside of their fields of education due to reasons such as lack of experience, technical knowledge, and merit issues. Young people’s alienation from the workforce or their inability to find a job that suits their characteristics negatively affects them economically and psychologically and causes them to be isolated from society. With the increase in the number of university graduates in Türkiye in recent years, problems such as the problem of qualification incompatibility among young people studying in some departments and the prolongation of the period of finding a job may be experienced. It can be said that the young people studying in the departments of the Faculty of Economics and Administrative Sciences, especially in the departments that have more qualification mismatches and longer employment times, are more affected by the unemployment phenomenon compared to the departments in the universities announced by the Presidency of the Republic of Türkiye Human Resources Office. For this reason, within the scope of the study, the perspective of students (between 18-24 years old) studying in the departments of business, economics, finance, public administration, political science and international relations, labor economics and industrial relations, econometrics affiliated to the Faculty of Economics and Administrative Sciences of Manisa Celal Bayar University perspective on unemployment and solution proposals about youth unemployment are included.

Keywords

Unemployment
Youth Unemployment
Unemployment Worry
Türkiye

About Article

Received: 05.05.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1292808

^a Bu çalışma Doç. Dr. Serkan CURA danışmanlığında Merve Tuba RÜZGAR tarafından hazırlanan “Sosyal Dışlanma Bağlamında Genç İşsizliğe Yönelik Devletin Mali Çözüm Önerileri: Türkiye ve Seçilen Ülkelerde Uygulanan İstihdam Politikaları” adlı doktora tez çalışmasının bir bölümünden faydalanılarak türetilmiştir.

^b İletişim Yazarı: mrvtb87@gmail.com.

^c Dr., ORCID ID: 0000-0002-4835-4559.

^d Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, ORCID ID: 0000-0001-7142-0502.

Giriş

Sosyoekonomik sorunlara ve eşitsizliğe neden olan işsizliğin azaltılması noktasında vatandaşları korumak ve gerekli önlemleri almak devletin temel görevlerinden biridir. Bu sayede yükümlü tutulan siyasi otorite, gerek aktif gerekse pasif istihdam politikalarıyla birlikte işsizliği azaltmaya çalışmaktadır. Çünkü toplumdaki gençlerin işsiz kalması hem ekonomik hem de psikolojik açıdan bireyleri olumsuz etkilemekte, onların toplumdan soyutlanarak dışlanmaya maruz kalmalarına yol açabilmektedir. Bu nedenle devletlerin maliye politikası araçlarıyla başta işsizlik olmak üzere birçok makroekonomik değişkeni doğrudan ya da dolaylı olarak etkilediği, böylece ülkedeki işsizlik oranlarını azaltmayı hedeflediği söylenebilir. Çünkü işsizlik oranlarının artması; toplum içinde bireylerin gelirlerinde azalma, sosyal ilişkilerden kopma, psikolojik rahatsızlıklara kadar birçok soruna yol açabilmektedir.

Çalışmanın konusu, Türkiye’deki genç işsizliği oranlarının incelenip eğitim durumuna göre genç işsizliğin genel görünümünün verilmesi ve bu doğrultuda Türkiye’de gençlerin işsizliğe bakış açısının belirlenip çözüm önerilerinde bulunulmasıdır. Ayrıca çalışma kapsamında Türkiye Cumhuriyeti (T.C.) Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi verilerinde niteliklerine uygun işlerde çalışma oranı düşük ve iş bulma süreleri uzun olan İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) bölümleri dikkate alınarak Manisa Celal Bayar Üniversitesi (MCBÜ) İİBF’de alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırması örneğini MCBÜ İİBF’ne bağlı işletme, iktisat, maliye, kamu yönetimi, siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, ekonometri bölümlerinde öğrenim görenler 18-24 yaş aralığındaki öğrenciler oluşturmuştur. Çalışmadaki alan araştırması ile potansiyel genç işsizlerin ileriye yönelik işsizlik korkuları, iş beklenti ücretleri, liyakat, devlet politikaları, yurt içi/yurt dışı planları hakkındaki düşüncelerine yer verilmiştir. Çalışmada alan araştırmasından sonra Türkiye’de gençlerin işsizliğe bakışı ve çözüm önerilerine yer verilmiş olup sonuç kısmında ise çalışmada yapılan alan araştırması doğrultusunda gençlerin işsizliğe bakış açısı değerlendirilip çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Çalışmanın amacı, Türkiye’de artan genç işsizliği sorununa yönelik olarak genç işsizliği oranlarının incelenerek Türkiye’deki genç işsizliği sorununda gerekli önlemlerin alınmasına dikkat çekmektedir. Çalışmada yer alan araştırma kapsamında özellikle genç işsizliği sorunu ile karşı karşıya olan Türkiye açısından genç işsizliği sorununun değerlendirilmesinin ve çözüm önerilerinin oluşturulmasının hem literatüre hem de politika yapıcılara yol gösterici nitelikte olabileceği düşünülmektedir.

İşsizlik ve Genç İşsizliği: Kavramsal Çerçeve

Ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan pek çok soruna yol açan işsizlik olgusu, gençlerin çalışma hayatı ve iş tecrübesinden uzak kalmasına, gelir elde edememesine neden olmaktadır. İş gücünden uzaklaşan ve gelir elde edemeyen gençler ise zamanla toplumdan dışlanma sorunuyla karşılaşabilmektedir. Toplumsal ve bireysel birçok sorunu beraberinde getiren genç işsizliği konusunun özellikle politika yapıcılar tarafından dikkatle ele alınması gerekmektedir. Genç işsizliği noktasında Türkiye’deki genel görünümün ortaya konulması ve bu sorunun çözümüne yönelik adımların atılması çok önemli bir konudur. Çalışma kapsamında öncelikle işsizlik ve genç işsizliği kavramları açıklanmış olup sonrasında Türkiye’deki genç işsizliğinin

genel görünümü, gençlerin işsizliğe bakışı ve genç işsizliğe karşı çözüm önerileri üzerinde durulmuştur.

İşsizlik Kavramı

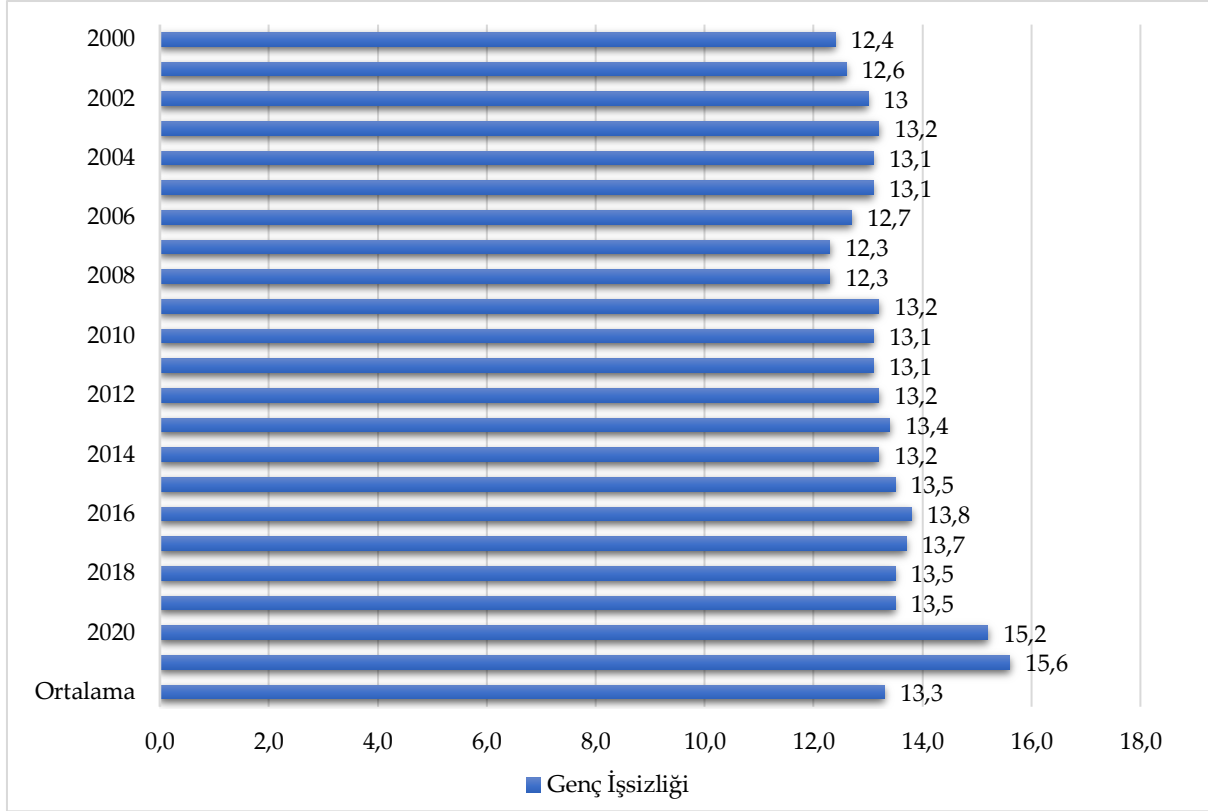
Bir ülkede çalışma gücüne sahip olan ve çalışma arzusu taşıyan kişilerin bir bölümünün iş sahibi olmaması durumuna işsizlik; bu durumdaki kişilere ise işsiz denilmektedir (Kasapoğlu ve Murat, 2018, 250-252). İşsizlik kavramının genel kabul gören tanımı ise On Üçüncü Uluslararası Çalışma İstatistikleri Konferansı (1983)'nda üç ölçüte dayandırılmıştır. Bu ölçütler aşağıda sıralanmıştır (Yüceol, 2005, s. 121):

- *İşi olmama*: referans döneminde, ücretli ya da ücretsiz olarak veya kâr karşılığı hiçbir işte bir saat bile çalışmamış ve bir iş bağlantısı da olmayan
- *İş arıyor olma*: kendi hesabına bir iş kurmak ya da ücretli olarak çalışmak amacıyla son 6 ay içinde bir iş aramış
- *İşbaşı yapmaya hazır*: on beş gün içinde işbaşı yapmaya engel bir hali olmayan.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), referans dönemi içinde istihdam halinde olmayan (kâr karşılığı, yevmiyeli, ücretli ya da ücretsiz olarak hiçbir işte çalışmamış ve böyle bir iş ile bağlantısı da olmayan) kişilerden iş aramak için son 4 hafta içinde iş arama kanallarından en az birini kullanan ve 15 gün içinde işbaşı yapabilecek durumda olan kurumsal olmayan çalışma çağındaki tüm kişileri işsiz nüfus olarak nitelendirmektedir. İşsiz nüfusun iş gücü içindeki oranı ise işsizlik oranı olarak adlandırılmaktadır (TÜİK, Türkiye İstatistik Kurumu, 2020, s. 11).

Genç İşsizliği Kavramı

Uluslararası Çalışma Örgütü (International Labour Organization, ILO), Birleşmiş Milletler gibi uluslararası kuruluşlar ile TÜİK'in gençlik dönemini 15-24 yaş grubu kabul etmesinden hareketle 15-24 yaş grubundan olan ve bir hizmet akdine dayalı olarak ücret karşılığı çalışan kişiye genç iş gücü denilmektedir (Murat ve Şahin, 2011, s. 7). Genç işsizliği ise 15-24 yaş grubunda olan ve işi olmayan tüm gençleri ifade eden bir kavramdır (Eurostat, Glossary: Youth Unemployment). Özetle genç işsizliği, çalışma isteği ve gücünde olup makul ve uygun bir iş bulamayan 15-24 yaş arasındaki kişileri ifade etmektedir (Murat, 1995, s. 179). Dolayısıyla genç işsizliği kavramı "genç nüfusun maruz kaldığı işsizlik" şeklinde tanımlanabilir (Ekiz ve Özel, 2020: 1022). Dünyada giderek artan genç işsizliği günümüzde sadece belirli ülkelerin sorunu olmaktan çıkarak küresel bir sorun haline gelmiştir. Grafik 1'de 2000-2020 yılları arasında dünyada genç işsizliği oranları ile ortalaması gösterilmiştir.

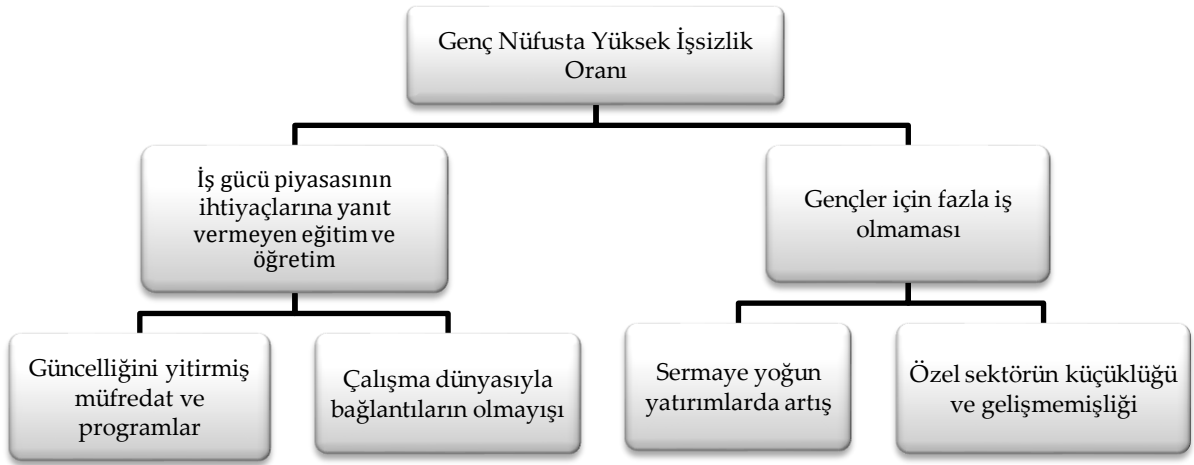

Kaynak: ILOSTAT,

https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer59/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A, (02.06.2022).

Grafik 1. 2000-2021 Yılları Arası Dünyada Genç İşsizliği (%)

Grafik 1 incelendiğinde, genç işsizliği oranlarının özellikle Koronavirüs hastalığı (Covid-19) salgınından sonra dünya genelinde artış gösterdiği söylenebilir. Böylece küresel bir sorun haline gelen genç işsizliği nedenlerinin irdelenmesi, gençler arasında işsizlik oranının yüksek olması ile ilgili neden-sonuç ilişkisinin kurulması çok önemlidir. Şekil 1’de gençler arasında işsizlik oranının yüksek olmasıyla ilgili neden-sonuç ilişkisi gösterilmiştir.

Kaynak: Gianni Rosas ve Giovanna Rossignotti, *Gençlerin İstihdamıyla İlgili Ulusal Eylem Planlarının Hazırlanmasına Yönelik Kılavuz*, Uluslararası Çalışma Ofisi Yayınları, ILO, Ankara, 2010, s. 39.

Şekil 1. Gençler Arasında İşsizlik Oranının Yüksek Olmasıyla İlgili Neden-Sonuç İlişkisi

Şekil 1’de gösterildiği üzere, genç işsizliğin yüksek olması iki temel sebebe dayanmaktadır. Bunlardan birincisi, iş gücü piyasasının ihtiyaçlarına yanıt veremeyen eğitim ve öğretim; ikincisi ise gençler için fazla iş imkanının olmamasıdır. İş gücü piyasasının ihtiyaçlarına cevap veremeyen eğitim ve öğretim sorununun nedeni; güncelliğini yitiren müfredat ve programlar ile çalışma dünyasıyla bağlantıların kopuk olmasıdır. Gençler için fazla iş imkanı olmamasının nedeni sermaye yoğun yatırımlardaki artışın yaşanması, özel sektörün küçük olması ya da gelişmemiş olmasından kaynaklanmaktadır (Rosas ve Rossignotti, 2010, s. 39). Özellikle genç işsizliği oranı yüksek olan ülkelerde bu soruna yönelik neden-sonuç ilişkisini belirlemesi ve bunlar arasındaki ilişkileri doğru bir biçimde ortaya koyması çok önemlidir. Çünkü genç işsizliği; toplumda ekonomik, sosyal ve psikolojik açıdan yetişkin işsizliğine göre daha ağır sonuçlar doğurabilmektedir. Dolayısıyla genç işsizliği konusunun nedenleri kadar sonuçları da birlikte değerlendirilmelidir.

İşsizliğin yarattığı sorunlar genel olarak; ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak üçe ayrılmaktadır. Genç işsizliği konusuna ekonomik açıdan bakıldığında; işsiz kalan bireyler için ilk sorunun gelir kaybı olduğu söylenebilir. Çünkü genç işsizliği, hiç bir işte çalışmayan ya da çalışmış olduğu işi kaybeden gençlerin hem kendilerinin hem de ailelerinin gelir yoksunluğu çekmesi anlamına gelmektedir. Söz konusu bu durum ise genç işsizliğinin mikro ekonomik etkilerinin olduğunu göstermektedir. Genç işsizliğinin mikro ekonomik sonuçları dışında toplumun tamamını etkileyen makroekonomik sonuçları da bulunmaktadır. Bu bağlamda genç işsizliği ekonomik açıdan gençlerin eğitimleri için ayırdıkları kaynakların israf olmasına yol açtığı gibi gençlerin üretime katılmamasına, ülke üretiminde önemli kayıp ve eksik istihdam durumunun oluşmasına neden olabilmektedir.

Genç işsizliğinin ekonomik sonuçları dışında sosyal ve psikolojik sonuçları da bulunmaktadır. Genç işsizliği sosyal açıdan; gençlerin toplumdaki, çevrelerinden ve çalışma hayatından uzaklaşmasına, kendilerini toplumdaki soyutlanmış hissetmesine, topluma ve sisteme karşı öfkeli hale gelmesine, beyin göçüne, politik sisteme ve düzene duydukları güvenin azalmasına, alkol, uyuşturucu gibi madde kullanımının artmasına ve suç oranlarının yükselmesine de yol açabilmektedir (Gündoğan, 1999, s. 70-71; Ekiz ve Özel, 2020, s. 1030; Murat ve Şahin, 2011, s. 35). Genç işsizliğin ekonomik ve sosyal sonuçları olduğu kadar psikolojik açıdan da birçok sonuçları bulunmaktadır. Çünkü genç bir birey işsiz kalıp yeni bir kimlik ya da istediği statüyü kazanamadığında kendisini başarısız görmekte ve bu durum kişiyi psikolojik anlamda olumsuz etkileyebilmektedir. Ayrıca kişi çalışmadığı için gelir kaybına uğradığından kişinin toplum içinde sosyalleşmesi güçleşmekte ve kişi zamanla kendini toplumdaki dışlanmış hissedebilmektedir. Bunun yanı sıra işsiz kalan gençlerin çalışma hayatı ve iş tecrübesinden uzak kalması da onların sosyalleşme sürecine zarar verebilmektedir (Gündoğan, 1999, s. 70-71). Bu nedenle devlet yatırımlarının gençlerin niteliklerini geliştirme kapsamında düzenlenmesi, başta genç işsizliği ve eğitim harcamalarına yönelik politikaların artırılması genç işsizliği noktasında çok önemlidir (Altay, 2005, s. 161).

Türkiye’de Genç İşsizliği

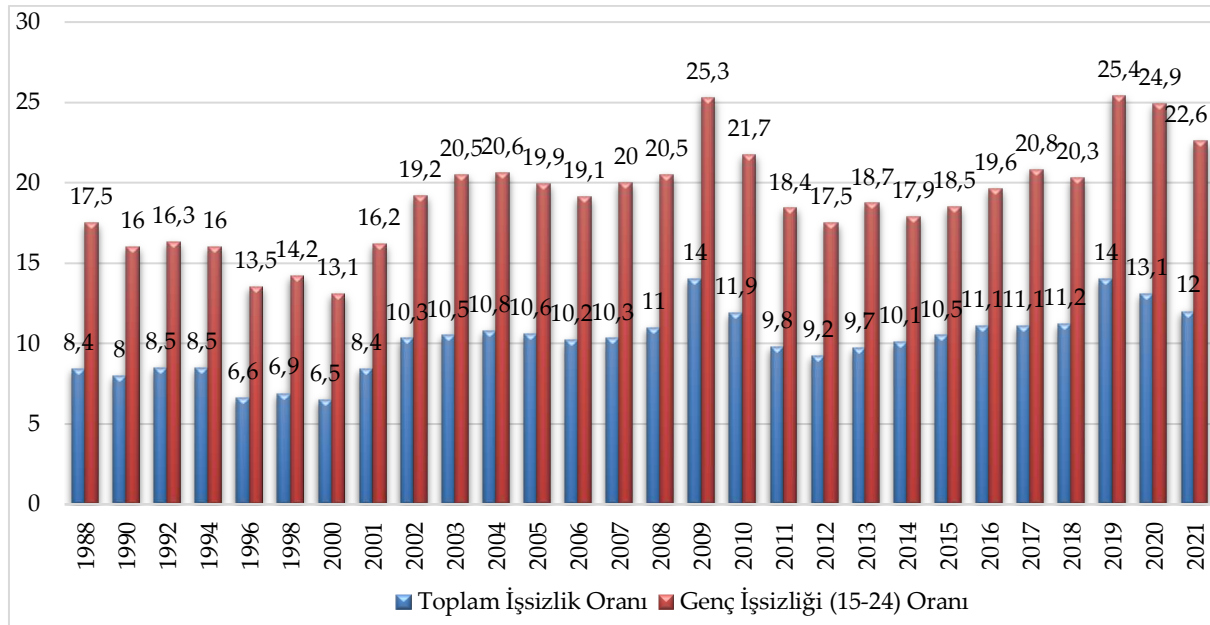
Gençlerin yetişkinlere göre daha az tecrübeye sahip olması ya da okulu bırakan gençlerin iş bulmada güçlük yaşaması gençleri işsizlik karşısında daha savunmasız hale getirmektedir. Dolayısıyla gençler hem eğitim hayatı hem de ilk iş bulma arasındaki süreçte işsizliğe karşı son derece hassastır. Nitekim birçok ülkede genç işsizliğinin genel işsizlik oranlarından fazla

olması, genç işsizliğinin ciddi bir sorun olduğunu göstermektedir. (Bayrakdar ve İncekara, 2013, s. 19).

Çalışmanın bu bölümünde genç işsizliği konusu, Türkiye’de genç işsizliğinin genel görünümü ile Türkiye’de eğitim durumuna göre genç işsizliği olmak üzere iki başlık halinde incelenmiştir. Çalışmada Türkiye’de genç işsizliğinin genel görünümü kapsamında; Türkiye’de işsizlik ve genç işsizliği oranları, 15-24 yaş arası cinsiyete göre iş gücü durumu incelenmiştir. Türkiye’de eğitim durumuna göre genç işsizliği alt başlığında ise 15 yaş üstü eğitim durumuna göre işsizlik oranları, 15 yaş üstü yüksekokul ve fakülte mezunlarının en son mezun oldukları alana göre işsizlik oranları ile 15-24 ve 15-29 yaş grubunda olup eğitimde ya da istihdamda olmayanların oranları verilmiştir.

Türkiye’de Genç İşsizliğinin Genel Görünümü

Genç işsizliği kişilerde ekonomik, sosyal ve psikolojik olarak birçok soruna neden olabilmektedir. Çünkü iş gücü dışında kalan gençler çalışma hayatı ve iş tecrübesinden uzak kalabilmekte, gelir elde edememekte ya da eğitim gördükleri alanlarda istihdam edilememektedir. Böylece gençlerin iş gücü dışında kalması ya da niteliklerine uygun olmayan işlerde çalışması onları ekonomik ve psikolojik olarak olumsuz etkileyebilmekte, gençlerin kendilerini toplumdan dışlanmış hissetmelerine yol açabilmektedir. Toplumsal ve bireysel birçok sorunu beraberinde getiren genç işsizliğinin Türkiye’deki genel görünümünün ortaya konulması sorunun çözümüne yönelik adımların atılması açısından önemlidir. Grafik 2’de TÜİK verilerine göre Türkiye’nin 1988-2021 yılları arasındaki toplam işsizlik oranları ile genç işsizliği oranlarına yer verilmiştir.

Kaynak: Volkan Işık, "Türkiye’de Genç İşsizliği ve Genç Nüfusta Atalet", *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, Cilt: 5, Sayı: 11, 2016, s. 139; Şuayip Durak ve Vedat Kaya, "Türkiye’de İşsizlik ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış", *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, 2014, s. 58; Ayşe Tekin, "2000’li Yıllardan Günümüze Türkiye Ekonomisinde Genç İşsizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri", *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 3, 2021, s. 452; TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>, (29.09.2022) verileri kullanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Grafik 2. 1988-2021 Yılları Arası Türkiye’de İşsizlik ve Genç İşsizliği Oranları (%)

Grafik 2 incelendiğinde; toplam işsizlik oranları ile genç işsizliği oranlarının günümüze kadar arttığı gözlenmektedir. 1988 yılında %8,4 olan toplam işsizlik oranı 1996 yılında %6'lar düzeyine düşse de 2010 yılında bu oranın %11'ler, 2020 yılında ise %13'ler düzeyine yükseldiği görülmektedir. Genç işsizliği oranının ise 1988 yılından 2002 yılına kadar düştüğü ancak 2001 krizinin etkisiyle tekrar yükselme eğilimine girdiği gözlenmektedir. 2012 ve 2014 yıllarında genç işsizliği seviyesi %17'ler seviyesine düşse de 2020 yılında Covid-19 salgının etkisiyle yaşanan ekonomik kriz sonucunda genç işsizliği tarihteki en yüksek seviyesine ulaşarak %24,9 olmuş, 2021 yılında bu oran %22,6'ya inmiştir.

Türkiye'de Eğitim Durumuna Göre Genç İşsizliği

Gençler arasında işsizlik olgusu sadece ülke ekonomisi ya da büyümesiyle değil, onların çalışma hayatına katılma ya da eğitimlerine devam etme kararlarıyla da yakından ilgilidir. Bu nedenle genç işsizliği sorununda eğitim faktörü de çok önemlidir. Çünkü genç işsizlerin bir bölümü üniversite mezunları arasından çıkmaktadır. Hatta kimi gençler, iş bulamadıklarında ya da niteliklerine uygun işte çalışmadıklarında kendilerini yetersiz görebilmekte, lisansüstü eğitimlere yönelebilmektedir (İzgi, 2012, s. 303). Bu durum ise genç işsizliği oranlarında uzun dönemde azalma görülmesine ve gençlerin eğitim hayatına yönelip çalışma hayatından uzak kalmasına yol açabilmektedir.

Nitekim Arı ve Yıldız (2017) tarafından yapılan çalışmada yükseköğretim okullaşma oranı ile nüfus artış hızının uzun dönemde genç işsizliği üzerinde pozitif yönde bir etkisinin olduğu ortaya konulmuştur. Çalışma kapsamında elde edilen bulgular sonucunda, yükseköğretim okullaşma oranının artmasıyla birlikte nitelikli iş gücü arzının arttığı ve genç işsizliği oranının yükseldiği belirtilmiştir (Arı ve Yıldız, 2017, s. 309-315). Tablo 1'de 2004-2021 yılları arasında Türkiye'de 15 yaş üzeri nüfusun eğitim durumuna göre işsizlik oranları verilmiştir.

Tablo 1. 2004-2021 Yılları Arası 15 Yaş Üstü Eğitim Durumuna Göre İşsizlik Oranı (%)

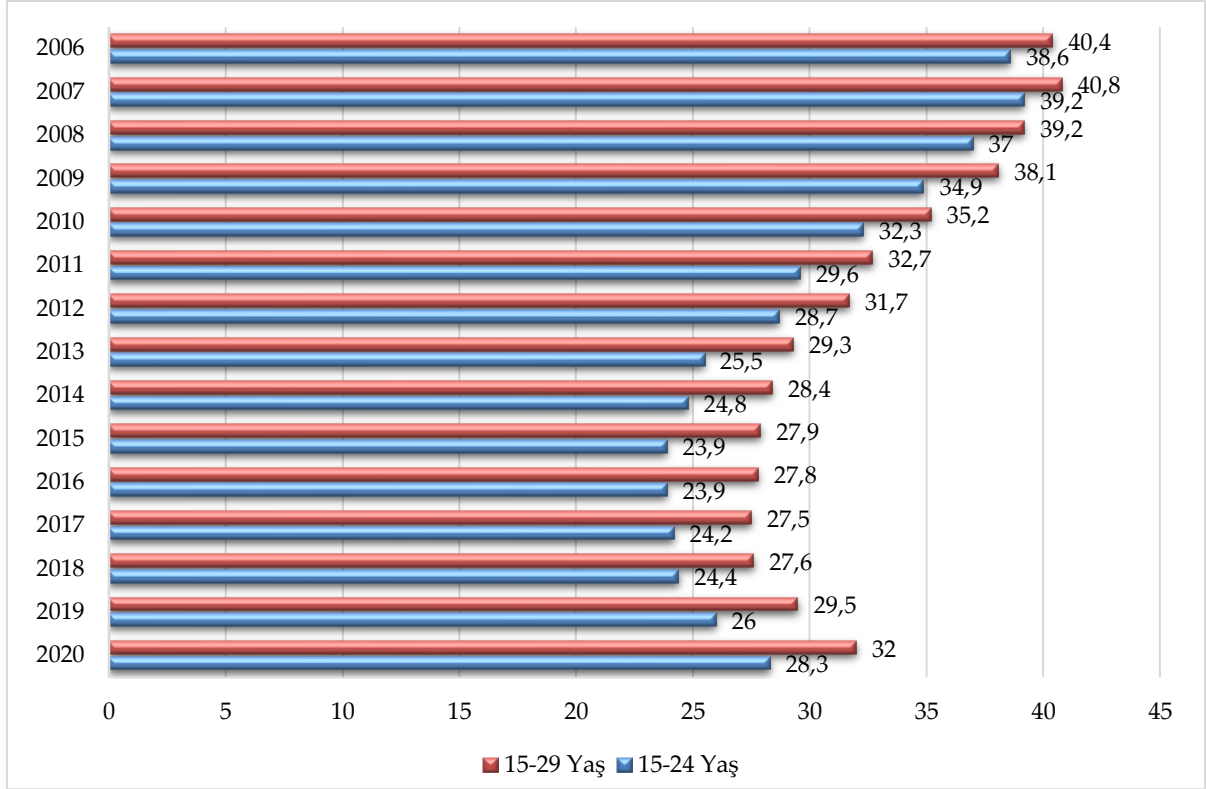
YILLAR	OKUR-YAZAR OLMAYANLAR	LİSE ALTI EĞİTİMLİLER	LİSE	MESLEKİ VEYA TEKNİK LİSE	YÜKSEK ÖĞRETİM
2004	4,3	9,7	14,7	16,0	12,2
2005	4,9	10,1	13,9	13,6	10,0
2006	4,8	9,8	14,0	11,8	9,6
2007	5,2	9,8	13,9	12,0	9,7
2008	6,3	10,7	14,1	11,7	10,3
2009	8,0	13,9	18,0	15,6	12,1
2010	6,0	11,6	15,9	13,2	11,0
2011	4,6	9,3	12,6	11,0	10,4
2012	3,9	8,7	11,8	10,1	10,1
2013	4,9	9,3	12,0	10,5	10,3
2014	6,3	9,4	11,9	10,6	10,6
2015	5,3	10,0	12,4	10,2	11,0
2016	5,7	10,2	13,4	11,6	12,0
2017	5,8	9,8	13,3	11,9	12,7
2018	5,8	10,1	13,1	11,4	12,4

2019	9,2	13,2	16,1	15,3	13,7
2020	9,2	12,7	15,5	14,3	12,8
2021	8,2	11,1	14,1	12,9	12,4
ORTALAMA	6,0	10,5	13,9	12,4	11,3

Kaynak: Halil Yapraklı, Taner Taş, Kubilay Yılmaz, “Genç İşsizlik, Eğitim Düzeyi ve Suç İlişkisi: Türkiye Örneği”, **Gençlerle 360 Derece: 3. Uluslararası Öğrenci Kongresi**, 2016; TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>, (30.09.2022) verileri kullanılarak yazar tarafından derlenmiştir.

Tablo 1’de verilen eğitim durumlarına göre işsizlik oranları Türkiye’de işsizlik ile eğitim arasındaki ilişkiyi görebilmek açısından önemlidir. Türkiye’de eğitim düzeyine göre işsizlik oranlarına genel olarak bakıldığında, 2004-2021 yılları arasındaki işsizlik oran ortalamasının en yüksek lise (%13,9); en düşük okur-yazar olmayanlarda (%6) olduğu görülmektedir. Tablo 1’e göre, yükseköğretim mezunlarının yıllara göre işsizlik oranına bakıldığında; bu oran giderek arttığı görülmektedir. Yükseköğretim okullaşma oranındaki hızlı artışın uzun vadede genç işsizliğe yansımaları dikkatle takip etmek ve bu anlamda gerekli önlemleri almak Türkiye açısından çok önemlidir. Tablo 1 incelendiğinde, okur-yazar olmayanlar ile lise altı eğitimlilerin işsizlik oranının lise, mesleki veya teknik lise, yükseköğretim mezunu olanlardan daha az olduğu görülmektedir. Bu noktada Türkiye’nin temininde güçlük çekilen iş kollarına daha fazla önem verilmesi; bu iş kollarında yer almak isteyen gençlere eğitim, nitelik ve yetkinlik kazandırılması; bu doğrultuda onların işverenlerle bağlantılarının sağlanması gerekmektedir.

Genç işsizliği noktasında önemli olan bir diğer gösterge ise İngilizce “not in education, employment, or training (NEET)”, Türkçe “ne eğitimde ne istihdamda ne de yetiştirmede (NEİY)” olan grubun oranlarıdır. Çünkü iş gücü piyasasındaki gençleri istihdamda olanlar ya da işsiz olanlar şeklinde kategorize etmek gençlik politikalarının yetersiz kalmasına neden olmaktadır (Kılıç, 2014, s. 122). NEET kavramı birçok araştırmacı, ulusal otorite ve uluslararası kuruluşların eğitimden, çalışma hayatından kopan gençlerin iş gücü piyasasındaki riskli durumları ile sosyal dışlanma durumlarını inceleyen çalışmalarda başvurdukları bir kavram olarak öne çıkmaktadır. Avrupa İstihdam Komitesi Göstergeler Grubu, NEET kavramı için 15-24 yaş arası ne eğitimde ne istihdamda ne de yetiştirmede yer alan gençler tanımını yapmıştır (Kılıç, 2014, s. 122-123). Dolayısıyla işsizlik oranı, iş bulamayan genç nüfusun ekonomik olarak aktif bireylerini ifade ederken NEET oranı; çalışmayan, eğitimde ya da yetiştirmede olmayan gençlerin genç nüfus içindeki payını ifade etmektedir. Son yıllarda gerek uluslararası kuruluşlar gerekse araştırmacılar tarafından giderek artan bir biçimde kullanılan NEET göstergesi hesaplanırken ilk zamanlar 15-24 yaş arasındaki gençler dikkate alınmaktaydı. Ancak eğitim sürelerinin uzamasından dolayı bu yaş aralığı 15-29 yaş aralığındaki gençleri kapsayacak şekilde genişletildi (Aslan, 2019, s. 5). Genç nüfus açısından NEET verileri Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development, OECD) veri tabanında 15-19 yaş, 20-24 yaş ve 15-29 yaş; Avrupa İstatistik Ofisi (Statistical Office of the European Communities, EUROSTAT) istatistiklerinde ise 15-24 yaş ve 15-29 yaş aralıkları şeklinde verilmektedir. EUROSTAT istatistiklerine göre 2006-2021 yılları arası Türkiye’nin NEET oranları Grafik 3’te gösterilmiştir.

Kaynak: EUROSTAT,

[https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_NEET_A_custom_2030165/default/table?lang=en_\(03.02.2022\)](https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_NEET_A_custom_2030165/default/table?lang=en_(03.02.2022))

Grafik 3. 2006-2020 Yılları Arası 15-24 Yaş ve 15-29 Yaş NEET Oranları (%)

Grafik 3 incelendiğinde, Türkiye’de 15-29 yaş aralığı NEET oranı 2006 yılında %40’lar seviyesindeyken özellikle 2011 yılından sonra bu oranda ciddi düşümlerin yaşandığı görülmektedir. Nitekim 15-29 yaş aralığı NEET oranı 2020 yılında %28’ler düzeyine düşmüştür. Türkiye’de 15-29 yaş aralığındaki NEET oranının azalmasının en önemli nedeni; son on yılda eğitime kayıt oranının artması, gençlerin eğitime daha uzun süre devam etme eğiliminde olmasıdır (OECD, 2016). Türkiye’de son yıllarda NEET oranlarındaki azalmanın en büyük payının son dönemde açılan çok sayıdaki üniversiteler olduğu söylenebilir.

Genç İşsizliği Üzerine Saha Çalışması

Çalışmanın bu bölümünde MCBÜ (Manisa Celal Bayar Üniversitesi) İİBF (İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi)’de (İşletme, İktisat, Maliye, Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri, Ekonometri Bölümleri) öğrenim gören (18-24 yaş arası) öğrenciler üzerinde yapılan anket çalışmasının konusu, amacı, kapsamı, önemi, kullanılan anket formu ve ölçeği ile bulgu ve önerilerine yer verilmiştir. Çalışmanın bu bölümünün önemi; gençlerin tecrübe eksikliği, liyakat sorunu gibi nedenlerle istihdam edilememesi ve sosyal dışlanma riskiyle karşılaşması sorununa yönelik olarak saha çalışmasının yapılması, genç işsizliği sorununa yönelik çözüm önerilerinde bulunulmasıdır.

Araştırma Konusu ve Amacı

Araştırmanın konusu genç işsizliği ile ilgilidir. Bu kapsamda henüz mezun olmayan, T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından açıklanan üniversitelerdeki bölümlere göre niteliklerine uygun işlerde çalışma oranı en düşük ve iş bulma süreleri en uzun olan İİBF bölümlerinde öğrenim gören potansiyel genç işsizlere yönelik alan araştırması yapılmıştır. Alan araştırmasının örneklemini ise MCBÜ İİBF’nin tüm bölümlerinde öğrenim gören 18-24 yaş arası öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında, örnekleme oluşturan MCBÜ İİBF öğrencilerinin işsizlikle ilgili kaygı, beklenti, plan ve düşüncelerine ilişkin sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırmanın amacı, potansiyel genç işsizlerin işsizlikle ilgili düşüncelerini ortaya koymaktır. Ayrıca araştırmada, işsizliğin gençler üzerinde ortaya çıkardığı kaygılar ve bu kaygıların sonucunda gençlerin gelecekle ilgili beklenti ve planlarının tespit edilmesi hedeflenmiştir.

Araştırmanın Kapsamı ve Önemi

Araştırma kapsamında incelenen genç nüfus, özellikle tecrübe eksikliği nedeniyle eğitim gördükleri alanlarda çalışmamakta ya da işsiz kalabilmektedir. Kişilerin özellikle üniversite eğitiminden sonra kendi alanlarında çalışma istekleri gerek tecrübe eksikliği gerekse liyakat sorunu gibi nedenlerle amacına ulaşmamakta ve işsiz kalan gençler maddi kazanç elde edemediği gibi bir süre sonra toplumdaki da soyutlanabilmektedir.

Tablo 2’de T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından açıklanan üniversitelerdeki bölümlere göre niteliklerde uygun işlerde çalışma oranı düşük ve yüksek olan meslekler gösterilmiştir.

Tablo 2. Bölümlere Göre Niteliklerde Uygun İşlerde Çalışma Oranı Düşük ve Yüksek Olan Meslekler (%)*

Bölümlere Göre Nitelik Uyuşmazlığı (Niteliklerine Uygun İşlerde Çalışma Oranı Düşük Meslekler, %)		Bölümlere Göre Niteliklerde Uygun İşlerde Çalışma Oranı Yüksek Olan Meslekler (%)	
Meslekler	Niteliklerine Uygun İşlerde Çalışma Yüzdesi	Meslekler	Niteliklerine Uygun İşlerde Çalışma Yüzdesi
Siy. Bil. Kamu Yön. Ulus. İlişk.	19,9	Eczacılık	98,4
Arkeoloji	19,8	Psikoloji	93,8
Sağlık Yönetimi	19,6	Pilotaj	93,8
İşletme	18,0	Matematik Öğretmenliği	93,6
Maliye	17,9	Sınıf Öğretmenliği	90,9
İktisat	17,8	Okul Öncesi Öğretmenliği	89,1
Ekonometri	16,4	Hukuk	87,8
Çalışma Ekonomisi	15,7	İstatistik	84,8
Uluslararası Ticaret	14,4	Hemşirelik	83,5

Bankacılık ve Sigortacılık	11,9	Diş Hekimliği	83,3
Turizm	10,7	Tıp	83,0

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi, <https://www.cbiko.gov.tr/>, (31.01.2022).

* Bölümlerin sınıflandırmaları için ayrıca bkz.: <https://www.cbiko.gov.tr/cms-uploads/2021/07/uni-veri-yontem.pdf>.

Tablo 2’de yer alan üniversitelerdeki bölümlere göre niteliklerde uygun işlerde çalışma oranı en düşük 11 bölüm incelendiğinde, genel olarak üniversitelerin İİBF bölümlerini oluşturan siyaset bilimi, kamu yönetimi, işletme, maliye, iktisat, ekonometri, çalışma ekonomisinin olduğu görülmektedir. Bölümlere göre niteliklerde uygun işlerde çalışma oranı sıralandığında ise ilk 11 arasına eczacılık, psikoloji, pilotaj, matematik öğretmenliği, sınıf öğretmenliği, okul öncesi öğretmenliği, hukuk, istatistik, hemşirelik, diş hekimliği ve tıp olduğu görülmektedir.

Tablo 3’te ise alan araştırmasının örneklemini oluşturan İİBF öğrencilerinin T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından hazırlanan bölüm bazında iş bulma sürelerine göre oranları verilmiştir.

Tablo 3. İİBF Bölümlerinin İş Bulma Sürelerine Göre Oranları (%)*

Bölümler*	Mezuniyetten 6 ay öncesine kadar işe girenler	Mezuniyetten sonra ilk 6 ayda işe girenler	6-12 ay	12+ ay
Maliye	9,9	35,9	13,8	40,4
Siy. Bil. Kamu Yön. Ulus. İliş.	10,7	41,1	13,8	34,4
İktisat	12,2	42,9	14,7	30,2
Çalışma Ekonomisi	12,3	44	15,6	28,1
İşletme	13,2	45,1	14,7	27
Ekonometri	13,4	45,1	14,6	26,9

Kaynak: T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi, <https://www.cbiko.gov.tr/>, (09.01.2022).

* Siyaset Bilimi Kamu Yönetimi Uluslararası İlişkiler (Siy. Bil. Kamu Yön. Ulus. İliş.): Avrupa Birliği İlişkileri, Kamu Yönetimi, Küresel Siyaset ve Uluslararası İlişkiler, Küresel ve Uluslararası İlişkiler, Siyaset Bilimi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Toplumsal ve Siyasal Bilimler, Uluslararası Çalışmalar, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası İlişkiler ve Avrupa Birliği, Uluslararası İlişkiler ve Deniz Güvenliği bölümlerini kapsamaktadır. İktisat: Ekonomi, Ekonomi ve Finans, İktisat, İşletme-Ekonomi bölümlerini kapsamaktadır. Çalışma Ekonomisi: Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerini kapsamaktadır. İşletme: İşletme, Yönetim Bilimleri (İşletme Fakültesi) bölümlerini kapsamaktadır. Ekonometri: Ekonometri, Finansal Ekonometri bölümlerini kapsamaktadır.

Tablo 3 incelendiğinde, İİBF bölümlerinde mezun olduktan sonra ilk 6 ayda işe girenlerin oranının 6 ay ve sonrasında işe girenlerin oranından daha az olduğu görülmektedir. Ayrıca Tablo 2’de gösterildiği üzere, bu bölümlerin niteliklerine uygun işlerde çalışma oranları da çok düşüktür. Bu kapsamda çalışmanın bu bölümünde MCBÜ İİBF bölümlerinde yapılan alan araştırması sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilip çözüm önerilerinde bulunulmuştur.

Araştırmada Kullanılan Anket Formu ve Ölçek

Anket formu oluşturulurken anket cevaplandırılma oranında önemli belirleyicilerden olan anketin uzunluğu noktasına dikkat edilmiştir. Online şekilde yapılan anket, toplam 33 sorudan oluşmaktadır. Araştırmada kullanılan anket soruları Tatar (2019); Dursun ve Aytaç (2009); Mütevellioğlu, Zambak ve Mert (2010)’in çalışmalarından yararlanılarak tarafımızca oluşturulmuştur.

Ankette yer alan ilk 24 soruda öğrencilerin okudukları bölüm ve işsizlikle ilgili düşünceleri ölçülmek istenmiş olup bu sorular Tablo 4’te belirtilen ifadelerden oluşmuştur. Öğrencilerin bu ifadelere katılım derecelerini belirtmek üzere 5’li likert tipi ölçek (1=Kesinlikle Katılmıyorum, 5=Kesinlikle Katılıyorum) kullanılmıştır. Anket formunda yer alan 25. soruda ise işsiz kalma korkusuna 1’den 10’a kadar değer verilerek öğrencilerin işsiz kalma korkusu ölçülmek istenmiştir. Anketin 26. sorusunda öğrencilerin mezun olduktan sonra ortalama maaş tahminleri ne kadar olduğu, 27. sorusunda ise mezun olduktan sonra maaşlarının ne kadar olmasını istedikleri sorularına yer verilmiştir. Diğer sorular ise öğrencilerin demografik özelliklerini belirlemek için oluşturulan yaş, cinsiyet, okudukları bölüm, sınıf, aylık ortalama kişisel gelir, aylık ortalama toplam hane gelirlerinden oluşmuştur.

Anketin geçerliliği ve güvenilirliği ile cevap oranı konusundaki yakın bir ilişki olduğu dikkate alınarak, anketin tasarımı, ankette yer alan soruların düzenlenmesi ve pilot çalışmanın yapılması işlemleri özenli bir biçimde yapılmıştır. Anket ilk olarak MCBÜ İİBF maliye bölümünde öğrenim gören 90 öğrenciye online şekilde uygulanarak pilot test yapılmıştır. MCBÜ İİBF’de öğrenim gören 18-24 yaş arasındaki öğrencilerin verdiği cevapları içeren anket çalışması 389 kadın, 249 erkek olmak üzere toplamda 638 kişiye online şekilde uygulanmıştır. MCBÜ İİBF işletme bölümünden 90 kişi (%14,1), iktisat bölümünden 81 kişi (12,7), maliye bölümünden 112 kişi (%17,6), kamu yönetimi bölümünden 88 kişi (%13,8), siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümünden 98 kişi (%15,4), çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri bölümünden 80 kişi (%12,5), ekonometri bölümünden 89 kişi (%13,9) online şekilde anketi cevaplandırmıştır. Hatalı cevap verilmesini önlemek amacıyla katılımcıların verdiği cevapların sadece bilimsel araştırmada kullanılacağı, anket verilerinin gizlilik ve güven verilerine bağlı kalınarak sadece araştırmacı tarafından değerlendirileceği ve başka taraflarla paylaşılmayacağı taahhüdü verilmiştir.

Anket Google Forms üzerinden hazırlanarak online biçimde uygulanmıştır. Verilerin girişi ve analizi için SPSS (Statistical Package for the Social Sciences, Sosyal Bilimler için İstatistik Programı) for Windows 23.0 programı kullanılmıştır.

Araştırma Bulguları ve Öneriler

Katılımcıların demografik profilleri Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Demografik Profillerine Göre Dağılım

YAŞ	Frekans	Yüzde (%)	CİNSİYET	Frekans	Yüzde (%)
18	9	1,4	Kadın	389	61
19	49	7,7	Erkek	249	39
20	113	17,7	Toplam	638	100
21	144	22,6			
22	165	25,9			
23	94	14,7			
24	64	10			
Toplam	638	100			
OKUDUĞU BÖLÜM	Frekans	Yüzde (%)	SINIF	Frekans	Yüzde (%)
İşletme	90	14,1	1	87	13,6
İktisat	81	12,7	2	180	28,2
Maliye	112	17,6	3	222	34,8
Kamu Yönetimi	88	13,8	4	119	18,7
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	98	15,4	Senem uzadı	30	4,7
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	80	12,5			
Ekonometri	89	13,9			
Toplam	638	100			
AYLIK ORTALAMA KİŞİSEL GELİR	Frekans	Yüzde (%)	AYLIK ORTALAMA TOPLAM HANE GELİRİ	Frekans	Yüzde (%)
1000 TL ve altı	342	53,6	1000 TL ve altı	9	1,4
1.001-2.000 TL	172	27,0	1.001-3.000 TL	45	7,1
2.001-3.000 TL	77	12,1	3.001-5.000 TL	142	22,3

3.001-5.000 TL	33	5,2	5.001-7.000 TL	178	27,9
5.001 ve üstü	14	2,2	7.001-9.000 TL	98	15,4
Toplam	638	100	9.001-11.000 TL	56	8,8
			11.001-13.000 TL	44	6,9
			13.001-15.000 TL	19	3,0
			15.001-17.000 TL	19	3,0
			17.001 ve üstü	28	4,4
			Toplam	638	100

Tablo 4’te görüldüğü üzere, ankete katılan öğrenciler 18-24 yaş aralığındadır. Bunların %80,9’u 20-23 yaş aralığından oluşmaktadır. Ankete 389 kadın, 249 erkek olmak üzere toplam 638 kişi katılmıştır. Ankete katılan bölümlerin tümünde %10 üzerinde katılım sağlanmıştır. Ankete katılan öğrencilerin %95,3’lük kısmını 1-4 arası sınıflar oluşturmuştur. Ayrıca ankete katılan öğrencilerin aylık ortalama kişisel gelirlerinin 1.000 TL (Türk lirası) ve altı (%53,6) ile 1.001-2.000 TL (%27) arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin aylık ortalama hane gelirlerinin ise 5.001-7.000 TL (%27,9) ile 3.001-5.000 TL (%22,3) arasında yoğunlaştığı görülmektedir. 18-24 yaş arası MCBÜ İİBF öğrencilerinin araştırmanın likert tipi ölçekle hazırlanan ifadelerle verdikleri cevaplar ise Tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların Likert Tipi Sorulara Verdiği Cevaplar

Sorular	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum	
	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde	Frekans	Yüzde
L1. Şu an okuduğum bölümden memnunum	54	8,5	81	12,7	152	23,8	277	43,4	74	11,6
L2. Şu an aldığım eğitimden memnunum	66	10,3	112	17,6	188	29,5	231	36,2	41	6,4
L3. Mezun olduktan sonra kendi ülkemde eğitimime devam etmek isterim (yüksek lisans-doktora)	151	23,7	186	29,2	155	24,3	111	17,4	35	5,5

L4. İmkânım olursa yurt dışında eğitimime devam etmek isterim (yüksek lisans-doktora)	53	8,3	43	6,7	52	8,2	140	21,9	350	54,9
L5. Aldığım eğitimin iş bulmam noktasında yeterli olacağını düşünüyorum	140	21,9	162	25,4	205	32,1	106	16,6	25	3,9
L6. Mezun olduğum branşta iş bulmak istiyorum	63	9,9	58	9,1	111	17,4	203	31,8	203	31,8
L7. Gelecekle ilgili işsizlik açısından endişelerim var	45	7,1	42	6,6	44	6,9	130	20,4	377	59,1
L8. Mezun olunca iş bulacağımdan eminim	177	27,7	182	28,5	202	31,7	56	8,8	21	3,3
L9. Mezun olunca kamu sektöründe iş bulacağımı düşünüyorum	171	26,8	177	27,7	218	34,2	58	9,1	14	2,2
L10. Mezun olunca özel sektörde iş bulacağımı düşünüyorum	83	13,0	94	14,7	243	38,1	172	27,0	46	7,2
L11. Mezun olunca beklentilerimi karşılayacak düzeyde iş bulabileceğimi düşünüyorum	143	22,4	173	27,1	226	35,4	80	12,5	16	2,5
L12. Mezun olunca düşük ücretli bir iş bulabileceğimi düşünüyorum	64	10,0	77	12,1	156	24,5	217	34,0	124	19,4
L13. İşverenlerin liyakatle bana davranacağını düşünüyorum	136	21,3	166	26,0	243	38,1	70	11,0	23	3,6
L14. İmkânım olursa yurt dışında çalışmayı isterim	52	8,2	54	8,5	47	7,4	120	18,8	365	57,2
L15. Yurt dışına gittiğimde nelerin beni karşılayacağını biliyorum	64	10,0	87	13,6	179	28,1	168	26,3	140	21,9
L16. İşsizlikle mücadelede devletin sorumluluğu vardır	75	11,8	46	7,2	62	9,7	132	20,7	323	50,6
L17. Birçok ülkede işsizlikle ilgili uygulanan politikaları biliyorum	52	8,2	94	14,7	215	33,7	189	29,6	88	13,8

L18. Ülkemizde işsizlikle ilgili devletin desteklerinin neler olduğunu biliyorum	82	12,9	107	16,8	192	30,1	188	29,5	69	10,8
L19. Ülkemizde işsizlikle ilgili gereken önlemleri devletin aldığına inanıyorum	280	43,9	156	24,5	129	20,2	49	7,7	24	3,8
L20. Ülkemizde işsizliğe yönelik uygulanan devlet politikalarını yeterli görüyorum	308	48,3	176	27,6	109	17,1	28	4,4	17	2,7
L21. İşe başladığımda asgari ücret almak beni tatmin eder	354	55,5	163	25,5	68	10,7	32	5,0	21	3,3
L22. İşsiz kalırsam politik sisteme olan güvenim azalır	66	10,3	58	9,1	91	14,3	150	23,5	273	42,8
L23. İşsiz kalırsam politik düzene olan güvenim azalır	76	11,9	50	7,8	89	13,9	150	23,5	273	42,8
L24. İşsiz kalmaktan korkuyorum	66	10,3	40	6,3	55	8,6	107	16,8	370	58,0

Bu bulgular değerlendirildiğinde;

- katılımcıların verdikleri cevaplarda ağırlıklı olarak okuduğu bölüm ve aldıkları eğitimden memnun oldukları ancak imkanları olduğu takdirde lisansüstü eğitimlerine yurt dışında devam etmek istedikleri ve yurt dışında çalışmak istedikleri,
- mezun oldukları branşta iş bulmak istedikleri,
- işsiz kalmakla ilgili endişe ve korkularının olduğu,
- mezun olduklarında işe başlasalar bile bu işin düşük ücretli bir iş olacağı,
- işsizlikle mücadelede devletin sorumluluğunun olduğu,
- işsiz kaldıkları takdirde politik sisteme ve politik düzene olan güvenlerinin sarsılacağına yönelik sorulara katıldıkları gözlenmiştir.

Tablo 5’de görüldüğü gibi katılımcıların ağırlıklı olarak katılmadığı ifadeler ise;

- mezun olunca kendi ülkelerinde eğitimlerine devam etme (yüksek lisans-doktora),
- mezun olduklarında iş bulacağından (özellikle kamu sektöründe) emin oldukları,
- işe başladıklarında asgari ücretin onları tatmin edeceği,
- ülkemizde devletin işsizlikle ilgili gereken önlemleri aldığı,
- ülkemizde işsizliğe yönelik uygulanan devlet politikalarının yeterli olduğudur.

Ankette yer alan “Mezun olunca beklentilerimi karşılayacak düzeyde iş bulabileceğimi düşünüyorum” ve “İşverenlerin liyakatle bana davranacağını düşünüyorum” ifadelerine ankete katılan gençlerin çoğu “katılmıyorum” ile “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabını vermiştir. Ankette yer alan “Yurt dışına gittiğimde nelerin beni karşılayacağını biliyorum”, “Birçok ülkede işsizlikle ilgili uygulanan politikaları biliyorum”, “Ülkemizde işsizlikle ilgili

devletin desteklerinin neler olduğunu biliyorum” ifadelerine ise katılımcıların çoğu “katılıyorum” ile “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabını vermiştir.

Sonuç olarak, MCBÜ İİBF gençlerinin işsizlik konusunda gelecekle ilgili endişelerinin, işsizlik korkularının olduğu ve imkanları olduğu takdirde yurt dışında eğitimlerine devam etmek, yurt dışında çalışmak istedikleri gözlenmiştir. Öğrencilerin işsiz kalma korkularını derecelendirme sonuçlarına yönelik frekans ve yüzdeler ise Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların İşsiz Kalma Korkusu

Hiç								Orta								Aşırı Derecede Fazla			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10										
Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%		
9	1,4	4	0,6	13	2,0	16	2,5	51	8,0	33	5,2	67	10,5	105	16,5	89	13,9	251	39,3

Tablo 6’da görüldüğü üzere öğrencilerin işsiz kalma korkusuna yönelik oluşturulan ve 1 “hiç”, 5 “orta” ve 10 “aşırı derecede fazla” olarak değerlendirilen sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde; cevapların %39,3’ü “aşırı derecede fazla” olarak değerlendirilen 10 puanı; %13,9’u 9 puanı ve %16,5’i 8 puanı işaretlemiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %1,4’ü ise işsiz kalma korkusu yaşamamaktadır. Tablo 6’ya göre, işsiz kalma korkusu olmadığını düşünenlerin sayısı çok düşük, işsiz kalma korkusu yaşayanların oranının ise çok fazla olduğu görülmektedir.

Katılımcıların genç nüfusta işsizliğe yönelik algı ve düşüncelerine yönelik bulguları değerlendirmek için öncelikle ifadelerin açımlayıcı faktör analizi, sonrasında her bir boyut için güvenilirlik analizleri yapılmıştır.

Tablo 7. KMO ve Bartlett Testi

Kaiser-Meyer-Olkin Örneklem Yeterliliği		,886
Bartlett'in Küresellik Değeri	Ki-Kare Derecesi	8248,429
	Serbestlik Derecesi	276
	p	,000

Tablo 7’de örneklemin büyüklük açısından faktör analizi için veri yapısının uygunluğunu değerlendirmek amacıyla KMO değeri hesaplanmıştır. 0,886 olarak bulunan bu değere göre, veri yapısı faktör analizi yapabilmek için yeterli ve iyidir. Bartlett testi sonucunda elde edilen ki-kare değerinin 0,05 düzeyinde anlamlıdır. Böylece faktör analizi yapılmış ve Tablo 8’de yer alan sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 8. Faktör Analizi Sonuçları

Bileşenler	Başlangıçtaki Özdeğerler			Karesi Alınmış Faktör Yüklerinin Döndürülmüş Toplamları		
	Toplam	% Varyans	Birikimli %	Toplam	% Varyans	Birikimli %
1	6,750	28,127	28,127	4,388	18,283	18,283
2	4,780	19,915	48,042	3,701	15,421	33,703
3	1,461	6,088	54,130	2,454	10,223	43,927
4	1,160	4,833	58,963	2,371	9,881	53,807
5	1,019	4,245	63,208	2,256	9,401	63,208
6	,866	3,608	66,816			
7	,726	3,023	69,839			
8	,707	2,945	72,785			
9	,687	2,861	75,645			
10	,653	2,719	78,364			
11	,621	2,587	80,952			
12	,569	2,371	83,322			
13	,529	2,206	85,528			
14	,499	2,078	87,606			
15	,440	1,834	89,441			
16	,404	1,682	91,123			
17	,389	1,620	92,743			
18	,361	1,505	94,248			
19	,326	1,356	95,604			
20	,306	1,277	96,881			
21	,259	1,077	97,958			
22	,227	,947	98,905			
23	,196	,817	99,721			
24	,067	,279	100,000			

Yukarıda yer alan ve açıklanan varyans tablosuna göre, katılımcıların genç nüfusta işsizliğe yönelik algı ve düşünceleri 5 boyutlu bir yapıdan oluşmaktadır. Faktör analizi için öğrencilerin düşünceleri 5 grupta toplanmıştır. Bunlar: işsiz kalma korkusu, alınan eğitim ve mezuniyet sonrası, istihdam politikaları ve yurt dışı, devlet politikaları ve asgari ücret, okunulan bölüm ve mezuniyet sonrası.

5 faktörün varyansa yaptığı katkının %63,208 olduğu görülmektedir. Ancak ‘Başlangıçtaki Özdeğerler’ adı altındaki birinci sütun grubundaki ‘% Varyans’ değerlerine bakıldığında, ilk iki bileşenin önemli ölçüde varyansa katkı sağladığı, dördüncü bileşenden itibaren bu katkının azaldığı görülmektedir.

Bileşenleri hangi ifadelerin oluşturduğunu görmek için döndürülmüş bileşenler matrisi tablosu oluşturulmuştur. Faktörleştirme yöntemi için “Principal Component Analysis”, faktör döndürme için “Varimax with Kaiser Normalization” kullanılmış olup Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9. Döndürülmüş Bileşenler Matrisi Tablosu

	Bileşenler				
	1	2	3	4	5
L23	,918	,061	,067	-,101	-,065
L22	,912	,064	,070	-,079	-,071
L24	,647	-,096	,282	-,061	,358
L14	,641	,063	,434	-,185	,133
L7	,617	-,121	,311	-,044	,433
L4	,594	,078	,396	-,175	,255
L12	,583	-,150	,142	,092	,303
L16	,537	,093	,307	-,084	,250
L11	-,087	,834	,100	,148	,027
L8	-,055	,823	-,011	,117	,007
L5	-,039	,690	,097	,108	,230
L9	-,034	,586	-,012	,335	,091
L10	,262	,566	,132	,005	,194
L13	,026	,488	,074	,253	,215
L17	,291	,041	,799	-,036	,067
L15	,314	,122	,765	-,069	-,021
L18	,177	,139	,656	,270	,227
L20	-,159	,248	,017	,837	,078
L19	-,153	,236	,137	,810	,119
L21	-,035	,200	-,120	,724	-,096
L6	,313	,270	,129	-,045	,681
L1	,218	,437	,164	,012	,672
L2	,174	,471	,129	,141	,576
L3	,002	,445	-,132	,250	,464

Buna göre L23, L22, L24, L14, L7, L4, L12 L16 kodlu ifadeler 1. faktörü; L11, L8, L5, L9, L10, L13 kodlu ifadeler 2. Faktörü, L17, L15, L18 kodlu ifadeler ise 3. faktörü, L20, L19, L21, kodlu ifadeler 4. faktörü, L6, L1, L2, L3 kodlu ifadeler 5. faktörü oluşturmaktadır.

Faktörleri oluşturduktan sonra güvenilirlik analizleri yapılmıştır ve Tablo 10'da yer alan sonuçlar elde edilmiştir.

Tablo 10. Güvenirlilik Analizleri

Faktörler	İfade Sayısı	Güvenirlilik Katsayısı (Cronbach Alfa Değeri)	Yorum
Faktör 1	8	0,893	İyi
Faktör 2	6	0,811	İyi
Faktör 3	3	0,763	İyi
Faktör 4	3	0,807	İyi
Faktör 5	4	0,796	İyi

Güvenirlilik katsayıları yaygın kabul edilen yaklaşıma göre iyi bir güvenirlilik düzeyi için kabul edilen 0,70’ten büyüktür. Bu nedenle genel olarak ölçeğin iyi bir güvenirliliği olduğunu söyleyebiliriz (George ve Mallery, 2003).

Literatür taraması doğrultusunda, boyutlar aşağıda yer alan Tablo 11’deki gibi isimlendirilmiştir.

Tablo 11. Faktörler ve Faktör İsimleri

	FAKTÖR 1: İşsiz Kalma Durumu
L23	İşsiz kalırsam politik düzene olan güvenim azalır
L22	İşsiz kalırsam politik sisteme olan güvenim azalır
L24	İşsiz kalmaktan korkuyorum
L14	İmkânım olursa yurt dışında çalışmayı isterim
L7	Gelecekle ilgili işsizlik açısından endişelerim var
L4	İmkânım olursa yurt dışında eğitimime devam etmek isterim (yüksek lisans-doktora)
L12	Mezun olunca düşük ücretli bir iş bulabileceğimi düşünüyorum
L16	İşsizlikle mücadelede devletin sorumluluğu vardır
	FAKTÖR 2: Alınan Eğitim ve Mezuniyet Sonrası
L11	Mezun olunca beklentilerimi karşılayacak düzeyde iş bulabileceğimi düşünüyorum
L8	Mezun olunca iş bulacağımdan eminim
L5	Aldığım eğitimin iş bulmam noktasında yeterli olacağını düşünüyorum
L9	Mezun olunca kamu sektöründe iş bulacağımı düşünüyorum
L10	Mezun olunca özel sektörde iş bulacağımı düşünüyorum
L13	İşverenlerin liyakatle bana davranacağını düşünüyorum
	FAKTÖR 3: İstihdam Politikaları ve Yurt dışı
L17	Birçok ülkede işsizlikle ilgili uygulanan politikaları biliyorum
L15	Yurt dışına gittiğimde nelerin beni karşılayacağını biliyorum
L18	Ülkemizde işsizlikle ilgili devletin desteklerinin neler olduğunu biliyorum
	FAKTÖR 4: Devlet Politikaları ve Asgari Ücret
L20	Ülkemizde işsizliğe yönelik uygulanan devlet politikalarını yeterli görüyorum
L19	Ülkemizde işsizlikle ilgili gereken önlemleri devletin aldığına inanıyorum
L21	İşe başladığımda asgari ücret almak beni tatmin eder
	FAKTÖR 5: Okunulan Bölüm ve Mezuniyet Sonrası
L6	Mezun olduğum branşta iş bulmak istiyorum

L1	Şu an okuduğum bölümden memnunum
L2	Şu an aldığım eğitimden memnunum
L3	Mezun olduktan sonra kendi ülkemde eğitimime devam etmek isterim (yüksek lisans-doktora)

Yapılan alan araştırması sonucunda MCBÜ İİBF öğrencilerinin gelecekle ilgili beklenti ve düşüncelerinin olumsuz olduğu ve mezun olunca işsiz kalma korkularının çok yüksek olduğu söylenebilir.

Türkiye’de Gençlerin İşsizliğe Bakışı ve Çözüm Önerileri

Türkiye genelinde genç işsizliğin artması ve son yıllarda %25’ler düzeyine çıkması göz önünde bulundurulduğunda, özellikle İİBF bölümlerinde öğrenim gören öğrencilerin işsiz kalma endişeleri ve gelecek kaygıları üzerine alan araştırmalarının artırılması hem literatüre hem de politika yapıcılara yol göstermesi bakımından çok önemlidir. Çünkü genç işsizliği oranının düşürülmesi noktasında gerekli önlemlerin derhal alınmaması hem gençleri hem de ülkeyi olumsuz etkileyecektir.

Genç işsizliği konusunda önemli noktalardan biri, T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından sunulan nitelik uyumsuzluğu, iş bulma süreleri, istihdam oranları ile birlikte bu konudaki akademik çalışmaların değerlendirilmesi ve genç işsizliği sorununa yönelik genel çerçevenin ortaya konulmasıdır. Önemli olan diğer bir nokta ise kamu ve özel sektör temsilcilerinin işveren beklentilerini ortaya koyabildiği, paydaş görüşlerin aktarıldığı organizasyonların geliştirilmesidir. Ayrıca Yükseköğretim Kurulu (YÖK), TÜİK ve T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından sunulan istatistikler arasında analize uygun bir sınıflandırmanın oluşturulması, bu yönde uyumlu ve karşılaştırmalı istatistiksel analize uygun veri derlemesinin yapılması hem iş gücü planlamasında hem de yükseköğretim kurumlarının bölümlere göre kontenjan belirlemede önemli bir zeminin oluşmasına katkı sağlayacaktır (Çakır ve Kellevezir, 2020, s. 15). Dolayısıyla Türkiye’de genç işsizliği oranlarının ortaya konulup, sorunun teşhis edilmesi ve sonrasında özellikle genç işsizliği düşük olan ülke örneklerinin değerlendirilip Türkiye özelinde önerilerin sunulması çok önemlidir.

Gençlerin iş gücü piyasasından bir süre uzak kalması ya da kendi alanlarında çalışmaması onların en verimli dönemlerinin atıl kalmasına neden olmaktadır. Nitekim çalışma kapsamında yapılan MCBÜ İİBF öğrencilerinin gelecekle ilgili beklenti ve düşüncelerinin olumsuz olduğu ve mezun olunca işsiz kalma korkularının çok yüksek olduğu gözlenmiştir. İİBF bölümlerinin T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi tarafından açıklanan nitelik uyumsuzluğu en yüksek olan ve işe girme süreleri uzayan bölümler olduğu göz önüne alındığında; bu bölümlerde yapılan kontenjan artışının iş gücü piyasası içinde ihtiyaçtan fazla mezun gençlerin oluşması, birçok gencin işe girme süresinin uzaması, gençlerin kendi branşları dışında çalışmak zorunda kalması ya da istihdam edilememesi gibi riskleri artırdığı söylenebilir. Bu nedenle Türkiye’de özellikle bazı alanlarda (gazetecilik ve enformasyon, sanat, iş sağlığı gibi) artan işsizliğin nedenlerinin kapsamlı bir şekilde araştırılması ve gerekli önlemlerin alınması, iş gücü piyasasında ihtiyaç duyulan bölümlerin güncellenerek kontenjanların bu doğrultuda artırılması gerekmektedir.

Genç işsizliği sorunu Türkiye özelinde değerlendirildiğinde;

- Genç işsizliği oranı düşük ülkelerin analizinin yapılması ve ülke örneklerinin incelenip Türkiye bazında uygulanabilir politikaların oluşturulması,
- İş gücü piyasalarının sorun ve beklentilerinin araştırılması; istihdam politikalarının iş gücü arzı ve talebi arasındaki nitelik uyumsuzluğu göz önüne alınarak oluşturulması,
- Eğitim sistemi temelindeki eksikliklerin belirlenip öğrencilerin puana dayalı değil de kendi ilgi ve becerileri doğrultusunda meslek seçimi yapabildiği bir zeminin oluşturulması,
- İş gücü piyasasında ihtiyaç duyulan mesleklere yönelik gençlerin özellikle lise çağından itibaren bilgilendirilmesi ve gençlerin mesleki açıdan ilgi/becerileri doğrultusunda yönlendirilmesi,
- YÖK’ün bölümlere ilişkin kontenjan planlamasını iş gücü piyasası doğrultusunda sürekli olarak güncellemesi ve bu kapsamda gerekli önlemleri alması,
- Yapılan ya da planlanan aktif ve pasif istihdam politikalarının amacına ulaşım ulaşılmadığının daha sık bir biçimde denetlenmesi,
- Gençlerin Türkiye’de uygulanan aktif ve pasif istihdam politikaları hakkında bilgilendirilmesi,
- NEET grubuna yönelik alan araştırmalarının artırılması sorunun temel nedenine inmek açısından önemli olacağından bu noktada daha fazla çalışmaların yürütülmesi ve bu gençlerin topluma katılımının sağlanması için gerekli politikaların oluşturulması,
- Ezbere dayalı eğitim sistemi yerine gençlerin dünyadaki gelişmeleri yakından takip etmelerini sağlayan bir eğitim sisteminin temelini oluşturulması; gençlerin teknolojiye uyum ve uzmanlaşmasına yönelik plan ve projelerin artırılması,
- Gençler ile işverenler arasında bağ kurulması için lise ve üniversitede her bölüme zorunlu stajların getirilmesi, bunların denetiminin yapılması,
- Türkiye’de sadece genç istihdama yönelik denetim ve değerlendirme yapan birimlerin oluşturulması, genç istihdamına yönelik denetimlerin bu birimlere verilmesi, hatta çalışan gençler özelinde yasaların çıkarılması,
- Son dönemde iş piyasasını olumsuz etkileyen Covid-19 salgının olumsuz etkileri göz önüne alındığında, Türkiye’nin genç istihdama yönelik mevcut planlarını hızlandırması ve artırması,
- Özellikle ekonomik kriz, salgın gibi olağanüstü dönemlerde işsizlikten en fazla etkilenen grubun gençler olduğu dikkate alındığında; bu gibi kriz dönemlerinde özellikle gençlerin istihdamına yönelik önlemlere öncelik verilmesi gerektiği söylenebilir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Son yıllarda Covid-19 salgınının da etkisiyle birlikte yaşanan ekonomideki küçülmeler tüm dünyada işsizlik oranlarında artışa neden olmuştur. Nitekim ekonomideki küçülmeler, krizler, salgınlar yetişkinlere oranla gençleri daha fazla etkilemektedir. Çünkü daha kırılgan ve güvencesiz olan genç grupların iş gücü piyasasında gerek tecrübe eksikliği gerekse liyakat sorunu gibi nedenlerden dolayı herhangi bir iş bulma ya da niteliklerine uygun iş bulmada güçlük çektiği söylenebilir.

Çalışmada MCBÜ İİBF bölümlerinde 18-24 yaş arası öğrenim gören potansiyel genç işsizlere yönelik yapılan alan araştırmasında katılımcıların; cevaplarda ağırlıklı olarak okuduğu bölüm

ve aldıkları eğitimden memnun oldukları ancak imkanları olduğu takdirde lisansüstü eğitimlerine yurt dışında devam etmek istedikleri ve yurt dışında çalışmak istedikleri, mezun oldukları branşta iş bulmak istedikleri, işsiz kalmakla ilgili endişe ve korkularının olduğu, mezun olduklarında işe başlasalar bile bu işin düşük ücretli bir iş olacağı, işsizlikle mücadelede devletin sorumluluğunun olduğu, işsiz kaldıkları takdirde politik sisteme ve politik düzene olan güvenlerinin sarsılacağına yönelik sorulara katıldıkları gözlenmiştir. Katılımcıların ağırlıklı olarak katılmadığı ifadeler ise; mezun olunca kendi ülkelerinde eğitimlerine devam etme (yüksek lisans-doktora), mezun olduklarında iş bulacağından (özellikle kamu sektöründe) emin oldukları, işe başladıklarında asgari ücretin onları tatmin edeceği, ülkemizde devletin işsizlikle ilgili gereken önlemleri aldığı, ülkemizde işsizliğe yönelik uygulanan devlet politikalarının yeterli olduğudur. Ankette yer alan “Mezun olunca beklentilerimi karşılayacak düzeyde iş bulabileceğimi düşünüyorum” ve “İşverenlerin liyakatle bana davranacağını düşünüyorum” ifadelerine ankete katılan gençlerin çoğunun “katılmıyorum” ile “ne katılıyorum ne katılmıyorum” cevabını vermeleri de dikkat çekici diğer bir noktadır.

Çalışma kapsamında yapılan alan araştırması sonuçları da değerlendirildiğinde; Türkiye’de artan genç işsizliği noktasında gençlere kendi nitelikleri doğrultusunda iş imkanlarının sağlanması, işveren ile mezunların bağlantılarının sağlanması ve en önemlisi hem kamuda hem de özel sektörde liyakata dayalı bir sistemin temellerinin oluşturulması gerekmektedir. Çünkü nepotizm hem gençlerin eğitim aldıkları alanlarda çalışmayıp körelmesine hem de ülke üretiminde gerilemeye yol açabileceği gibi nitelikli gençlerin de yurt dışına yönelmesine neden olmaktadır. Çalışmada yapılan alan araştırmasında da gençlerin %57,2’sinin “İmkânım olursa yurt dışında çalışmayı isterim” ifadesine “kesinlikle katılıyorum”, %18,8’inin “katılıyorum” dediği gözlenmiştir. Ayrıca katılımcıların %58’inin de “İşsiz kalmaktan korkuyorum” ifadesine katıldığı ve işsiz kalma korkusunu ölçmeye çalışan; 1 “hiç”, 5 “orta” ve 10 “aşırı derecede fazla” şeklinde oluşturulan soruya %93,4’ünün “orta” ve üzeri şeklinde cevap verdiği gözlenmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sadece %1,4’ü işsiz kalma korkusu yaşamamaktadır. Buna göre, eğitimden çalışma yaşamına geçecek olan gençlere işsiz kalma korkularının yüksek olduğu değil geleceğe güvenle bakabilecekleri bir ortam sağlanması gerekmektedir. Çünkü gençlerin gelişmesi ve ilerlemesi hem onların mesleki olarak ilerlemesini hem de ülke üretiminin artmasını sağlayacaktır.

Kaynakça

- Altay, A. (2005). “Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme”, *Sosyo Ekonomi Dergisi*, 155-178.
- Arı, E. ve Yıldız, A. (2017). “Eşbütünleşme Analizi ile Genç İşsizliği Etkileyen Değişkenlerin Araştırılması”, *Alphanumeric Journal*, 5(2), 309-316.
- Aslan, G. (2019). “Türkiye’de Genç İstihdamı, Genç İşsizliği ve NEET Oranları: Karşılaştırmalı Bir Analiz”, *Ekonomi ve Siyaset Üzerine Yazılar*, (Ed. R. Kutlu Korlu, Gökhan Duman), Ekin Yayınevi, Bursa.
- Bayraktar, S. ve İncekara, A. (2013). “Türkiye’nin Genç İşsizlik Profili”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 4(1), 15-38.
- Çakır, Ö. ve Kellevezir, I. (2020). “Yükseköğretim Mezunlarında İşsizlik ve Nitelik Uyumsuzluğu Olgusu: UNİ-VERİ Araştırma Sonuçları Işığında Bir Değerlendirme”, *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 1 (Özel Sayı), 1-17.
- Durak, Ş. ve Kaya, V. (2014). “Türkiye’de İşsizlik ve İşsizliği Azaltmaya Yönelik Politikalar: Tarihsel Bir Bakış”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt: 28, Sayı: 2, 2014, 55-73.

- Dursun, Salih ve Serpil Aytaç. “Üniversite Öğrencileri Arasında İşsizlik Kaygısı”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: XXVIII, Sayı: 1, 2009, 71-84.
- Ekiz, F. M. ve Özel S. Ö. (2020). “Genç İşsizliğini Belirleyen Unsurlar: Türkiye Örneği”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 39, 1022-1045.
- Eurostat, **Glossary: Youth Unemployment**. Erişim adresi: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Youth_unemployment, (16.12.2022).
- EUROSTAT. Erişim adresi:
- George, D. ve Mallery, P. (2003). **SPSS for Windows Step by Step: A Simple Guide and Reference. 11.0 Update**, 4. Baskı, Allyn & Bacon, Boston.
- Gündoğan, N. (1999). “Genç İşsizliği ve Avrupa Birliği’ne Üye Ülkelerde Uygulanan Genç İstihdam Politikaları”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 54(1), 63-79.
- https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/LFSI_NEET_A_custom_2030165/default/table?lang=en, (03.02.2022).
- https://www.ilo.org/shinyapps/bulkexplorer59/?lang=en&segment=indicator&id=UNE_2EAP_SEX_AGE_RT_A, (02.06.2022).
- ILOSTAT. Erişim adresi:
- Işık, V. (2016). “Türkiye’de Genç İşsizliği ve Genç Nüfusta Atalet”, **Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 11, 130-145.
- İzgi, B. B. (2012). “Genç İşsizliği ve Eğitim ile Olan İlişkisi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 11(41), 295-310.
- Kasapoğlu, M. ve Murat, S. (2018). “Türkiye’de İstihdam, İşsizlik ve İstihdam Politikalarında Yerelleşme: İİMEK’e Dair Kısa Bir Değerlendirme”, **HAK-İŞ Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi**, 7(18), 248-278.
- Kılıç, Y. (2014). “Türkiye’de Ne Eğitimde Ne İstihdamda Ne de Yetiştirmede (NEİY) Yer Alan Gençler”, **Eğitim ve Bilim Dergisi**, 39(175), 121-135.
- Murat, S. (1995). “Gençlerin İşsizliğine Genel Bir Bakış”, **Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi**, Sayı: 40, 175-194.
- Murat, S. ve Şahin, L. (2011). “Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Gençler Arasında Yaygınlaşan İşsizlik”, **Journal of Economy, Culture and Society Dergisi**, Sayı: 44, 1-48.
- Mütevellioğlu, Nergis, Mehmet Zambak ve Mehmet Mert. “İşsizlik, Üniversiteli Gençlik ve Gelecek: Bir Alan Araştırmasının Bulguları”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 1, 2010, 207-229.
- OECD, **Society at a Glance 2016: A Spotlight on Youth**, Society at a Glance, 2016, Erişim adresi: <https://www.oecd.org/turkey/sag2016-turkey.pdf>, (04.02.2022).
- Rosas, G. ve Rossignotti, G. (2010). **Gençlerin İstihdamıyla İlgili Ulusal Eylem Planlarının Hazırlanmasına Yönelik Kılavuz**, Uluslararası Çalışma Ofisi Yayınları, ILO, Ankara.
- T.C. Cumhurbaşkanlığı İnsan Kaynakları Ofisi, Erişim adresi: <https://www.cbiko.gov.tr/>, (09.01.2022).
- Tatar, Fatih. **Türkiye’de Genç İşsizlik: Genç İşsizler Üzerine Saha Çalışması**, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Zonguldak, 2019.
- Tekin, A. (2021). “2000’li Yıllardan Günümüze Türkiye Ekonomisinde Genç İşsizlik Sorunu ve Çözüm Önerileri”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 3, 447-466.
- TÜİK, <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=istihdam-issizlik-ve-ucret-108&dil=1>, (29.09.2022).
- TÜİK, **İşgücü İstatistikleri Mikro Veri Seti, 2020**.
- Yapraklı, H., Taş, T. ve Yılmaz, K. (2016). “Genç İşsizlik, Eğitim Düzeyi ve Suç İlişkisi: Türkiye Örneği”, **Gençlerle 360 Derece: 3. Uluslararası Öğrenci Kongresi**.
- Yüceol, H. M. (2005). “Bir Politika Değişkeni Olarak İşsizliğin Ölçülmesi Sorunu ve Türkiye’de Gerçek İşsizlik Oranı”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 3(12), 118-133.

Uluslararası Öğrencilerin Akademik Deneyimleri

İsmail Karakuş^{a, b}

Özet

Yükseköğretim kurumları, uluslararası öğrencilerin sağladığı sosyo-ekonomik ve akademik avantajlardan yararlanmak için sahip oldukları eğitimin kalitesini ve öğrencilerin akademik deneyimlerini iyileştirebilirler. Çalışmanın amacı uluslararası öğrencilerin akademik deneyimlerini derinlemesine incelemek ve keşfetmektir. Araştırmada nitel araştırma yaklaşımlarından fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Çalışmanın katılımcıları, 2021-2022 eğitim-öğretim döneminde Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde C1 sertifikası alarak mezun olan 9 uluslararası öğrencidir. Öğrencilerin belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan maksimum çeşitlilik ve ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Veriler, yarı yapılandırılmış görüşme formları kullanılarak bireysel ve yüz yüze görüşmelerle toplanmıştır. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin hemen hemen hepsi öğrenme süreçlerine aktif olarak katıldıklarını fakat dil bilgisi, konuşma ve yazma becerilerinde bazı akademik zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir.

Anahtar Kelimeler

Uluslararası Öğrenci
Akademik Deneyimler
Fenomenoloji Deseni

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 06.05.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1293459

Academic Experience of International Students

Abstract

Higher education institutions can improve the quality of education they have and the academic experience of students to take advantage of the socio-economic and academic advantages provided by international students. The aim of the study is to examine and explore the academic experiences of international students in depth. Phenomenology pattern, one of the qualitative research approaches, was used in the research. The participants of the study are 9 international students who graduated with a C1 certificate from the Turkish Teaching Application and Research Center in the 2021-2022 academic year. Maximum variety and criterion sampling, which is one of the purposive sampling methods, was used to determine the students. Data were collected through individual and face-to-face interviews using semi-structured interview forms. The obtained data were analyzed by content analysis. As a result of the research, almost all of the students stated that they actively participated in the learning processes, but they experienced some academic difficulties in grammar, speaking and writing skills.

Keywords

International Student
Academic Experience
Phenomenology Pattern

About Article

Received: 06.05.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos. 129345

^a İletişim Yazarı: karakus8090@hotmail.com

^b Dr. Öğretim Üyesi, Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü Sınıf Eğitimi, 0000-0001-8968-0011.

Giriş

Bireylerin öğrenme süreçlerine yurt dışında devam etmeleri ile öğrencilerin uluslararası hareketliliği artmış, bu da uluslararası öğrencilerin deneyimlerinin bilimsel olarak incelenmesini ilgi çekici hale getirmiştir (Deuchar, 2022; Lomer & Mittelmeier, 2021). Uluslararası eğitimin bilime, kültüre, sanata, uluslararası rekabete ve ekonomiye ciddi katkıları vardır (Bacanlı vd., 2016). Ülkeler, bu sosyo-ekonomik ve akademik avantajlardan yararlanmak için uluslararası öğrencilerin sahip oldukları deneyimin kalitesini iyileştirmeli ve başarılı uyumlarını etkileyen faktörleri belirlemelidir (Shu vd., 2020). Fakat uluslararası öğrenciler yabancı bir ülkede belirli bir süre yaşadıkları için uluslararası eğitim hem heyecan verici hem de zorlayıcı olabilen karmaşık bir yolculuktur (Elliot vd., 2016). Bu nedenle öğrencilerin yeni bir ülkenin eğitim sisteminde akademik olarak üniversite yaşamına uyum sağlamaları önemlidir (Lee, 2010). Öğrencilerin akademik olarak başarılı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri onların akademik gelişimlerine yönelik beklentilerini karşılamaları, öğrenme öğretme süreçlerindeki algı ve tutumlarını pozitif etkilemeleri konusunda da yardımcı olabilir.

Öğrencilerin öğrenme süreçlerine yönelik algıları, gerçek öğrenme-öğretme ortamı kadar önemlidir (Baeten vd., 2010). Öğrenme ortamına ilişkin olumlu algıların ve deneyimlerin öğrencilerin akademik başarılarının ötesinde genel anlamda akademik yaşantılarına açık bir katkı sağlamaktadır (Lizzio vd., 2002). Öğrencilerin öğrenme deneyimleri ve bu deneyimlere ilişkin algıları, uluslararası düzeyde eğitimin kalitesinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir (Tian vd., 2022). Bu tür araştırmalar özellikle uluslararası öğrencilerin algılarını ve bakış açılarını merkeze alarak, katlandıkları mücadeleleri görünür kılmak ve daha uygun politika müdahaleleri ve destekleri tasarlamak açısından verimli olmuştur (Deuchar, 2022).

Lu vd., (2013) uluslararası öğrencilerin öğrenme deneyimlerini; öğrenme etkinliklerine katılımını, algıladıkları öğrenme ortamlarını ve akademik ve kişisel gelişimlerini içeren üç boyutlu bir yapı olarak tanımlamaktadır. Birinci boyut, uluslararası öğrencilerin öğrenme çabalarını ikinci boyut, kurumların ve öğretim üyelerinin desteğini nasıl algıladıklarını ve onları öğrenmeye aktif olarak katılmaya teşvik etmelerini, üçüncü boyut da öğrenme etkinliklerine katılım yoluyla kazanılan uluslararası öğrenci gelişimini vurgulamaktadır. (Tian vd., 2022). Bu çalışmada da öğrencilerin akademik deneyimleri bu perspektif doğrultusunda incelenecektir. Bu anlamda uluslararası öğrencilerin akademik deneyimlerinin incelenmesi ile farklı kurumlar tarafından verilen eğitimin kalitesi de karşılaştırılabilir, uygulamalardaki zayıflıklar tespit edilebilir ve iyileştirme önerileri sunulabilir. Bu anlamda uluslararası öğrencilerin akademik deneyimlerinin incelenmesinin öğrencilerin verimli bir şekilde nasıl daha iyi desteklenebileceğine ilişkin politika ve uygulamalar üretilmesine yardımcı olabilmesi noktasında literatüre katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Literatür incelendiğinde; uluslararası öğrencilerin akademik deneyimlerini (Aspland vd., 2021; Cena vd., 2021; Pruitt, 2021), akademik dayanıklılıklarını (Singh, 2021), akademik uyumlarını (Cura, 2015; Cho vd., 2021) inceleyen çalışmalara rastlanmıştır. Yapılacak olan bu çalışmanın da uluslararası öğrencilerin akademik süreçlerinde yaşadıkları deneyimlerinden yola çıkılarak; öğrencilerin akademik gelişimlerine katkı sağlayabileceği, öğrencilerde akademik anlamda bir farkındalık oluşturabileceği, eğitim kurumlarının öğrenme süreçlerinin verimli ve işlevsel bir şekilde tasarlanabileceği ve iyileştirilebileceği, uygulamalarda karşılaşılabilecek problemlere ışık olabileceği düşünülmektedir. Bu çalışmanın temel amacı uluslararası öğrencilerin akademik deneyimlerini derinlemesine incelemek ve keşfetmektir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır: Yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde: (1) Aktif katılımınız nasıldı? (2) Öğrenme ortamları nasıldı? (3) Yaşadığınız akademik zorluklar nelerdi? (4) Akademik gelişimimize katkı sağlayan uygulamalar/etkinlikler nelerdi? (5) Ayrıca belirtmek istediğiniz düşünce veya deneyimleriniz nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın deseni

Uluslararası öğrencilerin Yabancı dil olarak Türkçe eğitimlerinin akademik deneyimlerini incelemeyi amaçlayan bu çalışma, nitel araştırma türünde tasarlanmıştır. Yıldırım ve Şimşek (2018) nitel araştırmaları “algıların veya olayların doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir şekilde açıklamaya çalışan araştırmalar” şeklinde tanımlamıştır. Bu araştırma nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan fenomenoloji deseni olup bu desende, bireylerin bir olguyla ilgili olarak algıları, deneyimleri ve bu deneyimlerin ortaya çıkardığı ortam ve koşulların incelenmesi amaçlanmaktadır (Creswell, 2013). Patton (2014) fenomenolojik araştırmanın temelinde insanların yaşantılarını/fenomeni nasıl yorumladıklarını, algıladıklarını ve bunları anlama çabası olduğunu belirtmiştir. Araştırmada elde edilen veriler uluslararası öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecindeki öğrenme ortamlarına, yaşadıkları akademik deneyimlere ve algılara ilişkindir. Böylece akademik deneyimlerin çeşitli yönlerden ele alınarak farklı ve derin anlayışların ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır (Patton, 2014). Yabancı dil olarak Türkçe öğretimi sürecinin uluslararası öğrenciler üzerindeki etkileri çalışmanın olgusunu oluşturmaktadır. Bu olgu, uluslararası öğrencilerin görüşlerine göre incelenmiştir.

Araştırma grubu

Fenomenoloji çalışmalarında deneyimler önemli olduğu için çalışma grubunun belirlenmesinde genellikle amaçlı örnekleme kullanılmaktadır (Baş & Akturan, 2017). Bu çalışmada araştırma grubunu belirlemek için amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan maksimum çeşitlilik ve ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırma konusuna katkı sağlayabilecek olan bireylerin maksimum düzeyde çeşitliliğinin sağlanmasına imkân vererek ve paylaşılan ortak deneyimlerin, sorunların, duyguların keşfedilmesini de sağlayarak diğer örnekleme yöntemleriyle elde edilen sonuçlardan daha zengin olabilmesi sebebiyle maksimum çeşitlilik (Yıldırım & Şimşek, 2018), bir grup ya da topluluk içindeki birtakım farklılıkları içeren problemleri veya temaları ortaya çıkarıp tanımlamayı sağladığı için (Patton, 2014) de ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Ayrıca ölçüt örneklemedeki temel amaç araştırmacı tarafından veya araştırmanın yapısı gereği önceden belirlenen birtakım kriterleri sağlayan durumların çalışılmasıdır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu araştırmanın çalışma grubunu belirtilen örneklerle seçilen 2021-2022 yılında Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde C1 sertifikası alarak mezun olan 9 uluslararası öğrenci oluşturmaktadır. Bu çalışmada katılımcıların, farklı coğrafya ve kültürlerden seçilmesi, nicelik olarak kadın ve erkeklerin dengeli bir şekilde belirlenmesi ile maksimum çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır. Öğrencilerin Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezinde C1 sertifikası ile mezun olması ve üniversite öğrencisi olması ise çalışmanın ölçütleridir. Katılımcılara ait betimleyici bilgiler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Katılımcılara Ait Betimleyici Bilgiler

Sıra	Cinsiyet	Ülke
1	Erkek	Fildişi Sahili
2	Erkek	Afganistan
3	Kadın	Irak
4	Kadın	Yemen
5	Erkek	Mısır
6	Kadın	Suriye
7	Erkek	Sudan
8	Erkek	Ruanda
9	Kadın	Endonezya

Veri Toplama Aracı

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmış olup form hazırlanırken öncelikle kapsamlı bir şekilde ulusal ve uluslararası literatür taranmış ve açık uçlu görüşme soruları bu doğrultuda hazırlanmıştır. Sonrasında hazırlanan soruların çalışmanın amacına uygunluğunu belirlemek amacıyla 2'si Türkçe eğitimi, 1'i Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme alanı olmak üzere toplam 3 alan uzmanından görüş alınmıştır. Uzmanlar soruların çalışmanın amacına uygun olduğunu ve ölçme ve değerlendirme açısından herhangi bir problemin olmadığını belirtmişlerdir. Soruların anlaşılabilirliğini ve kullanılabilirliğini test etmek için bir katılımcı ile yüz yüze görüşme yoluyla pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama 2 Türkçe eğitimi alan uzmanı ile birlikte değerlendirilmiş ve soruların genel olarak anlaşılır olduğu tespit edilmiştir. Görüşme sürecinde anlaşılmayan kısımların açıklanması gerektiğinde "Bu görüşünüzü daha ayrıntılı açıklayabilir misiniz?" gibi sonda sorular da kullanılmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Veri Toplama Süreci

Katılımcılar görüşme öncesinde araştırmanın amacı hakkında bilgilendirilerek araştırmaya katılım konusunda onların onamları alınmıştır. Katılımcılara; herhangi bir sorumluluk olmaksızın çalışmayı yarıda bırakabilecekleri, araştırma sonuçlarında kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı ve sonuçların yalnız bilimsel amaçla kullanılacağı açıklanmıştır. Görüşmeler araştırmacılar tarafından bireysel ve yüz yüze yapılmış olup ortalama 20-30 dakika sürmüştür. Ayrıca yapılan görüşmeler katılımcıların izniyle kayıt altına alınmıştır.

Verilerin Analizi

Bu çalışmadan elde edilen verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle görüşme kayıtları yazıya geçirilerek veriler analize hazır hale getirilmiştir. Verilerin kodlanmasında tümevarımcı analiz kullanılmıştır. Tümevarımcı analizde; verilerden çıkarılan kavramlara göre kodlama yapıp ilişkili kodlar belirlenerek temalar oluşturulmaktadır (Sharan, 2013). Birbirine benzer veriler belirli kodlar ve temalar çerçevesinde birleştirilmekte, düzenlenmekte ve yorumlanmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu çalışmanın analiz

sürecinde de eş zamanlı olarak iki araştırmacı tarafından ayrı kod listesi oluşturulmuştur. Elde edilen kodlar araştırmacılar tarafından karşılaştırılmış ve sonuçlar bütünleştirilerek temalar belirlenmiştir. Araştırmacıların bazı kodlamalarda ayrıştıkları noktalar tartışılıp ortak noktalarda görüş birliğine varılarak kod ve temalara son hali verilmiştir. Verilerin analiz sürecinde birden fazla araştırmacı yer aldığı için aynı veriler üzerinde yapılan kodlamaların güvenilirliğinin belirlenmesi gereklidir. Yıldırım & Şimşek (2018) araştırmalarda kodlayıcılar arası güvenilirliğin en az %70 düzeyinde olması gerektiğini belirtmektedir. Bu araştırmada da kodlayıcılar arası güvenilirlik, Miles ve Huberman'ın (1994) güvenilirlik hesaplama formülünden (Güvenirlik = Uzlaşma Sayısı / Uzlaşma + Uzlaşmama Sayısı X 100) yararlanılarak hesaplanmıştır. İki araştırmacı arasındaki kodlayıcı güvenilirliği %88 olarak hesaplanmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik Önlemleri

Nitel araştırmaların niteliğini arttırabilmek için Yıldırım ve Şimşek (2018) tarafından belli stratejiler önerilmektedir. Araştırma süreci ve sonuçlarının tutarlı, teyit edilebilir ve açık olması, çalışmanın inandırıcılığı açısından önemli görülmektedir. Bu çalışmanın inandırıcılığını sağlamak için yarı-yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasında uzman görüşleri alınmış, bulgularda doğrudan alıntılara yer verilmiş ve sonda sorular kullanılarak katılımcılardan elde edilen veriler teyit edilmeye çalışılmıştır (Miles & Huberman, 1994). Nitel araştırma sonuçlarının benzer ortamlara transfer edilebilmesi çalışmanın aktarılabilirliği ile mümkündür. Böylece araştırma, benzer olgu ve süreçlerle ilgili bir anlayış oluşturabilmektedir. Bu çalışmada aktarılabilirliği sağlamak için araştırmacının yöntemi ayrıntılı bir şekilde açıklanmış, amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmış ve veriler ayrıntılı bir şekilde betimlenmiştir. Nitel araştırmaya objektif bakılabilmesi ve araştırmacının araştırma süreci boyunca tutarlı davranabilmesi çalışmanın tutarlılığı ile ilgilidir. Bu çalışmada tutarlılığı sağlamak için katılımcılarla yapılan görüşmeler başta olmak üzere araştırma süreci boyunca objektif ve tutarlı davranılmaya çalışılmış ve analiz sürecinde kodlayıcılar arası güvenilirlik hesaplanmıştır. Ulaşılan sonuçların toplanan verilerle sürekli olarak teyit edilebilmesi ve okuyucuya bu çerçevede anlamlı açıklamaların sunulabilmesi çalışmanın teyit edilebilirliği ile açıklanabilir. Bu çalışmanın da teyit edilebilirliğini sağlayabilmek için görüşme kayıtları yazıya geçirilmiş ve analiz aşamasında kodlayıcıların yaptığı kodlamalar, raporlamada oluşturulan notlar ve çıkarımlar araştırmacılar tarafından saklanmıştır.

Bulgular

Bu bölümde uluslararası öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme süreçlerinde yaşadıkları akademik deneyimlere yer verilmiştir. Her soruya ait tema, kod ve frekans bilgileri tablolar şeklinde sunulmuştur. Ayrıca katılımcıların bazı görüşleri doğrudan belirtilmiştir.

Uluslararası Öğrencilerin Öğrenme Süreçlerine Aktif Katılımlarına Yönelik Akademik Deneyimleri

Uluslararası öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecine aktif katılımlarına yönelik akademik deneyimlerine ait tema, kod ve frekans bilgileri Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenme Sürecinde Uluslararası Öğrencilerin Aktif Katılımlarına Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	Frekans
Yüksek düzeyde katılım	Öğretmenlerin desteklemesi	3
	Farklı yöntemlerin kullanılması	2
	Derse hazırlıklı gelinmesi	1
Orta düzeyde katılım	Utangaçlık/korku ve öz güven eksikliği	1
	Yetersizlik duygusu	1
Düşük düzeyde katılım	Bilgi eksikliği	1

Tablo 2’de yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde uluslararası öğrencilerin yüksek, orta ve düşük düzeyde aktif katılımları mevcuttur. Öğrencilerin aktif katılımlarına yönelik bazı görüşleri aşağıda verilmiştir:

Katılımcı 1: *Derslere aktif katılımımız iyiydi, sadece benim değil diğer sınıf arkadaşlarım da derse aktif katılırlardı. Bu konuda öğretmenlerimiz bize çok yardımcı oldu.*

Katılımcı 4: *Derse aktif katılımım zayıftı. Çünkü Türkçe bilmiyorum. Kelime bilgim çok azdı. Bu sebeple konuşmıyordum.*

Katılımcı 5: *Aktif katılımım orta düzeyde iyiydi, Kendime güvenmiyordum. Utançtan veya aptal görünmekten bazen korkuyordum bu nedenle ders içerisinde yapılan etkinliklere katılmayı ya da fazla soru sormayı seven biri değildim.*

Uluslararası Öğrencilerin Öğrenme Ortamlarına Yönelik Akademik Deneyimleri

Uluslararası öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme ortamlarına yönelik akademik deneyimlerine ait tema, kod ve frekans bilgileri Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenme Sürecinde Uluslararası Öğrencilerin Öğrenme Ortamlarına Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	Frekans
Etkili/eğlenceli	Kültürel zenginlik/çeşitlilik	5
	Farklı yöntem/tekniklerin kullanımı	4
	Dijital araçların kullanımı	2
	Amaca ve ihtiyaca uygunluk	1
Etkisiz/Sıkıcı	Geleneksel anlatım	1

Tablo 3’te uluslararası öğrencilerin biri hariç bütün öğrenciler yabancı dil olarak Türkçe öğrenme ortamlarının etkili ve eğlenceli olduğunu belirtmiştir. Bir katılımcı ise öğrenme ortamlarının etkisiz ve sıkıcı olduğunu ifade etmiştir. Öğrencilerin öğrenme ortamlarına yönelik bazı görüşleri aşağıda verilmiştir:

Katılımcı 1: *Öğrenme ortamlarımız canlı, sesli ve dinamikti. Yani hocalarımız teknolojik araçları çok kullanırlardı. Filmler izlerdik. Sanal etkinlikler yapardık. Çok etkili bir sınıfta ortama vardı.*

Katılımcı 2: *Derslerimiz yüz yüze ve yirmi kişilik bir sınıfta farklı ülkelerden gelen öğrencilerle oluşan bir ortamda gerçekleşti. Bu süreç benim için çok güzel ve heyecanlıydı. Sınıfın farklı kültür ve ülkelerden gelen öğrencilerle olması çok öğreticiydi ve eğlenceliydi. Benim ufkuym yani bakış açım çok gelişti.*

Katılımcı 4: *Öğrenme ortamlarım sıkıcıydı çünkü sınıftaki arkadaşlarımla pek anlaşamıyordum. Bazı dersler de sıkıcıydı. Çünkü bazı hocalar dersi statik işliyordu. Ayrıca uzun molalar yüzünden merkezde çok fazla zaman kaybettiğimi düşündüm.*

Katılımcı 9: *Öğrenme ortamları, öğrencilerin ihtiyaçlarına ve dersin amacına uygundu.*

Uluslararası Öğrencilerin Yaşadıkları Akademik Zorluklara Yönelik Akademik Deneyimleri

Uluslararası öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde yaşadıkları akademik zorluklara yönelik akademik deneyimlerine ait tema, kod ve frekans bilgileri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenme Sürecinde Uluslararası Öğrencilerin Yaşadıkları Akademik Zorluklara Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	Frekans
Anlama	İfadeleri anlamama	3
Gramer	Yapıları anlamama	2
Konuşma	Türk arkadaşların olmaması	3
	Pratik eksikliği	3
	Telaffuz problemi	1
Yazma	Söz dizimi problemi	1

Tablo 4'te yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde uluslararası öğrenciler, anlama, gramer, konuşma ve yazma becerilerinde akademik zorluklar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yaşadıkları akademik zorluklara yönelik bazı görüşleri aşağıda verilmiştir:

Katılımcı 1: *Akademik yani dil ile ilgili problemler yaşadım. Yani Türkçe öğrenirken anlam ve yapıları anlamıyordum çünkü ben Fransızca konuşuyordum. Türkçeyi ilk dönemlerde anlamayınca derslerde de zorlandım.*

Katılımcı 3: *Özellikle Yazma ve gramer konusunda zorluklar yaşıyordum. Çünkü Arapçada hem gramer farklı hem diziliş farklı hem de yapı. Çok farklı şekilde yazıyoruz. Bu sebeple yazmada çok zorlandım.*

Katılımcı 7: *Bazı kelimeleri veya seslerin telaffuzunda zorlandım. Türk arkadaşlarımla olmaması ve Türkçe konuşma pratiği yapamamak ve Hocalarımızın bazı ifadelerini anlamamak da beni akademik olarak zorladı.*

Uluslararası Öğrencilerin Akademik Gelişimlerine Yönelik Deneyimleri

Uluslararası öğrencilerin yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde akademik gelişimlerine yönelik akademik deneyimlerine ait tema, kod ve frekans bilgileri Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğrenme Sürecinde Uluslararası Öğrencilerin Akademik Gelişimlerine Yönelik Görüşleri

Tema	Kod	Frekans
Dijital uygulamalar	Eğitsel oyunlar	3
	Sosyal medya	2
	Mobil sözlük	2
	Ders videoları	1
Akademik uygulamalar	Yazma/Dikta çalışmaları	2
	Diyalog çalışması	2
	Senaryo oluşturma	1
	Drama	1
Sosyal-Kültürel uygulamalar	Film izlemek	3
	Müzik dinlemek	3
	Tiyatro çalışmaları	2

Tablo 5'te yabancı dil olarak Türkçe öğrenme sürecinde uluslararası öğrencilerin akademik gelişimlerine dijital, akademik ve sosyal-kültürel uygulamalar katkı sağlamışlardır. Öğrencilerin akademik gelişimlerine katkı sağlayan uygulamalara yönelik bazı görüşleri aşağıda verilmiştir:

Katılımcı 2: TDK mobil sözlüğü, yazma etkinliklerinde dikta çalışmaları ve senaryo oluşturma çok faydalıydı.

Katılımcı 5: İlk olarak telefonumu Türkçeye çevirdim, Facebook Instagram Twitter'daki Türk sayfalarını takip etmeye başladım. Bazen yüz yüze Türklerle iletişim kuramıyordum, kendime alternatif bir yol buldum. Telefon oyunlarını çok seven biriyim, bir oyunda Türklerle bir takım oluşturup mikrofonları da açıp oynamaya başlıyorduk, bu şekilde hem eğleniyordum hem de Türkçemi geliştireliyordum ve bunun sonucu 2 ay sonra çok belli oldu, artık her şeyi anlıyordum yavaş yavaş ve konuşmaya başladım.

Katılımcı 6: Akademik gelişimim çok iyiydi. Özellikle YouTube'dan Türkçe ders videoları izliyordum. Instagram ve Facebook gibi sosyal medya aracılığıyla Türk arkadaşlarla tanıştım ve onlarla Türkçe konuştum. Ayrıca sosyal medyadaki Türk sayfalarını da takip ediyordum. Yaptığım bu çalışmalar beni çok geliştirdi.

Katılımcı 8: Konuşma derslerinde diyalog çalışmaları çok faydalıydı. Tiyatro uygulamaları da bizi geliştirdi. Ayrıca Türkçe filmler izledim, Türkçe müzik dinledim.

Katılımcı 9: *Dil öğrenimi sırasında en akılda kalan etkinlik, sınıfta drama etkinliğiydi. Bu da beni hem sahnelenecek olan dramayı aktif olarak düzenlemeyi hem de kendimi Türkçe olarak ifade edebilmeyi düşündürdü. Bu etkinlik Türkçe kelime dağarcığımı geliştirdi ve çok hevesli ve aktif olduğum için aklımda kaldı.*

Uluslararası Öğrencilerin Ayrıca Belirttikleri Akademik Deneyimleri

Yabancı dil olarak Türkçe Öğrenme Sürecinde uluslararası öğrencilerin ayrıca belirttikleri düşünce veya deneyimlere ilişkin görüşleri incelendiğinde: Öğrencilerin büyük çoğunluğu öğrenme sürecinde bireylerin istekli olmaları, çabalamaları ve motivasyonlarını kaybetmemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Öğrencilerin yarısı da yabancı bir dili öğrenme konusunda olaya sadece akademik bakılmaması gerektiğini, öğrenilen dilin sokakta, evde, markette her yerde konuşulması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bazı katılımcılar öğrenme sürecinde öğretmenlerin öğrencilerin motivasyonunu arttırabilecek ve onları derste aktif kılacak drama, eğitsel oyunlar, sınıf dışı etkinlikler gibi yöntem ve tekniklerin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Katılımcıların görüşleri aşağıda verilmiştir:

Katılımcı 1: *Türkçeyi öğrenirken sadece akademik olarak sınıfta değil. Dili her yerde yaşamamız gerek, sokakta, evde, markette. Ayrıca öğrencilerin öğrenme için çok çabalamaları ve istekli olmaları gerek. Bence en önemlisi bu.*

Katılımcı 8: *İlk başta çok zorlanıyorsunuz ama inancı ve motivasyonu kaybetmemek gerekiyor. Kendinize güvenmeniz gerekiyor. Çünkü Türkçeyi öğrendikten sonra kendimle gurur duydum.*

Katılımcı 9: *Bana göre dil öğrenimi sadece sınıfta değil, sınıf dışında da yapılabilir. Sınıftaki ve öğretme tarzlarındaki değişiklikler örneğin drama, eğitsel oyunlar gibi etkinlikler öğrencilerin öğrenme motivasyonunu artırabilir.*

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın amacı uluslararası öğrencilerin akademik deneyimlerini derinlemesine anlamak ve keşfetmektir. Öğrencilerin hemen hemen hepsi öğrenme süreçlerine aktif olarak katıldıklarını ve bunda da öğretmenlerin kendilerini desteklemelerinin ve öğrenme süreçlerinde farklı yöntemlerin kullanılmasının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Zech vd., (2022) ve Tsang & Yuan, (2022) bu çalışmayla benzer sonuçlar elde etmişlerdir. Leask & Carroll (2011), Rao (2017) ve Arkoudis (2019) ise çalışmalarında uluslararası öğrencilerin öğrenme süreçlerinde pasif olduklarını ve akademik ve sosyal etkinliklere katılımlarda isteksiz oldukları sonucuna ulaşarak bu çalışmadan farklı sonuçlar elde etmişlerdir.

Bazı katılımcılar öğrenme süreçlerinde utangaçlık, korku, yetersizlik ve öz güven eksikliği yaşadıklarını, bunun sonucunda da öğrenme süreçlerine orta düzeyde aktif katıldıklarını belirtmişlerdir. Literatürde benzer sonuçlara ulaşan çalışmalar mevcuttur. Li vd., (2017) çalışmalarında katılımcıların -hayal kırıklığına uğramak, stres yaşamak- gibi pek çok olumsuz duygu terimlerini kullandıklarını ve Li vd., (2013) öğrencilerin yüksek düzeyde stres ve depresyon yaşadıklarını, Öztürk (2017) stres ya da oluşan duygusal yükün, öğrencilerin öğrenmeye karşı motivasyonunu olumsuz etkilediklerini belirtmiştir. Nachatar Singh, (2020) de öğrencilerin kendilerine değer verilmediğini veya beğenilmediğini hissettiklerini; kendilerini mutsuz, moralleri bozuk, depresif, hayal kırıklığına uğramış, yorgun ve hüsrana uğradıklarını ifade etmiştir. Bu anlamda eğitim kurumlarının ve psikolojik danışmanlık merkezlerinin uluslararası öğrencilere yönelik destekleme programları yapması ve izleme

faaliyetlerinde bulunması öğrencilerin bu duygusal problemleri atlatmalarına yardımcı olabilir.

Bir kişi dışında katılımcıların hepsi öğrenme ortamlarının -öğretmenlerin farklı öğretim tekniklerini ve dijital araçları kullanmasından dolayı- etkili olduğunu ve derslerinin de eğlenceli geçtiğini belirtmiştir. Öğrenci katılımının önemi göz önüne alındığında bu sonuç; uluslararası öğrencilerin akademik çabalarını ve öğrenmeye katılmalarını teşvik edebilecek ve analitik anlayışlarını geliştirebilecek, akademik zorlukların üstesinden gelebilecek, öğretmenlerle etkili iletişim kurabilecek bir sınıf ikliminin oluşması açısından önemli bir gösterge kabul edilebilir (Tian vd., 2022). Literatürde Ma & Wen (2018) kullanılan öğretim yaklaşımlarının öğrencileri ders katılımına dâhil etmediğini, öğrencileri pasif öğrenenler haline getirdiğini ve bunun da öğrenmeye olan bağlılıklarını olumsuz etkilediğini ifade ederek çalışmadan farklı bir sonuç elde etmiştir. Yildirim, (2017) da bazı uluslararası öğrencilerin soru sorarak ve cevaplayarak sınıf tartışmalarına aktif olarak katılıyor gibi görünseler de cevapladıkları soruların çoğunlukla sadece bir kelime veya kelime öbeği kullanmayı gerektiren kısa cevaplı sorular olabileceğini ifade etmiştir. Bu nedenle eğiticilerin öğrencilerin kendilerini ifade edebileceği ve konuşma becerisini geliştirebileceği nitelikli etkileşim ortamının sağlanmasına dikkat edilmesinin önemli olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcılar, öğrencilerin farklı coğrafya ve kültürel farklılıklarından dolayı öğrenme ortamlarının kültürel çeşitlilik anlamında zengin olduğunu bunun da derslerin eğlenceli geçmesini sağladığını ifade etmişlerdir. Macgregor & Folinazzo (2018) öğrencilerin kültürel farklılıklarından dolayı onların birbirleriyle etkileşimlerini üst seviyede tutan etkinliklerle ve çeşitli zenginleştirilmiş materyallerle derslerin işlenmesinin öğrenme ortamını uluslararasılaştırabileceğini vurgulamıştır. Rivas vd., (2019) de bu arkadaşlıkların, paylaşılan ortak deneyimler ve kültürel anlayışlar nedeniyle sosyal etkileşimleri arttırdığını ve daha güçlü bir ilişki duygusu sağladığını belirtmiştir.

Katılımcılardan biri de sınıf arkadaşlarının aksine öğretmenlerin klasik uygulamalarından ve geleneksel anlatımından dolayı derslerinin sıkıcı geçtiğini ifade etmiştir. Sınıftaki diğer arkadaşların yöntem çeşitliliği ve zenginliği konusunda hemfikir olduğu düşünüldüğünde bir katılımcının derse bakış açısının veya öğretmenleri değerlendirme kriterinin farklı olduğu söylenebilir. Her öğrencinin özel olduğu göz önünde bulundurulduğundan ona uygun bireysel öğretim teknikleri de kullanılarak öğrencinin derse aktif katılımının sağlanması ve öğrenme sürecine dâhil edilmesinin önemli olabileceği düşünülmektedir. Macgregor & Folinazzo (2018) da öğretmenlerin olumlu öğrenci-eğitici ilişkisi kurması gerektiğini ve öğrencilere öz güven vermeleri ve onları derse aktif katmaları gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Akanwa (2015) da eğiticilerin öğrencilerin dil gelişimlerini desteklemek için çeşitli fırsatlar sunmaları gerektiğini ve onların isteklerine göre öğrenme süreçlerini düzenlemeleri gerektiğini ifade etmiştir.

Uluslararası öğrenciler anlama, dil bilgisi, konuşma ve yazma becerilerinde akademik zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir. Katılımcılar özellikle ilk aylarda Türkçe ifadeleri ve dil bilgisi derslerinde yapıları anlama konusunda zorluklar yaşadıklarını ifade etmiştir. Bu durumun öğrencilerin ana dillerinin dışında farklı bir dile sahip ülkede yaşamaları ve akademik olarak da yabancı bir dili öğrenme sürecinin zorlukları düşünüldüğünde normal olduğu söylenebilir. Mansour (2021) da çalışmasında, öğrencilerin düşüncelerini ifade etme, dil bilgisi ve akademik yazma konularında sıkıntılar çektiğini belirtmiştir. Katılımcılardan biri özellikle yazma becerisinde zorlandığını ve söz dizimi noktasında sıkıntılar çektiğini ifade

etmiştir. Eldaba & Isbell (2018) de çalışmalarında öğrencilerin akademik yazmalarında zorlandıklarını ve bunun da onlarda stres ve kaygıya yol açtığını belirtmişlerdir. Öğreticilerin yazma becerilerini kazandırmaları noktasında öğrencilere daha anlayışlı olmaları ve onlara yeterli zaman vermeleri gerekebilir. Ayrıca öğrencilerin öz güven kazanmalarını sağlamaları ve motivasyonlarını arttırabilmeleri açısından yazma konularının seçiminde öğretmenler basitten karmaşığa, yakından uzağa, bilinenden bilinmeyene, güncellik ve gündelik yaşama ilişkin gibi öğretim ilkelerini göz önünde bulundurarak yazma çalışmalarını yapmaları daha etkili olabilir. Bu da öğrencilerin psikolojik olarak kendilerini daha iyi hissetmelerini sağlayabilir.

Katılımcılar, Türk arkadaşlarının olmamasından dolayı Türkçe konuşma pratiği yapamadıklarını ve dolayısıyla telaffuz problemi de yaşadıklarını ifade etmiştir. Bunun sonucunda da Türkçeyi çok geç konuştuklarını belirtmişlerdir. Bu anlamda Türk üniversite öğrencilerinden akran danışmanlığı yoluyla bu problem çözülebilir. Nitekim Kara vd., (2020) uluslararası öğrencilerin Türkçe öğrenme sürecinde akran öğretiminin olumlu etkisi olduğunu ve Aspland vd., (2021) da öğrencilerin üniversite deneyimlerine başarılı bir şekilde uyum sağlayabilmeleri için danışmanlık hizmetlerinin ve kişilerarası ilişkilerin geliştirilmesine yönelik çalışmaların yapılmasının önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca öğrencilerin farklı kültür ve coğrafyalardan arkadaş edinmeleri onların psikolojik sağlıkları açısından da iyi olabilir. Çünkü Trice (2007) yaptığı çalışmada uluslararası öğrencilerin, kültürel olarak kendilerine benzeyen kişilerle arkadaş olma eğiliminde olduklarından dolayı onların yalnızlık yaşadıklarını ve depresyon içinde olduklarını belirtmiştir. Cena vd., (2021) da yaptıkları çalışmada yerli öğrencilerle kurulan arkadaşlıkların; öğrencilerin yalnızlık duygularını azalttığını, akademik ve sosyal yaşantıları anlamaya yardımcı olduğunu belirtmiştir.

Uluslararası öğrenciler, dijital ortamlarda yer alan eğitsel oyunların, sosyal medyanın, mobil sözlüğün ve destekleyici ders videolarının akademik gelişimlerine katkı sağladıklarını ifade etmiştir. Başta eğitim olmak üzere bütün alanlarda yaşanan dijitalleşmenin eğitime pozitif yansımaları ve öğrencilerin dijital teknolojileri kişisel öğrenme süreçlerinde de kullandıkları görülmektedir. Katılımcılar derslerde dikte çalışmalarının ve senaryo oluşturmanın yazma becerilerini; diyalog ve tiyatro çalışmalarının da konuşma becerilerini akademik olarak geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca hem derslerde hem de kişisel olarak sosyal hayatlarında film izlemenin ve müzik dinlemenin de akademik gelişimlerine katkı sağladıklarını belirtmişlerdir. Yabancı dil öğreniminin sadece akademik değil sosyal hayatta da öğrenme sürecinin devam edebildiği görülmektedir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu öğrenme sürecinde bireylerin istekli olmaları, çabalamaları ve motivasyonlarını kaybetmemeleri gerektiğini belirtmiştir. Li vd., (2017) ve Zhou vd., (2011), Dolan & Macias (2009) da yaptıkları çalışmalarda yabancı bir dil öğrenme konusunda katılımcıların motivasyonlarının ve olumlu tutum geliştirmelerinin önemli olduğunu vurgulamıştır. Bazı öğrenciler de yabancı bir dili öğrenme konusunda olaya sadece akademik değil sosyal olarak da bakılması gerektiğini belirtmiştir. Çünkü öğrenilen dilin gündelik hayatın her yerinde ve aşamasında konuşulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Cena vd., (2021) ve Dai (2020) de uluslararası öğrencilerin yerel halkla bütünleşmesinin, insanlarla etkili ilişkiler kurmasının ve yeni sosyo-kültürel ortamlarda kaynaşmalarının onların aidiyet duygularını geliştirdiklerini ve uyum süreçlerini pozitif etkilediklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğrencilerin bazıları öğrenme sürecinde öğreticilerin öğrencilerin motivasyonunu arttırabilecek

ve onları derste aktif kılacak drama, eğitsel oyunlar ve ders dışı etkinliklerin kullanılması gerektiğini belirtmişlerdir. Öztürk (2017) de ders içi ya da dışı etkinliklerin tasarlanması sürecinde sosyo-kültürel değerlerin merkeze alınmasının öğrencinin katılımı ve motivasyonu üzerinde pozitif etkilerinin olabileceğini ifade etmiştir.

Bu araştırmadan elde edilen vargılar doğrultusunda eğitimin bütün paydaşlarına ve araştırmacılara bazı öneriler sunulmuştur: Öğrenme süreçlerinde derslere aktif katılım sağlama noktasında öz güven eksikliği ve psikolojik anlamda stres ve kaygı yaşayan, motivasyonu düşük, depresyonda ve yalnızlık duygusu içinde olan öğrencilere üniversitelerin psikolojik danışmanlık merkezleri destek verebilir. Üniversitelerin uluslararası öğrencilere yönelik kulüpleri veya birimleri öğrencileri geçmiş yıllarda mezun olan öğrencilerle tanıştırmak veya onlara Türk arkadaşları bulmalarına yardımcı olarak öğrencilerin sosyo-kültürel uyumlarına yardımcı olabilir ve akademik anlamda konuşma becerilerine katkı sağlayabilirler. Araştırmacılar tarafından, uluslararası öğrencilerin deneyimleri sosyo-kültürel açıdan derinlemesine incelenebilir. Öğrencilerin akademik durumlarına ilişkin öğrenme ortamları ve süreçleri bütüncül bir bakış açısıyla uzun dönemli araştırmalarla durum çalışması yöntemiyle araştırılabilir.

Kaynakça

- Akanwa, E. E. (2015). International students in Western developed countries: History, challenges, and prospects. *Journal of International Students*, 5(3), 271–284.
- Arkoudis, S., Dollinger, M., Baik, C., & Patience, A. (2019). International students' experience in Australian higher education: can we do better?. *Higher Education*, 77(5), 799-813.
- Aspland, T., Datta, P., & Talukdar, J. (2021). Transitioning into the Australian higher education experience: The perspective of international doctoral students. *The Australian Universities' Review*, 63(2), 44-54.
- Bacanlı, H., Erişen, Y., Çeliköz, N., Dombaycı, M. A., Karadağ, E., Toprak, M., & Şahin Kireççi, M. A. (2016). Türkiyede üniversite öğrencisi olmak şehir halkı Türk ve uluslararası öğrenciler bağlamında karşılaştırmalı bir alan araştırması. *Yükseköğretim Dergisi*, 6(2), 49–61.
- Baeten, Marlies, Eva Kyndt, Katrien Struyven, and Filip Dochy. 2010. "Using Student-Centred Learning Environments to Stimulate Deep Approaches to Learning: Factors Encouraging or Discouraging Their Effectiveness." *Educational Research Review* 5 (3):243–260. doi: <https://doi.org/10.1016/j.edurev.2010.06.001>.
- Baş, T. ve Akturan, U. (2017). *Sosyal bilimlerde bilgisayar destekli nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Cena, E., Burns, S., & Wilson, P. (2021). Sense of Belonging and the Intercultural and Academic Experiences Among International Students at a University in Northern Ireland. *Journal of International Students*, 11(4), 812-831.
- Cho, H. J., Levesque-Bristol, C., & Yough, M. (2021). International students' self-determined motivation, beliefs about classroom assessment, learning strategies, and academic adjustment in higher education. *Higher Education*, 81(6), 1215-1235.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri: Beş yaklaşıma göre nitel araştırma deseni* (M. Bütün ve S. B. Demir, Çev.). Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Cura, Ü. (2015). *Uluslararası öğrencilerin akademik uyumuna kültürleşme stresi ve sosyal desteğin etkisi* (Yüksek lisans tezi). Mevlâna Üniversitesi, Konya.

- Dai, K. (2020). Learning between two systems: A Chinese student's reflexive narrative in a China-Australia articulation programme. *Compare: A Journal of Comparative and International Education*, 50(3), 371–390
- Deuchar, A. (2022). The problem with international students' experiences' and the promise of their practices: Reanimating research about international students in higher education. *British Educational Research Journal*.
- Dolan, M., & Macias, I. (2009). *Motivating international students: A practical guide to aspects of learning and teaching*. Unpublished manuscript, University of Bath, Bath, England.
- Eldaba, A. A., & Isbell, J. K. (2018). Writing gravity: International female graduate students' academic writing experiences. *Journal of International Students*, 8(4), 1879-1890.
- Elliot, D. L., Reid, K., & Baumfield, V. (2016). Beyond the amusement, puzzlement and challenges: An enquiry into international students' academic acculturation. *Studies in Higher Education*, 41(12), 2198–2217.
- Kara, M., Şahin, S., & Kapat, S. (2020). Yabancı Uyruklu içsel Türkçe Öğrenme Sürecinde Akran Öğretiminin Etkisi: Deneysel Bir Çalışma. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16 (Eğitim ve Toplum Özel sayısı), 5974-5994.
- Leask, B., & Carroll, J. (2011). Moving beyond 'wishing and hoping': Internationalisation and student experiences of inclusion and engagement. *Higher Education Research and Development*, 30(5), 647–659.
- Lee, J. J. (2010). International students' experiences and attitudes at a US host institution: Self-reports and future recommendations. *Journal of Research in International Education*, 9(1), 66–84. <https://doi.org/10.1177/1475240909356382>
- Li, J., Liu, X., Wei, T., & Lan, W. (2013). Acculturation, Internet use, and psychological well-being among Chinese international students. *Journal of International Students*, 3, 174–192.
- Li, J., Wang, Y., Liu, X., Xu, Y., & Cui, T. (2017). Academic adaptation among international students from East Asian countries: A consensual qualitative research. *Journal of International Students*, 8(1), 194-214.
- Lizzio, Alf, Keithia Wilson, and Roland Simons. 2002. "University Student's Perceptions of the Learning Environment and Academic Outcomes: Implications for Theory and Practice." *Studies in Higher Education* 27 (1):27–52. DOI:<https://doi.org/10.1080/03075070120099359>.
- Lomer, S., & Mittelmeier, J. (2021). Mapping the research on pedagogies with international students in the UK: A systematic literature review. *Teaching in Higher Education*. DOI: 10.1080/13562517.2021.1872532.
- Lu G., Hu W., Yan N. (2013). The learning experience of undergraduates: The conceptual model and basic features [in Chinese]. *Journal of Higher Education*, 34(8), 53–61.
- Ma, J., and Q. Wen. 2018. "Understanding International Students' In-class Learning Experiences in Chinese Higher Education Institutions." *Higher Education Research & Development*, 37 (6), 1186–1200.
- Macgregor, A., & Folinazzo, G. (2018). Best practices in teaching international students in higher education: Issues and strategies. *TeSoL Journal*, 9(2), 299-329.
- Mansour, F. A. (2021). *Academic Writing Difficulties for Graduate Saudi International Students in US Higher Education Institutions* (Doctoral dissertation, Morgan State University).

- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Nachatar Singh, J. (2021). Academic failure: unspoken experiences by international postgraduate students in a Malaysian university. *IAFOR Journal of Education: Studies in Education*, 8 (4), 2020.
- Öztürk, M. (2017). Uluslararası öğrenenlerin akademik gereksinimleri ve uzaktan eğitim. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 140-163.
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Çev. Ed.) Mesut Bütün & Selçuk Beşir Demir, Ankara: Pegem Akademi
- Pruitt, W. (2021). Academic Experiences that Impact the Study Abroad Propensity of College Students. *International Research and Review*, 5.
- Rao, P. (2017). Learning challenges and preferred pedagogies of international students: a perspective from the USA. *International Journal of Educational Management*, 31(7), 1000-1016.
- Rivas, J., Burke, M., & Hale, K. (2019). Seeking a sense of belonging: Social and cultural integration of international students with American college students. *Journal of International Students*, 9(2), 682-704.
- Sharan, B. M. (2013). *Nitel araştırma desen ve uygulamalar için bir rehber*. (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel.
- Shu, F., Ahmed, S. F., Pickett, M. L., Ayman, R., & McAbee, S. T. (2020). Social support perceptions, network characteristics, and international student adjustment. *International Journal of Intercultural Relations*, 74, 136-148.
- Singh, J. K. N. (2021). Academic resilience among international students: lived experiences of postgraduate international students in Malaysia. *Asia Pacific Education Review*, 22(1), 129-138.
- Tian, M., Lu, G., & Li, L. (2022). Assessing the quality of undergraduate education for international students in China: A perspective of student learning experiences. *ECNU Review of Education*, 5(1), 65-88.
- Trice, A. G. (2007). Faculty perspectives regarding graduate international students' isolation from host national students. *International Education Journal*, 8(1), 108-117.
- Tsang, A., & Yuan, R. (2022). Examining home and international students' awareness of, attitudes towards and participation in intercultural activities on campus. *Journal of Studies in International Education*, 26(3), 390-409.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, O. (2017). Class participation of international students in the USA. *International Journal of Higher Education*, 6(4), 94-103.
- Zech, S. T., Rublee, M. R., Deejay, A., & Flanik, W. M. (2022). Active Learning and the Graduate Classroom: How Gender and International Student Status Affect Preferences and Experiences. *Journal of Political Science Education*, 18(1), 22-34.
- Zhou, Y., Frey, C., & Bang, H. (2011). Understanding of international graduate students' academic adaptation to a U.S. graduate school. *International Education*, 41, 76-94.

Farklı Kuşaklarda İlaç Kullanımına İlişkin Tutum ve Davranışların Kamu Maliyesi Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma

Hava Salık^a, İrem Erasa Akça^b, Nagihan Özkanca Andıç^{c,d}, Mehmet Fatih Çapanoğlu^e, Ahmet Kahiloğulları^f

Özet

Akılci ilaç kullanımı ilaç maliyetlerinin azalmasına yönelik bir uygulamadır. İlaç kullanımının artması ile sigortalı hastalar için ödenen devlet katkı payı dolayısıyla kamu harcamalarında da artış meydana gelmektedir. Bu çalışmanın amacı Türkiye’de farklı kuşaklarda ilaç kullanımına ilişkin davranışların kamu maliyesi üzerine etkisini akılcı ilaç kullanımı ve farkındalığın sağlanması boyutunda sağlık hizmetlerinde kalite düşürülmeden maliyetin azalmasına yönelik politika önerileri şeklinde sunulmaktadır. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada yararlanılan örneklem Mart 2023-Nisan 2023 tarihleri arasında farklı kuşaklardan oluşmaktadır. Veriler yarı yapılandırılmış dokuz sorudan oluşturulan form aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılar ile görüşmeler “Google meet” üzerinden online gerçekleştirilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi MAXQDA 2020 programı ile yapılmıştır. Farklı kuşaklarda ilaç kullanımına ilişkin tutum ve davranışların kamu maliyesi üzerine etkisinin belirlenmesi için yapılan nitel araştırmadan elde edilen kodlarla “ilaç”, “maliyet” ve “geri kazanım” olmak üzere üç tema belirlenmiştir. Sonuç olarak derinlemesine yapılan nitel görüşmelerde elde edilen alt temalara bağlı bulgularda kuşaklar arası farklılık tespit edilmiştir. Çalışmada oluşturulan maliyet ve geri kazanım temalarında ise katılımcıların bilgi düzeyinin eksikliği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Akılci İlaç Kullanımı
Farklı Kuşaklar
Kamu Harcamaları
Nitel Yöntem

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 10.05.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1295015

Determining the Effects of Attitudes and Behaviors Related to Drug Use on Public Finances in Different Generations: A Phenomenological Study

Abstract

Rational drug use is an application aimed at reducing drug costs. With the increase in the use of drugs, there is an increase in public expenditures due to the state contribution paid for insured patients. The aim of this study is to present the effects of drug use behaviors on public finances in different generations in Turkey in the form of policy recommendations for rational drug use and awareness raising, without reducing the quality of health care services. A qualitative research method was used in this study. The sample used in the research consists of different generations between March 2023 and April 2023. Data were collected through a form consisting of nine semi-structured questions. Interviews with the participants were held online via “Google Meet”. The content analysis method was used in the evaluation of the data. The analysis of the data was made with the MAXQDA 2020 program. Three themes, namely “medicine”, “cost” and “recovery”, were determined with the codes obtained from the qualitative research conducted to determine the effects of attitudes and behaviors regarding drug use in different generations on public finances. As a result, intergenerational differences were determined in the findings related to the sub-themes obtained in the in-depth qualitative interviews. In the cost and recovery themes created in the study, the lack of knowledge of the participants was determined.

Keywords

Rational Drug Use
Different Generations
Public Expenditures
Qualitative Method

About Article

Received: 10.05.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos. 1295015

^a Dr. Öğr. Üy., Hakkari Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Sağlık Yönetimi Bölümü, 0000-0002-3497-0545.

^b Dr. Öğr. Üy., Hakkari Üniversitesi, Çölemerik MYO, Finans-Bankacılık ve Sigorta Bölümü, 0000-0001-5191-2630.

^c nandic@pau.edu.tr

^d Dr. Öğr. Üy., Pamukkale Üniversitesi Kale MYO, Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Bölümü, 0000-0003-4028-264X.

^e Arş. Gör., Hakkari Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, 0000-0001-8549-2822.

^f Dr. Öğr. Üy., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Gökçeada MYO, Yönetim ve Organizasyon Bölümü, 0000-0002-5419-2429.

Giriş

Günümüzde sağlık hizmetlerinde yaşanan problemler az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sıklıkla karşılaştığı problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Sağlık hizmetlerinin en önemli kalemlerinden biri olan ilaç harcamaları ise tartışmaların odak noktasındadır. İhtiyaç halinde kullanılması zorunlu bir ürün olan ilaçların sosyal nitelikleri mevcuttur. Düzenli kullanılan ilaçlar devamlı ihtiyaç duyulduğu için tedarik problemi yaşanmaması gerekir. Bu kapsamdaki ilaçların talebi esnek değildir.

Sağlık hizmeti sunumunun sonucunda toplumsal bir fayda sağlanmaktadır. Herhangi bir tedavi sonucunda fiziken ve ruhen daha sağlıklı yapıya kavuşan birey toplumun genel sağlığına da fayda sağlamaktadır. Dolayısıyla iyileştirilmiş bir hastanın toplumun diğer bireyelerine bulaştırıp verebileceği olası zararın önlenmiş olması ile mali anlamda sağlık hizmetlerinin yarı kamusal niteliğine bir örnek teşkil etmiş olmaktadır.

Sektörün kendine has özelliklerinden ötürü sıklıkla piyasa başarısızlıklarıyla karşılaşılabilen ve devlet müdahalesi kaçınılmaz olmaktadır. Adil bir gelir dağılımının sağlanamadığı toplumlarda yetersiz gelir yetersiz sağlık hizmetinden faydalanmaya neden olacağı için topluma negatif dışsallık olarak yayılacak ve devlet aksak piyasaya müdahil olacaktır. Bu müdahale yöntemi yoksul kesime transfer harcaması şeklinde veya personel desteği gibi kamusal destekler şeklinde olabilir. Sağlık hizmetleri tüketim ve yatırım unsurlarını bünyesinde barındıran, piyasaya giriş ve çıkış maliyetlerinin yüksek olduğu sektörlerdir. Ayrıca anayasal olarak her bir vatandaşın sağlıklı bir yaşam sürme hakkı olduğundan sağlık hizmetlerinin tek başına özel sektöre bırakılabilmesi mümkün değildir. Sınırlı olan bütçe ile etkin kaynak tahsisinin sağlanabilmesi için sağlık harcamalarının düzenli takip edilmesi ve doğru politikaların izlenmesi gerekmektedir.

Sağlık harcamalarının 3 şekilde gerçekleştirilebildiği söylenebilir. Bunlar; kamu kaynakları yoluyla, özel sektör aracılığıyla ve iki yaklaşımın ortak hareket ettiği karma modeldir. Hangi yöntemin kullanılacağını belirleyen temel etken ülkelerin gelişmişlik düzeyleridir. Kısıtlı kaynaklarla uygun politikaları oluşturmaya çalışan hükümetler kaynak israfına yol açmamak için akılcı ilaç kullanımını desteklemektedirler. Dünya sağlık örgütü akılcı ilaç kullanımını; "hastaların, hastalıkları ve kendi bireysel özelliklerine uygun ilacı, uygun süre ve kullanım şekliyle, uygun maliyette almalarına yönelik kurallara uyması" olarak tanımlamıştır (Akılcı ve Kalaça, 2013). Ayrıca akılcı ilaç kullanımının yaşam kalitesinin artırılması ve toplum sağlığına olumlu etki göstermesi öngörülmektedir.

Akılcı olmayan ilaç kullanımının ise sosyal güvenlik bütçesi rakamlarını arttırdığı ve kamu maliyesini olumsuz etkilediği düşünülmektedir. Çalışmada farklı kuşaklarda ilaç kullanımına ilişkin tutum ve davranışların ne yönde olduğu araştırılacak ve bu durumun kamu maliyesine yönelik etkilerine yer verilecektir.

Literatür

Yang vd (2013), tarafından Çin'in Hubei eyaleti için yarı deneysel tasarım ve zaman trendi analiziyle Ocak 2009-Temmuz 2011 döneminde NEMP uygulayan 18 birinci basamak sağlık kuruluşunda 55800 reçete kapsamında yapılan bir çalışma reçete başına düşen ilaç sayısında değişimin olmadığını buna karşın reçete başına ortalama maliyetlerde (44,67 yuandan 24,67 yuana) önemli düşüşlerin olduğunu bulgulamıştır.

Uğrak vd. (2015), GATA Kardiyoloji kliniğinde yatan hastaların akıllı ilaç kullanımına yönelik tutumlarının ölçülmesi adına yatan hastaların tamamına ulaşılmış hedeflenmiş ve 121 hastaya anket uygulanabilmiştir. Elde edilen verilerin işlenmesine yönelik analizde SPSS 15.0 paket programından yararlanılmış, tanımlayıcı istatistikler; ortalama, standart sapma ve frekans olarak verilmiştir. Ulaşılan sonuç, Türkiye’de 2015 öncesi yapılan araştırmalara göre daha olumlu bulunduğu şeklindedir. Bu durumun nedeni katılımcıların eğitim düzeyinin yüksek olması ve büyük çoğunluğunun kronik veya doğumsal kalp hastası olmaları nedeniyle uzun vadeli ilaç kullanma gerekliliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Bahce vd (2015) Türkiye’de İstanbul, Denizli ve İzmir’de yer alan 4 ilçeden topladıkları 4417 reçete verisinde reçetelerde yer alan ilaçların fiyatları ile aynı ilaçların en düşük maliyetli muadillerinin fiyatlarını karşılaştırmış, muadil ilaçların kullanılması durumunda hem kurumların hem de hastaların katlanacağı maliyetlerde önemli düşüşler sağlanacağı sonucunu elde etmişlerdir.

Chao vd. (2017) Ulusal Temel İlaçlar Politikası’nın (National Essential Medicines Policy) Çin’in Jiangsu Eyaletindeki birinci basamak 17 sağlık kuruluşlarındaki akıllı ilaç kullanımına etkisini araştırdıkları çalışma, NEMP uygulamalarından (Ocak 2014) sonra uygulamaların öncesine göre (Ocak 2010) reçete başına düşen ortalama ilaç sayısında ve reçete başına düşen ortalama maliyette azalmalar olduğunu ortaya koymuştur.

Barutçu vd. (2017), Ankara ili sınırları içerisinde yaşayan, kolayda örneklem yöntemi ile belirlenen 400 kişi üzerinden anket uygulayarak halkın akıllı ilaç kullanımına ilişkin bilgi düzeylerine yönelik veri toplama işlemi gerçekleştirmiştir. Analizde SPSS uygulamasından yararlanılmış, vatandaşların ilaç kullanımda bilgi seviyelerinin düşük olduğu, tavsiyeler doğrultusunda ilaç kullandığı, rahatsızlıklarında ilk aile hekimine başvurdukları ve son olarak reçetelerine ilaç eklemelerinde bulunulması yönünde ricacı oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Özen vd. (2018) huzurevinde kalan yaşlılar ile üniversite öğrencilerinde akıllı ilaç kullanımını ortaya koyarak farklı kuşaklar arasında akıllı ilaç kullanımını belirleyebilmek üzere bir çalışmada bulunulmuştur. Evreni belli örneklem yöntemine başvurarak 30 kişi yaşlı ve 160 kişi genç olmak üzere toplam 190 kişi örnekleme dahil edilmiştir. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde Turcosa istatistik paket programından faydalanılmıştır. Çalışmanın sonucunda, artık ilaçların akıbeti, evde kalan ilaçları yeniden kullanırken nelere dikkat edildiği, hasta olmadan ilaç satın alma, sağlık personeli dışında tavsiye ile ilaç kullanma hususunda ve başkasına kendisine faydalı olan ilacı önerme hususunda kuşaklar arası anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Karageçili ve Yerlikaya (2022), Siirt Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu öğrencileri arasında, gözlem altında uygulama yöntemi ile 568 kişinin katılımıyla yüz yüze görüşmeler neticesinde akıllı ilaç kullanım bilgi ve davranışlarını değerlendirmiştir. Veri toplamı işlemi esnasında katılıma gönüllü uyum gerekliliği belirtilerek anket formu hazırlanmıştır. Elde edilen verilerin işlenmesine yönelik analizde SPSS 22.0 paket programı ile betimsel ve bağımsız t- testinden yararlanılmıştır. Sonuçlar oranlar itibariyle ortaya konmuş, kişilerin akıllı ilaç kullanımına ilişkin bilgi ve davranış düzeylerini artırmaları gerektiği öğrenilmiştir. Daha fazla bilgi sahibi olmaları gerektiği ve akıllı ilaç kullanımına yönelimlerinin artırılması gerektiği tespit edilmiştir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Çalışma 09.02.2023-15.04.2023 tarih aralığında Türkiye'nin farklı bölgelerinde yer alan Z kuşağı: 1996- 2015 doğumlu, Y kuşağı: 1977- 1995 doğumlu, X Kuşağı: 1965- 1976 doğumlu, Baby Boomers: 1946 - 1964 doğumlu, Gelenekçiler veya Sessiz Nesil: 1945 ve öncesi doğumlular üzerinde birebir yarı yapılandırılmış görüşmelerle nitel araştırma yönteminin fenomenoloji deseni yürütülmüştür.

Katılımcılar

Araştırmanın Z kuşağı: 1996- 2015 doğumlu, Y kuşağı: 1977 - 1995 doğumlu, X Kuşağı: 1965 - 1976 doğumlu, Baby Boomers: 1946 - 1964 doğumlu, Gelenekçiler veya Sessiz Nesil: 1945 ve öncesi doğumlular oluşturmaktadır. Örneklem büyüklüğü nitel araştırma yaklaşımına, seçilen örneklemin çeşitliliğine ve katılımcının yeterli bilgi verme durumuna göre değişir. Fenomenolojik araştırmalarda örneklem büyüklüğü için belirlenmiş bir kural yoktur. Dukes (1984) nitel araştırmaların 3 ila 10 kişi ile yapılması gerektiğini önerirken, Rimen (1986) 10 kişi ile yapılmasını önermiştir (Creswell, 2015). Örneklem büyüdükçe verilerin derinliği kaybolacağından genel olarak büyük örneklem önerilmez. Toplanan verilerin olgunlaşarak doyum sağlaması uygulamanın sonlandırılmasında önemli bir ölçüt oluşturmaktadır (Emiroğlu, 2012; Erdoğan, 2014). Bu sebeple veriler doygunluğa ulaştığında ve tekrarlanmaya başladığı noktada veri toplamaya son verilmiş, evrenini 'Farklı Kuşaklardan; toplam 16 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Çalışma örnekleminin belirlenmesinde maksimum çeşitlilik örnekleme kullanılmıştır. Maksimum çeşitlilik örneklemede amaç, araştırma konusuna taraf olabilecek durumları yansıtacak görece, küçük bir örneklem grubu oluşturmaktır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Bu sebeple Z kuşağı: 1996- 2015 doğumlu, Y kuşağı: 1977 - 1995 doğumlu, X Kuşağı: 1965 - 1976 doğumlu, Baby Boomers: 1946 - 1964 doğumlu, Gelenekçiler veya Sessiz Nesil: 1945 ve öncesi doğumlular ve cinsiyete göre çalışmaya alınmış araştırmaya katılmaya gönüllü olan ve evinde ya da iş yerinde online (çevrim içi) görüşmenin yapılabileceği odası ile internet bağlantısı olan kişiler alınmıştır.

Veri Analizi

Araştırmanın verileri, sosyo-demografik özelliklerin sorgulandığı 9 soruyu içeren "tanıtıcı bilgi formu" ve 7 açık uçlu soruyu içeren "yarı yapılandırılmış görüşme formu" aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmada veri toplamak için kullanılacak olan soru formunda yer alan soruların anlaşılır olup olmadığını değerlendirmek için her kuşak grubundan bir katılımcı ile ön uygulama yapılmış, katılımcılardan alınan geri bildirimlerde soruların katılımcılar tarafından anlaşılır olduğu ve yeterli bilgi sağladığı görüldükten sonra araştırmaya devam edilmiştir. Örnekleme alınacak olan katılımcılar belirlendikten sonra görüşmeler bireysel olarak yapılacağı için, katılımcılara telefon edilerek uygun oldukları gün ve saatler öğrenilmiş ve görüşmelerin yapılacağı takvim belirlenmiştir. Görüşmenin yapılacağı günden bir gün önce katılımcılara telefon aracılığı ile hatırlatma mesajı gönderilmiş, görüşmenin yapılacağı saatten bir saat önce de katılımcıya whatsapp ve/veya e-posta aracılığı ile görüşme için hazırlanan "Google meet" linki gönderilmiştir. Görüşmeler katılımcılar evinde ya da iş yerinde bulunduğu sırada, her ikisinde de oda da yalnızca kendisinin olduğu bir zamanda, niteliksel görüşme deneyimi olan MFC tarafından online (çevrimiçi) olarak gerçekleştirilmiş ve katılımcıların onayı ile görüşmelerin video kaydı alınmıştır. Görüşmeler min. 04.05, maks.18.23 dk sürmüştür.

Etik Hususlar

Çalışmanın yürütülebilmesi için Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'nun 09.02.2023 tarih ve 21 sayılı etik kurul izni alınmıştır. Katılımcılardan ise sözlü onamları video kaydı başında alınmıştır.

'Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu' aracılığı ile elde edilen nitel veriler için transkript sonrası metinlerin videolarla uyumluluğu kontrol edilmiş, değerlendirilmesinde tümevarımcı içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. Verilerin analizi MAXQDA 2020 programı ile yapılmıştır. Metinler birçok kez tekrarlı biçimde okunmuş katılımcıların deneyimleri bir bütün olarak anlaşılmasına çalışılmış, kodlamalar 5 araştırmacı (İEA., NÖA, HS, AK, MFC) tarafından birbirinden bağımsız olarak yapılmıştır. Temalar fikir birliğine ulaşılan kadar düzenlemeye gidilmiştir. Sonuçlar, tema, alt tema ve kodlar olarak tablolaştırılarak sunulmuştur. Son halini alan metinlerde katılımcıların gerçek isimleri yerine Katılımcı kelimesi ve katılımcı numarası kullanılmıştır.

Geçerlik ve Güvenlik

Nitel çalışmalardaki geçerlik ve güvenilirlik kavramları yerine nitel çalışmalarda, tutarlılık, aktarılabirlik, inandırıcılık ve teyit edilebilirlik kavramları daha çok ön plana çıkmaktadır (Streubert & Carpenter, 2011; Yıldırım & Şimşek, 2016). Tutarlılık: Verilerin tek araştırmacı tarafından toplanması ve analiz edilmesi tutarlılık açısından (Streubert & Carpenter, 2011; Yıldırım & Şimşek, 2016) önemli olduğundan veriler araştırmacı (MFC) tarafından toplanmıştır. Görüşmelerden elde edilen metinlerdeki içeriklerden kod, alt tema ve temalar alanında doktora derecesine sahip ve doktora yapan akademisyenler tarafından (İEA,AK,HS ve MFC,NÖA) oluşturulmuştur. Kodlayıcılar arası uyum %87 olarak tespit edilmiştir. Miles ve Huberman (1994)'a göre hesaplanan uzlaşma yüzdesi %70 ve üzerinde güvenilir olarak kabul edilmektedir (Miles & Huberman, 1994). Aktarılabirlik: Bulgularda, araştırmacıların yorumları olmadan, katılımcıların ifadeleri olduğu gibi verilmiş, araştırma verilerinin raporlandırılmasında COREQ yönergesi (Tong v.d., 2007) kullanılmıştır. İnandırıcılık: İnandırıcılığı sağlayabilmek amacıyla soruları yöneltirken derinlemesine görüşme yöntemi kullanılarak çeşitleme göz önünde bulundurulmuş ve katılımcı teyidi ile sorulara verilen cevaplar daha açık hale getirilmiştir. Teyit edilebilirlik: Araştırmamızda teyit edilebilirliğin sağlanabilmesi açısından kullanılan veri toplama araçları ve bu sayede elde edilen tüm kayıtlar araştırmacılar tarafından üç yıl boyunca gizli tutularak saklanacaktır.

Bulgular

Çalışmada yer alan, katılımcılar farklı kuşaklardan oluşmuştur. Katılımcıların sosyo demografik özellikleri (Tablo 1).

Tablo 1. Katılımcıların Tanımlayıcı Özellikleri

Katılımcılar	Görüşme süresi (dk)	Cinsiyet	Yaş	Medeni Durumu	Eğitim Durumu	Kronik Hastalık Varlığı	Düzenli İlaç Kullanımı	Gelir Düzeyi	Tamamlayıcı Sağlık Sigortası
Katılımcı 1	12.17	Erkek	24	Bekar	Üniversite Öğrencisi	Yok	Yok	4-5 bin	SGK

Farklı Kuşaklarda İlaç Kullanımına İlişkin Tutum ve Davranışların Kamu Maliyesi Üzerine Etkisinin Belirlenmesi: Fenomenolojik Bir Araştırma

Katılımcı 2	15.37	Erkek	20	Bekar	Lise	Yok	Yok	15-25 bin	SGK
Katılımcı 3	05.31	Erkek	26	Evli	Lise kuaför?	Var	Var	15-25 bin	Bağkur
Katılımcı 4	08.51	Kadın	49	Evli	Ortaokul	Var	Var	7-8 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 5	5.58	Kadın	28	Evli	Lisans	Yok	Yok	7-9bin	SGK
Katılımcı 6	09.37	Erkek	46	Evli	Lisans	Yok	Yok	25-30 bin	30SGK
Katılımcı 7	15.50	Kadın	58	Evli	Lise	Var	Var	24 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 8	04.05	Kadın	49	Evli	Lisans	Var	Var	50 bin	SGK
Katılımcı 9	06.24	Erkek	48	Evli	Lisans	Yok	Yok	20-30 bin	30SGK
Katılımcı 10	08.38	Erkek	63	Evli	Lisans	Var	Var	20 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 11	18.23	Erkek	59	Evli	Ön Lisans	Var	Var	15 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 12	05.57	Kadın	67	Evli	İlk Okul	Var	Var	10 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 13	06.32	Kadın	80	Evli	İlk Okul	Var	Var	8 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 14	09.13	Erkek	85	Evli	İlk Okul	Var	Var	8 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 15	08.27	Kadın	79	Evli	İlk Okul	Var	Var	5 bin	Emekli Sandığı
Katılımcı 16	06.16	Kadın	39	Evli	Lisans	Yok	Yok	25 bin	SGK

Çalışmaların sentezi sonucunda "İlaç", "Maliyet" ve "Geri Kazanım" olmak üzere 3 ana temanın ortaya çıktığı görülmüştür. Bu doğrultuda tüm yazarlar tarafından kabul edilen temalar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Ana tema, Alt tema ve Kodlar

TEMA	ALT TEMA	KODLAR
İLAÇ	Kullanım Sıklığı	Sık Kullanmam/ Çok Nadir

	İlaç Bilgisini Araştırma	Her Gün Araştırmam Araştırırım Doktor Bilgisine Güven
MALİYET	Bilgi Düzeyi	Bilgim Yok Devlet Katkısı Muayene Bedelinin/ Hastane Ücreti Devlete Yük Oluyor
GERİ KAZANIM	Atık İlaç Bilgi Düzeyi	Zarar Bilgim Yok İlaçları Topluyorlar İlaçları Toplayan Yok

Tema 1: İlaç Teması

Bu tema 'Kendinizi kısaca tanıtır mısınız? Ne sıklıkta ilaç kullanırsınız? Bir ilacı almadan önce alacağınız ilaç hakkında bir araştırma yapar mısınız? Soruları temelinde ortaya çıkmıştır. İlaç temasına ilişkin, "Kullanım sıklığı ve İlaç bilgisini araştırma" olmak üzere iki alt tema elde edilmiştir.

İlaç Teması bağlamında ortaya çıkan alt temalar ve kodlarla ilgili katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

a. Kullanım Sıklığı alt teması;

Bu alt temayı oluşturan kodlar Sık Kullanmam/ Çok Nadir (8) Her Gün (8), olarak belirlenmiştir. Aşağıda alt temayı oluşturan kodlar ve bu kodlara ilişkin tanımlanan ifadeler verilmektedir.

Sık Kullanmam/ Çok Nadir kodu için katılımcılar;

"Çok sık kullanmam." K2

"Kendimi rahatsız hissettiğim her zaman kullanırım"K5

"Vallahi ben çok nadir kullanıyorum"K6

"Ayda en az iki defa üç defa kullanırım."K9

"Her gün kullanmam gereken ilaçların dışında çok kullanmam."K10

"Vallahi çok gerekmedikçe kullanmıyorum"K13

"Hasta olduğumuz zaman doktor yazdığında kullanıyorum"K16

"Bitkisel yollarla işte çözemeyeceğim zamanlarda artık yani iyice halsiz düştüğüm zamanlarda"K1

Her Gün kodu için katılımcılar;

"Devamlı kullanıyorum"K4

"Devamlı kullandığım ilaçlar var onları kullanıyorum. Sık kullanıyorum"K7

"Her gün kullanırım."K8

"Günlük kullanmaktayım"K11

"Her gün bir tane tansiyon ilacı"K12

"İlaçları sürekli her gün her gün kullanmak zorundayım."K14

"İki tanesini devamlı alıyorum"K15

b. İlaç Bilgisini Araştırma alt teması;

Bu alt temayı oluşturan kodlar Araştırmam (3), Araştırmam (8), Doktor Bilgisine Güven (3) olarak belirlenmiştir. Aşağıda alt temayı oluşturan kodlar ve bu kodlara ilişkin tanımlanan ifadeler verilmektedir.

Araştırmam kodu için katılımcılar;

"Hayır."K2

"Genelde yapmıyorum."K7

"Yapmam yani doktorun yazdığı ilacı içindeki reçeteye bakarım eğer fazla yan etkisi varsa kullanmam"K12

Araştırmam kodu için katılımcılar;

"Sosyal medyadan ya internet Google sayfasından bakıyorum"K3

"Evet. Prospektüsünü okurum. Ne şekilde internete bakarım."K4

"Tabii ki mutlaka yaparım. İnternet üzerinden genellikle. Ne şekilde yaparsın? İlacın ismini yazıp oradan reçetesini okurum"K5

"Prospektüsünü okurum."K8

"İlacın mesela yan etkisi ya da ne bileyim işte şeyler herhangi bir araştırma şekli ilacı açtığımız zaman içindeki prospektüsünü okuyorum."K13

"Prospektüsü illa okurum"K15

"Yaparım. Özellikle prospektüsünü kullanım şeklini tekrar okurum"K16

"Mutlaka yaparım"K1

Doktor Bilgisine Güven kodu için katılımcılar;

"Yok yapmam. Doktor çünkü doktorun yazmasını isterim ilacı. Doktor yazmışsa da ona güvenmekten başka bir alternatifimiz yok netice itibarıyla."K6

"Doktordan daha ziyade duymayı tercih ederim."K9

"Yani bazılarını yaparım ama genelde doktora güvendiğim için çok yapmam."K10

Tema 2: Maliyet Teması

Bu tema 'İlacın devlete olan yükü ile muayene bedeli hakkında neler bildiğinizi açıklar mısınız? Sorusu temelinde ortaya çıkmıştır. Maliyet temasına ilişkin, "Bilgi Düzeyi" olmak üzere bir alt tema elde edilmiştir.

Maliyet Teması bağlamında ortaya çıkan alt temalar ve kodlarla ilgili katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

a. Bilgi Düzeyi alt teması;

Bu alt temayı oluşturan kodlar Bilgim Yok (3), Devlet Katkısı (6), Muayene Bedelinin/ Hastane Ücreti (5), Devlete Yük Oluyor (11), olarak belirlenmiştir. Aşağıda alt temayı oluşturan kodlar ve bu kodlara ilişkin tanımlanan ifadeler verilmektedir.

Bilgim Yok kodu için katılımcılar;

"Hiçbir bilgim yok"K2

"Bir bilgim yok."K5

"Yani o konuyla alakalı çok bir bilgim yok."K1

Devlet Katkısı kodu için katılımcılar;

"İlaçlar yurt dışından geliyor ya da yurt içinde üretildiğinde işte belli bir kısmı devletin bütçesine maliyet olarak geçiyor falan"K3

"Hastaneye gittin mi gene ücret ödüyorum. Eczaneye gittin mi gene ücret ödüyorum"K3

"Yüzde yirmisini falan biz karşılıyoruz. Kalan kısmını devlet karşılıyor diye biliyorum."K6

"Vallahi şöyle söyleyeyim bildiğim kadarıyla biraz hastane ücreti kesiliyor."K7

"Bana mesajla bildirim geliyor. Yüz yirmi lira. Tarafınızda sizin adınıza işte Sağlık Bakanlığı ödendi diye. Evet ödemeleri o yönde ancak görebiliyorum"K11

"Bunların belli bir kısmını devlet karşılıyor."K13

Muayene Bedeli/ Hastane Ücreti kodu için katılımcılar;

"Hiçbir bilgim yok"K2

"Muayene bedeli hakkında neler muayene bedeli çok. yani çok farkta çok alıyorlar artık. Çok alıyorlar. Bayağı yüklü ve evet yüklü ödeme yapıyoruz evet çok alıyorlar artık."K4

"Muayene başına da para ödeniyorEvet."K7

"Benim fark ödemek gerekiyor"K13

"Onu bilemiyorum işte. Kesiyorlar bazen. Çok kesiyorlar. Neden kesildiğini de bilmiyorum. Hani sadece biz eczaneye bu seferle ya çok para ödüyorum ben. İlaçların nedense çok fiyatlı çıkıyor. O kadar ödemiordum"K15

Devlete Yük Oluyor kodu için katılımcılar;

"Fakat tabii ki eminim devlete ciddi bir yükü olduğunu düşünüyorum"K1

"Yani vallahi o konuda çok fazla bir bilgim yok ama benim mesela kronik hastalıkların kullandığı ilaçların ekonomiye çok büyük yük getirdiğini biliyorum. Evet. Örneğin misal şeker hastalarının ilaçları gerçekten devlete maliyeti çok yüksek"K7

"Devlete yükü olduğunu biliyorum"K8

"Yani şöyle aşırı israftan dolayı epey bir devlete yük oluyor aslında" "Ülke ekonomisine Ülke ekonomisinde komple kayıp yani. Hani gayrisafi milli hasılaya bile mutlaka etkisi olur diye tahmin ediyorum."K9

"Yani tabii devlete olan yükü çok büyük bunu tahmin edebiliyorum"K10

"Fazla yani reçeteyi azdırıp edip devlete yük olmak istemem"K12

"İlaç sağlık sistemi devlete tabii büyük bir yük" "Biliyorsunuz ilaçların büyük bölümü yurt dışından dolarla yani dövizle temin ediliyor. Evet bu fazla ilacı biriktirmek. Devlete yükten başka bir şey değil."K14

"Düşünüyorum. Yani gereksiz yazılan ve kullanılan ilaçların üretim aşaması ve pazarlama aşamasında devlete yük olacağını düşünüyorum"

"Atık ilaçların insan ve çevre sağlığına, ülke ekonomisine verdiği zararlar konusunda bilgileriniz nelerdir? Dediğim gibi çevre olarak hem doğamıza hem hayvanlara yaşayan hayvanlara ve insanlara zarar verdiğini biliyorum. Başka aklıma şu anda bunlar geliyor. Tabii ülke için de sonuçta onu üretim aşamasında belli bir masraf yapıyor, fabrika çalışıyor, elektriği var, suyu var. Dolayısıyla atık ilaç olması ülke ekonomisine zarar verecektir."K16

Tema 3: Geri Kazanım Teması

Bu tema 'Atık ilaç bertarafı, atık ilaç toplama kampanyaları hakkında neler bildiğinizi açıklar mısınız? Sorusu temelinde ortaya çıkmıştır. Geri Kazanım temasına ilişkin, "Atık İlaç Bilgi Düzeyi" olmak üzere bir alt tema elde edilmiştir.

Geri Kazanım Teması bağlamında ortaya çıkan alt temalar ve kodlarla ilgili katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

a. Atık İlaç Bilgi Düzeyi alt teması;

Bu alt temayı oluşturan kodlar Zarar (4), Bilgim Yok (10), İlaçları Topluyorlar (4), İlaçları Toplayan Yok (8), olarak belirlenmiştir. Aşağıda alt temayı oluşturan kodlar ve bu kodlara ilişkin tanımlanan ifadeler verilmektedir.

Zarar kodu için katılımcılar;

"Yani kullanılmayacak ilaç tabii ki zararı var, büyük"K8

"Ya bu şey evde yapıyorlar zaten. Pil toplama, yağ toplama gibi hı hı uygulanıyor. İlaçta da uygulanabilir. Milyonlarca ton ilaç her yıl çöpe gidiyor." "Mecburen burada lavaboda eğer varsa artık ilaçların kapsüllerden çıkartıp eritip o şekilde imha ediyorum"K11

"Atık ilaçların insan ve çevre sağlığına, ülke ekonomisine verdiği zararlar konusunda bilgileriniz nelerdir? Dediğim gibi çevre olarak hem doğamıza hem hayvanlara yaşayan hayvanlara ve insanlara zarar verdiğini biliyorum. Başka aklıma şu anda bunlar geliyor. Tabii ülke için de sonuçta onu üretim aşamasında belli bir masraf yapıyor, fabrika çalışıyor, elektriği var, suyu var. Dolayısıyla atık ilaç olması ülke ekonomisine zarar verecektir."K16

Bilgim Yok kodu için katılımcılar;

"Bu atık ilaç geri toplama kampanyasını da ilk kez senden duydum" Ya bilgi olarak demeyeyim"K1

"Hakkında da hiçbir bilgim yok"K2

"Yok."K3

"Hiçbir bilgim yok."K5

"Atık ilaçla ilgili çok fazla bir şey bilmiyorum"K6

"Fazla bir şey bilmiyorum"K7

"Bilgim yok"K12

"Vallahi onu bilemiyorum artık. Hiç düşünmedim çünkü"K13

"Atık ilaçlar. Evet. Onu bilmiyorum. Bilmiyorum onu."K15

İlaçları Topluyorlar kodu için katılımcılar

"Son kullanması geçmedikten sonra tabii vermeyi tercih ederim."K4

"Çeşitli kuruluşların, vakıf gibi, belediye gibi veya devletin kuruluşları atık ilaçları topluyorlar"K8

"Ya bunu şu anda devlet bildiğim kadarıyla sağlık ocakları vasıtasıyla yapmaya çalışıyor. Diye duymuştum."K9

"Çöpe gitmesin diye işte ilaç toplama kampanyaları. Ha oraya götürüyorum. Onları veriyorum. Belediyenin bazı ilaç şeyleri var. Onlara veriyorum. Bazen kendi doktoruma gidiyorum. Hani aile doktoruma veriyorum. Bunları diyorum hani isteyenlere ver. Bende kalmasın. Evde ilaç bırakmam ben"K15

İlaçları Toplayan Yok kodu için katılımcılar;

"Direkt çöpe gidiyor."K10

"İlaçları toplayan yok diye biliyorum. Yani ben Kütahya'da atık ilaçlarımı yani ihtiyaç fazlası ilaçlarımı verebilecek herhangi bir kurum veya kuruluş bulamadım. Belediyeye danıştım almıyoruz dediler Sağlık ocağına söyledim, almıyorum dediler. Eczaneye söyledim, almıyoruz dediler. En son çöpe attım. Ha. Hastaneler alıyor mu acaba? Hastanelerde almıyor."" Bir yalnız en son geçen duydum zaten o zaman da elinde bayağı insülin vardı. Hastanede bu insülinle eğitim veren bir bölüm var. Hastalara. Evet. O bölüme bayağı bir insülin bıraktım ben Yani ilk defa elindeki insülleri atmadım. Oraya bıraktım. Hı hı. böylece israftan kaçınmış olduk." "tabii bunu bizim yapmamız mümkün değil. Çünkü elimizdeki sağlam ilaçları verebilecek bir kurum bile bulamıyoruz.""Tabii bu konuda en büyük gene sorduk aslında hükümetlere düşüyor. Bizleri bilinçlendirmeli Bizleri ilaçları düzgün bir şekilde almaya, düzgün bir şekilde kullanmaya, teşvik etmeli. Günü gelmeyen ilaç varsa bana ödememeli bunu. Benim elimde günü geçmek üzere olan varsa bunları ne bileyim bir şekilde benden alabilmeli, başkalarına kullanabilmeli." "Mecburen burada lavaboda eğer varsa artık ilaçların kapsüllerden çıkartıp eritip o şekilde imha ediyorum"K11

"Atık ilaçlar büyük bir tehlike bunların. Toplanmasında belirli bir yerde imha edilmesinde fayda var."K14

"Dolayısıyla geri dönüştürülmesi toplanması gerektiğini düşünüyorum. Çöpe atılmaması gerektiğini düşünüyorum"K16

Bu çalışma neticesinde elde edilen bulgular akılcı ilaç kullanımının yaygınlaştırılması için ilaç kullanan bireylere ulaşıp çeşitli yöntemlerle bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerektiğini göstermektedir. Ülke düzeyinde yapılacak bu tür çalışmalar hem ekonomik anlamda milli gelire fayda sağlayacak hem de çevre sağlığı açısından olumlu etkiler yaratacaktır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmanın amacı farklı kuşaklarda ilaç kullanımına ilişkin tutum ve davranışların kamu maliyesi üzerine etkisini incelemektir. Literatürde yer alan diğer çalışmalardaki analizlerin genel olarak SPSS paket programıyla yapılmış olmasına karşılık bu çalışmanın MAXQDA

analiz programı ile yapılmış olması dolayısıyla alana ayrıca katkı vermesi beklenmektedir. Çalışmanın bulguları çalışma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen veriler doğrultusunda elde edilmiştir. Söz konusu verilerden hareketle yapılan analizde "ilaç", "maliyet" ve "geri kazanım" olmak üzere üç ana tema belirlenmiştir.

İlaç temasına bakıldığında "Kullanım sıklığı ve İlaç bilgisini araştırma" olmak üzere iki alt tema elde edildiği görülmektedir. Kullanım sıklığında "Çok sık kullanmam/nadiren" ve "Her gün" olmak üzere kodlamalar mevcuttur. Mevcut katılımcıların ilaç kullanım sıklığı konusunda eşit oranda bir dağılıma sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte kronik rahatsızlığı olan katılımcıların her gün düzenli ilaç kullanımında bulunduğu söylenebilir. İlaç teması bağlamında, kullanılan ilaca yönelik bilgilerin araştırılması hususunda katılımcılara birtakım sorular yöneltilmiştir. Burada katılımcıların ağırlıklı olarak kullanım öncesinde prospektüsten yararlandıkları sonucu elde edilmiştir.

Çalışmanın ikinci ana teması olan "maliyet" ile ilaç kullanımında bulunan farklı kuşakların devlete olan maliyet unsuruna ilişkin bilgi düzeyini ortaya koymak amaçlanmıştır. Kodlardan "Bilгим Yok" şeklindeki ifade Z kuşağındaki iki katılımcı tarafından ifade edilmekte, diğer kuşaklardan hemen her kuşak için geçerli olmak üzere ilaç kullanımının devlete olan yükünün bilindiğine dair görüşler de çalışmadan elde edilen sonuçlar arasındadır.

Üçüncü ve son tema olan "geri kazanım" temasında katılımcıların farklı kuşaklar itibarıyla atık ilaç hakkındaki bilgi düzeyinin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda atık ilaç bertarafı hakkında Z kuşağının tamamının, sessiz kuşak olarak adlandırılan kuşağın da çoğunluğunun bilgi sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Atık ilaç toplama kampanyaları hakkında bilgi düzeyine bakıldığında katılımcıların bilgilerinin duyumdan öteye geçmediği, toplama alanları konusunda ise bir bilgi kirliliğinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışma katılımcıların büyük çoğunluğunun ilacın devlete olan maliyeti ile birlikte muayene bedeli hakkında bilinçli olduğunu ortaya koymuştur. Buna karşın Z kuşağı olarak adlandırılan grup katılımcılarının "Maliyet" ve "Geri Kazanım" temalarında bilgi düzeyi itibarıyla geri planda kaldığı görülmüştür. Atık ilaç kampanyalarına yönelik kodlamalarda ortaya konulan duruma bakıldığında ise bilgi kirliliğinin mevcut olduğu bu konuda sağlık merkezlerinin kendilerine yardımcı olmadığı ifade edilmiştir. Katılımcılardan birinin "Belediyeye danıştım almıyoruz dediler. Sağlık ocağına söyledim, almıyorum dediler. Eczaneye söyledim, almıyoruz dediler. En son çöpe attım. Ha. Hastaneler alıyor mu acaba? Hastanelerde almıyor." şeklinde ifadesi bilgi eksiklik ve kirliliğinin göstergesi olarak kabul edilmektedir. Katılımcıların ifadelerinde yer alan cümlelerden bilgi eksikliği ve bilgi kirliliğinin olduğu sonucuna varılabilir. Ayrıca çevre ve şehircilik bakanlığı tarafından atık ilaç bertarafına yönelik kutuların bulundurulduğu, buraya atılan ilaçların imha edildiğine dair hiçbir bilgi kuşaklar arasında mevcut olmadığı da ayrıca tespit edilmiştir.

Sosyal Güvenlik Kurumu'nca paylaşılan bilgiye göre yataklı tedavi dışında kalan durumlarda gerekli ilaçlar için ilaç bedelinin SGK'lı olduğu hallerde emekli kesim ise yüzde 10, çalışan kesim ise yüzde 20 oranında katılım payı temin edilmektedir. Yani bir kutu ilaç bedelinin devlete yüzde 80 maliyet içerdiğini ortalama rakamlar itibarıyla söylemek mümkündür. Bu oran diğer ülkelere kıyaslandığında oldukça yüksek seyretmektedir. Bir diğer bilinmesi gereken yüzdesel değer hane halkı cepten sağlık harcamasına ilişkindir. Bu oran güncel haliyle yüzde 15,9 civarında seyretmekte, genel devlet sağlık harcamasının

toplam sağlık harcamasına oranı yüzde 79 düzeyinde seyretmektedir . Bu rakamlar gözönüne alındığında devletin sağlık harcamaları içerisinde varlığının büyüklüğüne ulaşmak mümkündür. İlaçlarda kullanılan kurun güncel kur rakamlarının oldukça aşağıda tutulmasına rağmen sağlık harcamalarında yüzde 55'ten fazla artış son gelinen yılda gözlemlenmiştir. İlaç fiyatlandırması Sağlık Bakanlığı'nın gözetiminde resmi gazetede yer alan kararnamele doğrultusunda birtakım hususlar gözetilerek gerçekleştirilmektedir. Bakanlık onayı alınması suretiyle yürürlükte yer almaktadır. Fiyat değerlendirme komisyonunca referans fiyatlar belirlenmekte, depo ve eczanelerin kar oranları net bir şekilde belirlenmektedir. Döviz fiyatlarındaki yükseliş tüketiciden ziyade devlete bir mali yük teşkil etmektedir. Tüm bu rakamsal veriler ve analizden elde edilen sonuçlar doğrultusunda halkın bilinçli ilaç kullanımının sağlanması gerekliliği ve buna yönelik eğitim verilerek çeşitli seminerlerin özellikle halka yakın temas içerisinde olan yerel yönetimlerce desteklenmesine gayret edilmelidir. İlaç sanayinin geliştirilmesi döviz kuruna bağlı olarak seyreden sağlık ekonomisi kapsamında ilaç harcamalarının mevcut yükünü azaltan alternatif bir politika olarak kabul edilebilmektedir. Bu doğrultuda yerli ilaç sanayiine yönelik teşvik uygulamaları ve ar-ge harcamalarının kapsam ve miktarında geliştirici yasal düzenlemelerde bulunmak yararlı görülmektedir. Bunun yanı sıra aynı eğitimlerle atık ilaç bertarafına yönelik bilgilendirme yapılarak, mevcut ilaçların doğru bir şekilde imhasının doğa ve ekonomi açısından öneminin aktarımı sağlanmalıdır.

Kaynakça

- Akıcı, A. & Kalaça, S. (2013), Akılcı İlaç Kullanımı. Ankara: T.C. Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı.
- Bahce, A., Utku, S. & Atay, C. E. (2016). Rational Drug Use and equivalent drugs price analysis in prescription. 2015 Medical Technologies National Conference, TIPTEKNO 2015. <https://doi.org/10.1109/TIPTEKNO.2015.7374559>
- Barutçu A. İ. , Tengilimoğlu D. , Naldöken İ. (2017). Vatandaşların Akılcı İlaç Kullanımı, Bilgi ve Tutum Değerlendirmesi: Ankara İli Metropol İlçeler Örneği, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 19/3 (2017) 1062-1078.
- Chao J, Gu J, Zhang H, Chen H, Wu Z. The Impact of the National Essential Medicines Policy on Rational Drug Use in Primary Care Institutions in Jiangsu Province of China. *Iran J Public Health*. 2017;47(1):24-32.
- Creswell, J. W. (2015). *Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*. Siyasal Kitabevi
- Dukes, S. (1984). Phenomenological methodology in the human sciences. *Journal of Religion and Health*, 23(3), 197–203. <https://doi.org/10.1007/BF00990785>
- Emiroğlu, O. N. (2012). Niteliksel araştırma tasarımları. In İ. Erefe (Ed.), *Hemşirelikte araştırma: ilke süreç ve yöntemleri* (Vol. 4. Baskı, pp. 103-124). Odak Ofset Matbaacılık.
- Erdoğan, S. (2014). Nitel araştırmalar. In S. Erdoğan, N. Nahcivan, & M. N. Esin (Eds.), *Hemşirelikte Araştırma Süreç Uygulama ve Kritik* (pp. 131-164). Nobel Tıp Kitabevi.

Karageçili H. , Yerlikaya E. (2022). Sağlık Yüksekokulu Öğrencilerinin Akıllı İlaç Kullanım Bilgi Ve Alışkanlıklarının Değerlendirilmesi, Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural & Medical Sciences International Indexed and Refereed

Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Sage Publications.

Özen B., Erten K. Z., Bülbül T. (2018). Kuşaklar Arası Akılcı İlaç Kullanımı, Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences) 2018 ; 27 (3).

Streubert, H. J., & Carpenter, D. R. (2011). *Qualitative Research in Nursing* (Vol. 5th ed.). Lippincott Williams ve Wilkins.

Tong, A., Sainsbury, P., & Craig, J. (2007). Consolidated criteria for reporting qualitative research (COREQ): a 32-item checklist for interviews and focus groups. *Int J Qual Health Care*, 19(6), 349-357.

Uğrak U. vd. (2015). Kardiyoloji kliniğinde yatan hastaların akılcı ilaç kullanımı konusundaki tutumları, TAF Preventive Medicine Bulletin, 2015:14(2).

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Vol. 9. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

WEB_1: <https://www.sgk.gov.tr/Content/Post/21a07e94-9ba8-4c83-8dc7-3b6901ed8d3c/Ilac-Katilim-Payi-2022-05-15-02-21-14>

WEB_2: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Saglik-Harcamalari-Istatistikleri-2021-45728>

BIST Teknoloji (XUTEK) Endeksinde Halka Arz Edilen Firmaların Etkisinin Olay Çalışması Yöntemi ile İncelenmesi

Batuhan MEDETOĞLU^{a, b}, Arif SALDANLI^c

Özet

Bu çalışma, BIST Teknoloji sektöründe halka arz edilen firmaların endeks üzerindeki etkisinin tespiti amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu sayede yatırımcıların gelecekteki yatırım kararlarında daha bilinçli ve etkili stratejiler geliştirmelerine katkıda bulunulması hedeflenmiştir. 2021 ve 2022 yıllarında BIST Teknoloji endeksinde halka arz edilen 12 işletmeye odaklanılarak, halka arz tarihleri olay günü olarak kabul etmiştir. Endeks getirileri ile bu tarihler arasındaki ilişki Olay Çalışması yöntemiyle analiz edilerek değerlendirilmiştir. Analiz sonucunda, özellikle 2022 yılında halka arz edilen işletmelerin endeks getirileri üzerinde belirgin bir etkisi olduğu ve bu dönemde anormal getiri sayısının yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, halka arz süreçlerinin ve teknoloji sektöründeki gelişmelerin sermaye piyasaları üzerindeki etkisinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Halka Arz
Pay Piyasası
Olay Çalışması
BIST Teknoloji Endeksi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 10.05.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1295414

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

Abstract

This study has been conducted to identify the impact of publicly offered companies in the BIST Technology sector on the index. The aim is to contribute to the development of more informed and effective strategies for investors in their future investment decisions. Focusing on 12 businesses that went public on the BIST Technology index in 2021 and 2022, their initial public offering (IPO) dates have been considered as event days. The relationship between index returns and these dates has been evaluated through an Event Study methodology. The analysis has revealed that, particularly in 2022, IPOs of businesses had a significant impact on index returns and the number of abnormal returns during this period was high. This finding helps to better understand the influence of IPO processes and developments in the technology sector on capital markets.

Keywords

Public Offering
Equity Market
Event Study
BIST Technology Index

About Article

Received: 10.05.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1295414

^a Contact Author: bmedetoglu@mehmetakif.edu.tr/ b.medetoglu@gmail.com

^b Assistant Professor, Mehmet Akif Ersoy University, Ağlasun Vocational School, Department of Finance, Banking and Insurance, Burdur/Türkiye, ORCID: 0000-0002-8400-1232

^c Associate Professor, İstanbul University, Faculty of Economics, Department of Business Administration, İstanbul/Türkiye, ORCID: 0000-0001-9990-9510

Introduction

The financial system involves units that supply and demand funds, assets, and institutions. The system facilitates the transformation of savings into investments and meets the needs for funds and money transfers (Korkmaz & Ceylan, 2017). Various classifications can be made in the markets within the financial system. These classifications include money-capital markets, primary-secondary markets, spot-futures markets, organized-unorganized markets, and debt-equity markets. Markets are classified based on different criteria, such as maturity, market type, institutional level, risk tolerance, and borrowing type (Ceylan & Korkmaz, 2017).

Numerous factors influence investors' decisions. Markowitz (1952) introduced the concepts of expected return and risk, which investors consider when making investment decisions. The expected return concept represents the amount targeted by investors. Risk is defined as the probability of adverse outcomes occurring. Financial risk is the likelihood of not achieving the expected return (Altay, 2015). Personal risk classifications, such as risk-averse, risk-neutral, and risk-loving investors, affect investors, leading to variations in asset purchasing. Another distinction was made by Fama (1970), who introduced the Efficient Market Hypothesis. Markets are classified according to their efficiency levels, and it is argued that there are three types: weak, semi-strong, and strong. In strong markets, it is impossible to achieve above-average returns.

Initial public offerings (IPOs) are a company selling its shares to investors and trading them in securities markets. Companies that go public can do so for various reasons. The most common reasons for IPOs include raising funds for large investment expenditures, improving the health of the existing financing structure by increasing working capital, meeting liquidity needs, and benefiting from the perceived prestige of trading in securities markets. In addition to these objectives, the increasing number and size of publicly-traded companies contribute to the capital market's main benefits, such as capital dispersion and financial inclusion, which are considered highly significant for national economies.

Academic literature increasingly features studies investigating the impact of IPOs on the stock performance of companies operating in the same sector and already trading in securities markets. The primary reason for this impact may be the competitive effects of newly publicly-traded companies on existing companies. Furthermore, the newly included company may affect other firms' market shares and performances in the sector. This effect will likely be more pronounced in domestic goods and services production sectors.

This study aims to determine the effects of newly publicly-traded companies in the Borsa Istanbul Technology sector on the BIST Technology Index. In this context, 12 IPOs that occurred in the BIST Technology sector in 2021 and 2022, when IPOs were prevalent in Borsa Istanbul, were included in the study. The event window method was used to investigate the impact of these sector firms on the index.

In this study, the findings on the effects of publicly offered firms on the index will assist investors, companies, and policymakers in their analyses and strategic decision-making processes. The event window method employed in this study permits an analysis of the effect of public offerings on the BIST Technology Index. The event window method analyzes the performance of a stock over a specific time frame. It allows for the evaluation of changes in the index's performance prior to and after the initial public offering, taking into account the relevant event. This method is thus a practical method for measuring the speed and magnitude

of the impact of initial public offerings on sector and index performance. This study ultimately aims to contribute to a better understanding of the impact of initial public offerings on index performance. The analyses conducted using the event window method will aid in revealing the evolution of the effects of public offerings on sector firms over time and the sector-specific variation of these effects. Introduction, literature review, data, methodology, findings, discussion, and conclusion are included in the study. The introduction describes finance, the financial system, and public offerings. In the literature review part, national and international studies conducted with public offerings and event studies are listed, and information about the studies' objectives, methods, and results is provided. The event study method is described in the data, methodology, and findings section, and the data obtained from the analysis are reported and evaluated. In the discussion and conclusion section, inferences and recommendations are made.

Literature Review

In a study investigating the efficiency of public offerings (Ritter & Welch, 2002), the increasing popularity and development of public offerings over time were examined, and the effects of public offering pricing and allocation policies on stock demand were investigated. Additionally, the study included an analysis of the stock performance of publicly offered firms and investor reactions. Similarly, a study examining the changes in the pricing of public offerings (Loughran & Ritter, 2004) determined that public offerings were priced significantly lower from the 1980s to the early 2000s. It was emphasized that the changes in the rules and regulations governing the public offering process had significant effects on the high-risk and uncertainty-prone technology sector firms.

Pastor and Veronesi (2005), in their study on the United States, investigated the factors affecting the cyclical fluctuations of public offerings. According to their results, economic growth, technological advancements, and industrial innovations influenced cyclical movements in public offerings. Both investors and firms made information-based decisions according to their future expectations.

Braun and Larrain (2009) investigated the effects of IPOs on other stocks in a study conducted in 22 developing countries involving 254 IPOs. The authors tested the limited information theory, portfolio effect theory, and market expansion theories, respectively, for this purpose. The results showed that an IPO positively affected other stock prices in emerging markets. Investors took advantage of this opportunity to increase the prices of other stocks in their portfolios. In addition, the success of an IPO led to market expansion, which also affected the prices of other stocks.

Küçükkocaoğlu and Alagoz (2009) conducted a study to determine which of the public offering methods is effective. In the study, analyzes were carried out with the data between 1993 and 2005. As a result of the study, the results were obtained according to the public offering methods and evaluations were made.

Tükel (2011) aimed to test the relationship between the underpricing of stocks and their long-term performance on companies going public on the Istanbul Stock Exchange. Forty-two

stocks between 2000-2007 were tested. The study found that the increase in cumulative abnormal returns continued the advantage gained through underpricing in the long term.

Kaderli (2016) conducted a study to test the performance of returns on shares issued due to medium- and long-term IPOs. The event study method was applied, and data from 2010-2014 were obtained. The study concluded that the IPO return performance was poor.

Shi, Sun, and Zhang (2018) examined the effect of IPOs on market prices in the Chinese market in their study. They analyzed data from 1,754 IPOs conducted between 2000-2014, and their findings indicated that new IPOs generally had a negative impact on existing stock prices. The reasons for this include an increase in supply. At the same time, the total number of investors in the capital market remains constant, investors selling their existing shares to create funds to participate in the IPO, and changes in investor risk perceptions due to increased information asymmetry.

Liv et al. (2018) found that IPO announcements for China between 2004-2014 had a negative impact on the relevant stock prices, in parallel with the expectation-based downward-sloping demand curve hypothesis. The authors also noted that IPO announcements shaped the expectation of changes in the supply-demand balance, thereby affecting stock prices without actual transactions.

Sezgin and Aytakin (2020) examined the effect of share sales, which were kept ready for sale after the initial public offering, on share returns. In the study, the companies whose shares were kept ready for sale between the years 2013-2020 were taken as a sample and the analysis was carried out with the Event Study method. As a result of the study, it was stated that the effect of the sales of ready-made shares is positive, but long-term positive returns will not be obtained.

Çömlekçi et al. (2021) conducted a study to analyze companies' short- and long-term performance going public. Data from 126 companies between 2010-2019 were analyzed using the event study method. The study found evidence that investing on the first trading day would generate abnormal returns.

Avcı (2021), in a study investigating the sectoral effects of IPOs in Turkey, used data from 76 IPOs conducted between 2010-2018. The results indicated that introducing a new company to the securities market did not significantly impact the stock returns of existing competitors.

Bayraktar, Yetim and Koy (2022) conducted a study to identify the volatility effect of IPOs on the BIST index before and during Covid-19. The study used 36 IPOs and conducted an analysis using the GARCH model. The study concluded by interpreting the increase and decrease in volatility before and after Covid-19.

Arslan and Göçmen Yağcılar (2022) conducted a study to evaluate the performance of energy companies' IPOs. The event study method analyzed data from 18 energy companies between

2010-2022. As a result, no generalization could be made based on the sector, and no evidence was found to guide investors toward sector-based investments.

In a study by Henry (2022), data from 5,875 IPOs between 1985 and 2011 were included in the analysis. The findings revealed no significant differentiation in the 2- and 3-year sales growth figures and Tobin's Q values of the respective competitor firms after the IPOs. It was also emphasized that the performance of the competitor firms was independent of the amount raised in the IPO.

Looking at a general assessment of the literature, it is observed that the majority of studies focus on the analysis of price movements after the IPOs. Research on the performance of companies operating in similar sectors after the IPO in different countries reveals quite different results due to both the different periods covered and the differentiation of country-specific financial regulations. Although it is mainly stated that a newly occurring IPO adversely affects the stock performance of competitor companies in the relevant sector, there are also studies in which it is reported that this effect is positive, and no significant relationship is detected. This situation indicates that the IPO process and its effects significantly differ between companies and sectors. However, other important factors, such as pre-IPO and approval processes, should also be examined. In particular, analyzing the effects on stock prices from the beginning of the IPO process and the potential information signals can help us reach more comprehensive and robust conclusions.

Data, Methodology, and Findings

The study measured the impact of businesses operating in the BIST Technology sector that went public between 2021 and 2022 on the index. In this context, whether abnormal returns were obtained by comparing the IPOs with the index was tested. As of May 2023, 31 businesses operate in the BIST Technology sector. During the period considered, 12 IPOs were carried out. The reason for selecting the period between 2021 and 2022 is the increase in equity investors and the market value of securities. The reason for choosing the BIST Technology sector is to observe the competition arising from both technological developments and the impact of globalization at the sectoral level.

In the study, the IPO start date of the 12 public enterprises was accepted as the event day, and the analysis was carried out using the Event Study Method. The reason for choosing the Event Study method as the analysis method is the detection of abnormal returns, which is the aim of the article, and the frequent use of the method in the literature. With the Event Study method, the selected day is handled independently of the events that occur and the effect of the relevant event is seen. In this study, since the effect of the public offering day was desired to be determined, this method was used and the effect of the public offerings in the sector was measured, and determinations were made.

The information about the businesses included in the analysis and the IPO dates is presented in Table 1.

Table 1. BIST Technology Sector Initial Public Offerings (2021-2022)

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

RANK	CURRENT CODE	CURRENT NAME	INITIAL PUBLIC OFFERING DATE
1	MTRKS	MATRIKS BILGI DAGITIM HIZMETLERI A.Ş.	30.03.2021
2	PENTA	PENTA TEKNOLOJI URUNLERI DAGITIM TICARET A.Ş.	06.05.2021
3	ATATP	ATP TICARI BILGISAYAR AGI VE ELEKTRIK GUC KAY.URT.PAZ.VE TIC. A.Ş.	27.05.2021
4	EDATA	E-DATA TEKNOLOJI PAZARLAMA A.Ş.	29.06.2021
5	VBTYZ	VBT YAZILIM A.Ş.	05.07.2021
6	MANAS	MANAS ENERJİ YONETİMİ SANAYİ VE TICARET A.Ş.	13.07.2021
7	MIATK	MIA TEKNOLOJİ A.Ş.	15.11.2021
8	MOBTL	MOBILTEL İLETİSİM HİZMETLERİ SANAYİ VE TICARET A.Ş.	18.11.2021
9	HTTBT	HİTİT BİLGİSAYAR HİZMETLERİ A.Ş.	23.02.2022
10	OBASE	OBASE BİLGİSAYAR VE DANİSMANLIK HİZMETLERİ TIC. A.Ş.	28.07.2022
11	AZTEK	AZTEK TEKNOLOJİ URUNLERİ TICARET A.Ş.	10.08.2022
12	SDTTR	SDT UZAY VE SAVUNMA TEKNOLOJİLERİ A.Ş.	28.12.2022

Source: (Public Disclosure Platform, 2023)

The Event Study method used in this research is a method that emerged from the study conducted by Dolley (1933) and is based on the Efficient Market Hypothesis. The Event Study is applied to observe an event's impact on asset prices and returns on any given date. If the event that occurred causes abnormal returns on the index, sector, or asset, then comments are made on the market's efficiency based on this assumption. Observing the market movements based on the relevant event provides significant advantages for understanding the event's strength and the response of the assets.

There are three-time dimensions in the Event Study method. These dimensions are expressed as the estimation window, event window, and post-event window (Beninga, 2008). The method, which is used in many academic studies, is applied with data from 10 days before and ten days after the event day, and it is also applied by taking 252-day returns outside of this data. Within the scope of the study, each IPO in the BIST Technology sector was considered the event day, and the returns of the BIST 100 as the market portfolio were calculated and analyzed.

The hypotheses formed and tested within the scope of the research are as follows.

⇒ H_0 : IPOs in the BIST Technology sector do not significantly affect the BIST Technology index.

⇒ H_1 : IPOs in the BIST Technology sector significantly affect the BIST Technology index.

The Event Study method is carried out with the steps and equations below (Bartholdy et al., 2006; Seans & Sandoval, 2005; Tuominen, 2005; Sakarya, 2011; Çömlekçi et al., 2021).

Step 1

$$AR_{it} = R_{it} - R_{mt} \quad (1)$$

In Equation 1, actual returns for each business are subtracted from market returns, and abnormal returns are calculated. The values R_{it} and R_{mt} in the equation are calculated in Equations 2 and 3, respectively.

$$R_{it} = (P_{it} - P_{it-1})/P_{it-1} \quad (2)$$

$$R_{mt} = (I_t - I_{t-1})/I_{t-1} \quad (3)$$

In the equations, the indicator P_{it} represents the closing value of the stock, and I_t represents the closing value of the index.

Step 2

$$AAR_{it} = \sum_{i=1}^N (1/N) AR_{it} \quad (4)$$

In the second step of the Event Study, abnormal returns are divided by the number of companies to obtain the Average Abnormal Return (AAR). The Average Abnormal Return (AAR) calculation is in Equation 4.

Step 3

$$CAR_{it} = \sum_{i=1}^N AAR_{it} \quad (5)$$

Cumulative Abnormal Returns (CAR) are calculated in the final step of the method. The relevant formula is in Equation 5.

The Event Study method was applied by taking the IPO days of 12 companies operating in the BIST Technology sector as the event days. In the study, the returns of the BIST Technology sector and the BIST 100 Index were calculated and subjected to analysis. The obtained data were analyzed by calculating returns from the prices obtained separately for each company ten days after the IPO day and 262 days before. The data were obtained from Investing.com. The application results are shown separately. Reporting was conducted in the order of the IPO dates. Since each company's event day was different in the study, the analysis results were also presented on a company basis. The event days were given with the company names to clarify the presentation, aiming for a clear display. The company names represent the event day, and the abnormal returns indicate the index effect. Table 2 presents the analysis results related to the MTRKS IPO event.

Table 2. MTRKS-Event Study Analysis Results

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	-0,00850	-0,00850	-0,64837	1	0,00890	-0,01050	0,67738
-9	-0,01260	-0,02110	-0,95888	2	0,00080	-0,00970	0,06306
-8	-0,00060	-0,02170	-0,04780	3	0,01190	0,00220	0,90237
-7	-0,00480	-0,02650	-0,36452	4	0,02500	0,02710	1,89930***
-6	0,00560	-0,02090	0,42938	5	0,00470	0,03180	0,35719
-5	0,01570	-0,00520	1,19502	6	0,00350	0,03530	0,26696
-4	0,00180	-0,00340	0,13877	7	-0,01080	0,02450	-0,82304
-3	0,00580	0,00240	0,44063	8	-0,00300	0,02150	-0,22989
-2	-0,01140	-0,00900	-0,86923	9	-0,00570	0,01580	-0,43188
-1	0,00130	-0,00770	0,09773	10	-0,00980	0,00600	-0,74543
0	-0,01170	-0,01940	-0,89031				

The symbols *, **, and *** indicate statistical significance at the 1%, 5%, and 10% levels.

Table 2 includes the results of the Event Study analysis conducted as a result of the MTRKS company's IPO. Upon examining the results, a finding of positive abnormal return on the fourth day after the event is observed. The AR and CAR values can be seen in Figure 1.

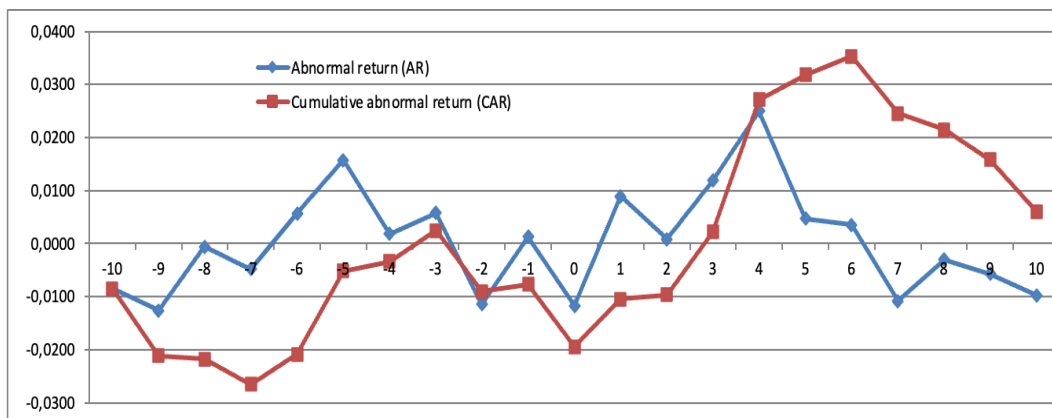

Figure 1. MTRKS-AR and CAR Values

The analysis results for PENTA IPO event are presented in Table 3.

Table 3. PENTA-Event Study Analysis Results

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	-0,00620	-0,00620	-0,50321	1	-0,00190	-0,01600	-0,15717
-9	0,00470	-0,00150	0,37774	2	-0,01240	-0,02840	-1,00432
-8	-0,00030	-0,00180	-0,02159	3	-0,00710	-0,03550	-0,57744
-7	0,01860	0,01680	1,51197	4	-0,00170	-0,03720	-0,13826
-6	-0,01730	-0,00040	-1,39984	5	0,00740	-0,02980	0,60357
-5	0,00000	-0,00050	-0,00299	6	0,00000	-0,02980	-0,00404
-4	0,01040	0,01000	0,84669	7	-0,00170	-0,03150	-0,13739
-3	-0,00020	0,00970	-0,01847	8	-0,00240	-0,03400	-0,19849
-2	-0,00680	0,00300	-0,54775	9	0,00180	-0,03220	0,14244
-1	0,00380	0,00680	0,30664	10	-0,00610	-0,03830	-0,49394
0	-0,02090	-0,01410	-1,692017***				

The symbols *, **, and *** indicate statistical significance at the 1%, 5%, and 10% levels.

The analysis results for the PENTA company are shown in Table 3. A conclusion of negative abnormal return on the event day is obtained upon examining the table. The AR and CAR values for the PENTA company can be found in Figure 2.

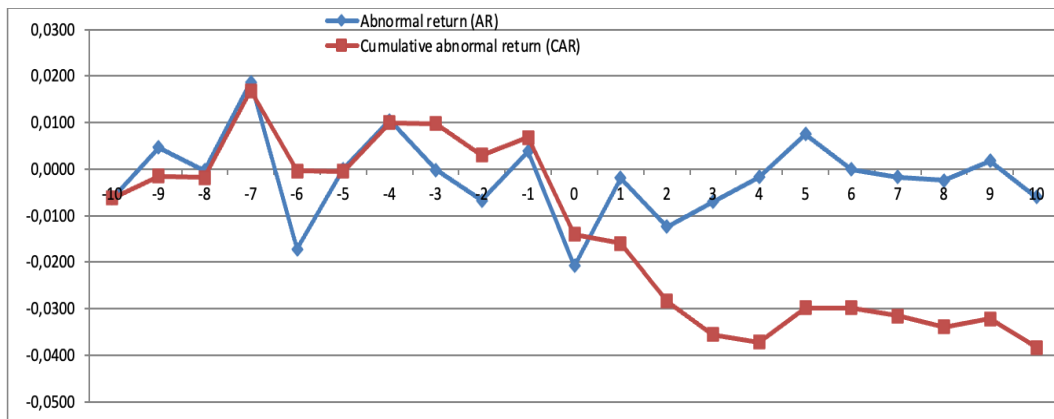

Figure 2. PENTA -AR and CAR Values

The analysis results for ATATP IPO event are presented in Table 4.

Table 4. ATATP-Event Study Analysis Results

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	-0,01220	-0,01220	-1,00216	1	-0,01240	-0,03320	-1,01967
-9	-0,00690	-0,01900	-0,56491	2	-0,01320	-0,04640	-1,09105
-8	-0,00150	-0,02050	-0,11972	3	0,00330	-0,04310	0,27337
-7	0,00770	-0,01280	0,63269	4	0,00480	-0,03830	0,39597
-6	0,00020	-0,01260	0,01585	5	-0,00350	-0,04180	-0,29196
-5	-0,00140	-0,01400	-0,11826	6	0,00110	-0,04070	0,09208
-4	-0,00220	-0,01620	-0,18147	7	0,00160	-0,03910	0,13240
-3	0,00200	-0,01420	0,16520	8	0,00340	-0,03570	0,27860
-2	-0,00580	-0,02000	-0,47655	9	-0,00200	-0,03780	-0,16725
-1	-0,00300	-0,02300	-0,24580	10	0,01060	-0,02720	0,87221
0	0,00220	-0,02080	0,18044				

Table 4 presents the analysis results of the Event Study method conducted as a result of the ATATP company's IPO. The analysis results reveal no abnormal returns ten days before and after the event. The AR and CAR values for the ATATP company can be found in Figure 3.

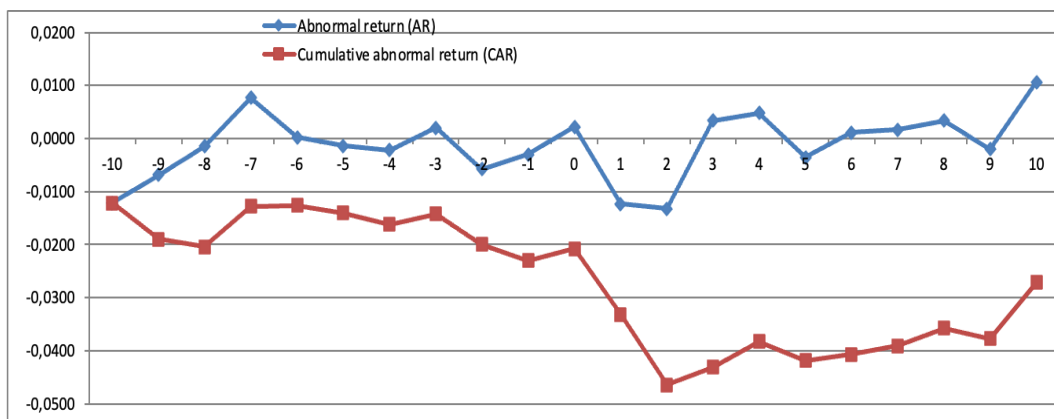

Figure 3. ATATP -AR and CAR Values

The analysis results for the EDATA IPO event are presented in Table 5.

Table 5. EDATA-Event Study Analysis Results

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	-0,00160	-0,00160	-0,14008	1	-0,00790	0,00220	-0,67702
-9	-0,00450	-0,00620	-0,38812	2	0,00250	0,00470	0,21130
-8	-0,00170	-0,00790	-0,14654	3	0,00000	0,00480	0,00313
-7	0,01130	0,00340	0,96571	4	0,00490	0,00960	0,41829
-6	0,00090	0,00430	0,07487	5	-0,00230	0,00730	-0,20129
-5	-0,00200	0,00230	-0,17157	6	0,00570	0,01300	0,48924
-4	0,00430	0,00660	0,36991	7	0,01020	0,02320	0,87561
-3	0,00070	0,00730	0,05739	8	-0,00910	0,01410	-0,77812
-2	-0,00030	0,00690	-0,02871	9	-0,01170	0,00240	-1,00294
-1	-0,00120	0,00570	-0,10255	10	-0,00580	-0,00340	-0,49531
0	0,00440	0,01010	0,37957				

The EDATA company's IPO analysis results are shown in Table 5. Upon examining the table, no abnormal returns are observed. The AR and CAR values obtained from the analysis of the company's data can be found in Figure 4.

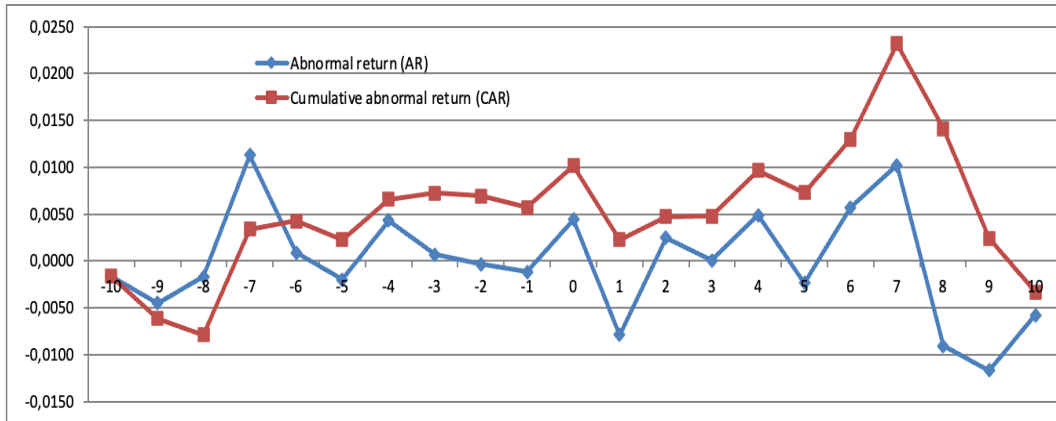

Figure 4. EDATA-AR and CAR Values

The analysis results for the VBTYZ IPO event are presented in Table 6.

Table 6. VBTYZ-Study Analysis Results

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	0,00080	0,00080	0,07228	1	-0,00240	0,00320	-0,20985
-9	-0,00200	-0,00120	-0,17354	2	0,00570	0,00880	0,48775
-8	0,00420	0,00310	0,36343	3	0,01010	0,01890	0,86710
-7	0,00060	0,00370	0,05505	4	-0,00910	0,00980	-0,78322
-6	-0,00050	0,00320	-0,03955	5	-0,01180	-0,00200	-1,01681
-5	-0,00130	0,00190	-0,11353	6	-0,00590	-0,00790	-0,50461
-4	0,00440	0,00630	0,37489	7	0,00510	-0,00280	0,43414
-3	-0,00800	-0,00170	-0,68832	8	0,01100	0,00810	0,94422
-2	0,00250	0,00070	0,21187	9	0,01530	0,02340	1,31309
-1	0,00000	0,00070	-0,00069	10	0,00250	0,02600	0,21858
0	0,00490	0,00560	0,41909				

Table 6 presents the analysis results related to the VBTYZ company's IPO event. Upon examining the results, a finding of no abnormal returns is obtained. The AR and CAR values for the company can be found in Figure 5.

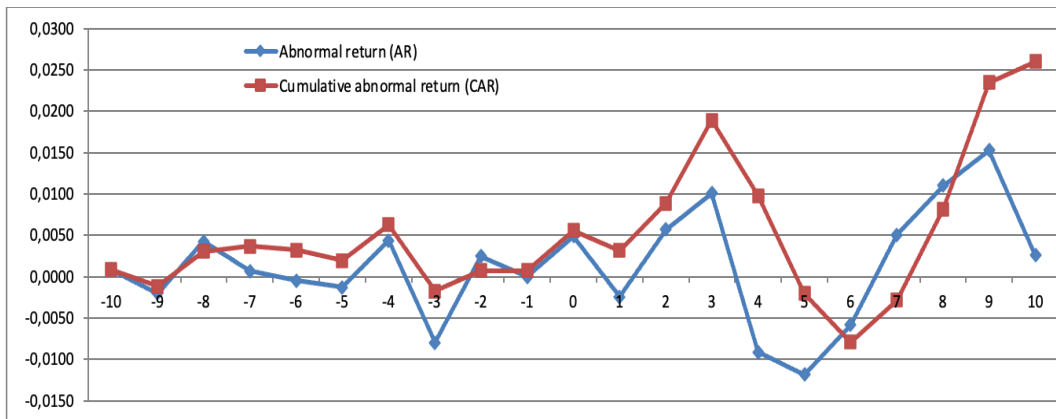

Figure 5. VBTYZ -AR and CAR Values

The analysis results for the MANAS IPO event are presented in Table 7.

Table 7. MANAS-Event Study Analysis Results

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	0,00420	0,00420	0,36514	1	0,00480	-0,00670	0,41708
-9	-0,00810	-0,00390	-0,70512	2	0,01080	0,00410	0,94177
-8	0,00220	-0,00170	0,19376	3	0,01520	0,01930	1,31763
-7	-0,00020	-0,00190	-0,01665	4	0,00240	0,02160	0,20740
-6	0,00460	0,00280	0,40359	5	0,00070	0,02240	0,06163
-5	-0,00260	0,00020	-0,22321	6	0,00250	0,02490	0,22132
-4	0,00550	0,00570	0,47586	7	-0,00670	0,01820	-0,58024
-3	0,01000	0,01570	0,86862	8	0,00290	0,02110	0,25234
-2	-0,00930	0,00640	-0,80853	9	0,01550	0,03670	1,35099
-1	-0,01190	-0,00550	-1,03519	10	0,00230	0,03900	0,20277
0	-0,00600	-0,01150	-0,52119				

Table 7 displays the analysis results for the MANAS company. Upon examining the results, no abnormal return effect from the IPO is found. The AR and CAR values for the company can be found in Figure 6.

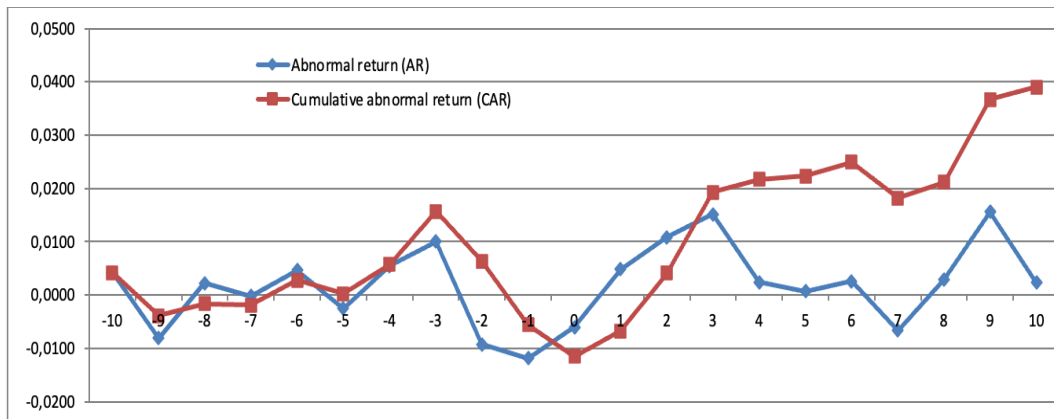

Figure 6. MANAS -AR and CAR Values

The analysis results for the MIATK IPO event are presented in Table 8.

Table 8. MIATK-Event Study Analysis Results

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	-0,00220	-0,00220	-0,25993	1	-0,00590	-0,08070	-0,69472
-9	-0,00850	-0,01070	-1,00088	2	0,00110	-0,07950	0,13435
-8	-0,00900	-0,01970	-1,06934	3	0,00200	-0,07760	0,23252
-7	-0,00050	-0,02020	-0,06076	4	0,01960	-0,05790	2,321079**
-6	-0,00660	-0,02680	-0,78474	5	0,00840	-0,04950	0,99821
-5	0,00150	-0,02530	0,18231	6	0,00980	-0,03970	1,15557
-4	-0,00200	-0,02730	-0,23955	7	0,04470	0,00490	5,282509**
-3	-0,01440	-0,04180	-1,708863***	8	0,02100	0,02590	2,479564**
-2	-0,00390	-0,04570	-0,46713	9	0,02640	0,05230	3,120665**
-1	-0,00920	-0,05490	-1,08618	10	0,04060	0,09280	4,802562**
0	-0,01990	-0,07480	-2,35345**				

The symbols *, **, and *** indicate statistical significance at the 1%, 5%, and 10% levels.

The MIATK company's IPO analysis results, considered the event day, are available in Table 8, and abnormal returns are observed on seven days due to the IPO. A finding of negative abnormal returns on the third day before the event and the event day and positive abnormal returns on the 4th, 7th, 8th, ninth, and 10th days after the event is obtained. The AR and CAR values can be found in Figure 7.

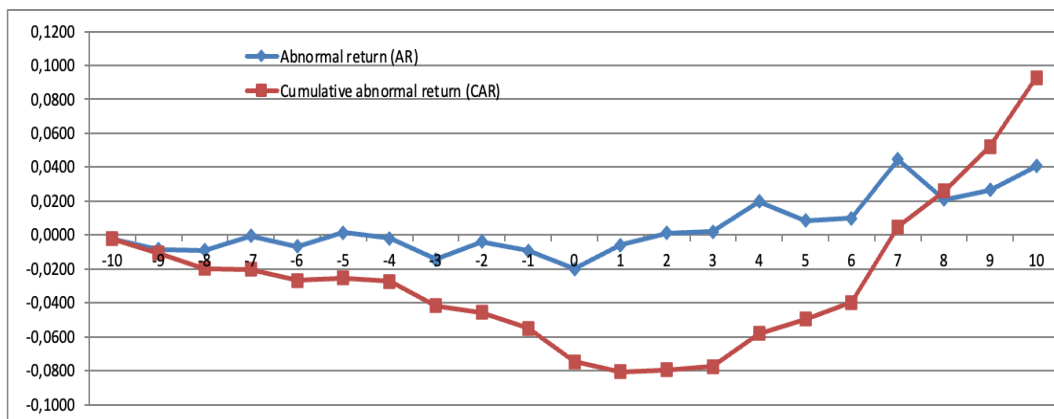

Figure 7. MIATK -AR and CAR Values

The analysis results for the MOBTL IPO event are presented in Table 9.

Table 9. MOBTL-Event Study Analysis Results

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	-0,00020	-0,00020	-0,02403	1	0,01970	-0,03580	2,364228**
-9	-0,00650	-0,00670	-0,77833	2	0,00870	-0,02710	1,03793
-8	0,00180	-0,00490	0,21839	3	0,01010	-0,01710	1,20662
-7	-0,00190	-0,00680	-0,22636	4	0,04490	0,02780	5,39039**
-6	-0,01430	-0,02110	-1,715221***	5	0,02110	0,04890	2,530316**
-5	-0,00390	-0,02490	-0,46289	6	0,02620	0,07510	3,138825**
-4	-0,00900	-0,03390	-1,07919	7	0,04090	0,11600	4,907635**
-3	-0,01930	-0,05320	-2,319037**	8	-0,01360	0,10240	-1,63363
-2	-0,00590	-0,05920	-0,70964	9	-0,01850	0,08390	-2,216139**
-1	0,00140	-0,05780	0,16524	10	0,00000	0,08390	-0,00529
0	0,00230	-0,05550	0,27187				

The symbols *, **, and *** indicate statistical significance at the 1%, 5%, and 10% levels.

The MOBTL company's Event Study analysis results can be found in Table 9. Upon examining the results, negative and positive abnormal returns are observed on eight days. Evaluating the obtained findings, negative abnormal returns are identified on the third and sixth days before the event, positive abnormal returns on the 1st, 4th, 5th, 6th, and seventh days after the event, and a negative abnormal return on the ninth day. The AR and CAR values for the company can be found in Figure 8.

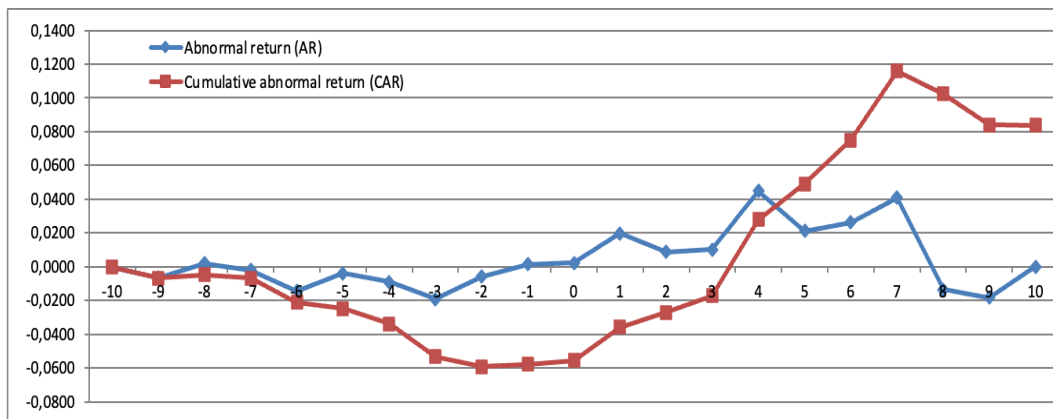

Figure 8. MOBTL-AR and CAR Values

The analysis results of the HTTBT IPO event are presented in Table 10.

Table 10. HTTBT-Event Study Analysis Results

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	-0,01010	-0,01010	-1,06892	1	-0,02050	-0,04920	-2,163626**
-9	-0,00940	-0,01950	-0,99115	2	0,02170	-0,02740	2,299219**
-8	0,00670	-0,01270	0,71356	3	0,03610	0,00870	3,819301**
-7	0,01030	-0,00250	1,08600	4	0,03540	0,04410	3,745138**
-6	-0,01600	-0,01850	-1,692252***	5	-0,03250	0,01170	-3,430951**
-5	0,00830	-0,01020	0,87858	6	0,00580	0,01750	0,61630
-4	-0,00140	-0,01160	-0,14736	7	0,02110	0,03860	2,231098**
-3	-0,00440	-0,01600	-0,46697	8	-0,00280	0,03580	-0,29955
-2	-0,00650	-0,02240	-0,68404	9	0,02330	0,05910	2,463281**
-1	-0,00320	-0,02570	-0,34350	10	-0,03480	0,02420	-3,680955**
0	-0,00300	-0,02870	-0,31979				

The symbols *, **, and *** indicate statistical significance at the 1%, 5%, and 10% levels.

The event study analysis results for the HTTBT company can be found in Table 10. Upon examining the table, abnormal returns are identified on nine days. Negative abnormal returns are observed on the sixth day before and on the 1st, 5th, and 10th days after the event; positive abnormal returns are found on the 2nd, 3rd, 4th, 7th, and ninth days after the event. The AR and CAR values for the company are shown in Figure 9.

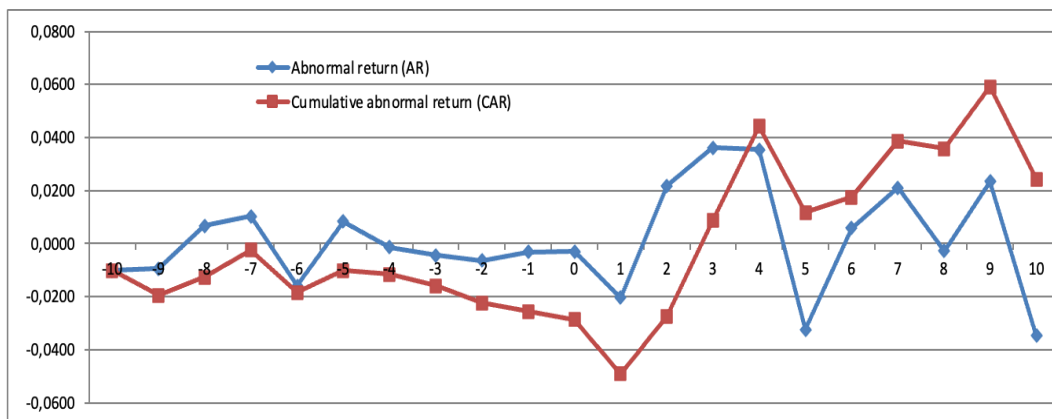

Figure 9. HTTBT-AR and CAR Values

The analysis results of the OBASE IPO event are presented in Table 11.

Table 11. OBASE-Event Study Analysis Results

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	0,01580	0,01580	1,42537	1	-0,01390	-0,03180	-1,25268
-9	0,00210	0,01790	0,19240	2	-0,00250	-0,03430	-0,22923
-8	-0,01010	0,00780	-0,91060	3	-0,00980	-0,04410	-0,88194
-7	-0,01240	-0,00460	-1,11855	4	0,00100	-0,04310	0,08703
-6	-0,01140	-0,01590	-1,02616	5	-0,00510	-0,04820	-0,46084
-5	0,00840	-0,00750	0,75999	6	0,00030	-0,04790	0,02694
-4	0,00090	-0,00660	0,08293	7	0,00340	-0,04460	0,30329
-3	-0,00190	-0,00850	-0,16856	8	0,00540	-0,03910	0,49121
-2	-0,00250	-0,01090	-0,22429	9	-0,01360	-0,05280	-1,22924
-1	0,00010	-0,01090	0,00807	10	-0,01010	-0,06290	-0,91250
0	-0,00700	-0,01790	-0,63550				

Table 11 contains the event study analysis results for the OBASE company. Upon examining the analysis results, it is concluded that there are no abnormal returns on any day. The AR and CAR values for the OBASE company can be found in Figure 10.

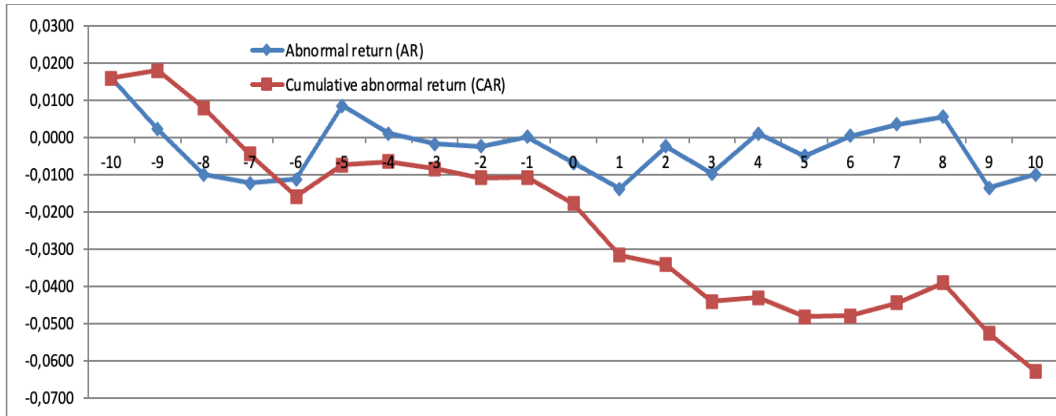

Figure 10. OBASE-AR and CAR Values

The analysis results of the AZTEK IPO event are presented in Table 12.

Table 12. AZTEK-Event Study Analysis Results

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	0,00020	0,00020	0,02116	1	-0,00990	-0,04920	-0,89038
-9	-0,00690	-0,00670	-0,62621	2	0,01470	-0,03460	1,32462
-8	-0,01360	-0,02030	-1,22585	3	0,00210	-0,03250	0,18796
-7	-0,00220	-0,02240	-0,19600	4	-0,03110	-0,06360	-2,81103**
-6	-0,00970	-0,03210	-0,87581	5	-0,00860	-0,07220	-0,77500
-5	0,00120	-0,03090	0,11072	6	0,00880	-0,06340	0,79450
-4	-0,00480	-0,03570	-0,43727	7	-0,01060	-0,07400	-0,95910
-3	0,00050	-0,03520	0,04673	8	-0,00370	-0,07770	-0,33514
-2	0,00360	-0,03160	0,32940	9	-0,01240	-0,09010	-1,11943
-1	0,00550	-0,02610	0,49900	10	0,00770	-0,08240	0,69621
0	-0,01330	-0,03940	-1,20549				

The symbols *, **, and *** indicate statistical significance at the 1%, 5%, and 10% levels.

Table 12 presents the event study analysis results for the AZTEK company. The analysis results reveal a negative abnormal return on the fourth day after the event. The AR and CAR values for the company are shown in Figure 11.

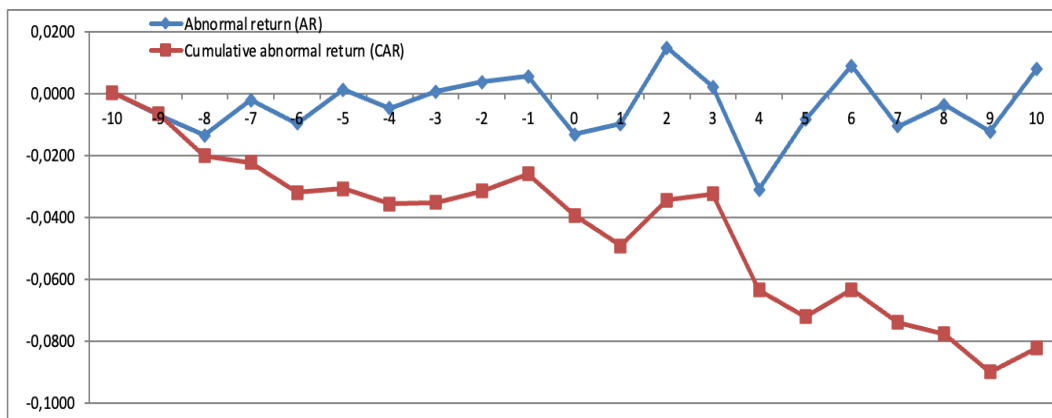

Figure 11. AZTEK-AR and CAR Values

The analysis results of the SDTTR IPO event are presented in Table 13.

Table 13. SDTTR-Event Study Analysis Results

Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test	Date	Abnormal Return (AR)	Cumulative Abnormal Return (CAR)	AR t-test
-10	0,00050	0,00050	0,03462	1	-0,00920	-0,04500	-0,67128
-9	-0,00280	-0,00230	-0,20545	2	0,03190	-0,01310	2,32091**
-8	-0,00230	-0,00460	-0,16403	3	0,00400	-0,00910	0,29070
-7	-0,01650	-0,02110	-1,20002	4	0,03200	0,02280	2,323845**
-6	0,01200	-0,00910	0,87391	5	-0,02850	-0,00560	-2,072113**
-5	-0,01880	-0,02790	-1,36963	6	-0,02210	-0,02780	-1,60779
-4	-0,01150	-0,03940	-0,83344	7	0,01210	-0,01570	0,87969
-3	-0,00810	-0,04750	-0,58823	8	-0,01720	-0,03290	-1,25062
-2	0,01670	-0,03080	1,21191	9	0,00710	-0,02570	0,51835
-1	-0,01030	-0,04110	-0,75117	10	-0,03080	-0,05660	-2,242211**
0	0,00530	-0,03580	0,38889				

The symbols *, **, and *** indicate statistical significance at the 1%, 5%, and 10% levels.

Table 13 contains the event study analysis results for the SDTTR company. Upon examining the table, abnormal returns are identified on four days. The table shows positive abnormal returns on the 2nd and 4th days after the event and negative abnormal returns on the 5th and 10th days after. The AR and CAR values for the SDTTR company can be found in Figure 12.

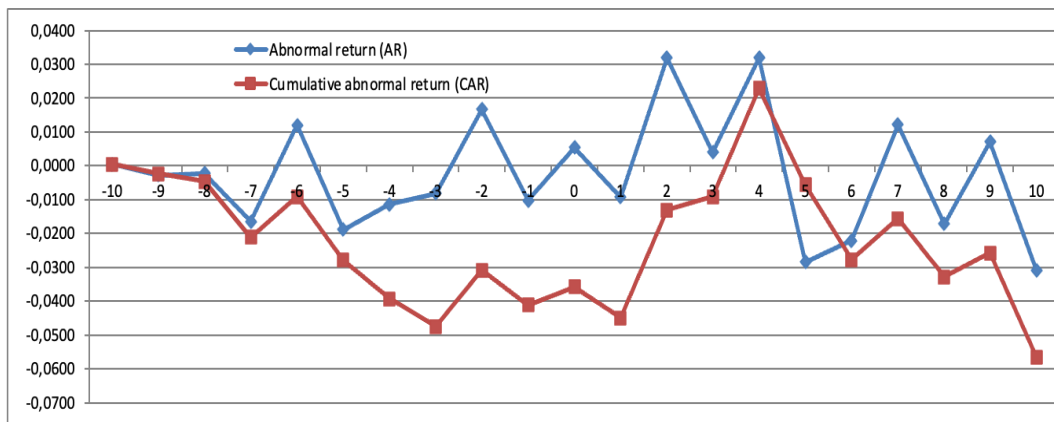

Figure 12. SDTTR -AR and CAR Values

Discussion and Conclusion

Financial investment instruments consist of assets that enable savings to be converted into investment opportunities. These assets are products that investors buy and sell as a result of evaluating the savings obtained with expected return and risk. Financial assets can be classified from various perspectives. Criteria such as maturity, amount, return, risk, and issuance form enable these classifications. Factors such as an individual's perception of risk, expected return rate, personality traits, psychological factors, and external influences are considered determinants of investment instruments preferences. A wide range of products can be found in the types of investment instruments, such as stocks, bonds, bills, warrants, real estate certificates, profit-loss partnership documents, derivative products, repos, reverse repos, deposits, and precious metals. Stocks traded in capital markets and have reached historically high numbers of investors and portfolio values, especially by the end of 2021 and 2022, bear risks due to their uncertain returns but possess a quality that can be preferred by investors aiming for high expected returns. Stocks serve as a company financing source and a return source for investors. Stocks traded in primary markets and offered to the public have maintained their preferable quality from the past to the present. Factors such as the desire for higher expected returns, easy trading in secondary markets, and the value guaranteed for a certain period increase the demand for publicly offered shares. Privileges such as becoming a partner in the company, receiving a share of the profit, voting and information rights, receiving a share from the liquidation balance, and preemptive rights are also considered privileges owned by stock investors. Stocks, considered securities preferred by risk-loving investors, are assets with uncertain returns. This return change appeals to investors' risk perceptions, thus increasing their preference. Additionally, whether the markets are weak, semi-strong, or strong form efficient also affects these returns.

This study examined the effect of the IPOs of companies operating in the BIST Technology sector on the same index. In this context, the IPO day of 12 companies that went public in 2021 and 2022 and operated in the BIST Technology sector was considered as the event day. This event day was taken separately for 12 companies, and the returns of the BIST Technology sector and the BIST 100 index, as the market portfolio, were obtained and analyzed. The Event Study method used in this analysis provides quantitative results by measuring abnormal returns. When evaluating the findings obtained, it was determined that the IPOs of 5 out of 12 companies did not generate abnormal returns, while the IPOs of 7 companies generated abnormal returns. IPOs with no abnormal returns are ATATP, EDATA, VBTYZ, MANAS, and OBASE. The IPOs generating abnormal returns are MTRKS, PENTA, MIATK, MOBTL, HTTBT, AZTEK, and SDTTR. Four of the eight companies that went public in 2021 and 3 of the four companies that went public in 2022 affected the BIST Technology index and generated abnormal returns.

Furthermore, the highest number of abnormal returns was observed in the analysis of the HTTBT company's IPO in 2022. Following HTTBT, the IPO with the highest abnormal returns is MOBTL, which went public at the end of 2021. Analyzing the results, the hypothesis "H0: IPOs in the BIST Technology sector do not significantly impact the BIST Technology index" was rejected. The hypothesis "H1: IPOs in the BIST Technology sector have a significant impact on the BIST Technology index" was accepted. In general, IPOs in the BIST Technology sector, especially at the end of 2021 and 2022, have affected the BIST Technology index and generated abnormal returns.

The study examined in detail the impact and importance of public offering in investment and capital markets, which play an important role in the functioning of financial processes and economic growth. In the study, while emphasizing the importance of the public offering in the capital markets, it provides a scientific basis for the impact of the companies offered to the public in the BIST Technology index on the market and assets. This study aims to contribute to improving the understanding of capital markets and public offering processes. In addition, it is a resource for investors, regulators and policy makers, evaluating the effects of public offerings in the technology sector on the index and the market, and providing important information in determining future public offering policies and strategies.

It is among the findings obtained from the study that the number of abnormal returns is higher in the companies that were offered to the public in the end of 2021 and 2022. This situation is thought to be related to the number of investors and portfolio value. According to Data Analysis Platform data, it is seen that there is a horizontal course in the number of investors in 2021 and it is stated that the number of investors exceeded the 3 million limits in November 2022. In addition, the increase in demand for public offerings and the trading volume of investors after the public offering affect abnormal returns. In the study, the determination of the abnormal returns of the companies offered to the public in the BIST Technology Index offers suggestions to both companies and investors for new public offerings. The importance of technological developments in almost every sector in globalizing conditions ensures that technology companies and their indices are at the forefront. For this reason, studies on companies with the index, which includes important developments, are important in terms of determining the efficiency of the market and investor perception. In future studies, it is offered as a suggestion to valuable researchers to carry out an analysis to determine the effect of public offerings on different indices and to evaluate the results in comparison with this study.

References

- Altay, E. (2015). Bankacılıkta Risk - Piyasa Riski, Kredi Riski ve Operasyonel Riskin Ölçümü ve Yönetimi. İstanbul: Derin Yayınları.
- Arslan Z. & Göçmen Yağcılar G. (2022). Borsa İstanbul'da İşlem gören enerji firmalarının ilk kez halka arz edilen paylarının fiyat performanslarının incelenmesi. Uluslararası İşletme, Ekonomi ve Yönetim Perspektifleri Dergisi. DOI:10.29228/ijbemp.65912
- Avcı, S. (2021). IPO Valuation and IPO Inter-Industry Effects. Journal of Research in Economics, Politics & Finance, s. 418-438. doi: <https://doi.org/10.30784/epfad.831246>
- Bartholdy, Jan, Dennis Olson and Paula Peare (2006). Conducting event studies on a small stock exchange, Working Paper, http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=710982
- Bayraktar Yetim, S. & Koy, A. (2022). İlk halka arzların BİST100 Endeksi volatilitesine etkisi: Covid-19 pandemisi dönemi. Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi, 7 (4), 944-965. DOI: 10.30784/epfad.1211766
- Benninga, S. (2008). Financial Modelling, (Third Edition), London: The MIT Press.
- Ceylan, A., & Korkmaz, T. (2017). İşletmelerde Finansal Yönetim. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Çömlekçi, İ., Özer, N. & Coşkun, B. (2021). İlk halka arzlarda hisse senetlerinin performanslarının olay analizi ile incelenmesi. Alanya Akademik Bakış, 5 (3), 1375-1392. DOI: 10.29023/alanyaakademik.869124
- Dolley, James C. (1933). Characteristics and procedure of common stock split-ups, Harvard Bus. Rev., Apr. 1933, 11, pp. 316-26.

Investigating the Impact of IPOs on the BIST Technology (XUTEK) Index Using the Event Study Method

- Fama, E. (1970). Efficient capital markets: a review of theory and empirical work, *The Journal of Finance*, 25(2), 383–417.
- Henry, J. J. (2022). The competitive effects of IPOs on industry rivals. *Review of Financial Economics*, s. 86–106. doi: <https://doi.org/10.1002/rfe.1162>
- Investing (2023). BIST 100 (XU 100) Investing.com. April 2023, <https://tr.investing.com/indices/ise-100-historical-data>
- Investing (2023). BIST Teknoloji (XUTEK) Investing.com. April 2023, <https://tr.investing.com/indices/ise-technology-historical-data>
- Kaderli, Y. (2016). Halka arz seferberliği sonrasında Borsa İstanbul'da Yapılan halka arzların orta ve uzun dönemli performansının ölçülmesine yönelik bir araştırma. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11 (1), 103-117.
- Korkmaz, T. & Ceylan, A. (2017). *Semaye Piyasası ve Menkul Değer Analizi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Küçükocaoğlu, G. & Alagöz, A. (2009). IMKB'de uygulanan halka arz yöntemlerinin karşılaştırmalı analizi. *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 65-86. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/deuiibfd/issue/22736/242669>
- Li, Yuanpeng, Sun, Q. & Tian, S. (2018). The Impact of IPO Approval on The Price of Existing Stocks: Evidence From China. *Journal of Corporate Finance*, s. 109-127. doi: <https://doi.org/10.1016/j.jcorpfin.2018.03.002>
- Loughran, T. & Ritter, J. (2004). Why Has IPO Underpricing Changed Over Time? *Financial Management*, s. 5–37. <https://www.jstor.org/stable/3666262>
- Markowitz, H. (1952). Portfolio selection, *The Journal of Finance*, 7(1), 77- 91.
- Pamukçu, A. B. (1999). *Finans Yönetimi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Pastor, L. & Veronesi, P. (2005). Rational IPO Waves. *The Journal of Finance*, s. 1717-1757. doi: <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.2005.00778.x>
- Ritter, J. R. & Welch, I. (2002). A Review of IPO Activity, Pricing, and Allocations. *The Journal of Finance*, s. 1795-1828. doi: <https://doi.org/10.1111/1540-6261.00478>
- Public Disclosure Platform (2023, April 30). Sektörler. Public Disclosure Platform. <https://www.kap.org.tr/en/Sektorler>
- Sakarya, Ş. (2011), BİST Kurumsal Yönetim Endeksi kapsamındaki şirketlerin kurumsal yönetim derecelendirme notu ve hisse senedi getirileri arasındaki ilişkinin olay çalışması (event study) yöntemi ile analizi, *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 7, Sayı 13, 2011, s. 106-162.
- Seans, R. & Eduardo S. (2005). Measuring security price performance using Chilean daily stock returns: The Event Study Method, *Cuadernos De Economia*, 42: 307- 328.
- Sezgin, A. & Aytakin, S. (2020). Halka açılmada sermaye artırımını yoluyla satışa hazır bekletilen payların satışının pay getirilerine etkileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 27 (3), 387-403. DOI: 10.18657/yonveek.762973
- Shi, S., Sun, Q. & Zhang, X. (2018). Do IPOs Affect Market Price? Evidence from China. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, s. 1391–1416. doi: <https://doi.org/10.1017/S0022109018000091>
- Tuominen, Tero (2005). *Corporate layoff announcements and shareholder value: empirical evidence from Finland*, Master's Thesis, Department of Business Administration, Lappeenranta University of Technology, Kuala Lumpur.
- Tükel, A. (2011). Asimetrik enformasyon ışığında halka arzların uzun dönemli performanslarının değerlendirilmesi. *Istanbul University Econometrics and Statistics e-Journal*, 0 (12), 102–121. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuekois/issue/8979/112029>
- Veri Analiz Platformu (VAP). (2023). Data Analysis Platform. April 2023, <https://www.vap.org.tr/uyruk-bazinda-yatirimci-sayilari>

Condillac'ın Dil Felsefesinin İdeoloji Kavramının Ortaya Çıkışındaki Yeri ve Önemi Üzerine

Pınar Türkmen Birlik^{a, b}

Özet

Étienne Bonnot de Condillac, ortaya koyduğu düşünceler ve özellikle dil felsefesinin doğurduğu sonuçlar bakımından, 18. yüzyıl Fransız Aydınlanma düşüncesinin önemli mimarlarından biri olarak anılır. John Locke'un ampirist karakterli epistemolojisini kendisine çıkış noktası yapan ve duyumculuğu ile onu bir adım öteye taşıyan Condillac'ın dil kuramı, Fransız Aydınlanma'nın ruhuna da uygun bir şekilde, insan zihninin içeriklerini, anlama yetisini ilk ve en basit unsurlarına kadar ayırma yolunu seçer. Bu incelemesinde, Locke'un ideler öğretisini, ortaya koyduğu "analiz yöntemi" sayesinde, Destutt de Tracy'nin ifadeleriyle bir "ideler bilimi" haline getirir. İlk olarak Tracy'nin ifade ettiği ideoloji kavramı da "idelerin bir bilimi" olarak, doğru düşüncenin yolu olarak tasarlanır. Dolayısıyla Condillac'ın dil kuramı, bir ideler bilimi olarak dilin rasyonel çalışmasının ve doğru düşüncenin anahtarı olarak ideoloji kavramının kurucuları olan Tracy ve onu takip eden tüm Aydınlanma ideologları için kavramın kurulumunda önemli bir yol gösterici sayılabilir. Biz de çalışmamızda Condillac'ın dil kuramının, zihnin doğru çalışması ve doğru düşünmede taşıdığı öneme dikkat çekerek kuramın, ideoloji kavramının ortaya çıkış sürecinde toplumu rasyonel olarak inşa etme yolunda taşıyacağı bu ilk ve olumlu anlamında üstlendiği rolü ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler

Condillac
İdeler Bilimi
Analiz Yöntemi
İdeoloji

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 01.06.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1308518

On the Place and Importance of Condillac's Philosophy of Language in the Emergence of the Concept of Ideology

Abstract

Étienne Bonnot de Condillac is regarded as one of the important architects of 18th-century French Enlightenment thinking in terms of his thoughts and the results born by language philosophy. The language theory of Condillac, who made John Locke's epistemology of empiricist character a starting point for himself and who carried him one step forward through his sensualism, chooses to separate the contents of the human mind, ability to understand down to the first and simplest factors in compliance with the spirit of French Enlightenment. In this study of his, he converts Locke's doctrine of ideas into a "science of ideas" with Destutt de Tracy's statements thanks to his manifested "method of analysis". The concept of ideology first stated by Tracy is designed as a way of true thinking, as a "science of ideas". Therefore, Condillac's theory of language can be considered an important guide for Tracy and all the Enlightenment ideologists who followed him as the founders of the concept of ideology. In our study, we will draw attention to the importance of Condillac's theory of language in the correct functioning of the mind and correct thinking, and we will try to reveal the role of the theory in the emergence of the concept of ideology in this first and positive sense that it will carry on the way of rationally constructing society.

Keywords

Condillac
Science of ideas
Method of analysis
Ideology

About Article

Received: 08.06.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1308518

^a pinarbirlik82@gmail.com

^b Dr. Öğretim Üyesi, İzmir Demokrasi Üniversitesi, Üçkuyular, Gürsel Aksel Blv No:14, 35140 Karabağlar/İzmir ve ORCID: 0000-0003-1099-5737

Giriş

İnsanın en önemli özelliklerinden biri şüphesiz ki dil kullanımudur. Hayatımızdaki pek çok konu, dilsel araçlarla sürdürülür. Yaşamsal uğraşlarımızın büyük bir kısmını sözcükler ile düzenlediğimiz gibi, dünyanın temsil ve modellerini de yine onlarla kurmaya çalışırız (Lee, 2019, s. 12). Dil kullanıcıları açısından dilin taşıdığı önem bunun yanı sıra, kendimizi ifade etmede onun kullandığımız en temel aracımız olmasından da kaynaklanır. Bu açılardan dil, insan yaşamı için merkezi bir konumda bulunur. Oysa tarihteki pek çok filozof veya felsefecinin dille ilgilenmesinin bundan başka nedenleri de olmuştur. Bunların başında şüphesiz ki Antik Yunan'dan bu yana izi sürülen "dil ile düşünce" arasındaki ilişkiler sorunu gelir. Genel itibariyle gerçekliğin ve bilginin doğası problemleri üzerinden ele alınmaya başlanan dil sorunsalı, özellikle 18. yüzyıl ile birlikte bilginin yapısı ve kaynağı konusunun merkezi bir önem kazanması ile üzerinde durulması gereken daha önemli bir konu haline gelir. Bunun temel nedeni, geleneksel felsefe yapma tarzının bilgi, doğruluk, anlam, akıl gibi önemli felsefe kategorileri üzerine düşünme ile onları dil yoluyla ifade etme arasında bir ayrım gözetmiyor olmasıdır (Kaya Keha, 2011, s. 11). Geleneksel felsefe yapma tarzının bu tür bir ayrım gözetmemesi, dil felsefesine ilişkin karşımızda duran dil-düşünce, dil-zihin ya da dil-dünya arasındaki ilişkiler konularının, felsefenin önemli ve temel disiplinleri olan metafizik, epistemoloji ve ontoloji gibi disiplinlerinin çatısı altında incelenmesiyle sonuçlanır. Bu bakımdan özellikle 18. yüzyılda yaşamış olan her bir filozofun, felsefenin farklı bir disiplini kapsamında da olsa mutlaka dil sorunsalıyla da ilgilenmiş olduğunu görmek şaşırtıcı değildir. Kanaatimizce, bu dönem filozoflarının ortaya koydukları sistem felsefelerinde, dil ile düşünce, zihin ve dünya arasındaki ilişkiler üzerine düşünmeleri ve elde ettikleri sonuçları kendi düşünme sistematiklerine uygulanmış olmaları da hayli etkilidir.

Bu değerlendirme kapsamında işaret edebileceğimiz önemli filozoflardan biri de, 18. yüzyıl Fransız Aydınlanmasının düşünsel mimarlarından biri de olan Étienne Bonnot de Condillac'tır (1715-1780). Nitekim Ewald da (2010, s. 32) Condillac'a Descartes, Spinoza, Locke ve Leibniz ile zirvesine ulaşmış sistemli düşünce çizgisinde, ortaya koyduğu tutarlı ampirist ve pozitivist yaklaşımla, onların yanında yerini almış önemli bir filozof olarak işaret eder. Özellikle ortaya koyduğu dil kuramı açısından bakıldığında Condillac'ın John Locke'un ideler öğretisini, geliştirdiği analiz yöntemi ile bir "ideler bilimi" haline getirmiş olması tarihsel bir gelişim sürecine sahip olan bir kavrama, yani ideoloji'ye temel olması açısından da önem taşır. Dilin rasyonel çalışmasının ve doğru düşüncenin yolunu gösterecek bir kuram olarak Condillac'ın ideler biliminin epistemolojik açımlarına bakıldığında, tarihsel gelişim sürecinde ideoloji kavramının taşıdığı ilk ve olumlu anlamında, yani toplumu rasyonel olarak inşa etme yolunda hem kavramın ilk kullanıcısı ve kurucusu olan Destutt de Tracy hem de onu takip eden tüm Aydınlanma ideologları için önemli bir yol gösterici olmuş görünür. John Locke'un epistemolojisini ve metodunu kendisine çıkış noktası yapan Condillac'ın da Fransız Aydınlanması'nın ruhuna da uygun bir şekilde, insan zihninin içeriklerini, anlama yetisini ilk ve en basit unsurlarına kadar ayırma yolunu seçer. Hatta seçtiği bu yolda, hocası olan Locke'tan çok daha fazla epistemoloji kuramı sınırları içerisinde kalarak, Locke'un dilin doğasına ilişkin yaptığı açılımı, kendi ampirist felsefesi içerisinde deyim yerindeyse daha ayakları yere basan bir dil kuramı haline getirir (Harris ve Taylor, 2002, s. 112). İşte ayakları yere basan bu dil kuramı, bir ideler bilimi olarak ortaya koyduğu analiz yöntemi ile Aydınlanma ideologlarına toplumu rasyonel temeller üzerinde yeniden kurma için yol gösterici olmuş görünür. Bu bağlamda, "ideoloji" kavramını ilk kez kullanan ve onu "idelerin bilimi" (science des idées) olarak konumlayan Antonie Destutt de Tracy'nin de Condillac'ı

Locke'un ideler öğretisini "ideler bilimi" olarak konumlamış olan ilk kişi olarak düşünmesi, kanımızca bu savı destekleyen önemli bir göstergedir. Tracy'e göre (1974, s. 14), Locke, insansal geistü inceleyip, betimlemeyi başarmış ilk kişi ise de onu geliştirerek daha ileriye götüren Condillac'tan başkası da değildir. Bu bakımdan, Condillac'ın dil felsefesi ile içiçe geçmiş ampirist felsefesini "doğru düşünmenin" temel yol göstericisi olarak ele alan Tracy, bu felsefeyi "idelerin bilimi" veya "doğru düşünmenin bilimi" olarak ortaya koyduğu ideoloji kavramı için bir temel olarak belirler.

Tracy, olumlu bir anlamda doğru düşünmenin bilimi olarak ortaya koyduğu ideoloji kavramına öte yandan, ayrıca idelerin bilimi olarak da işaret eder. Bu herşeyden önce, onun Condillacçı bir anlayış temelinde doğru düşünmenin yolunun "dil"den geçtiğini onayladığı anlamına gelir. Nitekim Tracy, insanların yanlış düşüncelerini düzelterek onları doğru düşüncelere yönlendirme amacını güden düşünürler olarak işaret edilen "ideolog"lardan ilki olarak, insan zihninin sahip olduğu düşüncelerin ortaya çıkış süreçlerinin nesnel olarak incelenmesinin olanaklı olduğunu düşünür. Dolayısıyla doğru bir şekilde düşünmenin bir yolununun da bulunabileceğini ileri süren Tracy ve ardılları için de bu yol, Condillac'ta olduğu gibi ve onun çizdiği rota dahilinde, dilin kendisine bakmaktan geçer.

Öte yandan bilindiği üzere, Tracy ve onun ardılları olan ideologlar, geleneksel toplumların sahip olduklarını düşündükleri boş inanç ve önyargılardan, dogmatik ve irrasyonel inanç sistemlerinden kurtulmuş bir dünya kurmayı kendilerine amaç edinmişlerdir. Bu bakımdan her türden metafizik düşünceyi de devre dışı bırakmayı arzulayan bu 18. yüzyıl Fransız ideologları, John Locke'un ampirist felsefesini kendisine çıkış noktası yapan ve ondan ayrıldığı noktalarda ise duyumculuğu ile konusunu bir adım daha ileriye taşıyan ve geliştiren Condillac'ı izlemeyi tercih etmiş görünürler. Toplumunu rasyonel temelde baştan aşağı yeniden tasarlamayı isteyen bu Aydınlanma ideologları için (Eagleton, 2020, s. 96), öncelikle hakikatlere varmak ve onları pürüzsüz bir şekilde algılamak gereklidir. Bu görevi, bizim kusursuz şekilde gerçekleştirebilmemizi sağlayacak olan temel aracımız ise şüphesiz sahip olduğumuz dil'imizdir. Dolayısıyla Condillac'ın ayrıntılı bir epistemolojik açılımla ortaya koyduğu dilin doğası, kökeni, gelişimi, muhakemedeki doğru kullanım şekilleri, zihin ile olan karşılıklı bağımlılık ilişkisi ile biçemi ve düşünme sanatını ele aldığı ve işlediği dil felsefesi anlayışı, Fransız ideologlarının toplumu yeniden inşa süreçlerinde sağlam bir temel görevi görür. Locke'un ideler öğretisini duyumcu bir temelde ileriye taşıyan Condillac'ın dil kuramı ve onu açıkladığı eserleri (ki, onun neredeyse tüm eserleri dille ilgilidir), Fransız ideologlar için, Mardin'in (2018, s. 23) de işaret ettiği gibi, iki açıdan önem taşır. Bu önem, öncelikle kuramın taşıdığı duyumcu karakter ile insanı sadece dıştan gelen etkileri, deneyi algılayan bir varlık olarak konumlaması ve böylece dış etkilerin önemine dikkat çekerek bu etkilerin de dış bir etken tarafından rasyonel olarak düzenlenebileceği fikrini savunmasından kaynaklanır. Ayrıca yine, Condillac'ın dile, bilgimizi sistematikleştiren bir simgeler sistemi olarak işaret etmesi ve bu simgeler sisteminin rasyonel çalışmasıyla dıştan gelen etkilerin de o ölçüde doğru algılanabileceği düşüncesini ortaya koyması da yine bu temelde, bir diğer önemli husus olarak belirir.

Eagleton (2020, s. 97) Aydınlanma ideologlarının "toplumsal çevreyi yeniden düzenleyecek, böylelikle de duyumları dönüştürecek ve düşünceleri değiştirecek" olan bir ideoloji kavramının peşinde olduklarını belirtir. Bu bağlamda bakılacak olduğunda, Condillac'ın sağlam bir epistemolojik zemin üzerinde kurduğu dil anlayışının, kavramın tarihsel olarak ilk ortaya çıkış anında taşıdığı amaçlar bakımından oldukça işlevsel bir karakter taşıdığı

belirtilebilir. Bu bakımdan kanaatimizce, ideoloji kavramının özellikle ortaya çıkışı ve dil felsefesi ile olan ilişkisi, tıpkı Austin'in ifade ettiği, dil çalışmalarının felsefi uğraşlara yardımcı ve hatta birçok başlık için de zorunlu bir ön koşul olduğu gerçeğinin iki yüzyıl önce tezahür etmiş hali gibidir. Nitekim Austin'den tam iki yüzyıl önce, Fransız ideologları da dil kullanımını, insan edimlerinin ayrılmaz ve önemli bir parçası ve dili de, doğru düşünmenin ve doğru eylemenin temel bir aracı olarak kabul etmiş görünürler.

Bu çalışmamızda, dil felsefesi ve dil çalışmalarına bu doğrultuda yönelttiğimiz ilgi ile biz de Condillac'ın epistemolojik açılımlarla ve dil kuramı kapsamında ortaya koyduğu düşüncelerinin taşıdığı özellikleri dikkate alarak, "ideoloji" kavramının ortaya çıkışında onun üstlendiği rol ve önemle ilgili olacağız. Bu doğrultuda öncelikle, epistemolojik açılımları doğrultusunda, Condillac'ın dil kuramının zihnin doğru çalışması ve doğru düşünme temelinde, bir ideler bilimi olarak ortaya çıkışı değerlendirilecektir. Ardından da ideoloji kavramı ve onun tarihsel bağlamı ön plana alınmak suretiyle ve art alanda beslendiği kaynaklara da bakılarak bu kuramın ideolojinin kavramsal inşasında nerede durduğu ve bu bağlamda onun dil ile ideoloji kavramlarını nasıl birbirine mühürlemiş görüldüğü üzerinde durulacaktır.

Zihnin Doğru Çalışması ve Doğru Düşünme Temelinde Bir "İdeler Bilimi" Olarak Condillac'ın Dil Felsefesi

Yukarıda Condillac'ın, Locke'un ampirist felsefesini kendi düşünceleri için çıkış noktası olarak belirlediğine dikkat çekmiştik. Buna ilaveten söylenmesi gereken bir başka önemli husus, Condillac'ın düşünce çizgisinin bir Locke serimlemesinden orjinal bir düşünce çizgisine doğru evrildiğidir. Onun büyük ölçüde dille ilgili olan ve sırasıyla dilin doğası, kökeni ve gelişmesini, muhakemede onu doğru kullanmanın yollarını ve zihin ile olan ilişkisini ele aldığı *İnsan Bilgilerinin Kaynağı Üzerine* (Essai sur l'Origine des Connaissances Humanies, 1746) adlı eseri, Parma veliahtı olan öğrencisine yazdığı ve dili, evrensel dilbilgisini, muhakeme, biçem ve düşünme sanatını incelediği *Cours Complet D'Instruction* (1782 de basılmış olsa da, daha önce yazılmış ve ders olarak verilmiş olduğu bilinmektedir) adlı metni, yine dil ile zihin ve düşünce ilişkilerini ele aldığı *Mantık* (Logique, 1780)'ı ve vasiyeti üzerine yayımlansa da yarım kaldığı bilinen, aritmetiğin dilini doğal dillerle bir karşılaştırmaya tabi tuttuğu eseri *Hesapların Dili* (La Langue des Calcus, 1798) incelenecek olduğunda, Condillac'ın bir Locke tanıtımından, dilin bir simgeler sistemi olarak rasyonel çalışmasının mümkün olduğuna doğru uzanan bir gelişim çizgisi katettiğini görmek mümkündür. Burada göze çarpması gereken bir başka husus ise, bir kaç hariç Condillac'ın pek çok eserinin, Locke'un aksine, dille ilgili oluşudur (Harris ve Taylor, 2002, s. 112). Bundan ötürü bile, Condillac'ın dil anlayışında Locke'un oldukça ötesine geçmiş olabileceği varsayımı makul bir varsayım olarak durmaktadır. Ancak elbette ki Condillac'ın ortaya koyduğu dil kuramının, Locke'un dil ile ilgili düşüncelerinin hayli ötesinde bulunmasının tek nedeni, bu niceliksel fark değildir. Az sonra izlemeye çalışacağımız gibi, Condillac'ın Locke serimlemesi olarak anılan eseri *Essai*'de bile, onun kimi konularda Locke'u eleştirerek kendi epistemolojik açılımları doğrultusunda Locke'un ideler öğretisinin kuramsal ve amaçsal bakımdan ötesine geçtiğini söylemek mümkün görünmektedir. Condillac'ın Locke'u eleştirerek ortaya koyacağı bu kuram, onun özellikle ideologlara rasyonel bir dil kurma yolunda önemli bir temel vazifesi görecektir. Bunun temel nedeni, Costi'nin (2004: 153-154) de belirttiği gibi, Condillac'ın sadece dil ve düşünce arasındaki ilişkiyi keşfetmekle kalmayıp, "daha spesifik olarak, analitik muhakemenin de dile bağlı olduğunu" öne sürmesinden kaynaklanır. Bu ilişkinin ayrıntılı bir dökümantasyonunu

verecek dil analizi, bir ideler biliminde dönüşerek dilin rasyonel çalışmasında ve doğru düşünme yolunda bir yol gösterici olur. Coski'nin (2004: 153), on yedinci ve on sekizinci yüzyıl filozof ve entüelleklerinin bir çoğunun onu etrafıca araştırmasının ya da ona değinmeden geçmemesinin sebebi olarak buna işaret etmesi oldukça anlaşılmalıdır. O halde Condillac'a özellikle Locke ile ayrımlaştığı noktalar kapsamında daha yakından bakmak gerekir ki, onun düşüncesinin bu orjinal yönünü tüm açıklığıyla ortaya koyabilelim.

Condillac daha ilk eseri olan *Essai* de bile hocası olan Locke'tan kimi hususlarda farklı görüşler ileri sürer. Öncelikle Locke'un, zihinsel söylemi sözcüklerin aldatmacasından korumaya çalıştığı noktada Condillac'ın, dili söylemselliğin üreticisi olarak konumladığı görülür (Aarsleff, 2006, s. 458). Bu farklılık, temel olarak dilin ana işlevi konusundaki bir ayrımlaşmanın sonucudur. Nitekim, Locke'a göre dilin ana işlevi, insanlar arasındaki ide değiş tokuşunu sağlamaktır. Locke'un burada ide değiş tokuşu olarak işaret ettiği şey, aslında düşüncelerin iletimi/dışavurumudur. Çünkü Locke için düşünceyi oluşturan temel öge, insan zihninde kapalı ve görünmez bir halde bulunan ideler'dir. Bu bağlamda Locke'un dilin icadını, insan zihninde kapalı ve görünmez nitelikteki idelerden oluşmuş düşüncelerin dışa aktarım/ ifade edilme ihtiyacı kapsamında ele aldığı görülür (Locke, 2004, s. 287). Oysa dili, söylemselliğin üreticisi olarak gören Condillac için, dilin düşünceleri karşıya aktarma işlevinden önce, sahip olduğu öncelikli ve temel işlevi, düşüncelerin oluşturulmasında sahip olduğu belirleyici rol olarak ortaya koymak gerekir. İnsanın bilişsel bir varlık olarak konumlandırılması temelde onun düşünme yetisine sahip olmasıyla ilgilidir. Bu temelde bakıldığında Condillac'a göre, insanın bilişsel bir varlık haline dönüşmesinde ana unsurun "dil" olarak karşımıza çıktığı açıktır. Nitekim Waldow da (2021, s. 506), Condillac'ın insanların bilişsel olarak neden özel olduklarını açıklama girişiminde, onun doğuştan gelen zihinsel ve bedensel envanterlerin statik bir analizinden, insanın dil kullanma kapasitesine gönderme yaptığını düşünür. Burada, Condillac'ın insanı hayvandan ayıran temel özelliği olarak dil kullanımına işaret ettiği noktada, asıl olarak insanın düşünme özelliğine dikkat çekmek istediği açıktır. Dil ve düşünce arasında kurulan böylesi bir ilişkinin ideoloji kavramı açısından taşıdığı önemli motivasyonlar olduğuna yeri gelmişken değinmeden de geçmemek gerekir. Bunlardan kanaatimizce en önemlilerinden birine Taylor, Condillac'a atfettiği bir konum olan dilsel işaretlerin kullanılmasından hareketle, şu ifadelerle yer verir:

"Hayvanlar doğal tesadüfi işaretlere tepki verir (örn. Ateş ve yağmur bulutları). İnsanlar aynı zamanda (dilsel) işaretleri de "oluşturmuştur". Aradaki fark, bu sonuçlar aracılığıyla insanların kendi hayal güçlerinin akışını kontrol edebilmeleri, oysa hayvanların olaylar zinciri tarafından içlerinde tetiklenenleri takip etmeleri gerçeğinde yatmaktadır (Taylor, 1991, s. 50)"

Burada Taylor, dilin düşüncenin oluşumunda taşıdığı önemin yanında, insan düşüncesinin ayırt edici bir özelliği olarak, kişinin kendi düşünceleri üzerinde sahip olduğu kontrole ve bunun ise dilsel işaretlerin kullanılmasıyla mümkün oluşuna da ayrıca dikkat çekmektedir. Böylece dil ve düşünce arasında kurulan bu ilişkide, dilin düşüncelerin sadece oluşturulmasında değil, onlar üzerinde kontrol sahibi olunmasında da merkezi bir pozisyonda olduğu ortaya konulmaktadır. Bu durumda, dilsel işaretlerin kullanımı, ideoloji kavramı temelinde doğru düşüncenin kurulumu yanında, onların üzerinde kontrol sahibi olunmasıyla da ilişkilendirilebilir bir konum edinmektedir. Böylece Condillac'ın Locke'tan farklı bir şekilde dili düşünce ile ilişkilendirmesi, düşünceleri -elbette ki doğruluk payesi

altında- dil üzerinden potansiyel olarak denetlenmeye açık hale getiren bir yöne evrilmeye hazır hale getirmektedir de denilebilir.

Condillac'ın Locke'a yönelttiğini gördüğümüz eleştiri ve farklılaşmalardan biri de Locke'un dil ve anlamayla ilgili açıklamalarına yöneliktir. Bu bağlamda, Condillac'ın özellikle "dilini ve aslında zihnin de temel ilkelerini kavrayabilmek için bunların kökenlerini ve sonraki gelişmelerini incelememiz gerektiği (Harris ve Taylor, 2002, s. 112)" şeklindeki savının, dil ve anlamayla ilgili olarak hayli orijinal olduğunun altı çizilmelidir. Bu temel savın tarihsel kökenleri ve gelişmeleri incelemeyi önermedeki temel amacı, şüphesiz ki hem insanların sahip olduğu dilin hem de zihinsel yeteneklerinin hangi koşullar altında ve ne şekilde ortaya çıktığını kavramak suretiyle, buradaki temel ilke ve prensiplerden hareketle daha gelişmiş bir zihinsel kapasiteye ve dile ulaşma düşüncesidir. Waldow da Condillac'ın özel olarak dil edinimi ile ilgilenmesini aynı nedene bağlar:

"Condillac'ın açıklamak istediği şey, insanların bilişsel olarak neden özel olduklarını ve bu özelliğe sahip olmada, olumsal koşulların insan yaşamını nasıl etkilediğini ortaya koymak ve bununla da türe özgü gelişmeleri teşvik etmektir (Waldow, 2021, s. 506-507)."

Condillac bize, işaretlerin kullanımı insanlara aşına hale gelemeden önce, ifade edebildikleri tek şeyin gerçekten deneyimledikleri duyguları olduğunu söyler. Ancak işaretletin keşfiyle bu durumun değiştiğine de dikkat çeker. Çünkü işaretlerin keşfi, insanlara düşünceleri istedikleri zaman ya da istedikleri şekilde, örneğin bir deneyim hakkında düşünmek amacıyla geçmiş bir deneyimin belirli bir yönünü seçerek ve bu düşüncelerin ne hakkında olduğunu hissetmeden çağırabilir hale gelir. Bu başlangıç aşaması, zaman içinde insanın kendi türünün üyeleriyle karşılaşmasıyla karmaşık dilsel kapasiteler geliştirmesine vesile olmakta ve onu bir tür olarak bilişsel bir varlık kılmaktadır. Bu açıdan baktığımızda Condillac'ta insanların ilkel bir içgüdüsel zihin durumundan, dilsel işaretlerin kullanımı dolayımında kompleks bir düşünme aşamasına doğru yol aldığı görülür. İnsanın dil dolayımında aldığı bu yolu, ideologların "doğru düşünme" temelinde genişletmek istediğiye açıktır ve Condillac'ın bunun için de bir önerisi vardır: Dil analizi.

Bilindiği üzere, Locke'un da metodu, bütün bilinç içeriklerini ilk ve en basit unsurlarına kadar ayırmayı amaç edinen analitik (çözümleyici) metottur. Ewald (2010, s. 24), bu metodun Aydınlanma düşüncesinin önemli bir figürü olan Condillac tarafından da devam ettirildiğine ve hatta zirveye taşındığına işaret eder. Bu, genel kabul gördüğü üzere, doğrudur. Ancak Ewald'ın bu duruma dikkat çekerken Condillac'ın bilgi kuramında tamamen Locke'a takılıp kalarak, Locke öğretisinin iç çelişkilerinden payına düşeni aldığı ve kuru bir analiz döngüsüne düştüğü yönündeki ileri sürümünün tartışılır olduğu kanaatindeyiz. Condillac, Locke'un sözcüklerin yanıltıcı etkilerinden ve eksikli yönlerinden, onların tanımlarını vermek suretiyle uzak durulabileceği yönündeki düşüncesini yeterli ve doğru bulmaz. Bunun yerine hem yukarıda işaret edildiği gibi *Essai*'de dilin kökenlerini ve gelişimini hem de *De l'Art de Penser*'de buna paralel bir şekilde özellikle soyut düşüncelerin adlarının doğru anlaşılabilmesi için "bu düşünceleri onları oluşturan yalın düşüncelere indirgeyip sonra da üretilmelerinde art arda gelen adımları izlemeyi (Condillac'tan aktaran Harris ve Taylor, 2002)" önerir. Bu açıdan bakıldığında Ewald'ın (2010, s. 24) iddia ettiği gibi, Condillac'ta sentez ruhunun eksik

olduğunu söylemek yerine, onun “düşünceleri onları oluşturan yalın düşüncelere (idelere[‡]) indirgeyip ardından üretimlerindeki art ardalığın izlenmesi” şeklindeki önerisini dikkate alarak, onun bu analiz metodunun yeni sentezler için bir yol gösterici model olarak öne çıktığını söylemenin daha doğru bir yaklaşım olduğu kanaatindeyiz. Kaldı ki, *Essai*'nin 2. kısmının da insanın zihinsel yetenekleriyle örülmüş, sanatsal ifadeleriyle ilgili olduğu dikkate alındığında, insanın zihinsel yetenekleriyle nasıl olup da yaratıcı gücünü çeşitli diller ile ortaya koyabildiği, bu anlamda da en üst seviyedeki sentez gücüne ulaşmakta olduğuna vurgu yapıldığını söylemek de mümkündür. Dolayısıyla Condillac'ın özellikle *Essai*'si dikkate alındığında analiz metodunun, en üst düzeyde yapılabilecek sentezler için önemli bir yol göstericiliği olduğu gözden kaçmamalıdır. Buna ilaveten, ayrıca onun bu eserinin zaten dille ilgili düşüncesinin tam olarak gelişmiş halini içermediği, sadece sonraki düşünceleri için bir ilk adım oluşturduğu da dikkatten kaçmamalıdır.

Locke'un ideler teorisi ve özellikle de sözcükleri idelerin adları olarak gören anlayışından büyük ölçüde etkilenmiş görünen Condillac'ın, bunun yanı sıra kendi özgün anlayışını oluştururken, Hobbes, Berkeley ve Leibniz'den de etkilendiği görülür. Bu bağlamda özellikle Hobbes ve Berkeley'in nominalizminden ve Leibniz'in de diskursif düşüncede işaretlerin oynadığı merkezi role dair düşüncelerinin onun üzerinde hayli etkili olduğu ifade bulur (Altınörs, 2011, s. 385). Locke'un epistemolojik çözümlerinde iç deney (reflection) ve dış deney (sensation) arasında yaptığı ayırım, Berkeley'in dış duyumu içduyumun aşağı bir formu sayması ile bir ilke ayrılığından, bir derece ayrılığına doğru evrilmişti. Condillac ise kendi görüşlerinde bu derece ayrılığını, Berkeley'in tersine olsa da dış duyumun lehine olacak şekilde devam ettirir. Dış duyuma merkezi bir önem vererek, onun insanın sahip olduğu bütün düşünce, duygu, istenç ve içgüdü gibi ruhtaki bütün olayların kaynağı olarak belirlediğinde Condillac, bu sensualizmi doğrultusunda ruh'un, ben'in bir duyumlar bütünü olduğunu kabul eder. Böylece onun bu sensualist tutumu, “ruhtaki bütün yetilerin, formların sadece duyumların işlenmesiyle, işlenip şekil değiştirmesiyle oluşmuş şeyler olduğunun (Gökberk, 2018, s. 313)” kabulüyle sonuçlanır.

Hatta Condillac dilin kökenine ilişkin giriştiği açıklamalarda, davranış dilinden eklemli sesler çıkarmaya doğru evrilen süreci de bu bilgi anlayışıyla tutarlı olacak şekilde “duyumlar” ile açıklar. Nitekim Condillac için doğuştan gelen bilgilerden söz etmenin de bir imkânı yoktur ve insan düşünme edim ve yeteneklerini sonradan kazanır. İnsan sadece dışarıdan gelen etkileri ve duyumları algılar. Bu bağlamda zihnin bütün işlem ve yetenekleri de duyuma indirgenebilir niteliktedir. Örneğin, iki duyumu dikkate almakla gelişen karşılaştırma yeteneği, duyumlar arasındaki fark ve benzerlikleri algılamaktan ibaret olan muhakeme yeteneği ve yine bir dizi karşılaştırma yoluyla yapılan muhakemeleri ifade etmek için kullandığımız düşünüm yeteneğimiz görülebileceği gibi son tahlilde duyuma indirgenebilir (Condillac, 1809, s. 44-45). Böylece düşünüm yeteneğinde dış etkilere dikkat çeken Condillac, ideologlara bu etkilerin rasyonel olarak düzenlenmesiyle aynı zamanda doğru düşünümün yolunu da göstermiş olur. Ancak Condillac bunun ancak simgeler sisteminin de bir rasyonel çalışmasıyla mümkün olduğunun da farkındadır. Çünkü yukarıda da dikkat çekildiği gibi, dil onun için temelde bilgimizi sistematikleştiren bir simgeler sistemi olarak düşünüldüğünden, dıştan gelen etkilerin doğru algılanmasını temin edecek olan şey de bu simgeler sisteminin rasyonel çalışması olarak düşünülmektedir. Bu bakımdan, doğru düşünmeye giden yolda,

[‡] Eserlerden doğrudan yapılan alıntılarda “ide” sözcüğünün zaman zaman “düşünce” ya da “fikir” olarak karşılandığı görüldüğünden ve sözcüğün kendi çalışmamızda “ide” olarak karşılanmasından ötürü, yapılan buradaki ve sonraki alıntılarda parantez içerisindeki vurgunun bize ait olduğu belirtilmelidir.

Condillac'ın ideologlara ayrıca simgeler sisteminin rasyonel çalışmasının önemi konusunda da yol gösterici olduğunun altını yeri gelmişken çizmek de gerekir.

Condillac 1754 tarihli *Traité des Senses* adlı eserinde, zihnin tüm yetilerinin ve içeriğinin alışkanlık yoluyla deneyimle geliştirildiğini iddia eder. Bu bakımdan Condillac'a ilişkin yaygın okuma, onun zihnin tüm yetilerinin deneyim yoluyla geliştirildiği varsayımına dayanır. Hatta onun bu konuda, duyuları birleştirme ve organize etme işini yapan yetilerin varlığını savunan Locke ve Hume'un aksine, zihnin doğumda tamamen boş olduğunu ve hatta bu yetilerin bile duyulardan kaynaklanması gerektiğini ileri sürdüğü bile görülür. Bu durum pek çok Condillac okuyucusunda onun düşüncelerini zihinsel bir mekanizma ile bir araya getirme eğilimi yaratmış olmasına karşın, Dunham'ın (2019, s. 1) bu konudaki ileri sürümü, ondaki bu katı duyumculuğun felsefesinin gelişim çizgisinin sonlarına doğru, zihin ve algıya dair giderek daha sofistike bir anlayışla değişikliğe uğradığı yönündedir. Dunham, Condillac'ın bu konuya ilişkin "daha sofistike" bulduğu düşüncelerini ondan alıntılıdığı şu pasajla ilişkilendirerek açıklama yoluna gider:

"İhtiyaçlar ve yetenekler, tam anlamıyla her hayvanın doğası dediğimiz şeydir. Bununla bir hayvanın belirli ihtiyaçlar ve belirli yeteneklerle doğduğunu kastediyoruz. Ancak bu ihtiyaçlar ve yetenekler hayvanın yapısına bağlı olduğu ve ona göre değiştiği için, sonuç olarak, doğamız gereği organlarımızın yapısını anlıyoruz ve aslında onun ilkeleri de burada yatıyor (Condillac OP II 373: PC 348^s, akt. Dunham, 2019, s. 10)."

Ona göre bu pasaj, bir bebeğin zihinsel yetilerinin gelişimiyle ilgili bir tartışma bağlamında geçtiği için, Condillac'ın akıl yetilerinin esas olarak vücut organlarının yapısının bir sonucu olduğunu kabul ediyor olarak okunması gerekir. Dunham'a (2019, s. 10) göre Condillac burada bize, oldukça dolambaçlı bir yoldan bir hayvanın "doğasının" onun ihtiyaçları ve yetileri olduğunu söylemekte ve ikinci olarak da "doğa" kelimesini kullanarak vücut organlarımızın yapısını kastetmektedir. Böylece ortaya çıkan, bu organların yapısının hayvanı oluşturduğu ve bunun da onun hangi ihtiyaç ve yeteneklere sahip olacağını belirlediği gerçeğidir. İşte tam da bu bakımdan Dunham, Condillac okumalarında onun kendisine atfedilen radikal boş levha teorisine onun felsefesinin gelişim çizgisinin sonlarında gerçekten sahip olup olmadığı sorusunun sorulması gerektiğini düşünür. Bu pasajın işaret ettiği önemli husus, ona göre ihtiyaçların ve yetilerin organlarımızın yapısı tarafından belirlenmesinden kaynaklı olarak, organlarımız değiştikçe ihtiyaç ve yetelerimizin (ve tam tersi de geçerli olmak üzere) değişeceğidir (Dunham, 2019, s. 10). O halde yetileri duyumlara bağlamaktansa, onların zihnin doğuştan getirdiği somutlaşmış yapıları kullanmayı ve geliştirmeyi öğrenmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır.

Condillac'ın burada belirli ihtiyaçlarla doğduğuna ve onların zaman içinde değiştiğine dikkat çeken düşünceleri de onun zihni, anlama yetisini belirlemede önemli bir rol oynar. Açık olduğu üzere, Condillac özellikle son dönemlerinde insan zihnini ihtiyaç odaklı olarak ele alır. Bu nedenle de onun, bu ihtiyaçları karşılamaya yardımcı olmak için dünyayı elinden gelen en iyi şekilde yorumlamaya yöneldiğini düşünür. Bu bağlamda Condillac için zihin dünyayı sadece kopyalamakla kalmayıp, onu pratik arzularına göre parçalara ayıran bir işlev de görür (Dunham, 2019, s. 15). Dunham, bunun önemini şu şekilde açıklar:

[§] OP: Condillac, Étienne Bonnot, *Euvres Philosophiques*, George Le Roy (Ed.), 3 vols. Paris Universitaires de France, 1947- 1951.

PC: Condillac, Étienne Bonnot, *Philosophical Writings*. Volume 1. Franklin Philip and Harlane Lane. London: Lawrence Erlbaum, 1992.

“Duyumlarımızın duygusal özellikleri bu ihtiyaçları takip ettiğinden, bunlar yalnızca deneyimimizin ayırt edici niteliksel karakterinin bileşenlerini oluşturmakla kalmaz, aynı zamanda ayırt edici bilişsel yapımızın oluşumunda da yapıcı bir rol oynarlar (Dunham, 2019, s. 15).”

İnsan zihnini ihtiyaç odaklı ele alarak, bu ihtiyaçlara onun bilişsel yapısının oluşumunda merkezi bir rol tanındığında, kanaatimizce düşüncelerin oluşumunda ona tanınan konum gereği, dilin işlevsel öneminin de bir o kadar artacağını düşünmek gerekir. Dunham’ın bu açıklamalarının konumuz açısından önemi tam da bundan kaynaklanır. Nitekim ihtiyaç odaklı bir zihin yapısında, dilin ortaya çıkış ve anlamsal çerçevesinin oluşumunda da insan ihtiyaçlarının ön planda olacağı açıktır. Dunham’ın Condillac okumasından şu sonucu çıkarmak mümkün görünür: Dil, insan ihtiyaçlarına göre yapılandırılmaya açık bir olgudur ve bu yapılandırma, insanın ihtiyaç ve yetilerine uygun olması ölçüsünde, insanın bilişsel yapısının oluşum ve gelişimine de katkı sağlayacak bir özelliktedir. Dunham’ın Condillac’a özgü bu orijinal okumasından dahi, görülebileceği gibi onda dilin üstlendiği önemli role işaret etmek mümkün görünmektedir. Dolayısıyla Condillac Dunham’ın (2019) iddia ettiği gibi, felsefesinin son gelişim çizgisinde gerçekten zihin ve algıya dair daha sofistike bir anlayış geliştirmişse, bu gelişimin onda dilin üstlendiği rolü daha önemli bir yere taşımış olduğu da ileri sürülmelidir. Nihayetinde bu okuma, dilin gerek ortaya çıkışını gerekse de sahip olduğu anlamsal çerçevesini, insanın sahip olduğu ihtiyaç ve yetilerle ilişkilendirmeyi gerekli kılan bir yorumu temele almak durumundadır. Bu bakımdan da dili, insanın sahip olduğu akıl ve ihtiyaçlar doğrultusunda yapılandırılmış ve dolayısıyla “yapılandırmaya” da açık olan bir kavrayışla ortaya koymaktadır.

Condillac’ın *Traité des Senses* boyunca birkaç kez ileri sürdüğü iddia, ihtiyacın zihnin ilerlemesindeki birincil güç olduğu ve bilgimizin yalnızca fark etmeyi öğrendiğimiz düşüncelerle sınırlı olduğudur (Dunham, 2019, s. 8). Condillac tüm deneyimin ihtiyaç tarafından belirlendiği sonucuna vardığında, Dunham’ın (2019: s. 8) bundan Condillac’ta insanın doğuştan getirdiği öğeyi “amaçlara dayalı bir yargı yetisi” olarak belirlediği görülür. Dunham’ın bu belirlemesinde, Condillac’ta insanın “kör dürtülerine” göre hareket eden bir canlı olmaktan çok, bilinçli ya da bilinçsiz yargılar oluşturan ve bu yargılara göre hareket eden bir canlı olarak ele alınmasının payı büyüktür. İşte bu yargıların oluşturulmasında birincil önemdeki şey ihtiyaçlardır; bu ihtiyaçların farkında olunmasıdır. İşte tam da bu noktada Dunham’ın Condillac okumasında arka planda kalmış görünen duyuların önemine, dil temelinde yeniden dönüp bakmak gerekir. Çünkü insanı ihtiyaçlarının farkına vardırarak olan şey, duyuların algılamasıyla vuku bulan dikkat’ten başka bir şey de değildir.

Condillac, duyuların algılanmasını, bilincin pasif olarak işlenmesiyle açıklar ve etkileri birbirinden farklı olan duyuların kuvvetli olanlarının insanda her zaman bir “dikkat”i doğurduğuna işaret eder (Condillac, 1809, s. 44). Duyuların kuvvetli olanlarının insanda bir dikkat’in doğmasına vesile olması, Condillac için dilin ortaya çıkmasında büyük önem taşır. Dikkatin onun düşünce yapısında üstlendiği rol, duyular arasında bir ayırım yapmamıza olanak sağlamasıdır. İnsanın içinde bulunduğu durumda -Dunham açısından ifade edersek de ihtiyaçları kapsamında- maruz kaldığı etkilerden birinin diğer tüm duyuları geride bırakması sonucunda oluşan dikkat, onun fark etmesinin başlangıcında durur. Bu fark ediş, insan aklının, yani düşünme yetisinin çalışmasında bir dinamo görevi görür. Artık düşüncelerin oluşturulması için tek bir aygıtı ihtiyaç vardır ve o da dil’dir. Burada dilin ortaya çıkışını sağlayan şey, dikkat temelinde duyular arasında yapılan ayırımdır. Bir başka ifade

ile bu ayrımın sözcüklerle simgeleştirildiği an, “dil”in ortaya çıkış anıdır da denilebilir. İşte bu anlamda olmak üzere dil, Condillac'ta “bilgimizi sistematikleştiren simgeler sistemidir (Mardin, 2018, s. 23). Condillac'ta bilginin, yalnızca fark etmeyi öğrendiğimiz düşüncelerle sınırlı olduğu hatırlandığında, bu düşüncelerin oluşumu için dikkat temelinde duyular arasında yapılan ayrımın, yani bu fark edişin anlama yetisi için simgeleştirilmesi de bir gereklilik olarak ortaya çıkar. İşte dil, simgeleştirme ile bu ayrımları anlama yetisi için belirli göstergeler temelinde düzenler ve sistematik bir hale getirir. Böylece duyuların algılanması sonucunda ortaya çıkan dikkatle ulaşılan ayrımların fark edilişi ile başlayan süreç, onların simgeleştirilmesiyle düşünme için düzenli ve sistematik hale getirilir ve bu da bilginin ortaya çıkışıyla sonuçlanır. Dolayısıyla, düzenli ve sistematik düşüncelere karşılık gelen bilginiz için dilin merkezi bir rolde olduğu da açıkça ortaya konulmuş olur. Bu bağlamda düşüncelere düzenlilik ve sistematikliği sağlayan dilin rasyonel olarak çalışmasının öyleyse hem bu düzenlilik ve sistematikliğin sağlanması ve devam ettirilmesi hem de dıştan gelen etkilerin doğru algılanması hususunda büyük bir önem taşıyacağı da ortaya çıkmaktadır. İşte Condillac'ta dilin üstlenmekte olduğu bu işlev, Destutt de Tracy ile dönemin ideologlarının da gözünden kaçmayacaktır. Bu konuya tarihsel zeminiyle birlikte bakmayı sonraya erteleyerek, Condillac'ta dilin böylesi bir işlev taşımasında onun dil anlayışının taşıdığı öneme bakmakla devam edelim.

Bilindiği üzere, Condillac dile yaklaşımında bu sensualist tutumunun yanında, aynı zamanda tıpkı Hobbes ve Berkeley gibi radikal bir nominalisttir de. Özellikle soyut ideler konusunda, her ne kadar onların tek tek idelerdeki farklı yönlerin dışarıda tutulup, ortak yönlerinin dikkate alınmasıyla, eş deyişle soyutlamayla elde ediliyor oldukları konusunda Locke ile aynı düşüncede görünse de Condillac, tümelliği, kavramlarımızın değil de adlandırmamızın bir özelliği olarak görmesi ve dolayısıyla da tümelleri dil dışında olan entiteler olarak görmemesi bakımından Berkeley'in nominalizmini takip eder (Condillac, 1809, s. 94-100). Bir başka ifade ile Condillac için de soyut idelerin dil dışı bir gerçeklikleri yoktur; onlar sadece adlandırmalardan ibarettir. Nitekim Condillac daha ilk eseri olan ve Derrida'nın (2006, s. 92) baştan sona bir göstergebilim olarak işaret ettiği *Essai*'de de üç tür gösterge arasında bir ayrım yapar: İlineksel, doğal ve kurulu (sonradan 'yapay' olarak da ifade edilmiştir) göstergeler (Condillac, 1992, s. 61).

Burada onun kurulu/yapay olarak işaret ettiği göstergelere dikkatimizi verdiğimizde Condillac'ın zaman zaman onların nedenliliği/nedensizliği üzerinde farklı imalarda bulunuyor gibi görünse de yapay göstergelerle ilgili üzerinde durduğu ve ısrarcı olduğu asıl konu, onların isteğe bağlı olarak yaratılmış oldukları, yani özgür irade edimi ile seçilmiş olmalarıdır. Bu özellikleri gereği yapay göstergelerin, insanın isteğine bağlı denetimi altında olduğu görülür. Ayrıca Condillac da davranış dilinden, eklemli seslere geçişin de ancak bu denetim ile gerçekleştiğini düşünür. Ancak burada Condillac'ın, yapay göstergelerin isteğe bağlı olarak yaratılmış olmaları hususunda, onların insanların denetimi altında olduklarına işaret ederken, dikkatimizi vermemiz gereken asıl önemli konu, yukarıda da işaret etmeye çalıştığımız gibi, bu göstergelerin anlamlandırdıkları zihinsel içeriğin üzerinde de bir denetim mekanizması sağlayabileceği olmalıdır. Kanaatimizce, dönemin ruhuna da uygun olacak bir şekilde, onu bir “ideler bilimi” yaratma yolunda motive eden temel düşüncelerden biri, hatta en önemlisi de nitekim budur.

Condillac'ın göstergeler hususunda yaptığı bu temel ayrımın önemi, insanın zihinsel işlemlerini denetleyecek gücün oluşturulmasında dil'in sahip olduğu rolü ortaya koymuş

olmasıdır (Harris ve Taylor, 2002, s. 115). Nitekim Condillac, dil kullanımını insanın iradi tüm eylemlerinin başlangıç noktasına yerleştirir. Ona göre insan, dili kullanmadan ne zihinsel yeteneklerini isteği doğrultusunda kullanabilir ne de düşünme yeteneğini işlevselleştirebilir. Dil kullanımı olmaksızın, insanın geçmişteki bir duyumunu dahi iradesi kapsamında anımsayamayacağını düşünen Condillac'a göre, hafızanın oluşumu da göstergelerin icadı ile mümkün olmuştur (Condillac, 1992, s. 69-70). Bu görüşünde Condillac'ın özellikle, Leibniz'den etkiler aldığı görülür. Nitekim Leibniz, Condillac'tan çok önce muhakeme için göstergelere duyulan ihtiyacı ortaya koymuş, bu izlerden yoksun bir hafızanın söz konusu dahi edilemeyeceğini ifade etmiş ve böylece de göstergeler ile hafıza arasındaki ilişkiye nüfuz edebilmişti (Altınörs, 2011, s. 390). Ayrıca Condillac (1989, s. 328-329), *Duyumlar Üzerine İnceleme* adlı eserinde de göstergelerin genel ideler oluşturmak için de gerekli olduğunun altını bir kez daha çizmiştir. Bu bakımdan, Condillac'ın, dil'i, insana sahip olduğu zihinsel yeteneklerini isteğe bağlı olarak kullanma olanağını veren temel bir aracı olarak belirlediği; özellikle yapay göstergeler olmaksızın ne bilgiden ne de refleksif düşünceden söz edilemeyeceği kanaatinde olduğu açıktır.

Condillac, insanın zihinsel yeteneklerini kullanmada ve bilgi ile refleksif düşünce için göstergelerin önemini ortaya koyduktan sonra, deyim yerindeyse artık bu tespitin mutfağına girerek düşünmenin sahip olduğu malzemeler üzerinde çalışmaya başlar. Onun bilginin içeriği ve ifadesi üzerindeki çalışmalarını *Mantık* (Logique), *Grammaire* (Gramer) ve *Langue des Calcus* (Hesapların Dili) adlı eserlerinde izlemek mümkündür. Condillac'ın büyük oranda Hobbes etkilerini yansıttığı bu eserlerde, özellikle insanın kendi zihinsel işlemleri üzerinde denetim sağlayabileceği bir yöntem üzerinde durduğu görülür: "Analiz". Condillac'ın dili bir analiz, bir analitik yöntem olarak değerlendirmesi, şüphesiz ki tıpkı Hobbes gibi, onun da dili temelde bir işaretler/göstergeler sistemi ve düşünmenin kendisini de bir hesap yapma olarak konumlamasıyla ilgilidir. Hobbes (2022: 43), *Leviathan*, V. Bölüm'de aklın tanımını yaparken şu ifadelerle yer verir: "Bu anlamda akıl, düşünme yeteneği, yani düşüncelerimizin işaretlenmesi ve ifade edilmesi için üzerinde anlaşmış genel adların hesaplanmasından, yani toplanması ve çıkarılmasından başka bir şey değildir." Muhakemeyi de bu doğrultuda yine, bu söz konusu toplama ve çıkarma işlemlerinin bir bütünü olarak değerlendiren Hobbes'un, böylece düşünmeyi de genel itibari ile bir hesaplama olarak gören düşünceleri, Condillac'ı doğrudan etkilemiş görünür.

Condillac metodolojisinde oldukça önemli bir yere sahip olan analiz yöntemi ile, cebir hesabına benzer bir yöntem ile göstergelere yönelir ve onun temel işlevini "açıklamak" olarak belirler. Bu anlamda onun muhakeme ile hesaplama yapma işlemini bir ve aynı edime karşılık gelecek şekilde kullandığı da görülür. Condillac, *Essai*'de bir kompozisyonu meydana getiren unsurları farketme olarak işaret ettiği analiz yöntemini, *Logic*'te (1809, s. 14) geliştirerek bir bilgi konusunun, bir düşünmenin ihtiva ettiği her şeyi, yani sahip olduğu tüm nitelikleri, o niteliklere, içinde buldukları eşzamanlı düzeni zihnimizde de vermek üzere, ardışık bir sırada gözlemleme olarak işaret eder. Böylece de *Essai*'de ortaya koyduğu duyumculuğunu, son eserlerinde nominalizmi ile bütünleştirmiş olur. Düşünmenin konuşmadan, konuşmanın da düşünmeden başka bir şey olmadığını düşünen Condillac, *Logic*'te (1809, s. 94) kavramların nesnel gerçeklikler olmadığına ve genel kavramların sadece zihnimizde ve adlar olarak bulduklarına dikkat çeker. Bu adlar ve sözcükler, onun nazarında işaretlerden/göstergelerden başka bir şey değildir. Düşüncelerin oluşturulmasında ve ifade edilmesinde temel unsurlar olan işaretler/göstergeler, analiz yöntemi ile incelendiğinde onları meydana getiren ide kompozisyonları, tek tek tüm unsurlarına kadar takip ettiği sıra ile ortaya

konulabilecektir. Condillac böylece bir ideler kompozisyonu olarak işaret ettiği düşünceyi oluşturan kavram analizinin temel önemini, onu oluşturan ideler arasında çeşitli karşılaştırmalar yapmayı mümkün kılması ve böylece aralarındaki bağıntıların keşfi ile yeni idelerin üretimine katkı sağlaması olarak belirler (Condillac, 1992, s. 86-87). Muhakemelerimize açıklık ve kesinlik verebilecek tek yöntem olarak işaret edilen “analiz” ile göstergelerimizi meydana getiren bileşenler olarak ideleri tek tek en basit şekillerine kadar ayırmamızı sağlayan, böylece onu oluşturan ideleri bir araya geliş şekil ve zamanlarıyla incelemeyi mümkün kılan ve onlar arasındaki bu bağlantılardan temel birtakım yasalar çıkarmayı ve onlardan hareketle de yeni idelerin üretimine katkı sağlamayı amaçlayan bu dil anlayışı, böylece sahip olduğu bu özellikler gereği bir “ideler bilimi” olarak ortaya çıkar ve doğru düşünme yolunda işlevsel hale getirilir.

Böylece Condillac, bu ideler biliminin yöntemi olan analiz yöntemine ilişkin yaptığı açıklamalar doğrultusunda, dil ve düşünce arasındaki ilişkileri de tam anlamıyla açıklığa kavuşturmuş olur. Görülebileceği gibi, düşünme edimi artık rastgele gerçekleşen veya sadece dış koşulların belirlediği bir edim değil, ideler arasındaki ilişkilerin, bir araya geliş şekillerinin gözetilmesi gereken, insanın zihinsel yeterliğini en üst düzeyde kullanmasını gerektiren bir yaratıcı edim olarak karşımızdadır. Condillac'ın dil edinimini, insan zihninin gelişiminde kilit nokta olarak belirlemesi, o halde temel olarak iki hususla ilgilidir: Bunlardan ilki, insana sahip olduğu zihinsel içeriği ve işlemleri üzerinde denetleme olanağı sağlaması; diğeri de insana düşüncelerini sahip olduğu en yalın idelere değin ayrıştırma ve yine bunlardan hareketle de yeni ve daha doğru düşünceler oluşturma gücünü vermesidir. Bundan ötürü Condillac'ın dili, bizleri düşünme yanılgılarından koruyacak ve doğru düşüncenin kendisine sevk edecek güvenilir bir araç olarak düşünmesi oldukça anlaşılırdır.

Bu noktada dilin Condillac için, iletişimden çok, neden “anlamaya” yaradığını da daha net bir şekilde kavrarız. Çünkü dilin ilk ve temel konusu onun için düşüncenin analizinden başka bir şey değildir. Görülebileceği gibi, insan dil olmaksızın, kendi düşüncelerini ne oluşturabilir ne de çözümleyebilir görünmektedir. Condillac (1798, aktaran Altınörs, 2011, s. 392) *Grammaire*'de şu ifadelere yer verir: “Bir düşüncenin bileşimini meydana getiren ideler zihinde eş zamanlıyken, konuşmada art arda gelir. Demek ki düşüncelerimizi analiz etme yollarını bize sağlayan dillerdir.”

Öte yandan pratik bilgi ile teorik bilgiyi de birbirinden ayıran Condillac (1989, s. 296), özellikle bilimlerin sahip olduğu teorik bilginin dile ihtiyaç duyduğunun altını çizer. Birtakım açık seçik, idelerden oluşan teorik bilgi, onları sınıflandıracak ve belirleyecek göstergelere ihtiyaç duyar. Bu bakımdan Condillac, dilin sahip olduğu yanıtıcılığın ve kusurların giderilmediği sürece, bir bilimin de tam olarak üzerine düşen vazifeyi yerine getiremeyeceği açıktır. “İyi işlenmiş bir bilimi, iyi kurulmuş bir dilden ibaret (1801, aktaran Altınörs, 2011, s. 392)” sayan Condillac, analiz yönteminin her ikisi için de ortak yöntem olduğuna dikkat çeker. O halde bir bilimin doğru bir muhakeme gücüne sahip olması, her şeyden önce iyi kurulmuş bir dile sahip olmasıyla ilgilidir. Bu anlamda, “bir dil ne kadar çok ayrıntılı ve analojik yapıya sahipse, düşünceyi çözümleyecek bir yöntem olarak da o kadar kesin ve etkili de olacağından (Harris ve Taylor, 2002, s. 115)”, bir dilin iyi kurulduğu ölçüde, teorik düşüncelerden müteşekkil olan bilimin de kullandığı bu dilin imkânları ölçüsünde analiz etme becerisinin de bir o kadar sağlam temellere sahip olacağı görülür.

Bir dilin iyi kurulması ise Condillac'a göre, onun doğadaki ilk dilden örnekseme yoluyla türetilmesi anlamına gelir. Bir dilin sahip olduğu iyi bir dil bilgisi ve saydam sözcük

dağarcığının onun gelişim aşamasında sahip olduğu örneksime derecesiyle ilişkili olduğunu düşünen Condillac, bir dilin analitik bir yöntem halini almasında örneksimeye önemli bir yer verir. Bu doğrultuda Condillac için, bir “bilimi yaratmak da bir dili kurmaktan farklı bir şey değildir (1801, Condillac’tan aktaran Altınörs, 2011, s. 392)”. Nitekim bütün teorik söylemlerin, gösterge ve değerlerden oluştuğu kanaatinde olan Condillac’ın bu bakımdan, onları onarmak ya da kurmak üzere, ortaya koyduğu ideler bilimine başvurması oldukça anlaşılabilir. Örneğin Derrida (2006, s. 97), *Condillac’ın Ticaret Yönetiminin Görece Birbirinin Yerini Alması* (Le Commerce et le Gouvernement Considérés Relativement l’un a l’autre, 1776) adlı eserinin bu anlamda olmak üzere, onu başlatan yönelimi ters çevirmek suretiyle okunabileceği kanaatindedir. Bir başka ifade ile Derrida, Condillac’ın burada yapmaya çalıştığı şeyi, “yeni bir bilim dilinin kendi ilkesine geri giderek, burada (doğal ve olgusal) gereksinimler ya da istekler sisteminde “şeylerin değerinin” temeline geri gitmek suretiyle yeni bir bilim dili üretmek (Derrida, 2006, s. 97)” olarak açıklar.

O halde bu noktada şuna dikkat çekmek gerekir ki, Condillac, bir düşünce bilimi ya da doğru düşünmenin bir yolu olarak ideoloji kavramının kendisini kullanan ilk kişi olmasa da dil anlayışını, bir bilimin onarılmasında kullanıyor olması ve insanın bilişsel kapasitesini geliştirmeyi amaçlaması temelinde ortaya koymuş olması bakımından bir Aydınlanma ideoloğu olarak düşünülebilir. Nitekim Eagleton (2020, s. 97-98) da, Aydınlanma ideologlarının, “insanların maddi yaşam koşullarından duyuşsal deneyimlerine ve oradan da düşüncelerine ulaşan düz bir çizgi çekme ve hepsi bundan ibaret olan bu işlemin radikal bir reform yoluyla tinsel ilerleme ve nihai mükemmellik hedefine yöneltmesi” yönünde taşıdıkları iyi niyetli hayallerine işaret ederken, bu hayali paylaşımlardan biri olarak Holbach’ın, Helvetius’un, Joseph Priestley’in, William Godwin’in ve Samuel Coleridge’nin adlarının yanında, Condillac’ın adını da zikretmeden geçmez. Bu doğrultudaki bir bakış açısına yerleşildiğinde, Eagleton’ın Aydınlanma ideologlarının iyi niyetli hayalleri olarak ortaya koyduğu, toplumu yeniden düzenlemesi, böylelikle de duyumların dönüşümüne ve düşüncelerin değişimine yol açması beklenen bir toplumsal mühendislik programının, eş deyişle bir ideler bilimi veya doğru düşüncenin bilimi olarak ortaya koyduğu bu ideoloji kavramının, ortaya çıkış anı itibarıyla yüklenmiş olduğu bu olumlu anlamının oluşmasında, bu bölümde açıklamaya çalıştığımız özellikleri dolayısıyla Condillac’ın dil felsefesinin bir temel oluşturduğu açıkça görülmektedir. O halde, şimdi de ideoloji kavramına bir temel mahiyeti gören bu dil felsefesinin yeri ve önemine, kavramın kendisini ön plana alarak, yukarıda yeri geldiğinde işaret edilmeye çalışılan hususlar kapsamında ve kavramın tarihsel bağlamını dikkate alarak bakmaya çalışmak faydalı olacaktır. Böylece kanaatimizce hem Condillac’ın dil felsefesinin ideolojinin kavramsal inşasındaki tarihi rolü ve bu rolde onu besleyen kaynaklar hem de ideoloji ile dil’in nasıl ve neden ötürü kopmaz bir bağla birbirlerine mühürlendikleri tüm açıklığı ve tarihsel art alanıyla ortaya konulabilecektir.

İdeolojinin Kavramsal İnşasında Condillac’ın “İdeler Bilimi” Olarak Dil Felsefesinin Yeri

İdeoloji kavramı anlamsal ve işlevsel özellikleri bakımından, kökleri Antik Yunan’da Platon’a kadar geri götürülebilen bir kavramdır. Günümüzde politik, sosyal ve akademik hayatta çok farklı anlamlarda kullanıldığına tanık olunan bu kavramın dilsel olarak ilk ifade edilişi ise, modern bir zihniyet ve yaşam tarzının felsefi temellerini, aklın ilkelerine göre kurma amacı taşıyan Aydınlanma çağına denk gelir. Aydınlanma çağına Eagleton’un (2020, s. 97) da işaret

ettiği gibi, bir toplum mühendisliğine dönüşen bu yeni zihniyet ve modern yaşam tarzının savunusunu yapan düşünürleri ise “ideologlar” olarak adlandırılır. İşte kavram da ilk kez ve olumsuz anlamında bu ideologlar tarafından kullanılır. Kavramın tarihte ilk kez dile getirilişi de bu ideologlardan biri olan Destutt de Tracy tarafından gerçekleştirilir.

Kavramsalcı bir yönelimle ilgimizi “ideoloji” sözcüğünün kendisine yönelttiğimizde, onun yukarıda da dikkat çektiğimiz gibi anlamsal ve işlevsel özellikleri bakımından olumlu, olumsuz, dar veya geniş olmak üzere çok farklı anlamlarda kullanıldığına tanık oluruz. Ancak şunu da söylemek mümkündür ki, ideoloji kavramı ele alındığı ilk uğrak olan Platon'un “soylu yalan” kavramından, yakın dönemde göstergebilim (semioloji) ve anlambilimin (semantik) yol göstericiliğinde yeniden tanımlanarak söylem çözümlemeciliğine entegre edildiği ana değin izlendiğinde, ona ilişkin ortak olan hususun onun temelde dille, dilsel ifade ile ilgili olması ve özelden de dil ve düşünce arasındaki ilişkiler bağlamında ortaya çıkması olduğu ifade edilebilir. Topakkaya da (2007, s. 164) günümüzde anlamı gittikçe belirsizleşen ideolojiye, “en temelde özne ile nesne arasındaki ilişkide, özne açısından bir ‘anlamlar’ sistemi inşa etme ve yerleştirme sorunu” olarak işaret eder ve böylece de kavramın dille özsel bir bağa sahip olduğunu ortaya koyar. Tarihin her döneminde düşüncelerin dil aracılığı ile doğru/yanlış veya yanlı/yansız olacak şekilde ifade edilme durumları, ideoloji kavramının odağını yönlendirdiği konu olarak karşımıza çıkar. Dolayısıyla ideoloji kavramının, düşüncelerin sahip olduğu niteliklerin farklı şekil ve bağlamlarda ele alınmasına bağlı olarak tarihte farklı anlamlar yüklenmiş olması şaşırtıcı değildir. Bunun yanı sıra, günümüze değin izi sürüldüğünde değişmez bir şekilde ideolojinin dille ilgili, onun kullanılışı ve düşüncenin oluşturulmasındaki rolü ile ilgili bir kavram olduğunu da görebiliriz. Bizim buradaki ilgimiz açık olduğu üzere, kavramın ilk kullanılış anına da denk gelen Aydınlanma döneminde, toplumun rasyonel yeniden inşasını temele alan ilk ve olumlu anlamına ilişkindir. İşte bu ilk olumlu anlama temel sağlayan da Condillac'tır; onun ortaya koyduğu dil anlayışıdır. Sonradan ideoloji kavramının rotasının başkalarınca gerçeklikten, demogojiye ya da farklı yerlere doğru evrildiği bir olguysa da onun farklı kuramsal yaklaşımlar ekseninde dille olan ilişkisinin art alanda sürmeye devam etmesi kanaatimizce, Condillac'ın anlayışıyla birlikte dil ve düşüncenin -özellikle de analitik muhakeme söz konusuysa- birbirlerine mühürlenmesinden kaynaklanır. Bundan ötürü, zamana zaman zayıfladığı görülse de Condillac'tan bu yana düşüncenin asli oluşturucusu ve analitik muhakemenin baş aktörü olarak görüle gelen dil ve ideoloji kavramları arasında asla koparılamayacak bir bağın oluştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Öte yandan, ideolojinin kavramsalsal inşasında pek çok önemli uğrağın ve ismin olduğu da aşikardır. İdeoloji kavramının genel kabul gören bu adı henüz konmazdan evvel, onun öncü kavramsalsal temelini atanlar arasında olan Platon'da “soylu yalan”, Bacon'da ise gerçekliğe ulaşma ve onu anlamada bir engel işlevi gören “idol” kavramlaştırmalarının önemli bir yerde durduğuna dikkat çekelim. Platon özelinde bunun nedeni, kavramın bugün sahip olduğu olumsuz anlamına yakın olacak ve onun devlet, siyaset, güç, iktidar ve toplum arasındaki ilişkiler bağlamında kullanımını çağrıştıracak şekilde ilk kez onun tarafından kullanılmış olmasıdır. Ayrıca, kavramın ilk dillendirildiği anda doğru düşünmenin bilimi olarak konumlandırılması bakımından da temelde gerçekliğe ulaşmada neyin ket vurucu bir rol oynadığını ortaya koymakla ilgili olan Bacon'ın “idol” anlayışının rol gösterici bir öneme sahip olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır. O halde, kavramın ilk kez ifade edilmiş olduğu an itibarıyla, Platon'un “soylu yalan” kavramıyla bir ilişkisini kurmak mümkün

görünmemekle birlikte, Bacon'ın idol anlayışının doğru düşünme üzerinde uyandırdığı fikirler anlamında ise bir etkisinin olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Özellikle on yedinci ve on sekizinci yüzyıl filozoflarının dile olan ilgilerinin gerisinde yatan, kesin bilgi arayışlarında özellikle dili belirsizliğinden arındırma çabaları, yani dile duydukları bu güvensizlik Bacon'a kadar geri götürülebilir. Bir başka ifade ile "linguistik ifade ile temsil edilen şey" ve "düşünce ile de olgu" arasında tam bir uygunluk ilişkisi bulunmadığı düşüncesinin onun "idol" anlayışında köklerini bulduğunu söylemek mümkündür. Bu anlamda Bacon'ın dil ve ideoloji arasındaki ilk ilişkilerin de kurulabileceği bir kaynak olarak da görülmesi yanlış olmayacaktır. Nitekim onun bu tartışmalarında, son tahlilde ortaya çıkan, linguistik göstergelerimizin, temsil ettikleri düşünülen idelerin karakteristiklerini yeterince yansıtmadıkları düşüncesidir. Bu anlamda Condillac'ın da önemli etkiler aldığı Hobbes, Leibniz, Locke gibi düşünürlerin linguistik göstergelerimizin bu yetersizliğinden neyin sorumlu olduğu ve bunun üstesinden nasıl gelinebileceği yönündeki düşüncelerini harekete geçiren, besleyen düşünürün Bacon olduğunu söylemek de mümkündür. Kavramın düşünce üzerinden dil ile kurduğu ilişkiye temel sağlayan düşünürün ise Condillac olarak zikredilmesi, onun on yedinci yüzyıl düşünürlerinin bu yöndeki araştırmalarını, onların muğlak düşüncelerini nihai sonuçlarına ulaştırması, bu sonuçları bir "ideler bilimi" şeklinde sunması ile ilgilidir. Condillac'ın linguistik göstergelerimizin yetersizliğinden kurtulmak ve doğru düşüncenin temelini oluşturacak yeni göstergeler kurmak için onlar üzerinde yapılması gereken işlemi, analiz yöntemi ile bir ideler bilimi haline getirmesi, toplumun rasyonel temeller üzerindeki yeni inşasında dile önemli bir rol kazandırır. Dilin, Condillac'ta bilimizi sistematikleştiren bir simgeler sistemine karşılık geldiği ve ihtiyaçlarımız doğrultusunda ortaya çıktığı ve geliştiği hatırlandığında, onun toplumun yeniden inşasında ihtiyaç duyulan rasyonel bilginin kurulumunda/ ediniminde ve insan ihtiyaçlarının karşılanmasında ne denli önemli bir rol üstlenmekte olduğu tüm açıklığı ile ortadadır.

Bununla birlikte, Bacon'ın İdol öğretisinin, yazıldıktan hemen on yıllar sonra 18. Yüzyıl Fransız Aydınlanma'sında yeniden düzenlenen belirginleştirilmiş sınırlarla kuramsal bir araç haline getirilerek bir toplum eleştirisi halini almış olduğuna da dikkat etmek gerekir. Temelde bir önyargı eleştirisi olarak başlayan bu öğretinin, bireylerin zihinsel işleyiş mekanizmalarında göstergelerin analiz edilmesi ve böylelikle onlara ilişkin yasaların ortaya çıkarılması suretiyle, düşüncenin sahip olduğu kural ve yasakların yeniden bir değerlendirilmesi ve eleştirisini mümkün kılması ise açık olduğu üzere, Condillac'ın analiz yöntemi ile bir ideler bilimine dönüşen dil anlayışında temel bulan bir düşünce olarak karşımızdadır.

Bilindiği üzere, ideoloji bir sözcük olarak da Latice'den gelen "idea" (düşünce) ve "logy" (bilim) sözcüklerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş bir kavramdır. Dolayısıyla ideoloji kavramının etimolojik açıdan "ideler bilimi" olarak tanımlanmasının da buradan geldiği belirtilebilir. Bu tanımlamanın Aydınlanma ideologları tarafından "idelerin bilimi", "doğru düşüncenin yolu" olarak ele alınıp devam ettirilmesini mümkün kılan düşünür ise yinelemiş olalım ki bilginin oluşumunda dilin önemini ayrıntılı bir epistemolojik açılımla ortaya koyan Condillac'tan başkası değildir. Bu bağlamda onun düşüncesini ön plana çıkaran hususlardan biri, bilgiyi, zihnin duyulardan aldığı verileri deneyimlere ve duyguya dönüştürmek suretiyle anlamlandırarak ürettiğini varsaymasıdır. Bu bakımdan, bilgi anlayışında hem duyu verilerine hem de zihne ve bunlarla ilgili olarak da ihtiyaçlara yer açan Condillac'ın, sahip olunan bilgiyi, pratik ve teorik bilgiler olarak ikiye ayırmakta olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Bu bakımdan, onun özellikle teorik bilgiler düzleminde dil kullanımının önemine bilhassa

dikkat çekmesi, kuşkusuz onların dayandıkları açık ve seçik düşünceleri sınıflandırmak ve belirlemek için birtakım işaretlere duyduğu ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Bilindiği gibi, Condillac'ta insanın sahip olduğu bilgileri sistematik bir hale getirme görevi yüklenen bu simgeler sistemi, rasyonel ve doğru işlediği sürece, insana dışarıdan gelen etkileri de o ölçüde doğru algılayacak bir öneme de sahiptir. Dolayısıyla Condillac'ın dilin hem rasyonel kurulumunu hem de doğru kullanımını temele alan, hakikate ve doğru düşünceye ulaşmayı amaç edinen bir dil anlayışına sahip olduğu gözden kaçmamalıdır. İşte bu özelliği gereği Condillac'ın dil anlayışının, dönemin düşünürlerine toplumu dilin mümkün kılacağı rasyonel temeller üzerinde yeniden inşa etme girişimlerinde rehberlik ettiğini söylemek mümkün görünmektedir.

Condillac'ın dil felsefesi bağlamında ortaya koyduğu bu anlayışın, düşünceler düzleminde özellikle toplumsal yaşamdaki yansımalarıyla hayli önemli ve değerli olduğunun altı çizilmelidir. Toplumsal yaşamda düşüncelere merkezi bir rol biçme olarak da kısaca özetleyebileceğimiz bu düşünceyi paylaşan ve onu kendi görüşlerine uyarlayan ve bu anlamda da ideoloji kavramını ifade etmeksizin, işlevsel açıdan ele almış görünen bir diğer önemli isim de Helvétius'dur. Helvétius da Condillac'ın dil felsefesinin epistemolojik köklerini izleyerek, bilgi ediniminde duyu verilerinin ve onun üzerinde işlemde bulunan insan zihninin belirleyiciliğini kabul eder. Bu anlamda insanın da sahip olduğu duyu ve düşünceleri kapsamında çevrenin bir ürünü olduğunu düşünür. Çünkü ona göre de zihin, Condillac'ta olduğu gibi, içinde bulunduğu koşullara bağlı olarak dıştan gelen duyu verilerini dönüştürmek suretiyle duyu ve düşüncelerin oluşumunu sağlar.

Dil üzerinden kurulacak rasyonel bağlardan hareketle, bir siyaset çıkarsanabileceğini, yani toplumun rasyonel temellerle yeniden inşa edilebileceğini düşünen önemli Aydınlanma ideologlarından biri de bu anlama gelecek şekilde ideoloji kavramını da ilk kez kullanan Tracy'dir. Tracy de döneminin düşünürleri gibi, metafizik idealizmin kavramları "tinsel kendilikler" olarak belirleyen tutumunu alaşağı etmek istese de düşüncelerin diğer her şeyin üstünde kurulduğu inancından hareket eder (Eagleton, 2020, s. 100). *Eléments*'in ikinci cildi ve *Grammer* adlı eserlerinde bu bağlamda düşüncenin temel bileşenleri olarak göstergeleri ve onun unsurlarını soyut ve analitik bir incelemeye tabi tutar. Bilimler için sağlam temellerin kurulması gerektiği düşüncesiyle yöneldiği bu yapıtlarda Tracy'nin, Condillac'ı neden "idelerin biliminin" kurucusu olarak gördüğünü anlamak zor değildir. Bütün bir Aydınlanma düşüncesi temelini genel anlamda Locke'un ampirist geleneğinde bulsa da Tracy'nin Locke yerine Condillac'ı ideler konusunda yetkin görmesinin birbiri ile bağlantılı temel iki nedeni var gibi görünmektedir. Bu nedenleri sıralamazdan önce, onların Condillac'ı ideler biliminin kurucusu olarak görmemizi sağlayacak unsurlara yer açtıklarına da dikkat çekmiş olalım. İşte bunlardan ilki, idelerin kaynağı olarak Locke'un duyuların yanında refleksiyona da yer verirken, Condillac'ın ise sadece duyulara işaret etmesidir. Diğerleri ise bununla ilişkili olarak, Condillac'ın analiz yöntemi ile göstergelerin temel unsurları olan ideleri, sarsılmaz bir şekilde duyulara geri götürmek suretiyle sınanabilir ve doğruluklarından emin olunabilir hale getirebilmiş olmasıdır. Bilginin gerek oluşum aşamasında gerekse de yaygınlaşmasında göstergelerin temel unsurları olan idelerin merkezi bir rol oynadığını düşünen Tracy, Condillac'ın yukarıda ayrıntılarıyla işlemeye çalıştığımız dil felsefesini, anlamını, "idelerin köklerini ve onların kurucu öğelerini araştırmak" olarak belirlediği ve ideoloji olarak ifade ettiği kavrama bu doğrultuda temel kılığı görünür. O halde ideoloji, onun nazarında, Condillac'ın yol göstericiliğinde, duyulara kadar geri götürülebilen ideler aracılığıyla yanlış

ve yanlı düşüncelerin ayıklanmasına vesile olabilecek, onlardan hareketle daha uygun düşüncelerin kurulabileceği bir “bilim” olarak ortaya konulmuştur denilebilir.

Öte yandan, Tracy’e göre, yanlış ve soyut ideler aracılığıyla kurulmuş olan göstergeler, sadece insanlar arası iletişimde kullanılır olmayıp, düşüncelere de kaynaklık ettiklerinden, yalnızca insanların arasını bozmakla kalmayıp, aynı zamanda düşüncelerin yönlendirdiği devlet ve toplum gibi önemli kurumların işleyişini sekteye uğratabilir bir özellik de taşımaktadır (Özbek, 1993, s. 85-86). Dolayısıyla rasyonel bir siyaset talebi ile ortaya çıkan ideologlardan biri olarak Tracy açısından, Condillac’ın dil felsefesinin duyumsama işleminin en basit basamağından tinin en yüksek aşamasına değin izlenebilir olan bir yöntem ortaya koyması; bu yöntem sayesinde etiği, siyaseti ve iktisadı yeniden inşa etmede hem bu bilimlerin sahip olduğu kavramların, hem de bu bilimlerin ele aldıkları olgu durumlarının incelenmesinde onları geriye doğru takip etme ve aralarındaki ilişkileri doğru şekilde tespit etme olanağının elde edilmesi, onun Condillac’ı kendisine bir yol gösterici olarak belirlemesinde büyük bir pay sahibi görünür.

Aydınlanma düşüncesinin Kant ile şiarı haline gelmiş “kendi aklını kullanma cesaretini göster” deyişinin, böylece Condillac’ın yol göstericiliğinde Tracy’de “kendi diline hâkim olma” düşüncesiyle bir senteze uğratılmış olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü Aydınlanma ideologları Tracy’nin izinde aklın kullanımını, duyu verileri aracılığıyla zihnin rasyonel bağlantılar kurabilme yetisi olarak görüp, bu bağlantıların yakalanabileceği yer olarak da idelere işaret ettikleri noktada, aklın kullanımını ile dilin kullanımını bir ve aynı süreç olarak da konumlanmış olurlar. Bu bakımdan sadece aklın kullanımını değil, onun aynı zamanda özellikle doğru kullanımını da ilgi alanlarına almış olan Aydınlanma ideologlarının, aklın doğru kullanımını ile oluşacak doğru düşüncelerin kaynağını, göstergelerin temel unsurları olan idelerin duyu verilerine geri götürülebilme düşüncesinde bulması, o halde görülebileceği gibi tamamıyla, toplumsal anlamda da önemli çıkarımlara gebe olan Condillac’ın dil felsefesinin ve bu felsefenin zeminini oluşturan epistemolojik anlayışın bir sonucu olarak karşımızdadır.

Sonuç

18. yüzyıl Aydınlanma düşünürlerinden biri olan Condillac, Locke’un ampirist temellerini kendi duyumculuğu ile bir adım öteye taşıyarak, dil kuramını bu felsefi deneycilik içinde merkezi bir konu haline getirir. 17. yüzyıldan Condillac’ın kendisine kadar gelen süreçte filozofların dile duydukları güvensizliği ve onun sahip olduğunu düşündükleri yetersizlikleri bertaraf edebilmek için ortaya koydukları düşüncelerin muğlaklığı veya tartışmalı yönleri, onun salt duyumculuk üzerine kurulu, sağlam epistemolojik temellere sahip dil felsefesi ile aşılmaya çalışılır. Bu anlamda Condillac’ın dil felsefesinin sağlam bir zemin sunması, onun Locke’tan ayrılarak, dilin ve aslında zihnin temel prensiplerini kavramak üzere onların köken ve gelişmelerini incelemeyi önermesi ve böylece göstergelerin temel unsurları olan idelerin duyulara geri götürülmek suretiyle sınanabilir ve doğruluklarından emin olunabilir bir hale getirilebilecekleri anlayışıyla yakından ilgilidir. Bu bakımdan Condillac’ın dil anlayışı da temelde, “düşünce”nin sadece duyumlardan meydana geldiği anlayışına dayanır.

Condillac’ın sunduğu bu dil anlayışı, kendi içerisinde de iki önemli avantajı barındırmaktadır. Bir kere öncelikle, karmaşık idelerin adları, yani özellikle soyut sözcüklerimiz söz konusu olduğunda, birer gösterge olarak bu sözcükleri oluşturan temel unsurlar olan idelerinin

duyular aracılığıyla en yalın hallerine kadar geri götürülebilmeleri ve bu anlamda sınanabilmeleri mümkün bir hale getirilmiş görünür. Ayrıca, bu ideleri en yalın hallerine kadar duyularımız aracılığıyla izlemenin önemli bir avantajı da vardır: Onların üretilmelerindeki art ardalık izlenerek, oluşturulmalarındaki temel yasaların keşfi ile hakikate yaklaşmış doğru düşünceler ortaya koyabilecek olan yeni, kusurları giderilmiş göstergelerin üretimini sağlamak. Condillac'ın bu düşüncesi, onun, dilin insanın doğasında varolan zihinsel yeteneğinin isteğe bağlı kullanımını sağlıyor olduğu düşüncesi ile de yakından ilişkilidir. Bu anlamda yaratıcı da bir edim olmasından kaynaklı olarak insanın sahip olduğunu düşündüğü en önemli zihinsel yeteneğine düşünme olarak işaret eden Condillac, o halde buna düşünme de dahil, insanın her türden zihinsel işlemlerini ancak dili kullanmak suretiyle, isteğe bağlı bir şekilde gerçekleştirebileceğini düşünür. Özellikle yapay göstergeler söz konusu olduğunda, onların insanın iradi edimiyle seçtiklerine dikkat çeken Condillac'ın, buradaki asıl vurgusunun, onların anlamlandırdıkları zihinsel içeriğin isteğe bağlı denetimini sağlamasıyla ilgili olduğunun altını çizmek gerekir.

Condillac, göstergelerimizin sahip olduğu temel unsurlar olarak idelerimizi geriye doğru takip edebilmemizi sağlayan yöntemi “analiz” olarak ortaya koymaktadır. Bu yöntem, muhakemelerimizin ulaşmak istediği açık ve seçikliği bize verebilecek olan tek yöntemdir. Bilimlerin, teorik bilgiler ile olan ilişkisi gözetildiğinde ve bu teorik bilgilerin ise dile ihtiyaç duyduğu dikkate alındığında, Condillac'ın dil felsefesinin önerdiği bu yöntemin muhakemelere sunacağı açıklık ve seçiklik ile bu bilimlerin gelişiminde de önemli bir pay sahibi olacağı görülür. Nitekim Condillac'ın da amacı budur. “Her dilin bir analiz olduğunu” ve “iyi işlenmiş bir bilimin ise iyi kurulmuş bir dilden ibaret olduğunu” düşünen Condillac, dil anlayışına temel yaptığı analiz yöntemini böylece bilimlere de temel yapmış olur. İşte Tracy'nin Condillac'ın dil felsefesine bir “ideler bilimi”, “doğru düşünmenin yolu” olarak işaret etmesi ve onu, toplumu her yönden rasyonel bir şekilde yeniden inşa etme amacı taşıyan bir düşünce şekli olarak ortaya koyduğu “ideoloji” kavramına bir çıkış noktası olarak belirlemesi tam da bu sebeptir.

Öte yandan Condillac'ın dil felsefesinin Aydınlanma ideologları için önemi, onun yönteminin bilimler ile olan ilişkisi ile de sınırlı değildir. Çünkü Condillac'ın duyumculuk üzerinde temellenen dil felsefesi, toplumsal açıdan önemli çıkarımlara da gebecektir. Özellikle insan duygu ve düşüncesinin duyumlarda temellenen yapısı, insanın içerisinde bulunduğu dış etkenlerin insanın bu düşünce ve duyguları üzerinde bir belirleyiciliğe sahip olduğu düşüncesini beraberinde getirir. Bu ise dış etkenlerin aracılığı ile bu koşulların düzenlenebilirliği sayesinde, doğru düşüncede köklerini bulan rasyonel yapıyı bir topluma ulaşma fikrinde oldukça işlevsel bir düşünceye işaret eder. Öte yandan Condillac'ın, duyumlar vasıtasıyla dil düzleminde keşfedilecek ve kurulacak rasyonel bağlar ile doğru ve yansız bir düşüncenin mümkün olduğuna de işaret ediyor olduğu dikkate alındığında, Aydınlanma ideologlarının neden Condillac'ın dil felsefesini, ideoloji kavramını kullanarak giriştikleri bu yeni toplum mühendisliğinde kendilerine bir temel yaptıkları oldukça anlaşılır bir hal alır.

Tracy'nin, kendisini tıpkı Newton'un fizik alanında yaptığı devrimsel dönüşüm gibi düşünce biliminde gerçekleştirilecek bir dönüşümün baş mimarı olarak görmesi ve bu hedefe “ideoloji” kavramı altında işaret ederek, Condillac'ın dil felsefesini temele alması, o halde açıktır ki hem bu dil felsefesinin önerdiği yöntemin epistemolojik güvenilirliğiyle hem de gerçeklerin daha yansız bir algılamasına imkân tanıyacak yapısıyla ilgilidir. Nitekim, dil üzerinden kurulacak

rasyonel bağıntılar aracılığıyla son tahlilde hedeflenen toplumsal yapının kaostan, rasyonel bir yapılanmaya doğru dönüşümüdür. İşte Condillac'ın rehberliğinde, toplumu rasyonel bağlar eşliğinde, dilin hem sahip olduğu yöntem gereği kendi aracılığıyla hem de her düzlemde sahip olduğu kavramsal yapı gereği kendi üzerinden yeniden inşa etme fikri, ilk defa Tracy'nin dillendirdiği ve ardından birçok Aydınlanma ideoloğunun da kullandığı "ideoloji" kavramıyla ortaya çıkmıştır.

Condillac'ın dil felsefesinin kaynaklık ettiği ideoloji kavramının, insanların yanlış düşüncelerini düzeltmeye yarayacak bir ideler bilimi olarak taşıdığı bu olumlu anlamının hakimiyetinin çok uzun süre devam etmediğine de işaret etmek gerekir. Condillac'ın ortaya koyduğu dil felsefesi anlayışı nasıl ki kavramın ilk ortaya çıkışında bir temel görevi görmüşse, ironik bir şekilde taşıyacağı olumsuz anlamlar için de bir kaynak görevi görmüştür. Nitekim Tracy, Condillac'ın ideler bilimini toplumsal yapının kendisini değiştirmek için bir araç haline dönüştürdüğünde, dilin kökeni ve işlevlerine ilişkin onun yaptığı araştırmaları aşırı soyut ve analitik bir yapıya büründürerek devam ettirir. Böylece aklın, duygu, karakter ve deneyimi dikkate almadığı salt rasyonel bir düşünce yapısına takılı kalır. Bu noktada Napoleon'un ideologlara yönelttiği eleştirinin, yalın doğruluğu gün yüzüne çıkar. Bu, aşırı rasyonalizmin içinde barındırdığı irrasyonalizmin dışı vurumudur. Aydınlanma ideologlarının pratik gerçeklikten ve insansal özün sahip olduğu duygu durumu ve karakter yapısından uzaklaştıkça, yasalarını keşfetmek üzere yola çıktıkları zihnin soyut labirentlerinde kaybolmuş olmaları hiç de şaşırtıcı olmamıştır. Tracy kendi Condillac okumasını Dunham'da olduğu gibi, zihnin ve dolayısıyla da dilin yapısını belirleyen ana unsuru ihtiyaçlar olarak belirleyerek, yani pratik hayatın kendisini temele alarak yapmış olsaydı, bugün belki de ideoloji kavramının tarihsel seyrini bambaşka bir şekilde okuyor olabilirdik. Hatta bunun yanında, dilin teorik düzlemdeki epistemolojik açılımlarının pratik hayattaki yansımaları hakkında belki çok daha gelişmiş bir literatür ve fikre de sahip olabilirdik diye düşünmekteyiz. Nitekim Eagleton'ın da (2020, s. 103) ideoloji teriminin, soyut bir okuma temelinde "yavaş yavaş kuşkucu bilimsel materyalizme karşılık gelme durumundan çıkarak, soyut, bağlantısız fikirlerden (idelerden) oluşan bir alemi anlamlandırır olmaya başladığını" ifade eden düşünceleri de kavramın anlamsal rotasının değişerek pejoratif bir özellik kazanmaya doğru gittiğini açık kılar. Bu açıdan, Condillac'ın ideler biliminin temel sağladığı ideoloji kavramının tarihsel seyrinde, zihnin içinde bu idelerin izini soyut bir şekilde sürmeyi denerken yolunu kaybetmiş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Bu açılardan baktığımızda Condillac'ın dil felsefesinin ideoloji kavramının ilk ve olumlu anlamının inşasına katkı sağlamanın yanında, içerdiği yöntemin sonrasında aşırı soyutlaştırılmasıyla ayrıca sonrasındaki pejoratif anlamlarına da çanak tutmuş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bunun yanında, günümüzden baktığımızda, toplumsal pratikleri dilsel pratikler olarak çözümleme projelerinin, ideoloji çalışmalarına önemli katkılar sağlamasını da kavramın Condillac'ın dil felsefesinde köklerini bulan yapısıyla ilişkilendirmek gerektiği düşüncesindeyiz. Bu bağlamda kavramın ortaya ilk çıkış haliyle, kavramın günümüzde söylem çözümlemelerine evrilmiş halinin Condillac felsefesine dayanan ortak temelleri sadece işlevsel açıdan farklılaşmıştır denilebilir. Nitekim kavram ilk ortaya çıkış anı itibarıyla Condillac'ın dil felsefesiyle, dilin keşfedilebileceği ön görülen duyusal ilk temellere kadar giderek buradaki dilsel bağlantıların keşfi ile daha doğru göstergeler oluşturulabileceği düşüncesini temele almaktadır. Günümüzde kavramın özellikle söylem çözümlemeleriyle ilişkilendirilmesi de yine Condillac'ın dilin bir simgeler sistemi olduğu ve toplumsal pratikleri anlamlandırma/simgelendirme özelliği taşıdığı yönündeki

düşüncesinde kaynağını bulmaktadır. Ancak elbette ki kavramın kazandığı bu yeni anlamda temel amaç, yeni göstergeler oluşturmakla ya da yapılacak çözümlenmelerle doğru düşüncelere ulaşmak değil, doğrudan imtiyazlı kişi veya grupların bu anlamlandırma/simgelemedeki pozisyonlarını açığa çıkarmakla ilgilidir. Bu, ideoloji kavramının başlangıçta idelere ilişkin bir bilimsel araştırma alanı iken, kısa bir süre sonra hızla düşünce sistemlerinin kendisini ifade etmek için kullanılmaya başlanmasıyla ilgili bir durumdur. Nitekim artık ideoloji kavramından anladığımız, idelerin tahlili değildir. Bu kavram temelinde ilgili olduğumuz şey artık daha çok, düşünce sistemleridir; yani onların belli söylemler içerisinde kimler tarafından ne şekilde ve ne amaçla ortaya konulmuş olduğu hususudur. Dolayısıyla artık ideoloji kavramının kullanımındaki temel amaca da ilk ortaya çıkış anında olduğu gibi, yeni ve daha doğru olanlarını kurmak üzere girişilecek ve bu haliyle de aslında bir senteze temel sağlayacak olan bir ide analizi olarak değil, daha çok bir düşüncenin dil üzerinden kimlerce nasıl ve ne amaçla kullanıldığına yönelik olacak bir sorgulamayı temele alan bir analiz işlemi olarak bakmak gerekir. Bu farklılaşmaya rağmen burada açık olan tek gerçek, ortak olan tek husus vardır; o da dil ve ideolojinin birbirine mühürlenmiş olduğudur.

Kaynakça

- Aarsleff, H. (2006). Philosophy of Language. K. Haakonssen (Ed.), *The Cambridge History of Eighteenth-Century Philosophy* içinde (pp. 451-495). Cambridge: Cambridge University Press. DOI: 10.1017/CHOL9780521867429.017.
- Altınörs, A. (2011). Condillac'ta Düşünce-Dil İlişkisi. *Kutadgubilig Felsefe-Bilim Araştırmaları Dergisi*, 0(19), 383-395.
- Condillac, É. B. (1798). *Principes Généraux de Grammaire Pour Toutes les Langues*. Paris: Libraire d'Esprit. (Altınörs, A. aktarımı üzerinden).
- Condillac, É. B. (1801). *La Langue des Calcules*. Paris. (Altınörs, A. aktarımı üzerinden).
- Condillac, É. B. (1809). *The Logic of Condillac*. J. Neef (Çev.). Philadelphia Printed.
- Condillac, É. B. (1947-1951). *Oeuvres Philosophiques de Condillac*. G. L. Roy (Ed.), *Corpus Général des Philosophes Français*, 3 cilt, Paris: Presses Universitaires de France. (Dunham J. aktarımı üzerinden).
- Condillac, É. B. (1989). *Duyumlar Üzerine İnceleme*. M. Katırcıoğlu (Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.
- Condillac, É. B. (1992). *İnsan Bilgilerinin Kaynağı Üzerine Deneme*. M. Katırcıoğlu (Çev.). İstanbul: MEB Yayınları.
- Condillac, É. B. (1992). *Philosophical Writings*. Volume I. F. Philip and H. Lane (Ed.). London: Lawrence Erlbaum.
- Coski, R. C. (2004). Condillac's Modernization of Rationalist Language Theory, Evidence, Propositions, and a Newtonian Linguistics. *Ideas, Aesthetics, and Inquiries in the Early Modern Era*: Vol. 10, Article 9, 153-171.
- Derrida, J. (2006). *Önemsizin Arkeolojisi*. A. Utku & M. Erkan (Çev.). İstanbul: Otonom Yayıncılık.
- Dunham, J. (2019). Habits of Mind A Brand New Condillac. *Journal of Modern Philosophy*, 1(1): 1, 1-18.
- Eagleton, T. (2020). *İdeoloji*. M. Özcan (Çev.), İstanbul: Ayrıntı.
- Ewald, O. (2010). *Fransız Aydınlanma Felsefesi*. Ankara: DoğuBatı Yayınları-56 Felsefe-19
- Gökberk, M. (2018). *Felsefe Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Harris, R. & Taylor, T. J. (2002). *Dil Bilimi Düşününde Dönüm Noktaları I, Sokrates'ten Saussure'e Batı Geleneği*. E. E. Taylan & C. Taylan (Çev.). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları: 799.
- Hobbes, T. (2022). *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. S. Lim (Çev.). İstanbul: YKY.
- Kaya Keha, M. (2011). *18. Yüzyıl İngiliz Empirist Filozoflarında Dil ve Anlam Sorunları, Bilgi Anlayışları Üzerine Bir Okuma*. Ankara: Pegem Akademi.
- Lee, B. (2019). Giriş. B. Lee (Ed.), M. Ak (Çev.), *Dil Felsefesi içinde* (s. 12-51). Ankara: Folkitap.

- Locke, J. (2004). *İnsan Anlığı Üzerine Bir İnceleme*.V. Hacıkadıroğlu (Çev.). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Mardin, Ş. (2018). *İdeoloji*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özbek, H. S. (1993). *İnsan Felsefesi Açısından İdeoloji* (Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://tez2.yok.gov.tr/>
- Taylor, C. (1991). The Importance of Herder. *Isaiah Berlin: A Celebration*. Edna Ullmann-Margalit and Avishai Margalit (Ed.). Chicago: University of Chicago Press, 40-63.
- Tracy, D. (1974). *Ideologie und Wahrheit*. H. Barth (Çev.), Frankfurt: Suhrkamp Verlag.
- Waldow, A. (2021). Condillac on Being Human: Language and Reflection Reconsidered. *European Journal of Philosophy*, 29 (2), 504-519.

Yabancı Dil Öğretimi Sınıflarında Derlem Kullanımı Eğitimi: Öğretmen Adaylarının Algıları

Berkcan KÖSE^{a, b}, Safiye İpek KURU GÖNEN^c

Özet

Bu çalışma, Türkiye'de bir devlet üniversitesinde öğrenim gören 108 Türk İngilizce öğretmeni adayının yürütülen iki haftalık derlem eğitimi ardından derlem kullanımının dil öğretimine entegre edilmesine ilişkin algılarını araştırmıştır. Derlem kullanımının dil öğretiminde kullanımına yönelik artan ilgiye rağmen, çok az araştırma İngilizce öğretmeni adaylarının derlem kullanımına ilişkin algılarını ele almıştır. Nitel araştırma yönteminin uygulandığı bu çalışmada, demografik bilgi ve derlem kullanım anketi, yarı yapılandırılmış görüşmeler ve yansıtma raporları gibi çeşitli veri toplama araçları kullanılmıştır. Sonuç olarak, öğretmen adaylarının derlem kullanımı kelime ve dilbilgisi öğretiminde ve öğretim materyalleri hazırlamada faydalı bulunduğu tespit edilmiştir. Derlem kullanırken karşılaştıkları çeşitli zorluklara rağmen katılımcıların gelecekteki öğretmenlik deneyimlerinde derlem araçlarını kullanmak istedikleri ortaya çıkmıştır. Bu bulgular, öğrencilerinin dil öğrenme deneyimlerini zenginleştirmek için sınıflarında derlem kullanmayı tercih eden öğretmen yetiştiricileri ve öğretmenler için yararlı olacaktır.

Anahtar Kelimeler

Dil Öğretiminde Derlem
Kullanımı
Yabancı Dil Öğretimi
İngilizce Öğretmen Adayları
Öğretmen Eğitimi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 03.06.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1309293

Training on Using Corpora in EFL Classrooms: Perceptions of Pre-Service Teachers

Abstract

This study investigated the perceptions of 108 Turkish pre-service EFL teachers (PSTs) at a state university in Turkey regarding integrating corpora into language classrooms after the two-week training conducted. Despite the growing interest in using corpora in EFL contexts, very little research has addressed pre-service EFL teachers' perceptions of corpus use. Following a qualitative research design, multiple data collection tools, such as a background survey, pre- and post-training semi-structured interviews, and reflective logs, were utilized. The findings revealed that the PSTs found corpus use beneficial for teaching vocabulary and grammar and preparing authentic teaching materials despite a few drawbacks, such as providing limited daily access and having too much data to analyze. Their remarks revealed that the PSTs would consult corpora in their future teaching experiences. These findings would be useful for teacher educators and teachers who favor using corpora to enrich language learning experiences.

Keywords

Corpus Use in Language
Teaching
Foreign Language Teaching
Pre-service Language Teachers
Teacher Training

About Article

Received: 03.06.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos. 130929

^a Correspondent Author: berkcan@metu.edu.tr

^b Res. Asst., Middle East Technical University, Faculty of Education, Department of Foreign Language Education, ORCID: 0000-0001-5414-7583

^c Assoc. Prof. Dr., Anadolu University, Faculty of Education, Department of Foreign Language Education, ORCID: 0000-0002-7374-8269

Introduction

The dynamic nature of English as a Foreign Language (EFL) teaching has been deeply affected by the recent innovations in computer sciences, the integration of technology into L2 classrooms, and the discovery of ways to benefit from what is available online with one click (Jamal, Shafqat & Afzal, 2021). Therefore, the use and integration of online tools into language classrooms and computer-assisted language learning (CALL) applications for teaching instruction and material design have been gaining prominence in L2 research (Alsolami & Alharbi, 2020).

As one of CALL's most outstanding applications, there has been a growing interest in the use of corpora and corpus-based teaching pedagogy in L2 contexts recently (Boulton & Cobb, 2017; Crosthwaite, Luciana & Schweinberger, 2021; Forti, 2019). Corpus is simply the electronic collection of authentic language samples of written and spoken texts in various contexts and genres (Biber, Conrad & Reppen, 1998; Hunston, 2002; Johns, 1991). With the help of corpus consultation, teachers and learners are provided with various features and aspects of word knowledge regarding word frequency in formal/informal contexts in different years, as well as the patterns in the language regarding collocations, idioms, and lexicogrammatical usage (Mizumoto & Chujo, 2015). Corpus use has been widespread since it provides natural and authentic language samples, and it also enhances learner autonomy since learners can be the 'researchers' themselves while searching for a specific item in the corpora and exploring the presence of authentic use of language patterns through concordances (Çalışkan & Kuru Gönen, 2018; Yoon & Hirvela, 2004).

Although several previous studies explored the perceptions and attitudes of in-service teachers and EFL learners, very little research has addressed pre-service EFL teachers' perceptions regarding integrating corpora into language classrooms (Crosthwaite et al., 2021; Leńko-Szymańska, 2017). Moreover, ELT programs in the Turkish context neglect the advantages of corpora consultation and provide little or no attention to the corpus-based language pedagogy in pre-service level education. Therefore, this present study is significant in that the pre-service EFL teachers were given training based on using corpora and preparing corpus-based teaching materials. Their perceptions regarding the use of corpora and corpus-based teaching materials were investigated. This study serves as a piloting to develop a comprehensive corpus training model for pre-service teacher education; hence, the results will shed light on how to integrate corpus-based language pedagogy in English language teaching contexts.

Consulting a Corpus in EFL Teaching

A corpus, known as the online archives of authentic language samples, including written and spoken input, provides a technology-based language learning and teaching methodology that has had a tremendous impact on the shift to a more technology-based philosophy in language teaching contexts and applied linguistics (Alsolami & Alharbi, 2020; Biber et al., 1998). Römer (2010) also suggests that corpus use for language teaching is of two types: indirect use by researchers and material writers and direct use by teachers and learners for learning/teaching purposes, also known as *data-driven learning* (DDL), coined by Johns (1991). DDL is considered the most direct and proper application of corpora, as it has been used for over 30 years. With

the help of DDL, learners are given chances to analyze authentic examples of usage patterns of vocabulary and grammatical features (Mizumoto & Chujo, 2015).

The extent to which teachers and learners can benefit from the integration of corpora into language learning contexts depends on their corpus literacy regarding the corpus queries for finding keywords in context and analyzing concordance lines, their familiarity with corpus tools and online corpora, problems related to the access online corpora and the lack of instructions and training related to corpora use, and most significantly, learners' and teachers' experiences, perceptions, beliefs, and willingness towards the use of corpora and DDL tasks (Farr, 2008). According to the current research on the perceptions of teachers regarding corpus use, DDL is believed to raise the awareness of learners towards the recognition of word patterns and collocations, enhance the teaching of grammar and vocabulary items, develop learners' error correction and proofreading skills, and emphasize learner autonomy (Cobb & Boulton, 2015). As well as the advantages of corpus consultation by teachers, a wide range of drawbacks of DDL have been stated in the current research regarding its use, such as the complexity of the interfaces of the corpus tools and online corpora, negative perceptions and attitudes of learners and teachers towards the corpus use, and the difficulty of its integration into language classrooms (Gilquin & Granger, 2010; Liu & Jiang, 2009; Rasikawati, 2019).

Özbay and Kayaoğlu (2015) examined the perceptions of six EFL teachers at a university-level prep school who had "little or no contact" with corpora and conducted corpus training. The findings pointed out that the participants' perceptions of corpus use were positive and favored using technological tools in their teachings. In a similar study, Çalışkan and Kuru Gönen (2018) aimed to investigate the effect of the corpus on vocabulary teaching and the perceptions of three EFL instructors at a state university in Turkey. It was revealed that the participant teachers had no prior contact or experience using corpus to teach vocabulary. As a result of the training they received, they were content with teaching vocabulary via corpus-based materials.

Zareva (2017) also investigated the attitudes and beliefs of 21 MA TESOL teacher trainees toward utilizing a corpus. The participants' perceptions were generally positive since they felt as if they had been discovering a new world. However, they also experienced challenges regarding the technical aspects and the interface of corpora and perceived analyzing corpus data as time-consuming. More recently, Jamal et al. (2021) examined the perceptions of 19 EFL instructors toward corpus-based teaching. The participants benefited from consulting corpora for teaching skills as they found it student-centered and believed it enables learners to decide for themselves. In her MA thesis, Çalışkan (2020) revealed that 89 EFL instructors' familiarity and experience regarding corpus use had been low or non-existent. Following the instruction, they found it useful for error correction and teaching vocabulary. However, they stated that preparing materials with corpora is complex, and low-level learners might have problems in a corpus-assisted language teaching environment.

Recently, Bal-Gezegin, Akbaş, and Başal (2022) aimed to explore how pre-service language teachers viewed the consultation of corpus in providing corrective feedback. In this qualitative research, a cohort of pre-service language teachers was assigned written texts for an error correction exercise, utilizing a corpus to assist them during the exercise. The findings revealed that pre-service language teachers preferred using corpora and were eager to integrate them into their English learning and teaching. The results demonstrate that corpus consultation benefits not only their feedback-giving abilities but also enhances their autonomy, awareness,

and motivation as learners. Poole (2022) also examined the viewpoints of novice TESOL instructors on corpus-based language teaching in a US university's undergraduate writing course for multilingual students. While the instructors acknowledged the value of corpus activities, they expressed concerns about the effectiveness of pre-made activities in promoting independent student inquiry. Despite students' mastering search functions and completing activities, they didn't engage in the expected discovery-based, inductive learning associated with corpus study.

In a similar vein, Lin and Lee (2015) aimed to investigate the perceptions of six novice EFL teachers who stated that DDL tasks were beneficial for grammar teaching and better-engaging learners in their learning process. The findings revealed several drawbacks of DDL, such as the workload for teachers and learners and the technical problems related to the use of online corpora. Chen, Flowerdew, and Anthony (2019) also investigated the impact of a teacher training workshop on DDL and the perceptions of 54 in-service EFL teachers. The findings revealed that they favored DDL tasks, and the challenges they experienced were related to their prior experience and knowledge about corpora.

In the pre-service EFL context, Crosthwaite et al. (2021) investigated the perceptions of 22 pre-service teacher trainees. The participants favored the corpus training as they developed their corpora and stated that corpus use is beneficial for learning grammatical features and vocabulary. Leńko-Szymańska (2017) also implemented a semester-long training on corpora use in language teaching as a course. The study revealed that the participants could not meet the competencies desired for the successful use of corpora and lacked pedagogical skills and autonomy. The studies conducted with PSTs suggested the need for further studies and more systematic training for the successful implementation and consultation of corpus use into EFL teaching and a training framework in pre- and in-service teacher education.

Significance of the Study and the Research Questions

Although the majority of the studies mentioned above aimed at exploring the perceptions and attitudes of in-service teachers and EFL learners, very little research has addressed pre-service EFL teachers' perceptions regarding the integration of corpus and DDL tasks into language classrooms (Crosthwaite et al., 2021; Leńko-Szymańska, 2017). It is also well-known that ELT programs in the Turkish context neglect the advantages of corpus consultation and provide little or no attention to the corpus-based language pedagogy in pre-service level education. Thus, this present study is significant in that the pre-service EFL teachers were given training based on using corpora and preparing corpus-based teaching materials. Their perceptions regarding the use of corpora and corpus-based teaching materials were investigated. The following two research questions were formulated based on the purposes of the study:

- a. Are Turkish pre-service EFL teachers familiar with corpus tools and their use in EFL classrooms? If yes, to what extent?
- b. What are the perceptions of Turkish pre-service EFL teachers regarding the integration of corpora and DDL tasks into language classrooms following the corpus training?

This study will propose several implications for integrating corpus into teacher-training programs and provide insight into the actual classroom applications of corpus-based language pedagogy.

Method

Context and Participants

The current study was carried out at the Foreign Language Education (FLE) Department of the Middle East Technical University (METU) in Ankara, Turkey, in the 2021-2022 Spring Term. A total of 108 sophomore students enrolled in the four-year English Language Teaching program were enrolled in the study. Consecutive two one-hour training sessions were conducted with the participants over two weeks as a part of the course syllabus, with no extra credits or grades for their attendance. Researchers obtained each participant's informed consent and the department's ethical approval. The second-year sophomore students of the FLE Department were considered PSTs in this study as they had been offered methodology courses that had provided them with chances of micro-teaching. The majority of the group had had EFL teaching experience of at least half a year either as an EFL tutor or as an EFL teacher at private schools before the study. A convenience sampling strategy (Creswell, 2012) was followed as all the participants were volunteered, accessible, and willing to participate in the study. All 108 PSTs attended the training sessions, and qualitative data were collected via various data collection instruments. A background survey was administered before the training provided that the participants were between 18-25 years old, and they had varying teaching experience tutoring students from elementary to graduate lessons, mostly within private courses. All PSTs were involved in micro-teaching experiences in various ELT-related methodology courses, teaching to their peers as part of the program's requirements. The participants received no specific course or training regarding corpus use. Hence, in this study, all PSTs received training on corpus use for the first time.

Training on Corpus Use and Corpus-Based Materials

Two one-hour training sessions were conducted over two weeks with the participants. While the first sessions were conducted in the classrooms, the second training sessions were conducted in the department's computer lab so that the participants would have individual computers to access the tasks and the interface of the Corpus of Contemporary American English (COCA), the corpus tool utilized in this study. The researchers designed the content of the training sessions in line with the purposes above and the research questions of the study and presented various presentations, discussions, tasks, and one in-class assignment to provide hands-on experience of COCA to the participants and raise their awareness on corpus consultation for language teaching purposes. The content of the training sessions regarding 3 presentations, 15 tasks, 1 in-class assignment of preparing a teaching material by consulting corpus, and discussion questions was adapted from various books and studies in the corpus-based research literature (Baker, Hardie & McEnery, 2006; Bennett, 2010; Çalışkan, 2020; Leńko-Szymańska, 2015; O'Keeffe, McCarthy & Carter, 2007; Özbay & Kayaođlu, 2015). The researchers consulted four experts in the field of ELT and corpus pedagogy to ensure the reliability and validity of all content of the training sessions, presentations, and tasks.

In the *first session* of the training, the learners were introduced to the basic notions and types of corpora, what a corpus provides, the ways and benefits of consulting corpora and concordance lines through pedagogical corpus applications, and the concept of selection of vocabulary and grammar teaching items by consulting corpora. Figure 1 below shows several sample tasks used in the first session.

What does a corpus provide?

- Frequency of words
- Genre (written or spoken)
- Collocations, phrasal verbs, idioms
- Meaning
- The use of modality and tenses
- Context
- Register (formal vs. informal)
- **Vocabulary size**

Task 3

What do you think are the top three nouns that collocate with the verb "make"?

make

make

make

make

make

Task 4

Figure 8: Extract from *English Idioms in Use* (McCarthy and O'Dell 2002: 109)

50.4 Here are some random examples from a computer database containing lines from real conversations. The figures in diamond brackets, e.g. <s1>, <s2>, mean 'first speaker', 'second speaker', etc. How many of the examples use *eye* as an idiom, and how many use the word *eye* in its literal sense as 'the organ we see with'? Use a dictionary if necessary.

```
1      go into town and get erm an eye test. <s1> Mm. <s2> > In town.
2              you er keep an eye out for tramps, do you then?
3              In your mind's eye how are you going to do that?
4      <s1> So I'll keep a general eye on it. And er <s3> Yeah
5      <s1> There's something in my eye. There's that thing floating
6              difficult to put that to your eye. You also have to have one eye
7      good offer? <s2> Yeah it caught my eye <s1> Yeah it's
8              I'm casting my eye over this form and I think
9              this year. <s4> Just keep an eye out for it. <s4> Yeah.
10     <s2> You'll have to keep an eye on her. <s1> Yeah. <s2> Oh my
11              so you're about eye level with the monitor.
12     saw her out of the corner of my eye. <s3> Her lipstick is all over
```

1. How many of the examples use 'eye' as an idiom?
2. How many of the examples use the word 'eye' in the literal sense?

Figure 1. Sample tasks used in the first training session.

The *second session* of the corpus training focused on the introduction to the COCA and its features. In this hands-on session, the participants were asked to consult the COCA to complete the tasks individually and discuss the data they obtained with the whole group.

Following the presentation of the specific features of the COCA, the researchers guided the PSTs to register to the corpus website and demonstrated several samples of queries by using different features of the COCA, such as list, collocation, word, and keyword in context (KWIC) searches. Figure 2 below displays a sample task used in the second session.

Word -> pretty

COCA - WORD QUERY

The screenshot shows the COCA website interface for a word query. The main heading is 'COCA - WORD QUERY'. On the left, there is a search bar with 'pretty' entered and a 'Word' button. The main content area displays the word 'pretty' (ADV) with a frequency of 526. Below this, there is a bar chart showing the distribution of 'pretty' across different sources: BLOG, WEB, TV/M, SPOK, FIC, MAG, NEWS, and ACAD. The chart shows that 'pretty' is most frequent in 'WEB' and 'NEWS'. Below the chart, there are three numbered definitions: 1. intensifier, as in 'pretty big'; 2. pleasing by delicacy or grace; 3. (used ironically) unexpectedly bad. To the right of the definitions, there are sections for 'TOPICS', 'COLLOCATES', and 'RELATED WORDS'. The 'COLLOCATES' section lists various words that frequently appear with 'pretty', such as 'good', 'sure', 'cool', 'clear', 'amazing', 'obvious', 'darn', 'damn', 'much', 'soon', 'quickly', 'damned', 'evenly', and 'bleeding'. The 'RELATED WORDS' section lists 'prettiness', 'prettily', and 'prettify'.

TASK 10

Better collocates

Look at the example sentences below. The underlined word in each sentence is an awkward collocate of the word in bold. Using COCA, find better collocates and revise the sentences.

1) I hope to succeed the **goal**.

→

2) There has been a hot **debate** over this issue.

→

3) He firmly **recommended** this place.

→

Figure 2. A sample task used in the second training session.

At the end of the second session, the participants were instructed to design one corpus-based material for teaching a commonly confused pair of lexical items such as *do* and *make*, *between* and *among*, etc., in pairs and groups of three, as shown in Figure 3 below.

TASK 11 *Let's design a DDL material!*

Design one corpus-based teaching material for one of the lexical item pairs below at any proficiency level that you want.

- **since & for**
- **between & among**
- **when & while**
- **affect & effect**
- **desert & dessert**
- **do & make**

1. *Language proficiency level*
2. *Aim of the activity* (Presenting new lexical items, practice, etc.)
3. *Target lexical items*
4. *Activity type* (gap-filling, matching, open-ended, multiple-choice, etc.)

please upload your material to the relevant folder (Let's Design Materials! Task folder) in METUClass

Figure 3. Designing a DDL material activity.

After 10-15 minutes, one PST from each group was instructed to upload the teaching material they had prepared to the allocated folder in METUClass (also known as ODTUClass), the learning management website of the Middle East Technical University. All participants could access these teaching materials for their future teaching experiences.

Tools & Instruments

The present study utilized multiple data collection tools and instruments for gathering data about the PSTs' perceptions regarding integrating corpora and corpus-based materials into language classrooms before and after the corpus training. The researchers consulted four experts in ELT and corpus pedagogy to establish the reliability and validity of the data collection instruments before their administration to the participants.

Background survey

The background survey was adapted from the corpus-based research literature (Bunting, 2013; Çalışkan, 2020; Geluso & Yamaguchi, 2014) to investigate the PSTs' general knowledge, experience, and perceptions towards using corpora. This survey provided demographic information about the participants and included questions regarding participants' background knowledge and awareness of corpora.

Semi-structured interviews before and after the corpus training

Online interviews were conducted twice with voluntary PSTs before and after the corpus training. Voluntary PSTs attended the interviews before (n=7) and after (n=10) the corpus training. Pre-training interviews included four questions regarding the participants' knowledge of corpora, DDL, and corpus tools. Post-training interviews comprised five questions on the training PSTs received and the integration of corpus into English language teaching. These interviews helped gather in-depth insight into PSTs' thoughts and emotions

regarding the training process. Voluntary PSTs attended the semi-structured interviews on the Zoom platform at the date and time they had scheduled via Doodle, and each interview lasted for 10-15 minutes. Based on the semi-structured interview protocol, all interviews were conducted in English and were audio-recorded and transcribed verbatim.

Reflective logs

PSTs were asked to write one reflective log at the end of the second training session to gain insight into their feelings about the training sessions, perceptions regarding integrating corpora into language classrooms, and remarks on their likelihood to consult corpora for their future teaching experiences. The participants were provided three guiding questions and sent their reflective logs via Google Forms in English.

Data Collection

The study lasted for a total of four consecutive weeks. The data collection procedure followed in the study is given in Table 2 below.

Table 2. Data Collection

Weeks	Data Collection Procedure
Week 1	Informing the PSTs about the study PST's signing the consent forms Administration of the background survey Pre-training semi-structured interviews
Week 2	Training Session 1
Week 3	Training Session 2
Week 3	Collection of the reflective logs
Week 4	Post-training semi-structured interviews

Data Analysis

The quantitative data gathered from the background survey to answer the first research questions were analyzed by descriptive statistics, and the qualitative data gathered through the interviews and reflective logs were analyzed by employing the principles of qualitative analysis for grounded theory (Smith, 2008) using the Constant Comparison Method (Boeije, 2002). Accordingly, the data were divided into small segments of single words/phrases (codes) that reflected the participants' perceptions regarding using corpora in language classrooms. Following the principles of the CCM, after listing all codes, the data analysis was carried out in a cyclical process of comparing codes to form sub-categories. These sub-categories were constantly compared and contrasted until they were delineated into the main categories. As a result, the categories emerged from the qualitative data rather than starting with preconceived categories (Charmaz, 2006). In order to ensure the reliability of the qualitative analysis, two raters separately analyzed the qualitative data by coding, categorizing, delineating themes, and connecting them. Any disagreements between the two raters regarding coding and categorizing were resolved by reviewing and negotiating for finalizing the codes for the emerging sub-categories and main categories. The raters employed Tawney and Gast's formula (1984) for measuring the percentage of inter-rater reliability, and it was found to be 0.86, indicating a high level of agreement between the raters.

Findings

Turkish Pre-Service EFL Teachers' Corpus Familiarity

A total of 63 PSTs out of 108 answered the background questionnaire. Descriptive statistics regarding the background survey revealed that most PSTs had no or little familiarity and experience using corpora and corpus-related tools or materials in English language teaching. Moreover, the participants lacked the knowledge of different usages of corpora in language classrooms. Table 3 below shows PSTs' knowledge of corpus and its use in L2 Classrooms.

Table 3. The PSTs' Knowledge about Different Usages of Corpora in L2 Classrooms

<i>Degree of knowledge</i>	Directly with students		Creating corpus-based materials		Creating language test items		Checking students' language use		Building language knowledge	
	<i>N*</i>	<i>%</i>	<i>N*</i>	<i>%</i>	<i>N*</i>	<i>%</i>	<i>N*</i>	<i>%</i>	<i>N*</i>	<i>%</i>
No knowledge	56	88.88	51	80.95	53	84.12	50	79.36	48	76.19
A little knowledge	4	6.34	9	14.28	7	11.11	8	12.69	10	15.87
Some knowledge	3	4.76	3	4.76	3	4.76	3	4.76	3	4.76
Extensive knowledge	-	-	-	-	-	-	2	3.17	1	1.58
Expert knowledge	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1.58
Total	63	100	63	100	63	100	63	100	63	100

N*: Number of the participants

As visible in Table 3 below, the majority of the participants had no knowledge about using corpus tools for language teaching purposes (n=56), and they were not familiar with how to create corpus-based language teaching materials (n=51) or design language test items (n=53) as well. Moreover, the PSTs, in general, had no knowledge of using corpus tools (e.g., online corpora, DDL materials) to check students' language use (n=50).

Most participants did not use corpus for their language knowledge (n=48), and only a few (n=10) consulted it for language improvement. The participants did not have extensive or expert knowledge of the different uses of corpora in the language classroom. As well as their general knowledge and experience of corpus for specific purposes for language teaching, the PSTs were unfamiliar with the available corpus software (e.g., AntConc, SketchEngine) and online concordancing tools (e.g., BNC, COCA, NOW) prior to the study. In addition to PSTs' general knowledge and familiarity with corpus, they were also asked about their degree of knowledge of various corpus software and tools. Table 4 below shows their knowledge of such online corpus tools.

Table 4. The PSTs' Knowledge of Corpus Software and Online Corpus Tools

<i>Degree of knowledge</i>	Corpus software (e.g., AntConc, SketchEngine)		Online corpus tools (e.g., BNC, COCA)	
	<i>N*</i>	<i>%</i>	<i>N*</i>	<i>%</i>
No knowledge	59	93.65	53	84.12
A little knowledge	3	4.76	9	14.28
Some knowledge	1	1.58	1	1.58
Extensive knowledge	-	-	-	-
Expert knowledge	-	-	-	-
Total	63	100	63	100

N*: Number of the participants

According to Table 4, prior to the study, the PSTs, in general, had no knowledge of different corpus software (n=59) that would help them to conduct corpus-based analysis and concordancing or on available online corpus tools that would enable corpus inquiries on different linguistic levels (n=53). Even though a few students had little knowledge about online corpus tools (n=9), most had no extensive or expert knowledge of using any of the software programs or online tools. The following two excerpts below exemplify PSTs' prior knowledge of corpus software/tools:

We used it to check the frequency of some lexical items in an advanced grammar lesson, but it was just given as a "this exists, so you should be aware maybe" (PST3, Background Survey)

I have looked at the Türkçe Derlem Sözlüğü (Turkish Corpus Dictionary) for my linguistics class to be able to being familiar with a corpus dictionary (PST1, Background Survey)

As can be summarized from the results of the background survey, the majority of the participants had no or little contact with corpora prior to the training and had limited access to available corpus software and tools for language teaching. Students' familiarity with corpora is limited to instances of consulting corpus for their courses a few times. In addition to the descriptive findings in the background questionnaire, The PSTs were also interviewed before the training about what they think regarding the place of corpora in language teaching and the use and integration of corpus into English language teaching contexts. The purpose of these interviews was to have a deeper understanding of the lack of familiarity and experience with corpus-based language teaching and gather more information to identify the needs of the PSTs for the effective integration of corpus and DDL materials.

The qualitative data obtained from one open-ended item in the background survey and the pre-training interviews were analyzed to shed light on what the PSTs think about corpus use, corpus tools, and materials, and to what extent they were familiar with the use of corpus for language teaching purposes. Qualitative analysis resulted in 51 codes formed under five sub-categories and two main categories. Table 5 presents the qualitative findings related to PSTs' perceptions regarding integrating corpora into language classrooms before the training.

Table 5. Main and sub-categories related to the PSTs' perceptions before the training.

Main Categories	Sub-categories	N*
	<i>Corpora is:</i>	
Language Teaching	Helpful for language teaching	19
	Effective in language teaching	9
	Total	28
	<i>Corpora provides:</i>	
Usage	Access to real-life usage	12
	Access to a collection of words	6
	Dictionary-like use	5
	Total	23
	Main Total	51

N*: Number of codes

The main category regarding the benefits of integrating corpora and DDL tasks for **language teaching** included 28 codes and two sub-categories, namely indicating corpus was perceived as *helpful for language teaching* (19 codes) and *effective in language teaching* (9 codes). The PSTs only emphasized the benefits of corpora and DDL tasks to EFL language instruction based on their awareness and limited familiarity with corpus tools/online corpora, even though they had not had hands-on experience before the training. The PSTs claimed that corpora would help to provide language samples in contexts so that their learners would engage better with practical instruction and activities in the classroom:

I think it's helpful; it can be efficient in using you know to create real life contexts in lessons or in anywhere else in teaching. I think that it would be helpful for students to understand or internalize these subjects (PST3, Pre-training interview)

It would make teaching easier in my opinion, and it would enable better communication with students (PST1, Background Survey)

The second main category included 23 codes and three sub-categories in total. The PSTs emphasized the benefits of corpora related to its **usage** based on their limited contact with corpus tools before the training. The sub-categories that emerged were about how corpus would provide *access to real-life usage* (12 codes), *access to a collection of words* (6 codes), and *dictionary-like use* (5 codes). The PSTs' remarks were shaped around the idea that consulting corpora would offer authentic and real-life-like language samples and that it helps access a collection of words. That is, corpora would help them to see the daily usage of language and, in this way, can become a reference tool like a dictionary. The excerpts below exemplify the PSTs remarks about the authenticity of the corpora:

It would also allow them to have an idea about how to use the language in real life (PST 3, Pre-training interview)

As far as I remember, a corpus is the compilation of real-life words or phrases that is used in a community (PST36, Background Survey)

All in all, these findings show that even though the PSTs did not have extensive or expert knowledge on using and integrating corpus and DDL tasks into language teaching, they heard about corpus and were well aware that it would be effective for teaching. Thus, they were enthusiastic about learning more about corpus and hands-on usage of it for language teaching. Considering their lack of corpus literacy and the need to familiarize PSTs with using and integrating corpora into English language teaching, the corpus training was conducted with 108 pre-service EFL teachers. The following section reports the findings related to the participants' perceptions and reflections on receiving training about integrating corpora and DDL tasks into English language classrooms.

PSTs' Perceptions Regarding Corpus Use After the Training

The qualitative data from the reflective logs and the post-training interviews were analyzed to answer the second RQ. A total of 211 codes were identified, and these codes were formed under fourteen sub-categories and three main categories. The main categories that emerged were related to the benefits to teaching (113 codes), corpora use for future practices (51 codes), and drawbacks of corpora (47 codes). Table 6 below presents the three main categories and sub-categories of each main category that emerged.

Table 7. Main and sub-categories related to the PSTs' perceptions after the training.

Main Categories	Sub-categories	N*
Benefits to Teaching	<i>The use of corpora is helpful for:</i>	
	accessing contextualized language	25
	accessing authentic language samples	22
	teaching particular lexical items	20
	designing materials	19
	developing writing skills	14
	academic life	13
	Total	113
Corpora Use for Future Practices	<i>PSTs are willing to:</i>	
	use corpora in the future	30
	learn more about corpora	11
	participate in more training on corpora	10
	Total	51
Drawbacks of Corpora Use	<i>Corpora use is:</i>	
	complicated for corpus research	17
	not appropriate for low-level learners	9
	not user-friendly interface	9
	limited query limit	7
	time-consuming	5
Total	47	
	Main Total	211

N*: Number of codes

Benefits to Teaching

The main category of the benefits of the integration of corpora and DDL tasks to teaching included 113 codes and six sub-categories in total, revealing that the use of corpora was helpful for *accessing contextualized language* (25 codes), *accessing authentic language samples* (22 codes), *teaching particular lexical items* (20 codes), *designing materials* (19 codes) *developing writing skills* (14 codes) and *academic life* (13 codes). Following the training, the PSTs stated that they mostly benefited from it in terms of awareness of the numerous gains of consulting corpora, such as accessing contextualized and authentic language samples for teaching particular lexical items and designing teaching materials for teaching language skills and areas. The following excerpts show the PSTs' ideas on these issues.

I think using corpus-based materials is quite useful and authentic for students to provide them real and unique sources that are related to the usage of English in specific contexts (PST29, Reflective log)

Different levels need different things in the education system, maybe you have a language class, and you have to give importance on the vocabulary, so I think corpus is the best to prepare materials (PST1, Post-training interview)

In addition to providing authentic and contextualized language samples for vocabulary teaching and designing materials, the PSTs asserted that corpora would be useful for their academic life as a professional development opportunity. Moreover, using and consulting corpora was found useful, especially for their academic improvement, as shown in the following extracts:

I think that it is a great activity to do. It was amazingly helpful for English teacher candidates to learn how to use corpus effectively for our academic life and daily life purpose (PST33, Reflective Log)

In my future writing tasks, essays, and papers I think this training will help me a lot to improve the quality of my product (PST12, Reflective Log)

Before the training, PSTs knew the potential benefits of using corpora and DDL tasks. After the training, they had a chance to experience more beneficial uses of corpus-based language learning in teaching contexts and as a way to improve themselves academically. It was clear that the PSTs found the authentic and contextualized language samples in corpus data beneficial for language instruction and preparing teaching materials as well.

Corpora Use for Future Practices

The second main category regarding PSTs' perceptions was the overall evaluation of corpora use for future teaching practices since they were willing to *learn more about corpora* (11 codes), *participate in more training on corpora* (10 codes), and *use corpora in their future teaching experiences* (30 codes). The PSTs would like to continue in corpus-based language pedagogy when they become professionals. They were eager to implement corpora and DDL tasks in their actual teaching contexts when they become in-service teachers. The following excerpt illustrates this:

In my future teaching career, I will make use of the corpus tools as it contributes to both students' and the teacher's knowledge (PST40, Reflective Log)

It was revealed that most participants were excited about learning more about corpora use and implementing it in their future teaching careers and language classrooms. The remarks of the PSTs in their reflective logs and the interview showed that they enjoyed the training sessions and found the training content interesting and beneficial enough to feel the urge to engage more with what it provides.

Drawbacks of Corpora Use

The PSTs also stated some challenges they faced during the training related to using the corpus tool and corpus-based language teaching. Based on the drawbacks of using and integrating corpora and DDL tasks in teaching, the final main category included 47 codes and five sub-categories. The PSTs stated that corpora use is *complicated for corpus research* (17 codes), *not appropriate for low-level learners* (9 codes), *does not have a user-friendly interface* (9 codes), *has a limited query limit* (7 codes), and *time-consuming* (5 codes).

The drawbacks of corpora were shaped around the idea that it was hard to navigate the interface while searching for and analyzing corpus data due to the vast number of options to choose from, especially for elementary-level learners due to the language level used in the interface, according to the PSTs. The following sample excerpts show PST's concerns about the drawbacks they faced:

Search specifications are quite hard. It is a little complicated to use because there are lots of things you do not know where to look at. (PST4, Post-training interview)

I would like to use it myself; however, I do not think every level can use it or it can be widely used in every classroom. (PST1, Reflective log)

Actually I did not like the corpus website. It was hard to navigate in... it is not user friendly. it does not have an interface for newcomer users (PST9, Post-training interview)

The PSTs also claimed that corpus consultation could become time-consuming due to the multiple types and number of queries required for finding specific corpus data. Moreover, the search limit per user per day was a massive setback as the website did not allow participants to connect to the same network to carry out corpus queries after a specific number of log-ins. The premium version of the corpus was available through purchase, and such a cost was not affordable for the PSTs. The following excerpts highlight such drawbacks:

Another drawback could be the limits of work usage 50 queries as we also experienced it. (PST4, Post training interview)

I do not think this is easy or fast to use in classrooms. It is very complex and takes too much time. I do not think that I would need to use it. (PST 34, Reflective log)

All in all, the qualitative data analysis unveiled the perceptions of the pre-service EFL teachers regarding the benefits and drawbacks of integrating corpora and their overall evaluation and perspectives for future use. Despite a few challenges they experienced while having hands-on experience on the tasks provided by the researchers during the study, the PSTs' overall perceptions regarding and experience with the corpus use were mainly positive, and the number of benefits of corpora use in L2 classroom outnumbered the challenges stated by the pre-service EFL teachers. Most PSTs stated that they would consult corpora in their future

teaching experiences. Their statements showed they favored using corpus and preparing DDL tasks to provide authentic and contextualized language samples in their classrooms.

Discussion

This study's findings significantly revealed a need for corpus-related research in teacher education contexts. Prior to the training, the participants had almost no experience regarding the use of corpora for language teaching purposes, as echoed in several previous studies in the literature (Çalışkan & Kuru Gönen, 2018; Çalışkan, 2020; Özbay & Kayaoğlu, 2015; Zareva, 2017). This finding reflects that the introduction and integration of corpus-based language pedagogy have been neglected in many teacher education programs until recently. Even though the PSTs were aware of the potential uses and benefits of corpora, such awareness was quite limited as they had no chance to be involved in hands-on experiences of corpus consultation and designing language teaching materials.

Following the corpus training, including the theoretical aspects of corpora, presentation of a corpus tool, and practice activities to teach language skills and areas, corpora use was mainly reported to be fun, engaging, and beneficial by the PSTs, albeit with several drawbacks. The PSTs highlighted the benefit of consulting corpus to provide authentic language samples while preparing teaching materials in line with several previous studies' findings (Boontam & Phoocharoensil, 2018; Rasikawati, 2019). In addition to this, corpora use was found to be beneficial exclusively for teaching grammatical features of the language and vocabulary instruction in terms of teaching specific lexical units such as collocations and synonyms (Akkoyunlu & Kilimci, 2017; Lin & Lee, 2015; Soruç & Tekin, 2017; Yılmaz, 2017).

Consulting corpora has been found beneficial for preparing teaching materials and raising learners' language awareness in L2 classrooms (Akkoyunlu & Kilimci, 2017; Farr, 2008; Kızıl & Savran, 2018; Lewandowska, 2014; Mizumoto, Chujo & Yokota, 2016). As well as grammar and vocabulary instruction, the participants in the current study found the use of corpora helpful for improving their language skills and claimed that corpora use was likely to be highly beneficial for their academic improvement, a finding reported in many studies (Crosthwaite et al., 2021; Jamal et al., 2021; Yılmaz, 2017). Moreover, most PSTs questioned why corpora were not implemented in their courses as a part of their BA education. Their introduction to corpora opened new gates for them to improve themselves both as a learner and a teacher. That is, they realized that they would consult corpora for their studies in and outside the classroom (Bal-Gezegin et al., 2022; Varley, 2009). One PST mentioned in the post-training interview that she had even started using corpora for preparing materials and writing academic papers for her other courses after the first training session. Furthermore, having found the use of corpora and DDL tasks in language classrooms promising, the PSTs stated their motivation and willingness to use corpora for their future teaching experiences.

Despite many benefits of corpora claimed by the PSTs, some participants also expressed the challenges they experienced and the drawbacks of using corpora. Some PSTs claimed that advanced proficiency level users might take advantage of corpora more than low proficiency level learners as the interface and searching system of the COCA might not be appropriate for all users (Aşık, Vural & Akpınar, 2015; Crosthwaite et al., 2021). Corpus inquiry requires making multiple queries for preparing a material or consulting corpora for any reason; hence, the PSTs also mentioned the technical difficulties of the COCA they had encountered in terms

of its complicated interface, search limit, and the difficulty of finding the data through corpus queries aligned with the findings of previous research (Farr, 2008; Leńko-Szymańska, 2015; Lin & Lee, 2015; Poole, 2022; Zareva, 2017).

All in all, the present study's findings revealed various benefits and drawbacks of corpora use in the pre-service teacher education context. The findings highlight the promising use of corpora in language teaching contexts. The PSTs found corpora use and DDL tasks beneficial as they were willing to consult corpora, especially for vocabulary and grammar instruction, and to prepare authentic and contextualized teaching materials. Given the lack of courses on corpus-based language pedagogy in many pre-service teacher education contexts, this study offers various implications for teacher educators, administrators, and policymakers in higher education.

Conclusion

This study aimed to offer PSTs training on the theoretical aspects of corpora, provide hands-on experience in using a corpus to prepare DDL tasks and explore their perceptions regarding integrating corpora and corpus-based materials into language classrooms. The findings revealed that the PSTs' perceptions of corpora use and DDL tasks prior to the study were limited to what they recalled from the few instances of a corpus mentioned in their linguistics courses.

Following the training sessions, the PSTs' perceptions regarding the implementation of corpora into language classrooms were predominantly based on the benefits and overall positive evaluation of corpora, as the majority of the participants benefitted from the access to contextualized and authentic language samples in the corpus and emphasized the effectiveness of corpora use for teaching lexical items and developing writing skills. Most participants wanted to learn more about corpora in their future professional teaching careers.

In light of the findings, this study presents several implications for teacher training programs and teachers. One implication is that the integration of corpora into foreign language teacher training programs can be promising for teacher candidates as there is a need for such programs to include technology-based approaches to keep up with the recent educational innovations and advancements such as the corpora. Following the hands-on practice, almost all PSTs enjoyed the corpus consultation and were willing to use it for future teaching experiences. Thus, either an elective or compulsory course based on the use of corpora can be implemented into teacher education programs for PSTs to better engage with what corpora provide and its possible uses in L2 classrooms.

Another implication highlights that incorporating corpora into field-specific courses outlined in teacher training programs, such as material development, methodology, skill teaching, and practicum courses, can be highly beneficial to improve PSTs' teaching abilities as current and future EFL teachers. As corpus-based materials provide contextualized and authentic language samples for teachers, integrating corpora into such field-specific courses might allow PSTs to consult corpora and prepare authentic materials for courses based on teaching pedagogy. Despite the challenges they experienced and stated, the PSTs claimed that they could benefit from corpora to design materials, improve their vocabulary, and study commonly confused words both as a learner and a teacher. Therefore, another implication of this study is that consulting corpora for skill teaching instruction in language classrooms

would benefit learners to engage in real-life language samples in authentic teaching materials and for teachers to refer to while preparing vocabulary teaching materials and error-correction tasks.

It is now well-known that corpus-based language pedagogy is not introduced to pre-and in-service teachers and learners in most language teaching contexts. Even though this study offers promising findings to cater to such a need, the findings and implications are limited to the specific context of the present study. One limitation of the study is that the two-week instructional period of the corpus training was not sufficient to implement the idea of corpus integration into language teaching. This study was the first step in designing more comprehensive and systematic training for PST education. There is also the need to design a training framework for corpus integration for pre-and in-service teachers. Another limitation is that only one corpus tool was utilized in this study. Future studies can benefit other corpus tools and online corpora to provide greater insight into the integration of corpora in L2 classrooms and the perceptions of teachers and learners. The qualitative research undertaken herein offers valuable insights. It is recommended that forthcoming studies consider the incorporation of quantitative data collection techniques to augment the comprehensiveness of their findings. Thus, conducting further studies with more participants in a longitudinal fashion is essential, offering detailed instruction on corpus use and integration.

References

- Akkoyunlu, A. N., & Kilimci, A. (2017). Application of Corpus to Translation Teaching: Practice and Perceptions. *International Online Journal of Education and Teaching*, 4, 369-396.
- Alsolami, T., & Alharbi, A. (2020). Saudi EFL learners' Perceptions of The Use of Corpora in Academic Writing Teaching. *Studies in English Language and Teaching*, 8, 94.
- Aşık, A., Vural, A. S., & Akpınar, K. D. (2015). Lexical awareness and development through data-driven learning: Attitudes and beliefs of EFL learners. *Journal of Education and Training Studies*, 4(3), 87-96.
- Bal-Gezegin, B., Akbaş, E., & Başal, A. (2022). "Corpus made my job easier": Preservice language teachers' corrective feedback practices in writing with corpus consultation. *New Directions in Technology for Writing Instruction*, 279-295.
- Baker, P., Hardie, A., & McEnery, T. (2006). *A Glossary of Corpus Linguistics*. Edinburgh University Press.
- Bennett, G. R. (2010). *Using corpora in the language learning classroom: Corpus linguistics for teachers*. Michigan ELT.
- Biber, D., Conrad, S., & Reppen, R. (1998). *Corpus linguistics - investigating language structure and use*. Cambridge University.
- Boontam, P., & Phoocharoensil, S. (2018). Effectiveness of english preposition learning through data-driven learning (DDL). *3L, Language, Linguistics, Literature*, 24(3).
- Boeije, H. (2002). A purposeful approach to the constant comparative method in the analysis of qualitative interviews. *Quality & Quantity*, 36, 391-409.
- Boulton, A., & Cobb, T. (2017). Corpus use in language learning: A meta-analysis. *Language Learning*, 67(2), 348-393.

- Bunting, J. D. (2013). *An investigation of language teachers' explorations of the use of corpus tools in the English for Academic Purposes (EAP) class*. [Unpublished Doctoral Dissertation]. Georgia State University, Atlanta.
- Charmaz, K. (2006). *Constructing Grounded Theory: A Practical Guide through Qualitative Analysis*. London: Sage Publications.
- Chen, M., Flowerdew, J., & Anthony, L. (2019). Introducing in-service English language teachers to data-driven learning for academic writing. *System*, 87, 102148.
- Cobb, T., & Boulton, A. (2015). Classroom applications of corpus analysis. In D. Biber & R. Reppen (Eds.), *The Cambridge Handbook of English Corpus Linguistics*, pp. 478–497.
- Creswell, J. W. (2012). *Educational research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research*. Pearson Education.
- Crosthwaite, P., Luciana, & Schweinberger, M. (2021). Voices from the periphery: Perceptions of Indonesian primary vs secondary pre-service teacher trainees about corpora and data-driven learning in the L2 English classroom. *Applied Corpus Linguistics*, 1(1), 100003.
- Çalışkan, G. & Kuru Gönen, S. İ. (2018). Training teachers on corpus-based language pedagogy: Perceptions on using concordance lines in vocabulary instruction. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 14(4), 190-210.
- Çalışkan, G. (2020). *An investigation into efl university instructors' perspective on the use of corpora in language teaching* [Unpublished master's thesis]. Anadolu University, Eskisehir, Turkey).
- Farr, F. (2008). Evaluating the use of corpus-based instruction in a language teacher education context: Perspectives from the users. *Language Awareness*, 17(1), 25–43.
- Forti, L. (2019). Learner attitudes towards data-driven learning: investigating the effect of teaching contexts. In F. Meunier, J. Van de Vyver, L. Bradley & S. Thouësny (Eds), *CALL and complexity - short papers from EUROCALL 2019* (pp. 137–143).
- Geluso, J., & Yamaguchi, A. (2014). Discovering formulaic language through data-driven learning: Student attitudes and efficacy. *ReCALL*, 26(2), 225–242.
- Gilquin, G., & Granger, S. (2010). How can data-driven learning be used in language teaching? *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*, 359-370.
- Hunston, S. (2002). *Corpora in Applied Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Jamal, J., Shafqat, A., & Afzal, E. (2021). Teachers' perceptions of incorporation of corpus-based approach in English language teaching classrooms in Karachi, Pakistan. *Liberal Arts and Social Sciences International Journal (LASSIJ)*.
- Johns, T. (1991). From print out to handout: Grammar and vocabulary teaching in the context of data-driven learning. In T. Johns & P. King (Eds.), *ELR Journal 4: Classroom Concordancing* (pp. 27–46). University of Birmingham.
- Kızıl, A. Ş., & Savran, Z. (2018). The integration of corpora into EFL Speaking Instruction: A Study of Learner Perceptions. *International Online Journal of Education and Teaching*, 5, 376-389.
- Leńko-Szymańska, A. (2015). A teacher-training course on the use of corpora in language education: Perspectives of the students. In A. Turula, B. Mikolajewska & D. Stanulewicz (Eds.). *Insights Into Technology Enhanced Language Pedagogy* (pp. 129–144). Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften.

- Leńko-Szymańska, A. (2017). Training teachers in data-driven learning: Tackling the challenge. *Language Learning & Technology*, 21(3), 217–241.
- Lewandowska, A.A. (2014). Using corpus-based classroom activities to enhance learner autonomy. *Koninskie Studia Jezykowe*, 3(2), 237-255.
- Lin, M. H., & Lee, J. (2015). Data-driven learning: Changing the teaching of grammar in EFL classes. *ELT Journal*, 69(3), 264-274.
- Liu, D., & Jiang, P. (2009). Using a corpus-based Lexicogrammatical approach to grammar instruction in EFL and ESL contexts. *The Modern Language Journal*, 93(1), 61-78.
- Mizumoto, A., & Chujo, K. (2015). A meta-analysis of data-driven learning approach in the Japanese EFL classroom. *English Corpus Studies*, 22, 1-18.
- Mizumoto, A., Chujo, K., & Yokota, K. (2016). Development of a scale to measure learners' perceived preferences and benefits of data-driven learning. *ReCALL*, 28(2), 227–246.
- O'Keeffe, A., McCarthy, M. & Carter, R. (2007). *From corpus to classroom: Language use and language teaching*. New York: Cambridge.
- Özbay, A., & Kayaoğlu, M. N. (2015). EFL teacher's reflections towards the use of computerized corpora as a teaching tool in their classrooms. *Cukurova University Faculty of Education Journal*, 44(1) 85-104.
- Poole, R. (2022). "Corpus can be tricky": Revisiting teacher attitudes towards corpus-aided language learning and teaching. *Computer Assisted Language Learning*, 35(7), 1620-1641.
- Rasikawati, I. (2019). Corpus-based data-driven learning to augment L2 students' vocabulary repertoire. *International Dialogues on Education Journal*, 6(2), 83-98.
- Römer, U. (2010). Using general and specialized corpora in English language teaching: Past, present and future. In M. C. Campoy-Cubillo, B. Bellés For- tuño, & M. L. Gea-Valor (Eds.), *Corpus-based approaches to English language teaching* (pp. 18–38). London, England: Continuum.
- Smith, J. A. (2008). *Qualitative Psychology: A Practical Guide to Research Methods*. London: Sage Publications.
- Soruç, A., & Tekin, B. (2017). Vocabulary Learning through Data-Driven Learning in an English as a Second Language Setting. *Kuram Ve Uygulamada Egitim Bilimleri*, 17, 1811.
- Tawney, W.J. & Gast, L.D. (1984). *Single subject research in special education*. Columbus: Merrill.
- Varley, S. (2009). I'll just look that up in the concordancer: integrating corpus consultation into the language learning environment. *Computer Assisted Language Learning*, 22(2), 133–152.
- Yılmaz, M. (2017). The Effect of Data-driven Learning on EFL Students' Acquisition. *Eurasian Journal of Applied Linguistics*, 3(2), 75–88.
- Yoon, H., & Hirvela, A. (2004). ESL student attitudes toward corpus use in L2 writing. *Journal of Second Language Writing*, 13(4), 257-283.
- Zareva, A. (2017). Incorporating corpus literacy skills into TESOL teacher training. *ELT Journal*, 71(1), 69–79.

Problem Çözme Stratejileri ve Web 2.0 Araçları ile Zenginleştirilen Öğrenme Ortamının Problem Çözme Başarısına Etkisi^a

Buket Özüm Bülbül^{b, c}, Elif Yaren Taş^d

Özet

Bu çalışmada problem çözme stratejileri ve Web 2.0 araçları ile hazırlanan öğrenme ortamının problem çözme başarılarına etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Deneysel araştırma deseninin benimsendiği çalışma Ege Bölgesi'nde bir devlet üniversitesinin üçüncü sınıfında öğrenim gören 35 ilköğretim matematik öğretmen adayı ile yürütülmüştür. Öğrenme ortamında problem çözme stratejileri ile hazırlanan Web 2.0 destekli etkinlikler 4 hafta boyunca uygulanmıştır. Araştırma sonunda Web 2.0 destekli öğrenme ortamında problem çözme stratejileriyle ilgili etkinlikler yapan öğrencilerin problem çözme başarı testindeki başarılarında artış olduğu gözlemlenmiştir. Bu artışın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek için, bağımlı örneklem t testi yapılmıştır. Ayrıca uygulama öncesinde öğretmen adayları verilen problemleri sadece geleneksel yöntemle çözme eğilimindeyken uygulama sonrasında, adayların problemleri farklı stratejileri kullanarak çözmeye çalıştıkları gözlemlenmiştir. Araştırmada Web 2.0 destekli öğrenme ortamında adaylarla yapılan etkinliklerin, problem çözme başarılarını ve problemlerin çözümünde farklı stratejileri kullanma eğilimlerini olumlu etkilediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Web 2.0
Problem Çözme
Problem Çözme Stratejileri

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 09.06.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1311934

The Effect of Learning Environment Enriched with Problem-Solving Strategies and Web 2.0 Tools on Problem-Solving Success

Abstract

This study aimed to investigate the impact of a learning environment that incorporated problem-solving strategies and Web 2.0 tools on the problem-solving achievement of pre-service elementary mathematics teachers. The study was conducted with 35 participants from a state university in the Aegean Region. Over a period of 4 weeks, the participants engaged in activities supported by Web 2.0 tools and focused on problem-solving strategies. The findings revealed that those who took part in these activities demonstrated an improvement in their problem-solving achievements. The increase was found to be statistically significant through a dependent samples t-test. Prior to the intervention, the pre-service teachers tended to approach problems using traditional methods, but after the intervention, they were observed trying different strategies for problem solving. Overall, the activities conducted in the Web 2.0 supported learning environment positively impacted the participants' problem-solving success and their inclination to employ diverse strategies in problem solving.

Keywords

Web 2.0
Problem-Solving
Problem-Solving Strategies

About Article

Received: 09.06.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1311934

^a Bu çalışma, 23-25 Eylül 2022 tarihleri arasında düzenlenen III. Uluslararası Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Sempozyumu'nda sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

^b İletişim Yazarı: cbuketozum@gmail.com

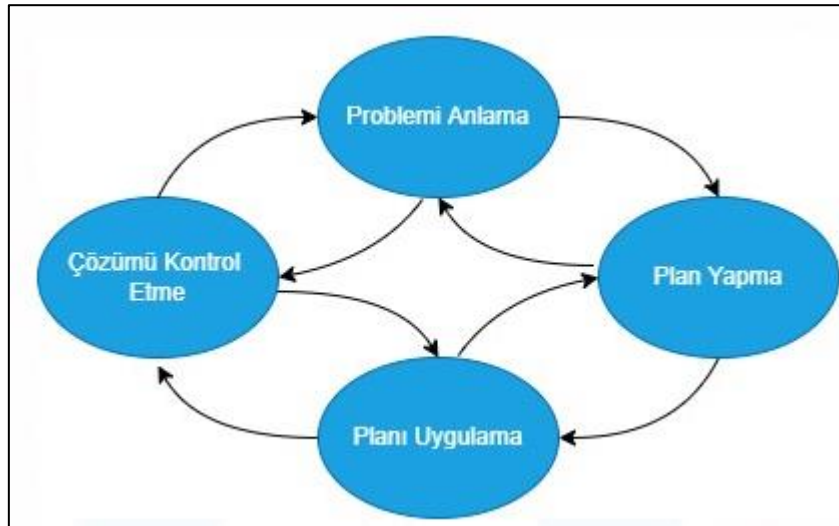
^c Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi/Manisa, ORCID ID: 0000-0001-9610-7053

^d Mersin Üniversitesi/Mersin, ORCID ID: 0000-0001-9842-0481

Giriş

Matematik, birçok öğrenci tarafından anlaşılması güç, ön yargı ile yaklaşılan bir ders olarak görülmektedir (Çetin, 2020). Ancak matematik dersleri öğretim programının amaçlarına göre şekillendirilirse matematik derslerindeki bu zorluk ortadan kalkabilir. Bu kapsamda ülkemizde ve uluslararası boyutta kabul gören matematik öğretim programları problem çözebilen, akıl yürütebilen, matematiksel dili etkili kullanabilen, ilişkilendirme yapabilen, iletişim becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesini amaçlamaktadır (MEB, 2018; NCTM, 2000). Söz konusu becerilerin merkezinde ise problem çözme yer almaktadır (Baki, 2018; Bülbül vd., 2021; Karataş ve Güven, 2003; Soylu ve Soylu, 2006).

Literatürde problem ve problem çözmeye yönelik farklı tanımlar olmasına rağmen problem; sonucu bilinmeyen ve çözüme ihtiyacı duyduğu her türlü zorluktur şeklinde ifade edilebilir (Lester, 1994; Mason, 2003; Schoenfeld, 1992). Problem çözme ise öğrencilerin ön bilgi ve deneyimlerini kullanarak pek çok bilişsel süreçleri içeren bir öğrenme süreci olarak ifade edilmektedir (Lester, 1994). NCTM (2000), problem çözme becerisinin matematik öğretim programlarının merkezinde bulunması gerektiğini vurgulamaktadır ve matematik öğretmenlerinin, sınıf ortamlarını düzenlemelerinin, öğrenciler için farklı problem çözme stratejilerini kullanabilecekleri bir alan yaratmalarının önemli olduğuna dikkat çekmektedir. Birçok problemin farklı bir çözümü olmasından dolayı, öne gelen problemlere dair belirli çözüm kalıpları oluşturulamalıdır. Bu noktada probleme yönelik çözümün döngüsel ve dinamik amaçlarının anlaşılabilmesi için bir diyagrama ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu kısımda Şekil 1’de gösterilen Polya (1990) tarafından ortaya konulan problem çözme basamakları gösterilmektedir.

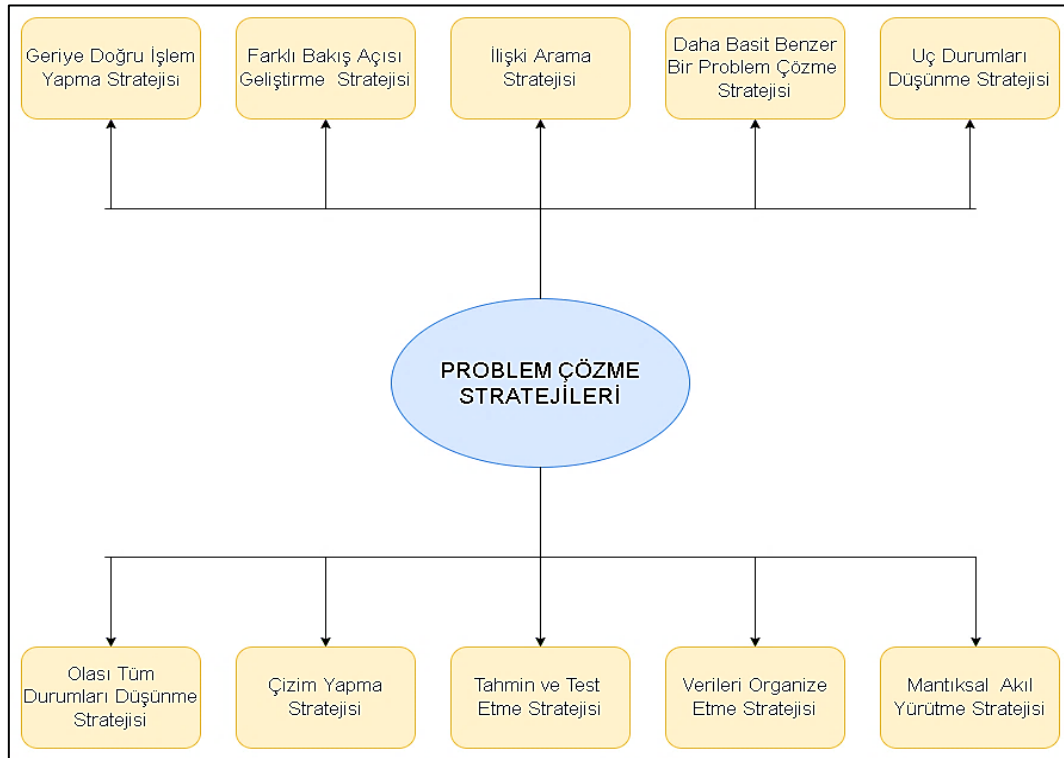
Şekil 1. Polya'nın (1990) problem çözme basamakları

Şekil 1’de görüldüğü gibi Polya (1990), problem çözme sürecini problemi anlama, çözüme yönelik plan yapma, planı uygulama ve çözümü kontrol etme olmak üzere dört aşamada ele almıştır. Problemin anlaşılması aşamasında problemde verilenler ve istenenler belirlenir. Çözümle ilgili stratejinin seçilmesi aşamasında verilenler ve istenenler göz önünde bulundurularak çözüm yolu hakkında tahminde bulunulur. Seçilen stratejinin uygulanması

aşamasında seçilen çözüm yolu uygulanarak problem çözülmeye çalışılır. Çözümün değerlendirilmesi aşamasında da çözümün kontrolü yapılır. Polya tarafından belirlenen bu adımlar dikkat edildiğinde, problemin çözümüne yönelik bir planın yapılması ve bu planın kontrol edilmesinin önemi anlaşılmaktadır. Benzer şekilde Schoenfeld (1992), öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmede, çözüme yönelik strateji gelişiminin önemine vurgu yapmıştır. Bu araştırmada da Web 2.0 araçları ile problem çözme stratejilerine odaklanılacağından, teorik yapı bu boyutta şekillendirilmiştir.

Problem Çözme Stratejileri

Bireylerin özellikle matematik problemlerini çözme sürecinde başarılı olma süreçleri, kullandıkları stratejiler ile doğru orantılıdır. Surya, Andriana ve Mukhtar (2017), bir problemin çözümüne farklı bakış açıları geliştirilerek yaklaşıldığında, çözüm sürecinde başarılı olunacağını ifade etmiştir. Literatürde problem çözme stratejilerine yönelik farklı tanımlamalar yapılmasına rağmen, genel olarak kabul gören problem çözme stratejileri Şekil 2’de verilmiştir (Posamentier ve Krulik, 1998).

Şekil 2. Problem çözme stratejileri (Posamentier ve Krulik, 1998)

Şekil 2’de görüldüğü gibi Posamentier ve Krulik (1988), problem çözme stratejilerini 10’a ayırmıştır. Bir problemi sadece geleneksel bir yöntemle çözmek bazı durumlarda işe yaramayabilir. İşte bu aşamada farklı stratejilerin çözümünün işe koşulması gerekmektedir.

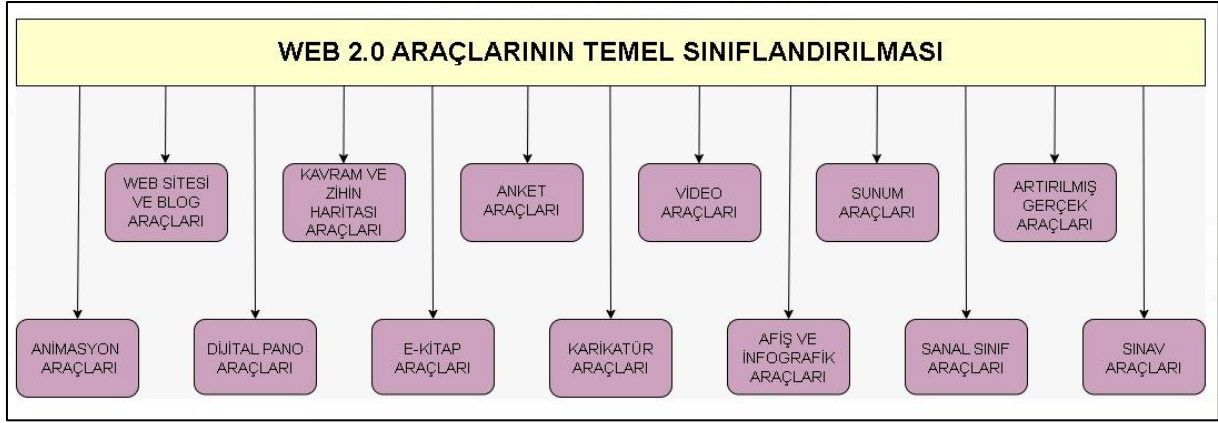
Yukarıda bahsi geçen her bir problem çözme stratejisinin farklı göstergeleri vardır. Örneğin geriye doğru işlem yapma stratejisi, sonuçtan yola çıkarak ters işlem yapılmasıdır. İlişki arama stratejisi, bazen şekillerin ya da sayı dizisinin belli bir kurala göre dizildiğinin fark edildiği

zaman bu problemleri çözmek için ilişki aramadır. Geriye doğru işlem yapma, sonuçla başlayıp basamakları geriye doğru takip ederek çözüme ulaşmadır. Geleneksel olarak okullarda öğrencilere problemleri geleneksel yöntemle çözmeleri öğretilir. Bu birçok durumda bizi çözüme ulaştırır. Ancak ortaya konulan çözüm zahmetli olabilir. Bu gibi durumlarda farklı bir bakış açısı geliştirme yararlı olacaktır. Matematiğin en güzel yanı sahip olduğu mantık ve onun altında yatan düzendir. Bu düzen kendini ilişkiler olarak gösterir. Matematikçi bu düzen ve ilişkileri problem çözme sürecinde aktif olarak kullanılır. Problemi çözerken çizim kullanmak, çizim yapma stratejisidir. Bazen verilen karmaşık bir problem, daha basit bir problem haline dönüştürülerek sorulabilir. Problemin daha basit bir probleme çevrilmesi ve onun çözülmesi gerçek problem hakkında bir bakış açısı kazandırır. Bazı durumları analiz ederken matematiksel bir durum ya da değil uç durumlara bakmak yararlı olabilir. Tahmin ve test etme stratejisinde bir tahminde bulunulur ve tahmin sonucu problemin şartları ile karşılaştırılır. Her başarılı tahmin, önceki tahmine göre sonuca daha çok yaklaştırır. Verileri belli koşullara göre gruplandırarak çözdüğümüz problemlerde verileri organize etme stratejisi kullanılır. Mantıksal akıl yürütme stratejisi, bir problemin çözümünde yapılan bir çıkarımdan yola çıkarak problem çözülünceye kadar çıkarım yapılmaya devam edilmesidir.

Öğrencilerin problem çözme başarılarının gelişiminde, kullandıkları farklı çözüm stratejilerinin önemi oldukça büyüktür (Brown, 2000; Foegen ve Lind, 2011; Helvacı, 2010; Sulak, 2002; Yenitepe ve Karadağ, 2003). Teknoloji destekli materyallerin, matematik eğitiminde kullanımı öğrencilerin problem çözmeye yönelik bakış açılarını değiştirebilir. Örneğin matematik ve geometri derslerinde grafik hesap makineleri dinamik geometri yazılımları, elektronik tablo yazılımları, çizim grafikleri, gibi çeşitli yazılımların kullanımı öğrencilerin problemin çözümüne yönelik farklı bakış açısı geliştirmesini sağlayabilmektedir (Juandi, vd. 2021). Son yıllarda bu yazılımlara Web 2.0 araçları da eklenmiştir.

Web 2.0 Araçları ve Problem Çözme

Web 2.0 araçları bireylerin belirli içerikler doğrultusunda kullanıcılar arasında fikir ve bilgi alışverişi sağlayarak öğrenme gerçekleştirebilmesidir (Malhiwsky, 2010). Bu araçlar vasıtasıyla kullanıcılar da birbirleriyle iş birliği yapabilir ve içerik geliştirebilir. Web 2.0 araçlarının Web 1.0 araçlarından farkı yalnızca verilmekte olan bilgilerin ekranda okunmaması değil, aynı zamanda kullanıcıları bir arada aktif olarak ve interaktif bir ortamda aynı hedef üzerine veya ürüne odaklayabilme imkânı sunmasıdır. Bu yüzden bu araştırmada da problem çözme stratejilerinin geliştirilme aşamasında Web 2.0 araçlarının kullanımı tercih edilmiştir. Son yıllarda eğitim öğretim süreçlerinde Web 2.0 araçlarının kullanım sıklığının ve kullanım amaçlarının artması, bu araçların sınıflandırılması ihtiyacını doğurmuştur. Bu çalışmada Web 2.0 araçları ile problem çözme stratejilerine dayalı bir öğrenme ortamı oluşturulacağından, ilgili literatür taranarak söz konusu araçların sınıflandırılması yapılmıştır (Bkz. Şekil 3).

Şekil 3. Web 2.0 araçlarının temel sınıflandırılması

Şekil 3 incelendiğinde Web 2.0 araçlarının animasyon araçları, web sitesi ve blog araçları, dijital pano araçları, kavram ve zihin haritası araçları, e-kitap araçları, anket araçları, karikatür araçları, video araçları, karikatür araçları, video araçları, afiş ve infografik araçları, sunum araçları, sanal sınıf araçları, artırılmış gerçeklik araçları, sınav araçları şeklinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu sınıflandırma incelendiğinde Web 2.0 araçlarının dersin her aşamasında öğrenmeyi ve öğretmeyi destekleyici birer köprü olarak kullanılabileceği görülmektedir.

Literatür incelendiğinde Web 2.0 araçlarının matematik öğretiminde ölçme değerlendirme ile yürütülmesine yönelik çalışmalara rastlandığı görülmektedir. Bu çalışmalardan biri olan Baki ve Çelik (2021), ortaokul matematik öğretmenlerinin uzaktan eğitim sürecinde Web 2.0 araçlarını kullanırken karşılaştığı problemleri ve bu problemlere ne tür çözümler üretmeye çalıştıklarını belirlemeyi amaçlamıştır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde özel ve devlet okullarında görevini sürdüren 25 ortaokul matematik öğretmeni ile çalışan Özdemir, Baki ve Çelik (2021) çalışmasının sonucunda da hem şehir merkezlerinde hem de kırsal kesimlerde görev yapan öğretmenlerin uzaktan yürüttükleri eğitim sürecinde Web 2.0 araçlarını kullanmakta zorlandıkları tespit edilmiştir. Benzer şekilde Tican ve Toksoy-Gökoğlu (2021) ortaokul matematik öğretmenlerinin uzaktan eğitimle öğretilen matematiğe ilişkin görüşlerini incelemeye yönelik bir çalışma yürütmüştür. Çalışmalarının sonucunda Tican ve Toksoy-Gökoğlu (2021) Web 2.0 araçlarının uzaktan yürütülen eğitim sürecinde kullanılmasının eğitim-öğretime olumlu katkı sağladığını belirtmişlerdir ancak Web 2.0 araçlarını kullanmayı bilen öğretmenlerin sayısının oldukça az olmasından dolayı Web 2.0 teknolojisine yönelik kullanımın yetersiz olduğuna değinmişlerdir. Hava ve Şen (2021) ise ilköğretim matematik öğretmen adaylarının bir Web 2.0 aracı olan Kahoot uygulamasına yönelik görüşleri ile memnuniyet düzeylerini araştırmıştır. Bu çalışmalarını 3. sınıfta öğrenim gören 49 ilköğretim matematik öğretmen adayı ile yürüten Hava ve Şen (2021), çalışmanın sonucunda araştırmaya katılan öğretmen adaylarının Kahoot uygulamasına yönelik görüşlerinin olumlu olduğunu ifade etmişlerdir. Kahoot uygulaması öğretmen adaylarının derse hazır gelmesini sağlarken aynı zamanda öğretmen adaylarının stres ve kaygılarını artırdığı görülmüştür. Benzer olarak Taş, Sevgi ve Bayazıt (2020), çalışmada ortaokulda görev yapan matematik öğretmenlerinin etkileşimli tahta kullanımlarına yönelik görüşleri incelenmiştir. Çalışma altı matematik öğretmeni ile yürütülmüştür. Çalışmada öğretmenler etkileşimli tahta kullanmaya olumlu yaklaşmıştır. Etkileşimli tahtayı genellikle öğrenciyi güdülemede kullandıkları sonucuna

ulaşmışlardır. Aynı zamanda öğretmenlerin akıllı tahta kullanımıyla ilgili yaşadıkları sorunlara ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Sonuç olarak literatür incelendiğinde Web 2.0 araçları ile ilgili yapılan çalışmaların daha çok derslerde ölçme değerlendirme yapmak amacıyla odaklanıldığı görülmektedir. Web 2.0 araçları ile matematik öğretimi etkileşimli yapılan çalışmaların ise öğretmenlerin ya da öğrencilerin bu araçların kullanımına yönelik inançları ve tutumları yönünde duyuşsal boyutlara ya da araştırmacıların Web 2.0 araçlarına yönelik görüşlerine odaklandığı görülmektedir (Baki ve Çelik, 2021; Can ve Usta, 2021; Duyku, 2021; Hava ve Şen, 2021; Hava ve Şen, 2021; Kuznetsova vd., 2021; Mahapatra, 2015; Özdemir, Baki ve Çelik, 2021; Perikos vd., 2015; Taş, Sevgi ve Bayazıt, 2020; Taş, Sevgi ve Bayazıt, 2021; Tezer, 2019; Tican ve Toksoy-Gökoğlu, 2021). Bu aşamada, matematik öğretim süreçlerine katkı sağlamak ve öğrencilerin problem çözme süreçleriyle ilişkilendirmek amacıyla geliştirilen Web 2.0 araçlarını destekleyen çalışmalara rastlanmamıştır. Oysaki literatür incelendiğinde öğrencilerin her ne kadar akademik başarıları yüksek olsa da problem çözme sürecinde zorluk yaşadığı görülmektedir. Örneğin rutin olmayan bir problemle karşılaştığında farklı çözüm stratejilerini bilmedikleri için tek bir yöntemle çözmeye çalışmakta ve sonuca ulaşamayınca pes edebilmektedir. Bunun üstesinden gelme yöntemlerinden biri de verilen problemlerin farklı stratejilere yönelik olması, farklı stratejileri öğrenmesi, somutlaştırmaya yönelik örneklere yer verilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Dolayısıyla bu araştırma ile Web 2.0 araçlarıyla problem çözme stratejilerinin kullanımına yönelik tasarlanan öğrenme ortamının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Web 2.0 araçları kullanılarak öğrencilerin karşılaştığı problemleri hem somutlaştırma hem farklı stratejilere önem veren bir öğrenme ortamı tasarlanması planlanmaktadır.

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırma tek gruplu ön test-son test basit deneysel desene göre yürütülmüştür. Bu desende uygulama öncesi ve sonrası ölçümler karşılaştırılarak uygulamanın grup üzerindeki etkisi belirlenir (Cohen, Manion ve Marison, 2007). Bu çalışmada ilköğretim matematik öğretmeni adaylarının Web 2.0 destekli öğrenme ortamında problem çözme stratejilerini belirlemek için problem çözme başarı testi ön test olarak kullanılmıştır. Öğretmen adaylarıyla birlikte gerçekleştirilen 4 hafta süren uygulama sürecinden sonra ön testte kullanılan problem çözme başarı testi, son testte veri toplama aracı olarak tekrar uygulanmıştır. Gerçekleştirilen öğretimin etkisi ön test ve son test sonuçlarının değerlendirilmesi ile ortaya çıkan bulguların karşılaştırılması sonucunda belirlenmiştir.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu bir devlet üniversitesinde üçüncü sınıfta okuyan 35 ilköğretim matematik öğretmeni adayını oluşturmaktadır. Üçüncü sınıfa gelen öğretmen adayları bu sınıfa gelene kadar Matematiğin Temelleri I- II, Analiz I- II- III, Matematik Tarihi, Soyut Matematik, Lineer Cebir I- II, Analitik Geometri, İlkokul Matematik Öğretimi, Eğitimde Yapay Zekâ Uygulamaları gibi alan ve alan eğitimi dersleri almaktadır. Bu yüzden çalışmaya katılan öğretmen adaylarının problem çözme stratejilerini kategorilendirilebileceği düzeyde oldukları

düşünülmektedir. Dolayısıyla amaçlı örneklem yöntemi kullanılarak seçilen ilköğretim matematik öğretmenliği üçüncü sınıf öğrencilerinin bu zamana kadar aldıkları matematik dersleri dikkate alınarak amacına uygun örneklem seçimi yapılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplama araçları olarak problem çözme başarı testi, Web 2.0 destekli uygulamaya yönelik problemler, araştırmacı alan notları veri toplama araçları olarak kullanılmıştır.

Problem Çözme Başarı Testi

Çalışmada ön test ve son test olarak Avcu (2012) tarafından geliştirilen Problem Çözme Başarı Testi kullanılmıştır. Toplam dokuz tane açık uçlu problemden oluşan bu test, farklı problem çözme stratejilerini belirlemeye yönelik hazırlanmıştır. Tablo 1’de problemlerin içeriklerine ve belirlemeye çalıştığı stratejilere yönelik bilgiler verilmiştir.

Tablo 1. Problem Çözme Başarı Testi İçeriği

Problemler	Stratejiler	Problem İçeriği
1.Problem	Mantıksal Akıl Yürütme Stratejisi Tahmin ve Test Stratejisi	Denklem kurmayı gerektiren bir üslü sayılar problemidir.
2.Problem	Tahmin ve Test Stratejisi Mantıksal Akıl Yürütme Stratejisi	Üslü sayı ve karekök kuralları kullanılan bir sayı problemidir.
3.Problem	Farklı Bakış Açısı Geliştirme Stratejisi Geriye Doğru İşlem Yapma Stratejisi	Değer bulmaya yönelik bir sayı problemidir.
4.Problem	Çizim Yapma Stratejisi Verileri Organize Etme Stratejisi Mantıksal Akıl Yürütme Stratejisi	Verilen bilgilerin analiz edilmesiyle bulunmaya yönelik bir olasılık problemidir.
5.Problem	Geriye Doğru İşlem Yapma Stratejisi Tahmin ve Test Stratejisi Mantıksal Akıl Yürütme Stratejisi	Aşamalı bir yüzde problemidir.
6.Problem	Çizim Yapma Stratejisi Tahmin ve Test Stratejisi	Verilen öncüllerin analiz edilmesiyle çözülen bir mantık problemidir.
7.Problem	Mantıksal Akıl Yürütme Stratejisi Daha Basit Benzer Bir Problem Çözme Stratejisi	Verilen bilgilerin analiz edilmesiyle çözülen bir denklem problemidir.
8.Problem	Olası Tüm Durumları Düşünme Stratejisi Mantıksal Akıl Yürütme Stratejisi	Verilen analiz edilmesiyle çözülen bir olasılık problemidir.
9.Problem	İlişki Arama Stratejisi Uç Durumları Düşünme Stratejisi	Verilen sayılar arasında bir ilişki aramaya yönelik bir üslü sayılar problemidir.

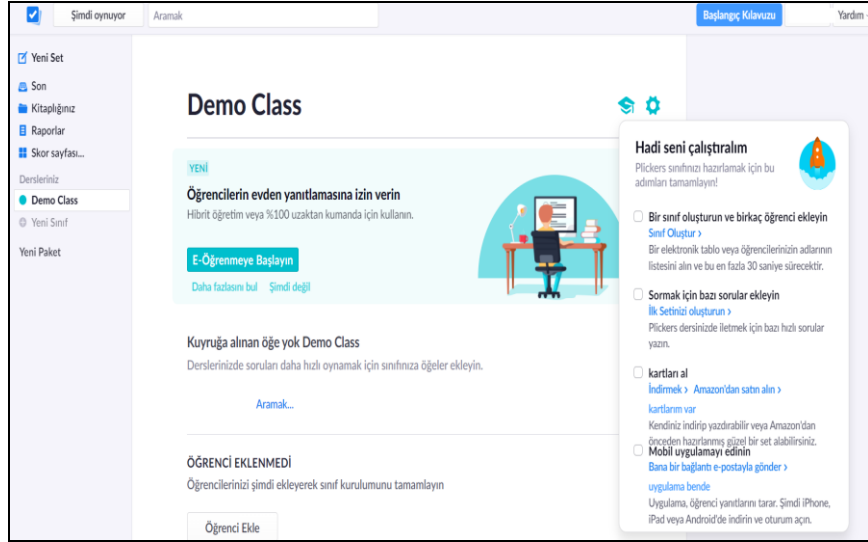
Tablo 1’de görüldüğü üzere başarı testinde kullanılan problemler üslü sayılar, kareköklü sayılar, olasılık problemleri, sayı problemleri, denklem problemleri, mantık problemleri şeklindedir. Birinci problemde üslü sayılar içeren iki bilinmeyenli bir denklem verilmiştir. Öğretmen adaylarından bu iki bilinmeyeni bulurken mantıksal bir yoldan ilerleyerek sayıları tahmin etmeleri beklenmektedir. İkinci problem üslü sayılar ve kareköklü ifadeler içeren bir

bilinmeyenli bir denklem problemidir. Burada denklem kurulduktan sonra bilinmeyen değer için tahmin yürütülmesi beklenmektedir. Üçüncü problemde birbirinden farklı 4 sayı verilmiştir ve bu sayılara verilen rasgele değerlerle sayıların yan yana yazılarak verilen toplamlarının alabileceği en büyük değer sorulmaktadır. Burada öğretmen adaylarından sorunun sonundan başlayarak ilk kısmına doğru bir çözüm yolu geliştirmeleri beklenmektedir. Dördüncü problemde öğretmen adaylarından bir odanın içinde bulunan belirli sayıdaki kişilerin belirli koşullar dahilinde toplam kaç kez el sıkıştığına bulunması beklenmektedir. Öğretmen adaylarının burada geleneksel yöntem kullanmadan problemi çözmeye çalışmaları beklenmektedir. Beşinci problemde bir baba kızına tavşan almaktadır ve bu tavşanın verilen yüzdeye göre doğurma oranları verilmektedir. Bu doğurma oranları aylara yayılmıştır ve problem sonunda toplam tavşan sayısı verilmiştir. Burada öğrenciden probleme tersten başlayarak problemin başına doğru aşamalı bir şekilde çözüm yolu geliştirmesi beklenmektedir. Altıncı soru üç maddeden oluşan bir mantık sorusudur. Bir kuğu topluluğu verilmiştir ve maddelerde bu kuğuların birbirine göre durumlarına yer verilmiştir. Öğretmen adaylarından verilen maddelere göre bu topluluktaki kuğu sayılarını bulmaları beklenmektedir. Yedinci soruda bir tavşan ve tavuk topluluğu ve bu topluluktaki toplam ayak sayısı verilmiştir. Öğretmen adaylarından ayak sayılarına göre kaç tavşan ve kaç tavuğun olduğunun bulunması beklenmektedir. Sekizinci soruda bir çekmecedeki farklı renkteki çorap sayıları verilmiştir. Öğrencilerden beklenen çoraplara bakmamak şartıyla çekmecedeki en az kaç çorap alınrsa aynı renkte en az iki çorap elde edileceğidir. Son olarak dokuzuncu problemde belirli bir aralıkta ardışık sayıların küpleri verilmiştir ve toplamları sorulmaktadır. Öğretmen adaylarından beklenen geleneksel yöntem kullanmadan sayılar arasındaki ilişkiyi bulup bir çözüm yöntemi oluşturmalarıdır.

Uygulama Sürecinde Kullanılan Web 2.0 Araçları

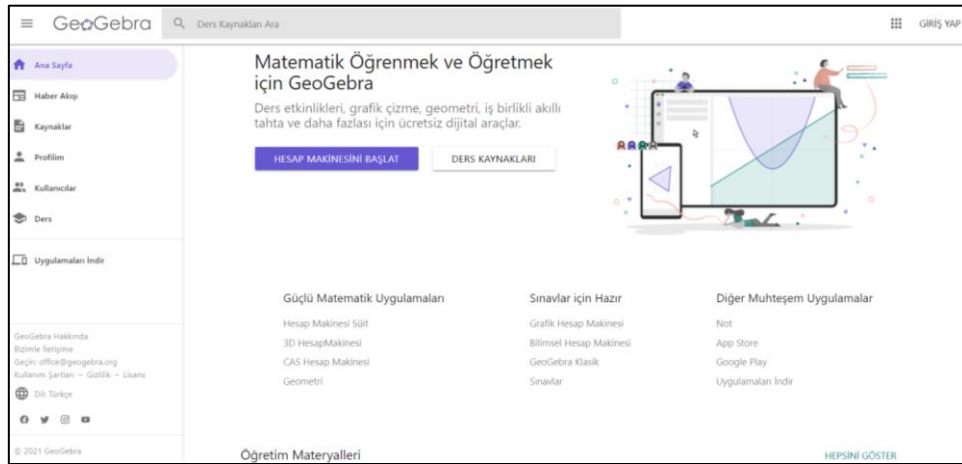
Öğretmen adaylarına problem çözme başarı testi uygulama öncesinde ön test 4 haftalık bir uygulama sonrasında ise son test olarak kullanılmış ve aradaki değişim incelenmiştir. Uygulama süresinde Web 2.0 araçları olarak Plickers, Padlet, QR Code Generator, Cabri, GeoGebra, Mentimeter, Canva, Edmodo, Bubl.us ve Quizziz kullanılmıştır.

Plickers: Bir izleyici yanıt sistemi olan Plickers eğitmen kontrolü altında bilgisayar teknolojisinin de sınıfta yaygınlaşması, ders sırasında soru sorulmasını kolaylaştırması açısından önemlidir. Bu uygulama akıllı telefon uygulamaları kullanılarak uygulanır ve öğrencilerden anında geri bildirim alınmasını kolaylaştırmaktadır. Ayrıca öğrenci ve öğretmen arasında iki yönlü bir iletişim kurarak öğrencilerin ders boyunca odakta olmasını sağlamaktadır (Wood, Brown ve Grayson, 2017)

Şekil 4. Plickers uygulamasına ait bir görsel

GeoGebra: GeoGebra öğretme ve öğrenme sürecinde çok geniş bir yaş aralığında oldukça yaygın olarak kullanılabilen bir yazılımdır ve bu yazılım ücretsizdir (Hohenwarter ve Preiner, 2007). Ayrıca kolay kullanımı ve dil desteğinin çok olması sebebiyle matematik öğretiminde önemli bir yazılım olduğu söylenebilir (Kutluca ve Zengin, 2011). GeoGebra grafik penceresinde oluşturulan nesnelerin cebirsel ifadelerini aynı zamanda cebir penceresinde görülebildiği ve grafik penceresi ile cebir penceresinde yapılan değişikliklerin eş zamanlı olarak etkilenebildiği bir yazılımdır (Aktumen, Baltacı ve Yıldız, 2011).

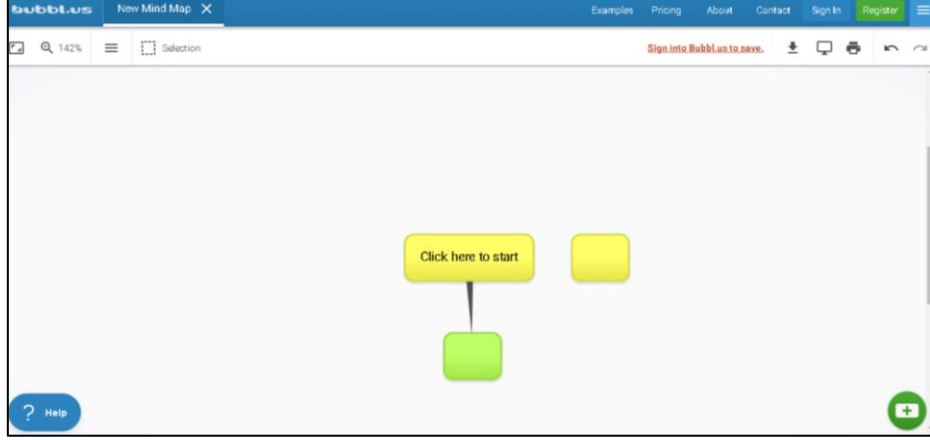

Şekil 5. Geogebra uygulamasına ait bir görsel

Bubbl.us: Birçok öğrenci herhangi bir ödev için fikirlerini planlama, haritalama veya ağ oluşturma konusunda zorluk yaşar. Bu öğrenciler konu-paylaşım ortak noktalarını kavrayamamakta; bağlantı kuramamaktadırlar. Öğretmenler, bağlantılar arasında köprü kurmak için yazma sürecinin ön yazma veya planlama aşamasında ağ oluşturma ve fikirleri haritalama kavramını göstermek için Bubbl.us'ı kullanabilmektedir. Bubbl.us, öğretmenlerin, öğrencilerin ve velilerin görsel olarak araçlar oluşturmalarına ve teknoloji araçlarını kullanarak

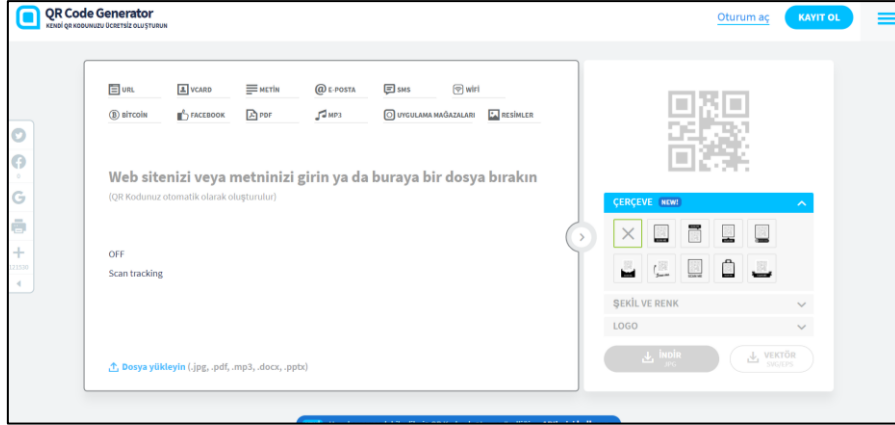
Problem Çözme Stratejileri ve Web 2.0 Araçları ile Zenginleştirilen Öğrenme Ortamının Problem Çözme Başarısına Etkisi

konuları zihin haritası oluşturmasına olanak tanıyan, ücretsiz, kullanımı kolay, beyin fırtınası yapan bir web sitesidir (Stair, 2013).

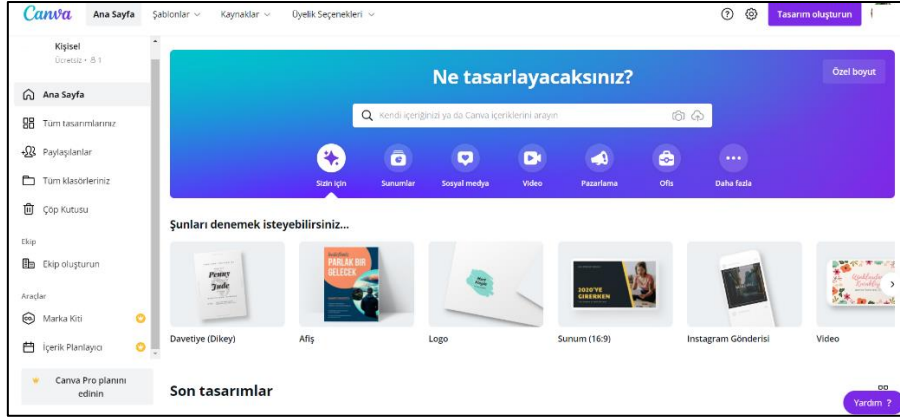
Şekil 6. Bubbl.us uygulamasına ait bir görsel

QR code genetaror: QR, "Hızlı Yanıt" anlamına gelmektedir. Bu uygulama bir URL kısaltma hizmeti olarak, bağlantıyı kısaltır ve mobil QR kod okuyucu ile tarandığında kullanıcıları otomatik olarak kısaltılmış bağlantıya yönlendiren bir QR koduna dönüştürür (Sutheebanjard ve Premchaiswadi, 2010).

Şekil 7. QR code genetaror uygulamasına ait bir görsel

Canva: Tasarımlar yüklendikten sonra gerektiği kadar düzenlenebilir olmasıyla kolaylıklar sunan Canva çok geniş bir ücretsiz fotoğraf, illüstrasyon ve vektör grafiği yelpazesine sahiptir, hatta kullanıcılar kendi fotoğraflarını da yükleyebilmektedir. Program grup çalışmasını kolayca kolaylaştırdığından Canva'da aynı projeler üzerinde birden fazla kişi çalışabilmektedir (Gehred, 2020).

Şekil 8. Canva uygulamasına ait bir görsel

Padlet: Gerçek zamanlı, tüm sınıfın katılımını ve değerlendirmesini teşvik etmek için kullanılacak ücretsiz bir uygulama olan Padlet multimedya dostu bir duvar sağlamaktadır. Padlet, bilgi okuryazarlığı sınıfında faydalı bir araçtır çünkü çeşitli farklı cihazlarda çalışmakta, katılımcıların onu kullanmak için hesap oluşturmasını gerektirmemekte ve özel teknik bilgi gerektirmemektedir. Öğrenciler duvarın web adresine gidip çift tıklayarak veya mobil cihaz kullanılıyorsa duvara dokunarak bir kutuyu açarak duvarınıza katkıda bulunabilmektedirler. Bu kutuda öğrenciler yazabilmekte, bağlantı yapıştırabilmekte, ses veya video klip ekleyebilmekte, belgeleri sürükleyebilmekte ve cihazlarının yerleşik kameralarıyla fotoğraf çekebilmektedir. Duvara yapılan katkılar gerçek zamanlı olarak gerçekleşmekte, böylece herkes duvara bir şeyler eklediğinde herkes görebilmektedir (Fuchs, 2014).

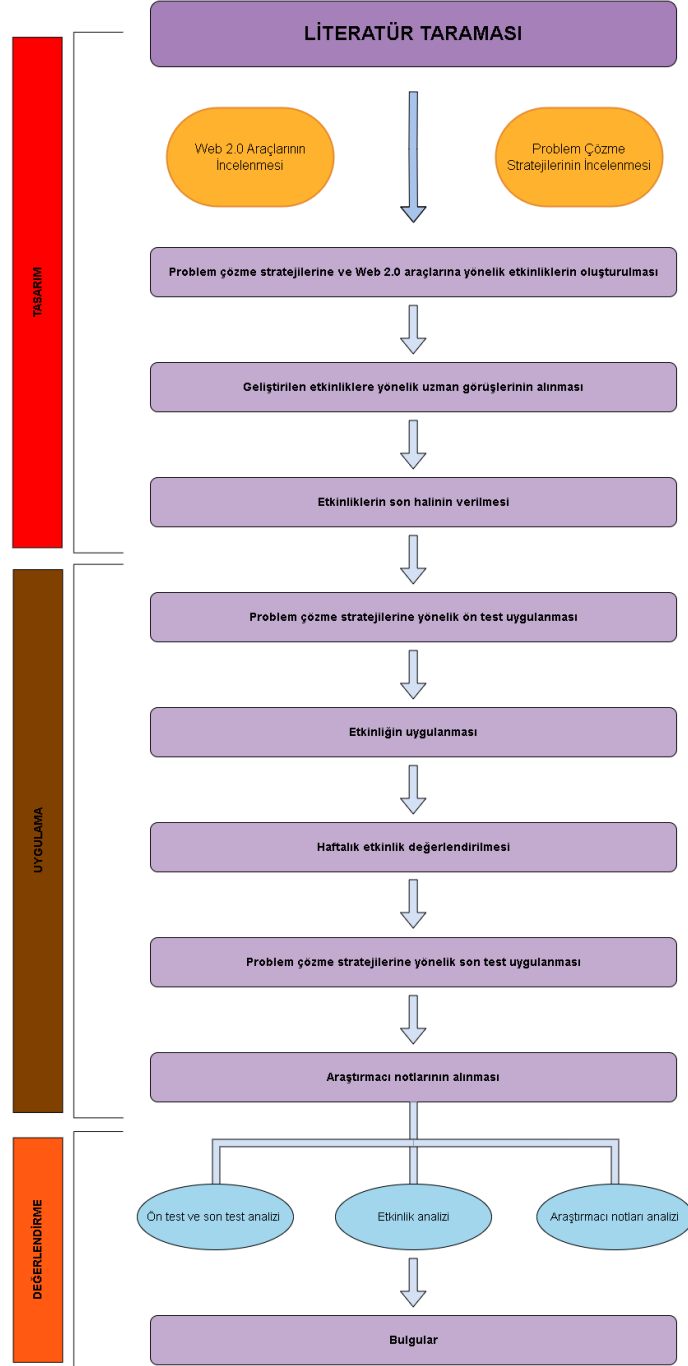
Şekil 9. Padlet uygulamasına ait bir görsel

Uygulama Süreci

Öğretmen adayları ile problem çözme stratejileri ve Web 2.0 araçları ile hazırlanan öğrenme ortamında izlenen adımlara şekil 9'da yer verilmiştir. Şekil 9'da da görüldüğü üzere ilk bölümde bu araştırmanın tasarım sürecinde problemin oluşturabilmek için literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasıyla Web 2.0 araçları ve problem çözme stratejileri hakkında bilgi

Problem Çözme Stratejileri ve Web 2.0 Araçları ile Zenginleştirilen Öğrenme Ortamının Problem Çözme Başarısına Etkisi

edinilmiştir. Problem çözme stratejilerine ve Web 2.0 araçlarına yönelik etkinlikler oluşturulmuştur. Geliştirilen etkinliklere yönelik uzman görüşlerinin alınmıştır. Etkinliklerin son hali tamamlanarak öğrencilere verilmiştir. Çalışmanın ikinci bölümü olan uygulama sürecinde ilk olarak problem çözme stratejilerine yönelik ön test uygulanmıştır. Etkinliğin uygulama sürecinden sonra da haftalık olarak etkinlikler değerlendirilmiştir. Bundan sonra da problem çözme stratejilerine yönelik ön test uygulanıp araştırmacılardan notlar alınmıştır. Çalışmanın son aşamasında ise uygulama sonunda elde edilen veriler analiz edilmiştir. Ön test ve son test analizi, etkinlik analizi, araştırmacı notları analizi yapılarak bulgular değerlendirilmiştir.

Şekil 10. Araştırma boyunca izlenen adımlar

Araştırmanın uygulama süreci boyunca hazırlanan öğrenme ortamında kullanılan problem çözme stratejilerine ve Web 2.0 araçlarına Tablo 2’de yer verilmiştir.

Tablo 2. Öğrenme Ortamında Kullanılan Problem Çözme Stratejileri ve Web 2.0 Araçları

Uygulama Haftası	Problem Çözme Stratejisi	Web 2.0 Araçları
1. Hafta	<ul style="list-style-type: none"> Mantıksal Akıl Yürütme Farklı Bakış Açısı Geliştirme Tahmin ve Test 	<ul style="list-style-type: none"> Plickers Padlet QR Code Generator GeoGebra Cabri
2. Hafta	<ul style="list-style-type: none"> Geriye Doğru İşlem Yapma Çizim Yapma Verileri Organize Etme 	<ul style="list-style-type: none"> Mentimeter Cabri QR Code Generator Socrative
3. Hafta	<ul style="list-style-type: none"> Daha Basit Benzer Bir Problem Çözme Olası Tüm Durumları Düşünme 	<ul style="list-style-type: none"> Canva Padlet QR Code Generator Edmodo Bubl.us
4. Hafta	<ul style="list-style-type: none"> İlişki Arama Uç Durumları Düşünme 	<ul style="list-style-type: none"> QR Code Generator GeoGebra Quizziz

Tablo 2 incelendiğinde ilk hafta ilk strateji olan Mantıksal Akıl Yürütme Stratejisi anlatılırken Plickers uygulaması üzerinden sınıf oluşturulduktan sonra sorular uygulama üzerinde hazırlandığı görülmektedir. Uygulama üzerinde bulunan kartların çıktısı alınmıştır. Kartlar öğrencilere atanan numaralara göre dağıtılmıştır. Plickers uygulaması öğretmenin akıllı telefonuna indirilmiştir. Akıllı tahta üzerinden daha önce Cabri üzerinde hazırlanan soru açılıp sınıfa sorulmuştur. Öğrenciler ellerinde bulunan kartları doğru olduğunu düşündüğü şık üst kısma gelecek şekilde tutarak öğretmene göstermiştir. Öğretmen akıllı telefonunu sınıfa yöneltip uygulamanın cevapları analiz etmesini beklemiştir. Kartlar okutulduktan sonra doğru ve yanlış cevaplar uygulama üzerinde belirlemiştir. Böylece öğrencilerden kimlerin doğru kimlerin yanlış yaptığı belirlenmiştir. İkinci ve üçüncü strateji olan Farklı Bakış Açısı Geliştirme ve Tahmin ve Test Stratejisi anlatılırken Padlet uygulaması üzerinden bir duvar oluşturularak tüm öğrencilerin QR Code Generator üzerinden hazırlanan QR kodla bu duvara katılması sağlanmıştır. Geogebra uygulaması üzerinden sorular hazırlandıktan sonra öğrencilere bu sorular Padlet uygulaması üzerinden sorulmuştur. Sorulan sorular, öğrenciler tarafından GeoGebra ve Cabri uygulaması üzerinden çözümlenerek cevapları Padlet’e yüklenmiştir.

İkinci hafta sonraki üç strateji anlatılmıştır. Bunlar Geriye Doğru İşlem Yapma Stratejisi, Çizim Yapma Stratejisi ve Verileri Organize Etme Stratejisidir. Mentimeter üzerinden hazırlanan ders sunumları akıllı tahtaya yansıtılmıştır ve QR Code Generator kullanılarak öğrenciler tarafından okutulmuştur. Bu etkileşimli slaytlarda öğrenciler Cabri kullanılarak hazırlanan sorulan soruları akıllı telefonlarından cevaplamışlardır. Verilen cevaplar akıllı tahta üzerinde görülüp değerlendirilmiştir. Öğretmen ders sonunda Socrative uygulaması üzerinden

hazırladığı sorularla öğrencilerin rekabet edebileceği bir platform yaratmıştır. Öğrenciler QR Code Genetator üzerinden hazırlanan kodla uygulamaya giriş sağlamışlardır ve sorulan soruları cevaplamışlardır.

Üçüncü hafta Daha Basit Benzer Bir Problem Çözme Stratejisi ve Olası Tüm Durumları Düşünme Stratejisi anlatılmıştır. Stratejiler anlatılmaya başlamadan önce daha önceden Canva üzerinde hazırlanan etkinlik kağıtları öğrencilere dağıtılmıştır. Bu etkinlik kağıtlarına önceden Padlet üzerinde hazırlanan sorular QR Code Generator kullanılarak QR kod şeklinde eklenmiştir. Daha sonra akıllı tahtada Powtoon üzerinden hazırlanan sunum açılmıştır. Görsellerle ve videolarla desteklenen bu uygulama sayesinde öğrencilerin derse motivasyonları yükselmiştir. Ders anlatımı bittikten sonra öğrenciler akıllı telefonlarını kullanarak QR kodu okutmuşlardır ve çıkan soruları Padlet üzerinde cevaplamışlardır. Ders sonunda öğretmen önceden açtığı Edmodo sınıfını öğrencilerle paylaşmıştır. Tüm öğrenciler akıllı telefonlarından sanal sınıfa giriş sağlamışlardır. Öğretmen tüm öğrenciler girdikten sonra ödev ataması yapmıştır ve öğrencileri Bubl.us kullanarak Bir Problem Çözme Stratejileri kavram haritası hazırlamalarını istemiştir.

Dördüncü hafta da son olarak İlişki Arama Stratejisi ve Uç Durumları Düşünme Stratejisi anlatılmıştır. Microsoft Power Point kullanılarak hazırlanan sunum akıllı tahtada açılmıştır. Sunumlar bitip tüm stratejiler anlatıldıktan sonra eski stratejiler hatırlatılmak amacıyla QR Code Generator kullanılarak hazırlanan QR kod açılmıştır. Bu kodla öğrenciler Answer Garden uygulamasına yönlendirilmiştir ve önceden hazırlanan kelime bulutu taslağı açılmıştır. Öğrenciler akıllarına gelen stratejileri akıllı telefonlarından girerek bir kelime bulutu hazırlamışlardır. Sonrasında öğretmenin Quizziz uygulamasını kullanarak önceden hazırladığı tüm stratejilerin yer aldığı sorular QR kodla öğrencilere verilmiştir. Öğrenciler uygulamaya giriş yaptıktan sonra öğretmen yarışmayı başlatmış ve rekabet ortamı oluşturarak öğrencilerin derse bağlı kalmasını sağlamıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Uygulamada ön test ve son test olarak kullanılan problem çözme başarı testleri, analiz edilirken araştırmacılar tarafından geliştirilen 0 puan, 1 puan ve 2 puandan oluşan puanlama sistemi öğretmen adaylarının problem çözme başarısını ölçmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda başarıya yönelik puanlama sistemi:

0 puan: Problemin çözümünde doğru olmayan ve gerekçelendirilmemiş yanıtlar

1 puan: Problemin çözümüne yönelik doğru cevap verilmiş ancak çözüm mantıksal gerekçelendirmeler ile açıklanmamış

2 puan: Problemin çözümü mantıksal gerekçelendirmelere dayandırılarak doğru yapılmış şekilde iki araştırmacı tarafından puanlama yapılmıştır.

5) Babası Ayşe'ye Nisan ayının başında belli sayıda tavşan almıştır. Ayşe'nin tavşanlarının sayısı Nisan ayının sonunda %10 artmıştır. Mayıs ayında 10 tavşan doğmuştur ve Mayıs ayının sonunda Ayşe, tavşanlarının $\frac{1}{3}$ 'ünü satmıştır. Haziran ayında 20 tavşan daha doğmuştur ve Haziran ayının sonunda Ayşe, tavşanlarının yarısını satmıştır. Temmuz ayında 5 tavşan daha doğunca Ayşe'nin toplam 55 tavşanı olmuştur. Buna göre, babası Ayşe'ye Nisan ayının başında kaç tavşan almıştır?

2-40) Denklem kurular.

Nisan: $x + \frac{10x}{100}$

Mayıs: $x + \frac{10x}{100} + 10 - \left(x + \frac{10x}{100} + 10\right) \cdot \frac{1}{3}$

Haziran: $x + \frac{10x}{100} + 10 - \left(x + \frac{10x}{100} + 10\right) \cdot \frac{1}{3} + 20 - \left(\left(x + \frac{10x}{100} + 10 - \left(x + \frac{10x}{100} + 10\right) \cdot \frac{1}{3} + 20\right) \cdot \frac{1}{2}\right) + 5 = 55$

Temmuz: $x + \frac{10x}{100} + 10 - \left(x + \frac{10x}{100} + 10\right) \cdot \frac{1}{3} + 20 - \left(\left(x + \frac{10x}{100} + 10 - \left(x + \frac{10x}{100} + 10\right) \cdot \frac{1}{3} + 20\right) \cdot \frac{1}{2}\right) - 5 = 55$

2-40) Geriye doğru çalışma yöntemi kullanılır.

Temmuz: 55
Haziran: 100
Mayıs: 120
Nisan: $x + \frac{10x}{100}$

$x + \frac{10x}{100} = 110$
 $x + \frac{x}{10} = 110$
 $11x = 1100$
 $x = 100$

3-40) Değer verebiliriz.

Şekil 11. Ö7 kodlu öğretmen adayının 5. probleme verdiği cevap

Ö7 kodlu öğretmen adayının cevabı incelendiğinde, bu adayın verilen probleme yönelik geleneksel yöntem kullandığı ve geriye doğru çalışma stratejisini kullandığı görülmektedir. Ayrıca aday değer vererek de sonucun bulunabileceğini düşünüp tahmin ve test stratejisini kullanmayı düşünmüştür. Sonuç olarak adayın 3.yolda işlem yapmadığı için iki farklı problem çözme stratejisini mantıksal gerekçelere dayandırdığı görülmektedir ve bu problemten 2+2=4 puan almıştır.

Her iki araştırmacının yaptığı kodlamalar Excel dosyasına aktarıldıktan sonra elde edilen veriler, Cronbach (1951) tarafından geliştirilen güvenilirlik formülü kullanılarak hesaplanmıştır. Bu formül kullanılarak hesaplama yapılmış ve güvenilirlik katsayısı Cronbach Alpha .82 bulunmuştur.

Bulgular

Problem çözme stratejileri ve Web 2.0 araçları ile hazırlanan öğrenme ortamının öğretmen adaylarının problem çözme başarılarını nasıl etkilediğini incelemek için ön test son test sonuçları analiz edilmiştir.

Bu kapsamda öğretmen adaylarının ön test ve son testte kullandıkları stratejilerin dağılımına Tablo 3'te yer verilmiştir.

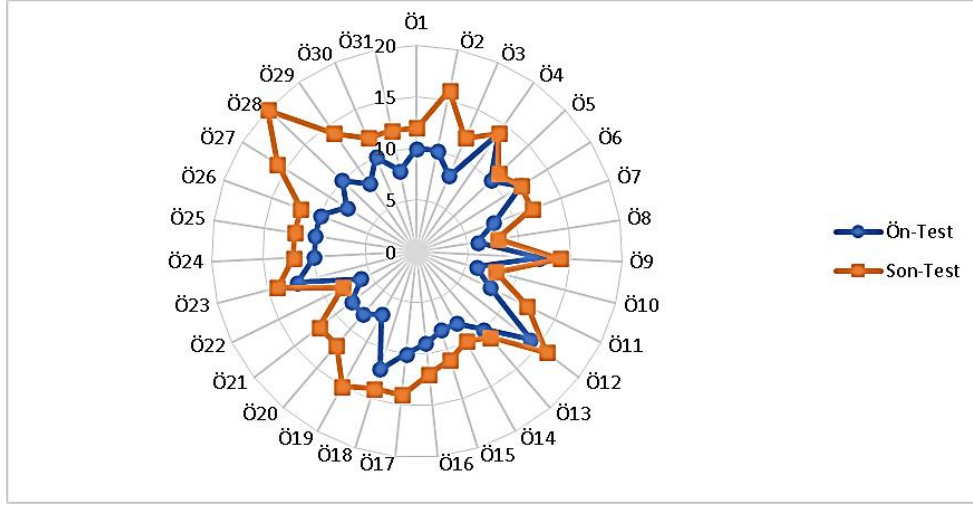
Problem Çözme Stratejileri ve Web 2.0 Araçları ile Zenginleştirilen Öğrenme Ortamının Problem Çözme Başarısına Etkisi

Tablo 3. Ön Test ve Son Testte Kullanılan Toplam Problem Çözme Stratejileri

Soru No	Ön Test		Toplam Doğru Cevap	Son Test		Toplam Doğru Cevap
1	Mantıksal Akıl Yürütme 13	Tahmin ve Test Stratejisi 1	14	Mantıksal Akıl Yürütme 15	Tahmin ve Test Stratejisi 1	16
2	Tahmin ve Test Stratejisi 20	Geleneksel Yöntem 2	22	Tahmin ve Test Stratejisi 25	Geleneksel Yöntem 1	27
3	Farklı Bakış Açısı Geliştirme 9		9	Farklı Bakış Açısı Geliştirme 8	Geriye Doğru İşlem Yapma Stratejisi 1	9
4	Geleneksel Yöntem 10	Çizim Yapma Stratejisi 6	17	Geleneksel Yöntem 10	Çizim Yapma Stratejisi 10	24
5	Geleneksel Yöntem 17	Geriye Doğru İşlem Yapma Stratejisi 3	20	Geleneksel Yöntem 14	Geriye Doğru İşlem Yapma Stratejisi 13	28
6	Tahmin ve Test Stratejisi 1	Çizim Yapma Stratejisi 17	18	Çizim Yapma Stratejisi 24		24
7	Geleneksel Yöntem 23		23	Geleneksel Yöntem 30	Mantıksal Akıl Yürütme 3	33
8	Mantıksal Akıl Yürütme 3		3	Mantıksal Akıl Yürütme 2	Olası Tüm Durumları Düşünme Stratejisi 2	4
9	İlişki Arama Stratejisi 1	Geleneksel Yöntem 12	24	İlişki Arama Stratejisi 5	Geleneksel Yöntem 25	30

Tablo 3'te öğretmen adaylarının kullandıkları stratejilere göre soruyu doğru çözmeye eğilimlerinin arttığı görülmektedir. Aynı zamanda öğretmen adaylarının ön testte kullandıkları stratejiler daha az ve geleneksel yöntem ağırlıktayken, son testte kullanılan problem çözme stratejilerinin arttığı ve geleneksel yöntem çözümlerinin azaldığı gözlemlenmektedir.

Bir diğer bulgu olan öğretmen adaylarının ön test ve son testlerindeki değişime yönelik dağılımına Şekil 12'de yer verilmiştir.

Şekil 12. Ön test ve son test verilerine göre öğretmen adaylarının problem çözme başarı puanları

Şekil 12’de öğretmen adaylarının çoğunun son testten aldığı puanların ön testten aldığı puanlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna karşın 2. öğretmen adayının puanlarının ise değişmediği gözlenmiştir. Yine Şekil 12’de öğretmen adaylarının çoğunun problem çözme başarı puanlarının arttığı görülmektedir. Bu durum problem çözme stratejileri ve Web 2.0 destekli hazırlanan öğrenme ortamının, adayların problem çözme başarıları üzerinde olumlu etkisi olduğunu göstermektedir.

Uygulama öncesinde öğretmen adayları verilen problemleri sadece geleneksel yöntemle çözmeye eğilimindeyken, uygulama sonrasında problemleri farklı stratejiler kullanarak çözmeye çalışmışlardır. Uygulama sonrasında öğretmen adaylarının problem çözme başarıları artmıştır. Söz konusu artışın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını test etmek için, bağımlı örneklem için t testi yapılmıştır. Veriler normal dağılım gösterdiğinden bu gelişimin istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını belirlemek için bağımlı örneklem t testi yapılmıştır. t testinin sonuçlarına Tablo 4’te yer verilmiştir. Sonuçlar Tablo 4’te özetlenmiştir.

Tablo 4. Problem Çözme Başarısına Yönelik Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları

Ön Test		Son Test		t	p
\bar{X}	SD	\bar{X}	SD		
9.35	2.07	12.58	2.47	-6.65	.000

Tablo 4 incelendiğinde öğretmen adaylarının son testten daha başarılı olduğunu görülmektedir. Yine Tablo 4’teki anlamlılık değeri, uygulama sürecinin öğretmen adaylarının problem çözme başarılarını geliştirmede istatistiksel olarak etkili olduğunu göstermektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada Web 2.0 araçlarıyla problem çözme stratejilerinin kullanımına yönelik tasarlanan öğrenme ortamı değerlendirilmiştir. Bu kapsamda çalışmada öğretmen adaylarının genel olarak son testten aldığı puanların ön testten aldığı puanlara göre daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde Altun ve Arslan'ın (2006) yaptığı çalışmalarında problem çözme stratejilerinden her bir stratejinin problem çözme sürecinde birbirlerini etkilediği ve problem çözme başarısına katkıda bulunduğu bulgularına ulaşılmıştır. Araştırmada yer alan öğrencilere problem çözme stratejilerine yönelik eğitimin verilmesinin, öğrencilerin problem çözme becerilerini artıracığı görüşü bu çalışmanın bulgularıyla benzerlik göstermektedir.

Çalışmanın sonuçlarından bir diğeri ise Web 2.0 destekli hazırlanan öğrenme ortamının, matematik öğretmeni adaylarının problem çözme başarısını ve problem çözme süreçlerini olumlu etkilediğidir. Web 2.0 destekli araçlar çalışmada hem öğretim materyali hem de ölçme aracı olarak kullanılmıştır. Dolayısıyla bu araçların matematik konularını somutlaştırmada ve görselleştirmede etkili olması, problem çözme sürecini kolaylaştırdığı düşünülmektedir. Yine Web 2.0 araçlarının kullanımı öğretmen adaylarının farklı problem çözme stratejilerine odaklanmasına yardımcı olduğundan, problem çözme başarısını da olumlu etkilediği görülmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde, problem çözme stratejileri ve Web 2.0 araçlarının birçok farklı alanda ve farklı disiplinlerde kullanıldığı görülmüştür. Buradan hareketle daha önce yapılan çalışmalar incelendiğinde problem çözme stratejileri ve Web 2.0 araçlarının öğrencilerin akademik başarısını olumlu yönde etkilediği ve çalışmamızı destekler nitelikte olduğu görülmüştür (Hursen, 2021; Jonassen, 2004; Tunks, 2012). Örneğin Koyunkaya (2017) matematik öğretmeni adaylarına "Matematik Yazılımları" dersi adı altında Web 2.0 araçlarını öğretmiştir. Bu kapsamda dinamik matematik yazılımlarını uygulamalı olarak anlatan Koyunkaya (2017) öğretmen adaylarının teknolojik pedagojik alan bilgilerinin geliştiğini ve öğrencilerin Web 2.0 araçlarıyla beraber matematiği daha kolay ve anlaşılır bir şekilde öğrenmelerinin sağlandığını ifade etmiştir.

Bu çalışmada elde edilen bir diğere sonuç ise öğretmen adaylarının uygulama öncesinde verilen problemleri sadece geleneksel yöntemleçözme eğilimindeyken uygulama sonrasında aynı problemleri farklı stratejiler kullanarak çözmeye çalışmalarıdır. Dolayısıyla Web 2.0 araçlarının matematik öğrenme ve öğretme sürecinde kullanılmasının, farklı problem çözme stratejilerinin kullanımında olumlu etkileri olduğu söylenebilir. Farklı problem çözme stratejilerini kullanan öğretmen adaylarının da problem çözme başarılarının olumlu etkilenmesi, söz konusu stratejilerin öğretiminin de önemini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum Bülbül'ün (2021) problem çözme basamakları ve stratejilerini dikkate alarak hazırladığı öğrenme ortamının matematik öğretmeni adaylarının geometri başarısına etkisi isimli çalışması ile benzer niteliktedir. Bülbül (2021) çalışmasında deney grubuna problem çözme basamakları ve stratejilerini dikkate alarak öğretim gerçekleştirirken kontrol grubunda geleneksel metodla ders anlatımı yapmıştır. Çalışmasının sonunda Bülbül (2021) problem çözme stratejileri ve basamaklarına göre işlenen dersteeki adayların problem çözme başarılarının diğere adaylara göre daha yüksek olduğunu ifade etmiştir. Bu durum aslında problem çözme stratejileri ile problem çözme başarıları arasındaki ilişkinin olumlu olduğu anlamına gelmektedir. Benzer şekilde Yazgan ve Bintaş (2005) öğrencilere problem çözme stratejileri eğitimi verilmeden önce öğrencilerin hangi stratejilere hâkim olduklarını ve öğrencilere verilen eğitimin problem çözme stratejilerinin kullanılma düzeyini nasıl

etkileyeceğini ya da etkileyip etkilemeyeceğini araştırmışlardır. Bu çalışmalarında öğrencilerin öncesinde bu rutin olmayan problemlerle karşılaşmamış olmalarına rağmen rutin özgün stratejiler geliştirebildikleri bulgularına ulaşmışlardır. Ayrıca çalışmalarında verilen problem çözme stratejileri eğitiminin problem çözme başarısında olumlu yönde sonuç verdiği görülmüştür. Benzer şekilde Karaman, Yıldırım ve Kaban (2008) eğitimde Web 2.0 araçlarının kullanılmasının yüksek düzeyde düşünme becerilerini gelişmesini ve bilgi okur yazarlığı becerisinin oluşmasının sağladığını ifade etmiştir. Çalışmalarının sonucunda Karaman, Yıldırım ve Kaban (2008) Web 2.0 araçlarının öğrencilerin problem çözme becerilerini artırdığını ifade etmiştir.

Sonuç olarak problem çözme stratejilerine ve Web 2.0 araçlarına dayalı olarak geliştirilen öğrenme ortamı, matematik öğretmeni adaylarının problem çözme başarılarını olumlu etkilemiştir.

Sınırlılıklar ve Öneriler

Bu araştırma kapsamında ulaşılan sonuçlara rağmen, araştırmanın birkaç yönetsel sınırlılığı bulunmaktadır. İlk olarak araştırma kapsamı, tek bir devlet üniversitesiyle sınırlandırılmış, farklı üniversiteler araştırma kapsamına alınmamıştır. Bir diğer sınırlılık olarak, verilerin Web 2.0 destekli uygulamaya yönelik bazı problemler kullanılarak toplanması gösterilebilir. Bu konu kapsamında gelecekte yapılabilecek araştırmalarda, değişkenler arasındaki ilişkinin araştırılması için daha fazla Web 2.0 aracı kullanılarak zenginleştirilen problemler kullanılabilir. Bu araştırma kapsamında matematik öğretmen adaylarının problem çözme stratejilerindeki başarıları dikkate alındığında bu konuda Web 2.0 araçlarının matematik derslerinde entegrasyonu sağlanarak hazırlanan bir öğretim yapılması bu çalışma kapsamında önerilmektedir. Yine öğretmen adaylarının teknolojik alandaki eksiklikleri, ileride öğrencilerini yönlendirme konusunda problem yaratacaktır. Bu kapsamda üniversite sıralarında teknolojik yazılımların bir boyutu olan Web 2.0 araçlarını bilmesi ve derslerinde uygulama örneklerini görmesi gerekmektedir. Bu durum Şengür (2020) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlerle yaptığı görüşmeler sonucunda eğitimde Web 2.0 uygulamalarının ve teknolojinin kullanılmasının gerekliliğini ifade edildiği görülmüştür. Şengür (2020) çalışmasında sınıf öğretmenlerinin Web 2.0 kavramıyla ilgili yeteri kadar bilgiye sahip olmadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların kullandıkları uygulamaların Web 2.0 teknolojisi olduğunu bilmedikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu süreçte öğretmenlerin yapması gereken öğrenciye problem çözmenin sistemini kavratmak ve bunu uygularken kullanılacak stratejileri, problem çözme becerileriyle kavratmaktır. (Altun, 2010). Dolayısıyla öğrenme ortamlarında Web 2.0 araçlarının sadece ölçme değerlendirme amacıyla değil aynı zamanda öğretim süreçlerinde etkili kullanılması önerilmektedir.

Kaynakça

- Aktümen, M., Yıldız, A., Horzum, T., & Ceylan, T. (2011). İlköğretim matematik öğretmenlerinin GeoGebra yazılımının derslerde uygulanabilirliği hakkındaki görüşleri. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 2(2), 103-120.
- Avcu, S. (2012). İlköğretim matematik öğretmen adaylarının matematiksel problem çözümede kullandıkları stratejilerin incelenmesi. *Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara*.

- Baki, G. Ö., & Çelik, E. (2021). Ortaokul matematik öğretmenlerinin uzaktan eğitimde matematik öğretim deneyimleri. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 293-320.
- Baki, N. (2018). *Zekâ oyunları dersinde uygulanan geometrik-mekanik oyunların öğrencilerin akademik öz yeterlik ve problem çözme becerilerine etkisi* (Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi).
- Betül, C., & Ertuğrul, U. (2021). Web 2.0 destekli kavramsal karikatürün başarı ve tutuma etkisi. *Türk Akademik Yayınlar Dergisi (TAY Journal)*, 5(1), 51-69.
- Brown, F. (2000). Computer assisted instruction in mathematics can improve students' test scores: a study.
- Bülbül, B. Ö., Elçi, A. N., Güler, M., & Güven, B. (2021). Matematik öğretmeni adaylarının bilgisayar destekli ortamda geometri problem çözme stratejilerinin belirlenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (51), 403-432.
- Bülbül, B.Ö. (2016). *Matematik öğretmeni adaylarının geometrik düşünme alışkanlıklarını geliştirmeye yönelik tasarlanan öğrenme ortamının değerlendirilmesi* (Yayımlanmış Doktora Tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). Observation. *Research methods in education*, 6, 396-412.
- Çetin, İ. (2020). *Ortaöğretim öğrencilerinin matematik umutsuzluğunu yordayan değişkenler: matematik kaygısı, matematiğe yönelik motivasyonel inançlar, matematik başarısı (köşk ilçesi örneği)* (Doktora Tezi), Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Duyku, E. (2021). *Ortaokul öğretmenlerinin Web 2.0 teknolojilerini kullanımının teknoloji kabul modeli ile incelenmesi* (Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi).
- Foegen, A., & Lind, L., (2011), Access to algebra for students with disabilities: research and strategies. *Iowa State University College of Human Sciences*.
- Fuchs, B. (2014). The writing is on the wall: using Padlet for whole-class engagement. *Loex Quarterly*, 40(4), 7.
- Gehred, A. P. (2020). Canva. *Journal of the medical library association: JMLA*, 108(2), 338.
- Gür, H. & Hangül, T. (2015). Ortaokul öğrencilerinin problem çözme stratejileri üzerine bir çalışma. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(1), 95-112.
- Helvacı, B. T. (2010). *Bilgisayar destekli öğretimin, ilköğretim 6.sınıf öğrencilerinin matematik dersi "Çokgenler" konusundaki akademik başarılarına ve tutumlarına etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Hohenwarter, M., Preiner, J., & Yi, T. (2007). Incorporating GeoGebra into teaching mathematics at the college level. In *Proceedings of the International Conference for Technology in Collegiate Mathematics 2007*.
- Hursen, C. (2021). The effect of problem-based learning method supported by Web 2.0 tools on academic achievement and critical thinking skills in teacher education. *Technology, Knowledge and Learning*, 26, 515-533.
- Jonassen, D. H. (2004). *Learning to solve problems: An instructional design guide* (Vol. 6). (Master's Thesis, John Wiley & Sons).

- Juandi, D., Kusumah, Y., Tamur, M., Perbowo, K., Siagian, M., Sulastri, R., & Negara, H. (2021). The effectiveness of dynamic geometry software applications in learning mathematics: a meta-analysis study.
- Karaman, S., Yıldırım, S., & Kaban, A. (2008). Öğrenme 2.0 yaygınlaşıyor: Web 2.0 uygulamalarının eğitimde kullanımına ilişkin araştırmalar ve sonuçları. *XIII. Türkiye'de İnternet Konferansı Bildirileri*, 22, 23.
- Karataş, İ., & Güven, B. (2003). Problem çözme davranışlarının değerlendirilmesinde kullanılan yöntemler: Klinik mülakatın potansiyeli. *Elementary Education Online*, 2(2).
- Kevser, H. & ŞEN, E. (2021). İlköğretim matematik öğretmen adaylarının kahoot uygulamasına yönelik görüşleri ile memnuniyet düzeylerinin belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21(2), 559-573.
- Koyunkaya, M. Y. (2017). Matematik Öğretmeni Adaylarının Teknolojik Pedagojik Alan Bilgilerinin Gelişimini Amaçlayan Bir Öğretim Deneyi. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education*, 8(2), 284-322.
- Kutluca, T., & Zengin, Y. (2011). Matematik öğretiminde Geogebra kullanımı hakkında öğrenci görüşlerinin değerlendirilmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (17), 160-172.
- Kuznetsova, I. V. (2021). Web-technologies in knowledge integration as a means of mathematical literacy forming of school students. *Turkish Journal of Computer and Mathematics Education (TURCOMAT)*, 12(10), 1578-1586.
- Lester, F. K. (1994). Musings about mathematical problem-solving research: 1970-1994. *Journal for research in mathematics education*, 25(6), 660-675.
- Mahapatra, S. (2015). Using Web 2.0 tools for teacher professional development: a case study. *Innovation in English language teacher education*, 65.
- Malhiwsky, D. R. (2010). Student achievement using Web 2.0 technologies: A mixed methods study. *Open access theses and dissertations from the college of education and human sciences*, 58.
- Mason, L. (2003). High school students' beliefs about maths, mathematical problem solving, and their achievement in maths: A cross-sectional study. *Educational psychology*, 23(1), 73-85.
- Mete, F. ve Batıbay, E., F. (2019). Web 2.0 uygulamalarının Türkçe eğitiminde motivasyona etkisi: Kahoot örneği. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(4), 1029-1047.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. sage.
- Millî Eğitim Bakanlığı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2018). *İlkokul ve ortaokul matematik dersi öğretim programı*. Ankara: MEB.
- National Council of Teachers of Mathematics: 2000, *Principles and Standards for School Mathematics*, National Council of Teachers of Mathematics, Reston, VA.
- Perikos, I., Grivokostopoulou, F., Kovas, K., & Hatzilygeroudis, I. (2015). Assisting Tutors to Utilize Web 2.0 Tools in Education. *International Association for Development of the Information Society*.
- Pólya, G. (1990). *Mathematics and plausible reasoning: Induction and analogy in mathematics* (Vol. 1). Princeton University Press.
- Posamentier, A.S., Krulik, S. (1998). *Problem-solving strategies for efficient and elegant solutions: a resource for the mathematics teacher*, Thousand Oaks; Corwin Press.

- Schoenfeld, A. H. (1992). Research methods in and for the learning sciences. *The Journal of the Learning Sciences*, 2(2), 137-139.
- Schoenfeld, A. H. (1992). On paradigms and methods: What do you do when the ones you know don't do what you want them to? Issues in the analysis of data in the form of videotapes. *The Journal of the Learning Sciences*, 2(2), 179-214.
- Soylu, Y., & Soylu, C. (2006). Matematik derslerinde başarıya giden yolda problem çözmenin rolü. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(11), 97-111.
- Sulak, S. A., 2002, *Matematik Dersinde Bilgisayar Destekli Öğretimin Öğrenci Başarı ve Tutumlarına Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Sutheebanjard, P., & Premchaiswadi, W. (2010). Qr-Code Generator. In 2010 eighth international conference on ict and knowledge engineering (pp. 89-92). IEEE.
- Surya, E., Andriana, F., & Mukhtar, P. (2017). Improving mathematical problem solving ability and self-confidence of high school students through contextual learning model. *Journal on Mathematics Education*, 8(1), 85-94.
- Şengür, S. (2020). *Sınıf öğretmenlerinin bilişim teknolojilerinin kullanım düzeyleri ve eğitimde web 2.0 uygulamalarının kullanıma ilişkin görüşleri* (Doktora Tezi, ESOGÜ, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Taş, B., Sevgi, S., & Bayazıt, İ. (2021). Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin Derslerinde Etkileşimli Tahta Kullanımına Yönelik Görüşleri. *Trakya Eğitim Dergisi*.
- Tezer, M., & Cumhuri, M. G. (2020). Salgın hastalık sürecinde çevrimiçi matematik dersine yönelik öğrenci görüşleri. In *Conference Proceeding Book* (p. 88). Near East University.
- TİCAN, C., & GÖKOĞLU, S. D. T. (2021). Ortaokul Matematik Öğretmenlerinin Uzaktan Eğitim Matematik Dersine İlişkin Görüşleri. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(2), 767-786.
- Tunks, K. W. (2012). An introduction and guide to enhancing online instruction with Web 2.0 tools. *Journal of Educators Online*, 9(2), n2.
- Wood, T. A., Brown, K., & Grayson, J. M. (2017). Faculty and student perceptions of Plickers. In *ASEE Zone II Conference* (pp. 2-5).
- Yazgan, Y., & Bintaş, J. (2005). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıf öğrencilerinin problem çözme stratejilerini kullanabilme düzeyleri: Bir öğretim deneyi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 210-218.
- Yenitepe, M. E., ve Karadağ, Z., 2003, Application of Computer Aided Mathematics Teaching in a Secondary School. *TOJET* 2 (1), 3-6.

Açıklamalar

Araştırmanın Etik İzinleri

Etik değerlendirmeyi yapan kurul adı: Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu

Etik değerlendirme kararının tarihi: 22.03.2022

Etik değerlendirme belgesi sayı numarası: 265194

Developing a Scale to Measure the Economic Justice

Ahmet Yavuz Çamlı^{a,b}, Yaşar Alkan^c, Aziz Can Şensazlı^d

Abstract

In this study, it is aimed to develop a scale for economic justice and to examine its validity and reliability. A total of 838 people participated in this study. The sample group consisted of unemployed, disabled (who are able to work), retired employees, the most disadvantaged people, minimum wage earners and uninsured workers living in different cities in Turkey. SPSS 21 and AMOS 22 programs were applied. Items with a value below 0.50 were not evaluated in the study. A three-factor structure and a 26-item scale were revealed. The correlation number of the candidate scale with the similar scale was 0.902 ($p < 0.001$). The Cronbach coefficient is 0.938. The test-retest correlation parameter was $r = 0.802$ ($p < 0.001$). In summary, the economic justice scale has a good fit criterion, a valid and reliable assessment tool.

Keywords

Economic Justice
Social Justice
Inequalities
Equalities

About Article

Geliş Tarihi: 06.07.2023

Yayın Tarihi: 28.12.2023

Doi: 10.18026/cbayarsos.1323418

Ekonomik Adaleti Ölçmek İçin Bir Ölçek Geliştirme Çalışması

Özet

Bu çalışmada ekonomik adalet için bir ölçek geliştirilerek geçerlilik ve güvenilirliğinin incelenmesi amaçlanmaktadır. Bu çalışmaya toplam 838 kişi katılmıştır. Örneklem grubu, Türkiye'nin farklı illerinde yaşayan işsizler, engelliler (çalışabilecek durumda olanlar), emekliler, en dezavantajlı bireyler, asgari ücretli çalışanlar ve sigortasız çalışanlardan oluşmaktadır. SPSS 21 ve AMOS 22 programları kullanılmıştır. Değeri 0,50'nin altında olan maddeler çalışmada değerlendirilmemiştir. Sonuç olarak üç faktörlü bir yapı ve 26 maddelik bir ölçek ortaya çıkmıştır. Aday ölçeğin benzer ölçek ile korelasyon sayısı 0,902'dir ($p < 0,001$). Cronbach katsayısı 0,938'dir. Test-tekrar test korelasyon parametresi $r = 0,802$ 'dir ($p < 0,001$). Özetle, ekonomik adalet ölçeğinin iyi uyum ölçütlerine sahip olduğu, geçerli ve güvenilir bir değerlendirme aracı özellikleri taşıdığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Ekonomik Adalet
Sosyal Adalet
Eşitsizlikler
Eşitlikler

Makale Hakkında

Received: 06.07.2023

Published: 28.12.2023

Doi: 10.18026/cbayarsos.1323418

^a ahmetyavuz.camli@cbu.edu.tr

^b Doç. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi/Kula Meslek Yüksekokulu, 0000-0002-0746-9755.

^c Öğr. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi/Kula Meslek Yüksekokulu, 0000-0001-9553-5646.

^d Öğr. Gör., Manisa Celal Bayar Üniversitesi/Salihli Meslek Yüksekokulu, 0000-0002-8847-8177.

Introduction

According to the indicators, it is now accepted that the market economy produces injustices and inequalities. Nevertheless, the market system is in force in almost all societies of the world. On the other hand, it is obvious that the market system is quite successful in achieving economic growth. For this reason, inequalities and injustices often remain in the background. On the other hand, the economic crisis triggered by the 2008 financial crisis and the Covid'19 epidemic has shaken the belief in the sustainability of almost half a century of market society. This fracture is leading to a serious reaction against the growth of inequalities and injustices in the free market economy. Indeed, most debates on justice focus directly or indirectly on the framework of economic justice (Sandel, 2012, p. 34).

The issue of economic justice has been mentioned in the economic policy literature mainly since Rawls' book published in 1971. However, there is no research in the literature on how to measure the phenomenon of economic justice, which is one of the top goals today. There is no scale that determines the level of policies or governments in achieving the goal of economic justice. Therefore, it is necessary to determine the perception of such an important concept/ideal. This is important for sound implementation of policies and making the right decisions. What was achieved with the scale that was developed together with these people? The development of the Economic Justice Scale makes a unique contribution to the literature. The purpose of developing this scale is to identify the perceptions or attitudes of individuals or groups towards economic justice and to show how these people perceive socio-economic measures. Why was such work necessary? This will provide data to both researchers and government officials, and present ideas to administrators and agencies for future policy making.

Literature Review

The realisation of economic justice is based on social and societal choices and not on individual decisions and behaviours. In this process, the state or government plays a role as an important actor. Economic justice should be assessed not only in the context of labour and capital, but also as the totality of relations between the state and social groups. For the state apparatus, which sees itself as both empowered and mandated to ensure the establishment of justice, has to realise the redistribution of income between the advantaged and disadvantaged groups in society within the framework of the welfare state concept. This is precisely what Rawls assesses in the context of the 'difference principle'. Economic justice is very important to ensure social peace and harmony, and even social inclusion (Said and Nurhayati, 2021, p. 12).

According to Piketty, it is unnecessary to claim that growth and income distribution will automatically stabilise. He recommends investing in human capital. In this way, individuals will be able to claim their legal and economic rights in a more rational way and with methods. In modern societies, class wars are being replaced by generational wars. With advances in medicine and science, life expectancy is getting longer. In this process, the demand for investment for longevity in society comes to the fore instead of a rigid and purely economic ideal of justice (Yun, 2022, p. 5).

Another discussion on achieving economic justice concerns the level of wages (salaries). Most people who are employed in society work for a minimum wage. Here, the focus is on social peace, solidarity and dynamism. Do the minimum wage or similar derivatives serve the desired economic justice? Should two people doing the same or similar work receive the same wage even if they work in

different places? Such questions are widely debated. There is no consensus on this question. It may vary depending on the economic size of the company (Stilwell, 2021, p.17).

According to (Abbou et. al., 2017, p. 19) who evaluates the phenomenon of economic justice from the perspective of historical development, there is no positive correlation between scientific development and an increase in economic activity. On the other hand, scientific discoveries affect the economy, and the economy affects science, especially in the development of R&D activities, continuous improvement activities, and online and feedback technological systems.

According to Solomon, the focus of justice in modern times is purely secular and largely economic. The problem is how to distribute the goods produced (or otherwise acquired) so that no one gets too much or too little. It is important that everyone can develop and claim their own rights. Economic justice can be achieved proportionately through the intervention of both the state and civil society. The market mechanism must not be completely overridden and the understanding of a society based on solidarity must be maintained. To achieve economic justice, the concepts of yesterday, today and tomorrow should be considered together (Ware, 2021, p. 8).

According to Chomsky, the obstacles to global economic justice are the unequal distribution of wealth in land, industry and trade. The media undertakes the mission of camouflaging by ignoring major and priority problems, manipulates the public and creates a perception of mind that will make various injustices reasonable and legitimate. It defines the struggles undertaken in the name of economic interests with the illusion of propaganda tools. Global social and economic justice could not be established (Cohen and Rogers, 2021, p. 24).

There are also those who evaluate economic justice in the context of social justice. There is a very strong relationship between social justice and economic justice. Social justice is the general opinion that everyone in the society has a fair share. The need for economic justice, albeit artificial, will be satisfied when a reasonable sense of distribution is achieved in the distribution of the product in the society (which is unlikely to be a 100 % equal allocation of resources). In this case, some contradictions arise. If emotional satisfaction is considered sufficient, even if economic justice has not been provided (Dow, 2023: 48). The opinion of social justice is acceptable for some economists and unacceptable for others (Çamlı, 2020a, p. 15).

Explaining economic justice with macroeconomic reasons, Mankiw emphasizes that in the long run, the country's capacity to produce goods and services is the main determinant of the living standards of the citizens of that country. Monetary and fiscal policies implemented in the short term and the aggregate demand mobilized accordingly may not increase production. Then, in the long run, inflation will increase, unemployment will not decrease, income distribution will deteriorate, and economic justice will be difficult to establish (Mankiw, 2010, p. 9).

Sandel evaluates economic justice in the context of legal reflections of American thought and lifestyle. According to him, law should be applied to define some of the basic theories of economic life. Free market conditions come to life in the freest and most brutal way in the USA. More than 80 percent of the United States view the economic system as 'inherently unjust'. He considers the political system as a deception that serves special interests (Sandel, 2021, p. 89). Some argue that the rich should be taxed to help the poor. According to some people, economic inequality cannot be considered as an unjust situation as long as it is not revealed by force and fraud and as long as it is formed by the choices made by people in the free-market (Bader and Bieri, 2023, p. 4). Sandel's sometimes affirming but mostly critical analyzes of Rawls are noteworthy in America, where the question of whether benefit or justice comes first is increasingly important (Çamlı, 2020b, p. 14).

Rawls tried to build justice as fairness, without destroying the limits of liberalism, and by taking into account the ever-deepening class gap. In fact, Rawls' claim is to create a ground of justice to be applied in the basic structure of society where all different conceptions of the good can coexist. His views based on the Kantian deontological understanding of justice; explains the initial situation with the veil of ignorance and the two principles of justice reached as a result of them. He arrives at a certain matrix of justice in liberal society, on issues such as freedom, equality, the conditions of coexistence. Arguing with the utilitarian view of Bentham and Mill, he put rights and freedoms instead of utility on the basis of the principle of justice. By stating the priority of right to good within the framework of rights-oriented liberalism, he tried to show that rights cannot be violated in the name of welfare (Joseph, 2020, p. 33).

However, the following studies have been carried out recently on economic justice. In their study, Diezmartinez and his team evaluate the effects of climate change in cities depending on the criteria of economic justice. As of June 2021, 58 of the 100 largest US cities have an approved climate action plan. According to the findings they obtained, the priority of these cities, which accept historical and current injustices and try to develop compensatory policies, shows that it is necessary to focus on income inequalities to provide economic justice. Disadvantages related to race, gender, age or disability and climate change necessitate a new concept of economic justice (Diezmartinez et al., 2022 ,p. 47).

Fleurbaey examined the characteristics of the social welfare function and the effects of its inclusion in welfare economics on economic justice. He saw that the applied theories were compatible with egalitarian and libertarian justice understandings. It identifies that fundamental rights such as priority, freedom, and assistance for those who are in a worse situation (disadvantaged) can help economic justice with ethical justifications (Fleurbaey, 2019, p. 93).

In another study, the issue of fair allocation of production opportunities in the seas, which is an important but not discussed part of economic justice, was examined. In an era of environmental change, sea level rise, and overfishing, it is necessary to evaluate methods that will enable the combination of different information production and communication methods to promote and deepen economic justice. Calls for interdisciplinary cooperation on the sustainable consumption of natural resources in the oceans and seas should be voiced more loudly in the global arena (Martin et al., 2019, p. 102).

Newell et al. analyzed economic justice within the framework of the resource allocation problem brought about by climate change. They state that within the framework of changing business models after the Covid-19 epidemic, the notion of economic justice should be addressed on the basis of policies that reduce carbon emissions and distribute the workload of employees more humanely. They also say that there is a need to avoid generating northern/Europe-centered normative theories (Newell et al., 2021, p. 80).

Pearson et al. have examined economic justice, which is increasingly seen as a social justice issue by academics, policy makers and the public, in terms of ethical and moral norms. It shows that it is crucial to understand how different segments of the population perceive climate-related inequalities and their causes. New scientific research on this issue can help efforts to promote public understanding of climate injustice and develop more integrative interdisciplinary approaches (Pearson et. al., 2021, p. 52).

Stephens examines how climate policy makers should perceive justice against emerging famine conditions and economic justice depending on the social innovation perspective. Inadequate

investment in social innovation, when increasingly channeled into investments in technological innovation, hinders changes to reduce social injustice. Plans to advance social and economic justice thus fail. Decision-making within the framework of climate justice involves striving for transformative systemic changes that integrate technological and social innovation while prioritizing equality and social, racial and economic justice (Stephens, 2022, p. 42).

Upham et al. examined employment opportunities for the South Wales industrial cluster (SWIC) that could provide economic justice by reducing carbon emissions and contributing to sustainable climate policies. In this context, economic justice is represented through the production and retention of jobs that enable the growth of the local economy (Upham et al., 2022, p. 78).

As can be seen, economic justice is about to harmony between input and output. When the issue of equilibrium is added to this process, the phenomenon of economic justice consists of input, output and feedback. Kelso and Adler propose a set of principles that correspond to this process: Limiting Justice (regulatory principle), Distributive Justice (recipient principle) and Participatory Justice (input principle). On the other hand, (O'Boyle, 2004, p. 157) has divided economic justice into three principles. The equivalence principle, the distributive justice principle and the contributive justice principle.

Although there are studies on this topic, no empirical study on the phenomenon of economic justice was found in the literature. Therefore, it is difficult to determine the sub-dimensions associated with this phenomenon. As a result of the literature review, the sub-dimensions of economic justice in this study were determined as participatory justice, distributive justice and social justice.

Sub Dimensions

There are three sub dimensions of this scale. These are social justice, distributive justice and participatory justice.

Economic cohesion occurs when participatory and distributive justice fully works for everyone in a system or institution. Social justice serves to alleviate or eliminate unjustified obstacles, monopolies or damaging factors that will disrupt this harmony. That is, social justice provides guidelines for controlling monopolies, establishing checks and balances within social institutions, and resynchronizing distribution with participation. While participatory justice and distributive justice involve more economic values, social justice reflects human striving for other universal values such as truth, love and beauty. It forces people to look beyond what is, to what should be, and to constantly repair and improve their systems for the good of every human being (Gilman, 2020, p. 47; Zauro et. al., 2020, p. 493; Fehr et.al., 2020, p. 67; MacIntyre, 2020, p. 174; Lynch et.al., 2021, p. 55; Sugden and Wang, 2020, p. 130; Miller, 2003, p. 132; 1999, p. 258; 2005, p. 5; O'Neill, 2020, p. 65; Allen and Henderson, 2022, p. 371; Thrift and Sugarman, 2019, p. 3; Derelioğlu, 2022, p. 793-818; Klaasen, 2020, p. 99).

Distributive justice follows participatory justice and refers to the recognition of equal opportunities for all to obtain and enjoy the outputs of income-generating property (Timmer, 2021, p. 430; Tomlin, 2020, p. 355). This type of justice defines an "output" or "purchase" right of individuals in the economic system that matches their labor and capital inputs (Huang, 2019, p. 385; Hahnel, 2020a, p.21). It is the case of equitable distribution of assets that can be distributed in society according to their social status or competencies (Lindsay, 2020, p. 450; amlı, 2021, p. 65). The principle of distributive justice places absolute importance on property and contracts. It turns not to government but to the free and open market as the most objective and democratic way of determining fair price,

fair wages, and fair profits (Singh, 2022; Konow et.al., 2020, p. 130; Richard, 2020, p. 189). If distributive justice is to be scrutinized in terms of morality, it must necessarily take into account the needs. On the other hand, sacrifices should be added to the distribution at least as much as needs. In this way, the objective of economic justice can also be fulfilled in its moral aspect (Hahnel, 2020a, p. 21; Hahnel, 2013; McLean, 2020, p. 340; Hopkins, 2010, p. 111). It is the situation of individuals performing a profession they want in economic activities, in the production process of goods and services, and taking an active role in business life. In other words, they assume their role as a subject in economic life. Participatory justice refers to how a person enters the economic process to survive (Bohmer, 2020, p. 760). This concept requires equal access in productive assets to the means of private ownership (through social institutions such as money and the credit system), as well as equal opportunity to participate in productive work (Lamont, 2017; Jacobson and Rugeley, 2007, p. 30).

When it comes to participatory justice, a political content first comes to the fore. Accordingly, participatory justice requires an order in which there are no legal, de facto and cultural barriers to the pluralism of the political sphere (Hahnel, 2021, p. 296). It refers to the democratic functioning in the political and socio-political field. It refers to the equality of political participation (Smith et.al., 2020, p. 20; Raekstad, 2020, p.616; Galisanka, 2021, p. 785; O’Neill, 2021, p. 93; Bal, 2012, p. 101; Meyers, 2022, p. 253; Fiskin, 2022, p. 231; Albert and Hahnel, 2021, p. 143).

Methods

The unemployed, minimum wage earners, disabled people, the working uninsured, retired people and the most disadvantaged people living in different cities in Turkey participated in the research. Statistics on the participants are shown in Table 1. Almost 38.8 % of the participants are female and 61.2 % are male. 48 % of the participants are minimum wagers; 18.3 % of the participants are unemployed. 14.9 % of the participants are uninsured workers; 8.6 % of the participants are the most disadvantaged people; 7.6 % of the participants are disabled (who can work); 2.6 % of the participants are retired people. Among the participants, those who say they have no income constitute a group of 10.5 %. The ratio of those whose income is between 1000-2500 TL is 34.5 %, whose income is between 2600-5500 TL is 50 %, whose income is between 5600-7500 TL is 5 %. 51.1 % of the participants are between the ages of 18-27, 30.2 % are between the ages of 28-34, 14.9 % are between the ages of 35-41, and 3.8 % are between the ages of 42-48. 15.3 % of the participants are primary school graduates, 61.1 % high school graduates, 14.7 % university graduates and 8.9 % have master's degrees.

Table 1. Demographic Statistics

Gender		Education				Age				Income				Situation					
Female	Male	Primary	High School	University	Master/Doctor	18-27	28-34	35-41	42-48	No income	1000-2500	2600-5500	5600-7500	Unemployed	The Most D.P.	Minimum	Retired P.	Uninsured Workers	Disabled
325	513	128	512	123	75	428	253	125	32	88	289	419	42	152	72	402	22	125	65

Data were collected with the Economic Justice Scale, which is a 40-article scale and was developed by the researchers so as to test validity and reliability. Data for Exploratory Factor Analysis were collected between 1 October 2022 and 15 October 2022 by the researchers. Researchers contacted the participants by telephone or online at first and then sent the questionnaire form to the ones who agreed to join the study. Participants filled in the questionnaire form and sent it back. Data for test-retest were collected between 15 November and 30 November 2022. During the phase of exploratory factor analysis, participants interested in the research were determined and they were filled out the same form. Applications for test-retest were completed at definite intervals. Data for confirmatory factor analysis were collected between 1 December and 15 December 2022.

A re-application was made to test the invariance of the candidate scale over time. This candidate scale was sent to 838 predetermined people and applied again.

The Economic Justice Scale has a three-dimensional structure. The Cronbach coefficient of this scale is 0.938. The reliability coefficient of the sub-dimensions is generally more than 0.83. For this reason, the scale can be evaluated as a whole and its sub-dimensions can be used alone. The correlation coefficient of the similar scale is also important. This coefficient was determined as 0.902. This is a high value. In other words, it can be said that both the candidate scale and the similar scale measure similarly. Considering the test-retest coefficient, a high value of 0.911 is seen. This high value indicates that the measuring ability of the candidate scale is similar or unchanged at different times.

Results

12 expert opinions were sought for the scale items of this study. In this sense, KGI values should be above 0.56. In the study, items with values above 0.78 were included in the study. If the item had KGI values below 0.78, it was excluded from the study. 24 items out of 64 items were removed in this way. At this stage, the candidate scale form has 40 items. Finally, the minor requests of the experts whose suggestions were consulted were fulfilled.

Items in the candidate scale have KGI (I-CVI) values between 0.81 and 1.0. The scope validity index is 0.9333. The content validity index of the whole scale is higher than 0.80. Therefore, this indicates a highly positive result (Polit and Beck, 2006, p. 54).

The obtained KMO value is 0.954. This value increases the acceptability of the sample. Bartlett test sphericity analysis result is $\chi = 8.053.988$ and $p = 0.000$. Statistically, this value is significant. In other words, it indicates that the sample size is perfect. On the other hand, percentages of variance and line graph are presented. This process is important in determining the number of factors as seen in Figure 1. Principal Components Analysis was applied. At the same time, the conversion method with varimax was applied. According to the result obtained, a three-factor table with an eigenvalue higher than 1 and explaining 73.918% of the total variance is seen. As seen in Table 3, Factor 1 explains 41.095% of the total variance. Factor 2 explains 16,870% of the total variance. Factor 3 explains 15.952% of the total variance.

A high variance value indicates that the content is excellent. It is important in the explanation of variance that the majority can be explained by the variances in the analysis. Especially in social sciences, similar values are not seen much. Therefore, a variance value between 40% and 60% is considered appropriate. In this study, the variance value of 73.918% is considered appropriate and sufficient.

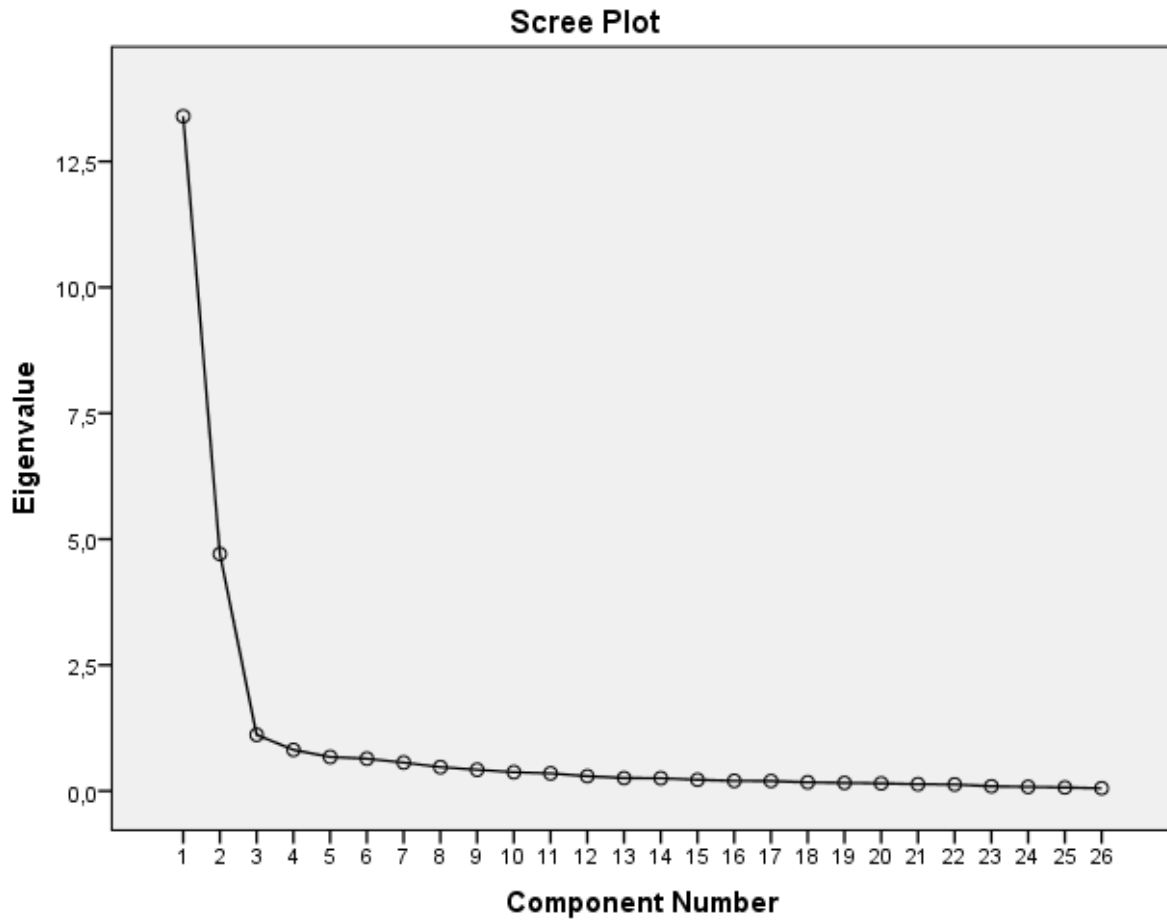

Figure 1. Economic Justice Scale Eigenvalue Scree Plot

When the determined eigenvalues of the items were combined, Figure 1 above was obtained. The determination of the factor numbers depends on the determination of the breakpoints. Looking at Figure 1, points with high break values indicate three factors. This means that the candidate scale has a three-factor structure. On the other hand, the variance value was calculated both with and without applying the varimax method. The calculated percentage of the scale with one factor was 51,531 when the method was not applied yet. When the method was applied, the calculated percentage of a single factor was 41,095 as seen in Table 2. In this study, only those with a value of 1 and above were taken into account in determining the number of factors. This is already suggested in the literature. Naturally, this gives a higher variance value of 73.918% for the scale.

Table 2. Total Variance Explained

Comp.	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared Loadings			Rotation Sums of Squared Loadings		
	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %	Total	% of Variance	Cumulative %
1	13,3985	51,531	51,531	13,398	51,531	51,531	10,685	41,095	41,095
2	4,706	18,100	69,631	4,706	18,100	69,631	4,386	16,870	57,966
3	1,115	4,287	73,918	1,115	4,287	73,918	4,148	15,952	73,918

4	,816	3,139	77,057
5	,674	2,593	79,649
6	,641	2,466	82,115
7	,565	2,172	84,287
8	,474	1,822	86,109
9	,420	1,617	87,725
10	,374	1,437	89,162
11	,349	1,342	90,504
12	,294	1,130	91,634
13	,256	,987	92,621
14	,254	,976	93,597
15	,222	,854	94,452
16	,201	,773	95,225
17	,198	,762	95,987
18	,173	,664	96,651
19	,161	,621	97,272
20	,150	,577	97,849
21	,134	,515	98,364
22	,129	,497	98,860
23	,094	,361	99,221
24	,081	,312	99,533
25	,068	,262	99,794
26	,053	,206	100,000

Extraction Method: Principal Component Analysis.

Examining The Factors and Giving Entitles

As a result of the research, correlation values were examined and some items were removed. Accordingly, the correlation values of items 3,5,9,11,15 and 33 were low. Therefore, these items were not included in the evaluation in the candidate scale. It has been understood that the 16th and 40th items have the same root. Therefore, these items were not taken into consideration. The factor loads of items 21, 22, 26, 27 were low. Therefore, these items were excluded from the scope. Two factors overlapped in items 2 and 13. Therefore, these items have been removed. Table 4 shows all of them. Questions 29, 28, 23, 24, 30, 38, 25, 36, 39, 32, 37, 35, 31, 34 measure social justice. Questions 18, 14, 17, 20, 19, 08, 10 measure distributive justice, and questions 12, 7, 6, 1, 4 measure participatory justice.

Table 3. Factor Structure and Factor Loads of Articles (n = 838).

	Factor		
	1	2	3
q29	0.940		
q28	0.926		
q23	0.917		
q24	0.914		
q30	0.882		
q38	0.880		
q25	0.879		
q36	0.868		

q39	0.857	
q32	0.846	
q37	0.845	
q35	0.790	
q31	0.716	
q34	0.710	
q18		0.839
q14		0.805
q17		0.748
q20		0.724
q19		0.706
q08		0.701
q10		0.688
q12		0.791
q07		0.776
q06		0.768
q01		0.723
q04		0.690

Table 4. Economic Justice Scale Error and Goodness of Fit Values (n = 838).

Fitness Indices	Reference Value		Calculated Value	Fitness
	Good Fitness	Acceptable Fitness		
χ^2/SD	$0 < \chi^2/SD \leq 2$	$2 < \chi^2/SD \leq 3$	2,36	Acceptable
RMSEA	$0 < RMSEA \leq 0,05$	$0,05 < RMSEA \leq 0,08$	0,06	Acceptable
RMR	$0 < RMR \leq 0,05$	$0,05 < RMR \leq 0,10$	0,02	Good
NFI	$0,95 < NFI \leq 1,00$	$0,90 < NFI \leq 0,95$	0,96	Good
NNFI	$0,97 < NNFI \leq 1,00$	$0,95 < NNFI \leq 0,97$	0,98	Good
CFI	$0,97 < CFI \leq 1,00$	$0,95 < CFI \leq 0,97$	0,97	Good
GFI	$0,95 < GFI \leq 1,00$	$0,90 < GFI \leq 0,95$	0,97	Good
AGFI	$0,90 < AGFI \leq 1,00$	$0,85 < AGFI \leq 0,90$	0,86	Acceptable

The RMR of the candidate scale is 0.02. The NFI value of the candidate scale is 0.96. The NNFI value of the candidate scale is 0.98. The CFI value of the candidate scale is 0.97. The GFI of the candidate scale is 0.97. The AGFI value of the candidate scale is 0.86. The GFI and AGFI values of the candidate scale vary between 0 and 1 as seen in the Table.

If there is no match, the value should be 0. If the fit is perfect, the value is 1. As it is known, values higher than 0.95 indicate perfect fit. Values higher than 0.90 indicate good fit. On the other hand, if the GFI value is higher than 0.90, it indicates that the fit is acceptable. If the GFI value is higher than 0.95, it indicates a good fit. Likewise, an AGFI value higher than 0.85 indicates that the fit is acceptable. An AGFI value greater than 0.80 indicates good fit.

The Economic Justice Scale can be considered as a good model according to the results of the CFA analysis. The pathway diagram concerning the sub-factors of the candidate scale is clearly seen in Figure 2 below.

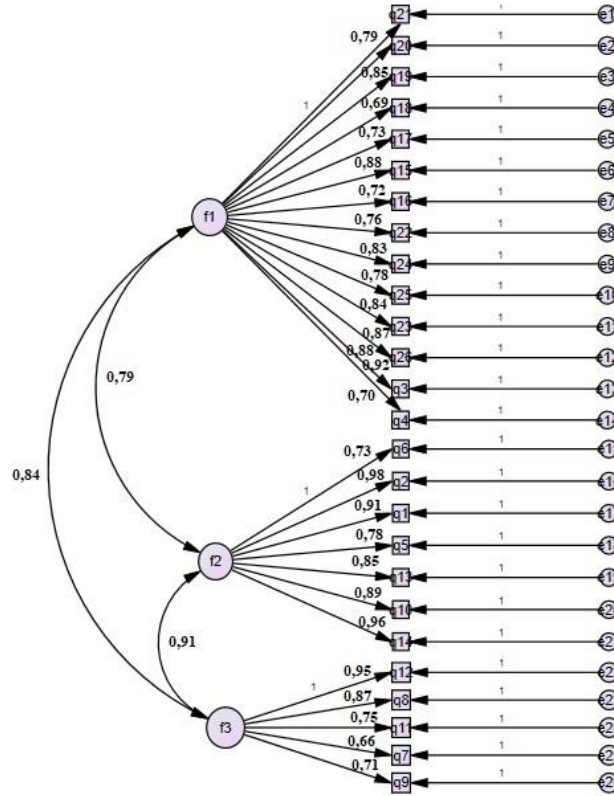

Figure 2. Model Tested in Confirmatory Factor Analysis.

The above figure shows the variation of the substance charges. According to Figure 2, the substance loads in all dimensions are indicated. Accordingly, item load values in terms of social justice factor vary between 0.69 and 0.92. In terms of the distributive justice factor, item load values vary between 0.73 and 0.98. In terms of participatory justice factor, the item load value is 0.66 and 0.95. As a result of the analyzes made in this direction, the general t values are within the framework of 8.335 and 22.528 values. That is, significant t values are observed at the $p < 0.01$ level.

Social Justice Attitudes Scale was used as a similar scale in this study (Cirik, 2015). As can be seen in Table 5, the correlation coefficient (r) between the Similar scale and the Candidate Scale was calculated as 0.902 as a result of the analyzes made. It can be said that there is a high degree of agreement between this value and the two scales.

Table 5. The Correlation Between the Economic Justice Scale and Social Justice Scale.

Scales	Number (n)	Mean±Standard Deviation	r	p
Economic Justice Scale	526	92,437 ± 10,103	0,902	0,000
Social Justice Scale	526	1119,389 ± 11,682		

Reliability

As stated before, some items were removed from the candidate scale during the analysis. For example, a value of 0.50 was considered appropriate in the study as a high reliability limit. For this reason and

Developing a Scale to Measure the Economic Justice

for other reasons, 14 items were excluded from the study. As a result, a candidate scale with 26 items and 3 dimensions was obtained.

According to the analyzes, the candidate scale has a total score average of 124,185. The standard deviation value is 18.06. The item value averages vary between 4,683 and 4,853 values. The total correlation values of the items are specified between 0.501 and 0.741 values. Item and factor correlation values were calculated within the framework of 0.688 and 0.940 values. Considering the consistency criterion, 27% of the upper-lower group is expected to have a positive perspective. The 73% group has a negative attitude towards the scale. It is in question that both groups give different scores in terms of items. This difference is also significant ($p < 0.05$). The mean scores of the items differ significantly ($p < 0.001$). Candidate scale items have common factor variances (h^2) varying between 0.749 and 0.993. The common factor variance should be between 0 and 1. It contributes to the total variance. Items with a common factor variance of less than 0.20 should definitely be excluded from the study or the candidate scale. In this study, all items with a value below 0.50 were excluded from the candidate scale to ensure high reliability.

Cronbach Alpha Coefficient

The candidate scale has a Cronbach Alpha coefficient of 0.938 (Table 6). The Cronbach Alpha coefficient for the first dimension of this scale was calculated as 0.911. The Cronbach Alpha coefficient for the second dimension of the scale is 0.887. The Cronbach Alpha coefficient for the third dimension of the scale was determined as 0.869. Considering these data, the internal consistency criterion is excellent when the candidate covers all dimensions of the scale. At the same time, the internal consistency values between the dimensions are at a very good level.

Table 6. Cronbach Alpha Coefficients of Total Economic Justice Scale and Factors.

Factors or Scale	Cronbach Alfa	N
Factor 1: Social Justice	0.911	14
Factor 2: Distributive Justice	0.887	7
Factor 3: Participatory Justice	0.869	5
Economic Justice Scale	0.938	26

Stability

The scale was applied to a group of 132 members twice, with a break of three weeks for testing and retesting. As it is seen in Table 8, the value obtained with the Pearson product moment correlation equation is calculated as 0.802 ($p: 0.000$).

Table 7. Correlation Analysis of the Test-Retest Scores of the Economic Justice Scale

Economic Justice Scale	Mean	Standart Deviation	r	P
------------------------	------	--------------------	---	---

First Measurement	98.865	9.14		
Second Measurement	96.372	10.86	0.802	0.000

The high test–retest correlation value shows that the measurement ability of the scale does not change with time.

Conclusion

Our goal was to investigate and explain the concept of economic justice. A reliability and validity analysis was conducted to develop a scale that measures perceptions of economic justice. The result of the study is that, the economic justice scale a valid and reliable measurement tool. Thus, the economic justice scale is an original scale that was developed by following all the stages of the scale development method. In addition, the research model can also serve as a model for researchers in the field.

A total of 838 unemployed people, minimum wage earners, disabled people, uninsured workers, retired people and the most disadvantaged people living in different cities of Turkey participated in the research. The findings and results because the study was conducted on the most disadvantaged groups and in different cities. It can be argued that the scale can be applied to all groups with different incomes in society.

Moreover, the validity and reliability of the scale should be tested when applied to different groups and samples. The questions of the scale that emerged from the analysis of the data obtained from the participants are listed in Table A1 below.

The development of the economic justice scale, drew on numerous national and international publications. This situation strengthens the international qualification of the scale and may allow it to be used internationally. Cultural characteristic of Turkish society can increase the validity and acceptance of economic justice. Of course, the perception of economic justice may be different in different societies for people with different incomes.

Why is it important to develop an economic justice scale? Economic justice has been the subject of heated debate, especially since the last quarter of the twentieth century. Even today, politicians, legislators, economists and academics do not have a common vision of how to achieve this ideal. Moreover, on such an important issue, the question of who is in what place in the process remains unanswered. In other words, there is no yardstick that determines the level of policies or governments in achieving the goal of economic justice. Therefore, it is necessary to ascertain the perceptions of different groups in society on economic justice. This is necessary to develop sound policies and make rational decisions.

Economic inequalities, and more specifically income inequality, take a deepening course. According to the United Nations and the World Health Organization, economic inequalities are at the beginning of the three major crises that humanity has been dragged into. This problem is tried to be kept on the agenda with Oxfam's reports, Poverty indexes and similar publications. However, while the global wealth is constantly increasing, the gap between the rich and the poor is constantly

Developing a Scale to Measure the Economic Justice

widening both in the country with the world's largest economy such as the USA (Sandel, 2009, p. 34), in the third world countries and in Turkey. There are many studies in the literature to draw attention to this problem. These studies are generally aimed at determining poverty rates or detecting inequality in income distribution. However, no scale has been developed in the literature to measure people's reactions or perceptions to this problem. Therefore, in this study, it was tried to develop a scale to measure people's perception of economic justice to fill this serious gap in the literature. In this way, both an important gap in the literature will be filled and it will be possible to look at economic inequalities research from a different perspective.

The scale that is being developed has certain limits. First of all, the scale was applied throughout Turkey. The second limit concerns the participants who support the scale. Accordingly, individuals whom Rawls calls the most disadvantaged constitute the target of this research. It is an important determinant that the minimum wage workers are included in this group, because the rate of those working with minimum wage is 37 percent in Turkey. For this reason, the fact that the participants are composed of elements such as minimum wage workers, uninsured workers, the most disadvantaged, retired employee is important in terms of revealing the perception of justice in the most accurate way.

We believe that the Economic Justice Scale will provide versatile support for future research. The scale was developed within the framework of Turkish society; the scores of variables such as inequality, poverty, and justice in the Turkish economy are in the lower ranks globally. The application of the scale in different societies can naturally yield different results. Besides, studies can be conducted to determine how the scale of economic justice changes depending on important variables such as education, health, political participation, democracy and meritocracy. In addition, an economic justice scale study to be applied at the beginning and end of the term can determine the correctness of the policies adopted.

Factors	Statement No	Economic Justice Scale Statements	Totally Disagree	Disagree	No Decision	Agree	Totally Agree
Social Justice	1	In a society where everyone has the same income, one cannot speak of justice.					
	2	The reason for the gap between high and low earners may be fair.					
	3	Economic policy supports people to live as human beings as they deserve.					
	4	The minimum wages/salaries for workers are fair.					

	5	The social assistance provided by the government is sufficient.					
	6	The aim of economic policy is not to make the rich richer and the poor poorer.					
	7	The economic system is capable of developing social solidarity.					
	8	Stockpiling in economic life is something the government tries to prevent.					
	9	The more social welfare in a society, the more unequal the distribution of income.					
	10	In society, social interests are as important as individual interests.					
	11	The government tries to prevent monopolization in economic life.					
	12	Opportunism in economic life is tried to be prevented by the government.					
	13	In economic activities, parties prioritize both their own interests and the interests of the other party.					
	14	The fair functioning of economic activities is a primary condition of government.					
Distributive Justice	15	The view that "higher earners deserve to get what they earn more than lower earners" is not prevalent in society.					
	16	The opinion that "those who are not successful in business deserve to be low-income earners" is not prevalent in society.					
	17	Individuals deserve the "earnings" from economic activity.					
	18	The priority of economic policy is to establish justice in economic life.					
	19	It is common in society for high-income individuals to provide financial assistance to low-income individuals or those in need.					
	20	Economic activities are safeguarded by the legal system.					
	21	The fairness of economic activities depends on the consent of those involved.					
Participatory Justice	22	It is not an irrational behavior to give someone money for free.					
	23	It is not right to buy and sell everything in economic life like a commodity.					
	24	A person may incur losses as a result of fair economic activity.					
	25	Individuals engage in the economic activities they desire to the extent that their financial strength permits.					

Developing a Scale to Measure the Economic Justice

	26	The government provides opportunities for individuals or groups with low income or need to participate in economic activities.					
--	----	--	--	--	--	--	--

References

- Albert, M., Hahnel, R., (2021). The political economy of participatory economics. *Princeton: Princeton University Press*. <https://doi.org/10.1515/9780691216003>.
- Allen, K. R., Henderson, A. C., (2022). Theorizing for social justice: A critical praxis. *Special Issue: Transformative Family Scholarship: Theory, Practice, and Research at the Intersection of Families, Anti-Racism, and Social Justice*, 14(3), 364-383. doi.org/10.1111/jftr.12450.
- Bader, C., Bieri, S. (2023). A world drifting apart: Challenges and possibilities of transitioning to a more equitable planet, In. *Transitioning to Reduced Inequalities*, Bader, C., Bieri, S (eds.), 1-18, MDPI, Basel, Switzerland, doi:10.3390/books978-3-03921-161-6.
- Bal, A., (2012). *Participatory social justice for all*. In L. G. Denti & P. A. Whang (Eds.), *Rattling chains: Exploring social justice in education*. Boston, MA: Sense Publishers.
- Bohmer, P., Chowdhury, S., & Hahnel, R., (2020). Reproductive labor in a participatory socialist society. *Review of Radical Political Economics*, 52(4), 755–771. <https://doi.org/10.1177/0486613419869369>.
- Cirik, I. (2015). Psychometric characteristics of the social justice scale's Turkish form and a structural equation modeling. *Eurasian Journal of Educational Research*, 61, 23-44. <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2015.61.2>
- Cohen, J., Rogers, J. (2021). Knowledge, morality, and hope: The social thought of Noam Chomsky. In *A Companion to Chomsky* (eds N. Allott, T. Lohndal and G. Rey). doi.org/10.1002/9781119598732.ch37
- amlı, A. Y., (2021). Individual's potential to perform 'fair action' in business life: J. Rawls and A. Sen. *Turkish Journal of Business Ethics*, 14(1), 63-85. Doi: 10.12711/tjbe.2021.14.1.0171.
- amlı, A. Y. (2020a). The 'managing wealth' problem in Amartya Sen's thought. *MANAS Journal of Social Studies*, 9(4), 2627-2637, DOI: 10.33206/mjss.713470
- Çamlı, A. Y., (2020b). Michael Sandel's criticism of the market society and the search for economic justice. *Dokuz Eylul University The Journal of Graduate School of Social Sciences*, 22(4), 1617-1635. Doi: 10.16953/deusosbil.756212.
- Derelioğlu, S. (2022). İletişimsel rasyonel eylemin örgütsel performansına etkisi: kamu ve özel sektör yöneticileri üzerine mukayeseli bir araştırma. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 20(46), 793-818.
- Diezmartínez, C.V., Short Gianotti, A. G., (2022). US cities increasingly integrate justice into climate planning and create policy tools for climate justice. *Nat Commun*, 13, 5763. <https://doi.org/10.1038/s41467-022-33392-9>.
- Dow, S. (2023). Keynes on theorising for policy. In. *Economic Policy and the History of Economic Thought*, Drakopoulos, S., & Katselidis, I. (Eds.), (1st ed.), Routledge. doi.org/10.4324/9781003228097.
- Fehr, D., Rau, H., Trautmann, S. T., Xu, Y., (2020). Inequality, fairness and social capital. *European Economic Review*, 129. Doi.org/10.1016/j.eurocorev.2020.103566.
- Fishkin, J., (2022). The dialogue of justice: toward a self-reflective society. *New Haven: Yale University Press*, <https://doi.org/10.12987/9780300156706>.

- Fleurbaey, M., (2019). Economic theories of justice. *Annual Review of Economics*, 11, pp. 665-684. <http://dx.doi.org/10.1146/annurev-economics-080218-030429>.
- Galisanka, A., (2021). A theory of justice fifty years later. *European Journal of Political Theory*, 20(4), 782-792. <https://doi.org/10.1177/14748851211045914>.
- Gilman, M. E., (2020). *Five privacy principles (from the gdpr) the United States should adopt to advance economic justice*. Getzville, NY, Heinonline.
- Hahnel, R., (2020a). Economic justice: Confronting dilemmas. *Journal of Economic Issues*, 54(1), 19-37. Doi: 10.1080/00213624.2020.1720561.
- Hahnel, R., (2020b). Participatory economics and the next system. In Speth, J.G., Courrier, K., (Eds.). *The New Systems Reader: Alternatives to a Failed Economy (1st ed.)*, Routledge, New York. pp. 391-405. doi.org/10.4324/9780367313401.
- Hahnel, R., (2013). *Economic justice and democracy: from competition to cooperation (1st ed.)*. Routledge, <https://doi.org/10.4324/9780203020937>.
- Hopkins, E., Kornienko, T., (2010). Which inequality? the inequality of endowments versus the inequality of rewards. *American Economic Journal: Microeconomics*, 2(3), 106-37. Doi: 10.1257/mic.2.3.106.
- Huang, J., (2019). Income inequality, distributive justice beliefs, and happiness in China: evidence from a nationwide survey. *Social Indicators Research*, 142, 83-105. <https://doi.org/10.1007/s11205-018-1905-4>
- Jacobson, M., Rugeley, C., (2007). Community-based participatory research: group work for social justice and community change. *Social Work with Groups*, 30(4), 21-39. DOI: 10.1300/J009v30n04_03.
- Joseph, R., (2020). Toward a pragmatic understanding of Rawls' social justice theory in social work: a critical evaluation. *Journal of Human Rights and Social Work*, 5, 147-156. <https://doi.org/10.1007/s41134-020-00127-z>.
- Klaasen, S. J., (2020). Socially just pedagogies and social justice: The intersection of teaching ethics at higher education level and social justice. *HTS Teologiese Studies / Theological Studies*, 76, 1. Doi: 10.4102/hts.v76i1.5818.
- Konow, J., Saijo, T., Akai, K., (2020). Equity versus equality: Spectators, stakeholders and groups. *Journal of Economic Psychology*, 77. Doi.org/10.1016/j.joep.2019.05.001.
- Lamont, J., (2017). Distributive justice. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/justice-distributive/>.
- Lindsay, P., (2020). Why outcomes matter: reclaiming distributive justice. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 23(4), 445-467. Doi: 10.1080/13698230.2018.1479815.
- Lynch, K., Kalaitzake, M., Crean, M., (2021). Care and affective relations: Social justice and sociology. *The Sociological Review*, 69(1), 53-71. Doi:10.1177/0038026120952744.
- MacIntyre, S., (2020). *Winners and losers*. London: Routledge.
- Mankiw, N. G., Matthew W., (2010). "The optimal taxation of height: a case study of utilitarian income redistribution". *American Economic Journal: Economic Policy*, 2 (1), 155-76.

- Martin, J. A., Gray, S., Aceves-Bueno, E., Alagona, P., Elwell, T. L., Garcia, A., Twohey, B., (2019). "What is marine justice?". *Journal of Environmental Studies and Sciences*, doi:10.1007/s13412-019-00545-0.
- McLean, K., (2020). "Revisiting the role of distributive justice in Tyler's legitimacy theory". *J Exp Criminol*, 16, 335–346. <https://doi.org/10.1007/s11292-019-09370-5>.
- Meyers, J. S. M., (2022). "Working Democracies: Managing Inequality in Worker Cooperatives". *Ithaca, NY: Cornell University Press*, <https://doi.org/10.1515/9781501763700>.
- Miller, (2005). *What is social justice*. In: *Social Justice: Building Fairer Britain*. Nick Pearce, N., and Paxton, W. (eds.), pp. 5-7, Politico's, UK.
- Miller, D. (2003). *Political philosophy: A very short introduction*. Oxford University Press, Oxford.
- Miller, D. (1999). *Principles of social justice*. MA: Harvard University Press, Cambridge.
- O'Boyle, E. J. (2004). "Principles of economic justice: Marketplace and workplace applications". *Forum for Social Economics*, 34 (1-2), pp. 43-60. Doi: 10.1007/BF02747503.
- O'Neill, M., (2021). "Justice, power, and participatory socialism: on Piketty's capital and ideology". *Analyse & Kritik*, 43 (1), 89-124. <https://doi.org/10.1515/auk-2021-0006>.
- O'Neill, M., (2020). "Social justice and economic systems on Rawls, democratic socialism, and alternatives to capitalism". *Philosophical Topics*, 48, 2. <https://www.jstor.org/stable/48652125>.
- Pearson, A. R., Tsai, C. G., Clayton, S., (2021). "Ethics, morality, and the psychology of climate justice". *Current Opinion in Psychology*, 42, 36–42.
- Polit, D. F., Beck, C. T., (2006). "The content validity index: Are you sure you know what's being reported? Critique and recommendations". *Research in Nursing & Health*, 29, 489–497. Doi: 10.1002/nur.20147.
- Raekstad, P., (2020). "Property-owning democracy as an alternative to capitalism". *European Journal of Political Theory*, 19 (4), 614–622. <https://doi.org/10.1177/1474885117725900>.
- Richard, S. V., (2020). "Is freedom as non-domination a right-wing idea?". *European Journal of Political Theory*, 21 (1), 187–196. <https://doi.org/10.1177/1474885120929539>.
- Said, M., Nurhayati, Y., (2021). "A review on Rawls' theory of justice". *International Journal of Law, Environment, and Natural Resources*, 1 (1), 29–36. <https://doi.org/10.51749/injurlens.v1i1.7>.
- Sandel, M. (2021). "How meritocracy fuels inequality: Part I the tyranny of merit: An Overview". *American Journal of Law and Equality*, 1, 4–14, doi: https://doi.org/10.1162/ajle_a_00024.
- Sandel, M. J., (2012). *Justice: What money can't buy: The moral limits of markets*. London, Allen Lane.
- Sandel, M. J., (2009). *Justice: What's the right thing to do ?*. New York, Farrar, Straus and Giroux.
- Singh, B., Chattu, V. K., Kaur, J., Mol, R., Gauttam, P., (2022). "COVID-19 and Global distributive justice: 'health diplomacy' of India and South Africa for the TRIPS waiver". *Journal of Asian and African Studies*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/00219096211069652>.
- Smith, L., Abdel-Salam, L., Scott-Mclaughlin II, R. E., Baranowski, K., Madon, N., Williams, M., (2022). "Counseling psychology and participatory justice: "sharing the university"". *Counselling Psychology Quarterly*, Doi: 10.1080/09515070.2022.2115459.

- Stilwell, F. (2021). "The morals of the market: Human rights and the rise of neoliberalism". *Journal of Australian Political Economy*, 87, 161.
- Sugden, R., Wang, M., (2020). Equality of opportunity and the acceptability of outcome inequality. *European Economic Review*, 130. Doi.org/10.1016/j.euroecorev.2020.103597.
- Thrift, E., Sugarman, J., (2019). What is social justice? Implications for psychology. *Journal of Theoretical and Philosophical Psychology*, 39(1), 1–17. <https://doi.org/10.1037/teo0000097>.
- Timmer, D., (2021). Thresholds in distributive justice. *Utilitas*, 33(4), 422-441. doi:10.1017/S0953820821000194.
- Tomlin, P., (2020). Distributive justice for aggressors. *Law and Philosophy*, 39, 351–379. <https://doi.org/10.1007/s10982-019-09373-3>.
- Upham, P., Sovacool, B. K., Ghosh, B., (2022). Just transitions for industrial decarbonisation: a framework for innovation, participation, and justice. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 167, 112699, <https://ssrn.com/abstract=4152359>.
- Ware, H. (2021). An unsustainable price: The opportunity costs of transitional justice. In: O. Spring, Ú., Brauch, H.G. (Eds) *Decolonising Conflicts, Security, Peace, Gender, Environment and Development in the Anthropocene. The Anthropocene: Politik—Economics—Society—Science*, 30. Springer, Cham. doi.org/10.1007/978-3-030-62316-6_22.
- Westen, D., Rosenthal, R., (2003). Quantifying construct validity: Two simple measures. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 608–618. Doi: 10.1037//0022-3514.84.3.608.
- Yun, J. J., (2022). About capital and ideology by Thomas Piketty. *J. Open Innov. Technol. Mark. Complex*, 8, 76. <https://doi.org/10.3390/joitmc8020076>.
- Zauro, N. A., Saad, R. A. J., Ahmi, A., Mohd Hussin, M. Y., (2020). Integration of waqf towards enhancing financial inclusion and socio-economic justice in Nigeria. *International Journal of Ethics and Systems*, 36(4), 491-505. <https://doi.org/10.1108/IJOES-04-2020-0054>.

G7 Ülkelerinde Sağlık Sektörü Yoğunlaşmasının İşsizlik Üzerine Etkisi^a

Elif Tuğçe Bozduman^{b, c}, Melih Özçalık^d Birol Erkan^e

Özet

Çalışmada G7 ülkelerinin sağlık sektörü yoğunlaşmaları Ticaret Yoğunlaşma Endeksi (CR), Herfindahl-Hirschman Endeksi (HHI) ve Entropi endeksi ile ölçülmüştür. Ardından G7 ülkelerinde yoğunlaşmanın işsizliğe etkisini incelemek açısından Dinamik Panel Veri yöntemi olan Arellano-Bond Genelleştirilmiş Momentler Metodu (GMM) kullanılmıştır. Ampirik sonuçlar, G7 ülkelerinde sağlık sektörü yoğunlaşmasının işsizliği açıklamakta anlamlı ve negatif olduğunu göstermektedir. Yoğunlaşmadaki her bir birimlik artış, G7 ülkelerinde işsizliği 0.017 birim azaltmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Yoğunlaşma
Sağlık Sektörü
İşsizlik
GMM Tahmincisi

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 09.07.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1324761

The Impact of Health Sector Concentration on Unemployment in the G7 Countries

Abstract

In the study, the health sector concentrations of the G7 countries were measured with the Trade Concentration Index (CR), Herfindahl-Hirschman Index (HHI) and Entropy Index. Then, the Arellano-Bond Generalized Moments Method (GMM), which is the Dynamic Panel Data method, was used to examine the effect of concentration on unemployment in G7 countries. Empirical results show that health sector concentration in the G7 countries is significant and negative in explaining unemployment. Each one-unit increase in concentration reduces unemployment in the G7 countries by 0.017 units.

Keywords

Concentration
Health Sector
Unemployment
GMM Estimator

About Article

Received: 09.07.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1324761

^a Çalışma, Elif Tuğçe Bozduman'ın 18.05.2023 tarihinde savunulan ve Prof. Dr. Melih Özçalık'ın tez danışmanlığında, Prof. Dr. Birol Erkan'ın ikinci tez danışmanlığında yönetilen "Sağlık Sektöründeki Yoğunlaşmaların Ekonomik Etkileri: E7 ve G7 Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme" başlıklı doktora tezinden üretilmiştir.

^b İletişim Yazarı: tugce.bozduman@cbu.edu.tr

^c Arş. Gör. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/ Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-6145-8571

^d Prof. Dr., Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Manisa/ Türkiye, ORCID ID: 0000-0002-3559-4975

^e Prof. Dr. İskenderun Teknik Üniversitesi, Hatay/ Türkiye, ORCID ID: 0000-0001-8363-5543

Introduction

After the spread of the Covid 19 crisis all over the world and its transformation into a pandemic, the health sector has gained more importance than ever, and accordingly, all the arguments in the health sector with the export of medical products have started to come to the fore. If there is a problem in the foreign trade of the health sector of the countries, it will be almost impossible for people in those countries to receive health services. In this context, the concentrations in the health sector of the countries gain importance. Thus, the concentration in the health sector affects not only the country in question, but also other people who can benefit from that service. Because, the health sector is very important in the qualification of the labor factor. Therefore, in the study, the effect of export concentrations related to the health sector of developed countries (G7) on unemployment was examined.

In the study, Concentration Ratio (CR) index, Herfindahl- Hirschman index (HHI) and Entropy Index were used to measure the export concentrations of the G7 countries in the health sector. The export concentrations of the health sector are based on Standard International Trade Classification (SITC) 2-digit medical and pharmaceutical products. After the export concentration values were calculated, the Dynamic Panel data method was applied to analyze the effect of this value on unemployment. In this context, Arellano-Bond was analyzed using the Two-Step Generalized Moments Estimator (GMM). The study covers the period of 2000-2020.

Literature Review

When the literature is examined, there are many studies examining the effect of different types of concentration on different variables. Bhuyan and Oh (2021) investigate the effects of textile and apparel exports on income inequality in Bangladesh. The high concentration of the textile and garment sector, which accounts for more than 90% of Bangladesh's total exports, has been examined on income inequality. According to the results of the study where the ARDL limit test was used, there is a long-term relationship between the variables. Shadab (2021) examines the short and long-term relationship between export diversification, physical and human capital, imports, and economic growth in the United Arab Emirates (UAE). The findings from this study, which uses the Vector Error Correction Model (VECM) and the Toda-Yamamoto Causality approach, confirm the existence of a significant long-term relationship between export diversification, imports and economic growth in the UAE. Shahzad et al. (2021) investigate the effects of export diversification on renewable energy consumption in the E7 and G7 countries. In the study, panel cointegration analysis, in which renewable energy consumption is given as a function of export diversification, economic growth, industrialization, trade openness and natural resources, is based on FGLS and FMOLS techniques. Empirical findings suggest that product diversification policies have positive effects on the demand for renewable energy for developed and developing economies. Lee and Zhang (2022) use export concentration indices to investigate the link between export structure and economic growth/volatility in low-income countries. The results show that export diversification differs according to the economic size and income level of the countries.

In the literature, there are empirical analyzes using concentration analysis and subsequent econometric methods in many sectors. However, when the literature is examined, there is no study that calculates the level of geographical concentration in the health sector and examines

the effect of this situation on unemployment. Therefore, it is thought that the study will contribute to the literature both in terms of concentration level and empirical analysis.

Methodology

The HHI is a standard index used to analyze the degree of concentration of a particular industry in a particular geographic market. HHI is calculated by squaring the export shares of a particular sector in all countries. HHI is formulated as follows (Meilak, 2008):

$$HHI = \sum (P_i)^2$$

Pi represents the export share of each of the n groups of the selected dimension (geography or product) in the total. The square values of each Pi are added up and the concentration ratio of that country's exports is calculated. The index value ranges from 0 to 1. If the index value is below 0.01, the export concentration is negligible (diversification is high) and this situation increases the foreign trade competitiveness of the country. An index value below 0.15 indicates low concentration. If the index is between 0.15 and 0.25, there is medium concentration, and if it is above 0.25, there is high concentration (Vaid, 2018).

The CR index is one of the most used methods in concentration analysis. It can be used for foreign trade of a company, product, sector or country. The CR index is formulated as follows (Topçu & Sarigül, 2019):

$$CR = \sum_{i=1}^k P_i \times 100$$

The CR index takes values between 0 and 100. If the index is below 30, there is low concentration, between 30 and 50 medium concentration, between 50 and 70 high concentration, and above 70 very high concentration (Ünlü & Yıldız, 2019).

Another concentration criterion is the Entropy index. Although the share of exported product in this index is weighted, it can also be applied for geographical concentration. Here the weighting factor is the logarithm of the inverse of the numerator. The index is formulated as follows (Erkan, 2019):

$$E = \sum_{i=1}^n P_i \times \ln (1 / P_i)$$

In the formula, Pi represents the trade share of country i in the export partner country. If a country trades at the same rate with all its trading partners, the diffusion will be at its highest. The entropy index takes values between 0 and ln (1/Pi). As the index approaches 0, the concentration increases (Yılmaz & Akkaya, 2020).

Arellano-Bond Generalized Moments of Method

A dynamic panel data model was used to determine the economic effects of concentration in the health sector in G7 countries. Because most economic relations are in a dynamic process and are affected by the situation in the past year. Therefore, a lagged value of the dependent variable needs to be included in the model. The Generalized Method of Moments (GMM) estimation method is preferred in estimating the relationships between variables in the panel data set where time is more than the number of units (N < T). Therefore, in panel data sets where the unit is greater than time (N > T), choosing the system GMM estimation method gives

more accurate results in revealing the linear relationship between the variables (Ağazade et al., 2017).

GMM analysis is based on the analysis first developed by Hansen (1982) in the econometrics literature. Anderson and Hsiao (1982) adapted GMM to panel data. Later, this method was developed by Arellano and Bond (1991), Arellano and Bover (1995), Blundell and Bond (1998), and it was mentioned in the literature as GMM and System GMM, which are mentioned with the names of the authors in the panel data literature. The dynamic panel data model is formulated as follows (Baltagi, 2005):

$$Y_{it} = \delta Y_{it-1} + X_{it}\beta + u_{it}$$

In this formula, Y_{it} is the dependent variable, Y_{it-1} is the lagged value of the dependent variable, δ is the coefficient of the lagged dependent variable, X_{it} is the $1 \times K$ independent variable vector, β $K \times 1$ is the independent variable coefficient vector (Dündar, 2020), and u_{it} is the error term. In dynamic panel data models, the lagged values of the dependent variable become valid tools in differential equations corresponding to the next periods (Arellano & Bond, 1991).

Since a lagged value of the dependent variable is added to the model as an independent variable in dynamic panel data models, dynamic panel data models eliminate the residual and stationarity problem in static panel data models. Therefore, dynamic panel data models can be applied without applying panel unit root tests.

In the GMM method developed by Arellano and Bond (1991), the structure of error terms is taken into account. This method can also be applied if the error terms are autocorrelated. The dynamic effect models, whose first differences are taken in GMM, are transformed using the first difference model and the instrumental variables matrix, and then estimated with the least squares (Least squares) estimator. For this reason, GMM is also called "two-stage instrumental variables estimator" (Tatoğlu, 2018). The first difference model with means variable, which has independent variables other than lagged values, can be shown as follows:

$$\Delta Z \Delta Y = \delta \Delta Z \Delta X + \Delta Z \Delta u$$

The GMM estimators are obtained as follows when the means-variable first differences model is estimated with GMM. Here, Ω denotes the variance-covariance matrix of the error terms. This matrix is found with the help of error terms obtained from the difference equation. If the error terms are not autocorrelated, they give better results (Akay, 2018).

$$\hat{\delta}_{GMM} = (\Delta X'Z (\hat{Z}\hat{\Omega}Z)^{-1} Z\Delta X)^{-1} \Delta X'Z (\hat{Z}\hat{\Omega}Z)^{-1} Z\Delta Y$$

In order for the prediction methods to be reliable in dynamic panel data models, some assumptions need to be realized. For this reason, information about what these tests are and their functions will be given.

Autocorrelation Test

Arellano and Bond (1991) suggested an autocorrelation test for the GMM estimator to be effective. Because for this estimator to be effective, there must be no second-order autocorrelation ($E[\Delta u_{it} \Delta u_{it-2}] = 0$). Therefore, it is very important to perform the autocorrelation test. The autocorrelation test statistics of Arellano and Bond are shown in the figure below (Tatoğlu, 2018).

$$m_2 = \hat{u}_{-2} \hat{u} / \hat{u}^{1/2} \sim N(0,1)$$

The null hypothesis of the test is expressed as there is no autocorrelation. The alternative hypothesis is that there is an autocorrelation. Autocorrelation testing must be performed for any GMM regression.

Sargan Test

Another very important assumption for GMM to be valid is that the tools are exogenous. When the number of instrument variables increases too much, overdefinition constraints need to be tested. The P value must be 1000 or above 1000. Those below 1000 or p probability value below 0.25 do not give reliable results (Roodman, 2009). Sargan test statistics are formulated as follows (Yıldırım & Kostakoğlu, 2015):

$$s = \Delta \hat{u} Z (\sum_{i=1}^N Z'_{i} \Delta \hat{u}_i \Delta \hat{u}_i' Z_{i})^{-1} Z' \Delta \hat{u} \sim \chi^2_{p-K-1}$$

The null hypothesis of Sargan's test is that over-identification restrictions are valid, and the alternative hypothesis is that over-identification restrictions are not valid. The rejection of the null hypothesis in the model shows that the over-identification restrictions are not valid, that is, the variables are internal (Tatoğlu, 2018). If the null hypothesis cannot be rejected, over-identification restrictions apply, that is, the variables are exogenous.

Empirical Results

In the analyses for the G7 countries, the export values (Pi) of these countries were considered as exports of SITC medical and pharmaceutical products and geographical concentration analysis was performed accordingly.

Table 1. HHI Index Scores of G7 Countries

	USA	Germany	France	United Kingdom	Italy	Canada	Japan
2000	0,0945907	0,0990597	0,083439759	0,1181109	0,0845272	0,5594171	0,2390551
2001	0,1172692	0,1276878	0,094130016	0,1135644	0,0900405	0,6947805	0,2604631
2002	0,0983254	0,1067485	0,098995084	0,1372298	0,0915041	0,6579854	0,2790646
2003	0,0929403	0,1273495	0,084820285	0,1439913	0,0758579	0,6468608	0,2988787
2004	0,0969433	0,1708677	0,085415676	0,1248808	0,0896234	0,549001	0,2644767
2005	0,0988901	0,1677673	0,089642162	0,1121914	0,0807926	0,5020096	0,2053669
2006	0,1093296	0,1622592	0,075464498	0,1160792	0,0956693	0,5660419	0,1943015
2007	0,0986143	0,1542894	0,074154057	0,1340703	0,0948723	0,5972748	0,1573182

2008	0,0978044	0,1477655	0,067325426	0,1306398	0,0827628	0,5433656	0,1392492
2009	0,0957967	0,1410766	0,0661239	0,1358768	0,076216	0,5430791	0,1655011
2010	0,0860729	0,1172812	0,072830083	0,1543022	0,0741967	0,4727878	0,147232
2011	0,0798738	0,1023113	0,056313314	0,135064	0,0754468	0,5179065	0,1142874
2012	0,0717134	0,1124224	0,070980459	0,1312813	0,0667996	0,5529421	0,0963673
2013	0,0633548	0,1095335	0,077279945	0,1313339	0,0787287	0,4513805	0,0989808
2014	0,0687351	0,1298961	0,073006822	0,1510806	0,096522	0,375492	0,1034675
2015	0,0744662	0,1592375	0,066346252	0,3328703	0,1079558	0,4945398	0,1498987
2016	0,0706123	0,1404928	0,065787657	0,2231912	0,0961418	0,4654962	0,166126
2017	0,0653341	0,1285798	0,06504549	0,182864	0,0949797	0,4134927	0,1499593
2018	0,0666996	0,110596	0,081337289	0,1592763	0,0892889	0,4296108	0,154903
2019	0,0655614	0,107704	0,088051543	0,1841212	0,1096099	0,4460985	0,1961489
2020	0,0622102	0,1173706	0,086985119	0,1526481	0,0955756	0,3930359	0,1736295

Source: Calculated by us using data from the COMTRADE database.

When the scores obtained as a result of the HHI analysis of the G7 countries between 2000-2020 are examined, it is seen that Canada and the UK have a higher level of concentration in the health sector than other countries. Canada's level of concentration over the years shows a decreasing trend. The UK's concentrations in the sector's exports, especially in 2015-2016, reached the highest level and then started to decrease. It can be stated that the HHI analysis scores of the G7 countries other than Canada and the UK are closer to each other. The countries with the lowest geographical concentration in the G7 are France and the United States. These scores show that these two countries have diversified their exports in the health sector at a relatively higher level.

The reason for conducting CR (1), CR (2), CR (4), CR (8), CR (12) analyses separately is to analyse the extent to which the concentration ratios of the countries in question vary according to the number of countries. CR analyses; shows the country to which the country exports the most in the health sector and therefore depends on it. For example, if the CR (1) result is 80%; It shows that 80 % of a country's health product exports are made to a single country. It is not correct to say that concentration is high just by looking at an analysis. Therefore, it is important to perform other CR analyzes for the accuracy of the analysis.

Table 2. CR (1) Analysis Scores of the G7 Countries

	USA	Germany	France	United Kingdom	Italy	Canada	Japan
2000	16,39	14,44	10,56	19,22	17,13	72,32	46,81
2001	16,95	18,39	11,63	17,68	21,77	83,13	49,35
2002	14,21	15,27	12,76	20,66	21,11	80,79	51,29
2003	13,76	17,06	11,76	21,69	14,68	80,13	53,29
2004	15,14	27,73	11,22	19,13	21,38	73,55	49,72
2005	15,15	29,61	13,10	17,38	16,78	70,07	42,78
2006	15,78	28,18	12,17	17,95	17,91	74,78	41,19
2007	13,05	27,24	11,37	20,71	20,13	76,90	35,86

2008	14,97	25,10	10,74	20,20	15,34	73,22	32,71
2009	15,92	23,60	11,49	20,99	15,37	73,15	36,83
2010	13,99	19,49	15,80	23,16	16,21	68,16	33,65
2011	11,74	15,45	11,22	20,25	17,00	71,53	26,69
2012	9,54	13,88	15,51	18,84	13,45	73,96	21,05
2013	11,04	13,81	17,38	20,67	16,75	66,37	20,25
2014	13,34	16,60	13,67	21,48	22,98	59,53	20,42
2015	14,69	18,98	10,70	33,41	26,70	69,68	32,28
2016	11,97	17,84	10,15	27,31	23,22	67,47	34,97
2017	8,96	17,37	10,42	24,27	18,71	63,43	31,95
2018	9,89	16,20	13,43	23,29	18,47	64,33	31,69
2019	9,71	16,85	13,97	25,61	25,58	65,74	37,32
2020	9,91	18,28	12,88	22,04	18,77	60,85	32,26

Source: Calculated by us using data from the COMTRADE database.

According to the CR (1) analysis scores of the G7 countries, the country with the highest single-country concentration in health sector exports is Canada. Canada, whose single-country concentration value was over 80% in the early 2000s, has reduced its geographical concentration a little more over the years. After Canada, the countries with the highest concentration levels are Japan and the UK. Japan's concentration level, especially in the early 2000s, is around 50% and is quite high. However, over the years, Japan's export concentrations in the sector have decreased.

Table 3. CR (2) Analysis Scores of the G7 Countries

	USA	Germany	France	United Kingdom	Italy	Canada	Japan
2000	27,33	27,26	20,75	30,89	32,37	76,07	53,07
2001	30,84	29,19	21,72	31,03	32,39	85,09	55,17
2002	26,10	26,09	22,73	34,00	32,41	82,71	56,20
2003	24,14	32,28	21,15	33,53	25,91	81,80	57,85
2004	26,76	40,62	21,79	31,58	33,95	79,26	54,32
2005	26,47	40,14	22,85	29,38	28,35	77,70	48,03
2006	28,68	39,31	20,34	30,46	35,60	80,43	47,34
2007	24,87	37,46	20,78	31,29	34,77	82,16	42,98
2008	27,06	36,77	19,97	30,11	30,39	78,21	39,98
2009	27,91	35,54	21,51	31,55	27,57	77,76	44,47
2010	24,12	33,32	24,94	32,95	27,18	73,58	42,56
2011	21,91	28,96	19,90	34,94	28,53	74,44	36,87

2012	18,83	26,02	25,42	35,30	24,45	76,38	33,95
2013	19,46	25,39	28,27	30,77	29,01	72,87	34,90
2014	21,84	27,19	24,57	33,60	34,90	69,54	38,51
2015	22,40	31,09	20,86	45,04	37,11	74,94	47,78
2016	20,43	29,35	19,99	41,33	34,60	72,82	50,33
2017	17,09	29,11	19,51	39,62	36,65	69,60	48,03
2018	19,70	27,86	21,98	36,16	36,00	74,06	49,35
2019	18,98	27,22	24,12	36,45	41,28	74,37	57,29
2020	19,46	28,09	24,28	33,89	36,00	71,70	51,25

Source: Calculated by us using data from the COMTRADE database.

The CR (2) analysis scores of the G7 countries are in line with the CR (1) scores. Just as Canada's single-country concentration is high, so is its two-country concentration. With these levels of concentration, Canada has the highest concentration level in the G7. The level of concentration of the other G7 countries is generally close to each other.

Table 4. CR (4) Analysis Scores of the G7 Countries

	USA	Germany	France	United Kingdom	Italy	Canada	Japan
2000	44,08	40,97	38,24	44,67	50,56	81,08	64,11
2001	47,57	45,49	40,92	46,41	50,07	88,42	64,10
2002	45,90	40,80	41,47	48,71	50,33	85,31	65,21
2003	43,79	47,65	38,73	49,38	46,37	84,62	66,53
2004	45,82	54,36	38,50	47,60	50,13	82,79	63,32
2005	46,47	52,34	38,94	46,00	47,89	82,24	57,94
2006	47,81	52,28	34,72	47,45	54,01	84,88	58,77
2007	45,37	52,07	36,41	48,54	52,87	86,37	55,55
2008	45,30	51,44	35,23	47,51	49,60	84,59	54,19
2009	46,06	51,08	35,36	48,44	47,31	84,90	58,77
2010	42,21	48,61	37,71	49,31	46,26	78,78	56,76
2011	37,16	45,94	33,00	47,57	46,54	79,13	54,66
2012	36,26	43,09	38,02	48,36	42,65	80,19	53,48
2013	34,19	41,01	39,81	46,80	46,90	78,87	54,81
2014	37,95	43,97	38,46	50,95	52,04	82,15	55,68
2015	37,74	48,03	36,18	56,57	53,17	81,80	62,42
2016	36,22	47,31	35,57	54,80	52,38	81,98	64,22

2017	32,82	46,54	35,45	51,50	53,83	77,99	62,21
2018	35,52	43,09	38,70	47,62	51,04	82,81	63,57
2019	35,56	41,22	42,70	49,81	53,77	82,18	69,86
2020	34,30	42,94	43,51	49,11	55,89	83,33	71,40

Source: Calculated by us using data from the COMTRADE database.

According to the CR (4) analysis scores of the G7 countries, the concentration of countries other than Canada in the health sector is gradually converging. In this regard, Canada has diverged negatively from the G7 countries. As the number of countries increases, the concentration levels converge. However, while the concentration level of other countries is around 40% to 50%, this rate is over 80% in Canada.

Table 5. CR (8) Analysis Scores of the G7 Countries

	USA	Germany	France	United Kingdom	Italy	Canada	Japan
2000	67,93	59,98	60,00	64,89	71,49	86,15	78,39
2001	69,87	64,22	62,10	66,20	71,35	91,09	77,33
2002	70,72	61,98	63,06	68,21	73,73	89,39	79,01
2003	71,09	66,68	61,87	67,54	70,93	89,22	80,67
2004	73,14	71,52	60,11	67,21	70,45	87,39	78,66
2005	71,59	70,11	59,58	65,82	72,64	86,70	76,18
2006	74,53	69,17	55,39	65,01	74,58	88,61	78,44
2007	72,42	69,22	55,17	65,96	74,64	90,15	75,11
2008	71,33	68,08	52,60	67,15	72,47	90,12	74,99
2009	68,37	68,49	52,17	66,00	69,71	90,65	77,61
2010	65,32	66,65	53,11	65,40	68,77	85,54	76,96
2011	61,52	64,19	49,78	63,72	68,12	85,77	74,72
2012	60,50	63,36	53,95	64,88	66,27	85,84	72,73
2013	56,03	61,23	54,06	63,89	70,86	86,06	74,03
2014	58,38	62,04	53,85	67,11	71,47	88,29	72,77
2015	59,31	63,76	51,79	70,58	71,37	88,79	76,92
2016	60,60	62,93	52,07	69,18	70,91	89,13	78,05
2017	60,35	62,05	52,63	67,70	72,05	85,18	77,13
2018	60,52	62,18	56,19	64,65	68,89	88,05	80,17
2019	60,44	59,68	58,03	65,81	70,81	88,17	83,52
2020	58,99	61,24	60,10	69,24	72,18	89,39	84,99

Source: Calculated by us using data from the COMTRADE database.

The CR (8) analysis scores of the G7 countries show that the level of concentration in all G7 countries has risen above 50% and there is a high degree of concentration. As with other CR analyses, CR(8) scores indicate a higher level of concentration of Canada's exports to the sector than other G7 countries.

Table 6. CR (12) Analysis Scores of the G7 Countries

	USA	Germany	France	United Kingdom	Italy	Canada	Japan
2000	81,18	70,84	68,20	75,10	79,68	88,96	88,15
2001	81,33	75,43	70,52	75,78	79,79	92,80	87,53
2002	82,66	73,19	71,02	77,32	81,94	91,90	88,77
2003	84,64	76,18	70,01	77,62	80,64	91,93	90,18
2004	84,73	79,40	69,50	78,32	80,30	90,24	90,67
2005	84,06	78,74	68,83	78,06	81,99	89,97	89,72
2006	84,99	77,77	64,24	77,59	82,50	91,25	89,22
2007	83,98	77,38	64,08	76,88	82,95	92,64	87,70
2008	83,91	76,70	62,53	76,84	81,37	92,73	86,64
2009	81,64	77,15	61,78	75,38	80,08	92,86	87,79
2010	79,79	76,33	62,08	74,05	78,04	89,69	86,26
2011	76,93	74,49	60,23	73,15	77,58	89,78	86,32
2012	75,38	74,08	63,60	73,57	76,39	89,99	84,94
2013	72,91	72,59	63,47	72,99	79,90	90,23	85,59
2014	73,84	73,16	63,79	75,26	80,59	91,98	85,35
2015	75,90	73,99	61,33	78,12	79,93	92,46	86,98
2016	76,75	73,56	61,35	77,69	79,94	92,30	87,32
2017	76,87	72,49	62,25	76,89	80,08	89,59	86,87
2018	76,69	73,47	65,59	75,92	79,39	91,51	89,22
2019	75,72	71,80	66,10	76,14	80,61	91,72	91,07
2020	74,91	71,63	67,14	78,65	81,07	92,71	91,85

Source: Calculated by us using data from the COMTRADE database.

CR (12) analyses of G7 countries show similar results with CR (8) analyses. Of course, as the number of countries increased, concentrations increased at certain rates. As in all other analyses, France, which has the lowest geographical concentration in health sector exports, is positively differentiated from the other G7 countries.

Table 7. Entropy Index Scores of the G7 Countries

	USA	Germany	France	United Kingdom	Italy	Canada	Japan
2000	3,329	3,359	4,154	3,346	3,040	1,484	2,299
2001	3,446	3,218	4,118	3,290	3,021	1,060	2,261
2002	3,300	3,312	4,112	3,263	2,970	1,178	2,189
2003	3,219	3,166	4,007	3,267	3,059	1,212	2,110
2004	3,177	2,943	4,100	3,215	3,008	1,467	2,196
2005	3,253	2,954	4,135	3,217	3,006	1,587	2,387
2006	3,223	2,995	4,247	3,229	2,906	1,405	2,426
2007	3,231	3,009	4,196	3,257	2,917	1,294	2,568
2008	3,211	3,044	4,201	3,223	3,010	1,428	2,637
2009	3,250	3,065	4,188	3,261	3,071	1,419	2,531
2010	3,358	3,149	4,092	3,321	3,118	1,693	2,616
2011	3,500	3,234	4,149	3,295	3,110	1,588	2,723
2012	3,478	3,279	3,998	3,244	3,180	1,492	2,817
2013	3,447	3,331	3,974	3,345	3,046	1,714	2,792
2014	3,359	3,296	4,125	3,250	2,960	1,802	2,783
2015	3,355	3,220	4,257	3,317	2,941	1,542	2,569
2016	3,366	3,252	4,287	3,244	2,977	1,611	2,518
2017	3,368	3,263	4,226	3,248	2,961	1,811	2,584
2018	3,364	3,279	4,194	3,332	3,038	1,693	2,488
2019	3,358	3,339	4,110	3,353	2,916	1,654	2,301
2020	3,369	3,310	4,012	3,211	2,932	1,720	2,313

Source: Calculated by us using data from the COMTRADE database.

The results of the Entropy index analysis of the G7 countries show that France has the highest score and Canada has the lowest score. The fact that Canada's HHI and CR scores are very high and the Entropy index score is low shows that these concentration index analyses give consistent results.

The health sector export concentration analysis of the study was carried out with three different indices: CR, HHI and Entropy indices. However, HHI values were used as the condensation rate since the simultaneous use of all variables in the panel data analysis would not give different results. In the G7 countries, HHI data was included in the model as an independent variable. When the empirical literature is taken into consideration, the use of HHI data in almost all of the econometric studies performed by concentration analysis played a role in preferring HHI results in the study.

The concentration data in the health sector in the G7 countries were calculated by us with the data taken from the COMTRADE database, and the unemployment data as % was taken from the World Bank database. The model created for empirical analysis is as follows:

$$UNPP_{it} = \delta UNPP_{it-1} + HHI_{it}\beta + u_{it}$$

In the model, the $UNPP_{it}$ dependent variable $UNPP_{it-1}$ is the delayed value of the dependent variable, δ is the coefficient of the delayed dependent variable, HHI_{it} is the independent variable vector of size $1 \times K$, β is the variable coefficient vector of the size $K \times 1$, and u_{it} is the error term.

Table 8. Arellano-Bond GMM Estimator Results

Dependent variable unpp						
Single-stage GMM estimator						
Variables	Coefficients	Std. Error	z	P > z	[95% Confidence Intervals]	
unppL1	0.8584767	0.0366186	23.44	0.000*	0.7867056	0.9302478
hhi	-0.0201682	0.01364	-1.48	0.139	-0.0469021	0.0065658
Wald testi						
Wald chi2 (2) = 551.98			Prob > chi2 = 0.0000*			
Two-stage GMM estimator						
Variables	Coefficients	Std. Error	z	P > z	[95% Confidence Intervals]	
unppL1	0.6935437	0.5002741	1.39	0.166	-0.2869756	1.674063
hhi	-0.0178088	0.0056868	-3.13	0.002*	-0.0289548	-0.0066629
Wald testi						
Wald chi2 (2) = 21.96			Prob > chi2 = 0.0000*			

Note: (*) indicates a significance level of 1%.

When the effect of concentration on unemployment is examined with the GMM estimator (Table 8), the delayed dependent variable in the single-stage GMM estimator is significant in explaining the unemployment data (according to the 1% significance level) and the hhi data is meaningless. According to the results of the two-stage GMM estimator, the delayed dependent variable is meaningless in explaining the unemployment data, and the hhi data is meaningful in explaining the unemployment data (according to the 1% significance level). The Wald test, which was conducted to test the significance of the entire model, was significant at the level of 1% in both estimators.

According to the two-step GMM forecaster, a 1-unit increase in concentration in the health sector in the G7 countries reduces unemployment by 0.017 units. In other words, the hhi data is both negative and meaningful in explaining unemployment.

Table 9. Arellano-Bond Autocorrelation and Sargan Test Results

Autocorrelation test		
Order	z	Prob > z
1	-0.27953	0.7798
2	-0.86922	0.3847
Sargan Test		
chi2(111) = 6.428593		
Prob > chi2 = 1.0000		

According to the results of the Arellano-Bond autocorrelation test (Table 9), there is no both first-order and second-order autocorrelation between the variables. The null hypothesis of the autocorrelation test cannot be rejected for either level. Therefore, there is no autocorrelation of both the first and second order.

Whether the restrictions of extreme identification are valid has been tested by the Sargan test. The null hypothesis of the test is that over-identification constraints apply. When the probability values of the Sargan test in Table 9 are examined, it is seen that the null hypothesis cannot be rejected, that is, the limitations of extreme identification apply. This shows that the variables are external.

Conclusion

Today, the level of development of countries is mainly measured by indicators such as national income, national income per capita, foreign trade, health, education, etc. Especially considering the socio-economic conjuncture today, it is obvious that the health sector and the economic indicators related to the sector have a strategic importance. Considering that the private and public health expenditures of the countries have increased with the pandemic process, the importance of the policies related to this has been better understood.

The analysis-based results of the geographical concentration of the G7 countries in the health sector show the following. The results of HHI analysis show that the highest level of geographic concentration is in Canada and the United Kingdom, and the lowest level of geographic concentration is in France and the United States. When the CR index results are examined on a country-by-country basis, the country with the highest concentration of one country and two countries is Canada. However, as the number of countries where geographical concentration analysis is carried out increases, it has been determined that the level of concentration in the G7 countries converges to each other. It is noteworthy that although the level of concentration has increased in other countries, Canada's apparent concentration is high. Within the G7 countries, it was found that the level of concentration of Japan and Italy increased as the number of countries increased. The concentration charts in eight and twelve countries showed similar results, with Japan almost identical to Canada. Japan, Canada and Italy have the highest concentration levels, while France, the United States and Germany have lower concentration levels. The entropy index results show that France is the country with the highest geographical spread, positively differentiating it from other countries. In particular, the fact that Canada and Japan have significantly declined in their index results is consistent with the results of other indices.

When the effect of concentration on unemployment in G7 countries is examined, the effect of the hhi variable on the unpp variable in the G7 countries is significant and negative. In the analysis, the one-stage GMM estimator is meaningless, while the two-stage GMM estimator is meaningful. According to the two-stage GMM forecaster, a 1-unit increase in concentration in the health sector in the G7 countries reduces unemployment by 0.017 units.

In this context, the policies to be pursued by the G7 countries to increase exports in the health sector are very important. The policies to be implemented by this group of countries, especially in the category of developed countries, will also be a pioneer for underdeveloped and developing countries. Thus, both the importance of the health sector will increase all over the world and the employment rates in this field will increase even more. In order to achieve this, government-supported employment policies should be made.

References

- Ababa, A. (2012). *Determinants of Export Commodity Concentration and Trade Dynamics in Ethiopia*. Ethiopia: Ethiopian Economics Association Ethiopian Economics Policy Research Institute.
- Akay, E. Ç. (2018). Dinamik Panel Veri Yöntemleri. S. Giriş içinde, *Uygulamalı Panel Veri Ekonometrisi* (s. 105-130). İstanbul: DER Yayınları.
- Arellano, M., & Bond, S. (1991). Some Tests of Specification for Panel Data: Monte Carlo Evidence and an Application to Employment Equations. *Oxford University Press*, 58(2), 277-297.
- Baltagi, B. H. (2005). *Econometric Analysis of Panel Data*. New York, USA: John Wiley & Sons, Ltd.
- COMTRADE. (2022). 04 2019, 07 tarihinde World Integrated Trade Solution: <https://wits.worldbank.org/WITS/WITS/Restricted/Login.aspx> adresinden alındı
- Dündar, S. (2020). *Küreselleşme Ve Kalkınma İlişkisi'nin Dinamik Panel Veri Analizi: Türkiye Ve Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği*. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Erkan, B. (2014). Product and Market Diversification in Turkey's Foreign Trade. *International Journal of Advances in Management and Economics*, 3(1), 1-15.
- Erkan, B. (2019). Türkiye Süper Ligi'nin Rekabet Analizi. *30 Ağustos Bilimsel Araştırmalar Sempozyumu* (s. 34-38). İzmir: İKSAD.
- Ünlü, F., & Yıldız, R. (2019). Türkiye'de Dış Ticaretin Teknolojik Yapısının Fasil Bazlı Yoğunlaşma Analizleri ile Belirlenmesi. *Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(17), 7-25.
- Karahan, H. (2017). Export Diversification in Emerging Economies. *Global Financial Crisis and Its Ramifications on Capital Markets: Opportunities and Threats in Volatile Economic Conditions* (s. 287-296). içinde Springer .
- Kozáková, M., & Barteková, M. K. (2020). Analysis of market concentration in creative industry. *SHS Web of Conferences*, 83, 1-8.
- Meilak, C. (2008). Measuring Export Concentration: The Implications for Small States. *Bank of Valetta Review*, 37, 35-48.
- Roodman, D. (2009). How to do xtabond2: An Introduction to Difference and System GMM in Stata. *The Stata Journal*, 9(1), 86-136.
- Tatoğlu, F. Y. (2018). *İleri Panel Veri Analizi*. İstanbul: BETA Yayınları.
- Topçu, B. A., & Sarıgül, S. S. (2019). Türkiye Demir Çelik Sektörü İhracatının Yoğunlaşma Analizi. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal*, 5(17), 517-524.
- Vaid, P. (2018). Concentration of Chinese Export in India. *International Journal of Basic and Applied Research*, 8(7), 823-830.

- Yıldırım, K., & Kostakoğlu, S. F. (2015). Ülkelerin Ekonomik Performansı Üzerinde Regölasyonun Etkileri: Bir Dinamik Panel Veri Analizi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 45-56.
- Yılmaz, F., & Akkaya, G. C. (2020). Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Dış Ticaretinde Yoğunlaşma Analizi. *Çukurova Üniversitesi İİBF Dergisi*, 24(2), 251-267.

Kozmopolitanizm: Evin Sınırlarını Aşmak

Serhat Toker ^{a, b}

Özet

Bu katkı, kozmopolitanizm fikrini eleştirel bir şekilde ele almakta ve kozmopolitliği, kozmopolitleşme adına küreselleşmenin içsel boyutunu belirleyen bir süreç olarak sunmaya çalışmaktadır. Bu değerlendirmedeki ilk adım, küreselleşme ve kozmopolitanizm arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ardından ikinci adım, yeni bir kozmopolitliği, "evde kozmopolitliği" tanımlamaktır. Bu makale, sınırlar – sınırları aşmak – ve ev ile ilişkisi açısından bir kozmopolitanizm anlayışı geliştirmeyi amaçlamaktadır. Eğer kozmopolitanizm varsa, idealize edilmiş sınırları olan bir birlik biçimi olarak evin olması gerektiğini savunuyorum.

Anahtar Kelimeler

Kozmopolitanizm
Küreselleşme
Sınırlar
Ev

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 01.08.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1336001

Cosmopolitanism: Crossing Borders of The Home

Abstract

This contribution engages with the idea of cosmopolitanism critically and tries to present cosmopolitanism as a process that designates the inner dimension of globalization in the name of cosmopolitanization. The first step in this treatment is to examine the relationship between globalization and cosmopolitanism. Then the second step is to define a new cosmopolitanism, "cosmopolitanism at home." This paper aims to develop a proper conception of cosmopolitanism with its relation to borders – crossing borders – and home. I argue that if cosmopolitanism exists, there should be a home as a form of unity with its idealized borders.

Keywords

Cosmopolitanism
Globalization
Borders
Home

About Article

Received: 01.08.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1336001

^a İletişim: serhattoker@hotmail.com.

^b Arş. Grv. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, 0000-0002-8294-8713.

Introduction

In the recent social scientific literature, there is an increasing concern about globalization in understanding social and cultural phenomena. According to Bohman and Lutz-Bahman (1997: 8), globalization can be defined as "the growing interconnectedness of states and societies, creating multiple rapid networks of interaction and coordination that include the global economic system, global networks of communication and transgovernmental, transnational interaction, and forms of multilateral diplomacy and regulation that restrict the policies available to governments and citizens." Besides this, we can find other definitions and explanations emphasizing different aspects of globalization. But, the theme of interconnectedness is prevalent in all the literature concerning globalization. In a broader sense, this theme is seen as the primary characterization of the globalization process. The emphasis on global interconnectedness as an essential component of social theory has become more significant day by day. Therefore, it is evident that something is changing in the trajectory of history and there is something new in the way of conceptualizing society and its ambiguous sources like nation, culture and identity. As Nederween-Pieterse describes it:

[any] kind of glossy advertising is one way in which the brave new world of globalization is taking shape. Technology gives instantaneous access the world. Credit cards open any doors. With cards open even wider. International brand name goods are available everywhere. Frontiers [boundaries, borders any confinements] are fading, borders are for crossing. Mobility is unlimited, communication instant, consumer choice growing, Ronald McDonald smiling in the brave new world of globalization. (Nederween-Pieterse, 2002: 2)

Although there is a consensus in the social sciences concerning the interconnectedness of today's world as the main character of globalization, there are also some kinds of approaches and debates about the nature of globalization. For Yeğenoğlu, the primary debate about globalization is whether it is a homogenizing process or whether the interconnectedness of globalization creates moral, cultural, or social unity. As she points out, on the one side of the debate, some "talk about a process by which the world is now becoming a single and unified space." Conversely, "there are those who emphasize the impossibility of envisioning a unified global culture" (2003: 2). For example, Cheah suspiciously treats the interconnected world imagination. He problematizes the idea of suggesting the globalized world as an interconnected unity, especially concerning world solidarity. For him (2006: 490), "there is an inadequation or lack of fit between the material interconnectedness brought about by global capitalism and the degree of formation of global solidarities." Thus in light of this inadequation of global capitalism, globalization is a process in which

transcultural encounters, mass migration and population transfers between East and West, First and Third Worlds, North and South, the rise of global cities as central sites for the management of global financial and business networks, the formation of transnational advocacy networks, and the proliferation of transnational human rights instruments have led to greater hopes that his inadequation can be overcome and that feasible global forms of political consciousness have in fact arisen (Cheah, 2006: 491).

In Cheah's argumentation, it is made clear that the global hegemony of capitalism does not necessarily give way to the globalization of social and institutional spheres in the same degree. In contrast to Cheah's views, Ulrich Beck (2002: 17) argues that in the conditions of the "21st century, the fate of human understanding as the human condition cannot be understood nationally or locally but only globally". But for him (2002: 23) to understand the main character of the global world, one question has to be posed and answered: "How is empirical sociology of the global becoming possible?" In other words, how can we understand the global, empirically and socially? Beck's answer is straightforward: "by looking local". But above all, this looking has to overcome some misunderstandings, which also indicate the "paradoxes of globalization." His approach to these paradoxes is twofold. The first one is related to the understanding of globalization simply and only as globalization since "globalization is about localization as well." The second paradox is "understanding globalization as an additive and not a substitutive aspect of nation-state society and sociological imagination" (2002: 23) Thus under the conditions of globalization, the national is no longer the national. This means that the national has to be rediscovered as the internalized global. For Beck, "internalized global" means the transnational reality of today's world as a consequence of what he calls the second modernity rather than the interconnected or international reality of the first modernity. So it is important to note that the main character of globalization in the Beck's argumentation is not interconnectedness but trans-nationality. He points out this distinction as such:

There are at least two ways of conceptualizing globalization. On the one hand, is what David Held (1995) calls interconnectedness. This view highlights the way in which interdependencies, networks and flows are increasing in the modern world (first modernity). This view still presumes that national units, which are being interconnected, are the ultimate reality... Cosmopolitanization, on the other hand... highlights how far social structures and institutions are becoming trans-nationalized. The premise here is that the national is ceasing to be the notional. (Beck, 2003: 22)

On the other hand, David Held (2003: 160) holds the idea that "there is something new about globalization in the current period; that is, about the confluence of change across [economic, political, legal, communicative and environmental] human activities." So for him, globalization could be distinguished from past phases of the world by its:

unique organizational features, creating a world in which the extensive reach of human relations and networks is matched by its relative high intensity, high velocity and high propensity across many facets of social life. The result is the emergence of a global economy, 24-hour trading in financial markets, multinational corporations which dwarf many a country's economic resources, new forms of international law, development of regional and global governance structures and the creation of global systemic problems. (Held, 2003: 161)

For Held these global systemic problems are: "global warming, AIDS, mass terrorism, market volatility [etc.]". All these new dimensions of globalization that is seen rather as the consequences of interconnected world- economically, politically and culturally – give rise to some shifts in the trajectory of the world history. Held treats these shifts also as the "challenges

of globalization". According to view, "contemporary processes of globalization creates overlapping networks of power which cut across territorial boundaries", hence "the idea of a self-determining people can no longer be located within the boundaries of a single nation-state alone" (Held, 2003: 161). Another challenge given way by the consequence of globalization is that by the increase of interaction and interconnectedness there only remains "cultural nationalism". But as the "assertion of the exclusive political priority of national identity and the national interest" (2003: 167), the political nationalism is not compatible with the process of globalization.

What is common in these conceptualizations of globalization, whether depends on an idea that an interconnected world leads to a homogenized world culture or not, is their attendance to discussion in which nation-state and national belonging are problematized. So, as Yeğenoğlu (2005: 106) points that "in a situation where the state is no longer the exclusive reference point of sovereignty, cosmopolitanism is seen as offering new possibilities for participation and rights that are beyond [the] state" borders. Then it is self-evident in this situation that the growing technological capabilities, from nineteenth century machine technologies and transport revolution to contemporary information technologies (internet, mobile technologies like gsm, gprs), enable cross-border movements that lead to the emergence of a new type of belonging that is today the main concern of the social and political sciences. It can be said that the name of this new form of belonging is cosmopolitanism, cosmopolitan way of belonging or with an etymologic translation being a "world citizen" – belonging nowhere or everywhere depends on conceptualizing. On the other hand, as Nederveen Pieterse (2006: 1248) points, it is not only a new way of belonging but also a new ethos: "globalization is circumstance and cosmopolitanism is the ethos".

Cosmopolitanism or Cosmopolitanization

Some ideas implying cosmopolitanism can be found in different cultural and religious traditions. On the other hand, the whole project of Enlightenment can be seen as based on the idea of cosmopolitanism. This project traces its roots back to the ancient Greek philosophy. Although there is not a uniform or universal definition or, let's say, interpretation of cosmopolitanism, there is a common aim to start the history of the term with the Stoics. The Stoic emphasis on the term cosmopolitanism comes from the double meaning which designates an antinomy in its Greek etymology: "the local community of our birth and community of human[ity]" (Nussbaum, 1996: 4), cosmos and polis. But as we learn from Nussbaum, there had been at least one cosmopolitan, before stoics who is when

asked where he came from, the ancient Greek Cynic philosopher Diogenes replied, "I am a citizen of the world." He meant by this, it appears that he refused to be defined by his local origins and local group memberships... and he insisted on defining himself in terms of more universal aspirations and concerns. (Nussbaum, 1996: 4)

The diogenic position is essential here because it involves a constant aspect of the views on cosmopolitanism. Although there are some historical moments of cosmopolitanism, it reappears in modern times with strong connotations. In the 1990's world which achieves a new form and momentum especially through the introduction of new communication technologies

and the market economy, Hannerz presented a Diogenic way of being cosmopolitan in a new form. He (1990: 239) describes cosmopolitanism as "an intellectual and aesthetic stance of openness toward divergent cultural experience". Through an aspiration from Merton's study he elaborates cosmopolitanism as opposite of local.

In the current debates and conceptualizations cosmopolitanism appears in different forms. Delanty (2006) groups these forms of cosmopolitanism under three headings. These are moral cosmopolitanism, political cosmopolitanism and cultural cosmopolitanism (p. 28). Also, Yeğenoğlu (2005) groups these conceptions of cosmopolitanism under two headings which provides a covering framework. These are "cosmopolitanism as a question of legal and political governance" and "cosmopolitanism as a question of cultural identity". Yet, Yeğenoğlu notes that "despite the differences between these two positions ... what brings them together is the round of applause they give to the allegedly diminishing significance of the role of the nation-state" (p: 106). It can be proposed that if the obsolescence of nation-state or national sovereignty is the main concern, it is because the fact that borders of nation-state are more certain and strong than that of cultures and identities and other forms of localities – I will suggest some reasons in order to understand this position in next sections.

The emphasis on the obsolescence of nation-state appears in Martha C. Nussbaum's thoughts about cosmopolitanism can be given as an example of the "disdain felt towards nation-state" (Yeğenoğlu, 2005: 116) and towards its borders. In Nussbaum's (1996: 4) moral and universalist cosmopolitanism discourse nation is presented as an obsolete way of understanding human condition - culturally, politically or socially. In opposition to patriotism, cosmopolitanism means "regarding all human beings as our fellow citizens and neighbors". For Nussbaum, education occupies a central place for the development of such a cosmopolitan vision:

So if we fail to educate children to cross those boundaries in their minds and imaginations, we are tacitly giving them the message that we don't really mean what we say. We say that respect should be accorded to humanity as such, but we really mean that Americans as such are worthy of special respect. And that, I think, is a story that Americans have told for far too long. (Nussbaum, 1996: 7)

Like Nussbaum, also Delanty (2006: 26) thinks that "the social world as territorially given, closed and bounded by the nation-state and the class structure of the industrial societies did not sit comfortably with the openness of the cosmopolitan idea, with its universalistic orientation". Therefore, he understands cosmopolitanism as an "revolt of the individual against the social world, for to be a 'citizen of the world' was to reject the immediately given and closed world of particularistic attachments" especially the attachments of the nation-state or given cultural space.

On the other hand, Cheah (2006: 491) thinks that in the modernity or globalization process, "the visions of cosmopolitanism have mutated from an intellectual ethos to an institutionally grounded global political consciousness". He makes a comparative reading between Kantian Cosmopolitanism and Marx's socialist cosmopolitanism. Cheah evaluates Immanuel Kant as a "true inaugurator of modern" or new cosmopolitanism, since he "retains the idea of membership to humanity as a whole by insisting on the importance of 'knowledge of a man as

a citizen of the world" in especially his *Perpetual Peace*. From this point of view according to Cheah, Kant articulates at least four different modalities which provide the main discussions of the contemporary way of conceptualizing cosmopolitanism. These are "first, a world federation as the legal and political institutional basis for cosmopolitanism as a form of right; second, the historical basis of cosmopolitanism in world trade; third, the idea of a global public sphere; fourth, the importance of cosmopolitical culture in instilling a sense of belonging to humanity" (Cheah: 2006: 487). But for Cheah, because of the discordance between economy and solidarity, "we cannot automatically assume that experiences of globalizing world where people, things, and events have become more and more connected necessarily lead to and form the substrate for a cosmopolitan form of politics that displaces that of the nation-state" (Cheah: 2006: 491). So for him "the feasibility of institutionalizing a mass-based cosmopolitan political consciousness... very much remains an open question" in contemporary world and "it is not enough to fold the pluralistic ethos of older cosmopolitanisms into the institutionalized tolerance of diversity in multicultural societies" or in a global cosmopolitan democracy (2006: 495).

On the other hand, some writers prefer to be vigilant about the ways of conceptualizing cosmopolitanism in the domain of cultural experiences. Jeremy Waldron (2000) is the one of them. Waldron, discusses cosmopolitanism under two topics: cultural cosmopolitanism and cosmopolitanism as a right in Kantian thought. According to him one cannot speak about the cultural cosmopolitanism in a concrete meaning of the word, insofar as cosmopolitanism designates to self-consciousness about his/her or others' cultural reasoning, since for him, "social and cultural practices do not exist in order to make up a colorful distinctive culture of us to display and immerse ourselves in" (p. 234). In this situation, he suggests not cultural consciousness but internal aspect (internal story) which is for Waldron, more constitutive than self-consciousness. He gives an example of internal story:

If ... I ask an elder of the group to which I belong why we have and follow a norm of monogamy, he may tell me a story about the need for reciprocity and equality between lovers and explain why this is difficult or impossible in polygamous relationships, or he may tell me a story about the sun and the moon and about there being only one of each. (Waldron, 2000: 234)

So for him, at this point, there are two possibilities of either accepting or rejecting the internal story or in other words "find[ing] the sun-and-moon story bewildering or unsatisfying" (2000: 235). If the choice is the latter, then as Waldron puts forth, "[one] no longer understand or respect the norm on the basis on which it claims [his/her] respect and understanding" (p. 235). On the other hand, Waldron describes cosmopolitan right with an aspiration from Kant, as "one's willingness to do what is required by the general principle of sharing this limited world with others". And for him, "what is incompatible with cosmopolitan right is the presentation of one's engagement with a particular set of cultural norms and practices as though ... they were costumes or attributes rather than intelligent and intelligible structures of reasoning" (p. 242).

David Held (2003: 168) treats Waldron's approach to cosmopolitanism as an example of quasi misunderstanding. For Held cosmopolitanism, as appears in Waldron's work, "is not at

loggerheads with all aspects of state tradition; not it denies cultural difference or the enduring significance of national culture [shortly as a concept that] against cultural diversity". Instead, Held holds the view that "cosmopolitanism needs to be reworked for another age". In such a reworking, cosmopolitanism "should be understood as the capacity to mediate between national cultures or communities of fate and alternative styles of life" (p. 168). For him emerging of this kind of cosmopolitanism entails some principles that should be recognized. These principles are egalitarian individualism, reciprocal recognition and impartialist reasoning. He takes these principles of cosmopolitanism in order to describe the ethical and political space of it. Firstly, egalitarian individualism implies that "ultimate units of moral concern are individual human beings" in other words, not states, societies, nations or cultures and these individuals are belongs to "a single moral realm in which each person is equally worthy of respect and consideration". Second one, reciprocal recognition implies for Held, that "the status of equal worth should be acknowledged by everyone". And first and second principle both requires a third one, the impartialist reasoning which means that "each person should enjoy the impartial treatment of their claims" (Held, 2003: 169). Held thinks that these three principles of cosmopolitanism will be efficient insofar as a cosmopolitan democracy is developed. For him nation-states are the main mediator in achieving such a global framework. Otherwise these principles remain as ideal constructs.

At this point another way of conceptualization of the term comes from Ulrich Beck (2002, 2003 et al.). In his way of conceptualization, cosmopolitanism is treated as a process that mimics the globalization. He makes some distinctions while pointing out his way of conceptualization. As understood by him, cosmopolitanism could be conceived in three different streams which flow simultaneously: banal cosmopolitanism, methodological cosmopolitanism and cosmopolitanization. What is clear in his approach is that (2003: 26) "the core of cosmopolitanism is the recognition of the otherness of other" and "it affirms other as both different and equal". Therefore, according to Beck, cosmopolitanism "sets itself against both racism and universalism" and "this includes making clear... [that] the ethnocentric universalism of the west is an anachronism that can be overcome". So it is obvious for him that "cosmopolitanism is an antidote to ethnocentrism and nationalism" and also is an attitude where the local and cultural attachments of nation-state comes its end – likewise Kantian notion of "kingdom of ends". In the long history of the term from ancient Greek philosophy to Enlightenment – Kant- as Beck argues, "cosmopolitan [always] ignores the either/or principle and embodies 'this-as-well-as-that' principle" (2003: 16). But in the conditions of modernity things become more complicated. In Beck's perception modernity has two historical moments: First modernity and second modernity. For him the first modern world was a nation world and

there was a clear division between inner and outer, between domestic and foreign. In that world the nation state was the principle of order. Politics were national politics, culture was national culture, labor, class formation and class conflict were all primarily features of the nation state. [on the other hand] International politics was a multiplication of nation states, each defining one another's borders and mirroring one another's essential categories. (Beck, 2003: 26)

In the first modernity, as the two sides of an interdependent whole national and international together brings about the process of globalization. Beck prefers to call second modernity instead of globalization but his main emphasis is on the trans-nationality. The importance of trans nationality for Beck, comes from the fact that "when we examine the world from a trans-national perspective, it is obvious that national and international are becoming harder and harder to distinguish" (2003: 26). So it can be said that the peculiarity of trans-nationality is the ambiguous character of the borders while distinguishing inner from the outer, nation from its outside. It means that the "defining parts of the nation becomes denationalized". This also eventuates with the transmutation of national into a phantom or "zombie category". Therefore, in this context what he called second modernity is a transnational or cosmopolitan modernity – as a type of modernity that he uses instead of the term globalization - that is in question "when society ceases to be a synonym for the nation state, and when all social [economic, cultural, political and technological development becomes first and fundamentally transnational. This process also comes up with "less regard for state boundaries [borders]" in which "people shop transnationally, love transnationally, educated trasnationally, live transnationally (that is combined multiple loyalties and identities)" (p. 27). While defining all these types of being transnational, Beck's preference is the term cosmopolitanization. He suggests cosmopolitanization as an "internal globalization" or in other words as "globalization from within the national societies... [that] transforms everyday consciousness and identities significantly" (Beck, 2002: 17). Also for him,

Globalization is a non-linear, dialectic process in which the global and the local do not exist as cultural polarities but as combined and mutually implicating principles. These processes involve not only interconnections across boundaries, but transform the quality of the social and the political inside notion-state societies. (Beck, 2002: 17-18)

Therefore, for Beck it is not the matter what is described as globalization, but rather as cosmopolitanization or as methodological cosmopolitanism which "builds a frame of reference to analyse the new social conflicts, dynamics and structures of trans-nationality". In asserting this Beck's main aim is to put forth the cosmopolitanization of cultural and social claims or realities as a process in which "cosmopolitan perspective or outlook emerges as the result of clash of cultures and rationalities within one's own life, the 'internalized other'" (2002: 18). On the other hand, if there is a lack of cosmopolitan perspective that is to say a lack of everyday consciousness of trans-nationality, then it means for Beck, "banal cosmopolitanism".

What makes Beck's position important in cosmopolitanism discourse is its inherent dynamics in which cosmopolitanism is understood as a process rather than an actual position or outcome. However, Roudometof (2005: 117) finds some contradictions in Beck's argumentation. For him, first of these contradictions is, his way of simultaneously employing cosmopolitanism both as a process and as an outcome; and second, Beck intertwines cosmopolitanism and transnationalism. Cosmopolitanism discourse that we mentioned thus far is critically evaluated by Calhoun.

He argues that "cosmopolitan liberals often fail to recognize the social conditions of their own discourse, presenting it as freedom from social belonging rather than a special sort of belonging, a view from nowhere or everywhere rather than from particular social spaces". The

views of cosmopolitan elites express privilege; as Calhoun points these views cannot be presented as "neutral apprehensions of the whole". So he also argues that "an approach that starts with individuals and treats culture as contingent cannot do justice to the legitimate claims made on behalf of 'thick attachments' to particular solidarities still matter – whether in the forms of nations, ethnicities local communities, or religions". For Calhoun to present cosmopolitanism as the universalistic enemy of particular, parochial or local solidarities is a kind of failure to understand the world as it is (Calhoun, 2003: 532).

As it seen from the debates on cosmopolitanism with respect to globalization now it is necessary to develop another point of view. In such a view cosmopolitanism should be understood as tension between home and away or local and global. This understanding of tension entails a discussion on border and belongings, their meanings and transformations in the historical course.

Thinking About Borders

In a global age, it is believed that by a consequence of the interconnectivity of the nation-states, cultures and worldviews are getting interwoven, and (in a large scale) new types of belonging are emerging. Thus in the social sciences, the emphasis on borders becomes more and more dominant than ever. No doubt it is the consequence of globalization and its interconnected nature in which by the time borders has become weakened and only seen as unused and obsolete utilities. Nevertheless, as Rumford points it, "a globalizing world is a world of networks, flows and mobility" and for him "it is also a world of borders" (Rumford, 2006: 163). So while thinking about borders, it is important to note that there are multiple and various types of borders. And it is important to know that in these conditions of globalization, nothing but borders concern us, but why?

In the light of this concern and in order to find a concrete answer to this "why?" Let's start with a basic assumption implied in the meaning of the concept 'border' that it is something uncrossable. Border must not be passed through otherwise it cannot be border. If the border is crossable or permeable, we can hardly talk about its possibility as a boundary, barrier or limit implied in its basic meaning. In fact, from this point of view as the ontology of border implies the impossibility of crossing other side, provides us an ability to make some distinctions within various conceptualizations of the border. Especially in the conditions of the global interconnected and especially as a phenomenon, border is usually employed in order to make distinctions between home and away – also between parochial and universal, local and global.

Thus, as we saw in the previous sections, the main character of globalization as interconnectedness, interdependency and interaction among states, cultures and more generally locales first and foremost affects – or more specifically mutating – both actually existing borders and perceiving, conceptualizing it. Therefore, it is not surprise that the main concern about globalization and cosmopolitanism inevitably concentrates on the significance of the world and home (roots) that is defined and confined by borders. This emphasis on border in the literature of globalization is echoed in the works of Balibar (1998), Beck (2002) and Rumford (2006). For example, as Rumford points that,

...theorizing borders and the dynamics of bordering and rebordering have become key components of understanding contemporary social and political change. Many of the themes central to contemporary social theory – globalization, cosmopolitanism, networked community, mobilities and flows – have led to both a rethinking of the nature and role of borders, and, at the same time, have caused social theorists to place borders more centrally in the study of society (Rumford, 2006: 155).

Rumford conceives the consequences of globalization as a tension between de-bordering and re-bordering, for him "increased mobility in society (and between nation-states) requires new borders to regulate forms of activity which old style territorial borders cannot achieve" (2006: 164). In such a view it can be seen that borders become permeable by the process of globalization that in turn leads to the reinforcement of the borders for the purpose of security.

As Balibar (1998: 220) puts forth "contemporary globalization is certainly bringing about what can be called an under determination of border, a weakening of its identity". Thus, for him it is certain that "borders are vacillating" and

[borders] are no longer localizable in an unequivocal fashion. It also means that they no longer allow a superimposition of the set of functions of sovereignty, administration, cultural control, taxation, and so on, and consequently a conferral on the territory, or better, or the duo of territory and population, of a simultaneously englobing and univocal signification of "presupposition" for all other social relations. (Balibar, 1998: 219)

Nevertheless, in Balibar's argumentation, the vacillation of borders "does not mean that they are disappearing" but rather "being both multiplied and reduced in their localization and their function" (1998: 220). But also he thinks that, the story of the vacillation of the borders goes beyond the globalization. For him the over determination of borders in the modern times, prepares a convenient condition to vacillation of borders in a global era. By the over determination of border, he designates the fact that the border of a state is identified with border of a culture and an identity (at least in Europe). Also this identification provides global visioning with a partitioning function. So in his approach, it can be said that mutually bordering (for the establishment of nation-state) brings about globalization, and globalization brings about under determination of borders. Then it is obvious that for Balibar that:

Notional borders would not be capable of securing (or trying to secure) identities, would not be capable of marking the threshold at which life and death are played out (in what in Europe is called "patriotism")... they would not be capable of being "internal borders" (internalized borders, borders for interiority) were they not idealized. (Balibar, 1998: 221)

Then, at this point it is also essential to pose a question that why borders were idealized? Balibar gives an answer to this question and he thinks that "they were idealized because they were imagined as the point at which "worldviews... were at stake" (1998: 221-22). But it is worth to think whether this answer is adequate. If it is inadequate, it would probably stem from its approach to ideal or the functionality of ideal through constitution of identity.

Also for Beck (2002: 19) in the global condition (reflexive modernization or second modernity), main problem is the "pluralization of borders". This is exclusively a problem especially "for the fundamental dualisms of the first modernity and before, as the border between nature and society, subject and object, life and death, We and Others, war and peace". From the perspective of cosmopolitanization or the internal globalization, pluralization of the borders "means the pluralization of nation-state borders" (Beck, 2002: 19). So it means that by globalization whether its source is internal or external, culturally, economically, politically, legally, technologically a new kind of multitude of "non-identical borders" emerges. Beck thinks that "in the terms of nation-state (or methodological nationalism) these borders coincide, but in the terms of methodological cosmopolitanism these borders diverge" (Beck, 2002: 19). So for him the pluralization of borders also means the mutation of borders in a divergent manner which exclusively and especially subverts the veracious nature and logic of border that assures the reliability of our representations of external reality – such as national, cultural realities.

Another or, say, a bit more sophisticated way of conceptualizing borders comes from Žižek (1993) whose argumentation engages with the Lacanian approach to self or identity construction. Žižek (1993: 216) evaluates the border[line] by setting out the Lacanian premise as "a horrifying, lethal and at the same time fascinating phenomenon". He marks the Lacanian conceptualizing of the border that is "what Lacan, apropos of Sophocles Antigone, attempts to indicate by means of the Greek word *ate*" (p. 216). What does the term *ate* mean for Lacan? For Žižek, Lacan uses the word to denote "simultaneously...a horrifying limit that can never be reached, the touch of which means death, and the space beyond it". So the main character of conceptualizing (theorizing, understanding, etc.) border, in this way is its understanding as a "primacy of limit over the space". In the case of *ate* this means that "we do not have two spheres (that of reality and that of pure fantasy) that are divided by a certain limit instead of this, "what we have is just reality and its limit" and "limit as the abyss or void around which it is structured". So in Žižek's words border or limit

marks a certain fundamental impossibility (it cannot be trespassed across, if we come too close to it, we die), while its beyond is prohibited [like nation-states borders] (whoever enters it cannot return, etc). We have thereby already produced the formula of the mysterious reversal of horror into bliss: by means of it, the impossible limit changes into the forbidden place. In other words the logic of this reversal is that of the transmutation of the real into the symbolic: the impossible-real changes into an object of symbolic prohibition. (Žižek, 1993: 216)

Žižek's impossible real can be understood through Wittgenstein's famous eye metaphor that "the eye ...can not ever be part of the seen reality" (Žižek, 1993: 203). By Žižek's way of conceptualizing the border with respect to its uncrossable and impossible character, it is more easy to understand why borders are idealized. Through this understanding of border, there is also a shortcut to explanation of home as a place of culture or as identical with national territory. Žižek describes home (or nation) as a "fantasy space" and he evaluates this space as secondary. Here, in a Lacanian approach fantasy "is the ultimate supporter of reality" or it is "far from being a kind of dreamlike cobweb that prevents us from 'seeing reality as it effectively is', fantasy is [directly] constitutive of what we call reality" (Žižek, 1993: 218). Thus,

as Žižek points so well, border (ate) functions through intervening the perception of reality by "transmutating impossible reality" into what he calls, "symbolic prohibition". This symbolic prohibition brings about a kind of "symbolic bliss" that its "logic ... enables us to articulate one of the fundamental mechanisms of ideological legitimization [of home, nation, nationality]: we legitimize the existing order by presenting it as the realization of a dream -- *not of our dream, but of the Other's, the Dead Ancestor's dream*, the dream of previous generations [in other words our roots] (1993: 217).

What makes Žižek's position privileged, in his way of thinking and theorizing borders is not only his approach to the phenomenon of border as an impossible entity, but also his answer to the question that how and why borders are idealized. The very logic of his approach, makes easy to understand double character of the border as an impossible limit and as a prohibited barrier. In this regard, it could be asserted that Balibar's point on the overdetermination of border, can be translated into Žižek's approach as the overdetermination of the prohibition of border as a barrier. As I will elaborate in the next section, Žižek's conceptualization of border as "the transmutation of the impossible real in to the symbolic prohibition" provides a large scope in order to develop an adequate model for the way of approaching cosmopolitanism.

Conclusion: Cosmopolitanism at Home

At this moment also as a conclusion, it is very instructive to ask some questions about the problem that has been discussed so far. One of these questions could be pose as: what does home and away mean in global circumstances- whether transnational or interconnected? Another one might be how a real or robust cosmopolitanism can be understood as a tension between home and away? In the light of these two question, I am not suggesting "feeling at home" but rather "appearing at home" or "initiation at home" and, therefore, my main aim is to ask where can we grasp "home" with its real function especially in relation to "cosmopolitanism" and how can it be conceptualized. I believe that such a conceptualization will prepare a convenient situation to understand the "real" meaning of cosmopolitanism.

An investigation that is made in order to find adequate responses to these questions, entails an examination of some alternative variants of conceiving cosmopolitanism. These considerations, as pointed out by Werbner (2006: 496) appear in an oxymoron fashion that "joins contradictory notions of local specificity and universal enlightenment" or of the local attachments and global detachments. This means also that as a subject matter of an inquiry, "how local, parochial, rooted, culturally specific and demotic notions could co-exist with the trans-local, transnational, transcendent, elitist, enlightened, universalist way of life". Or as a reversal of this, could there be an enlightened normative cosmopolitanism which is not rooted (or let's say, rootless) in patriotic and culturally committed loyalties and understandings? As a result of this way of combining apparently contradictory opposites, a kind of alternative conceptualization of cosmopolitanism emerges in the related literature: cosmopolitan patriotism, rooted cosmopolitanism, cosmopolitan ethnicity, working-class cosmopolitanism, discrepant cosmopolitanism and cosmopolitanism at home. In her elaboration of Mamadu Diouf's (2002) suggestion, adds to these variations a new one which is vernacular cosmopolitanism. In this paper my aim is to examine another conceptualization which is, as suggested by Shemaam Black (2006) *Cosmopolitanism At Home*. But before examining it, there

is need to say something about Appiah's (1998) approach to cosmopolitanism in which cosmopolitanism appears in relation to compatriotism.

For Appiah, cosmopolitanism and patriotism should be understood as sentiments rather than as ideologies. As a sentiment cosmopolitanism means "taking pleasure from the presence of other, different, places that are home to other different people". So for him while cosmopolitan takes such pleasure, at the same time he/she could "be attached to a home of his or her own, with its own cultural particularities" (1998: 91). Appiah calls this situation, rooted cosmopolitanism. In asserting rooted cosmopolitanism Appiah argues that

In essence, that you can be cosmopolitan – celebrating the variety of human cultures; rooted – loyal to one local society (or a few) that you count as home; liberal – convinced of the value of the individual; and patriotic – celebrating the institutions of state (or states) within which you live. (Appiah, 1998: 106)

If we conceive this mode of being in Waldron's words, as if "they were costumes or attributes rather than intelligent and intelligible structures of reasoning" (2000: 242) and if we accept the main argumentation of "rooted cosmopolitanism", do not we remain blind to the question that how one become a cosmopolitan. In Appiah's rooted cosmopolitanism there are only answers or descriptions in which cosmopolitanism is presented as an outcome or as a consequence. But it seems to me that there is also a necessity of posing questions concerning cosmopolitanism. There might be roots or loyalties that are attached even to a cosmopolitan; but it is important to understand that whether these roots occupy a place that is central to identity or not.

Shamem Black, in her essay *Cosmopolitanism at Home*, explores how modern cosmopolitanism might paradoxically emerge through an embrace of domesticity and kinship. Through a reading of the Amitav Ghosh's fiction, *The Shadow Lines*, Black argues that as a vision or an outlook, "cosmopolitanism should be more committed to recognizing the world through the home" (2006: 45). She tries to articulate a new way of conceptualizing cosmopolitanism in contrast to the general way of conceptualizing, understood as "feeling at home in the world" or as a "world citizen". As pointed out by Black (2006: 46), Amitav Ghosh's fiction "illuminates the intimacy between the familial and foreign" and "his work suggests that a robust cosmopolitan sensibility requires close attention to the energies of domestic life". In asserting these ideas, Black conceives cosmopolitanism as an "attitude of open engagement with unfamiliar people and places". So it is obvious for her that what makes an individual cosmopolitan is neither embracing others with a humanitarian ideal nor appreciating their cultures or traditional practices, but first and foremost being open to other, unfamiliar or stranger (places or identities). Black point the discomfort of the theories of cosmopolitanism with the theme of "being at home" and also with the "parochial attachments and locality as well as the home as a space of the family that perpetuates the nationalist, communalist and provincial sensibilities". She thinks that the main reason of this general discomfort with the home and family is their metaphorical implication that "makes the social construction of community seem natural and inevitable" and also seems to bear "essentialist visions of belonging" (2006: 48). On the other hand, as she suggests,

the logic of *The Shadow Lines* requires collaboration between conceptualizing one's home and conceptualizing one's world. Individuals in the novel develop as cosmopolitan subjects both by confronting the contours of their own domestic location and by reaching outward to imagine the domestic lives of others unlike them. (Black, 2006: 50)

Through Tridip who is one of the cosmopolitan individuals of the novel, *The Shadow Lines* insist that robust cosmopolitanism emerges through attention to the contours of one's home. This insistence involves also a suggestion that "true cosmopolitanism demands careful contemplation rather than passive transcultural experiences" (Black, 2006: 54). At this point a proposition of Tridip, "imagination with precision" is suggested by Black as a slogan for ideal version of cosmopolitanism. In this sense, the paradoxical, if not oxymoron construction, of the idea of cosmopolitanism at home, comes from this phrase: "imagination with precision". For Black, imagination connotes that conceptualizing of others beyond positivism in a way that "offers more than a self-serving fantasy of cultural difference" and "demands a respect for the specificity and uniqueness of other lives". But this imagination should be with precision and this "precision develops exclusively through the overlooked details of domestic life" (p. 54). What makes Black's argumentation important is her regard about the functions of the domestic life and its borders. She conceives cosmopolitanism as a sympathetic perspective-taking and follows its traces in the inner space and architecture of domestic life – overlooked details of domestic life. As she points at the end of the *Cosmopolitanism at Home*, the most robust cosmopolitans are also the ones most bound to home (2006: 62).

Thinking on cosmopolitanism with the words of Black entails a revisiting of the Žižek's views about borderline. Žižek's conceptualization of border both as "symbolic prohibition" and as "impossible real" becomes very instructive in order to understand Black's suggestion of cosmopolitanism as a domestic orientation. What makes these two approaches similar to each other? Answer is not complex; Žižek's uncrossable border and Black's cosmopolitanism without crossing-border. But beyond this similarity there is also a kind of consistency: Žižek's impossible real that makes "home" as fantasy place without outside through the transmutation of the impossible to prohibition and Black's consideration of "away" as an extension of home where cosmopolitan individuals grow up.

References

- APPIAH, A. K. (1998). 'Cosmopolitan Patriots' in P. Cheah and B. Robbins (eds), *Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation*, Minneapolis and London: University of Minnesota Press, pp. 20 – 41.
- BOHMAN J. And LUTZ-BAHMAN M. (1997). Introduction, in James Bohman and Matthias Lutz-Bachman (eds.), *Perpetual Peace: Essays on Kant's Cosmopolitan Ideal*, Massachusetts: MIT press, pp 25 – 58.
- BALIBAR, E. (1998). The Borders of Europe, in P. Cheah and B. Robbins (eds) *Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation*, Minneapolis: University of Minnesota Press.
- BECK, U. (2003). 'Rooted Cosmopolitanism: Emerging from a Rivalry of Distinctions' in Ulrich Beck, Natan Sznaider, Rainer Winter (eds), *Global America? The Cultural Consequences of Globalization*, Liverpool University Press, pp. 15 –29.
- BECK, U. (2002). The Cosmopolitan Society and its Enemies, *Theory, Culture and Society* 19(1–2): 17–44.
- BLACK, Shameem (2006). Cosmopolitanism at Home. Amitav Ghosh's *The Shadow Lines*. *The Journal of Commonwealth Literature*, vol. 41 (3), pp.45-65.
- CALHOUN, Craig (2003). Belonging in the Cosmopolitan Imaginary, *Ethnicities*, vol. 3, pp. 531 – 553.
- CHEAH, Peng (1998). 'Introduction: part II: the cosmopolitical today', in P. Cheah and B. Robbins (eds), *Cosmopolitics: Thinking and Feeling Beyond the Nation*, Minneapolis and London: University of Minnesota Press, pp. 20 – 41.
- CHEAH, Peng (2006). Cosmopolitanism, *Theory Culture Society* 2006; 23; pp. 486-496.
- DELANTY, G. (2006). The cosmopolitan imagination: critical cosmopolitanism and social theory. *British Journal of Sociology*. Vol. 57, No. 1, pp 25 – 47.
- HANNERZ, Ulf. (1990). Cosmopolitans and Locals in World Culture, *Theory, Culture & Society*, vol. 7, pp. 237-251.
- HELD, D. (2003). From Executive to Cosmopolitan Multilateralism, in David Held and Mathias Koenig-Archibugi (eds.), *Taming Globalization: frontiers of governance*, Polity Press, pp 160 - 190.

- NEDERVEEN PIETERSE, J. (2006). Emancipatory Cosmopolitanism: Towards an Agenda. *Development and Change* 37 (6), pp 1247 – 1257.
- NUSSBAUM, Martha (1996). 'Patriotism and cosmopolitanism', in Joshua Cohen (ed.), *For Love of a Country: Debating the Limits of Patriotism*, Boston, MA: Beacon Press, pp. 1 – 44.
- RUMFORD, C. (2006). Theorising Borders, *European Journal of Social Theory* 9(2): 155–169
- WALDRON, James (2000). Who is Cosmopolitan? *The Journal of Political Philosophy*, vol. 8, no. 2, pp. 227-243.
- WERBNER, Phina (2006). Vernacular Cosmopolitanism, *Theory, Culture & Society*, vol. 23, pp. 496- 498.
- YEĞENOĞLU, M. (2003). Liberal Multiculturalism and the Ethics of Hospitality in the Age of Globalization, *Postmodern Culture*, Vol. 13 No.2.
- YEĞENOĞLU, M. (2005). Cosmopolitanism and nationalism in a globalized world, *Ethnic and Racial Studies* Vol. 28 pp. 103 – 131.
- ZİZEK, Slavoj (1993). 'The Thing That Thinks': The Kantian Background of The Noir Subject, in Joan Copjec (ed.) *Shades of Noir*, Verso, pp. 199- 226.

Türkiye’de Problem Çözmeyi Geliştirmeye Yönelik İlkokul Düzeyindeki Lisansüstü Tezlerin Sistematiik İncelenmesi

Mine Bayar^a

Özet

Bu araştırmanın amacı Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında problem çözmeyi geliştirmeye yönelik ilkokul düzeyinde yapılan lisansüstü çalışmaları belirli kriterlere göre incelemek ve bu çalışmalarının eğilimlerini belirlemektir. İlgili araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman incelemesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırma boyunca literatür incelemeleri ve dahil etme kriterlerine uygun olan 29 tez incelenmiştir. Araştırmaya dahil edilen çalışmalar, araştırmacı tarafından hazırlanan tez inceleme formu kullanılarak incelenmiş, elde edilen veriler betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda lisansüstü tezlerin daha çok nicel araştırma yöntemi çerçevesinde deneysel desende yapıldığı, veri toplama aracı olarak ölçekten sıklıkla faydalandığı ve veri analizinde en çok t testine başvurulduğu bulunmuştur. Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak araştırmacı ilgili literatürde ilkokul düzeyinde matematiksel problem çözme ile ilgili çok sayıda lisansüstü tez çalışılmış olmasına rağmen problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik lisansüstü tez çalışmalarının daha az olduğu sonucuna varmıştır. Bu bağlamda problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik daha fazla lisansüstü tez çalışmasının yapılması gerektiği önerilebilir.

Anahtar Kelimeler

Matematik eğitimi
İlkokul
Problem çözme
Sistematiik inceleme

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 09.08.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1339916

A Systematic Investigation of Primary School Level Graduate Theses on Improving Problem Solving in Turkey

Abstract

This study aims to examine the postgraduate studies conducted in Turkey between 2012 and 2022 at the primary school level to develop problem-solving according to specific criteria and to determine the tendencies of these studies. The related study was conducted as a document review within the framework of a qualitative research approach. In this context, literature reviews and 29 theses that met the inclusion criteria were examined throughout the study. The studies included in the study were examined using the thesis review form prepared by the researcher, and the data obtained were analyzed using the descriptive analysis technique. As a result of the research, it was found that postgraduate theses were mostly conducted in experimental design within the framework of quantitative research method, scales were frequently used as data collection tools and t-test was mostly used in data analysis. Based on the findings, the researcher concluded that although there are many postgraduate theses on mathematical problem-solving at the primary school level in the relevant literature, there are fewer postgraduate thesis studies on developing problem-solving skills. In this context, it can be suggested that more postgraduate thesis studies should be conducted to improve problem-solving skills.

Keywords

Mathematics education
Primary school
Problem-solving
Systematic investigation

About Article

Received: 09.08.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1339916

Giriş

Günümüzde değişen dünya düzeni ve gelişen teknolojiye ayak uydurmak için ülkeler eskisinden daha fazla eğitime önem vermeye başlamışlardır. Bu bağlamda ülkeler daha nitelikli eğitime ihtiyaç duyduklarından dolayı sürekli olarak eğitim sistemlerinde değişiklikler ve yenilikler yapagelmektedirler. Bu değişikliklerin daha çok fen bilimleri ve matematik bilim dallarında gerçekleştiği görülmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak 21 yüzyılda üreten ve yenilikçi kişiler yetiştirmeyi hedefleyen ülkeler matematik eğitim programlarında değişikliğe gitmişlerdir. Matematiği öğrenmenin eleştirel, yaratıcı ve mantıksal düşünme becerilerini geliştirdiğini düşünen ülkeler (Örneğin Singapur, Finlandiya ve Avustralya), programlarında yaptıkları yeniliklerle problem çözme, sorgulama ve ilişki kurma gibi becerilerle donatılmış kişiler yetiştirmeyi amaçlar hale gelmişlerdir (Stacey, Burton ve Mason, 1985). Bu becerilerin başında problem çözme ve kurma, matematiksel düşünme, modelleme ve akıl yürütme yer almaktadır (Niss ve Hojgaard, 2019). Bunun bir yansıması olarak Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Matematik Dersi Öğretim Programı incelendiğinde geliştirilmesi gereken becerilerden özellikle problem çözme becerisinin üzerinde durulduğu ve 1. sınıftan itibaren problem çözme beceri ile ilgili kazanımlara yer verildiği görülmektedir (MEB, 2018).

Problem, öğrenen kişilerin karşılaştığı, çözüme ihtiyaç duyulan ve çözüm yolunun belli olmadığı bir durumdur (Posamentier ve Krulik, 2008). Matematik, problemlerle çalışmayı matematiksel düşünmeye sebep olarak problemlerin çözümlerine yönelik stratejiler geliştirmeye ve geliştirilen stratejilerin günlük yaşamda karşılaşılan her türlü probleme uygulamasına olanak sağlar. Çünkü problem hem zihinsel hem de fiziksel çaba harcamayı gerektiren ve bu yolla insanın gelişmesine sebep olan, olası durumu değiştirmeye zorlayan uyarandır (Israel, 2003). Matematik öğretiminde problemin, öğrencilerin ön öğrenmelerine uygun hazırlanması, problematik ve meraklandırıcı yönünün öğrencilere öğretilcek matematik eğitime dayanması, yanıtlar ve metotlar için sebepler ve açıklamalar istemesi özelliklerine sahiptir (Van de Walle, Karp ve Bay-Williams, 2019). Problem çözme zihni karıştıran ve inancı belirsiz eden durumlar olarak belirtildiğine göre problem çözümü, belirsiz olan durumun ortadan kaldırılması demektir (Baykul, 2016).

Problem çözme kişinin karşılaştığı güçlüğün üstesinden gelmesinde önemli bir vasıtaadır ve eğitim öğretimde önemli bir yeri vardır (Altun ve Arslan, 2006). Problem çözme, çözümün hemen belirlenmediği durumlarda çözüme ulaşmak amacıyla yapılması gereken işler dizisidir (Cooper, 1986). Özsoy’a (2006) göre problem çözme matematik bilgisi, temel akıl ve işlem becerilerini kullanarak süreç içerisinde belirsizlik durumunun ortadan kaldırılması şeklinde tanımlamıştır. Tertemiz ve Çakmak (2004) problem çözenin bir süreç olduğunu; bu sürecin problemin tanıtılması, problem hakkında farklı çözüm yollarının belirlenmesi, bu yollardan uygun olanının tercih edilmesi, tercih edilen yolun uygulanması ve sonucun değerlendirilmesi şeklinde basamaklardan oluştuğunu dile getirmişlerdir.

Problem çözme farklı şekillerde düşünülebilir. Öncelikli olarak problem çözme bir öğretim konusu olarak dikkate değer görülebilir. Yani problem çözme matematik programında yer alan bir konu olup, dört işlemin, yüzdelerin ve benzeri konuların öğretildiği şekilde öğrencilere öğretilmelidir. Problem çözme şans eseri öğretilmez, vurgu yapılmalı ve dikkat edilerek öğretilmelidir. Ayrıca problem çözme bir öğretim metodu olarak dikkate alınabilir. Bütünü ilişkilendirmek için problem çözme, matematik dersinde var olan temel bir konu

olarak ele alınmalıdır. Problem çözme aritmetiksel işlemlerin öğretimi için bir sebep oluşturur. Bu bağlamda problem çözme bir düşünme şeklidir (Posamentier ve Krulik, 2008).

Problem çözmenin matematik öğretiminde iki önemli ürünü vardır. Bunlardan ilki öğretilen konuya ilişkin strateji ve kuralların geliştirilmesi; ikincisi ise bir kuralı ya da formülü oluşturmak için kullanılacak düşünme yolları ve genel yaklaşımların geliştirilmesidir. Öğrenciler problemlerle çalışarak yeni stratejileri geliştirmeyi ve eski stratejileri yeniden düzenleyerek yeni tür problemleri çözmeyi öğrenirler (Olkun ve Toluk, 2003).

Matematiksel problem çözme süreci farklı şekillerde ifade edilse de en kabul gören problem çözme modeli Polya (1957) tarafından yapılan problemi anlama, bir plan hazırlama, planı uygulama ve çözümün değerlendirilmesi basamaklarından oluşan modeldir. Bu basamaklara aşağıda kısaca değinilmiştir:

Problemi Anlama: Problemi anlayan kişiler, problemi kendi cümleleri ile açıklayabilirler, özet yapabilirler ve mümkün ise problemi anlatan şekil veya şema çizebilirler (Baykul, 2016). Bu basamak özetle problemin ne ile ilişkili olduğunu ne sorulduğunu anlamaktır (Van de Walle, Karp ve Bay-Williams, 2019).

Bir Plan Hazırlama: Bu basamakta problemin nasıl çözülebileceği üzerine düşünülür. Problemin çözümü için istenilirse denklem yazılabilir, materyallerden yararlanılarak problem modellenebilir (Van de Walle, Karp ve Bay-Williams, 2019). Bu adımda problemde verilenler ve istenilenlerle ilişkili matematik kavramlarının bilinmesi, bunlardan problemle ilişkili olanlarının tercih edilmesi ve seçilen bilgiden yararlanılarak istenilenlerle verilenler arasındaki ilişkinin kurulması gerekmektedir (Baykul, 2016).

Planı Uygulama: Hazırlanan planın uygulandığı basamaktır (Van de Walle, Karp ve Bay-Williams, 2019). Planı doğru uygulayan kişi problemin sonucunu belli bir yaklaşık değerle tahmin edebilir (Baykul, 2016).

Çözümün Değerlendirilmesi: Sonucun kontrol edilmesi sonucun mantıksal açıdan değerlendirilmesini, işlemlerin doğruluğunu ve sonucun yapılan tahmine yakın olup olmadığının kontrolünü kapsar (Baykul, 2016). Bu basamak üçüncü basamakta elde edilen sonucun ilk adımda anlaşılan problemin gerçek yanıtı olup olmadığının değerlendirilmesidir (Van de Walle, Karp ve Bay-Williams, 2019).

Matematik problemlerini çözmek isteyen bireyin ilk amacı hedefi belirlemek, kavramları anlamak ve problemin parçaları arasındaki ilişkiyi ortaya koyarak sonuca varmak için gerekli işlem basamaklarını belirlemektir. Metabolişsel becerilerin geliştirilmesi ile öğrencinin problemin doğasını ve karakteristiğini anlaması, problemin çözümü için uygun planın belirlenmesi ve çözüme engel olacak durumların ortadan kaldırılması sağlanabilir. Problem çözme sürecinde bilişsel faktörlerin yanı sıra duyuşsal faktörlerinde etkisi bulunmaktadır. Öğrenciler problem çözmeye karşı olumlu tutuma sahip olmalı ve problemi çözmek için çaba harcamaları gerekmektedir (Jonassen, 2000). Matematik eğitiminde öğrencilerin iyi bir problem çözücü olabilmeleri için birtakım yöntem, strateji ve tekniklerden yararlanılmalıdır. Bu bağlamda öğrencilerin problem çözme becerilerini geliştirmek için problem çözme stratejileri (Kayapınar, 2015), okuduğunu anlama stratejileri (Bayar, 2022), okuma stratejileri (Karakuş-Akman, 2020) ve zekâ oyunları (Şahin, 2019) gibi yollardan faydalanılmaktadır.

Problem çözmenin matematik eğitim programında önemli bir yere sahip olması matematik eğitimcilerinin bu konu üzerine yoğunlaşmasına sebep olmuştur (Loğoğlu, 2016). Baş (2019)

matematik eğitiminde problem çözme kavramına verilen önemden dolayı problem çözme ile ilişkili birçok çalışmanın yapıldığını dile getirmiştir. İlgili literatür incelendiğinde bireylerin problem çözme becerilerini geliştirmek için okuduğunu anlama stratejileri öğretiminin (Bayar, 2022), karikatür kullanımının (Kuş, 2018), problem çözme stratejileri öğretiminin (Ulu, 2011, Kayapınar, 2015), mangala öğretiminin (Durmaz ve Durmaz, 2015) ve üstbiliş stratejileri öğretiminin (Özsoy, 2007) yapıldığı çalışmalarla karşılaşılmaktadır.

İlgili literatürde doğrudan bireylerde problem çözme becerisini geliştirmeyi amaçlayan çalışmaların yanı sıra var olan çalışmaları analiz etmek ve gelecekte yapılacak çalışmalara yön vermek amacıyla önceki çalışmaların incelendiği çalışmalar da bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Özsoy, Bayrak ve Ergan (2017) ilkokul matematik eğitimi alanındaki lisansüstü tezleri inceleyerek araştırma eğilimlerini incelemişlerdir. Coşkun ve Soylu (2021) araştırmalarında ise Türkiye’de matematik eğitimi alanında yapılan problem çözmeye yönelik çalışmaları içerik analizi ile incelemişlerdir. Kılıçkaya ve Toptaş (2017) araştırmalarında ilkokul düzeyinde matematiksel problem çözme ile ilgili lisansüstü tezleri ve makaleleri incelemişlerdir. Benzer şekilde Kanbolat ve Balta (2019) ilkokul düzeyinde matematiksel problem çözme ile yapılan lisansüstü tezler üzerine çalışmışlardır. Ergül, Alp ve Doğan (2022) ise matematiksel problem çözme ve unsurları ile ilgili lisansüstü yapılmış çalışmaları ele almışlardır.

Yukarıda da değinildiği gibi yapılan çalışmalar daha çok genel olarak ilkokul düzeyinde matematiksel problem çözme ile ilgili tüm çalışmaları bir arada ele almaktadır. Bu çalışma ise ilkokul düzeyinde matematiksel problem çözme becerisini geliştiren çalışmaları incelemesi açısından diğer araştırmalardan ayrılmaktadır. Ayrıca bu araştırma ile araştırmacıların literatür hakkında fikir sahibi olmaları, ileriye dönük olarak ne tür çalışmalar yapılması gerektiği konusunda bilgi sahibi olmaları, öğretmenlere ve öğrencilere yol göstermesi, eğitim politikalarına ve uygulamalarına yön vermesi açısından önem taşımaktadır.

Araştırmanın Amacı

Bu araştırma, Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında problem çözmeyi geliştirmeye yönelik ilkokul düzeyinde yapılan araştırmaları belirli kriterlere göre incelemek ve bu araştırmaların eğilimini belirlemek amacı ile yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik:

- Araştırmaların yayın yıllarına göre dağılımı nasıldır?
- Araştırmaların düzeylerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?
- Araştırmaların yayınladığı üniversitelere göre dağılım nasıldır?
- Araştırmaların örneklem gruplarının sınıf düzeyine göre dağılım nasıldır?
- Araştırmaların araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- Araştırmaların araştırma veri toplama araçlarına göre dağılımı nasıldır?
- Araştırmaların veri analizi yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
- Araştırmalarda problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan uygulamaların dağılımı nasıldır?

Yöntem

Bu başlık altında araştırmanın yöntemi, veri kaynağı, verilerin toplanması, verilerin analizi ile araştırma etiği alt başlıklarına değinilmiştir.

Araştırmanın Yöntemi

Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında ilkokul düzeyindeki problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan lisansüstü tezleri belirli kriterlere göre incelemek ve bu araştırmaların eğilimlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bu araştırma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde yapılmıştır. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama araçlarının kullanıldığı, algı ve olayların kendi doğal ortamında, gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ele alındığı, olayları genelleme çabasından uzak bir şekilde ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2014). Nitel araştırma yöntemi bilimsel araştırmalarda detaylı bilgi edinmek amacıyla başvuru olan bir yöntemdir (Lichtman, 2013). Nitel araştırma yaklaşımı toplumsal yaşamı ve insanlarla ilgili konuları detaylı bir şekilde ele alarak inceleyen bir süreçtir (Creswell, 2009).

İlgili araştırma nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman incelemesi, araştırılacak olgu ve olgularla ilgili bilgi içeren yazılı ve görsel materyallerin analizini içerir. Doküman incelemesi beş basamakta gerçekleşmektedir. Bu basamaklar sırasıyla dokümanlara ulaşma, orijinalliğin kontrolü, dokümanların anlaşılması, elde edilen verilerin analiz edilmesi ve kullanılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2014).

Veri Kaynağı

Araştırmanın veri kaynağını YÖK Ulusal Tez Merkezi, ULAKBİM ve Google Akademik veri tabanları oluşturmaktadır. Veri kaynağını elde etmek için YÖK Ulusal Tez Merkezi’ndeki arama kısmına problem çözme konusu ile ilgili anahtar kelimeler yazılmıştır. Araştırmada belirlenen dahil etme kriteri dikkate alınarak amaçlı örnekleme tekniği kullanılmıştır. Belirlenen kriterlere göre belirlenen tezlerden problem çözme ile ilgili olanlar veri havuzuna alınmıştır. Literatür taraması sırasında başlangıçta 1450 araştırmaya ulaşılmıştır. Elde edilen araştırmalar dahi edilme kriterlerine göre değerlendirildikten sonra 29 tez üzerinden incelemeler yürütülmüştür.

Verilerin Toplanması

Verilerin toplanması sırasında literatürün taranması ve kriterlerin belirlenmesi işlemleri takip edilmiştir. Bunlara aşağıda kısaca değinilmiştir.

Literatürün Taraması

Araştırmaya dahil edilecek çalışmaları belirlemek amacıyla ilk olarak literatür taraması yapılmıştır. Bu süreçte araştırmaya dahil edilecek tez çalışmalarını belirlemek için YÖK Ulusal Tez Merkezi ve YÖK Akademik veri tabanlarını incelenmiştir. Araştırmanın konusu ile ilgili belirlenen ‘problem’ ve ‘problem çözme’ anahtar kelimeleri veri tabanlarına yazılarak araştırmaya uygun olan çalışmalara ulaşılmaya çalışılmıştır. İncelenen tezlerden dahil edilme kriterlerine uygun olan çalışmalar araştırmaya dahil edilmiştir. Ayrıca araştırmaya dahil edilen çalışmaların 31.12.2022 yılı öncesinde yapılmış olmasına dikkat edilmiştir.

Dahil etme ve Hariç Tutma Kriterleri

Araştırma kapsamında incelenecek araştırmaların belirlenmesi sırasında birtakım kriterler dikkate alınmıştır. Bu kriterler aşağıda belirtilmiştir:

- a. 2012- 2022 yılları arasında yazılmış olması,
- b. Problem çözmeyi geliştirmeye yönelik olması,

- c. İlkokul düzeyinde yapılmış olması ve
- d. Türkiye’de yapılmış yayın dili Türkçe olması gerekmektedir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın amaçları doğrultusunda yapılan incelemeler sonucunda araştırmaya dahil edilecek tezler tez inceleme formuna göre incelenmiştir. Tez inceleme formu araştırmacı tarafından geliştirilmiştir. Araştırmanın amacına uygun olan çalışmaların tezin yılı, türü, araştırma modeli, örneklem grubu, veri toplama araçları ve veri analizi gibi kategoriler belirlenerek hazırlanmıştır. İlgili formun geçerliliğini test etmek ve kategorilerinin uygun olup olmadığından emin olmak için sınıf eğitimi (n:1) ve ölçme değerlendirme (n:2) uzmanlarının görüşlerine başvurulmuştur. Uzmanların görüşleri doğrultusunda form 15 tez ile pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. İki araştırmacı tarafından pilot uygulama verileri ayrı ayrı işlenmiştir. İki araştırmacının veri girişleri başka bir araştırmacı tarafından karşılaştırılmıştır. Uzmanların görüşleri doğrultusunda form gözden geçirilerek ve yeniden düzenlenerek son hali verilmiştir. Bu işlemler sonrasında formun veri toplama sürecinde yeterli olduğu düşünülmüş ve uygulamaya geçilmiştir. Elde edilen veriler bu form sayesinde sayısallaştırılmıştır.

Bu araştırmada elde edilen veriler betimsel analiz tekniğinden yararlanılarak analiz edilmiştir. Betimsel analiz, kod ve temalara göre elde edilen verilerin çözümlenmesi ve yorumlanmasını içeren bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimsek, 2014). Verilerden elde edilen bulgular frekans (f) ve yüzde (%) tabloları oluşturularak yansıtılmıştır.

Araştırma Etiği

Bu çalışmanın oluşturulmasında bilimsel araştırma ve yayın etiği kuralları dikkate alınarak toplanan verilerde herhangi bir değişiklik yapılmamış, alıntı ve bilimsel etik kurallarına uyulmuştur. Çalışma değerlendirilmek üzere başka bir dergiye gönderilmemiştir. Çalışma doküman analizi yöntemi ile yapıldığı için etik kurul belgesi alınmasına gerek duyulmamıştır.

Bulgular

Bu bölümde ilkökul düzeyinde problem çözmeyi geliştirmeye yönelik yapılan lisansüstü araştırmalara ait bulgular tablolar şeklinde sunulmuştur ve tablolarda yer alan başlıklara göre yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular tablolar halinde frekans ve yüzdeleri verilerek gösterilmiştir.

Araştırmanın birinci sorusu “Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmaların yayın yıllarına göre dağılımı nasıldır?” şeklindedir. Araştırmaya dahil edilen çalışmaların yıllara göre dağılımı Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1. Lisansüstü Tezlerin Yapıldıkları Yıllara Göre Dağılımları

Yıl	f	%
2013	1	3
2014	3	10
2015	4	14
2016	3	10

2017	2	7
2018	3	10
2019	6	22
2020	2	7
2021	1	3
2022	4	14
Toplam	29	100

Tablo 1 incelendiğinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan lisansüstü tezlerin en çok 2019 yılında 6 tez (%22), en az 2013 ve 2021 yıllarında 1'er tez (%3) yapıldığı görülmektedir. 2012 yılında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan lisansüstü teze rastlanılmamıştır. 2019 yılından sonra problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan lisansüstü tez sayısının azaldığı görülmektedir.

Araştırmanın ikinci sorusu "Türkiye'de 2012-2022 yılları arasında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmalar düzeylerine göre nasıl bir dağılım göstermektedir?" şeklindedir. Lisansüstü tezlerin düzeylerine göre dağılımı Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Lisansüstü Tezlerin Düzeylerine Göre Dağılımları

Düzeylerine Göre Dağılımı	f	%
Yüksek Lisans	17	59
Doktora	12	41
Toplam	29	100

Tablo 2 incelendiğinde ilkökul düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik lisansüstü tezlerin en fazla yüksek lisans düzeyinde 17 tezin (%59) olduğu görülmektedir.

Araştırmanın üçüncü sorusu "Türkiye'de 2012-2022 yılları arasında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmaların yayınladığı üniversitelere göre dağılımı nasıldır?" şeklindedir. Lisansüstü tezlerin hazırlandığı üniversitelere göre dağılımlarına Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Lisansüstü Tezlerin Hazırladığı Üniversitelere Göre Dağılımları

Hazırladığı Üniversitelere Göre Dağılımı	f	%
Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	3
Çukurova Üniversitesi	2	8
Balıkesir Üniversitesi	2	8
Dokuz Eylül Üniversitesi	1	3
Dumlupınar Üniversitesi	1	3
Fırat Üniversitesi	1	3
Gazi Üniversitesi	3	11
Giresun Üniversitesi	1	3
İstanbul Medeniyet Üniversitesi	1	3
Karadeniz Teknik Üniversitesi	1	3
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	3
Marmara Üniversitesi	1	3
Mersin Üniversitesi	2	8

Türkiye’de Problem Çözmeyi Geliştirmeye Yönelik İlkokul Düzeyindeki Lisansüstü Tezlerin Sistematik İncelenmesi

Necmettin Erbakan Üniversitesi	4	15
Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1	3
Ordu Üniversitesi	1	3
Trabzon Üniversitesi	1	3
Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi	2	8
Uludağ Üniversitesi	1	3
Yozgat Bozok Üniversitesi	1	3
Toplam	29	100

Tablo 3’teki bulgular incelendiğinde lisansüstü tezlerin en çok Necmettin Erbakan Üniversitesinde 4 tezin (%15) hazırlandığı görülmektedir. Necmettin Erbakan Üniversitesini 3 tez ile (%11) Gazi Üniversitesi takip etmektedir.

Araştırmanın dördüncü sorusu “Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında problem çözmeye becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmaların örneklem gruplarının sınıf düzeyine göre dağılımı nasıldır?” şeklindedir. Lisansüstü tezlerin uygulama yapılan sınıf düzeylerine göre dağılımları Tablo 4’te yer almaktadır.

Tablo 4. Lisansüstü Tezlerin Uygulama Yapılan Sınıf Düzeyine Göre Dağılımları

Sınıf Düzeyi	f	%
1. Sınıf	0	0
2. Sınıf	4	14
3. Sınıf	4	14
4. Sınıf	20	69
5. 7-11 yaş	1	3
Toplam	29	100

Tablo 4’teki bulgular incelendiğinde lisansüstü tezlerin uygulama yapılan sınıf düzeyine göre dağılımlarında en çok 4. sınıf düzeyinde 20 tezin (%69) yapıldığı görülmektedir. Ayrıca Tablo 4’e bakıldığında 1. Sınıf düzeyinde hiç lisansüstü tez yapılmadığı görülmektedir. Birden fazla sınıf düzeyinde yapılan lisansüstü tezlerin sayısının 1 tez ile çok az olduğu görülmektedir.

Araştırmanın beşinci sorusu “Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında problem çözmeye becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmaların araştırma yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?” şeklindedir. Lisansüstü tezlerin araştırma yöntemlerine göre dağılımlarına Tablo 5’te yer verilmiştir.

Tablo 5. Lisansüstü Tezlerin Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımları

Araştırma Yöntemi	f	%	Araştırma Deseni	f	%
Nicel	19	66	Öntest Sontest Kontrol Gruplu Yarı Deneysel Desen	19	66
Nitel	2	7	Durum Çalışması	2	7
Karma	8	27	Keşfedici Desen	3	10
			Açıklayıcı Desen	3	11
			Gömülü Desen	1	3
			Müdahale desen	1	3
Toplam	29	100	Toplam	29	100

Tablo 5'teki bulgular incelendiğinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik lisansüstü tezlerin 19 tez ile ((%66) ile en çok nicel araştırma yönteminde ve bu tezlerin öntest sontest kontrol gruplu yarı deneysel desende hazırlandığı görülmektedir. Problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik lisansüstü tezlerin 2 tez ile (%7) en az nitel araştırma yönteminde ve durum çalışması deseninde hazırlandığı anlaşılmaktadır.

Araştırmanın altıncı sorusu "Türkiye'de 2012-2022 yılları arasında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmaların veri toplama araçlarına göre dağılım nasıldır?" şeklindedir. Lisansüstü tezlerin kullanılan veri toplama araçlarına göre dağılımları Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6. Lisansüstü Tezlerin Kullanılan Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımları

Veri Toplama Araçları	f	%
Nicel Ölçek	27	47
Başarı Testi	23	40
Çalışma Yaprakları	5	9
Hikâyelere yerleştirilmiş problemler	1	2
Kimdir bu?	1	2
Toplam	57	100
Veri Toplama Araçları	f	%
Nitel Yarı yapılandırılmış Görüşme	8	57
Gözlem	4	29
Günlükler	2	14
Toplam	14	100

Tablo 6'daki bulgular incelendiğinde lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarından nicel araştırmalarda en çok kullanılan veri toplama aracı 27 tez ile (%47) olduğu en az kullanılan veri toplama aracının ise 1 tez ile (%2) hikayelere yerleştirilmiş problemler ve Kimdir bu? olduğu görülmektedir. Lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarından nitel araştırmalarda en çok 8 tez ile (%57) yarı yapılandırılmış görüşme ve en az kullanılan veri toplama aracının 2 tez ile (%15) günlükler olduğu anlaşılmaktadır.

Araştırmanın yedinci sorusu "Türkiye'de 2012-2022 yılları arasında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmaların veri analizi yöntemlerine göre dağılım nasıldır?" şeklindedir. Lisansüstü tezlerin veri analizi yöntemlerine göre dağılımlarına Tablo 7'de yer verilmiştir.

Tablo 7. Lisansüstü Tezlerin Veri Analizine Göre Dağılımları

Veri Analizi	f	%
Nicel t testi	20	36
Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi	15	27
ANOVA	7	13
Mann Whitney U Testi	11	20
ANCOVA	2	4

Türkiye’de Problem Çözmeyi Geliştirmeye Yönelik İlkokul Düzeyindeki Lisansüstü Tezlerin Sistematik İncelenmesi

Toplam		55	100
Nitel	Betimsel Analiz	7	70
	İçerik Analizi	3	30
Toplam		10	100

Tablo 7’deki bulgular incelendiğinde lisansüstü nicel araştırmalarda veri analizinde 20 tez ile (%36) en çok t testi’nin, 2 tez ile (%4) en az ANCOVA’nın kullanıldığı görülmektedir. Lisansüstü nitel araştırmalarda veri analizinde 7 tez ile (%70) en çok betimsel analiz ve 3 tez ile (%30) en az içerik analizinin kullandığı görülmektedir.

Araştırmanın sekizinci ve son sorusu “Türkiye’de 2012-2022 yılları arasında problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan araştırmalarda problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan uygulamaların dağılımı nasıldır?” şeklindedir. Araştırmalarda problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan uygulamaların dağılımına Tablo 8’de yer verilmiştir.

Tablo 8. Lisansüstü Tezlerde Problem Çözme Becerisini Geliştirmeye Yönelik Yapılan Uygulamalar

Problem Çözme Becerisini Geliştirici Uygulamalar	f	%
Gerçekçi Matematik Eğitimi Destekli Öğretim	4	16
Problem Çözme Stratejileri Öğretimi	2	9
Akıl ve Zekâ Oyunları	2	9
Model Oluşturma Etkinlikleri	2	9
Okuduğunu Anlama Stratejileri Öğretimi	1	3
Argümantasyona Dayalı Öğretim	1	3
Resimli Hikayelerle Destekli Problem Çözme Öğretimi	1	3
Yapı İskelesi Yazılımı Uygulaması	1	3
Farklılaştırılmış Problem Çözme Öğretimi	1	3
Üstbilişsel Sorgulamaya Dayalı Problem Çözme Öğretimi	1	3
Lego Mortematch Aracının Uygulaması	1	3
Etkinlik Temelli Matematik Öğretimi	1	3
Zenginleştirilmiş Eğitim Programı	1	3
Problem Genişletme Etkinlikleri	1	3
Polya’nın Problem Çözme Yöntemine Dayalı Etkinliklerle Matematik Öğretimi	1	3
Karitatür Kullanımının Toplama ve Çıkarmaya Dayalı Problem Çözme Öğretimi	1	3
Özgün Öğretim Tasarımına Uygun Öğretim	1	3
Fetemm Eğitimi	1	3
Örnek Çözülmüş Problemlerle Öğretim	1	3
Oyunla Öğretim	1	3
Üstbilişsel Stratejilerle Desteklene Sorulamaya Dayalı Öğretim	1	3
Teknoloji ile İlişkilendirilmiş Etkinlik ve Problemlerle İşlenen Matematik Eğitimi	1	3
Oryantiring Öğretimi	1	3
Toplam	29	100

Tablo 8 incelendiğinde lisansüstü tezlerde problem çözme becerisini geliştirmek için 4 tez ile (%16) en çok yapılan uygulamanın gerçekçi matematik eğitimi destekli öğretim olduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere lisansüstü tezlerde problem çözme becerisini geliştirmek için çeşitli öğretim, strateji, uygulama ve etkinliklerden faydalandığı görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Türkiye’de ilkökul düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan lisansüstü tezlerin sistematik incelendiği bu araştırmada lisansüstü tezlerin yapıldığı yıllar incelendiğinde en çok araştırmanın 2019 yılında yapıldığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Coşkun ve Soylu (2021) ve Ergül, Alp ve Doğan (2022) araştırmalarında matematik eğitiminde problem çözmeye yönelik yapılan araştırmaların en çok 2019 yılında yapıldığını belirtmişlerdir. Kanbolat ve Balta (2019) araştırmalarında ilkökul düzeyinde problem çözme ile ilgili lisansüstü tezlerin en çok 2015 yılında yayınlandığını ifade etmişlerdir. Baş (2019) araştırmasında problem temalı makalelerin içerik analizinde 2002 yılından itibaren yapılan araştırmaların arttığını belirtmiştir. Yaşar ve Papatğa (2015) araştırmalarında ilkökul matematik dersine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin en çok 2010 ve 2011 yıllarında yapıldığını dile getirmişlerdir. Araştırmacılar ayrıca 2010 yılından sonra lisansüstü tezlerin sayısının hızlı bir düşüş gösterdiğini belirtmişlerdir. Yorulmaz, Çekirdekçi ve Dede (2021) lisansüstü tezlerin yapıldıkları yıllara göre düzenli bir artma ve azalma göstermeyerek bir dalgalanmanın olduğunu ve 2010 yılından sonra bir düşüş yaşandığını dile getirmişlerdir.

İlkökul düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik tezlerin en çok yüksek lisans düzeyinde hazırlandığı, doktora düzeyinde hazırlanan tez sayısının yüksek lisans az olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçtan yola çıkılarak ilkökul düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik çalışmalarda doktora düzeyindeki çalışmalara kıyasla yüksek lisans düzeyinde çalışmalara daha çok yoğunlaşıldığı söylenebilir. Bu sonucu destekler şekilde Ergül, Alp ve Doğan (2022), Kanbolat ve Balta (2019), Yaşar ve Papatğa (2015), Yorulmaz, Çekirdekçi ve Dede (2021) ve Yücedağ (2010) inceledikleri lisansüstü tezlerin düzeyine göre dağılımlarında en fazla tezin yüksek lisans düzeyinde, en az tezin doktora düzeyinde hazırlandığını belirtmişlerdir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda lisansüstü tezlerin en çok Necmettin Erbakan Üniversitesi’nde hazırlandığı sonucuna varılmıştır. Diğer üniversitelerde ilkökul matematik eğitiminde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan tezlerin daha az yapıldığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu araştırmanın sonucundan farklı olarak Yaşar ve Papatğa (2015) ilkökul matematik eğitime yönelik tezlerin en fazla Gazi Üniversitesi’nde hazırlandığını dile getirmişlerdir. Benzer şekilde matematik eğitimi alanındaki lisansüstü tezlerin en çok Gazi Üniversitesi’nde hazırlandığını belirten başka çalışmalarla da karşılaşılmaktadır (Özsoy, Bayrak-Özmutlu ve Ergen, 2017; Yücedağ 2010).

İlkökul düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik yapılan lisansüstü tezlerden elde edilen sonuç, uygulamaların en çok dördüncü sınıf, en az ikinci sınıf öğrencileriyle yapıldığı görülmektedir. Ayrıca birinci sınıf öğrencileriyle yapılan çalışma ile karşılaşılma olmup birden fazla sınıf düzeyinde yapılan lisansüstü tezlerin sayısının çok az olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlgili sonucu destekler mahiyette Kanbolat ve Balta (2019) araştırmalarında ilkökul düzeyinde problem çözme ile ilgili lisansüstü tezlerin örneklem gruplarının en çok dördüncü sınıf düzeyinde hazırlandığı sonucuna ulaşmışlardır. Diğer

taftan Coşkun ve Soylu (2021) araştırmalarında matematik eğitiminde problem çözmeye yönelik incelenen çalışmaların genellikle ortaokul düzeyinde olduğunu dile getirmişlerdir. Benzer şekilde Baş (2019) ve Ergül, Alp ve Doğan (2022) matematiksel problem çözümlerinin çoğunlukla ortaokul öğrencileri ile yapıldığını ifade etmişlerdir. Yaşar ve Papatğa (2015) ise ilkökuller matematik eğitimine yönelik tezlerde uygulama yapılan sınıf düzeyine göre dağılımına incelenmiş ve en fazla tezin 5. sınıf düzeyinde hazırlandığı sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanı sıra Yaşar ve Papatğa (2015) en az uygulama yapılan sınıf düzeyinin birinci ve ikinci sınıf düzeylerinde olduğu sonucu ile bu araştırmanın sonucu arasında benzerlik söz konusudur. Yorulmaz, Çekirdekçi ve Dede (2021) lisansüstü tezlerin en fazla öğrencilerle en az öğrenci velilerinin katılımı ile gerçekleştirildiği belirtmişlerdir. Araştırmacılar bunun yanı sıra çalışma grubunda öğrencilerin olduğu tezlerde en fazla çalışmanın 4. sınıf öğrencileriyle, öğretmenlerin bulunduğu tezlerde en fazla sınıf öğretmenleriyle gerçekleştirildiğini belirtmişlerdir. Özsoy, Bayrak-Özmutlu ve Ergan (2017) ise ilkökuller matematik eğitiminde sınıf eğitimi anabilim dalında yapılan lisansüstü tezlerdeki en sık tercih edilen örneklem gruplarının 1-8 öğrencilerinin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının olduğunu belirtmişlerdir.

Elde edilen bulgular doğrultusunda problem çözümlerini geliştirmeye yönelik lisansüstü tezlerin en çok nicel araştırma yöntemi, öntest sontest kontrol gruplu yarı deneysel desende hazırlandığı; en az nitel araştırma yönteminde ve durum çalışması desende hazırlandığı sonucuna varılmıştır. Benzer şekilde Yaşar ve Papatğa (2015) ilkökuller matematik eğitimine yönelik tezlerde araştırma yöntemi olarak daha çok nicel araştırma yöntemi ve deneysel desenin kullanıldığı sonucunu ifade etmişlerdir. İlgili literatüre bakıldığında benzer şekilde bilimsel araştırmalarda en çok nicel araştırma yönteminin tercih edildiği sonucuna ulaşan farklı çalışmalara ulaşılmaktadır (Coşkun ve Soylu 2021; Çiltaş Güler ve Sözebilir, 2012; Ergül, Alp ve Doğan, 2022; Kanbolat ve Balta, 2019, Yorulmaz, Çekirdekçi ve Dede, 2021). Bu araştırmalardan farklı olarak Özsoy, Bayrak-Özmutlu ve Ergan (2017) ilkökuller matematik eğitiminde sınıf eğitimi anabilim dalında yapılan lisansüstü tezlerde en fazla kullanılan desenin tarama deseni olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar lisansüstü tezlerde en az kullanılan desenin nitel araştırma deseni olduğunu ve nitel araştırma desenlerinde en çok durum çalışması ve eylem araştırması desenlerinin tercih edildiğini belirtmişlerdir.

İlkokul düzeyinde yapılan problem çözümlerini geliştirmeye yönelik lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarından nicel araştırmalarda en çok kullanılan “Ölçek” olduğu en az kullanılan veri toplama aracının ise “Hikayelere yerleştirilmiş problemler” ve “Kimdir bu?” olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Lisansüstü tezlerde kullanılan veri toplama araçlarından nitel araştırmalarda en çok “Yarı yapılandırılmış görüşme” ve en az ise “Günlükler” olduğu sonucuna varılmıştır. Bu araştırma sonucundan farklı olarak Yaşar ve Papatğa (2015) ilkökuller matematik eğitimine yönelik tezlerde nicel araştırma yöntemi çerçevesinde veri toplama aracı olarak en çok testlerin kullanıldığını belirtmişlerdir. Benzer şekilde Kanbolat ve Balta (2019) araştırmalarında lisansüstü tezlerde veri toplama aracı olarak en çok başarı tezlerinin nadiren ise görüşme formlarını tercih edildiğini dile getirmişlerdir. Ergül, Alp ve Doğan (2022) araştırmalarında tezlerde kullanılan veri toplama araçlarının sırasıyla test-ölçek, ölçek-envanter, görüşme test ve görüşme- envanter ikilileri en sık kullanıldığını belirtmişlerdir.

Elde edilen bulgulardan yola çıkılarak lisansüstü nicel araştırmalarda veri analizinde en çok t testi, en az ANCOVA’nın kullanıldığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca lisansüstü nitel araştırmalarda veri analizinde en çok betimsel analiz tekniğinin en az ise içerik analizi

tekniklerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaşar ve Papatğa (2015) ilkököl matematik eğitime yönelik tezlerde nicel araştırma yöntemi doğrultusunda en çok t testinin kullanıldığını belirtmişlerdir. Coşkun ve Soylu (2021) en çok kullanılan veri analizi yöntemlerinin betimsel istatistik, t testi ve betimsel analiz tekniği olduğunu bulmuşlardır. Benzer şekilde Kanbolat ve Balta (2019) araştırmalarında lisansüstü tezlerin nicel yaklaşımlarda veri analizinde en çok t testi'nin tercih edildiğini ifade etmişlerdir. Diğer taraftan bu araştırmanın sonucundan farklı olarak Kanbolat ve Balta (2019) lisansüstü tezlerin nitel yaklaşımlarda veri analizi tekniği olarak en çok içerik analizi tekniğine başvurulduğunu dile getirmişlerdir.

Lisansüstü tezlerde problem çözme becerisini geliştirmek için en çok "Gerçekçi matematik eğitimi"nden yararlandığı sonucunu varılmıştır. Ayrıca lisansüstü tezlerde problem çözme becerisini geliştirmek için farklı yöntem, strateji, teknik ve etkinliklerinin kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. İlgili araştırmadan farklı olarak Kanbolat ve Balta (2019) araştırmalarında lisansüstü tezleri öğrenme ve öğretme temasında en çok problem çözmeye dayalı öğretimin yapıldığını dile getirmişlerdir. Özsoy, Bayrak-Özmutlu ve Ergan (2017) ilkököl matematik eğitiminde sınıf eğitimi anabilim dalında yapılan lisansüstü tezlerdeki konuların etki, ilişki, kitap, öğrenci, öğretmen ve program üzerine olduğunu belirtmişlerdir. Araştırmacılar bunun yanı sıra çalışılan matematiksel konular temelindeki dağılımın sayılar ve geometri üzerine olduğunu belirtmişlerdir. Yorulmaz, Çekirdekçi ve Dede (2021) lisansüstü tezlerde en fazla "sayılar ve işlemler" öğrenme alanı konusunun işlendiğini bu konunun dışında matematiksel problem çözme ve matematiksel beceriler konularının da incelendiğini belirtmişlerdir. Ergül, Alp ve Doğan (2022) lisansüstü tezlerin en çok matematiksel problem çözme üzerinde etkili olabilecek değişkenler arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar olduğunu dile getirmişlerdir.

Araştırmacı ilgili literatürde ilkököl düzeyinde matematiksel problem çözme ile ilgili oldukça çok sayıda lisansüstü tez çalışılmış olmasına rağmen ilkököl düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik lisansüstü tez çalışmalarının daha az olduğu sonucuna varmıştır. Bu bağlamda lisansüstü çalışmalarda ilkököl düzeyinde problem çözme becerilerini geliştirmeyi amaçlayan daha çok sayıda çalışma yapılması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Araştırmacı elde edilen sonuçlar doğrultusunda birtakım önerilere ulaşmıştır. Bunlar;

- a. Bu araştırmada incelenen problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik lisansüstü tezlerde daha çok nicel araştırmalar olduğu ve problem çözme becerisini geliştirmek için daha derinden inceleme yapmak için karma ve nitel çalışmaların daha fazla yapılması gerektiği önerilebilir.
- b. İlkokul düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik lisansüstü tezlerin bulgularını istatistiksel analizler yöntemi ile ölçülmesi açısından meta analiz çalışması yapılabilir.
- c. Araştırmacılar ilkököl düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmek için her sınıf düzeyinde daha fazla çalışma yapabilirler.
- d. Çalışmaların geçerlilik ve güvenilirliğinin artmasını sağlayacağından dolayı veri toplama araçlarının sayısının ve çeşidinin artırılması önerilebilir.
- e. Araştırmacılar ilkököl düzeyinde problem çözme becerisini geliştirmeye yönelik daha fazla lisansüstü tez çalışma yapabilirler.

- f. Araştırmacılar problem çözme becerisini geliştirmek için bu araştırmada incelenen tezlerden belirtilen yöntem, strateji, teknik, uygulama ve etkinliklerden farklı olanları tercih edebilirler.

Kaynakça

- Altun, M., & Arslan, C. (2006). İlköğretim öğrencilerinin problem çözme stratejilerini öğrenmeleri üzerine bir çalışma. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1-21.
- Aydın A. (2006). *Sınıf yönetimi* (7. baskı). Ankara: Tek Ağaç Eylül Yayınları.
- Bas, O. E. (2019). *Türkiye’de matematik eğitimi alanında yapılan problem temalı makalelere yönelik bir içerik analizi*, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Erzincan. (Tez No. 567897)
- Baykul, Y. (2016). *İlkokulda matematik öğretimi* (13. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bayar, M. (2022). *Okuduğunu anlama stratejileriyle tasarlanmış Türkçe ve matematik öğretiminin 4. sınıf öğrencilerinin okuduğunu anlama ve problem çözme başarılarına etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Coşkun, A. & Soylu, Y. (2021). Türkiye’de matematik eğitimi alanında problem çözmeye yönelik yapılan çalışmaların bir içerik analizi. *International Journal of Educational Studies in Mathematics*, 8(3), 230-251.
- Cooper, T. (1986). *Problem Solving*. Queensland: Mathematics Education, Brisbane College of Advanced Education.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Çiltas, A., Güler, G., & Sözbilir, M. (2008). Türkiye’de matematik eğitimi araştırmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(1), 565-580.
- Durmaz, B. & Durmaz, S. (2015). Mangala Öğretiminin İlköğretim 4. Sınıf Öğrencilerinin Rutin Olmayan Problemleri Çözme Başarısı Üzerine Etkisi, *I. Uluslararası Türk Dünyası Çocuk Oyun ve Oyuncakları Kurultayı*, Tam Bildiri Kitabı, 287-294.
- Ergül, E., Alp, Y., & Doğan, M. (2022). Matematiksel problem çözme ve unsurları ile ilgili lisansüstü araştırmaların incelenmesi: Bir tematik analiz çalışması. *SEBEDi*, 1(1), 34-50.
- Israel, E., (2003). *Problem çözme stratejileri, başarı düzeyi, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet ilişkileri*, Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Jonassen, D. H. (2000). Toward a design theory of problem solving. *Educational Technology: Research and Development*, 48(4), 63-85. doi: 10.1007/BF02300500
- Kanbolat, O. & Balta, M.A. (2019). İlkokulda matematiksel problem çözme ile ilgili yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(4), 21-

30.

- Karakuş-Akman, E. N. (2020). *Okuma stratejisi eğitiminin ortaokul öğrencilerinin okuduğunu anlama ve matematik dersindeki problem çözme becerilerine etkisi*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kayapınar, A. (2015). *Matematiksel problem çözme stratejileri öğretiminin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin problem çözme performanslarına ve öz düzenleyici öğrenmelerine etkisi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Kılıçkaya, M., & Toptas, V. (2017). Problem Çözme: Literatür İncelemesi, *International Journal of Education Technology and Scientific Researches*, Issue, 2, 20-31.
- Kus, S. (2018). *Karikatür kullanımının toplama ve çıkarmaya dayalı problem çözme becerisine ve tutuma etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Lithcman, M. (2013). *Qualitative research in education: A user's guide* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Loğoğlu, P. K. (2016). *Polya'nın problem çözme yöntemine dayalı etkinliklerle matematik öğretiminin ilkokul 4.sınıf öğrencilerinin matematik problemi çözme başarılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Mersin. (Tez No. 439271)
- Lune, H., & Berg, B.L. (2017). *Qualitative research methods ffor the social sciences*. (9. Edition). England, Essex: Pearson.
- MEB. (2018). *İlkokul matematik dersi (1, 2, 3 ve 4. sınıflar) öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Niss, M., & Højgaard, T. (2019). Mathematical competencies revisited. *Educational Studies in Mathematics*, 102(1), 9–28.
- Olkun, S., & Toluk, Z. (2003). *Matematik öğretimi*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ozsoy, G. (2006). Problem çözme ve üstbilis, *Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi'nde sunulmuş bildiri*, Gazi Üniversitesi, 14-16 Nisan, Ankara, Türkiye.
- Ozsoy, G. (2007). *İlköğretim beşinci sınıfta üstbilis stratejileri öğretiminin problem çözme başarısına etkisi*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ozsoy, G., Bayrak- Özmütlu, E. & Ergan, S. N. (2017). İlkokul matematik eğitimi alanındaki araştırma eğilimlerinin lisansüstü tezlere dayalı olarak değerlendirilmesi, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 7 (2), 199-219.
- Polya, G. (1957). *How to solve it. A new aspect of mathematical method*. Princeton, NJ: Princeton.
- Posamentier, A. S., & Krulik, S. (2008). *Problem- solving strategies for efficient and elegant solutions, grades 6-12: A resource for the mathematics teacher*. USA: Corwin Press.
- Stacey, K. Burton, L., & Mason, J. (1985). *Thinking mathematically*. England: Addison- Wesley

Publishers.

- Ulu, M. (2011). *İlköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin rutin olmayan problemlerde yaptıkları hataların belirlenmesi ve giderilmesine yönelik bir uygulama*. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şahin, E. (2019). *Zeka oyunlarının ilkökul 4. sınıf öğrencilerinin problem çözme becerilerine ve problem çözme algılarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.
- Tertemiz, N.İ. & Çakmak, M. (2004). *Problem çözme*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Van De Walle, A. J., Karp, S. K., & Bay-Williams, M. J. (2019). *İlkokul ve ortaokul matematiği gelişimsel yaklaşımla öğretim (7. Baskıdan)* (Çev. Ed. S. Durmus). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Yaşar, S., & Papatğa, E. (2015). İlkokul matematik derslerine yönelik yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 113-124.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yorulmaz, A., Çekirdekçi, S. & Dede, B. (2021). Türkiye’de 2016-2020 yılları arasında yapılan ilkökul matematik eğitimi ile ilgili lisansüstü tezlere ilişkin bir analiz. *Karamanoğlu Mehmetbey Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 81-93.
- Yücedağ, T. (2010). *2000-2009 yılları arasında matematik eğitimi alanında Türkiye’de yapılan çalışmalarının bazı değişkenlere göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Fatma Sapmaz^a, Ayfer İlyas^{b,c}

Özet

Bu araştırmada, flört şiddetiyle baş etme davranışlarının değerlendirilmesi amacıyla Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği'nin (FŞBÖ) geliştirilmesi hedeflenmiştir. Katılımcılar, on sekiz yaş ve üzeri evlilik bağı olmayan, bekar bireylerden oluşmaktadır. Ölçek verileri Türkiye'nin farklı bölgelerinden online bir platform üzerinden toplanmış, veriler açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizleri ile analiz edilmiştir. AFA sonuçları, ölçeğin toplam varyansın %64,84'ünü açıklayan 5 faktörden oluştuğunu göstermektedir. Bu faktörler Savunmacı Baş Etme, Kendini Destekleme, Plan Yapma, Manevi Baş Etme ve Destek Arama olarak adlandırılmıştır. Ölçek maddeleri .46 ile .85 arasında değerler alan faktör yüklerine sahiptir. DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği değerlerinin ise $\chi^2/sd=3,67$, $p=.001$, SRMR=0,08; NFI=0,93; IFI=0,95; CFI=0,95; RMSEA=0,08 olduğu belirlenmiştir. Güvenirlik analizi sonucunda elde edilen Cronbach Alfa ve Omega iç tutarlık katsayıları sırasıyla; ölçeğin tamamı için .97 ve .96'dır. Elde edilen sonuçlar FŞBÖ'nün 18 yaş üstü bekar bireylerde flört şiddetiyle baş etme davranışlarını değerlendirmede kullanılabilecek geçerli ve güvenilir düzeyde bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler

Flört Şiddeti
Flört Şiddetiyle Baş Etme
Ölçek Geliştirme

Makale Hakkında

Geliş Tarihi: 15.09.2023
Yayın Tarihi: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1361320

Validity and Reliability Study of the Dating Violence Coping Scale

Abstract

This research aimed to develop the "Dating Violence Coping Scale" (DVCS) to assess coping behaviors related to dating violence. The participants of the study consisted of individuals aged eighteen and above who were not in a marital relationship. Scale data were collected on an online platform from various areas of Turkey, and exploratory and confirmatory factor analyses were applied to the data. The EFA results indicated that the scale consisted of five factors, explaining 64.84% of the total variance. These factors were named Defensive Coping, Self-Support, Planning, Spiritual Coping, and Seeking Support. The scale items have factor loadings ranging from .46 to .85. The goodness-of-fit values obtained from CFA were as follows: $\chi^2/df=3.67$, $p=.001$, SRMR=0.08; NFI=0.93; IFI=0.95; CFI=0.95; RMSEA=0.08. The Cronbach's Alpha and Omega coefficients obtained as a result of the reliability analysis are .97 and .96, respectively, for the entire scale. The results obtained demonstrate that the DVCS is a valid and reliable measurement instrument for assessing coping behaviors related to dating violence in unmarried individuals aged eighteen and above.

Keywords

Dating Violence
Coping with Dating Violence
Scale Development

About Article

Received: 15.09.2023
Published: 28.12.2023
Doi: 10.18026/cbayarsos.1361320

^a Doç. Dr., Bakırçay Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-3565-0287

^b İletişim Yazarı: ayfer.kadakal@ogr.sakarya.edu.tr

^c Uzm. Psik. Dan., Sakarya Üniversitesi, ORCID: 0000-0003-4311-158X

Giriş

Flört şiddeti, dünya genelinde yaygın bir sorun olarak kabul edilen ve ülkemizde de giderek artan bir ilgiye sahip sorunların başında gelmektedir. En genel haliyle flört şiddeti; flört ilişkisi içerisinde bir partnerin diğerini ya da partnerlerin birbirlerini tehdit etmesi ve fiziksel, cinsel veya psikolojik şiddet içeren eylemlerde bulunması olarak tanımlanmaktadır (Anderson ve Danis, 2007). İlgili alan yazın incelendiğinde son yıllarda flört şiddeti üzerine yapılan araştırmaların giderek artan bir öneme sahip olduğu ve hız kazandığı görülmektedir (Duval, Lanning ve Patterson, 2020; Aksoy, 2021; Biçer, 2022). Bunun temel nedenlerinin başında ise flört şiddetinin yaygınlık oranlarının geldiği söylenebilir. Nitekim ABD’de yapılan bir çalışmada, kadınların %41’inin, erkeklerin ise %26’sının yaşamları boyunca en az bir kez yakın partner şiddeti yaşadığı rapor edilmiştir (CDC, 2018). Benzer şekilde Türkiye’de yaygınlık üzerine yapılan bir araştırmada da kadın üniversite öğrencilerinin %77,6’sının yaşamlarının bir döneminde cinsel şiddete maruz kaldıkları, %14,2’sinin ise cinsel şiddet uyguladıkları bulunmuştur (Schuster, Krahe ve Toplu-Demirtaş, 2016). Aynı araştırmada erkeklerde bu oranların azımsanmayacak düzeyde olduğu ve erkeklerin %65,5 düzeyinde şiddete maruz kaldıkları, %28,9 düzeyinde ise şiddet uyguladıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, kadınların %85,2’si ve erkeklerin %80,3’ü partnerlerini kısıtlamaya ve kontrol etmeye yönelik davranışlarda buldukları saptanmıştır (Toplu-Demirtaş, 2015). Partnerlerin birbirlerine uyguladıkları bu şiddet türleri duygusal şiddet, fiziksel şiddet, cinsel şiddet ve ısrarlı takip gibi çeşitli formlarda görülebilmekte ve bu formlar aynı zamanda flört şiddeti türleri olarak kabul görmektedir (Aksoy, 2021; Biçer, 2022; Brewer, Thomas ve Higdon, 2018).

Flört şiddetinin güncelliğini koruyan bir sorun olarak kabul görmesinin bir diğer nedeni ise yaygınlığının yanı sıra şiddete maruz kalan ve tanık olan kişiler üzerindeki etkileridir. Bu etkiler ruh sağlığı sorunlarından (örn., travma sonrası stres bozukluğu, yeme bozuklukları, depresyon ve intihar), istenmeyen gebeliklere, düşük akademik başarıdan, olumsuz duygulara (suçluluk, öfke, çaresizlik gibi) kadar geniş bir yelpazeye yayılmakta (Holt ve Espelage, 2005; Işık, Demircan ve Gürhan, 2021) ve genel olarak bireylerin iyilik halini olumsuz etkilemektedir. Flört ilişkilerinin güvene dayalı kurulması beklenmekle birlikte, bu ilişki içinde tekrarlanan biçimde yakın gördüğü partneri tarafından uygulanan şiddet, maruz kalan kişi için bağımsız bir stres kaynağı olabilmekte ve zamanla kronik bir stres kaynağına dönüşerek işlevselliği giderek bozan bir etki yaratabilmektedir. (Taherkhani, 2021). Bu işlev bozucu etki evlilik öncesi romantik ilişkilerden aile dinamiklerine kadar uzanmakta ve flört şiddeti, aile içi şiddet için önemli bir risk kaynağı olarak kabul görmektedir (Sousa, 1999). Bahsedilen etkiler ve risk kaynakları bir bütün olarak değerlendirildiğinde, flört şiddetinin önlenmesi ve etkileriyle baş edebilmek için yapılacak sağaltım çalışmalarının, sadece flört şiddeti için değil, aynı zamanda aile içi şiddetin önlenmesi ve azaltılması için de bir zorunluluk niteliği taşıdığı söylenebilir.

Flört şiddetine yönelik etkili müdahale yöntemleri tasarlamak ve uygulamak için ise, şiddete maruz kalan bireylerin neden hala şiddete maruz kaldıklarının anlaşılmasının yanı sıra, bu duruma nasıl tepki verdiklerinin ve şiddetle nasıl başa çıktıklarının anlaşılmasının da önemli bir gereklilik olduğu açıktır. Bu bağlamda, bireylerin travmatik deneyimlerinin ve bu deneyimlerin psikolojik etkilerinin anlaşılması, etkili müdahale stratejilerinin geliştirilmesi için temel bir adım olarak görülebilir. Ayrıca, aynı türden şiddet deneyimlerinin, farklı zihinsel ve fiziksel sonuçlara yol açabilmesi, bireylerin şiddet ile başa etme stratejileri/ mekanizmalarının anlaşılmasının önemini de ortaya koymaktadır (Sere, Roman ve Ruitter,

2021). Çünkü baş etme mekanizmaları, hayatta kalanın sağlığı üzerinde şiddetin bıraktığı etkileri değiştirme potansiyeline sahiptir (Mengo, Small ve Black, 2017). Aynı zamanda şiddete maruz kalanın benimsediği stratejiler bir yandan iyilik halini sürdürmeye ve flört şiddetinin etkilerini hafifletmeye yardımcı olabilirken, diğer yandan da maruz kalanı ciddi risklerle karşı karşıya getirebilmektedir (Mengo vd., 2017). Bu noktadan hareketle başa çıkma stratejilerini incelemek ve tanımlamak flört şiddetini önlemek ve mücadele etmek için daha da önemli hale gelmektedir.

Baş etme, literatürde başa çıkma olarak da yer bulmak da olup, insanların stresli olarak değerlendirdikleri durumları yönetmek için kullandıkları düşünce ve davranışları içermekte ve genellikle problem odaklı veya duygu odaklı başa çıkma stratejileri olarak sınıflandırılmaktadır. Problem odaklı başa çıkma, stresli durumları ele alırken, soruna odaklanmaya ve çözmeye yönelik aktif çabaları kapsarken, duygu odaklı başa çıkma stresli durumla ilişkilendirilen duygusal tepkileri (örneğin, kaygı veya üzüntü) hafifletmeyi veya yönetmeyi amaçlayan bilişsel ve davranışsal stratejileri içerir (Lazarus ve Folkman, 1984). Lazarus ve Folkman (1984) tarafından tanımlanan bu kavramlar, insanların zorlayıcı durumlarla nasıl başa çıkabileceklerini anlamada önemli bir rehber niteliği taşımaktadır. Stresli durumların üstesinden gelmek için hangi stratejilerin en uygun olduğunu belirlemek, stresin olumsuz etkilerini minimize etmeye yardımcı olmanın yanı sıra aynı zamanda kişinin duygusal ve psikolojik iyilik halini artırmasına da katkı sağlayıcı bir role sahiptir (Sere, Roman ve Ruiter, 2021). Diğer yandan, baş etme stratejileri bireyler arasında değişkenlik gösterebilmektedir (Schneiderman, Ironson ve Siegel, 2005). Flört şiddeti, partnerler arasında yaşanan bir şiddet türü olduğu için bu değişimin farkını anlamak da son derece önemlidir. Nitekim başa çıkma tarzlarındaki cinsiyet farklılıkları üzerine yapılan bir meta-analiz sonuçları, kadınların aktif başa çıkma, sosyal destek arama veya dini kullanma gibi başa çıkma stratejilerini kullanma olasılığının erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir (Tamres, Janicki ve Helgeson, 2002). Cinsiyet farklılıklarının yanı sıra yaş, etnik köken, istihdam durumu, coğrafi konum ve kültür gibi faktörler de, baş etme stratejilerini etkileyen önemli etmenlerdir (Goodman, Smyth, Borges ve Singer, 2009; Hyder, Noor ve Tsui, 2007). Ayrıca başa çıkma stratejileri, stres etkenlerinin zaman içindeki sıklığına ve yoğunluğuna, kişilik özelliklerine ve bireyin olay hakkındaki değerlendirmelerine bağlı olarak bireyler arasında farklılık gösterebilir (Kilby, Sherman ve Wuthrich, 2018; Schneiderman, Ironson ve Siegel, 2005; Searle ve Auton, 2015). Baş etme mekanizmalarındaki bu değişimler beraberinde flört şiddetiyle baş etmede oluşabilecek değişimlerin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim Öztürk ve Gökkaya (2022) tarafından yürütülen bir çalışmada, flört şiddetine maruz kalan erkeklerin şiddet yaşadıkları yerden uzaklaşmayı, şiddeti bildirmemeyi tercih ettikleri buna karşın kadınların ise daha çok “karşılık verme”, “bağırma” ve “yardım isteme” eylemlerine başvurdukları ve şiddeti bildirme konusunda istekli oldukları ortaya konulmuştur. İlgili alan yazın incelendiğinde baş etme mekanizmalarına etki eden bu faktörlerin, yapılan çalışmalara da yansdığı ve farklı kategorilere ayrılan baş etme mekanizmalarının ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Örneğin Rizo'nun (2016) yapmış olduğu bir meta analiz çalışmasında en sık kullanılan baş etme biçimlerinin dini veya manevi başa çıkma, faile direnme, hüsnükuruntu, daha bağımsız olmaya çalışma, başkalarıyla ilişkileri sürdürme ve istismarcıyı terk etmenin yanı sıra başkalarıyla konuşma olduğu ortaya konulmuştur. En az kullanılan baş etme davranışları ise madde kullanımı, özeleştirme, yasal hizmetlerden yararlanma ve resmi destek (polis, tıbbi personel veya danışman) arama olarak rapor edilmiştir. Kültürel farklılıklara odaklanan başka bir çalışmada ise şiddete maruz kalan

Koreli ve Kafkasyalı kadınların baş etme stratejileri arasında farklılıklar tespit edilmiştir (Lee ve Mason 2014). İlgili çalışmada Koreli kadınların şiddetle baş etme konusunda inkâr etme ve kaçınma gibi savunma mekanizmalarına ve destek arama davranışlarına başvurdukları bulunurken, Kafkasyalı kadınların ise olumlu yeniden çerçeveleme, planlama ve dini inançlara sığınma stratejilerini tercih ettikleri belirlenmiştir (Lee ve Mason 2014). Bu nedenle de flört şiddeti baş etme mekanizmalarının çok yönlü bir şekilde araştırılarak tespit edilmesinin, bireylerin şiddet yaşantısıyla nasıl baş ettiklerinin daha iyi anlaşılması ve etkili müdahale stratejileri geliştirilmesi açısından önem arz ettiği düşünülmektedir. Nitekim Rizo'nun (2016) baş etme davranışlarının şiddet içeren ilişkiyi sürdürme ya da sonlandırma üzerindeki belirleyici rolüne ilişkin vurguları da şiddete maruz kalan kişi tarafından kullanılan stratejilerin; kişinin sağlığını koruyabileceği kadar onu daha büyük risklere de karşı savunmasız bırakabileceği görüşleri (Sere vd., 2021) ile uyumlu bir şekilde flört şiddetiyle baş etme stratejilerinin belirlenmesinin önemini destekler niteliktedir.

Sonuç olarak; flört ilişkisi içerisinde maruz kalınan şiddetle baş etme davranışları, şiddetin sürmesi ve sonlanması olasılıklarını etkileyebilmektedir. Örneğin bir partner, tehdit edici durumla yeterince başa edecek stratejilere sahip olmadığına inanırsa, şiddetin ortaya çıkması ya da sürmesi olasılığı artmaktadır. Yani ilişki içerisindeki partnerlerden biri, bir ilişki çatışmasını tehdit olarak algılayorsa, durumu ortadan kaldırmak için kaynaklarını kullanma çabasına girebilmektedir. Alan yazındaki bu vurgular ışığında, flört ilişkisi yaşayan taraflar arasında şiddetin yaygınlığı ve zarar verici etkileri de göz önünde bulundurulurken flört şiddetiyle baş etme stratejilerini belirlemeye yardımcı olacak bir ölçme aracının geliştirilmesine karar verilmiştir. Gerek ulusal gerekse uluslararası literatür incelendiğinde flört şiddetiyle başa çıkma yollarını doğrudan ele alan bir ölçüm aracına rastlanmamış, bu konuda yapılan araştırmaların ise ağırlıklı olarak anketler ya da görüşmeler aracılığı ile gerçekleştirildiği dikkat çekmiştir (Addy, Agbozo, Runge-Ranzinger ve Gryns, 2021; Pastor-Bravo, Vargas ve Medina-Maldonado, 2023). Bu nedenle araştırmada, flört şiddetiyle baş etme yollarını belirleyecek nitelikte, bir ölçme aracının geliştirilmesi ve psikometrik incelemelerinin yapılması amaçlanmıştır.

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu çalışma, bir betimsel tarama modeline dayanarak tasarlanmıştır. Betimsel tarama modeli, büyük katılımcı gruplarına ulaşma olanağı sağlayan ve katılımcıların belirli bir konudaki tutumlarını incelemeyi amaçlayan bir araştırma modeli olarak tanımlanmaktadır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2017). Bu model çerçevesinde araştırmanın amacı doğrultusunda ölçeğin psikometrik incelemeleri yapılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu on sekiz yaş üstü, evlilik/nişanlılık ve sözlülük bağı olmayan yetişkinler oluşturmaktadır. Veriler Google Forms aracılığıyla online olarak, uygun örnekleme yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Ölçeğin psikometrik incelemeleri kapsamında AFA (n=300) ve DFA (n=429) için iki farklı gönüllü katılımcı grubu ile araştırma yürütülmüştür. Katılımcıların %78'ini kadın (234), %21,3'ünü erkek (64) ve 0,6'sını cinsiyetini belirtmek

istemeyen kişiler (2) oluşturmuştur. 18-46 yaş aralığındaki katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı; 18-25 yaş aralığında 255 kişi (%85), 26-35 yaş aralığında 32 kişi (%10,6), 36-45 yaş aralığında 12 kişi (%4) ve 46 yaşın üzerinde 1 kişi (%0,3) şeklindedir.

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaşları, cinsiyetleri, eğitim düzeyleri, yaşadıkları ve büyüdüğü şehir, anne ve babalarının eğitim durumu, şu anda veya geçmişte flört ilişkilerinin olup olmadığı ve varsa şiddete maruz kalıp kalmadıkları hakkında bilgi toplamak amacıyla bir anket formu oluşturulmuş ve kullanılmıştır. Katılımcılardan, gizliliklerini koruyarak ve kimlik bilgilerini paylaşmadan ölçeklere doğru ve içten yanıt vermeleri için araştırmaya gönüllü olarak katıldıklarına dair onay alınmıştır.

Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği

Çalışma kapsamında araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve uzman görüşleri alınarak son hali verilerek psikometrik incelemeleri yapılan ölçek formudur.

Bulgular

Geliştirilen Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin psikometrik incelemeleri kapsamında geçerlik çalışmaları için yapı, ölçüt ve kapsam geçerliği yöntemlerinden yararlanılmıştır.

Kapsam Geçerliği

Ölçek formunun oluşturulabilmesi için öncelikle alan yazında yer alan bilgiler taranmış ve stresli yaşam olaylarından biri olan flört şiddetiyle baş etme stratejilerine ilişkin başlıklar gruplandırılmıştır. Bu başlıklara uygun bir madde havuzu oluşturulmuş, taslak form, ölçme ve değerlendirme, psikolojik danışmanlık ve rehberlik ve psikoloji alanında uzman akademisyenlerin görüşlerine sunulmuştur. Uzmanlardan her madde için flört şiddetiyle baş etmeyi stratejilerini belirleme açısından uygunluk değerlendirmesi istenmiş ve uygun olmayan maddeler yeniden ifade edilmiştir. Uzman görüşleri doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılarak taslak form uygulamaya hazır hale getirilmiştir. Geri bildirimler sonucunda araştırmacılar tarafından gerekli düzenlemeler yapılmış ve ölçek madde havuzundan 7 madde çıkarılmıştır. Son madde havuzu 51 maddeden oluşacak şekilde güncellenmiş, imla ve yazım kuralları açısından bir deneme grubuna uygulanmış ve kontrol edilmiş ve alınan geri bildirimlerle son hali verilmiştir.

Yapı Geçerliği

Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği'nin yapı geçerliği öncelikle Açıklayıcı Faktör Analizi (AFA) ile test edilmiştir. AFA çalışma grubundan elde edilen verilerin faktör analizine uygunluğu Kaiser-Meyer Olkin (KMO) katsayısı ve Bartlett Küresellik testleri ile incelenmiştir. Bu çalışmada elde edilen KMO katsayısı 0,93'le 1'e yakın olduğu ve faktör analizi için yeterli örneklem büyüklüğüne sahip olduğu tespit edilmiştir. Bartlett Küresellik testinden elde edilen

değerin ise anlamlı olduğu (ki-kare=9115,882; $p<0,05$) ve verilerin faktör analizine uygunluğuna karar verilmiştir.

AFA “Temel Eksenler Analizi (Principal Axis Factoring)” kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Temel eksenler analizi “varimax” döndürme yöntemi kullanılarak gerçekleştirildiğinde birden fazla faktöre yük veren maddelerden iki faktör yükü arasındaki fark 0,10’dan daha az olan maddeler (7, 10, 12, 14, 20, 25, 32, 33, 34, 35, 44) analizden çıkarılmıştır. 11 madde analizden çıkarıldıktan sonra tekrar gerçekleştirilen temel eksenler analizi sonucunda 40 madde ve beş faktörden oluşan yapıya ait açıklanan varyans ve faktörlerin öz değerlerine ilişkin bilgiler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Beş Faktöre İlişkin Öz Değerler, Açıklanan Varyans ve Toplamalı Açıklanan Varyans Yüzdesi Tablosu

Faktör	Öz Değer	Açıklanan Varyans Yüzdesi	Toplamalı Açıklanan Varyans Yüzdesi
1	13,481	33,702	33,702
2	6,275	15,688	49,390
3	2,797	6,992	56,382
4	2,205	5,511	61,893
5	1,178	2,945	64,838

Tablo 1 incelendiğinde 40 maddeden oluşan beş faktörlü yapının ve öz değerlerinin 1,18 ile 13,48 arasında değiştiği, faktörlerin ayrı ayrı açıkladıkları varyansların %2,95 ile %33,70 arasında değiştiği ve toplam varyansın %64,84’ünü açıkladığı görülmektedir. Çok faktörlü ölçme araçlarında toplam varyansın en az %40’ının, tek faktörlü ölçme araçlarında ise toplam varyansın en az %30’unun faktörler tarafından açıklanması istenmektedir (Field, 2013). Bu bağlamda elde edilen bulgular FŞBÖ’nin toplam varyansın %64,84’ünün açıklayan yeterli düzeyde bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Tablo 2. Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin Maddelerine Ait Faktör Yükleri, Madde Toplam Korelasyonları ve Alt ve Üst Grup T Testi Analiz Sonuçları

	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör	5. Faktör	Madde-Toplam Korelasyonları	%27’lik alt ve üst grup t testi
M29	0,784					0,817	13,287*
M39	0,782					0,801	8,124*
M28	0,772					0,813	9,251*
M30	0,761					0,793	15,397*
M27	0,756					0,760	17,909*

M42	0,755	0,797	18,351*
M40	0,751	0,772	14,645*
M38	0,724	0,706	16,879*
M41	0,683	0,757	12,595*
M36	0,613	0,711	8,854*
M26	0,603	0,730	18,283*
M37	0,547	0,690	13,890*
M31	0,486	0,559	12,048*
M49	0,900	0,920	52,346*
M50	0,864	0,911	47,668*
M48	0,823	0,893	41,063*
M47	0,783	0,866	32,773*
M51	0,715	0,837	32,147*
M43	0,696	0,806	13,143*
M46	0,644	0,755	18,009*
M03	0,742	0,883	38,917*
M04	0,733	0,863	31,770*
M06	0,709	0,854	38,555*
M01	0,697	0,783	16,708*
M05	0,655	0,803	25,961*
M02	0,606	0,705	13,897*
M08	0,589	0,684	10,553*
M09	0,526	0,706	14,567*
M18	0,852	0,875	18,354*
M19	0,804	0,870	17,080*
M17	0,701	0,819	11,559*
M22	0,657	0,844	12,301*
M24	0,651	0,799	10,862*
M21	0,576	0,739	19,203*
M23	0,459	0,684	24,054*

M13	0,646	0,813	13,101*
M15	0,625	0,774	12,649*
M11	0,584	0,796	18,625*
M16	0,490	0,797	21,202*
M45	0,392	0,653	26,236*

*p<0,001

Tablo 2 incelendiğinde 26, 27, 28, 29, 30, 31, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42. maddelerin "Savunmacı Baş Etme" boyutu olarak adlandırılan 1. faktör altında toplandıkları görülmektedir. Savunmacı baş etme boyutundaki maddelerin faktör yükleri .49 ile .78 aralığında değişmekte olup toplam varyansın %33,70'ini açıklamaktadır. Maddelerin ölçülmek istenilen yapıya uygunluğunu test etmek amacıyla madde ile toplam puan arasında hesap edilen korelasyon katsayılarının yüksek olması beklenmektedir (Tezbaşaran, 1996). Savunmacı Başa Çıkma boyutundaki maddelerin toplam puan ile aralarındaki korelasyon katsayıları .56 ile .82 arasında değişmektedir.

Elde edilen ikinci faktör, "Kendini Destekleme" boyutu olarak adlandırılmakla birlikte bu boyuta ait olan 43, 46, 47, 48, 49, 50 ve 51 numaralı maddelerin bu faktör altında gruplandırıldığı görülmektedir. Kendini destekleme boyutundaki maddelerin faktör yükleri .64 ile .90 aralığında değişmekte olup toplam varyansın %15,69'unu açıklamaktadır. Kendini destekleme boyutundaki maddelerin toplam puan ile aralarındaki korelasyon katsayıları .75 ile .92 arasında değişmektedir.

3. faktör "Plan Yapma" boyutunu temsil etmekte ve 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8 ve 9. maddelerin bu faktör altında toplandıkları görülmektedir. Plan yapma boyutundaki maddelerin faktör yükleri .53 ile .74 aralığında değişmekte olup toplam varyansın %6,99'unu açıklamaktadır. Plan yapma boyutundaki maddelerin toplam puan ile aralarındaki korelasyon katsayıları .68 ile .88 arasında değişmektedir.

4. faktör 17, 18, 19, 21, 22, 23 ve 24 numaralı maddelerin "Manevi Baş Etme" boyutuna ait olduğunu gösterir. Manevi baş etme boyutundaki maddelerin faktör yükleri .46 ile .85 aralığında değişmekte olup toplam varyansın %5,51'ini açıklamaktadır. Manevi baş etme boyutundaki maddelerin toplam puan ile aralarındaki korelasyon katsayıları .68 ile .88 arasında değişmektedir.

Beşinci faktör, 11, 13, 15, 16 ve 45 numaralı maddeleri "Destek Arama" boyutu altında gruplamaktadır. Destek arama boyutundaki maddelerin faktör yükleri .46 ile .85 aralığında değişmekte olup toplam varyansın %5,51'ini açıklamaktadır. Destek arama boyutundaki maddelerin toplam puan ile aralarındaki korelasyon katsayıları .65 ile .81 arasında değişmektedir.

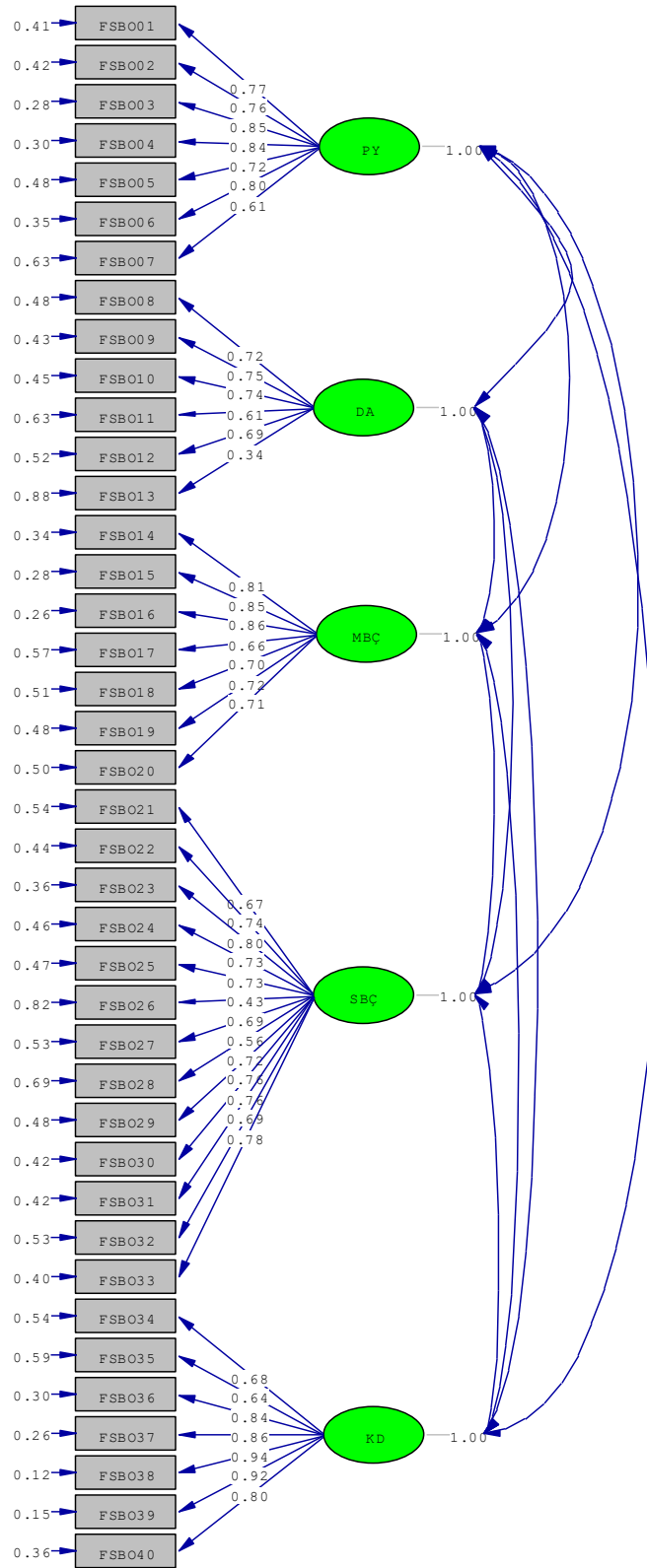
Ayrıca her bir madde için %27'lik alt ve üst gruplar arasında yapılan ilişkisiz örneklem t testi analizleri sonucunda elde edilen t değerlerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (p<.001).

Flört Şiddetiyle Baş Etme ölçeği alt boyutlarının güvenilirliğini belirlemek amacıyla Alfa iç tutarlılık katsayıları ve Omega katsayıları hesaplanmıştır. Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin

iç tutarlık düzeyini incelemek amacıyla yapılan Alfa ve Omega analizleri sonucunda ölçeğin alt boyutlarının Cronbach alfa değerlerinin .82 ile .94 arasında, Omega değerlerinin ise .85 ile .96 arasında değerler aldığı belirlenmiştir. Savunmacı baş etme alt boyutu için hesap edilen Alfa iç tutarlılık katsayısı .93, Omega değeri .94; kendini destekleme alt boyutu için hesap edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .94, Omega değeri .95; plan yapma alt boyutu için hesap edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .91, Omega değeri .94; manevi baş etme alt boyutu için hesap edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .91, Omega değeri .94; destek arama alt boyutu için hesap edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .83, Omega değeri .96 olarak hesap edilmiştir. Tüm alt boyutlar için elde edilen Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayıları ve Omega değerleri, alt boyutlardan elde edilen ölçme sonuçlarının yüksek güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) Sonuçları

Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin yapı geçerliğini test etmek amacıyla ölçeğin AFA sonucunda elde edilen 40 maddeli ölçek farklı katılımcılardan oluşan 429 üniversite öğrencisine uygulanmıştır. Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) için LISREL paket programından yararlanılmıştır. Analiz sonucunda elde edilen path diyagramı Şekil 1’de sunulmuştur. DFA sonucunda, Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği’nin savunmacı baş etme alt boyutuna ait maddelerin faktör yükleri .43 ile .80 aralığında, kendini destekleme alt boyutuna ait maddelerin faktör yükleri .64 ile .94 aralığında, plan yapma alt boyutuna ait maddelerin faktör yükleri .61 ile .85 aralığında, manevi baş etme alt boyutuna ait maddelerin faktör yükleri .66 ile .86 aralığında, destek arama alt boyutuna ait maddelerin faktör yükleri .34 ile .74 aralığında değerler aldığı belirlenmiştir.

Chi-Square=2683.60, df=730, P-value=0.00000, RMSEA=0.079

Şekil 1. Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğine Ait Path Diyagramı

Kısaltmalar: KD: Kendini Destekleme; DA: Destek Arama; SBC: Savunmacı Baş Etme; MBC: Manevi Baş Etme; PY: Plan Yapma

Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin yapı geçerliğini test etmek amacıyla DFA sonucunda elde edilen model veri uyumu istatistikleri Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğine Ait Model Veri Uyumu İstatistikleri

χ^2/sd	RMSEA	SRMR	CFI	IFI	NFI	RFI
3.67	0.079	0.080	0.95	0.95	0.93	0.93

Yapılan Doğrulayıcı Faktör analizi sonuçlarına göre 40 madde ve 5 faktörden oluşan ölçeğin uyum indekslerinin yeterli düzeyde olduğu görülmüştür. ($\chi^2/sd=3,67$; $RMSEA=0,079$; $SRMR=0,080$; $NFI=0,93$; $CFI=0,95$; $IFI=0,95$; $RFI=0,93$). Model veri uyumu istatistiklerinden χ^2/sd istatistiğinin 5'ten küçük olması ve $RMSEA$ ve $SRMR$ istatistiklerinin $0,080$ 'den küçük olması model veri uyumunun kabul edilebilir düzeyde olduğunu; CFI , IFI , NFI ve RFI istatistiklerinin ise $0,90$ 'dan büyük olması model veri uyumunun mükemmel düzeyde olduğunu göstermektedir (Kline, 2016).

Tartışma ve Sonuç

Flört şiddeti, en genel haliyle yakın romantik ilişki içerisinde partnerlerden birinin diğerine ya da her ikisinin birbirine yönelik uyguladıkları saldırganlık eylemleri olarak tanımlanmaktadır. Bu eylemler cinsel, dijital, fiziksel, ekonomik fiziksel, psikolojik ve stalking (ısrarlı takip) gibi baskı kurucu yaşantıları içermekte ve son yıllarda her biri flört şiddeti türleri olarak kabul görmektedir (Krug, Mercy, Dahlberg ve Zwi, 2002). Dolayısıyla flört şiddetinin çok yönlü ve kompleks yapısı beraberinde flört şiddetiyle baş etmede kullanılan mekanizmaların belirlenmesi ihtiyacını doğurmaktadır. Bu ihtiyaçtan hareketle mevcut çalışmada Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin çok boyutlu yapısını belirlemek gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu ihtiyaçtan hareketle mevcut çalışmada, flört şiddetiyle baş etme stratejilerinin çok boyutlu yapısını belirlemek üzere tasarlanmış bir ölçüm aracının geliştirilmesi ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ilk olarak şiddet ve flört şiddeti üzerine yapılan çalışmalar (Aksoy, 2021; Özkan, 2019; Yılmaz, 2023) ile yakın partner şiddetini ele alan Aile İçi Şiddetle Başa Çıkma Özyeterliği Ölçeği (Benight, Harding-Taylor, Midboe ve Durham, 2004), Başa Çıkma Stilleri Ölçeği Kısa Formu (Bacanlı, Sürücü ve İlhan, 2013) gibi ölçüm araçları incelenmiştir. Ayrıca başa etme stratejileri, çatışma çözme becerileri ve stresle başa çıkma ölçekleri de taranarak, her iki grupta ulaşılan ölçeklerde ortak olan faktörler gruplandırılmıştır. Ardından ortak noktalar çerçevesinde flört şiddetiyle baş etme stratejilerinin üst başlıkları kavramsal olarak belirlenmiş ve buna göre madde havuzu oluşturulmuştur. Oluşturulan taslak madde havuzu, flört şiddeti üzerine çalışmalar yürüten alanında uzman 4 akademisyene gönderilmiş ve alınan uzman görüşleri sonrasında taslak forma son hali verilmiştir. Toplam 51 maddeden oluşan taslak forma ait toplanan veri setleri üzerinden ölçeğin psikometrik incelemeleri yapılmıştır.

İlk olarak ölçeğin yapı geçerliği AFA ile incelenmiş olup, analiz sonucunda toplam varyansın %64,84'ünü açıklayan 5 faktörlü bir yapı elde edilmiştir. Bu faktörler sırasıyla Savunmacı Baş Etme (SBE), Kendini Destekleme (KD), Plan Yapma (PY), Manevi Baş Etme (MBE) ve Destek Arama (DA) olarak adlandırılmıştır. Bu faktörlerin toplam varyansı açıklama düzeyleri

sırasıyla SBE için %33,70, KD için %15,68, PY için %6,99, MBE için %5,51 ve DA için %5,51 oranındadır.

Birinci faktörü oluşturan “savunmacı baş etme” faktörü adlandırılırken ilgili alan yazındaki vurgulardan hareket edilmiştir (Ağargün, Beşiroğlu, Kıran, Özer ve Kara, 2005; Hayes vd., 2004; Yıldırım ve Bahtiyar, 2020). Ayrıca baş etme stratejilerini ölçmek üzere tasarlanmış Çok Boyutlu Yaşantısal Kaçınma Ölçeği-30 (Ekşi, Kaya ve Kuşcu, 2018), Kabul ve Eylem Ölçeği (Bond vd., 2011) ve Cope Başa Çıkma Tutumlarını Değerlendirme Ölçeği (Ağargün vd., 2005) gibi ölçüm araçları incelenerek var olan savunma dinamikleri tespit edilmiştir. Bu dinamiklerin başlıcaları arasında; flört şiddetiyle pasif başa etme yöntemlerini içeren kaçınma, inkâr ve yok sayma gibi savunma mekanizmalarının öne çıktığı dikkat çekmektedir (Ağargün vd., 2005). Bununla birlikte söz konusu mekanizmalar her ne kadar işlevsel olmayan pasif baş etme stratejisi olarak değerlendirilse de maruz kalanın şiddet sarmalının dışına çıkmasında hazırlayıcı bir faktör olarak da değerlendirilebilir (Sullivan, Bishop ve Pivik, 1995). Leiner, Kearns, Jackson, Astin ve Rothbaum, (2012) yakın flört şiddetinden kaçınma stratejisinin günlük yaşamı sekteye uğratabileceğini belirtirken, Sullivan, Meese, Swan, Mazure ve Snow (2005), kaçınmanın şiddet deneyimlerine karşı acil bir amaca hizmet eden bir koruma yöntemi olarak işlev görebileceğine dikkat çekmektedir. Bu bağlamda ilk faktörü oluşturan savunmacı baş etme işlevsel olmayan bir baş etme mekanizması olmakla birlikte, bir eksiklik ya da güçsüzlük belirtisi olarak yorumlanmamalıdır. Sonuç olarak AFA sonucunda saptanan ilgili faktör (SBE); flört şiddetine maruz kalan kişinin partner ilişkisi içinde yaşadığı zorlanmaları veya tehditleri kabul etmek yerine, onlardan kaçınmaya, onları reddetmeye ilişkin eylemlerini ifade eden maddelerden oluşmaktadır. Bu maddelere örnek olarak “kendime durumun o kadar da kötü olmadığını söylerim/söyledim” ve “kendimi iyi hissetmek için alkol alırım/aldım” gibi ifadeler verilebilir.

Ölçeğin ikinci faktörü olan “kendini destekleme”, kişinin kendi öz bakımını üstlenebilme, kendisine şefkat gösterebilme, kendi ihtiyaçlarını fark edebilme ve bu ihtiyaçları karşılamak için harekete geçebilmesi yeteneklerini yansıtmaktadır. Kendini destekleme, bireyin kendi duygusal, zihinsel ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak için kendi içsel kaynaklarını kullanması ve kendine yönelik olumlu bir tutum geliştirmesiyle ilişkilidir (Gilbert ve Procter, 2006; Neff ve Dahm, 2015). Bu nedenle, flört şiddetini önlemeye yönelik bir strateji olarak, bireylerin kendilerini duygusal olarak dengelemeleri ve olumlu bir zihinsel sağlık durumunu sürdürebilmelerinde kritik bir önem taşımaktadır. Özellikle de şiddete maruz kalan bireylerin kendilerini suçlama ve hata arama eğilimleri (Kline, Berke, Rhodes, Steenkamp ve Litz, 2021; Sigurvinsdottir, Thorisdottir ve Gylfason, 2020) göz önüne bulundurulduğunda, duygusal dengeyi yeniden sağlama ve pozitif bir zihinsel sağlık durumunu sürdürebilmeleri adına kendine destekleme baş etme stratejilerinin geliştirilmesi için son derece önemlidir. Nitekim yapılan araştırmalar, kendini destekleme stratejileri içinde önemli bir yere sahip olan öz şefkat ve psikolojik esnekliğin, kişilerarası şiddete maruz kalan bireyler için koruyucu bir etkisi olduğunu ve aynı zamanda psikolojik iyilik haline olumlu katkılarda bulunduğunu göstermektedir. (Marshall ve Brockman, 2016; McLean vd., 2018). Bu nedenle, flört şiddetine maruz kalanların baş etme stratejisi olarak kullandıkları ikinci faktör; şiddete maruz kalan bireylerin kendi duygusal, psikolojik ve fiziksel ihtiyaçlarını karşılayarak kendilerini güçlendirmeleri ve pozitif bir duygu durumu geliştirmelerini ifade eden maddelerden oluşmaktadır. Bu maddelere örnek olarak “hissettiklerimin zayıflık olmadığını, duygularımı (öfke, üzüntü, korku, hayal kırıklığı vb.) yaşamaya hakkım olduğunu kendime hatırlattım/hatırlatırım” ve

“güçlü yönlerim kadar zayıf yönlerimin de olabileceğini kabul ettim/ kabul ederim” gibi ifadeler verilebilir.

Flört şiddetiyle baş etme ölçeğinin üçüncü yapısını oluşturan “plan yapma” faktörü; bir flört şiddeti yaşantısından ayrılmaya hazırlanırken veya ayrıldıktan sonra şiddete maruz kalanın güvenliğini artırmayı amaçlayan kişiselleştirilmiş ve pratik bir plan yapabilme yeteneğini ifade etmektedir (Sabri, Tharmarajah, Njie-Carr, Messing, Loerzel, Arscott ve Campbell, 2022). Şiddet anında maruz kalan için mantıklı karar alma süreci sekteye uğrayabilmekte ve bu nedenle önceden hazırlanmış bir güvenlik planına sahip olmanın, yüksek stresli anlarda maruz kalanın kendini korumasına yardımcı olabileceği vurgulanmaktadır (Wood, Baumler, Schrag, Guillot-Wright, Hairston, Temple ve Torres, (2021). Nitekim, maruz kalanın saldırganı terk etmek veya kendini failden korumak için güvenlik planları oluşturması (örn., failin bilgisi dışında maddi bir kaynak oluşturması) gerekliliğini vurgulayan çalışmalar (Meyer, Wagner ve Dutton, 2010) ile şiddetin düzeyi arttıkça planlama davranışlarının arttığına ilişkin araştırma sonuçları (Goodkind, Sullivan ve Bybee, 2004), plan yapmanın koruyucu etkisini destekler niteliktedir. Bahsedilen alan yazın vurguları ışığında adlandırılan ve flört şiddetine maruz kalanların başa çıkma stratejisi olarak kullandıkları plan yapma davranışlarını yansıtan üçüncü faktör; bir şiddet yaşantısından sonra maruz kalanın güvenli bir şekilde nasıl tepki vereceğini önceden düşünmesini ve plan yapmasını içeren maddelerden oluşmaktadır. Bu maddelere örnek olarak “ondan nasıl güvenli ayrılacağıma dair planlar (nerede, nasıl, hangi konuşma ile vb.) yaparım/yaptım” ve “kimlerden ve nerelerden yardım alabileceğimi belirlerim/belirledim” oluşmaktadır” gibi ifadeler verilebilir.

Ölçeğin dördüncü faktörü olan “manevi baş etme” boyutu; kişinin şiddet deneyimlerinin ardından, kendi değer ve inanç sistemleri içinde kendisine yardımcı olacağını düşündüğü kaynaklara (örneğin, dua etme veya sadaka verme gibi) başvurarak şiddetten kurtulma beklentilerini yansıtmaktadır. Bu beklentiler inanç sistemi içerisinde yaşam deneyimlerini anlamlandırmak ve kişisel farkındalık için fayda sağlayan bir rol oynayabilmektedir (Kızılgeçit ve Çinici, 2020) Nitekim baş etme alan yazını incelendiğinde, kişinin olumsuz yaşam olaylarına karşı dayanıklılığını artıran ve manevi baş etme kapsamında ele alınan daha üst bir varlığa inancın (Bonnano, 2004; Kara ve Gülbahçe, 2022), şiddete maruz kalan kişi için destekleyici olabileceği görülmektedir. Bununla birlikte manevi baş etme aktif ve pasif başa çıkma stratejileri arasında pasif başa çıkma kategorisinde (Pargament, Smith, Koenig ve Perez, 1998; Park, Holt, Le, Christie ve Williams, 2018) ele alındığı göz önünde bulundurulduğunda, şiddete maruz kalan içinde aktif bir kurtuluş çabasını yansıtmadığı söylenebilir. Ancak, şiddet yaşantısından kurtulma süreçlerinde maruz kalanın manevi baş etme stratejilerini kullanması, bir eksiklik olarak değerlendirilmemelidir. Her ne kadar manevi baş etme işlevsel ya da aktif bir başa etme mekanizması olmasa da şiddete maruziyeti devam eden bir kişi için aktif başa çıkma mekanizmalarına ve şiddet yaşantısından kurtulma çabalarına giden yolda psikolojik dayanıklılığa katkı sağlayan bir güç kaynağı da olabilmektedir. Ayrıca, manevi baş etme, şiddet yaşantısından kurtulan ancak şiddetin psikolojik etkilerini taşıyan kişiler içinde destekleyici ve psikolojik iyilik halini artıran bir işleve sahiptir (Drumm, Popescu, Cooper, Trecartin, Seifert, Foster ve Kilcher, 2014; Kaufman, Howell, Mandell, Hasselle ve Thurston, 2021). Diğer yandan, bireyler yalnızca ve sürekli manevi baş etme stratejisini kullandıklarında, şiddetin onlar üzerindeki etkileri daha yıkıcı hale de gelebilir. Manevi baş etmenin pasif başa çıkma stratejisi olarak değerlendirildiği ve şiddete maruz kalanı şiddet yaşantısı içerisinde daha fazla tutabileceği, dolayısıyla kişinin şiddete daha uzun süre maruz kalmasına katkıda bulunabileceği ve bu nedenle işlevsel olmadığına ilişkin vurgularda bunu destekler

niteliktedir (Pargament, 1997; Yangarber-Hicks, 2004). Bahsedilen alandaki yazın vurguları doğrultusunda adlandırılan ve flört şiddeti için manevi baş etme stratejilerini yansıtan dördüncü faktör; şiddet yaşantısından sonra, maruz kalanın inanç kaynakları çerçevesinde içsel kaynaklarını kullanma sürecine ilişkin ifadeleri içeren maddelerden oluşmaktadır. Bu maddelere örnek olarak “zor durumdaki birilerine yardım ederek (sadaka verme, onun için dua etme vb.) kurtulmayı beklerim/bekledim” ve “yaşadığım şeyin bir gün bitmesi için dua ederim/ettim” gibi ifadeler verilebilir.

Flört şiddetiyle baş etme ölçeğinin beşinci yapısını oluşturan son faktörü ise “destek arama” faktörüdür. Destek arama; tekrarlanan partner şiddeti olaylarını önlemek ve geçici veya kalıcı bir çözüm bulmak açısından önem taşımaktadır. Şiddete maruz kalan kişiler, baş etme becerilerini geliştirmek adına kendileri için önemli olan çeşitli destek hizmetlerine ihtiyaç duymaktadırlar (Tenkorang, Sedziafa ve Owusu, 2017). Bahsedilen destek, arkadaşlar, aile, yakın ilişki kurulan kişilerden gelen duygusal destek (örn., tavsiye, teşvik veya onay) olabileceği gibi, maddi yardım (örn., finansal destek, çocuk bakımı veya konaklama yeri) da olabilmektedir (Sylaska ve Edwards, 2014). Ancak, şiddetin arttığı durumlarda, aile ve arkadaşlardan gelen destek yetersiz kalmakta, bu tür durumlarda kişi, resmi kaynaklara başvurarak resmi destek, kolluk kuvvetleri, sosyal hizmet kurumları, sağlık hizmeti sağlayıcıları, din görevlileri, sivil toplum kuruluşları, kadın sığınakları ve çalışanları gibi resmi destek kaynaklarından yardım almaktadır (Ansara ve Hindin, 2010). Söz konusu resmi ve gayri resmi destek hizmetleri, kişinin gelecekteki ilişkisinde şiddete maruz kalma riskini azaltmakta ve maruz kalanın fiziksel, duygusal ve zihinsel sağlığını iyileştirmektedir (Liang, Goodman, Tummala-Narra ve Weintraub, 2005; Ogbe, Harmon, Van den Bergh ve Degomme, 2020; Plazaola-Castano, Ruiz-Perez ve Montero-Piñar, 2008). Bahsedilen alandaki yazın vurguları doğrultusunda adlandırılan ve flört şiddeti karşısında destek arama stratejilerini yansıtan beşinci faktör; flört şiddeti yaşantısından sonra, maruz kalanın resmi ve gayri resmi destek hizmetlerine başvurması yardım, destek veya rehberlik isteme davranışlarına ve yardım araçlarına ilişkin ifadeleri içeren maddelerden oluşmaktadır. Bu maddelere örnek olarak “Psikolojik destek aldım/alırım ve Resmi ya da özel (sivil-toplum kuruluşları, dernekler, belediyeler vb) kurumların danışmanlık hizmetlerine başvururum/ başvurudum” gibi ifadeler verilebilir.

Ayrıca, geçerlik çalışmaları kapsamında, yukarıda kavramsallaştırılma gerekçeleri açıklanan 5 faktörlü yapının doğrulanıp doğrulanmadığı DFA kullanılarak incelenmiştir. DFA sonucunda elde edilen uyum iyiliği indeksleri (CFI=0,95, IFI=0,95, NFI=0,93, RFI=0,93 ve RMSEA=0,08) değerleri, AFA sonucunda elde edilen 5 faktörlü yapının doğrulandığı ve ölçeğin geçerli düzeyde bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

Flört Şiddetiyle Baş Etme ölçeği alt boyutlarının güvenilirliğini belirlemek amacıyla Cronbach Alfa iç tutarlılık ve Omega katsayıları hesap edilerek, Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin iç tutarlılık düzeyini incelemek amacıyla yapılan Alfa ve Omega analizleri sonucunda ölçeğin alt boyutlarının Alfa değerlerinin .82 ile .94 arasında, Omega değerlerinin ise .85 ile .96 arasında olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin bütünü için elde edilen Alfa iç tutarlılık katsayısının .97, Omega katsayısının ise .96 oranında değerler aldığı görülmüştür. Ölçeğin alt boyutları için sırasıyla bu değerler; savunmacı baş etme için Alfa .93, Omega .94; kendini destekleme için Alfa .94, Omega .95; plan yapma için Alfa .91, Omega .94; manevi baş etme için Alfa .91, Omega .94 ve son olarak destek arama için Alfa .83, Omega .96 olarak belirlenmiştir.

Ölçeğin psikometrik incelemeleri kapsamında yapılan analizler bir bütün olarak değerlendirildiğinde, geliştirilen Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin geçerli ve güvenilir düzeyde bir ölçüm aracı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeğinin evlilik ve nişanlılık bağı olmayan, flört ilişkisi yaşamış ya da yaşamakta olan 18 yaş üstü kişilerin, şiddetle baş etme davranışlarını belirlemek için etkili bir ölçüm aracı olarak kullanılabileceğini göstermektedir. Ayrıca, geliştirilen ölçek aracılığıyla elde edilen sonuçlar, şiddetle başa çıkma stratejilerini belirleme ve değerlendirmenin yanı sıra ileride yapılacak araştırmalarda flört şiddetine maruz kalan bireylerin ihtiyaçlarının daha iyi anlaşılmasında ve aile içi şiddet yaşantılarının öngörülerek önlenmesinde katkı sağlayan sonuçlar sunabilir. Özellikle de şiddetle baş etme programları ve müdahalelerinin tasarlanması ve etkinliğinin değerlendirilmesi sürecinde, bu ölçeğin kullanılması, şiddetle baş etme konusundaki uygulamalı çalışmalara farklı bir perspektif sunarak bu alandaki bilgi ve deneyim birikimini zenginleştirebilir. Dolayısıyla, geliştirilen ölçeğin şiddetle baş etme stratejilerini daha etkili bir şekilde geliştirme açısından önemli bir katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Bilgilendirme

Bu çalışma, ikinci yazarın birinci yazar danışmanlığında hazırladığı doktora tezinin bir bölümünden üretilmiştir.

Kaynakça

- Aksoy, İ. (2021). *Dating violence prevalence and the relationship between dating violence and coping styles of university students in Turkey* (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://tez.yok.gov.tr/>
- Ağargün, M. Y., Beşiroğlu, L., Kıran, Ü. K., Özer, Ö. A., & Kara, H. (2005). COPE (Baş çıkma tutumlarını değerlendirme ölçeği) Psikometrik özelliklere ilişkin bir ön çalışma, *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 6, 221-226.
- Ansara, D. L., & Hindin, M. J. (2010). Formal and informal help-seeking associated with women's and men's experiences of intimate partner violence in Canada. *Social science & medicine*, 70(7), 1011-1018.
- Bacanlı, H., Sürücü, M., & İlhan, T. (2013). Başa Çıkma Stilleri Ölçeği kısa formunun (BÇSÖ-KF) psikometrik özelliklerinin incelenmesi: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(1), 81-96.
- Biçer, F.İ. (2022). *Üniversite öğrencilerinin flört şiddeti ve flört şiddetine yönelik tutumlarında benlik saygısı ve kişilik özelliklerinin rolü* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gedik Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://tez.yok.gov.tr/>
- Benight, C.C., Harding-Taylor, A.S., Midboe, A.M., & Durham, R.L. (2004). Development and psychometric validation of a domestic violence coping self-efficacy measure (DVCSE). *Journal of Traumatic Stress*, 17, 505-508.
- Bonanno, G. A. (2004). Loss, Trauma, and Human Resilience. *American Psychologist*, 59, 20-28. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.59.1.20>

- Bond, F. W., Hayes, S. C., Baer, R. A., Carpenter, K. M., Guenole, N., Orcutt, H. K., ... & Zettle, R. D. (2011). Preliminary psychometric properties of the Acceptance and Action Questionnaire-II: A revised measure of psychological inflexibility and experiential avoidance. *Behavior therapy, 42*(4), 676-688. doi: 10.1016/j.beth.2011.03.007
- Brewer, N., Thomas, K. A., & Higdon, J. (2018). Intimate partner violence, health, sexuality, and academic performance among a national sample of undergraduates. *Journal of American college health : J of ACH, 66*(7), 683-692. <https://doi.org/10.1080/07448481.2018.1454929>
- Carvalho, M.R., Oliveira, J.F., Gomes, N.P., Campos, L.M., Almeida, L.C., & Santos, L.R. (2019). Coping strategies for domestic violence: testimony of women involved with drugs. *Esc Anna Nery: 23*:1-7. doi: 10.1590/2177-9465-ean-2018-0291
- Drumm, R., Popescu, M., Cooper, L., Trecartin, S., Seifert, M., Foster, T., & Kilcher, C. (2014). 'God just brought me through it': Spiritual coping strategies for resilience among intimate partner violence survivors. *Clinical Work Social Work Journal, 42*(4), 385-394. doi: 10.1007/s10615-013-0449-y
- Duval, A., Lanning, B. A., & Patterson, M. S. (2020). A Systematic Review of Dating Violence Risk Factors Among Undergraduate College Students. *Trauma, violence & abuse, 21*(3), 567-585. <https://doi.org/10.1177/1524838018782207>
- Ekşi, H., Kaya, Ç., & Kuşcu, B. (2018). Çok Boyutlu Yaşantısal Kaçınma Ölçeği-30'un Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özellikleri. Sözlü sunum, 8. Uluslararası Eğitimde Araştırmalar Kongresi, Manisa.
- Gilbert, P., & Procter, S. (2006) Compassionate Mind Training for People with High Shame and Self-Criticism: Overview and Pilot Study of a Group Therapy Approach. *Clinical Psychology & Psychotherapy, 13*, 353-379. <https://doi.org/10.1002/cpp.507>
- Goodkind, J. R., Sullivan, C. M., & Bybee, D. I. (2004). A contextual analysis of battered women's safety planning. *Violence against women, 10*(5), 514-533.
- Goodman, L. A., Smyth, K. F., Borges, A. M., & Singer, R. (2009). When Crises Collide: How Intimate Partner Violence and Poverty Intersect to Shape Women's Mental Health and Coping? *Trauma, Violence, & Abuse, 10*(4), 306-329. <https://doi.org/10.1177/1524838009339754>
- Hayes, S. C., Strosahl, K., Wilson, K. G., Bissett, R. T., Pistorello, J., Toarmino, D., ... & Stewart, S. H. (2004). Measuring experiential avoidance: A preliminary test of a working model. *The Psychological Record, 54*(4), 553-578. doi: 10.1007/BF03395492
- Holt, M.K., & Espelage, D.L. (2005). Social Support as a Moderator Between Dating Violence Victimization and Depression/Anxiety Among African American and Caucasian Adolescents. *School Psychology Review, 3*(3), 309-328.
- Hyder A. A., Noor Z., & Tsui E. (2007). Intimate partner violence among Afghan women living in refugee camps in Pakistan. *Social Science & Medicine, 64*(7), 1536-1547.
- Işık, M., Demircan, Ü., & Gürhan, N. (2021). Üniversite Öğrencilerinde Flört Şiddetinin Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 10*(3), 465-477. doi:10.37989/gumussagbil.887462

- Kara, F., & Gülbahçe, A. (2022). Öğretmen Adaylarının Stresle Başa Çıkma Yolları ve Depresyon Düzeylerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 0(41), 84-101.
- Kaufman, C. C., Howell, K. H., Mandell, J. E., Hasselle, A. H., & Thurston, I. B. (2021). Spirituality and Parenting among Women Experiencing Intimate Partner Violence. *Journal of family violence*, 36(2), 183–193. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00158-0>
- Kilby, C. J., Sherman, K. A., & Wuthrich, V. (2018). Towards understanding interindividual differences in stressor appraisals: A systematic review. *Personality and Individual Differences*, 135, 92–100. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2018.07.001>
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). Guilford Press.
- Kline, N. K., Berke, D. S., Rhodes, C. A., Steenkamp, M. M., & Litz, B. T. (2021). Self-blame and PTSD following sexual assault: A longitudinal analysis. *Journal of interpersonal violence*, 36(5-6), NP3153-NP3168.
- Krug, E. G., Mercy, J. A., Dahlberg, L. L., & Zwi, A. B. (2002). The world report on violence and health. *The lancet*, 360(9339), 1083-1088.
- Lazarus R. S., & Folkman S. (1984). *Stress, Appraisal and Coping*. New York: Springer
- Lee, H., & Mason, D. (2014). Cultural and gender differences in coping strategies between Caucasian American and Korean American older people. *Journal of cross-cultural gerontology*, 29(4), 429–446. <https://doi.org/10.1007/s10823-014-9241-x>
- Leiner, A. S., Kearns, M. C., Jackson, J. L., Astin, M. C., & Rothbaum, B. O. (2012). Avoidant coping and treatment outcome in rape-related posttraumatic stress disorder. *Journal of consulting and clinical psychology*, 80(2), 317–321. <https://doi.org/10.1037/a0026814>
- Liang, B., Goodman, L., Tummala-Narra, P., & Weintraub, S. (2005). A theoretical framework for understanding help-seeking processes among survivors of intimate partner violence. *American journal of community psychology*, 36(1-2), 71–84. <https://doi.org/10.1007/s10464-005-6233-6>
- Marshall, E., & Brockman, R. (2016). The Relationships Between Psychological Flexibility, Self-Compassion, and Emotional Well-Being. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 30, 60-72.
- McLean, C. L., Fiorillo, D., & Follette, V. M. (2018). Self-Compassion and Psychological Flexibility in a Treatment-Seeking Sample of Women Survivors of Interpersonal Violence. *Violence and Victims*, 33, 472-485.
- Mengo, C., Small, E., & Black, B. (2021). Intimate Partner Violence and Women’s Mental Health: The Mediating Role of Coping Strategies Among Women Seeking Help From the Police. *Journal of Interpersonal Violence*, 36(1–2), 527–551. <https://doi.org/10.1177/0886260517729402>
- Meyer, A., Wagner, B., & Dutton, M. A. (2010). The relationship between battered women’s causal attributions for violence and coping efforts. *Journal of Interpersonal Violence*, 25(5), 900–918.
- Neff, K.D., Dahm, K.A. (2015). *Self-Compassion: What It Is, What It Does, and How It Relates to Mindfulness*. In: Ostafin, B., Robinson, M., Meier, B. (eds) *Handbook of Mindfulness and Self-Regulation*. Springer, New York, NY. https://doi.org/10.1007/978-1-4939-2263-5_10

- Ogbe, E., Harmon, S., Van den Bergh, R., & Degomme, O. (2020). A systematic review of intimate partner violence interventions focused on improving social support and/mental health outcomes of survivors. *PLoS one*, 15(6), e0235177
- Özkan, M. (2019). *Flört şiddetini önlemeye yönelik sivil toplum çalışmalarına dair bir değerlendirme: Flört şiddeti deneyimlerinden öneriler* (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://tez.yok.gov.tr/>
- Öztürk, M., & Bilican Gökkaya, V. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Mağduriyetleri ile Mücadele Stratejileri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 32(2), 795-806 . DOI: 10.18069/firatsbed.1059029
- Pargament, K. I., Smith, B. W., Koenig, H. G., & Perez, L. (1998). Patterns of Positive and Negative Religious Coping with Major Life Stressors. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 37(4), 710–724. <https://doi.org/10.2307/1388152>
- Park, C. L., Holt, C. L., Le, D., Christie, J., & Williams, B. R. (2018). Positive and Negative Religious Coping Styles as Prospective Predictors of Well-Being in African Americans. *Psychology of religion and spirituality*, 10(4), 318–326. <https://doi.org/10.1037/rel0000124>
- Plazaola-Castano, J., Ruiz-Perez, I., & Montero-Piñar, M. I. (2008). The protective role of social support and intimate partner violence. *Gaceta Sanitaria*, 22(6), 527-533.
- Rizo, C.F. (2016). Intimate Partner Violence Related Stress and the Coping Experiences of Survivors: "There's Only So Much a Person Can Handle". *J Fam Viol* 31, 581–593. <https://doi.org/10.1007/s10896-015-9787-6>
- Sabri, B., Tharmarajah, S., Njie-Carr, V. P. S., Messing, J. T., Loerzel, E., Arscott, J., & Campbell, J. C. (2022). Safety Planning With Marginalized Survivors of Intimate Partner Violence: Challenges of Conducting Safety Planning Intervention Research With Marginalized Women. *Trauma, Violence, & Abuse*, 23(5), 1728-1751. <https://doi.org/10.1177/15248380211013136>
- Sere, Y., Roman, N. V., & Ruiter, R. A. C. (2021). Coping With the Experiences of Intimate Partner Violence Among South African Women: Systematic Review and Meta-Synthesis. *Frontiers in psychiatry*, 12, 655130. <https://doi.org/10.3389/fpsy.2021.655130>
- Searle, B. J., & Auton, J. C. (2015). The merits of measuring challenge and hindrance appraisals. *Anxiety, Stress, & Coping*, 28, 121–143. doi: 10.1080/10615806.2014.931378
- Schneiderman, N., Ironson, G., & Siegel, S. D. (2005). Stress and health: Psychological, behavioral, and biological determinants. *Annual Review of Clinical Psychology*, 1, 607–628.
- Schuster, I., Krahé, B., & Toplu Demirtaş, E. (2016). Prevalence of sexual aggression Victimization and perpetration in a sample of female and male college students in Turkey. *The Journal of Sex Research*, 53(9), 1139-1152. <https://doi.org/10.1080/00224499.2016.1207057>
- Sigurvinsdottir, R., Thorisdottir, I. E., & Gylfason, H. F. (2020). The Impact of COVID-19 on Mental Health: The Role of Locus on Control and Internet Use. *International journal of environmental research and public health*, 17(19), 6985. <https://doi.org/10.3390/ijerph17196985>
- Sousa, C. A. (2005). Teen Dating Violence. *Family Court Review*, 37(3), 356–374. doi:10.1111/j.174-1617.1999.tb01310.x

- Sullivan, M. J., Bishop, S. R., & Pivik, J. (1995). The pain catastrophizing scale: development and validation. *Psychological assessment*, 7(4), 524.
- Sullivan, T. P., Meese, K. J., Swan, S. C., Mazure, C. M., & Snow, D. L. (2005). Precursors and correlates of women's violence: Child abuse traumatization, victimization of women, avoidance coping, and psychological symptoms. *Psychology of Women Quarterly*, 29(3), 290-301.
- Sylaska, K. M., & Edwards, K. M. (2014). Disclosure of intimate partner violence to informal social support network members: A review of the literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15(1), 3–21.
- Taherkhani S. (2022). The Development and Psychometric Assessment of a Coping Inventory for Intimate Partner Violence Among Abused Iranian Women. *Journal of interpersonal violence*, 37(17-18), NP16670–NP16699. <https://doi.org/10.1177/08862605211023488>
- Tamres, L.K., Janicki, D., & Helgeson, V.S. (2002). Sex Differences in Coping Behavior: A Meta-Analytic Review and an Examination of Relative Coping. *Personality and Social Psychology Review*, 6, 2-30. https://doi.org/10.1207/S15327957PSPR0601_1
- Tenkorang, E. Y., Sedziafa, A. P., & Owusu, A. Y. (2017). Does type and severity of violence affect the helpseeking behaviors of victims of intimate partner violence in Nigeria?. *Journal of Family Issues*, 38(14), 2026-2046. <https://doi.org/10.1177/0192513X16657128>
- Tezbaşaran, A. (1996). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Klavuzu*. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.
- Toplu-Demirtaş, E. (2015). *Psychological aggression perpetration among dating college students The interplay of societal, parental, and personal factors* [Unpublished doctoral dissertation]. Middle East Technical University. Ankara.
- Yangarber-Hicks, N. (2004). Religious Coping Styles and Recovery From Serious Mental Illnesses. *Journal of Psychology and Theology*, 32 (4), s.305-317.
- Yıldırım, J. C., & Bahtiyar, B. (2020). Çok Boyutlu Yaşantısal Kaçınma Ölçeği'nin Türkçe uyarlaması ve psikometrik özellikleri. *Klinik Psikoloji Dergisi*, 4(1), 34-47. DOI:10.5455/kpd.26024438m000019
- Yılmaz, G. (2023). Flört şiddetine maruz bırakılan üniversite öğrencisi kadınlarda travma sonrası stres belirtileri ve travma sonrası büyüme (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kent Üniversitesi, İstanbul). Erişim adresi: <http://tez.yok.gov.tr/>
- Wood, L., Baumler, E., Schrag, R. V., Guillot-Wright, S., Hairston, D., Temple, J., & Torres, E. (2022). "Don't Know where to Go for Help": Safety and Economic Needs among Violence Survivors during the COVID-19 Pandemic. *Journal of family violence*, 37(6), 959–967. <https://doi.org/10.1007/s10896-020-00240-7>

Ek 1. Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği

Değerli Katılımcı,

Aşağıda bir flört şiddeti yaşantısından sonra sıklıkla başvuru alan baş etme davranışlarına ait ifadeler yer almaktadır. Hiçbir ifade doğru veya yanlış olarak değerlendirilmemektedir.

Sizden beklenen, devam eden veya geçmişteki bir flört şiddeti yaşantınızı düşünerek her bir maddeyi okumanız ve ifadelerde yer alan flört şiddetiyle baş etme davranışlarınızı ne düzeyde kullandığınızı derecelendirmenizdir.

Derecelendirme 1 ile 5 arasında değişmekte olup, "Hiçbir zaman (1)", "Nadiren (2)", "Ara sıra (3)", "Sıklıkla (4)", "Her Zaman (5)" şeklindedir. Vakit ayırdığınız için teşekkür ederiz.

		Hiçbir zaman	Nadiren	Ara Sıra	Sıklıkla	Her zaman
Şimdiki flört ilişkimi düşünerek yanıtlıyorum ()						
Geçmişteki flört ilişkimi düşünerek yanıtlıyorum ()						
Herhangi bir flört yaşantısından sonra;		Hiçbir zaman	Nadiren	Ara Sıra	Sıklıkla	Her zaman
1.	Kendime hakkımı savunabileceğimi hatırlatırım/hatırlattım.	1	2	3	4	5
2.	Maruz kaldığım durumun partnerimin olumsuz çocukluk yaşantılarından kaynaklı olduğunu düşünürüm/düşündüm.	1	2	3	4	5
3.	Kendimi iyi hissetmek için alkol alırım/aldım.	1	2	3	4	5
4.	Partnerimin istediği şeyleri yaparım/yaptım.	1	2	3	4	5
5.	Kendime ihtiyacım olan ilgi ve şefkati veririm/verdim.	1	2	3	4	5
6.	Güvenli (telefon bulunan, çıkış bulabileceğim, kolay ulaşım sağlayabileceğim) bir yere gitme planı yaparım/yaptım.	1	2	3	4	5
7.	Geçmişte benzer sorunu yaşayan, güvende olmayı sağlamış birini bularak alternatif yollar öğrenmeye çalışırım/çalıştım.	1	2	3	4	5
8.	Kurtulmak için kaderimin değişmesini beklerim/bekledim.	1	2	3	4	5
9.	Yaşadığım şeyin bir gün bitmesi için dua ederim/ettim.	1	2	3	4	5
10.	Kimlerden ve nerelerden yardım alabileceğimi belirlerim/belirledim.	1	2	3	4	5
11.	Yaşadığım duyguların benzer yaşantılara sahip olan birçok kişi tarafından hissedildiğini kendime hatırlatırım/hatırlattım.	1	2	3	4	5
12.	Sosyal medyadan destek alırım/aldım.	1	2	3	4	5
13.	Psikolojik destek alırım/aldım.	1	2	3	4	5
14.	İlişkimizde iyi giden şeylere odaklanırım/odaklandım.	1	2	3	4	5
15.	Yaşadıklarımı hak etmediğime kendime hatırlatırım/hatırlattım.	1	2	3	4	5
16.	Sessiz kalırım/kaldım.	1	2	3	4	5

17.	Tehlikede olduğumu diğerlerine bildirmek için kullanabileceğim bir kod/kelime belirlerim/belirledim.	1	2	3	4	5
18.	Her şeyi yoluna koyacak bir mucize olmasını beklerim/bekledim.	1	2	3	4	5
19.	Önceden belirlediğim kişileri/yerleri ararım/aradım.	1	2	3	4	5
20.	Kendime bunun şiddet olmadığını söylerim/söyledim.	1	2	3	4	5
21.	İlahi bir gücün beni kurtarması için dua ederim/ettim.	1	2	3	4	5
22.	Kendime durumun o kadar da kötü olmadığını söylerim/söyledim.	1	2	3	4	5
23.	Kişisel gelişim kaynaklarını (seminerler, kitaplar, filmler, atölye çalışmaları vb.) kullanırım/kullandım.	1	2	3	4	5
24.	Ondan nasıl güvenli ayrılacağıma dair planlar (nerede, nasıl, hangi konuşma ile vb.) yaparım/yaptım.	1	2	3	4	5
25.	Kaderimde bunun olduğunu düşünürüm/düşündüm.	1	2	3	4	5
26.	Partnerimin beni sevdiği için bunu yaptığını düşünürüm/düşündüm.	1	2	3	4	5
27.	Yaşadıklarımın yetersizliklerimden kaynaklı olduğunu düşünürüm/düşündüm.	1	2	3	4	5
28.	Hissettiklerimin zayıflık olmadığını, duygularımı (öfke, üzüntü, korku, hayal kırıklığı vb.) yaşamaya hakkım olduğunu kendime hatırlatırım/hatırlattım.	1	2	3	4	5
29.	Maddiyatla/ hesapla ilgili zorlayıcı davranışlarla karşılaştığımda (baskı kurma, hesabı ödetme, borçlandırma, hediyeleri küçümseme, aşağılama, cinsiyetçi davranma vb.) nasıl davranabileceğime ilişkin önceden düşünürüm/düşündüm.	1	2	3	4	5
30.	Hayatıma sihirli bir değnek dokunmasını beklerim/bekledim.	1	2	3	4	5
31.	İlişimde yaşadığım olumsuzlukları yok saymadan nasıl bir ilişki içerisinde olduğumu objektif görebilmek için günlük tutarım/tuttum.	1	2	3	4	5
32.	Güçlü yönlerim kadar zayıf yönlerimin de olabileceğini kabul ederim/ettim.	1	2	3	4	5
33.	Güvende hissetmek için ulaşım yollarımı (telefon numaramı, okul/ev/iş/adreslerimi vb.) değiştirmeye çalışırım /çalıştım.	1	2	3	4	5
34.	Zor durumdaki birilerine yardım ederek (sadaka verme, onun için dua etme vb.) kurtulmayı beklerim/bekledim.	1	2	3	4	5
35.	Resmi ya da özel (sivil-toplum kuruluşları, dernekler, belediyeler vb.) kurumların danışmanlık hizmetlerine başvururum/ başvurudum.	1	2	3	4	5

Flört Şiddetiyle Baş Etme Ölçeği Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

36. Yaşadığım durum olmamış gibi davranırım/davrandım.	1	2	3	4	5
37. Yaşadıklarımın ilişki içindeki hatalı davranışlarımdan kaynaklı olduğunu düşünürüm.	1	2	3	4	5
38. Kendime değerli olduğumu hatırlatırım/hatırlattım.	1	2	3	4	5
39. Yaşadığım durumun partnerimin işte/okulda yaşadığı stresten kaynaklı olduğunu düşünürüm/düşündüm.	1	2	3	4	5
40. Yaşadığım şeyi hak ettiğimi düşünürüm/düşündüm.	1	2	3	4	5

Savunmacı Baş Etme: 2, 3, 4, 14, 16, 20, 22, 26, 27, 36, 37, 39, 40

Destek Arama: 12, 13, 23, 31, 35

Manevi Baş Etme: 8, 9, 18, 21, 25, 30, 34

Plan yapma: 6, 7, 10, 17, 19, 24, 29, 33

Kendini destekleme: 1, 5, 11, 15, 28, 32, 38